

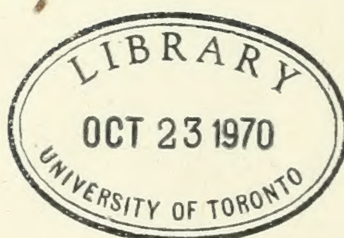

P U R A N A S.   S K A N D A P U R A N A.

S I V A B H A K T A V I L A S A

SKANDOPAPURANIYA SIVABHAKTA VILASAH

LIBRARY
OCT 23 1970
UNIVERSITY OF TORONTO

अथ स्कन्दोप पुराणो य शिवभक्त विलासः प्रारभ्यते

श्रीगणेशायनमः वन्देशम्भुंविरंचिप्रमुखसुरशिरोरत्नकोटीरकोटि प्रोद्यन्माणिक्यनीराजितचरणनखंवेदवेदाङ्गमूलम् सोमंसोमार्द्ध
चूडंविमलसुरसरिद्वीचिरोचिःकपर्दं विद्यामूर्त्तिंवरेण्यंवरदमभिमतप्राप्तयेविश्वनाथम् १ श्रीमातुरुज्ज्वलसरोजरुचौभजामि पादौप
दौरनवपल्लव तल्लजाभौ यत्सौठपूजनविधिर्भवतित्रयाणां सर्गस्थितिप्रलयकारिसुरोत्तमानाम् २ अन्तरायकरिकेसरीभवन्यो
गजाननइतिप्रथामगात् तंविचित्रचरितंविनायकं नायकंसकलसंपदांभजे ३ नृत्यतिकलापिनिनिजे लम्बोदरपुष्करोत्थघननिन
दैः रविनयनैस्तंपश्यन् शक्तिधरःषण्मुखोजयति ४ सुब्रह्मण्यंपितरं गिरिजाम्बांमातरंगुरुंगंगाम् भैरवमादित्यमथो विष्णुंव्या
सादिकान्मुनीन्नत्वा ५ स्कन्दोपपुराणकथा मुनिवरहरशर्म्मनिर्मितापुण्या भक्तविलासाभिख्या भगवद्भजनोचितापिचान्व॰
र्था ६ दिव्यामृतफलदात्री दलितदुरितादेवदेवकमनीया साधुजनचित्तरंजन संजीवनमूलिकासरसभावा ७ श्रीमद्द्वैतम
गोत्राब्धि कौस्तुभेनविविच्यते मानवल्लीनृसिंहेन महेश्वरमुदेमया ८ कलापकम् मिथ्यावादरजोमलीमसतयादुष्टामशिष्टो
चिते प्यालापेष्वपिचाशनेषुनिरतामेतांरसज्ञांमम श्रीमच्छंकरभक्तपावनकथाभागीरथीमज्जनैः शुद्धांकर्त्तुमहंयतेबुधवराः
क्षाम्यन्तुमेसाहसम् ९ मातर्भारतिमहिते मयिकलयकटाक्षवीचिसंचारम् व्याख्यायेनभवित्री भक्तविलासप्रकाशिकाख्यामे
१०॥ ॥ॐ इहखलुनिखिलश्रुतिस्मृतीतिहासपुराणादिपर्यालोचनपरिणत स्वान्तैरशेषवर्णाश्रम धर्म्ममर्म्मपारगैरत्रामुत्र च
भोगमोक्षाभिलाषुकैः पुरुषैरभिल षणीयेषु धर्म्मार्थकाममोक्षेषुमोक्षएव परमपुरुषार्थः नसपुनरावर्त्तते तमेवविदित्वाति
मृत्युमेति यंप्राप्यननिवर्त्तन्ते तद्धामपरमंममेत्यादि श्रुतिस्मृतिभिः तस्य नित्यत्वोपगमात् इतरेषांच तद्यथेहकर्मचितोलो
कःक्षीयतएव मेवामुत्र पुण्यचितोलोकःक्षीयतइतिश्रुत्या यज्जन्यं तदनित्यमिति न्यायवत्याभङ्गुरत्वावगमाच्च सच मोक्षप
दार्थः तान्त्रिकमतभेदेन दुःखध्वंसाज्ज्ञाननाशा परमानन्द स्फूर्त्तिरूप नानाविकल्पजालजटिलोपि निरतिशयाद्वैतवाद सि

द्रुपरमात्मैक्यरूपएव भाष्यकारादिभिरभिमतोयुक्तः प्रतिपादयितुं तत्रच साधनाकांक्षायाम् विधिवदधीतसाङ्गस्वाध्यायंश
मादिषट्कसम्पन्नमधिकारिणंप्रति प्रवर्त्तमानाः आत्मावा अरेद्रष्टव्यः श्रोतव्यो मन्तव्यो निदिध्यासितव्यः श्रोतव्यः श्रुतिवा
क्येभ्यो मन्तव्यश्चोपपत्तिभिरित्यादिविधयो विशिष्टाधिकारिणमपेक्षमाणानसर्वजनसौलभ्यसम्पादकाइतिसर्वजनोप
योगि साधनगवेषणे मन्दाधिकारिणामपि महर्षिप्रणीतस्मृतीतिहासपुराणादिविचारएव शरणीकरणीयः ननुश्रोतव्
व्यःश्रुतिवाक्येभ्यः यदीं शृणोत्यलकं शृणोति नहिप्रवेद सुकृतस्यपन्थाम् तमेतंवेदानुवचनेन ब्राह्मणाविविदिषन्ति
इत्यादिश्रुतिभ्यः वेदवचसामेवश्रवणमननाद्युपयोगितया श्रवणाद्यधिकारस्यच विधिवदधीत साङ्गस्वाध्याय पुरुषवि
षयतयाचइतिहास पुराणादीनां कथंशरणीकरणमितिचेन्न तादृशाधिकारस्य वैदिकमात्रपरतया विधिवदध्ययनस्य
च दुष्करत्वेन तत्रसर्वेषां असामर्थ्यमालोच्य परमकारुणिकै र्बादरायणादिभि र्महर्षिभिः प्रणीतानामितिहासपुराणानां
व्यर्थतापातात् नचेष्टापत्तिः अस्यमहतोभूतस्य निश्वसितमेवैतद्यदृग्वेदो यजुर्वेदः सामवेदोथर्वाङ्गिरसइतिहासःपु
राणमित्युपक्रम्य अस्यैवैतानि सर्वाणि निश्वसितानि इतिउपसंहारस्य बृहदारण्यकोपनिषदिस्फुटमुपलभ्यमानतया
इतिहासपुराणानामपि वेदवदीश्वरनिश्वसितत्वा विशेषेणभारतंपञ्चमोवेदः पुराणंपञ्चमोवेदः वेदःप्राचेतसादासी
त्साक्षाद्रामायणात्मनेत्यादि वचनैश्च तत्वज्ञानोपयोगिश्रवणाद्यनुकूलताभावस्य स्वप्नेपि वक्तुमशक्यत्वात् नच इतिहास
पुराणादीनां वेदार्थोपबृंहकतायाइतिहासपुराणाभ्यां वेदंसमुपबृंहयेदित्यादिभिःप्रतिपादितत्वात्तदर्थोपबृंहकत्वेनगौ
णत्वात्प्रधानभूतां श्रुतिंपरित्यज्य गौणेकथमितिहास पुराणादौ प्रवृत्तिरितिवाच्यम् मुख्याधिकारिणामेव मुख्ये प्रवृत्तेर्व
क्तव्यतया सर्वानुजिघृक्षापरिकल्पित पुराणादिवचसां सर्ववर्णाधिकारसौलभ्ये नसम्भवति सुलभोपायेतस्य अनतिक्र

मणीयत्वात् अथसुकरत्वात्पुराणादिकमेवसर्वैरूपेयं दुर्लभेस्वाध्यायाध्ययनादौमाभूत्प्रवृत्तिरिति चेदुच्यते ब्राह्मणेननिष्कारणं
षडंगोवेदोध्येतव्यः योनधीत्यद्विजोवेदमन्यत्रकुरुतेश्रमम् सजीवन्नेवशूद्रत्वमाशुगच्छतिसान्वयइतिस्मरणेन स्वाध्यायाध्य
यनस्यनित्यतयातदभावेप्रत्यवायश्रवणेनच पुराणप्रवृत्तिमात्रेणतस्यनिराकर्तुमशक्यत्वात् एवंच सतिविशिष्टाधिकारिणां वे
दादिषु सर्वत्राधिकारो मंदाधिकारिणामितिहासपुराणादिष्वेवेतिव्यवस्थाऽऽदरणीया यदिचशैववैष्णवादि पुराणेषु परस्पर
विरोधदर्शनादनुपादेयत्वमुच्यतेतदा अतिरात्रेषोडशिग्रहणाग्रहणप्रतिपादकश्रुतिविरोधवदिदमपि सुपरिहार्यम् वस्तुतस्तु
पुराणानामपि नपरस्परविरुद्धार्थे प्रतिपादकतासुप्रतिपादा यथाहंवसुधा सर्वसत्यमेतद्दिवौकसः अहंभवोभवंतश्चसर्वेना
रायणात्मकाः विभूतयस्तुयास्तस्य तासामेवपरस्परम् आधिक्यंन्यूनताबाध्य बाधकत्वेनवर्तते भवानहंचविश्वात्मन्नेकमे
वहिकारणम् जगतोस्यजगत्यर्थे भेदेनावांव्यवस्थितौ त्वयायदभयंदत्तं तद्दत्तमखिलंमया मत्तोविभिन्नमात्मानं द्रष्टुंनार्हसिशं
कर योऽहंसत्वंजगच्चेदंसदेवासुरमानुषम् अविद्यामोहितात्मानःपुरुषाभिन्नदर्शिनइति विष्णुपुराणवचनानाम् विष्णोरन्यं
तुपश्यंतियेमांब्राह्मणमेवच कुतर्कमतयोमूढाःपच्यंतेनरकेष्वधः इत्यादिभविष्यपुराणवचनानाम् सितनीलादिभेदेनयथैकंदृ
श्यतेनभः भ्रांतिदृष्टिभिरात्मापितथैकःसन्पृथक्पृथक् इत्यादियमवचनानाम् विष्णुरुद्रांतरंचैव श्रीगौर्योरंतरंतथा गङ्गागो
र्यन्तरंचैवयोब्रूतेमूढधीस्तुसः इत्यादिस्कान्दवचनानामप्येकार्थप्रतिपादकत्वात् इत्थंचवेदवचसामिवतदर्थोपबृंहकपुराण
वचसामप्यात्मैकप्रतिपत्तिप्रयोजकतायांनिर्विवादायां आयुर्वेदधनुर्वेदादीनामिव गणेशपुराणाद्युपपुराणानामपितज्ज्ञानो
पयोगित्वेन प्रामाण्येनसिद्धमेवोपादेयत्वं तस्माद्यदौच्छ्रणोतीत्यादिवाक्यानां वेदवचनानिविहाय पुराणादीनि नग्राह्याणीत्य
त्रतात्पर्यम् नतुसर्वथा पुराणादीनि त्याज्यानीत्यत्र तेषामधिकारिविशेषपरतयानिरूपितत्वात्पुराण प्रतिपादितानाम

पिव्रतोपवासतीर्थयात्रादीनां श्रुतिचोदितयागादीनामिव बहुवित्तव्ययायाससाध्यतया तत्फलस्य अनित्यतया बहिरङ्ग-
साधनतयाच परमेश्वरकथाश्रवणनामकीर्त्तनादिसुलभान्तरङ्ग-साधनभक्तिमार्गैकबद्धादराणां उपकारक मनेकभ
क्तसच्चरित्रपवित्रितं भक्तविलासाख्यं उपपुराणं परमकारुणिको हरशर्म्मनामामुनिः सूतशौनकादि सम्वादमुखेनप्र
कटीचकार अत्रच तत्वज्ञानसाधनांतरापेक्षया भक्तेरन्तरङ्ग-साधनता मवलंब्य सुचरितनानाभक्तकथा विचित्राः प
वित्राश्च निरूपिताः भक्तेरतरंङ्ग-साधनत्वञ्च श्रीमद्भागवते दशमस्कन्धे वेदस्तुतौ दुरवगमात्म तत्वनिगमायेति श्लोक
व्याख्यावसरे भक्तिरल्पसाधनमितिवचनमनुचितं मन्वानोभक्तिंगुरुंकरोतीत्युपक्रम्य श्रुतिश्चमुक्तेरप्याधिक्यंभक्ते
र्दर्शयतिय्यथाहयंसर्वेदेवानमन्तिमुमुक्षवोब्रह्मवादिनश्चेति व्याख्यातंचसर्वज्ञैर्भाष्यकृद्भिः नृसिंहतापिन्यांमुक्ताअपिली=
लाविग्रहंकृत्वा भजन्तइति त्वत्कथामृतपाथोधौ विहरन्तोमहामुदः कुर्वन्तिकृतिनःकेचिच्चतुर्वर्गेतृणोपमम् आराममस्य
पश्यन्तिनतंकश्चनपश्यति नतंविदाथयइमाजजानान्यद्युष्माकमन्तरंभवाति नीहारेणप्रावृताजल्याचासुतृपउक्थशासश्चरन्ती
त्याद्याःश्रुतयोनुक्रोशत्योजगदात्मनीश्वरेरतिमुपदिश्यन्तीत्यन्तेनश्रीधरस्वामिभिर्दृढीकृतमेव साचरतिर्भक्तिरेव अथातोभ
क्तिजिज्ञासा सापरानुरक्तिरीश्वरे इतिशाण्डिल्यसूत्रेपिअनुर क्तेर्भक्तित्वेनकथनात् तथाभक्तिःप्रसिद्धाभवमोक्षणायेतिब्रह्मा
ण्डपुराणे भक्त्यामामभिजानातियावान्यश्चास्मितत्वतः ततोमांतत्वतोज्ञात्वाविशतेतदनन्तरमितिभगवद्गीतासुचबहुतरमुक्त
त्वादेतादृशपरमपुरुषार्थान्तरङ्ग-साधनभक्तिसाधनमिदमुपपुराणंबहुशस्साधुजनोपकारकं तदेतद्यथामति व्याख्यायते अ
थतत्रभवान्सुगृहीतनामाहरशर्म्मामुनिर्निखिलपुराणोपपुराणसारभूतंभक्तिप्रधानमन्वर्थंभक्तविलासाख्यमुपपुराणंप्रारभमा=
णःप्रारीप्सिताविघ्नपरिसमाप्तिसंप्रदायाविच्छेदलक्षणफलसाधनत्वादाशीर्नमस्क्रियावस्तुनिर्देशोवापितन्मुखमित्याचार्यप्रणी

ताभीराघन्यतमस्यमङ्गलस्यप्रबन्धमुखलक्षणलात्प्रकृतोपपुराणप्रतिपाद्यपरमशिवाभेदंगजाननेप्रकटीकुर्वंस्तयोरभिन्नंमङ्गलमु
पनिबध्नाति॥ ॥ ॐ ॥ ४ ॥ ॥वामांकेति तत्रादौवामांकेतिगुरुत्रयात्मकस्यमगणस्य सुन्दरवाचकस्य वामशब्दस्य च
प्रयोगाद्गणेगणशुद्धिःसूच्यते देवतावाचकाःशब्दायेचभद्रादिवाचकाः तेसर्वेनैवनिंद्याःस्युर्लिपितोगणतोपिवेत्यभियुक्तोक्तेःमगण
प्रयोगादेतत्प्रबंधाध्येतॄणां श्रोतॄणांच श्रीसंप्राप्तिःसूच्यतेमोभूमिस्त्रिगुरुः श्रियंवितनुतइतिछंदोग्रंथेषु तत्फलदर्शनात् वामःसुंदरोदक्षि
णेतरश्चवयोरंकउत्संगः वामौवल्गुप्रतीपौद्वौ वामंशरीरेसव्यंस्यात् उत्संगचिन्हयोरंकइतिचामरः तमारूढायावामोरूः वामौसुन्दरौऊ
रूयस्याःसा गाणेशीशक्तिः संहितशफलक्षणवामादेश्चेत्यूङ् तस्यायौवक्षोजौ पयोधरौतयोरानीतंपुष्करंशुंडाग्रंयेनपुष्करंकरिह

वामांकारूढवामोरूवक्षोजानीतपुष्करं विघ्नवारणहर्यक्षंविघ्नराजमुपास्महे १॥ ॥

स्ताग्रइत्यमरः अनेन विशेषणेन ध्येयोवल्लभयासपद्मकरयाश्लिष्टोज्वलद्भूषयेति उक्तमहागणपतेर्ध्यानमुपनिबद्धं विघ्नाःप्र
त्यूहाएववारणागजामयूरव्यंसकादिः तेषांहर्यक्षंसिंहमितिरूपकालंकारः हर्यक्षःकेसरीहरिरित्यमरः एवंभूतंविघ्नराजं वि
घ्नानांराजाविघ्नराजःराजाहइतिटच् तमुपास्महे उपासनंचतद्विलक्षणप्रत्ययानंतरिततदेकतानता रूपंचित्तैकाग्र्यंतेनध्या
यामइत्यर्थः शिवपक्षेपिवामश्चासौ अंकःअंगंदेहार्द्धमित्यर्थः अंकोरूपकभेदांगचिन्हरेखाजिभूषणइतिमेदिनी तमारूढा
यावामोरूःपार्वतीपूर्ववत्समासः तस्यावक्षोजेकुचे आनीतंपुष्करं पद्मंराजीवपुष्कराम्भोरुहाणिचेत्यमरः पद्मत्वेनाध्यवसि
तःकरोवायेनएतादृशं विशेषेणहन्तितत्तीयलोचनात्मना विश्वजातंद्दिनस्तीतिविघ्नोग्निः अग्निर्वैमृत्युरितिश्रुतेः अग्निमीळेपु
रोहितमिति अग्निशब्दस्य सकलवेदादौश्रूयमाणत्वादत्रद्वंद्वेपूर्वनिपातः वारिजलानिआपःस्त्रीभूम्निवार्वारीत्यमरः तेभ्यः अ

नितिप्रणितीतिवारणः चन्द्रस्त्वब्जोजैवात्रकः सोमइत्यभिधानात् चन्द्रमावा अपांपुष्पमितिश्रुतेश्च हरिः सूर्यः हरिश्चंद्रार्कवाता श्वेतिमेदिनी तेअक्षीणियस्यतंतेजस्त्रितयलोचनमित्यर्थः बहुव्रीहोसक्थ्यक्ष्णोरितिषच् विघ्नस्य अग्नेः तेजस्सामान्यस्योपः लक्षणंतस्यरंजनाद्राजा तस्यापिप्रकाशकइत्यर्थः तस्यभासासर्वमिदंविभातीतिश्रुतेः तंपरमशिवमुपास्महे अस्यार्थः पूर्ववत् अत्रस्तोतव्यत्वेनप्रकृतयोः शिवगणेशयोर्वर्णनंप्रकृतश्लेषः १ अस्यस्कान्दोपपुराणत्वात्स्कंदस्य मङ्गलाचरणमावश्यकं मत्र न्वानस्तस्यमङ्गलमातनोति गौरीगिरीशयोरिति गौरीचगिरीशश्चतौपार्वतीपरमेश्वरौ तयोरंकादुत्संगादंकेउत्संगे कृतेगताग

गौरीगिरीशयोरंकादंकेकृतगतागतं उद्यद्दशनषड्वक्त्रमुमासुतमहंभजे २ शिरसाः
शिवभक्तानांपादांबुजरजःकणान् वन्दामहेवयंनित्यंत्रासनाध्वांतभास्करान् ३ ॥

ते येनतंप्रलोभ्यवस्तु दर्शनसंजातप्रणयतया परस्परप्रेमाधिक्यं दर्शयितुमितिभावः उद्यंतः दशनादंतायेषु रदनादशनादंता इत्यमरः एतादृशानिषट्संख्याकानिवक्त्राणि मुखानियस्यतं उमासुतं भजेसेवे अनेन मङ्गलद्वयेन अस्यग्रंथस्य उपासना प्राधान्यंदर्शितम् २ भक्तेःप्रकृतत्वात्तस्याश्च साधुजनयोगजन्यत्वात्सतांमंगलमाह शिरसेतिशिवभक्तानां अनन्यभावेन शि वैकतानानां पादाम्बुजरजःकणान् पादाअम्बुजानीवेत्युपमितिसमासः तेषांरजःकणान् परागलेशान् शिरसावयंनित्यंवं दामहे नमस्कुर्मः कथंभूतान् त्रासनाध्वांतभास्करान् अविद्यासंस्कारएवध्वांन्तन्तस्यभास्करान् निवर्त्तकानित्यर्थः एतेन सत्सङ्गस्य आत्यंतिकानिष्टानिवृत्तिरूप मोक्षरूपं फलंदर्शितम् ३ ॥

भेदस्य कल्पिततया परमाद्वैतपदाभिषेकं परमशिवस्य सब्रह्मसशिवस्सहरिस्सेन्द्रः सोक्षरः परमः स्वराडिति श्रुत्या प्रतिपादितं दर्शयितुं तत्तद्देवतांतरविषयकं मंगलमातनोति वंदामहे इति श्रीकांतं विष्णुं द्रुहिणं ब्रह्माणं रविं सूर्यं स्कंदं कुमारं हरिमुखा निन्द्रादीन्देवानुपमन्युमुखान् उपमन्युप्रभृतीन्दूर्वासः कुंभसंभवादीन्मुनीन्वंदामहे ४ प्रकृतोपयोगिकथामुपक्षिपति मुनय इति नैमिशारण्ये नेमिः शीर्यते अस्मिन्निति नैमिशं तदेव नैमिशं प्रज्ञाद्यण् तथा च वायुपुराणे श्रूयते एतन्मनोमयं चक्रं मयासृष्टं विसृज्यते यत्रास्य शीर्यते नेमिः स देशस्तपसः शुभः इत्युक्त्वा सूर्यसंकाशं चक्रं सृष्ट्वा मनोमयं प्रणिपत्य महादेवं विससर्ज पितामह

वंदामहे वयं नित्यं श्रीकान्तं द्रुहिणं रविं स्कन्दं हरिमुखानन्या नुपमन्युमुखान्मुनीन् ४
मुनयो नैमिषारण्ये दीर्घसत्रे कृतश्रमाः श्रुतिस्मृतिपुराणज्ञमपृच्छन्सूतमागतम् ५

हः तेपि हृष्टतरा विप्राः प्रणम्य जगतां प्रभुं प्रययुस्तस्य चक्रस्य नेमि यत्र विशीर्यते तद्वनं तेन विख्यातं नैमिशं मुनिपूजितमिति नैमिष इति पाठे वराहपुराणोक्तं द्रष्टव्यं गौरमुखमृषिं प्रति भगवद्वाक्यं एवं कृत्वा ततो देवो मुनिं गौरमुखं तदा उवाच निमिषेण हनिहतं दानवं बलं अरण्ये स्मिंस्ततस्त्वेतन्नैमिषारण्यसंज्ञितमिति दीर्घसत्रे द्वादशवार्षिके यज्ञ इत्यर्थः सत्रमाच्छादने यज्ञ इत्यमरः कृतश्रमा कृतः श्रमो यैः तादृशाः मुनयः मननशीलाः शौनकादयः श्रुतिस्मृतिपुराणज्ञं श्रुतयो ऋग्वेदादयः स्मृतयः मन्वादयः पुराणानि मत्स्यादीनि जानातीति तं अनेन विशेषणेन विवक्षितार्थबोधनसामर्थ्यं सूतस्य प्रकाशितं आगतं लोकानुजिघृक्षया स्वेनैव प्राप्तं सूतं पौराणिकं अपृच्छन् प्रश्नं चक्रुः ५ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

प्रश्नमेवाह अष्टादशेति मद्वयंभद्वयंचैव ब्रत्रयंवचतुष्टयं अापनालिंपुराणानि कूस्कंगारुडमेवच इतिपरिगणितान्यष्टाद शजानातीतितत्संबुद्धिः व्यस्यतितेजोराशिरूपेणस्थितं वेदंविभजतइति व्यासोबादरायणः तच्छिष्यमहतीमतिर्यस्य वि शिष्टज्ञानाश्रयेत्यर्थः अतएवमहत्तम अतिशयेनमहत् वयंसर्वेसंदिहानास्संशयाविष्टास्त्वांपृच्छामः ६ उक्तसंशयंत्रि भिराह वेदानामित्यादिनावेदानांऋगादीनां आगमानांआगतं शिववक्त्रात्तुगतंतुगिरिजामुखे मतंसर्वमुनीनां यत्तस्मादाग

श्रीमुनयऊचुः अष्टादशपुराणज्ञ व्यासशिष्यमहामते संदिहानावयंसर्वे पृच्छामस्त्वांमह त्तम ६ वेदानामागमानांचमंत्राणामपिकर्मणां प्रतिपादकवाक्यानां वाक्यानांमहतामपि ७ कुत्रपर्यवसन्नोर्थो जगतांकारणंचकिम् विचारितेपिवेदांते तदर्थेवगतेपिच ८ कर्म्म बंधानुवृत्तिश्च नमुंचतिकथंपुनः एतत्सर्वमशेषेण विस्तराद्वक्तुमर्हसि ९ ॥ ९ ॥

ममुच्यतेइत्युक्तलक्षणानांशैवादीनां मंत्राणांवैदिकतांत्रिकाणां कर्मणांयागादीनांप्रतिपादकवाक्यानांधर्मप्रतिपादकवा क्यानामित्यर्थः महतांवाक्यानां तत्वमस्यादीनां कुत्रवस्तुनि पर्य्यवसन्नः तात्पर्यतया परिगतःअर्थःकिंजगतांकारणं वेदांते अ ध्यात्मशास्त्रे व्याससूत्रादौ विचारितेपिमीमांसितेपितदर्थे अवगतेपि ज्ञातेपि कर्मबंधानुवृत्तिःकर्मणाजातोयोबंधः तस्य अनुवृ त्तिः अनुवर्त्तनंजननमितिशेषःकथंनमुंचति एतत्पूर्वोक्तं अशेषेणकार्त्स्न्येन विस्तरात् शब्दबाहुल्यात् सतुशब्दस्यविस्त रइत्यमरः वक्तुमर्हसि एतदुत्तरज्ञानक्षमोसीत्यर्थः ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ९ ॥ ९ ॥ ९ ॥ ९ ॥

इतीति अतिशयेन सर्वोर्थान्वेत्तिजानातिसर्वदर्शीत्यर्थः इतिपूर्वोक्तप्रकारेण मुनिवरैः शौनकादिभिः पृष्टः महाभागः महान्भागोभाग्यंयस्यसःसूतः वक्तुंप्रचक्रमइतिउत्तरश्लोकेनान्वयः किंकृत्वेत्यतआह नमस्कृत्येति चतुर्थीप्रयोगआर्षः गुरुमूर्त्तये गुरुस्वरूपायेत्यर्थः गुशब्दस्त्वंधकारस्यादुशब्दस्तन्निरोधकः अंधकारनिरोधित्वाद्गुरुरित्यभिधीयतइतिगुरुशब्दार्थः चैतन्यस्वरूपावरकाज्ञानाद्यविद्याध्वांतनिर्मूलनक्षमत्वस्वप्रकाशचैतन्यरूपस्यशिवस्यैवेतिभावः तस्मैनमस्कृत्यविघ्नेशादींश्चपरयाभक्त्याप्रणम्यएवं वक्ष्यमाणप्रकारेण वक्तुंप्रचक्रमे आरेभे११ शौनकादिकृतप्रश्नस्य सर्वोत्तमतांमत्वा तत्प्रशंसापूर्वकं मुनीन्संबोध्याह॥ ॥साध्विति

इतिपृष्टोमुनिवरैः सूतःसर्वार्थवित्तमः नमस्कृत्यमहाभागः शिवायगुरुमूर्त्तये १० विघ्नेशंभारतींदेवी सम्प्रदायप्रवर्त्तकान् प्रणम्यपरयाभक्त्यावक्तुमेवंप्रचक्रमे ११ सूतउ·साधुपृष्टंमुनिश्रेष्ठाः श्रोतव्यंयद्विशेषतः श्रुतंयथागुरुमुखात् यथामतिवदामिवः १२ वेदागमपुराणेषु मंत्रेषुसकलेषुच एकएवमहादेवोविकारेषुयथार्णवः १३॥ ७ ॥

हेमुनिश्रेष्ठाःयद्विशेषतःश्रोतव्यंतत् यथागुरुमुखात्श्रुतंतथायथा मतिवःवदामि १२ वेदेति वेदादिषुसर्वेषु एकएव महादेवः प्रतिपाद्यतयास्थितइतिशेषः सर्वेवेदायत्पदमामनंतीत्यादिश्रुतेः विकारेषुजलविकारेषु नदीनदसरःकूपतडागादिषु एकएवार्णवः प्रकृतितयास्थितः तथेत्यर्थः यथानद्यःस्यंदमानाःसमुद्रेऽस्तंगच्छंति नामरूपेविहाय तथाविद्वान्नामरूपाद्विमुक्तः परात्परं पुरुषमुपैतिदिव्यं सयोहवै तत्परमं ब्रह्मवेद ब्रह्मैवभवति इतिमुंडकोपनिषदि १३॥ ७ ॥ ९ ॥ ४ ॥

ननुशिवविष्णुगणेशार्कदेवीपुराणादिषुतत्तद्देवतापरत्वप्रतिपादकैर्लोकैरनेकेषांमुख्यत्वे कथंशिवएव सर्वाम्नायसमन्वयः अत
आह नामांतरेति नामांतरपरेषुनामसंज्ञालक्षणया संज्ञीवाच्योऽर्थः सच शिवादिशब्दवाच्यः अन्यत एतद्भिन्नं विष्ण्वाद्यर्थरूपं त
त्परेषु वाचकेषु हर्यादिषु संकोचंविनालक्षणादिकंविना तत्रैववाचकस्यस्खलद्वृतित्वसंभवात्साक्षादेवेत्यर्थः आम्नायेषुवेदे
षु अधिष्ठानतया जगदधिष्ठानतयापरब्रह्मरूपतयेत्यर्थः शशिशेखरः चंद्रचूडःप्रशस्यतेस्तूयते अत्रच एकोदेवः सर्वभूतेषुगू
ढःसर्वव्यापीसर्वभूतांतरात्माकर्माध्यक्षःसर्वभूताधिवासःसाक्षीचेताकेवलोनिर्गुणश्च एकोदेवोबहुधासन्निविष्टः एकःसन्बहु
धाविचचारत्वमेकोसिबहूष्वनुप्रविष्टःइत्याद्याःश्रुतयःपरमशिवस्यसर्वात्मकत्वमद्वितीयत्वं सूचयंत्यः सर्वपदवाच्यत्वप्रति

नामान्तरपरेष्वेवं शब्देषुशशिशेखरः विनासंकोचमाम्नायेष्वधिष्ठानंप्रशस्यते १४ ॥

पादिकादृश्यंते ननुएकोदेवःसर्वभूतेषुगूढइत्यादिभिःश्रुतिभिरद्वितीयमेकंवस्तुनिरूप्यते तच्चदेवतांतरमेव कुतोनस्यादिति
चेन्न गायत्र्याभर्गपदघटितत्वाद्रुरसरहरोभर्गइत्यभिधानेन तद्भाष्येभर्गइत्यविद्यादिदोषभर्जनात्मकमितिभर्गशब्दार्थंनि
श्चित्यसर्वव्यापिसर्वव्यापकसर्वोत्कृष्टनित्यमुक्तमात्मस्वरूपंसच्चिदानंदात्मकं यदोंकारवाच्यं ब्रह्मतदहमस्मीति गायत्रीमंत्र
स्यार्थइतिभाष्यकारवचनात् नन्वेतावतापिओंकारवाच्यंब्रह्मेतिसिद्धं तच्चदेवतान्तरमेव कुतोनेतिचेदुच्यते सर्ववेदा यत्प
दमामनंतीतिश्रुत्या प्रत्यगात्मनएवसकलवेदप्रतिपाद्यत्वं वेदमाताचगायत्री तस्याश्चभर्गशब्दघटितत्वेन तदर्थःसर्वोत्कृष्टस
दाशिव एवेतिनिर्विवादं किंच गायत्रीसारभूतस्य प्रणवस्य अकारोकारमकारनादबिंद्वात्मकस्यपंचभेदानां परमशिव संबंधि
सद्योजातादि पंचवक्त्रोद्भूतत्वस्यागमेषुस्फुटमुपलंभात् तथाहि शुद्धाख्येचातुलोत्तरे अथप्रणवभेदंतुप्रवक्ष्यामिसमासतःस

वेपापहरंचैवमुक्तिदंप्रणवंपरं १ प्रणवंसर्वदेवाख्यंसर्वदेवमयंविदुः सर्वेषांचैवमंत्राणांप्रणवःप्राणउच्यते २ प्रणवःपंच
भेदःस्यात्तद्भेदंशृणुषण्मुख साकल्यंशांभवंसौम्यंसावन्यंसंयुजंतथा ३ एतेवैपंचभेदास्तुपंचवक्त्रेषुचोद्धृताः अकारंचउकारंच
मकारंचत्रिधाभवेत् ४ त्रेतायांतर्गतंनादंचतुर्थंमुक्तिकारणं अकारंदक्षिणांगंस्याद्वामांगंस्यादुकारकं ५ मकारंमध्यदेहंतुत
स्मात्त्रिःप्रणवात्मकं हकारंतस्यमध्येनुसंक्षिप्तंसर्वकारणं ६ अकारंब्रह्मदैवत्यमुकारंविष्णुदैवतं मकारंरुद्रदैवत्यमोंकारंतुः
सदाशिवः ७ नादंशिवमयंविद्यात्सर्वदेवात्मकंविदुः अकारोकारसंयोगादोकारःस्वरमुच्यते ८ ओमित्येकाक्षरंब्रह्मवदंतिशि
वयोगिनः पंचमंप्रथमोपेतंतृतीयांतर्गतंपरं ९ साकल्यमितिविज्ञेयंपूर्ववक्त्रेतुजायते कलादिपंचमंचैवअनिलांतंसमुद्धरेत् १०
द्वादशस्वरसंयुक्तंशांभवंदक्षिणाननं वर्गादिपंचमंचैवषष्ठांतंजीवसंयुतं ११ तृतीयस्वरसंयुक्तंसौम्यंवै पश्चिमाननं अकारंपंच
मान्तंचवकारंतत्वबीजकं १२ एकादशकलोपेतंसावन्यंसौम्यवक्त्रके आदिप्रकृतिवर्णंचपंचमांतंषडंतकं १३ गुह्यंचतुर्दशोपेतंः
सायुज्यंचोर्द्ववक्त्रके इत्यादिना अन्यदप्येषांळंदोऋष्यादिग्रंथगौरवभयान्नलिख्यते ननुपूर्वोदाहृतश्रुत्यादिभिःसर्वस्यशिवात्मक
त्वेसिद्धेशिवविष्णुविरिंच्यादिनामभिर्भिन्नतयानिर्देशःकृतः भेदंविनातन्नसंभवतीतिचेन्न एकस्मिन्धर्मिणिप्रकाशात्मकपरमशिवे
अनंतविविधधर्माश्रयेएकैकधर्मपुरस्कारेणएकैकंनामप्रवर्ततइतिसम्यक्प्रपंच्यतेयोविष्णुर्व्यापकःख्यातःश्रेयोरूपःशिवस्मृ
तः स्रष्टासर्गकलारूढोभास्करोभासकःपरः १ चंद्रःप्रह्लादकोज्ञेयःप्रकारत्वात्समीरणः बुधःप्ररोचकःशांतःपरमात्मामहेश्वरः २ नारा
यणोजगन्नाथःसर्वात्मासर्वगोचरः नित्यःशुद्धोनिराधारःशंकातंकविवर्जितः ३ विक्रियाभिरनाघ्रातःपरिणामैर्द्विजन्मभिः अस्तीति
शक्यतेवक्तुंयस्समस्ताध्वदूरगः ४ परमानंदरूपोसौजगत्कर्त्तामहेश्वरः इति अत्रपरमशिवस्याचिंत्यानंतशक्तिमत्वेनविरुद्धानेक
कार्यकर्तृत्वादिरूपविरुद्धानेकधर्मवत्वमंगीकर्तव्यं अन्यथातासांशक्तीनांनिष्प्रयोजनत्वेननिर्विषयतास्यात् तथांगोकारेतुअचिं

स्यानंतशक्तिमत्वमेवनस्यात् प्रयोजनाभावात् अतोनिर्धर्मकत्वेननिश्शक्तिकएव शिवइत्यायातं तथैवेष्टापत्तौतुश्रुतिस्मृतिपुराणा
दिविरोधः अनुभवविरोधश्च श्वेताश्वतरोपनिषदिश्रूयते नतस्यकार्यंकरणंचविद्यते नतत्समश्चाभ्यधिकश्चश्रूयते परास्यशक्तिर्वि
विधैवश्रूयतेस्वाभाविकीज्ञानबलक्रियाचेति नतस्यविद्यतेकार्यंकरणंचनविद्यते नतत्समोधिकश्चापिक्वचिज्जगतिदृश्यते १ प
रास्यविविधाशक्तिश्श्रुतौस्वाभाविकीस्मृता ज्ञानंबलंक्रियाचैवयेभ्योविश्वमिदंजगत् २ नतस्यास्तिपतिःकश्चिन्नैवलिंगंनचे
शिता कारणंकरणानांचनतेषामधिपाधिपः ३ इतिप्रथमोक्तवाक्यवचनानिच तस्यपरमशिवस्यसंबंधियत्किंचित्कार्यंजन्यंभि
न्नंनास्तिसर्वस्यापिकार्यजातस्यशिवरूपत्वात् षष्ठ्याहिअभेदोबोध्यते तथातत्स्वरूपातिरिक्तंज्ञानक्रियात्मकंकरणंचनास्ति
अपाणिपादोजवनोगृहीतेत्यादिश्रुतेः स्वरूपव्यतिरिक्तकर्मेंद्रियंच विनाशक्तिमत्वंचप्रतिपाद्यते चिदानंदमात्रसारत्वात् का
र्यकारणकर्तृरूपंशिवातिरिक्तंकिमपिनास्तीति नतत्समश्चाभ्यधिकश्च दृश्यतइतिउक्तं शिवस्सर्वसामरस्यरूपइतितदपेक्ष
याअधिकोनास्ति सर्वस्यापितदधीनप्रकाशत्वात् सर्वस्यवशीसर्वस्येशानइतिश्रुतेः सर्वज्ञस्सर्वकर्त्ताचतथासर्वप्रकाशकः स
र्वकर्त्तापिसर्वेशइतिवेदविदांमतं इतिस्कांदवचनंचतद्व्यतिरिक्ततया तत्समोपिनास्तितद्व्यतिरिक्तपदार्थस्यैवाभावात् एवंच धर्म
राहित्यमेवस्यादित्याशंक्य परिहाराय परास्यशक्तिरित्यादि तस्यपरमशिवस्यशक्तिः पराचिदानंदेच्छाज्ञानक्रिया सामरस्यरूपासर्वसा
मर्थ्यात्मिकाविमर्शरूपिणीशक्तिः तथोक्तम् परिकर्त्तुंनिजंतत्वं स्वात्मीकर्त्तुंतथोभयं एकीकर्त्तुंनकिंकर्त्तुं विमर्शोजगतिक्षमः १ इत्ये
कापिशक्तिरनेकप्रकारेत्याह विविधैवेति विविधामेवाह ज्ञानबलक्रियाचेति अत्रबलशब्देनइच्छैवोच्यते ज्ञानक्रियासंदर्शित
त्वात् ज्ञानक्रियासामरस्यात्मकत्वेनबलभूतत्वाच्च तदुक्तं अर्थेक्रियाभवति दक्षिणमन्यदर्धेज्ञानंसमत्वमनयोरपिमध्यमिच्छाइति
तथाच इच्छाज्ञानक्रियारूपेत्यर्थः स्वाभाविकीपरमशिवस्वरूपभूतानत्वागंतुकी विमर्शशक्तेः सर्वशक्तिसमष्टिरूपत्वात् तथोक्त

अनंतत्वानदाकारस्वीकारेकैकलक्षणमिति एतस्यानंत्यंकथमितिचेत् उच्यते पृथिव्यादिशिवतत्वपर्यंतं योयंशक्तिसमूहः वि
चार्यमाणेचतस्मिंस्तदानंत्येपर्यवस्यति तथाहि इच्छाज्ञानक्रियेति ज्ञानस्वरूपोहनमिति सृष्टिस्थितिसंहारानाख्याभासेति अन्य
थाच ततस्ततोंतरेषु पूज्यमानानां योगिनो योगिनश्चेति ॥ वेद्यविक्षोभोल्लासतन्मयीनांशक्तीनां तेनतेनप्रकारेण तत्रतत्रा
नुभूयमानानांमध्येएकैकशक्तिपर्यालोचनेप्यानंत्यं किमुतत्कार्यानुसंधाने इच्छातावज्जिज्ञासाचिकीर्षादिभेदाद्बहुप्रकारा ज्ञानं
चस्मृत्यनुभवसंशयोत्प्रेक्षादिभेदादनंतप्रकारं क्रियापि करचरणाद्यनुबंधिनी गमनभोजनाद्यनंतप्रकाराएवंशिवतत्वस्यपंचश
क्तयः सर्वकर्तृत्वसर्वज्ञत्वनित्यत्वपूर्णत्वव्यापकत्वादयः एवंशक्तितत्वस्य पंचदश एवं सदाशिवत्वादिषु विचारे आनंत्यंपर्यवस्य
ति एवंच सर्वाःशक्तिश्चेतनादर्शनाद्याः स्वस्ववेद्येयोगविष्वक् क्षिप्त्वामध्येहाटकस्तंभभूतस्तिष्ठन्विश्वाकारएकोविभाति इति
नाथोक्तदिशासर्वशक्तिसामरस्यात्मकस्य परमशिवस्य अचिंत्यानंतशक्तिमत्त्वंसिद्धं तथाच परमशिवस्य अनंतधर्माःसंतीत्यं
गीकर्तव्यं सर्वदा निर्धर्मकत्वेसत्यज्ञानादिस्वरूपानांसामानाधिकरण्यंनस्यात् धर्मभेदेनैवतत्वोपपत्तेः तस्मात्परमशिवस्य अ
चिंत्यानन्तशक्तिमत्वेन विरुद्धनिखिलधर्माश्रयत्वंसिद्धम् १४ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

उपक्रमोपसंहाराभ्यां सर्वाम्नायसमन्वयभाजनतया शिवस्यैवपरत्वंदर्शयति योवेदादाविति वेदादौ वेदस्यारंभे यः स्वरः प्रणवाख्यः प्रोक्तः प्रकर्षेणमन्वादिभिरुक्तः वेदांतेच प्रतिष्ठितः प्रतिष्ठांस्थितिंप्रापितः ब्रह्मणः प्रणवंकुर्यादादावन्तेच सर्वदा स्रवत्यनोंकृतं पूर्वं परस्ताच्चविशीर्यते इतिमनुवचनादितिभावः प्रकृतौअव्यक्ते लीनस्य लयंप्राप्तस्य तस्यप्रणवस्य यःपरः सर्वोत्कृष्टतयावशिष्यमाणः समहेश्वरः शिवइत्यर्थः इंद्रियेभ्यः पराह्यर्थाइत्यारभ्य पुरुषान्नपरं किंचित्साकाष्ठा सापरागतिरितिश्रुतेः किंचशिवतत्वादेव निखिलजगदुत्पत्तिरितिलयोपि सर्वप्रपंचस्य तत्रैव वक्तुमुचितः तथाहि तत्त्वंच त्रिविधंज्ञेयंतद्भेदंश्रृणुषण्मुख शिवंसदाशिवंचैवमहेशंत्रिविधंस्मृतं शिवतत्वंमहासेननिष्कलंचेतिकीर्त्तितं सकलंनिष्कलंचैवसदाशिवमिहोच्यते महेशंसकलंम

योवेदादौस्वरःप्रोक्तोवेदांतेचप्रतिष्ठितः तस्यप्रकृतिलीनस्ययःपरस्समहेश्वरः १५॥

विद्यात्रिविधंतद्भवस्यच शिवमेकंविजानीयात्सादाख्यंपंचधाभवेत् महेशंतुमहासेनपंचविंशतिभेदकं एतेषांतत्वसंयुक्तमेकत्रिंशदितिस्मृतं शिवस्यलक्षणंवक्ष्ये समासात्श्रृणुषण्मुख शिवंपरात्परंसूक्ष्मंनित्यंसर्वगमव्ययं अनिर्दिष्टमनौपम्यमप्रमाणमनामयं शुद्धत्वाच्छिवमुद्दिष्टंपरादूर्ध्वंपरात्परं व्योमातीतंचसूक्ष्मंहिनित्यंकारणकारणं व्याप्तंसर्वगतंप्रोक्तंअक्षीणादव्ययंभवेत् अनिर्द्यममलंज्ञेयमसादृश्यादनौपमं प्रमाणाद्व्यतिरिक्तत्वादप्रमाणमितिस्मृतं निर्गुणत्वाद्विशेषेणह्यनामयमितिस्मृतं इत्येतैर्लक्षणैर्युक्तंशिवरूपमितीरितं सृष्ट्यर्थंसर्वतत्वानांलोकस्योत्पत्तिकारणं योगिनामुपकारायस्वेच्छयाचिंत्यतेशिवः तस्यचिंतापराशक्तिःसहस्रांशेनजायते तच्छक्तेस्तुसहस्रांशादादिशक्तिसमुद्भवः आदिशक्तिसहस्रांशादिच्छाशक्तिसमुद्भवः तच्छक्तेस्तुसह

स्रांशाद्‌ज्ञानशक्तिसमुद्भवः ज्ञानशक्तिसहस्रांशाक्रियाशक्तिसमुद्भवः एतावैशक्तयःपंचनिष्कलाश्चेतिकीर्त्तिताः शिवसृष्टिरियं=
प्रोक्ताशक्तीनांसृष्टिरुच्यते इत्यारभ्यअकारादिक्षकारांतमेकंपंचाशदक्षरं एतेवर्णाःप्रशस्यंतेकामितार्थप्रदायकाः स्त्रीरूपाश्चैव
पुंरूपास्तथाचोभयरूपकाः सर्वेवैदेवतारूपाःप्रत्येकंवर्णरूपधृक् वर्णबीजंतथार्णंचलिंगमक्षरमातृके एतानिषट्‌चनामानिवर्ण
पर्यायवाचकाः तेषांसमुद्भवंनामरूपभेदंतथांशकं तत्वमूर्त्यादिभेदंचअधिदैवंफलंयथा स्थूलसूक्ष्माकृतीचैवजीवोपाधिविभेद
कं एतद्भेदसमासेनसंक्षेपाच्छृणुषण्मुख शिवतत्वेपरेसूक्ष्मेबिंदुरूपंतुजायते बिंदोर्नादःसमुत्पन्नोनादाच्छक्तिरजायत शक्तेस्तु
जायतेशब्दःशब्दाज्जायेतवाग्भवं वाग्भवाच्चकलाजाताःकलाभ्योविकलास्मृताः तस्माद्वैवाचकोमंत्रोमंत्रस्तैरेवभिद्यते एतत्सृष्टि
क्रमःप्रोक्तस्तेषांलक्षणमुच्यते बिंदुरूपापराभक्तिर्नादश्चैवादिरुच्यते शक्तिरिच्छेतिविज्ञेयाशब्दोज्ञानमिहोच्यते वाग्भवंस्याक्रि
याशक्तिःकलावैषोडशस्वराः तेषांरूपंयथाप्रोक्तंप्रकृतिर्विकृतिस्तथा प्रकृतिस्सप्तवर्णानिविकृतिस्तुनवार्णका अकारश्चइकारश्चउ
कारश्चऋकारकः लृकारश्चैवएकारोओकारश्चतथैवच एतेसप्तस्वराःप्रोक्ताःप्रकृतिस्तुसमीरिताः शेषाविकृतयःप्रोक्तास्तेषामुद्भव
उच्यते अकारजन्यश्चाकारोइकारादीसमुद्भवः उकारेचैवऊकारोऋकारेऋसमुद्भवः लृकारेचैवलॄकारोएकारेऐसमुद्भवः ओका
रेऔतथाज्ञेयःक्रमेणैवसमुद्भवः एषावैविकृतिःप्रोक्ताआकारादिनवार्णकाः अकारादिविसर्गांताश्चैतेवैषोडशस्वराः कलामात्रास्व
राजीवाःप्रकृतिर्विकृतिस्तथा प्राणश्चात्माचदेहीचकलापर्यायवाचकाः कलाभेदमिदंप्रोक्तंविकलाभेदकंशृणु ककारादिक्षका
रांतावर्णाश्चविकलाःस्मृताः देहोपाधिश्शरीरंचक्षेत्रादाशातनुस्तथा व्यंजनंविकलाशक्तिर्बिंदुपर्यायवाचकाः कलानांविकला
नांतुत्रीणिरूपाणिवक्ष्यते शिवाग्निभूतरुद्राश्चत्रयोदशतिथिस्तथा एतेवैदशवर्णानिपुल्लिंगश्चेतिकीर्त्तिताः ऋॠऌॡचच
त्वारोनपुंसकमितिस्मृतं ककारश्चगकारश्चचकारश्चजकारकः टकारश्चडकारश्चतकारश्चदकारकः पकारश्चबकारश्चषकार

श्चक्षकारकः एते द्वादश वर्णाश्चपुल्लिंगाश्चेतिकीर्त्तिताः खकारश्चघकारश्चछकारश्चझकारकः ठकारश्चढकारश्चथकारश्चध
कारकः फकारश्चभकारश्चशकारश्चनकारकः एतानिभानुबीजानिजायाश्चेतिप्रकीर्त्तिताः शेषानपुंसकाविंद्यात्रयोभेदाद्इति
स्मृताः अकारादित्रयोव्योमईकारादित्रयोनिलः ऋकारादित्रिवर्णानिचाग्निरित्युच्यतेतथा लृकारादित्रयोह्यापश्ओकारादित्रयो
मही प्रकृतिस्तत्वभेदस्याद्विकृतिर्मूर्त्तिरुच्यते प्रभावंविकलाःप्रोक्तमित्येवंत्रिविधंस्मृतं प्रकृतिर्ह्रस्वमित्युक्तंविकृतिर्दीर्घमुच्य
ते एकमात्रोभवेद्ह्रस्वोद्विमात्रंदीर्घमुच्यते व्यंजनंत्वर्द्धमात्रंस्यादित्येतल्लक्षणंस्मृतं अकारंसर्वदेवत्यंरक्तंसर्ववशीकरं आः
कारस्यासराशक्तिश्वेतमाकर्षणंभवेत् इकारोविस्नुदेवत्यंश्यामंरक्षाकरोभवेत् मायाशक्तिरितीकारःपीतंस्त्रीणांवशीकरं उका
रोवास्तुदेवत्यंकृस्नंराजवशीकरं ऊकारोभूमिदैवत्यंश्यामंलोकवशीकरं ऋकारोब्रह्मणाज्ञेयंपीतंग्रहविनाशनं शिखंडिरूपं
ॠकारंमंजनज्वरनाशनं अश्विनीभ्यांलृलॄचैवश्वेतरक्तंज्वरापहे एकारंवीरभद्रस्यासीतंसर्वार्थसिद्धिदं ऐकारंवाग्भवंविद्या
स्फाटिकंज्ञानसिद्धिदं ओकारश्चस्वरविंद्याज्ज्योतिःसर्वफलप्रदं औकारमादिशक्तिस्याच्छुक्लंसर्वार्थसिद्धिदं अंकारंतुमहेशं
स्याद्रक्तवर्णसुखप्रदं अःकारं कालरुद्रंस्याद्रक्तंपाशनिकृंतनं प्राजापत्यंककारंस्यासीतंपुष्टिकरंभवेत् खकारंजान्हवीबीजंक्षी
राभंपापनाशनं गकारंगणरूपंस्याद्रक्ताभंविघ्ननाशनं घकारंभैरवंज्ञेयंमुक्ताभंशत्रुनाशनं ङकारंकालबीजंस्यात्कालंसर्वजयंभ
वेत् चकारंचंडरुद्रंस्यादंजनंत्रिपुरापहं छकारंभद्रकालीस्याद्राजावर्तंजयप्रदं जकारंजंभहाज्ञेयंरक्ताभंचजयावहं झकारंचा
र्द्धनारीस्यात्श्यामारक्तंजयावहं ञकारंकोटिविज्ञेयंपीतंरोगविनाशनं भृंगीशंस्याट्टकारंतुरक्तंसर्वसुखावहं ठकारंचंद्रबीजं
स्यासीतंमृत्युविनाशनम् डकारंचैवनेत्रंस्यासीतंकालजयप्रदं ढकारंयमबीजंस्यान्नीलंमृत्युविनाशनं णकारंनंदिबीजंस्याद्र
क्ताभंचार्थसिद्धिदं तकारंवास्तुदैवत्यंश्वेतंसर्वजयंभवेत् थकारंधर्मणोज्ञेयंमंदाभंस्याज्जयप्रदंदुर्गाबीजंदकारस्याच्छ्यामंसः

र्वार्थसिद्धिदं थकारंधनदंज्ञेयंपीताभंचार्थसिद्धिदं नकारंचैवसाविन्त्रीस्फाटिकंपापनाशनम् पर्जन्यंस्यात्पकारंतुशुक्लाभंपुष्टिसि
द्धिदं फकारंपाशुपत्यंस्याद्ध्यानंपापनिकृंतनं बकारंतुत्रिमूर्तिस्यात्पीतंसर्वार्थसिद्धिदं भकारंभार्गवंविंद्याद्रक्ताभंसर्वसिद्धिदं म
कारंमदनंविंद्याच्छ्यामंसर्वजयप्रदं यकारंपीयुदैवत्यंकृष्णमुच्चाटनंभवेत् रकारंवन्हिदैवत्यंरक्ताभंसंहृतिर्भवेत् लकारंपृ
थिवीतत्वंस्यात्पीतंस्तंभनंभवेत् वारुणंस्याद्वकारंतुशुक्लाभंरोगनाशनं लक्ष्मीबीजंशकारंस्याद्धेमाभंश्रीकरंभवेत् षकारंसू
र्यबीजंस्याद्रक्ताभंसर्वसिद्धिदं सकारंशक्तिरूपंस्याद्रक्तंसिद्धिकरंभवेत् हकारंशिवबीजंस्याच्छुद्धस्फटिकसन्निभं अणिमा
द्यष्टसिद्धिंचभुक्तिमुक्तिफलप्रदं ळकारमात्मतत्वंस्याद्रक्ताभंसर्वसिद्धिदं विद्यातत्वंक्षकारंस्यात्क्षीराभंचसुखप्रदं इत्येते
अधिदैवाश्चफलवर्णक्रमेणतु अकारादिक्षकारांतंसमासात्परिकीर्त्तितं कलाजीवमितिख्यातंविकलादेहमुच्यते कलाश्चवि
कलाश्चैवदेहिदेहमितिस्मृतं देहिरूपंद्विधाप्रोक्तंस्थूलंसूक्ष्मंतथैवच देहमेकंविनिर्दिष्टंकेवलंसूक्ष्ममुच्यते अकारादिविस
र्गांतंकेवलंतुस्वराकृतिः तत्स्थूलमितिविज्ञेयंसूक्ष्मंमध्यस्थितिर्भवेत् ककारादीनिवर्णानिनिकलंचप्रकीर्त्तितं तद्रूपंचार्द्धमा
त्रंतुसूक्ष्मरूपमिहोच्यते एवंकलाचविकलास्थूलसूक्ष्माकृतिर्भवेत् कलानांह्रस्ववर्णानिजीवार्णइतिसंस्मृताः कलाहीनंतु
यद्वर्णंदेहंतस्यविनिर्दिशेत् संयोज्यदेहिनंदेहेजीवंजीवंनयोजयेत् सर्वेषांदेहभेदोस्तिआत्मभेदोनविद्यते आत्माचजीवइ
त्युक्तोजीवाज्जीवइतिस्मृतः तस्माज्जीवात्परंनास्तिपश्चान्नचविनिर्दिशेत् इत्युक्तरीत्याह्रस्वाकारस्य सृष्टिसंज्ञितस्य सर्वव
र्णप्रकृतिभूतत्वेन सर्वप्रपंचस्याक्रमेणप्रकृतौलये यः परः कारणतयाअवशिष्यमाणःपरःपरात्मासःमहेश्वरःपरमशिवइत्यर्थः

॥ ॥१५॥ ॥

ननुयथोक्तशिवतत्वस्यातिसूक्ष्मतमत्वेनदुर्विज्ञेयत्वात् कथंतत्रात्महितेच्छूनांप्रवृत्तिरत आह येब्रह्मेति हेविप्राः शौनकादयः ब्र
ह्मसृष्टयःब्रह्मणः सकाशात्सृष्टिः मानसीयेषांतादृशाः सनकादयःयेसंतिते तद्ब्रह्मशिवतत्वंविदुः जानंति यतः तेमुनयः ज्ञानवि
ज्ञानयोगेन ज्ञानंमोक्षोपयोगिनी धीः विज्ञानंशिल्पशास्त्राद्युपयोगिनी तयोर्योगेनसंबंधेनछिन्नसंशयाः निरस्तसंदेहाः एतेनगुरु
मार्गगम्यत्वं शिवतत्वस्यप्रदर्शितम् १६ गुरुदेवतयोरैक्यबुद्धिर्मोक्षदायिनी नोपायांतरमिति द्वाभ्यांदर्शयति जगन्नित्यमनित्यंवे
ति सत्कार्यवादिसांख्यमतेजगन्नित्यमिति वेदान्तमतेऽनित्यमितिदृष्ट्वा मध्यस्थस्यनित्यमनित्यंवेतिसंशयोजायते एवमग्रेपि शि

येब्रह्मसृष्टयोविप्राविदुस्तत्सनकादयः ज्ञानविज्ञानयोगेनयतस्तेछिन्नसंशयाः १६ ॐ जगन्नित्यमनित्यंवाशिवा
जीवःपरोनवा मुक्तिरस्तिनवाज्ञानात्आत्मादेहोथवापरः १७ इत्याद्याःसंशयाःसर्वेतावन्नश्यंतिनक्वचित् ॥
॥ नयावद्देवताबुद्धिर्गुरौविज्ञानदायिनी १८ शिवादपिगुरुःश्लाघ्यइतिवेदांतनिर्णयः तस्मिन्मानुषबुद्धिर्याप्रवाहः
साध्यसंसृतेः १९ ॥ ७ ॥

वादीश्वरात्सर्वःज्ञातजीवः किंचित्ज्ञेयः परोन्यइतिद्वैतवादिनः अनन्यइत्यद्वैतवादिनः एवंज्ञानात् मुक्तिरित्यौपनिषदाः नेत्यन्ये
इत्यमात्मादेहइतिचार्वाकाःपरइतिवेदान्तिनः इत्याद्याइतिवेदान्तशास्त्रारंभस्य वैयर्थ्यमाशंक्य न्यायसूत्राभावेकिंविवेकादिवि
शेषणवानधिकारीउतान्यः किंवेदांताःपूर्वतंत्रेणगतार्थाअथ गतार्थावाकिंब्रह्मप्रत्यगभिन्नंनवाकिंमुक्तिःस्वर्गादिवल्लोकान्तरमा
त्मस्वरूपोवेति संशयानिवृत्तेरिति भाष्यरत्नप्रभायांस्पष्टम् प्रतिपादिताःसंशयाअपिग्राह्याः १७ १८ शिवस्वरूपस्यापिगुरुनु
ग्रहानगम्यत्वेनशिवादप्युत्तमत्वंगुरोर्दर्शयन्अज्ञानमूलिकांसंसारप्रवृत्तिंदर्शयति शिवादिति शिवादपिगुरुःश्लाघ्यः उत्त

मत्वेनप्रशंसनीयः इतिवेदान्तानांनिर्णयःसिद्धान्तः इदंचशिवेरुष्टेगुरुस्त्राता गुरौरुष्टेनकश्चन तस्माद्विज्ञानसम्पन्नोगुरोराज्ञांन लंघयेत् इत्यागमेषुस्फुटं तस्मिन्गुरौमानुषबुद्धिर्यामनुष्यत्वधीःसाअस्यजंतोः संसृतेःसंसारस्यप्रवाहःप्रवाहकारणमित्यर्थः॥ १९ तस्येति तस्यसंसारिणःजातिवर्णाश्रमादिषुजातिर्ब्राह्मणत्वादिः वर्णोब्राह्मणादिः आश्रमोब्रह्मचर्यादिःआदिपदाद्देहगेहादिःयेषुअहंताअहंभावःब्राह्मणोहमित्यादिःअनुवर्त्ततेअनुसृत्यवर्त्ततेकिञ्चप्रकृतेर्मायायावशादायत्तत्वादनित्येषुदेहादिषु नित्यधीः नित्यबुद्धिरपि जायते॥ २० तत्रहेतुमाहभावनेति आत्मनिसंभावनासम्यक्त्वेनभावनानिश्चयात्मिकाधीरितियावत् साभावना

तस्यानुवर्त्ततेहंताजातिवर्णाश्रमादिषु नित्यधीरप्यनित्येषुजायतेप्रकृतेर्वशात् २०
भावनाविपरीताचेत्स्वसंसंभावनात्मनि वेदांतवाक्यशतकैरपियाननिवार्यते २१ त
न्निवृत्यर्थमेवात्रयतंतेब्राह्मणाश्चिरं कारणंबहुधातत्रकथयन्त्यविवेकिनः २२॥

ससं सामान्येनपुंसकं साविपरीताअनित्यत्वरूपाचेद्भवतितदावेदान्तवाक्यशतकैरपि अनेकैरपितत्वमस्यादिमहावाक्यैरपि याविपरीतभावनाननिवार्यते निवारयितुंनशक्यते २१ एवंतर्हि साविपरीतभावनादुर्निवारेत्याशंक्य तन्निवृत्तिसाधनानि बहिरंगानि बहूनि साधनानि विहाय अन्तरङ्गसाधनंभक्तिरेकैवादरणीयेति वक्तुमुपक्रमते तदिति तस्याविपरीतभावनायानिवृत्यर्थमेवात्रजगतिब्राह्मणाः ब्रह्मवादिनः चिरंचिरकालात् यतंते यत्नंकुर्वन्ति तत्रनिवृत्तौ अविवेकिनःसदसद्विवेकशून्याः बहुधाकारणंकथयन्ति २२

तदेवकारणंप्रपञ्चयति कर्मेति त्रिभिः मुक्तौकर्मयागादिकारणंप्राहुः जैमिनीयादृतिशेषः कर्मण एवततउपपत्तेरिति चित्तैकाग्र्य संपादकतया नित्यनैमित्तिकैरेव कुर्वाणो दुरितक्षयं इत्यादिना पापनाशकत्वेनचकर्मैवमोक्षनिदानमितितेषांमतं अपरेकृच्छ्र चान्द्रायणादितपः कारणंप्राहुः पौरुशिष्यादयः अन्येपूर्त्तवापि कूपादिखननंकारणमभिदधते अन्येदानंवदन्ति तस्माद्दानंपरमं वदन्तीत्युपनिषद् परेपौराणिकाः व्रतंएकादश्युपवासादि कारणंवदन्ति २३ अपरेतैर्थिकाः तीर्थेषुगंगाप्रभृतिषुस्नानंकारणमि तिवदन्ति अपरेवानप्रस्थादयः स्थलवासंस्थंडिलशयनादिकं अपरेयोगिनः यमाद्यष्टांगयोगंचित्तवृत्तिनिरोधंपरेवेदान्तिनः

कर्माहुः कारणंमुक्तौतपः प्राहुस्तथापरे पूर्त्तमन्येभिदधतेदानमन्येव्रतंपरे २३ तीर्थेषुस्ना
नमपरेस्थलवासमथापरे ॥ अष्टांगयोगमपरे वेदान्तश्रवणंपरे २४ श्रुतार्थमननं
केचिन्मूर्त्युपास्तिमथापरे अन्येसत्संगतिंप्राहुरितिनैकमुखंजगत् २५॥ ७ ॥

वेदान्तश्रवणंश्रोतव्यः श्रुतिवाक्येभ्यः इत्यादिना तत्वमस्यादिमहावाक्यश्रवणंवदन्तीतिसर्वत्रयोज्यं २४ केचित्नैयायिकाः श्रुतार्थ स्यमननंयुक्तिभिरनुचिन्तनंकारणंवदन्ति न्यायचर्चेयमीशस्यमननव्यपदेशभाक् उपासनैवक्रियतेश्रवणानंतरागतेत्यभियु क्तोक्तेः अपरेस्मार्त्ताः मूर्त्तीनांरविविष्णुगणेशशिवशक्तीनाम् उपास्तिंपूजाजपादिभिरुपासनंपंचायतनप्रकरणेशंभोमध्यगतेइ त्युपक्रम्यपूज्याः शांकरभागतोतिसुखदाइतिस्मृतेः एतत्सोमस्यसूर्यस्यसर्वलिंगंस्थापयति पाणिमंत्रंपवित्रमितिश्रुतेश्च अस्याश्रु तेर्निरुक्तिः शंकरसंहितायांस्फुटा अन्येसाधवः सत्संगतिंसंगः सत्सुविधीयतामित्याचार्यवचनप्रामाण्यात् सकलश्रेयस्साधनं

सत्संगतिरेवेतिजगत् नैकमुखंभिन्नरुचित्वाल्लोकस्येतिभावः २५ भक्तेरन्तरङ्गसाधनत्वप्रतिपादनाय प्राक्प्रतिपादितसाधनानांअन्वयव्यतिरेकंव्यभिचाराक्रांतत्वंचदर्शयति कृत्वेति कश्चित्साधकः सर्वमिदंकर्माद्युपायंकृत्वापिपुनर्गर्भेनिमज्जतिजन्मलभतइत्यर्थः कर्म्मफलभोगानंतरं क्षीणेपुण्येमर्त्यलोकंविशन्तीतिस्मरणात् इतिभावः अनेनअन्वयव्यभिचारोदर्शितः कश्चिन्मुनिर्मननशीलःत्यक्तसर्वक्रियः त्यक्ताःउज्झिताःसर्वाःक्रियाःनित्यनैमित्तिकानिकर्म्माणियेनतादृशः अथैतदप्यशक्तोसिकर्त्तुंमद्योगमाश्रितः सर्वकर्मफलत्यागंततःकुरुयतात्मवानितिभगवद्वचनादितिभावः अयत्नात् यत्नंविनामुच्यतेमुक्तोभवति

॥ ७॥ कृत्वासर्वमिदंकश्चित्पुनर्गर्भेनिमज्जति त्यक्तसर्वक्रियः कश्चिदयत्नान्मुच्यतेमुनिः २६ तदुक्तेभ्योह्युपायोन्यःसर्वबन्धविमोचकः॥ अन्वयव्यतिरेकाभ्यांसानाम्नाभक्तिरुच्यते २७ ॥ ७ ॥

एतेनकर्माद्यभावेपिमोक्षदर्शनात् व्यतिरेकव्यभिचारइत्यर्थः २६ एवमनेकेषुउपायेषुविफलेषुमुमुक्षोर्मुक्तिः कथंसिध्यतीत्याशंक्यमुमुक्षोपायमाह तदिति तत्तस्मात् उक्तेभ्यः प्रतिपादितेभ्यःकर्मादिभ्यः सर्वस्यबन्धस्यसंसारस्य विमोचकः निवर्त्तकःय उपायइतिशेषः साविधेयप्राधान्यात् स्त्रीलिंगता अन्वयव्यतिरेकाभ्यांनाम्ना भक्तिरुच्यते भक्तिनामकएवोपायः मुक्तिसाधकोनान्यइतिभावः भक्त्यामामभिजानातियावान्यश्चास्मितत्वतः इतिभगवदुक्तेः २७ ॥

[illegible]
मूषकग्रहणवेलायामेवमनोनिश्चलंकुरुते नान्यदा साभक्तिरधमेतिभावः उत्तमामाह आक्रामन्तीमिति नगात्पर्वतात् वृक्षा
द्वा शैलवृक्षौनगावगाविसमरः अन्यंनगंआक्रामन्ती गच्छंतीं आत्मनःस्वस्यमातरंजननीं मर्कटात्मजः वानरशिशुः यथेतिशेषः
सश्लिष्यन्आलिंग्यन् संकटेपिनत्यजति तथैव आपत्तिसहस्रेपियःपुमान्शिवंशरणंरक्षकंशरणंगृहरक्षित्रोरित्यमरः व्रजेत् ग
च्छेत् २८ २९ साउत्तमाभक्तिर्ज्ञेया उत्तमत्वेहेतुमाहसर्वबन्धविमोचनीति अर्द्धेनभक्तिंविभजते मन्देति ३० मन्दांभक्तिंलक्ष

॥क्वचित्कृताकृताक्वापिमार्जारीभक्तिरुच्यते आक्रामंतींनगादन्यंनगंमातरमात्मनः २८ नसंकटेपित्यजति
संश्लिष्यन्मर्कटात्मजः तथैवापत्सहस्रेपियःशिवंशरणंव्रजेत् २९ साभक्तिरुत्तमाज्ञेयासर्वबंधविमोचनी
मन्दाचमध्यमाभक्तिरुत्तमेतित्रिधामता ३०कथायाःश्रवणेशंभोर्नाम संकीर्त्तनेस्मृतौ क्वचिद्भवेच्चित्तरतिः
सामन्दापरिकीर्त्तिता ३१गुरुपादेन्वहंपूजालिङ्गेचनियमार्चनं वंदनंशिववेरस्यया कारयतिवासना ३२ ॥

यति कथायाइतिशंभोःशिवस्यकथायाः श्रवणेतथानामसंकीर्त्तनेनाम्नः शिवशंकरादेःसम्यक्चित्तैकाग्र्येण कीर्त्तनेउच्चार
णेतथास्मृतौ स्मरणेक्वचित्समयविशेषेनसर्वदेतिभावः चित्तरतिःचेतःशक्तिः याभवेत्सामन्देत्यर्थः ३१ सार्द्धेनमध्यमांलक्ष
यति गुरुपादेइति गुरुचरणेअन्वहं दिनेदिने पूजालिंगे शिवलिंगेच नियमार्चनं नित्यपूजनंशिववेरंशिवलिंगंतस्यवंदनं
अभिवादनंचयावासनाकारयति एषामध्यमा तस्याःफलमाह सालोक्यादीति आदिना सामीप्यादिपरिग्रहः ३२॥ ७ ॥

सार्द्धेनउत्तमांलक्षयतियदेति यदामहेश्वरे परमशिवेसर्वविषयजातं त्यक्त्वाअस्यर्थंभृशं कैंकर्यं किंकरत्वरूपं सततमविनाभावल
क्षणं तादात्म्यरूपंसख्यं शरण्येशे शरणेसाधुःशरण्यःसचासावीशश्चेतिसमासः तस्मिन् आत्मार्पणं आत्मनोमनसः अर्पणंल=
योयस्मिन्इतिसख्यविशेषणंकरोति सा भक्तिरुत्तमेत्यर्थः ३३ ॥ ३४ ननुउत्तमभक्तेर्दुर्लभत्वात् मोक्षोपिदुर्लभइत्याशंक्य
मन्दाधिकारिणामपि भक्तिरेवसुलभोपायःइत्याह जन्तोरिति जन्तोःशरीरिणः नवविधाश्रवणंकीर्त्तनं विष्णोःस्मरणंपादसेवनं
अर्चनंवंदनंदास्यंसख्यमात्मनिवेदनम् इतिभागवतादिप्रतिपादिताश्रवणाद्यात्मनिवेदनांता उत्तरोत्तरमुत्तमा उत्कृष्टातत्रयांकां

मध्यमाभक्तिरेषास्यात्सालोक्यादिप्रदायिनी यदाकैंकर्यमत्यर्थंसर्वंत्यक्त्वामहेश्वरे ३३ सख्यंकरोतिसततम्
विनाभावलक्षणं आत्मार्पणंशरण्येशेसोत्तमाभक्तिरुच्यते ३४ जंतोर्नवविधाभक्तिरुत्तरोत्तरमुत्तमा यां
कांचिदपिसंप्राप्यपशुःपाशाद्विमुच्यते ३५ भोगायमन्दाकथितासालोक्याद्येचमध्यमा अपुनर्भवदाभ
क्तिरुत्तमादुर्लभानृणाम् ३६ आब्रह्मस्तंबपर्यंतंयत्रानन्दःप्रतीयते शिवभक्तिंविनानान्यत्तत्रकारणमि
॥ ष्यते ३७ ॥

चिदपिभक्तिंसंप्राप्यपशुर्जीवःपाशात्जन्मादितःविमुच्यतेविशेषेणमुक्तोभवति ३५ त्रिविधायाअपिभक्तेःपृथक्फलतारतम्यमाह
भोगायेति ३६ भक्तिगम्यस्यपरमपुरुषार्थस्यमोक्षस्यसाधनांतरराहित्यंदर्शयति आब्रह्मेति ब्रह्मासर्वसमष्टिरूपःप्रजापतिःतमारभ्यस्त
म्बः तृणादिगुच्छः तत्पर्यंतंब्रह्माविप्रःप्रजापतिःस्तंबोगुच्छस्तृणादिनइतिचामरः यत्रमोक्षेआनंदःप्रतीयते आनंदोब्रह्मेतिव्यजानात्
यत्रत्वस्यसर्वमात्मैवाभूत्आनंदंब्रह्मणोविद्वान्इत्यादिश्रुतिभ्यःआनंदएवप्रतीयतेनान्यइत्यर्थः तत्रपरमपुरुषार्थेशिवभक्तिंविना अ

इतीति इत्युक्तप्रकारेण यः तत्त्वेन वेत्ति सः पुरुषः छिन्नपाश इत्युच्यते अन्यभक्त्या सा नश्यतीत्यर्थः ३८ एवमुत्तरोत्तरया पूर्वपूर्वोप
मर्दमाह मंदेति उपसंहरति तस्मादिति प्रधानसाधनतया मुमुक्षुभिः मोक्षेच्छुभिः शंकरे उत्तमा भक्तिः सेव्या संपादनीयेत्यर्थः ३९
उत्तमभक्तिभाजः साधकान् दर्शयति मार्कंडेयेति मार्कंडेयः शिवोपासनया अल्पायुष्यमपास्य चिरजीवितां प्राप्तो मुनिः उपमन्युः
पंचवार्षिके दुग्धपानाय तपश्यन् लब्धक्षीरसागरः श्रीकांतो विष्णुः सहस्रकमलार्चनादिना समासादितसुदर्शनः नंदी शिला
दतनयो गणराट् घटोद्भवो अगस्त्यः चतुःसमुद्रपीताः एतैश्चरमे अन्तिमे जन्मनि स्थितैः उत्तमा भक्तिः सेव्यते उत्तमभक्तिलाभानं

इति यो वेत्ति तत्त्वेन च्छिन्नपाशः स उच्यते स्यादन्यविषया भक्तिर्यावन्मन्दा न जायते ३८ मंदा मध्यमया
नश्येन्मध्यमोत्तमया तथा तस्मान्मुमुक्षुभिः सेव्या शंकरे भक्तिरुत्तमा ३९ मार्कण्डेयोपमन्युश्रीकांतनंदि
घटोद्भवैः उत्तमा सेव्यते भक्तिश्चरमे जन्मनि स्थितैः ४० जातिक्रियागुणकृता भिदा तावत्स्ववर्त्तते न यस्य
चोत्तमा भक्तिः शिवे जन्तोः प्रजायते ४१ यथा सिद्धरसाविष्टमयः प्रकृतिमात्मनः ॥ न मुञ्चति त
॥ ॥ था जन्तुर्जात्यादिं न जहात्यसौ ४२॥ ॥

तरं जन्मान्तरासंभवादिति भावः ४० जातीति जातिश्च क्रियाश्च गुणाश्च एतैः कृता भिदा भेदः त्रयो शब्दानां प्रवृत्तिरिति न्यायेन तावत्स्ववः
र्त्तते यावत् जन्तोः जन्मिनः शिवे उत्तमा भक्तिर्न जायते ४१ जात्यादेः स्वाभाविकतया दुस्त्यजत्वं दर्शयति यथेति सिद्धरसेन लोहस्य
सुवर्णतापादकेन आविष्टम् स्पृष्टं अयो लोहः आत्मनः प्रकृतिं लोहस्वभावं यथा न मुंचति अतएव मिताक्षरायां सुवर्णस्तेयप्रायश्चि
त्तनिरूपणावसरे यस्तु ताम्रादिकस्य रसवेधाद्यापादितसुवर्णरूपस्यापहारो न तत्रेदं प्रायश्चित्तं मुख्यजातिसमवायाभावादित्यभि=

हितम् तथा जन्तुः शिवभक्तिहीन इतिभावः जात्यादिं नजहाति नत्यजति ४२ भक्तौसत्यां किंभविष्यतितदाह कांचनेति कांचनाद्रेः सुमेरोः प्रभया कान्त्या मिश्रः काकोपितिर्यक्जातो अधमोपीत्यर्थः यथा कनकायते कनकमिव आचरति तथा देहीजीवः उत्तमयाभक्त्याशिवोभवेत् ४३ उक्तार्थं दृढीकर्त्तुं श्रोतॄन् अभिमुखीकरोति भक्त्येति भोद्विजाः शौनकादयः उत्तमया भक्त्या अंतःकरणोपाधिंमनोबुद्धिचित्ताहंकारलक्षणंसंशयनिश्चयगर्वस्मरणविषयंचतुर्विधंबंधहेतुंनिरस्य दूरीकृत्य यथाशिवः तत्स्वरूपः सन् दे

काञ्चनाद्रिप्रभामिश्रःकाकोपिकनकायते यथादेहीतथाभक्त्याभवेदुत्तमयाशिवः ४३
भक्त्यांतःकरणोपाधिंनिरस्योत्तमयाशिवः यथानित्यत्वमाप्नोतितथाशृणुतभोद्विजाः ४४
प्रतिबिंबाम्बुनष्टासुबिंबमात्रंयथाभवेत् प्रतिबिंबेषुनष्टेषुतथादेहीपरःशिवः ४५ संश-
योयदियुष्माकंशौनकाद्यामहर्षयः अस्मिन्नर्थेनिवृत्त्यर्थमेतस्येदमुदीर्यते ४६ ॥ ७ ॥

हीनित्यत्वमाप्नोति तथा शृणुत अवहिताभवतेत्यर्थः ४४ तदेवप्रतिपादयति प्रतिबिंबेति प्रतिबिंबाश्रयभूतास्वम्बुजलेषु नष्टासु नाशंगतासु यथा बिम्बमात्रंभवेत् तथा प्रतिबिंबेषु अन्तःकरणोपाधिषु नष्टेषु देहीपरःशिवः परमशिवः नित्यमुक्तस्वरूपोभवेत् ४५ संप्रतिश्रोतॄणां संशयं संभाव्य तन्निवृत्तये प्रस्तुतपुराणश्रवणे प्रवर्त्तयन् उपसंहरति द्वाभ्यां संशयेति भोमहर्षयः अस्मिन्मदुक्तेर्थे युष्माकं यदि संशयः अस्यनिवृत्त्यर्थं इदं वक्ष्यमाणं हरशर्म्ममुनिना प्रोक्तमुत्तमभक्तिमाहात्म्यंनामपुराणं उदीर्यते कथ्यते मयेतिशेषः तच्छ्रुत्वाभवन्तः सर्वेछिन्नसंशयाः गतसंदेहाः भवत परमानंदलक्षणंमोक्षंप्राप्नुतेत्यर्थः ४६

४७ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांमोक्षोपायनिरूपणंनामप्रथमोऽध्यायः १॥
प्रथमाध्यायान्ते श्रवणायसावधानीकृताःसोत्कंठामुनयःसूतंपृच्छन्ति हरशर्म्मेति यत्पुराणंश्रुत्वा जात्यादिकंआदिपदेनगुणक्रिये वाह्ये मिथ्याअपरमार्थोभवेत् १ सूतस्तान् उत्तरयति कलाविति आगमेषुशैवपांचरात्रादिषुयोगेषुहठलंबिकाराजयोगादिषुगुरुशिष्ययोःक्रमेपरस्परमद्रोहरूपेगतेनष्टेसतिइत्यन्वयः २ ३ यस्येतियस्यपुराणस्यश्रवणमात्रेणमननादौसतिकिंवक्तव्य

हरशर्म्ममुनिप्रोक्तंभक्तमाहात्म्यमुत्तमम् श्रुत्वापुराणंभवतसर्वेसंछिन्नसंशयाः ४७ इतिश्रीस्कन्दोपपुराणेप्रथमोऽध्यायः १॥ ॥श्रीऋषयऊचुः हरशर्म्ममुनिप्रोक्तंभक्तमाहात्म्यनामकम् पुराणंब्रूहियच्छ्रुत्वा मिथ्याजात्यादिकंभवेत् १ श्रीसूतउवाच कलौवेदेषुलुप्तेषुआगमेषुगतेषुच योगेषुदूरगास्तेषुगुरुशिष्यक्रमेगते २ दयालुःसर्वभूतेषुहरशर्म्मामुनीश्वरः व्यासप्रसादात्कृतवान्भक्तमाहात्म्यमुत्तमम् ३ यस्यश्रवणमात्रेणभक्तिःस्यादुत्तमाहरे तथाहिमृत्युंतरतिपुनरावर्त्ततेनच ४ स्वानुबिंबंशिवोजीवंकृत्वाजात्यादितस्यच प्रवर्त्तयतिभक्त्याचनिवर्त्तयतितस्यतत् ५ भक्तानामुत्तमाःशंभोर्येभक्त्यात्यक्तकिल्बिषाः तानहंवःप्रवक्ष्यामिशृणुतब्र

॥ उ० खं० मा० अ० २ ॥

मितिभावः हरेःशिवेउत्तमाभक्तिःप्राग्वर्णितास्यात् तदेवप्रतिपादयति तथाहीत्यादिनामृत्युंसंसारंतरति शोकमात्मवित् नसपुनरावर्त्ततइतिश्रुतेः ४ स्वेति शिवःसर्वसाक्षीपरमेश्वरः जीवंअविद्याप्रतिफलितमात्मचैतन्यं स्वस्य अनुबिंबंप्रतिबिंबंकृत्वा तत्सृष्ट्वातदेवानुप्राविशत् इतिश्रुतेः तस्यजीवस्यजात्यादि प्रवर्त्तयतिच पुनः तस्यजीवस्यतज्जात्यादिकंभक्त्यानिवर्त्तयति एतेन अविद्यानिवर्त्तिकाभक्तिरेवनिश्रेयससाधनमितिभावः ५ अथआख्यायिकांवक्तुंश्रोतॄन्सावधानयति भक्तानामिति शंभो

परमशिवेभक्त्यात्यक्तंकिल्बिषंपापंयैस्तादृशाःयेभक्तानांमध्येउत्तमाःश्रेष्ठाःतानहंवोयुष्मभ्यंप्रकर्षेणवक्ष्यामि हेब्रह्मवित्तमाः अतिशयेनब्रह्मविदःमुनयःयूयंशृणुतेतिसंबंधः ६ आख्यायिकामुपक्रमते अस्तीति दक्षिणदिग्भागएवदुग्धसागरइतिरूपकसमासः विमलत्वविविधरत्नप्रभत्वविशालत्वादिनासादृश्यंबोध्यम् तत्रकौस्तुभमणिरिवपयस्विन्यानद्याःतीरे देवलोकस्यस्वर्गस्य अनुबिंबेनतुल्यं अनुबिंबवत्प्रतिबिंबसदृशःदेशोस्तीत्यन्वयः ७ तत्रेति तत्रदेशेशिवस्यतुरीयस्य शिवमद्वैतंतुरीयंमन्यंतइतिश्रुतेःममतायाःममत्वस्यआस्पदंस्थानंप्रतिष्ठाकृत्यमास्पदमित्यमरः ब्रह्मादीनांतपःसिद्धिंविदधाति तच्छीलाकांचीनामन

अस्तिदक्षिणदिग्भागेदुग्धसागरकौस्तुभः देशस्तीरेपयस्विन्यादेवलोकानुबिंबवत् ७
तत्रकांचीतिनगरीशिवस्यममतास्पदं ब्रह्मविष्णुमुनीन्द्राणांतपःसिद्धिविधायिनी ८
यत्रसापरमाभक्तिःकामाक्षीतिजगत्प्रसूः विद्योततेमहाविद्यापराकाशबिलाश्रया ९
यत्रचैकाग्ररूपेणकुर्वतस्तपउत्तमं मूलेदेवःसभगवान्सन्निधत्तेसदाशिवः १० ॥

गरीअस्तीत्यनुषंगः ८ तामेवनगरींविशिनष्टि यत्रेति द्वाभ्यांयत्रनगर्यां साप्रसिद्धा परमाभक्तिःउत्तमभक्तिरूपाजगत्प्रसूःलोकजननीपराकाशबिलाश्रयाहृत्पुंडरीककर्णिकासूक्ष्मविवरवर्त्तिनीकामाक्षीतिकश्चअश्चमश्चकामाः ब्रह्मविष्णुरुद्राः तेअक्षिणीयस्याः॥ यत्कटाक्षमात्रेणत्रिमूर्त्तयःप्रादुर्भवंतीत्यर्थः महाविद्याचिच्छक्तिः विद्योततेविशेषेणद्योततेप्रकाशते ९ यत्रच सभगवान् उत्पत्तिंचविपत्तिंचभूतानामागतिंगतिं वेत्तिविद्यामविद्यांचसवाच्योभगवानिति उक्तलक्षणःसदाशिवःएकाग्ररूपेणउत्तमंतपःकुर्वतःसाधकस्येत्यर्थः मूलेतरुमूले सन्निधत्तेसमीपस्थोभवति ईप्सितं दातुमितिशेषः १० ॥ ७ ॥ ७ ॥

तपइति क्षिप्रंशीघ्रं तपःसिद्धिप्रदेतपःफलदातरि तत्रदेशेसर्वेमुनीश्वराःमननशीलाग्रेसराःऋषयःतपसाब्रह्मचर्यादिना कामाक्षी
नाथं ईश्वरंपरमशिवंआराधयामासुःतोषयामासुः ११ अवान्तरकथामुपक्षिपति अथेति अथानंतरंएकदामलयाचलमंदिरः तदे
काश्रयःलोपामुद्रायाःपतिःअगस्त्यःमहायोगी यमाद्यष्टांगयोगसिद्धः श्रीमान् ऋचः सामानि यजूंषिसाहि श्रीरमृतासतामितियु
क्तलक्षणयाब्राह्म्यालक्ष्म्यायुक्तःशिवक्षेत्रंकांचीदेशंआविशत्विवेश १२ मुनयइति अनूचानाःसाङ्गाध्ययनशीलाःअनूचानः

तपःसिद्धिप्रदेक्षिप्रंतत्रसर्वेमुनीश्वराःतपसाधारयामासुःकामाक्षीनाथमीश्वरं ११ अथैकदामहायोगीम
लयाचलमंदिरः लोपामुद्रापतिःश्रीमान्शिवक्षेत्रमथाविशत् १२ मुनयस्तंप्रणम्याग्रेसमभ्यर्च्ययथाविधि
इदमूचुरनूचानाःस्वासीनंकुंभसंभवं १३ श्रीमुनयऊचुः भगवन्कुंभसंभूत सर्वज्ञकरुणानिधे पृच्छामोय
त्समेत्येहवयंतदिहकथ्यतां १४ तपश्चसुचिरंतप्तंविहिताःक्रतवःशतं अर्चितश्चमहादेवःतथाप्यंतर्न
शुद्ध्यति १५ विषयाशारजोध्वस्तंमनश्चंचलमेवनः कथंभविश्रीमुक्तिश्चतदेतन्मुनिपुंगव १६ ॥

प्रवचनेसाङ्गेऽधीतीगुरोस्तुयदित्यमरः मुनयः अग्रेतंअगस्त्यंप्रणम्य यथाविधिसमभ्यर्च्यच स्वासीनंसुखोपविष्टं कुंभसंभवंअ
गस्त्यं अगस्त्यःकुंभसंभवइत्यमरः इदंवक्ष्यमाणंवचनंऊचुः १३ प्रश्नप्रकारमेवाह भगवन्निति हेसर्वज्ञकरुणानिधेभगवन्
इतिविशेषणत्रयेणगूढार्थज्ञानंभक्तानुकंपा शिवावतारत्वंचव्यज्यते हेकुंभसंभूतअगस्त्यवयं समेत्यमिलित्वा यद्वस्तुपृच्छा
मः तत्इहाद्यकथ्यतां त्वयेतिशेषः १४ तपइति तथापि तपोयज्ञार्चनादिसत्वेपि अन्तःअन्तःकरणंनशुद्ध्यति विषयपरित्यागेन
परमार्थवस्तुनि स्थिरंनभवतीत्यर्थः १५ विषयेति विषयाःशब्दादयःतत्संबंधिनो आशातृष्णा सैवरजोधूलिःआवरकत्वसाम्यात्

तेन ध्वस्तं नष्टविवेकं नोऽस्माकं मनः चंचलमेव एवकारेण स्थैर्यसामान्याभावो दर्शितः एवं च मुक्तिः कथं भवित्री हे मुनिपुंगव एत त्वस्तु वदेत्यन्वयः १६ इतीति स्पष्टं १७ मुनिस्तानुत्तरयति विनेति सर्वांतस्थे अंतर्यामिरूपेण सर्वप्राणिहृदयाश्रये महेश्वरे शि वे ईश्वरः सर्वभूतानां हृद्देशेऽर्जुन तिष्ठतीति स्मरणात् उत्तमया भक्त्या विना पृथक् विनेत्यादिना तृतीया मानवो मनुजः कल्पशतेनापि किमुत अल्पकालेनेत्यर्थः मुक्तिं न विन्दति न लभते १८ भक्त्यतिरिक्तसाधनस्य मिथ्यात्वं दर्शयति यदेति जनाः इमं परममहत् परि माणमाकाशं गगनं यदा चर्मवत् त्वगिन्द्रियमिव वेष्टयेयुः व्याप्नुयुः यथा सर्वशरीरव्यापि त्वगिन्द्रियं तथा सर्वमाकाशं यदि व्याप्नु

इत्याकर्ण्य वचस्तेषामगस्त्यः प्राह तानिदं ध्यायन् हृदि महेशानमंबिकापतिमव्ययम् १७ श्रीअ गस्त्य उवाच विना चोत्तमया भक्त्या सर्वांतस्थे महेश्वरे नहि कल्पशतेनापि मुक्तिं विंदति मानवः १८ य दा चर्मवदाकाशं वेष्टयेयुरिमं जनाः तदा भक्त्या विना शंभोः शोकस्यांतो भविष्यति १९ भ क्तिश्च तादृशी ज्ञेया सर्वत्यागपुरःसरं तदेकदास्यसंप्राप्तिः चरमे सा भवे भवेत् २० ॥

युरित्यर्थः तदा शंभोः भक्त्या विना शोकस्य संसारस्य अन्तो नाशो भविष्यति नान्यथेत्यर्थः एतेन यावदाकाशवेष्टनं यथा मिथ्या तथा भ क्तिं विना मुक्तिरपीति भक्तिभिन्नोपायस्य मिथ्यात्ववर्णनात् मिथ्याध्यवसितिरलंकारः १९ उत्तमभक्तिस्वरूपमाह भक्तिश्चेति सर्वत्यागपुरःसरं समस्तविषयत्यागपूर्वकं तदेकदास्यसंप्राप्तिः तस्य शिवस्य यत् एकं दास्यं किंकरत्वं तस्य सम्यक्प्राप्तिः तादृशी भक्तिः उत्तमा ज्ञेया सा च भक्तिः चरमे भवे अन्तिमजन्मनि भवेत् २० ॥ ॥ ॥ ॥

संप्रतिमुनिः स्वाभिमानपरिहारायगुरुपरंपराप्राप्तंशिवतत्वं वक्तुंप्रतिजानीते सर्वज्ञेनेति कुमारेणस्कन्देनसर्वबन्धैःसकलसां
सारिकविषयैः २१ इतिहासंप्रवर्त्तयति पुरेति श्रीमच्चतत् भोगपुरंभोगःसुखंतदनुकूलंपुरंनगरमित्यर्थः शिखरविशेषणमेतत् दि
व्यद्योतनशीले अंगंचरूपंचतेअनवद्यसौन्दर्येयस्याः तयादेव्यागौर्यासःविजहारविहारंकृतवान् २२ विहारमेवाह चतुरंगेति
चतुरंगस्यराजादिप्रसिद्धक्रीडाविशेषस्यविनोदेन पार्वतींमोदयामास तोषयामास तत्रक्रीडने देवीलीलया विलासेन ईशंजि
गायजितवती तत्रहेतुमाह यद्वशमिति जगत्भुवनंयस्याः मूलप्रकृतिरूपायाःवशं अधीनं त्रिगुणात्मकत्वाज्जगतइतिभावः २३

सर्वज्ञेनकुमारेणप्रोक्तमद्यवदामिवः यस्यश्रवणमात्रेणसर्वबन्धैःप्रमुच्यते २१ पुराकैलासशिखरेश्रीम
द्भोगपुरेवसन् विजहारमहादेवो देव्यादिव्यांगरूपया २२ चतुरंगविनोदेनमोदयामासपार्वतीं जिगाय
देवीतत्रेशंलीलयायद्वशंजगत् २३ इदमाहपराशक्तिर्भगवन्निर्जितोस्यलं अजितोस्मीतितांशम्भु
रेवमासीन्मिथःकलिः २४ प्रवृत्तेकलहेतत्रप्रहस्योवाचशंकरः मायासित्वंयतोलोकाविजिताःप्राकृ=
तास्त्वया २५ अहंचनिर्मलोजय्यःसत्यंमिथ्यानबाधते श्रीदेव्युवाच निर्मलोमलिनोवात्वमास्तामाका

तत्किंकृतमित्यतआह इदमितिपराशक्तिः चिद्रूपापार्वती इदंवचनमाह हेभगवन् त्वं अलमत्यंतं निर्जितोसि मयेतिशेषः ततः
शंभुःअजितोस्मि अपराजितोस्मि एवंमिथःपरस्परंकलिःकलहःआसीत् २४ प्रवृत्तइति त्वंमायासि अघटितघटनापटीयसीत्य
र्थः यतःकारणात् प्राकृताःप्रकृतिजन्यालोकाः त्वयाविजिताः २५ अहंचनिर्मलःनिर्विकारःअतएवअजय्यःजेतुमशक्यः अ
तःमिथ्यावस्तुसत्यंत्रिकालाबाध्यंचैतन्यंनबाधते तिमिरंतेजइवेतिभावः तदाकर्ण्यदेव्याकिमुत्तरंदत्तंतदाह त्वंनिर्मलोमलि

नोवातदास्तां आकाशवत् आकाशस्यैव प्रथाप्रसिद्धिः नीरूपस्यगगनस्यनिर्मलत्वंमलिनत्वंवा यथा दुरूपपादं तथानिर्गुणस्यप रमशिवस्यइतिभावः २६ जितइति त्वंजितोसि अथइदानीं अजितोस्मि इतिवदसीतिशेषः अतःसत्यंकर्ममिथ्येव बाधते शिवो स्यप्रत्युत्तरमाह देवीति तव मायायाव्यवहारः लोकयात्रारूपश्च मयि स्वप्रकाशचैतन्यरूपेवस्तुतः अनन्वितः असंबद्धः अध्यास स्य अतात्त्विकत्वादितिभावः २७ सर्वेति सर्वस्यवस्तुजातस्यप्रकाशकेस्फूर्तिजनके तस्यभासासर्वमिदंविभातीतिश्रुतेः तादृ शेमयिअयंलोकव्यवहारःसत्यवत् नप्रतिभासते देवीपुनरुत्तरयति हेशंकरव्यवहारेण तवप्रकाशः विज्ञेयोज्ञातव्यः व्यवहा

॥जितोस्यथाजितोस्मीतिसत्यंमिथ्येवबाधते श्रीशिवउवाच देवित्वद्व्यवहारश्चवस्तुतोनन्वितोम यि २७ सर्वप्रकाशकेनायंसत्यवत्प्रतिभासते श्रीदेविउवाच व्यवहारेणविज्ञेयःप्रकाशस्तवशंक र २८ समयाचान्वितस्यैववन्हेःकाष्ठयुजोयथा श्रीशिवउवाच॥ अप्रकाशंजगत्सर्वस्वयंज्यो ॥ तिरहंशिवे २९ ॥

रंविना तद्ज्ञानस्य असंभवइतिभावः २८ सइति सचप्रकाशः मयाशक्त्या अन्वितस्यैव संबद्धस्यैव शिवः शक्त्यायुक्तो य दिभवतिशक्तः प्रभवितुं इत्यादिदर्शनात् तत्रदृष्टांतमाह वन्हेरिति काष्ठसम्बंधं विना वन्हिस्वरूपं यथा नप्रकाशते त थेतिभावः शिवोस्योत्तरमाह अप्रकाशमिति हे शिवे सर्वंजगत् दृश्यजातं अप्राकाशं जडत्वादित्यर्थः अहंतु स्वयंज्योतिः स्वप्रकाशरूपः प्रदीपवत् अत्रायं पुरुषःस्वयंज्योतिरितिश्रुतेः २९

आकाशेति आकाशवत् अरूपोस्मि निर्गुणत्वादिति भावः इच्छया संकल्पेन रूपवांश्च अस्मि सो कामयत बहु स्यां प्रजायेयेति श्रुतेः देवी पुनस्तर्कयति इच्छेति हे महेश्वर इच्छासाध्यं संकल्पजन्यं इदं परिदृश्यमानं रूपं मुंडमालादियुक्तं यद्बिभर्षि तत्तवैव रमणीयमिति परिहास उक्तिः ३० मालेति स्पष्टम् ३१ लोचनमिति आतता आ समंतात् विस्तृता प्रलंबा प्रकर्षेण लम्बमाना अस्थ्नां कीकसानां कीकसं कुल्यमस्थि चेत्यमरः तेषां स्रक् माला ३२ आलेपनमिति करभाजनं करपात्रम् पात्रामत्रे च भाजने

॥॥ आकाशवदरूपोस्मि रूपवानस्मि चेच्छया श्रीदेव्युवाच इच्छासाध्यमिदं रूपं यद्बिभर्षि महेश्वर ३० तवैव रमणीयं च तरुणेन्दुकलाधर मालामुंडमयी मौलौ जटाभारोत्र पन्नगाः ३१ लोचनं ज्वलनं वन्हिः कुंडलं कुंडलीश्वरः भोज्यं च गरलं घोरं प्रलम्बास्थिस्रगातता ३२ आलेपनं चिताभस्म कपालः करभाजनं भूषणान्यहिरूपाणि वसनं च गजाजिनं ३३ महाश्मशाने संचारो वृद्धोक्षश्चापि वाहनम् भूतसंघाः परिजना बांधवास्तेप्यकिंचनाः ३४ लब्धं त्वया परं रूपं वदमलं तपस्विना पश्य मद्दृष्टिसंसृष्टान् सर्वसौभाग्यशालिनः ३५ साध्यान्महद्भिः क्रतुभिः लोकान् ब्रह्मादिसेवितान् नयनानंदजनकं यदि रूपं भवेत्तव ३६ तथाभिरूप्याद्विजयी भविष्यसि न संशयः उक्तमेतन्मया सर्वं क्षम्यतां विजयी भवान् ३७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

इत्यमरः ॥ गजस्य अजिनं चर्म्म अजिनं चर्म्मेत्यमरः ३३ ॥ महाश्मशाने इति वृद्धोक्षः वृद्धवृषभः अचतुरेत्यादिना निपातः अकिंचनाः दरिद्राः ३४ लब्धमिति तपस्विना दीनेन मुनिर्दीनो तपस्विनो इति विश्वः संप्रति देवी स्वमहत्वं दर्शयति पश्येति मम दृष्ट्या कटाक्षेण संसृष्टान् सम्यक् निर्मितान् इदं लोकानित्यस्य विशेषणं ३५ साध्यानिति स्पष्टं पूर्वार्द्धे देवी पुनः शिवमाक्षिपति नयनेति ३६ तथेति तथा तर्हि आभिरूप्यात् मनोज्ञरूपत्वात् उपसंहरति उक्तमिति ३७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

इतीति साची कृतः तिर्यक्कृतः आस्येन्दुः मुखचंद्रो यया परस्पराक्षिक्षेपण पराङ्मुखीभूतेत्यर्थः तथा आलापितः संभाषितः शुकार्भकः शुकशावकः यया इदमपि पराङ्मुख्याः चिन्हं ३८ अथेति स्वाभिन्नां स्वः तादात्म्यमापन्नां चन्द्रचन्द्रिकयोरिव शिवशक्त्योरभेदात् ३९ देवीसांमुख्यसम्पादनाय शिवः प्राह यदिति यद्यस्मात्कारणात् अहं न वधूः पुमान्वा भवामि स्त्रीत्वपुंस्त्वयोः कल्पितत्वात् न च स्त्री न षण्डः पुमान् नैव च त्वं इति दर्शनात् अतः लज्जाभिमानौ स्त्रीपुंसधर्मौ नस्त इति भावः ४० स्वमाहात्म्यं दर्शयितुं पुनः शिवो वदति न

इत्युक्त्वा मौनमगमज्जगतां जननी शिवा॥ तस्यौ साचीकृतास्येन्दुरालापितशुकार्भका ३८ अथ मन्दस्मितं कृत्वा भूतानां पतिरीश्वरः पराङ्मुखीमिदं प्राह स्वाभिन्नां शक्तिमम्बिकां ३९ शिव उवाच यदहं न वधूर्देवि न पुमान्वा भवामि च न मे लज्जाभिमानश्च व्योमवत्सर्वतः स्थितः ४० नयनानंदनं रूपं यदि ते प्रीतिसाधनम्॥ पश्याद्भुतमिदं रूपं आकर्णपूर्णलोचने ४१ इत्युक्त्वा सर्वलोकानामीशानः शैलकन्यकां यथा च तेजः काठिन्यं दधौ रूपमनुत्तमम् ४२ सहस्रकोटिकंदर्पसारसौंदर्यकोमलं कोटिसूर्यप्रतीकाशं कोटिशीतांशुशीतलम् ४३ मंदस्मितमुखांभोजं प्रसन्नायतलोचनं दिव्याभरणमालाढ्यं दिव्यगंधानुलेपनम् ४४ उदारहारकेयूरकटकांगदकुंडलं महार्हवसनोपेतं मणिकांचीगुणान्वितं ४५ रत्ननूपुरसंयुक्तमुल्लसत्तिलकालिकं चक्षुःप्रक्षाल्य देवानाम [illegible]

यनेति यद्येवं इदं मया दर्शयिष्यमाणं अद्भुतं रूपं पश्येत्यन्वयः आकर्णमित्यादि संबोधनेन तव नेत्रयोः साफल्यं भविष्यतीति भावः ४१ इतीति तेजः सौरचान्द्रादि यथा काठिन्यं दधौ तथा पिंडीभूतदिव्यतेजोमयं रूपं दधावित्यन्वयः ४२ तदेव रूपं पंचभिर्वर्णयति सहस्रेत्यादिना ४३ ४४ ४५ ४६ गौरीति स्वं निर्माय अद्रिराजं अलमकरोत् अलंचकारेत्यर्थः ४७

४७ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांशिवपार्वतीसंवादोनामद्वितीयोऽध्यायः २॥ ॥श्री॥ ॥सम्प्रतिदिव्यरूपदर्शनविस्मितादेवीपरमशिवंनवभिश्लोकैस्तुष्टावेत्याह सूतः तदेति१ देवीस्तौति नमइत्यादि २ मनसइति यतोवाचोनिवर्त्तन्ते अप्राप्यमनसासहेतिश्रुतेः विश्वाधिकायनतत्समश्चाभ्यधिकश्चविद्यतइतिश्रुतेः

गौरीविलोचनचकोरकिशोरलेह्यंसौंदर्यसारसमुदायसमुज्वलांगं निर्मायरूपमथनिर्मलसेव्यपादः८ शीतांशुमौलिरकरोदलमद्रिराजम् ४७ इतिश्रीस्कन्दोपपुराणेद्वितीयोऽध्यायः २॥ ॥श्रीसूतउवाच तदा हैमवतीदृष्ट्वारूपमत्यद्भुतंविभोः विस्मिताप्रणतादेवंतुष्टावपरमेश्वरम् १ श्रीदेव्युवाच नमःशिवायदेवाय शंभवेसर्वसाक्षिणे इच्छाधीनस्वरूपायविरूपाक्षायतेनमः २ मनसोवचसोवापिनमस्तेदूरवर्त्तिने॥ विश्वाधिकायरुद्रायवीतरागक्रुधेनमः ३ सृष्टयेब्रह्मरूपाय रक्षायैविश्ववेनमः संहारायप्रपंचस्यनमस्तेरुद्रमन्यवे ४ यत्सत्ताजगतःसत्तायद्भासाभासतेजगत् इदमारोपभिन्नायशिवायज्योतिषेनमः ५ कालकर्मविदूरायनमःकैवल्यरूपिणे कारुण्यनिधयेतुभ्यंकालकंठायतेनमः ६ योन्तःप्रविश्यसर्वाणिभूतानिभुवनेश्वरः संजीवयतिसर्वासानमस्तस्मैशिवायते ७ भक्तिगम्यायभव्यायभवपाशच्छिदेसतां भानुमंडलवासायभर्गायभवतेनमः ८ चतुर्भुजायमहतेदेवायदहनात्मने दशात्रयविहीनायदक्षाध्वरभिदेनमः ९ ॥ ३ ॥

३ सृष्टयेइति शिवमद्वैतंतुरीयंमन्यन्ते इतिश्रुतेः ४ यत्सत्येतितस्यभासासर्वमिदंविभातीतिश्रुतेः ५ कालेतिस्पष्टम् ६ योन्तइति अन्तःप्रविष्टःशास्ताजनानामितिश्रुतेः ७ भक्तिगम्यायेतिभर्गायअविद्यादोषभर्जनाय अनेनगायत्रीप्रतिपाद्यत्वंशिवस्यैवेतिध्येयम् ८ चतुर्भुजायेति दशात्रयं बाल्यकौमारवार्धकं तेनविहीनायनित्यतारुण्यायेत्यर्थः ९

स्तुतिमुपसंहरति इतीति आहेतिशेषः १० स्तुत्याप्रसन्नेनशिवेन वरंवृणीष्वेति कथितादेवी शिवंप्रार्थयते अत्यद्भुतमिति भक्तेरेव मुक्तिसाधनत्वात् तत्प्रार्थनंयुक्तमेवेतिभावः ११ प्रागुक्ताक्षेपवचनैर्भीता देवीशिवंक्षमापयति क्षमस्वेति १२ एवंदेव्याप्रार्थितः शिवः किमकरोदित्यतआह इतीति यवनिकां तिरस्करिणीं प्रति सीराथ यवनिकास्यात्तिरस्करिणीचसा इत्यमरः १३ अनंतरवृत्तमाह अथेति भित्त्यंतरे भित्तिमध्ये स्वांस्वीयांप्रतिमां प्रतिबिंबं प्रतिमानंप्रतिबिंबंप्रतिमेत्यमरः १४ स्वयंदृष्ट्वा देव्यै दर्शयामास इत्याह

इतिस्तुतोमहादेवःप्रसन्नःपार्वतीपतिः वरंवृणीष्वकल्याणिमनोयत्रप्रवर्त्तते १० श्रीदेव्युवाच अत्यद्भुतमिदं दृष्टंतवरूपंजगत्पते अनेनपूर्णःकामोमेभक्तिरस्तुस्थिरात्वयि ११ क्षमस्वकरुणासिंधोवाङ्मनःकायसंभवं अपराधंममस्वामिन्क्षमित्वाकरुणांकुरु १२ इतिदेव्यांब्रुवाणायांनंदिनंप्राहशंकरः कुरुदूरेयवनिकांमत्तोव्यवधायिनीम् १३ अथतेनापनीतायांयवन्यांरत्ननिर्मिते भित्त्यंतरेस्वांप्रतिमांददर्शभगवान्हरः १४ दर्शयामासपार्वत्यैपश्यपश्येतिचांतिके गौरीतंप्रार्थयामासप्रतिबिंबंतवेश्वर १५ अत्रागच्छतुतेशक्त्यावरएषममोत्तमः श्रीअगस्त्यउ॰ तत्क्षणेभगवान्शंभुरपरिच्छेद्यवैभवः १६ भोसुंदरममाभ्याशेचरत्वमितिचाहूयत कर्त्तुंचापितथाकर्त्तुमन्यथाकर्त्तुमीशितुः १७ प्रतिबिंबोनुमत्याभूत्सुंदराख्योगणाग्रणीः मनसापिविधेःकर्त्तुमशक्यंरूपमुज्ज्वलम् १८॥ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

दर्शयामासेति तत्प्रतिबिंबदर्शनेन विस्मितादेवी शिवंप्रार्थयते गौरीति १५ तामेवाह अत्रेत्यर्द्धेन अगस्त्योमुनीनाह तत्क्षणे इति १६ शिवःप्रभावंदर्शयितुंतदाज्ञाप्रकारमाह भोइति अभ्याशे समीपे सदेशाभ्याशसविधेत्यमरः तथाअकर्त्तुमितिछेदः १७ प्रतिबिंबेति मनसापि किमुतहस्तव्यापारेणसर्ग्यः १८ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

पश्यंत्यामितिस्पष्टम् १९ तवेति इदंमदीयंजन्मसाफल्यं सफलतां अश्नुतां प्राप्नोतु अशूव्याप्तौ २० शशासेति इदंभस्मपात्रं २१ सुंदरा
येति भस्माधारधरइत्यादि त्रीणिनामानि दधाविस्युत्तरेणान्वयः २२ दधाविति भस्माधारभृता भस्मपात्रधरेण तेनेतिशेषः २३ आलिं

पश्यंत्यांसुंदरोदेव्यांप्रणम्योवाचशंकरं अनुजानीहिमांदेव दासोस्मिकरवाणिकिम् १९ तवाज्ञापालनाज्ज
न्मसाफल्यमिदमश्नुतां इतितद्वाक्यमाकर्ण्यसस्मितश्चंद्रशेखरः २० शशासेदंगृहाणेतिसचासीद्भस्मपात्र
भृत् स्वयंगृहीत्वातद्भस्मदधारपरमेश्वरः २१ सुंदरायददौसर्वांस्वशक्तिंसुंदरेश्वर भस्माधारधरःशंभोःप्रति
बिंबःससुंदरः २२ दधावेतानिनामानिशिवेनैवकृतानिसः भस्माधारभृतादत्तमादायभसितंहरः २३ आलिं
पन्सर्वगात्राणिदधौप्रीतिमनुत्तमां संध्याताण्डवलीलासुप्रवृत्तासुदिनेदिने २४ विप्रकीर्णजटःश्रांत्यातदं
से भुजमर्पयत् नंद्यादिगणनाथानांक्वचिदाह्वानकर्म्मणि २५ तन्नामाम्रेडयामासहासयन्गिरिजांहरः शि
वोऽहमितियंधन्यःक्षणंसंचिंत्यमुच्यते २६ सएवतंविलोक्येशःसुंदरोऽस्मीत्यचिंतयत् धारयन्फणिमंजी
रंपादेतस्यकटौतटे २७ गजाजिनंमृगंपाणौसर्वांगेभस्मनिर्मलं कंठेस्थिमालांविन्यस्यश्रवणेफणिकुंडलं २८
मौलौजटाभरंतत्रकलाधरकलामपि हरोहृष्टःसमारोप्यचालयन्भ्रमथैःसह २९ स्वतंत्रंसुंदरंप्रीत्याकैलासशि
खरांगणे सेवार्थमागतान्देवानतस्यादेसन्यपातयत् ३० चुचुंबचकपोलेतंकपाली वृषभस्थितं सुंदरत्वंशिवोसी ॥ ३१ ॥

पन्निति स्पष्टम् २४ विप्रकीर्णेति तदंशे तस्यसुंदरस्य अंसेभुजशिरसि भुजंस्वीयं २५ तदिति आम्रेडयामास असकृदुच्चारयामास आम्रे
डितं द्विस्त्रिरुक्तमित्यमरः २६ सम्प्रति परमानुग्रहेण प्रतिबिंबस्वरूपे सुंदरे स्वकीयमैश्वर्यं समर्पयामासेति वर्णयति धारयन्नित्यादिप

द्वारीतिघतान्देवान् बिरुदावलीः क्षुद्रप्रबंधविशेषान् वर्ण्यमानांकबिरुद्वर्णनप्रचुरोज्वला वाक्याडंबरसंयुक्तासामताबिरुदाव
लीतिलक्षणात् ३२ सृष्टिमिति पंचकृत्यानीत्यर्थः ३३ कचिदिति वादयामास सुंदरद्वारासंदेहं निवर्त्तयामासेत्यर्थः पशूनांजीवानांपाशे

द्वारिवेत्रभृतोनेतान्वेदांतानामगोचरः सुंदरेशानुबिंबेतिबिरुदालीरपाठयत् ३२ सृष्टिंस्थितिंचसंहारं
जगतांजगदीश्वरः तिरोधानानुग्रहौचसुंदरंसमशिक्षयत् ३३ कचिच्चसनकादीनांसंदेहंपरिपृच्छतां
सुंदरंवादयामासपशुपाशेषुनिर्णयम् ३४ किमत्रबहुनोक्तेनविहायगिरिजामुमां सर्वासांसंपदांशंभोस्त्व
तंत्रःसुंदरोभवत् ३५ अथदेवाश्चदैतेयाःसंभूयकृतनिश्चयाः प्रार्थयंतोमृतंसर्वेममंथुःक्षीरसागरम् ३६ मंथा
नंमंदरंकृत्वायोक्त्रंकृत्वातुवासुकिं सर्वौषधीश्चनिष्पीड्यप्रक्षिप्यपयसांनिधौ ३७ मथ्यमानेमहांभोधौप्रय
त्नाद्देवदानवैः तेषामशक्नुवन्सोढुंभुजनिष्पीडनंहरेः ३८ निशिताश्मक्षितिक्षुण्णोवासुकिर्व्यथितःश्वसन् उ
द्ववामविषंघोरंतत्तुपाथोधिसंगतम् ३९ हालाहलमितिख्यातंप्रलयानलसन्निभं संबभूवघनीभूतंयेनपुष्टंज
गत्त्रयम् ४० तदानींपर्वतान्सिंधून्निर्दहत्तसैंधवंगरं यूथंसुरासुराणांतदावबारानिवारितम् ४१ हाला
हलोत्त्थवेगेनव्यशीर्यंतसुरासुराः प्रधानेष्वपिलोकानांनकश्चित्तस्त्वदृश्यत ४२ दुद्राववद्द्रुहिणोभीत्यापुष्टःका
र्स्न्येपयोहरिः ननाशसमुनासीरःशशामशमनोयमः ४३ अचेतनःप्रचेताश्वनिष्क्रांतोनिधिनायकः अन्येसुरा

पुबंधनेषु ३४ उपसंहरति किमत्रेति गिरिजांविहाय पार्वतीं विनातस्याःशिवैकपतिव्रतात्वात् इतिभावःमहादेवंहित्वातवसतिसतीना
मचरमेकुचाभ्यामालिङ्गः कुरवकतरोरप्यसुलभः इतिश्रीमच्छंकरभगवत्पादाः ३५ अथेत्यादियावदध्यायसमाप्तिहालाहलपानप

४५ ४६ ४७ ४८ ४९ इतिमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायां स्कन्दोपपुराणव्याख्यायांभक्तिविलासप्रकाशिकायांसुंदरेश
माहात्म्यवर्णनंनामतृतीयोऽध्यायः ३॥ ॥ ॥संप्रतिप्राप्तैश्वर्यःसुन्दरःगर्वितोऽभूदितितंनिवृत्तिपूर्वकंपूर्णानुग्रहंमुनीन्प्रति अ
गस्त्योवर्णयति यदाज्ञयेतियद्यस्मात् पश्यतामिति षष्ठीचानादरेइतिसूत्रेणअनादरेषष्ठी १ तस्येति सर्वोत्सलात् तदवलेपज्ञानं सु

सिद्धचारणगंधर्वाःमुनयोन्येचसेवकाः शरणंजग्मुरीशानंकैलासेवृषभध्वजम् ४५ आकर्ण्यहालाहलवेगमारादुमाप
तिःसुंदरमादिदेश निर्गत्यतूर्णंसचघोरमेतत्जग्राहजंबूफलवत्कराग्रे ४६ आनीलहालाहलशोभमानमालोक्य
न्सुंदरहस्तमीशः संदर्शयामासगिरेःसुतायैसभृंगमंभोजमिवप्रबुद्धम् ४७ हालाहलंसोपिचसुंदराख्योददौतदादाः
यतदीयहस्तात् हरोऽपिबत्सोपितदाज्ञयाचतदीयकंठाभरणंबभूव ४८ त्रैलोक्यस्यानिभूतानिलीलाकृष्टमहाविषं
आलोक्यसुंदरंसाक्षादनन्यंतमहेश्वरम् ४९ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेतृतीयोऽध्यायः ३॥ ॥श्रीअगस्त्यउ० यदाज्ञयाम
हेशस्यनिजग्राहमहाविषं तदासीत्सुंदरोदृप्तोगणेंद्राणांचपश्यतां १ तस्यावलेपंविज्ञायसर्वोत्साचंद्रशेखरः शिक्षां
समुचितांकर्तुंसंकल्पमकरोत्तदा २ एतस्मिन्समयेदेव्याःप्रसिद्धपरिचारिके विख्यातेनिंदितेत्येकाकमलिन्यपराख्य
या ३ उभेगत्वांबिकोद्यानंपुष्पाण्याहृत्यतिष्ठतः सुंदरोपितदाशंभुमंडाणोसहितमिथः ४ विज्ञायबिचचाराद्रूपांतेपुष्पि
तद्रुमे नगरेमल्लिकोद्याननीलाद्रौविद्युताविव ५ निष्टप्तकांचनच्छायेकिंशुकप्रतिमांशुके स्थलारविंदसश्रीकचरणो

त्कमितिभावः २ एतस्मिन्निति अनिंदिताकमलिनीतिद्वेपरिचारिके ३ उभेइतिस्पष्टम् ४ विज्ञायेतिनीलाद्रौविद्युताविवेतिपूर्णोपमा
५ निष्टप्तेत्यादित्रयोदशभिःतयोःपादादिकेशांतंवर्णयति निष्टप्तेति किंशुकस्यपलाशपुष्पस्यपुष्पेलुक् प्रतिमंसदृशं अंशुकंवस्त्रंययोस्ते

पादौ वर्णयति स्थलारविंदेति इदं च स्त्रीणां शुभलक्षणं तथा चोक्तं स्त्रीणां पादतलं स्निग्धं मांसलं मृदुलं सममिति ६ मनोभवेति रोमहीने समे स्निग्धे यज्जंघे क्रमवर्त्तुले सा राजपत्नी भवति विशिरे सुमनोहरे जानुनी वर्णयति कूर्मेति वृत्तं पिशितसंलग्नं जानुयुग्मं प्रशस्यते इति च दर्शनात् शुभलक्षणं वर्णितं भवति ७ जघनं वर्णयति निर्मृष्टेति भगस्य भालं जघनं विस्तीर्णं तुंगं मांसलं इति लक्षणात् नितंबं वर्णयति कंदर्पेति कपित्थफलवत् वृत्तौ मृदुलौ मांसलौ घनौ स्फिचौ वलिविनिर्मुक्तौ रतिसौख्यविवर्द्धनौ इति च ८ किंचिदिति गंभीरा दक्षिणावर्त्ता नाभी स्यात् सुखसंपदे रोमराजीं वर्णयति आलक्ष्येति ऋज्वी तन्वी च रोमाली यस्याः सा शर्म नर्मभूः मध्यं वर्णयति करांतेति

मनोभवनिषङ्गाभजङ्घायुगविराजते कूर्मराजवरांगश्रीजानुपीनोरुमंथरे ७ निर्मृष्टहेमफलकसमानजघनोन्नते कंदर्पेरथचक्राभनितंबालंबिमेखले ८ किंचित्समुच्छ्वसन्नीवीदृश्यनाभिमनोहरे आलक्ष्यरोमलतिके करांतमितमध्यमे ९ वलित्रयविरोचिष्णुबद्धपत्रोदरोज्ज्वले आपीनोपचितस्निग्धसंप्रवल्गुपयोधरे १० हारप्रालंबगुच्छांतर्गतगोस्तनचूचुके रत्नांगुलीयमालांशुमंजरीपुंजकर्बुरे ११ कुटिलारक्तनखरोचिष्मांगेकरपल्लवौ ॥ स्थूलविद्रुमबंधाढ्यस्फुरत्कटककंकणौ १२ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

मध्यसामाच्च सुभगा इति लक्षणात् ९ वलित्रयमुदरं च वर्णयति बलित्रयेति भोगाढ्या सबलित्रया उदरेणातितुच्छेन विशिरेण मृदुत्वचा योषिद्भवति भोगाढ्या नित्यमिष्टान्नसेविनीति लक्षणात् कुचौ वर्णयति आपीनेति घनौ वृत्तौ दृढौ पीनौ समौ शस्तौ पयोधराविति लक्षणात् चूचुके वर्णयति १० हारेति सदृशं चूचुकयुग्मं शस्तं स्यामं सुवर्त्तुलं इति लक्षणात् ११ करौ वर्णयति कुटिलेति अंभोजमुकुलाकारमंगुष्ठांगुलिसंमुखम् हस्तद्वयं मृगाक्षीणां बहुभोगाय जायते इति लक्षणात् १२ ॥ ७ ॥

भुजौवर्णयति केयूरेति केयूरांगदयोः पर्यायत्वेपिसामान्यविशेषभावादपीनरुत्त्यंशोभनौशुभलक्षणौ अदीर्घौवक्रशौभुजाविति लक्षणात् कर्णौवर्णयति स्फुरदिति लंबौकर्णौशुभावर्त्तौसुखदौचशुभप्रदाविति लक्षणात् भुजशिरस्स्पृष्टत्वेनकर्णयोः शुभलक्षणमुक्तम् १३ कपोलेति दर्पणवत् अतिस्वच्छत्वेनप्रतिबिंबयोग्यत्वंशुभलक्षणंसूचयति शस्तौकपोलौवामाक्ष्याःपीनौवृत्तौसमुन्नताविति लक्षणात् अधरंवर्णयति मंदेति पाटलोवर्त्तुलःस्निग्धोरेखाभूषितमध्यभूः सीमंतिनीनामधरोधराजानिप्रियो भवेत् मसृणोमत्तकाशिन्याश्चोत्तरोष्ठःसुशोभनइतिलक्षणात् १४ नेत्रेवर्णयति श्वसितेति ललनालोचनेशस्ते रक्तांतेकृष्णतार

केयूरांगदसंघृष्टकोदधानेशोभनौभुजौ स्फुरद्भुजशिरस्स्पृष्टकुंडलश्रुतिमंडिते १३ कपोलस्थलसंक्रांतसशैलवनविष्टपे मंदस्मितमयज्योत्स्नापरभागोज्वलाधरे १४ श्वसितामोदसंभ्रांतभृंगसंत्रस्तलोचने मौक्तिकाभरणोदारनासादंडविराजिते १५ अपांगलीलायमुनातरंगाक्रांतदिक्तटे भ्रूविभ्रमसमाहृतरतिकांतशरासने १६ अर्द्धेन्दुललितालोककस्तूरीतिलकोज्ज्वले आनीलवेणिकोटिस्पृष्टकपश्चाद्भागपदांबुजे ॥ १७

के गोक्षीरवर्णविशदेसुस्निग्धेकृष्णपक्ष्मणीतिलक्षणात् नासांवर्णयति मौक्तिकेति समवृत्तपुटानासालघुच्छिद्राशुभावहा इतिलक्षणात् १५ नेत्रान्तौवर्णयति अपाङ्गेति भ्रुवौवर्णयति भ्रूविभ्रमेति भ्रुवौसुवर्त्तुलेतन्व्याःस्निग्धेकृष्णेअसंहते प्रशस्तेमृदुरोमाणौसुभ्रुवःकार्मुकाकृतीतिलक्षणात् १६ भालंवर्णयति अर्द्धेन्द्विति भालःशिराविरहितोनिर्लोमार्द्धेन्दुसन्निभः इतिलक्षणात् केशान्वर्णयति आनीलेति केशाअलिकुलच्छायाःसूक्ष्माःस्निग्धाःसुकोमलाः किंचिदाकुंचिताग्राश्चकुटिलाश्चातिशोभनाः इ

मुखंवर्णयति लावण्येति मुक्ताफलेषु छायायास्तरलत्वमिवान्तरा प्रतिभातियदङ्गेषु तल्लावण्यमिहोच्यते इतिभूपालः चन्द्रबिम्बसाम्यवर्णनेन वर्तुलत्वनेमेत्यादियोगात् शुभलक्षणमुक्तंसमंसमांशं सुस्निग्धंस्वामोदंवर्तुलंमुखमितिलक्षणात् सौन्दर्याति शयंवर्णयति पादेति १८ तद्दर्शनेनसुन्दरस्यचक्षुःप्रीतिमाह सुन्दरइति तत्रोत्प्रेक्षते वैरादिति १९ सार्द्धत्रयेणमनः सङ्गमाह नि

लावण्यरसनिष्यन्दचन्द्रबिंबसमानने पादांबुजपरागश्रीपराजिततिलोत्तमे १८ सुन्दरस्तेतु दृष्ट्वासीत्सद्यःस भ्रांतलोचनः वैरादिवनिजारातौप्रतिबिंबंपुरद्रुहः १९ निर्बिभेदतदाबाणैःसुंदरंकुसुमायुधः अहोनिर्माणचातुर्यमहोतारुण्यजृंभणं २० अहोसौंदर्यसल्लाहोनिस्तुलाकल्पचातुरी आपादकेशमंगेषु॥स्निग्धयोर्मुग्धयोर्मम २१ निमग्नंमानसंभूयोनोद्धातुंशक्तिमिच्छति किमस्याःप्रतिबिंबंस्यादियमस्याभवेदियम् २२ इमेकुतःकिमुस्वप्नोमायावामान्मथीपुरः श्रीअगस्त्यउ आपीनौकठिनावेतौनिस्तुलौनिर्मलावुभौ २३ संहतौसंप्रवल्लातौअन्योन्यस्पर्द्धिलक्षणौ स्तनौवीक्ष्यानयोर्मन्येनकस्यापिभवेद्धृतिः २४ जन्मकोटितपश्चर्यांफलमालिंगनंसकृत् योन्वहंस्वादतेकोपमनयोरधरामृतम् २५ प्रार्थयामिस्वयंदास्यमदसीयमहंत्विति सुंदरःस्वंदुराचारमनुरागंनिगूहितुं २६ नशशाकतदाकृष्टःसमीपमनयोरगात् तेचतंमदनाकारंपश्यंत्योपक्ष्मलेक्षणे २७ मनोभवरसावेशात् अवशेसंबभूवतुः कथंनुपंचभिर्बाणैःसममेवमनोभवः २८ त्रीन्निर्बिभेदबलवान्समग्राद्भुतविक्रमःसव्रीडविभ्र

र्बिभेदेत्यादिना २० २१ २२ गुणवर्णनमाह सार्द्धद्वयेन आपीनाविस्यादिना २३ २४ २५ चिन्तामाह प्रार्थयामीति लज्जात्यागमाह सार्द्धद्वयेनआपीनावित्यादिनासुन्दरइत्यादिसार्द्धेन २६ सुन्दरेतयोःचक्षुःप्रीतिमाह तेचेत्यादित्रिभिः २७ २८ सुंदरस्य भ्रू

तयोश्चापलमाह तेचेति ३० त्रयाणांग्लानिंवर्णयति अन्योन्येति ३१ व्याधिमाह सद्य इति ३२ तेषांस्वस्वस्थानगमनमाह अथेति सुं
दरस्यविकारदर्शनेनशिववृत्तान्तमाह म्लायमानेति स्मयमानमुख इत्यनेनसापराधेष्वपिभक्तेषु भगवतः कृपासूचिता नंद्यादीनांश्रृ
ण्वतामित्यनेनसुन्दरस्यलज्जाकारणंदर्शितम् ३४ ३५ शिवःसुंदरमुपदिशति कामेति सार्द्धेन ३६ प्रारब्धकर्मणांभोगादेवक्षय

अंतर्निमग्नैरामक्तंविद्धोमूर्छामवापह तेचापितत्क्षणादेवतत्कटाक्षासिधारया ३० भिद्यमानमिवस्वान्तंदध
तुःसंभ्रमाशये अन्योन्यदर्शनादेवंतेउभेसचसुंदरः ३१ सहजंधैर्य्यमुत्सृज्यम्लानिमंगेषुभेजिरे सद्योविस्र
तकृत्यानांदीर्घंनिश्वसतांमुहुः ३२ दूयमानंवपुस्तेषामाचचक्षेस्मरव्यथां अथगौरीसमीपंतेययतुःसुंदर
श्वसः ३३ यथापूर्वंभगवतःपार्श्वंप्रापस्मरार्दितः म्लायमानतनुंवीक्ष्यसर्वज्ञःसुंदरंहरः ३४ स्मयमानमु
खःप्राहनंद्यादीनांचश्रृण्वतां श्रीमहेश्वरउवाच कामक्रोधविहीनानांमुनीनामूर्द्धरेतसां ३५ अप्राप्यमत्सदं
प्राप्यकिमिदानींत्वयाकृतं करस्थंयत्रकैवल्यंकैलासेतत्रसुंदर ३६ मनसाचिंतितःकामोभोज्यःसहिनसंश
यः तस्माज्जन्मभुविप्राप्यतत्रताभ्यांसमन्वितः ३७ भुंक्ष्वसांसारिकान्भोगानज्ञात्मज्ञोयथानरः श्रीअगस्त्य
उ॰ यथासुंदरमीशानःशशापैवंभवेद्भुवि ३८ तथैवगिरिजातेचतदाहपरिचारिके अथनत्वमिवोत्सृष्टंशापमा
कर्ण्यशांभवम् ३९ सुंदरःप्रणिपत्येशंरुदन्नेवमभाषत देवदेवदयासिंधोभक्तानामभयंकर ४०॥ ९ ॥

इति तत्संकल्पितार्थभोगायसुन्दरस्यमानुषंजन्मादिशति मनसेति सार्द्धेन ३७ शिवाभिप्रायंबुध्वापार्वत्याअपिनिजपरि
चारिकेप्रतिशापरूपामाज्ञामाह यथेति सार्द्धेन ३८ शापश्रवणानन्तरं सुंदरस्यदैन्यपूर्वकंक्षमापनमाह अथेत्यादिद्वाभ्यां ३९ ४०

शिवशापस्यअन्यथाकर्तुमशक्यत्वात् तमंगीकृत्यमानुषेपिजन्मनिशिवस्मरणंप्रार्थयते भूतले इत्यादित्रिभिः ४१ ४२ ४३ ४४ इ
तिश्रीमानवल्लुपनामकन्हसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायां अनिंदिताकमलिनीसुंदरशापदानं
नामचतुर्थोऽध्यायः ४॥ ॥ ❀ ॥ सुंदरप्रार्थनयाप्रसन्नोभगवान्परमशिवःसुंदरायतदभिलषितंजन्मनिजनामाविस्मरणपूर्वकं व

अपराधमिमंसोढ्वाप्रसीदपरमेश्वर भूतलेयदिजन्मस्यात् कलिनादूषितेमम ४१ त्वद्विस्मरणमेवस्यात् पशोरिवबने
स्मृतिः वाङ्मनःकायजातानामेनसांमहतामपि ४२ त्वन्नामस्मरणंसद्यःप्रायश्चित्तमितिश्रुतिः करोमिनैवपुनरिन्दुमौ
लेदीनेत्वदीयेकरुणांकुरुष्व सएवमुक्त्वाशतशःप्रणम्यरुदन्पदांभोरुहमाललंबे ४४ इतिश्रीस्कन्दोपपुराणेचतुर्थोऽ
ध्यायः ४॥ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ अथप्रसन्नोभगवान्प्रणतार्तिहरोहरः उत्थाप्यसुंदरंप्राहकरुणाशिशिरांगिरम् १ शृणुसुंदर
मद्वाक्यंमारोदीर्मोचतेभयम् नगिरामन्यथाभावोममनित्यगिरामिव २ अविवेककृतंकर्मपरिणामेमहद्भवेत् यथा
न्नंविषसंसृष्टमज्ञानादुदरंगतम् ३ ब्रह्मादयोपिमुह्यंतिकामकल्मषदूषिताः संकल्पाद्बध्यतेजन्तुरसंकल्पाद्विमुच्य
ते ४ तस्मात्यजंतिसंकल्पमदेकशरणाजनाः ॥ संकल्पदासाःसर्वेपिसंकल्पेशोनकश्चन ५ हित्वामांचमदीयांश्च
मदनुग्रहभागिनः॥ महतीविश्वमायामेकामिनीकांचनात्मिका ६ ॥ ❀ ॥ ❀ ॥ ❀ ॥ ❀ ॥

कुमुपक्रमते अथेति १ भीतंसमाश्वाशयति शृण्विति नित्यगिरांवेदानामिव २ अज्ञानकृतकर्मणांपरिणामेदुःखहेतुत्वमाह अवि
वेकेति अन्नंयथाअन्नमिव ३ संकल्पस्यैवबंधहेतुत्वंवर्णयति ब्रह्मादयोपीति ॥ संकल्पत्यागएवमुक्तिकारणमित्याह तस्मा
दिति ५ शिवस्यापिसर्वांतर्गतत्वमत्वातस्यापिबंधप्राप्तौ शिश्रृंशिवभक्तांश्चवर्जयित्वाइतरेषामेवसंकल्पोबंधहेतुः इत्याह

हिं त्वेति अर्जुनमायायाःदुस्तरत्वं भगवद्भक्तानांचमायातरणसामर्थ्यमाह महतीति तमेवविदित्वातिमृत्युमेतीतिश्रुतेः मामेव येप्रपद्यंतेमायामेतांतरंतितेइतिस्मृतेश्च ६ कामहेतुमाह स्त्रीणामिति संगात्संजायतेकामइतिस्मृतेः ७ मुक्तिकारणमाह सतामिति संगःसत्सुविधीयतामितिभगवत्पादैः सत्संगस्यमुक्तिनिदानोपदिष्टत्वादितिभावः संगस्यकामहेतुत्वेसुंदर

मामेवयेप्रपद्यंतेमुक्तास्तेमाययातया स्त्रीणांस्त्रीसंगिनांचैवसंगत्याकामवान्भवेत् ७ सतांसंगात्संकल्पोमयिभक्त्याचमुच्यते प्रत्यक्षंदृष्टमेवैतत्तवसुंदरसांप्रतम् ८ यतोमत्सन्निधिंत्यक्त्वास्त्रीसमक्षंगतोभवान् अनर्थोयमभूत्तस्मादधःपातोयतोभवत् ९ एवमेवपुराविष्णुःसंकल्पेनमुहुर्मुहुः अवतीर्यभुवंपश्चात्संकल्पंजितवानथ १० स्मृतिभ्रंशोनभविताजातस्यभूतले भक्तिश्चमयिपूर्णास्तुस्तुहिपुण्यस्थलेषुच ११ तत्रोद्वाहेप्रवृत्तेतेसोहमागत्यसुंदर स्वयंदासंविधायत्वांगमिष्यामिनसंशयः १२ यथात्वच्चिंतितंतत्रतथाकर्त्तास्मिसुंदर स्मापुरस्यनिकटेजन्ममद्भक्तितोस्तुते १३ भूषयिष्यतिवाणीत्वांप्राप्स्यसेपरमंयशः गच्छेत्यादिश्यभगवानंतःपुरमगाहत १४ सुंदरोपिविषादार्त्तोनमस्कृत्वामहेश्वरं कैलासादपतद्भूमौस्वलोकान्निरयेयथा १५ श्री अगस्त्य उवाच जन्मादिचरितंतस्यसुंदरस्यमहात्मनः वक्ष्यामिवोमुनिश्रेष्ठाःश्रवणानंदकारकम् १६ ॥

मेवसाक्षाद्दृष्टान्तयति प्रत्यक्षमिति ८ तत्रहेतुमाहयतइति उपसंहरतिअनर्थइति ९ स्वोक्तार्थेविष्णुं दृष्टान्तयति एवमिति १० सुंदरप्रार्थनामनुमनुतेस्मृतीति ११ विशेषानुग्रहमाह तत्रेत्यादित्रिभिः १२ १३ १४ तदुत्तरकालिकंसुंदरवृत्तमाह सुंदरइति १५ शापानुरूपंसुंदरस्यजन्मादिश्रावयितुं मुनीनगस्त्योऽभिमुखीकरोति जन्मादीति १६ ॥ ॥

कथांप्रस्तौति अस्तीति हरेसकाशादीशंत्यागेश्वराख्यं १७ सोमइति उमाचस्कन्दश्चताभ्यांसहितः १८ नेतिब्राह्मणावसथेब्राह्मणगृहे १९ तमेवविशिनष्टि वेदेति २० भार्येति २१ भार्येति भार्यापती दंपती कमलालयनायकं शिवंविस्मुर्योनिंकल्पयदितिश्रु तेः नारायणयोरेक रूपताशिवस्यअर्द्धनारीश्वरात्मकत्वहरिहरात्मकत्वाभ्यांप्रतीयतेतदुक्तंनीलकंठदीक्षितैः यदेतद्वामाङ्गं घनजघनकेशस्तनभरं

अस्तिदक्षिणदिग्भागेश्रीपुराख्यमहाद्भुतं मुचुकुंदोहरेर्लब्ध्वंयत्रेशंप्रत्यतिष्ठत १७ सोमास्कंदःस्वभक्तानांयत्रत्यागेश्वराख्यया ख्यातोददातिसर्वार्थान्जन्मयत्रसुदुर्लभम् १८ नातिदूरेस्थलस्यास्यब्राह्मणावसथेक्वचित द्विजःशिवव्रतोनामकश्चिदस्तिशिवप्रियः १९ वेदागमपुराणानांपारदृग्वैकृतक्रतुः पितेवशिवभक्तानांभक्तस्त्यागेश्वरप्रियः २० भार्यासीत्सुमतिर्नामतस्यश्रद्धानुसारिणी तयोरनुपमंतत्रगार्हस्थ्यंसद्भिरादृतम् २१ भार्यापत्न्यौतौकमलालयनायकं प्रदक्षिणार्चानतिभिस्तोषयामासतुश्चिरम् २२ अनुजग्राहभगवान्दत्वापत्यंतयोर्हरिः अथगर्भवतीतस्यभार्याभाग्यवतीसती २३ राजकृतसंस्कारामणिरुत्तेजितायथा दशमेमासिसालग्ने शुभग्रहनिरीक्षिते २४ असूतसुमतिःपुत्रंबालेन्दुमपरेवदिक् जातकर्माकरोत्तस्यमुदितःसशिवव्रतः २५॥ ब्राह्मणेभ्योददौवित्तं प्रभूतंब्राह्मणोत्तमः ॥ द्वादशेदिवसेप्राप्ते संमंत्र्यसहभार्यया २६ कमलालयनाथाख्यं चक्रेगौरीपतेर्मुदे ॥ दृष्ट्वारूपंजनास्तस्य सर्वेसुन्दरमूचिरे २७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

कदाचित्तच्छंभोर्भवतिकमलाकौस्तुभधरमिति २२ अन्विति अथअनुग्रहानंतरं २३ राजेति कृतसंस्काराकृतोविरचितःसंस्कारोपुंसवनाख्यःयस्याः दशमेमासीतिदशमेमासिसूतइतिश्रुतेः २४ असूतेतिअपरापश्चिमादिक्बालेन्दुमिवेत्यनेनशिशोर्वर्धिष्णुत्वंद्योत्यते २५

तत इति ततः नामकरणानंतरं कमलिन्यनिंदितयोः जन्म वर्णयति अथेति २८ २९ दधाविति सकृद्देवेत्यनेन शिवानुग्रहलब्धनिर्मलप्रज्ञत्वं दर्शितं ३० ३१ ३२ शिवव्रत इति गायत्रीव्रतं उपनयनं ३३ ३४ सुंदरेति पित्रा वारित इति राज्याधिकारस्य क्षत्रियाधीनत्वादिति

ततोऽयं ववृधे बालः पूर्वपक्ष इवोडुराट् अथ वेदनिधेः पुत्री कमलिन्यप्यनिंदिता २८ जाता विप्रगुरोः पत्न्यां सानिस्त्यं वृद्धिमाययौ चूडाकर्मण्यथ कृते पूर्ववासनया स्वयम् २९ दधौ महेश्वरे भक्तिं सुंदरः सुरदुर्लभां सकृद्देवोपदेशेन लिपिभेदानबुध्यत ३० वीथीषु श्रवणादेव कलाः सर्वा विवेद सः सुंदरस्त्वेकदा वीथ्यां बालकैस्तुल्यवार्षिकैः ३१ धूलिकेलिपरो राज्ञा दृष्टो नीतश्च वै गृहं अनपत्यस्य राज्ञोऽभूदमुष्मिन्प्रीतिरुत्तमा ३२ शिवव्रतः प्रियो राज्ञो गायत्रीव्रतमादिशत् वेदानध्यापयामास सांगानपि सहागमैः ३३ अधिगम्य च शास्त्राणि गुरुभ्यो दक्षिणामदात् युवराजो भवत्वेष इति राजप्रचोदितः ३४ सुंदरो वारितः पित्रा न हि द्विजानां विधिस्त्विति युवराजसमं लेभे पदं विद्वद्भिरावृतम् ३५ अथ वेदनिधिः कन्यां सुंदराय महात्मने प्रदातुं भार्यया सार्द्धं विमृश्य सकुतूहली ३६ शिवव्रतानुमत्या च कल्याणोद्योगमातनोत् वैशाखोत्तरफाल्गुन्यामभूदुद्वाहनिश्चयः ३७ वधूवरावबंधूनां समाजः सुमहानभूत् आययौ जयभद्रोऽपि चतुरंगबलान्वितः ३८ उत्सर्जनं व्रतानां च विधिपूर्वकमातनोत् स्नानकर्मविधिं चक्रे सुंदरो लोकसुंदरः ३९ भेरीमृदंगसुमुखशंखगोमुखकाहलान् वादयामासुरत्युच्चैः वीणावेणून् जनाः परे ४० राजवाहनमारुह्य सुंदरो ब्राह्मणोत्तमैः कृताशीर्भार्यया सार्द्धं सर्वैर्वेदनिधेर्गृहम् ४१॥ ७ ॥

भावः ३५ अथेति अथ यौवराज्यसमपदप्राप्त्यनंतरं ३६ शिवव्रत इति शिवव्रतस्य सुंदरपितुः अनुमत्या कल्याणोद्योगं विवाहयत्नं ३७

४२ ४३ पंचभिःसभांवर्णयति ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांभक्तविलासप्रकाशिकायां

प्रद्युम्नगामपुत्रीभ्यांसहवेदनिधिर्वरं कृतोपचारस्तेनायंयथावत्समलंकृतः ४२ उद्वाहवेदिकामापकन्यालंकृ-
तपार्श्वभूः निषसादासनेपश्चान्नवहेमपरिष्कृते ४३ ब्राह्मणैर्दीक्षितैर्वृद्धैःशिवभक्तैश्चभूषिता छत्रकेतुवितानाढ्या
स्वर्णस्तंभपरिष्कृता ४४ सवयोभिर्वयस्यापिसर्वाभरणभूषितैः पतिव्रतासहस्रेणकिरतालाजजालकान् ४५
समग्राकन्यकाभिश्चगायंतीभिर्विभूषिता ज्योत्स्नाप्रदीपमालाभिरभिद्योतितदिङ्मुखा ४६ नानाविधमहावाद्यनाद-
पूर्णनभस्थला शक्रेणवमहीभाजाजयभद्रेणशोभिता ४७ दिव्यागरुधूपेनसमंतादधिवासिता साससभारुरुचे
तत्रसुधर्मेवभुवंगता ४८ सुंदरश्चसभामध्येवरवेषविभूषितः वध्वाचसहितोरेजेरमयाचयथाहरिः ४९ विद्याव-
योरूपधनान्वयाद्यैःनसुंदरस्यास्तिसमःपृथिव्यां आभ्यांवधूभ्यांसहितस्यदीर्घमस्त्वायुरस्येत्यवदन्द्विजेन्द्राः ५०
इतिश्रीस्कंदोपपुराणेपंचमोऽध्यायः५॥ ॥श्रीअगस्त्यउवाच सौवर्णपालिकाकुंभलाजपुष्पसमित्कुशैः दूर्वाङ्कु-
रशरावैश्चहृष्यदाशोभितासभा १ अथांकुरार्पणंकृत्वाकृतकौतुकबन्धनः पुरोहितैर्गणाधीशंपूजयित्वामहाजनैः
२ दत्तानुमतिरारेभेसुंदरोद्वाहमंगलं प्रस्तुतोद्वाहसंकल्पेसुंदरेथसभांतरे ३ अदृश्यतमहावृद्धस्तत्रकश्चिज्जरा-
धिकः वेणुदंडमवष्टभ्यसवलदंघ्रिःपदेपदे ४ विभ्रनभ्रूपक्ष्मरोमाणिपलितेनसितानिच कुंडलालंकृतःप्रांशुश्च

सुंदरवृत्तांतवर्णनोनामपंचमोऽध्यायः ५॥ ॥ॐ॥ पुनःसभांवर्णयति सौवर्णेति १ अथेति सभाप्रवेशानंतरंकृतंकौतुकबन्धनं कंक-
णबंधनंयेन २३ पूर्वंदत्तवरस्यशिवस्यसभाप्रवेशंसार्द्धत्रयेण वर्णयति अदृश्यते त्यादिना ४ ५

६ समालोक्येति तमितिशेषः ७ ८ ददाविति सहस्ततालंकरतालिकासहितं ९ १० सर्वथेति शिवोवाशिवभक्तोवासर्वप्रकारेणपूज्यए
वेतिभावः ११ १२ द्विजरूपधारीशिवः शिवव्रतंप्रत्याह कमलानगरेइति त्वामहंजानामिसर्वज्ञत्वादितिभावः त्वमस्मान्कदाचन नवे

भसितैरनुलिप्तांगोरुद्राक्षस्रग्विभूषितः विगलद्दुवसनोनिःशेषगलितद्विजः द्दशिराभिर्दंतुरग्रीवः श्रीकंठपद
लांछनः समालोक्यसभामध्येसमवेतामहीसुराः ७ केचिदुत्थायदत्वार्घ्यप्रणेमुस्तस्यपादयोः हस्तालंबनमन्येः
तुभक्त्याप्रददुरादरात् ८ ददौवेदनिधिश्चापिपुरस्तादासनंमहत् सहस्ततालमहसन्संघीभूयचबालकाः
९ सुंदरस्तुतमालोक्यभस्मरुद्राक्षधारिणं शैलादिसदृशः कश्चिद्भक्तोवाशिवएववा १० सर्वथापूज्यएवायमि
त्यमन्यतमानसे अथोपविष्टंतंवृद्धमिदमाहशिवव्रतः ११ महाब्राह्मणकोसित्वंकुतः किंनामतावकं त्वद्दर्शना
त्कृतार्थास्मोवयमातिथ्यमत्रते १२ श्रीद्विजउवाच कमलानगरेनित्यंवासोमेहेशिवव्रत जानामित्वामहंनत्वम
स्मान्वेत्सिकदाचन १३ आस्तांतावत्ससंगोयंसमाजः कोत्रकर्मकिं संघीभूतास्त्रियोबालावाद्यानामत्रकोध्वनिः १४
श्रीशिवव्रतउवाच कमलालयनाथाख्यः सुंदरोयंजनैः कृतः परगः सर्वविद्यानांप्राप्तोमत्तपसासुतः १५ प्रस्तुतोत्र
विवाहोस्यआशीर्वादात्समृध्यतां शिवव्रतंनिवार्यैवंवदंतंवृद्धसत्तमः १६ शिथिलाक्षरयावाचानिजगादसभास
दः श्रूयतामुच्यतेकिंचित्समवेतामहाजनाः १७ नूतावधार्यसर्वेपिसत्यमेवास्तुमामृषा दासमेनंक्रयक्रुतंसु
दरंमेशिवव्रतः १८ प्रलोभयित्वामूढासापुत्रीकृत्यबलादिह वृद्धंप्रगणयित्वामांविवाहमपिकारयत् १९ ॥

सिकिंचितज्ञत्वात् शिवतत्वस्यदुर्ज्ञेयत्वादितिभावः १३ अजानन्निवपृच्छति आस्तामिति १४ शिवव्रतस्योत्तरमाह कमलालयेति १५

भ·टी·
२५

२० २१ २२ २३ शिवव्रचनंश्रुत्वासभासदांविस्मयोऽभूदित्याह एवमिति २४ जानेति व्यवहारेषुउचिताचारपरिज्ञानेषु विशेषेणचक्ष
तेइतिविचक्षणाःजयभद्रेणराज्ञा २५ वृद्धइतिसमर्थइवइवशब्दश्चालीकवाची वस्तुतोनसमर्थइतिभावः शास्त्रार्थेषुधर्मशास्त्रार्थेषु २६ अध्वे [illegible]

स्वपुत्रत्वंस्थिरीकर्त्तुंयततेसस्त्वमुच्यते श्रियामेनकुबेरोपिसदृशोन्यस्तुकिंपुनः २० सोहमस्यापिदास
स्यविधेयंसकलंजगत् एतत्कारयितालोकेयदिच्छामेभविष्यति २१ कोटिशःसंतिमेदासाःदिशामंतेषु
भुज्यते श्रियंयथोचितांदत्तामयमप्यस्तुतादृशः २२ दाससुंदररेकिंत्वंमांहित्वास्वगृहंगतः उत्तिष्ठ
याहिगच्छावोयदिष्टंतद्ददामिते २३ श्रीअगस्त्यउवाच एवंवदतिवृद्धेस्मिन्संभ्रांतासासभाभव
त् वधूवरात्तबन्धूनामासीन्मनसिविस्मयः २४ जनकोलाहलस्यांतेव्यवहारविचक्षणाः विद्वांसोदिक्षु
विख्याताजयभद्रेणचोदिताः २५ श्रीब्राह्मणाऊचुः वृद्धोसिव्यवहारेषुसमर्थइवजल्पसि शास्त्रार्थेषुनहिक्वा
पिद्विजोविक्रेतुमर्हति २६ अध्वश्रमेणवाभ्रांत्यावृद्धभावेनवोदितं वचस्तवेदंक्षांतंचतत्स्वामेहिप्रभुःपरः २७
जयभद्रोमहाराजःसुंदरेक्षांतिरुत्तमा गुरुर्यःसर्वविद्यासुरुष्टस्त्वांनैवकुप्यति २८ श्रीवृद्धउ· नकामोनास्तिको
पोवादासानामविद्यते इदमेवहिविख्यातमस्मद्दास्यैकलक्षणम् २९ श्रीशिवव्रतउ· किंभ्रांतस्यचतद्वाक्यमि
दंक्षांतंमयाहिज्ञाः विवाहस्येनबहिर्लग्नेकर्मारब्धंप्रवर्त्यताम् ३० श्रीवृद्धउ· आगजकोयंकिंदेशःसंतःसतिनवापुरे [illegible]

तिप्रभुःपरःउत्कृष्टःपुनरप्येवंकथनेत्वांदंडयिष्यतीतिभावः २७ जयभद्रेतिक्षान्तिरुत्तमास्त्वमेवकर्त्तुमुचितेत्यर्थः यतःराजासर्वविद्या
सुगुरुःअतःनकुप्यतीतिसंबन्धः २८ नेति इदमेवकामक्रोधाद्यभावएव २९ द्विजान्प्रतिशिवव्रतस्यवचनमाह किमिति इदंअसंग

[illegible] ३० आपाततोनिर्णयः [illegible]
आगन्तुकःराजाद्विजाः किमस्तीत्यागताः ३१

अ·६

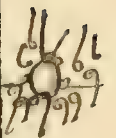
एवंसभ्यानुक्तावद्द्ब्राह्मणरूपीशिवः सुंदरंप्रत्याह वदेति उदीरितंपूर्वमुक्तं ३२ असंगतमिति सत्यवत् सत्येनतुल्यंवयंशंभोर्दासाः नवद्द्ब्राह्मणस्य तवेतिभावः ३३ हरेति तस्यहरदासस्यदासायते दासइवआचरति दासंनिजदासंसः शिवस्यद्रोहीत्यर्थः ३४ सह्येयमिति त्वदागः तवापराधं आगोपराधोमन्तुश्चेत्यमरः भस्मेतिशिवचिन्हधारणात् त्वांनमामीत्यर्थः ३५ एवंपरुषवादिनः सुंदरंशिवो

वदसुंदरसत्यंत्वंचरथमेमुदीरितं किंनदासोसिमेब्रूहिसर्वेषामिहसन्निधौ ३२ श्रीसुंदरउवाच असंगतंभवानाहसत्यवद्ब्राह्मणोत्तम शंभोर्दासावयंतुस्मः कमलालयवासिनः ३३ श्रीसुंदरउवाच हरदासोनान्यःदासःतस्यदासायतेजगत् हरस्यदासंयोब्रूतेदासंद्रोहीशिवस्यसः ३४ सहेयंचत्वदागोहंशंकरोनसहिष्यते भस्मरुद्राक्षभासंत्वांनमाम्यद्यानुगृह्यताम् ३५ श्रीवृद्धउवाच किमेवंसुंदरब्रूषेकिंतेन्यूनंमदन्तिके पुत्राभ्यामविशेषंत्वामहंपश्यामिसुंदर ३६ श्रीसुंदरउवाच नाहंत्वामभिजानामिनास्मिन्जन्मनिसंगतिः महान्तोपियदिब्रूयुरनृतंकोनिवारकः ३७ श्रीवृद्धउवाच जनाःशृणुतमेहस्तेपत्रमस्तिससाक्षिकं स्वहस्तलिखितंत्वस्यक्रियतेनिन्हवःकथम् ३८ ब्राह्मणाऊचुः पत्रंदर्शयभोवृद्धयत्रानेनकृतालिपिः युवयोर्व्यवहारेत्वयःसाक्षीसोपिवाद्येताम् ३९ श्रीवृद्धउ० सतीनामुत्तमादेवीकमलालयनायिका क्रयक्रीतोयदामेत्वंतदासाक्ष्येव्यवस्थिता ४०

वदति किमेवमिति मदन्तिकेममसमीपे पुत्राभ्यांस्कंदगणेशाभ्यांअविशेषंतुल्यमित्यर्थः ३६ नाहमिति महान्तोपिभवादृशाइत्यर्थः ३७ सभासदःसंबोध्यशिवोवदतिजनाइति निन्हवः अपलापः अपलापस्तुनिन्हवइत्यमरः ३८ पत्रमिति यत्रयस्मिन्पत्रे अनेनसुंदरेण लिपिः अक्षरविन्यासः लिखिताक्षरविन्यासेलिपिर्लिबि रुभे स्त्रियामित्यमरः ३९ सतीनामिति कमलालयस्यस्थानविशेषस्यसाक्षे

शास्त्रानुसारेणस्त्रीसाक्ष्यस्यअप्रामाण्यमाशंक्यप्रकारांतरेणसमर्थयतेस्त्रीसाक्ष्यमिति पुत्रौस्कन्दगणेशौ ४१ इतीतिस्पष्टं ४२ वृद्धमितिगव्यूतिद्वयसंमितंकोशचतुष्टयपरिमितंगव्यूतिस्त्रीकोशयुगमितिसमरः ४३ ४४ ४५ तस्याविति साश्चर्यंअपूर्वस्थानदर्शनेनसविस्मयंयथातथा अथानन्तरं ४६ आरूढइति सुरर्षिभिः नारदादिभिः नारदाद्याःसुरर्षयइत्यमरः ४७ स्थितमिति सार्द्धश्लोकएकान्वयीगिरेः कन्यकायैगौर्यै ४८

स्त्रीसाक्ष्यंनप्रमाणंचेत्सुतौतस्याश्चसाक्षिणौ आगच्छतत्रतांपृच्छपश्यतत्रैवपत्रिकाम् ४१ श्रीअगस्त्यउ॰ इत्याहूतोभगवतावृद्धवेषेणशंभुना भ्रांतश्चिरमसीत्युक्त्वासहसोत्थायसुंदरः ४२ वृद्धमग्रेविनिर्गत्यगच्छंतंपृष्ठतोन्वगात् सुंदरानुगतोवृद्धोगव्यूतिद्वयसंमितम् ४३ पन्थानंसमतिक्रम्यकमलानगरांतरे आलयंप्रविवेशान्तर्मणिगोपुरमंडितम् ४४ कोत्रसाक्षीवदाद्यत्वंवृद्धदर्शयपत्रिकां इत्यनाहृत्यनिःशंकमालयद्वारिसुंदरः ४५ तस्थौमुहूर्तंसाश्चर्यंवृद्धनिर्गमनाशया अथाविरासीदुमयासहसर्वगणैर्वृतः ४६ आरूढोवृषभंदिव्यंस्कन्दविघ्नेश्वरान्वितः द्वारदेशमनुप्राप्यस्तूयमानःसुरर्षिभिः ४७ स्थितंसुंदरमालोक्यस्मयमानमुखाम्बुजः सुंदरोममदासोयमितिसन्दर्शयन्गिरेः ४८ कन्यकायैकटाक्षेणपुनःप्रोवाचसुंदरम् ४९ इतिश्रीस्कन्दोपपुराणेषष्ठोऽध्यायः ६॥ ७ ॥

श्रीशिवउवाच ॥रेरेसुन्दरयत्प्रोक्तंपश्चूनांसन्निधौत्वया॥ नाहंदासस्तवेत्येतत्साध्यतांकिंविलम्बसे १ जननीजगतामेषागौरीत्वद्दास्यसाक्षिणी॥इमावपितथाभूतौगजवक्त्रषडाननौ २ ॥ २ ॥ २ ॥

४९ इतिश्रीमानवल्ल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कन्दोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांषष्ठोऽध्यायः ६॥ ॥श्री॥ ॥
सुंदरंसंबोध्याहरेरेइति नीचसंबोधनेतुरेइत्यमरः द्रोहाचरणात्नीचत्वंपश्चूनांजडानां १ जननीति तथाभूतौसाक्षिणौ २॥ ७ ॥

वृषभेति उमा च स्कन्दश्च गणेशश्च तैः सहितं ३ ४ गणेति विलक्षहृदयः विस्मयान्वितचित्तः विलक्षो विस्मयान्वित इत्यमरः ५ पुनरि त्यर्द्धैकान्वयि स्तुतिप्रकारमाह आहूयेति मिथ्यात्मसु असत्यचित्तेषु अभिरतं आसक्तं अतएव मृषागिरं असत्यवचसं इमं जनं मा मित्यर्थः अज्ञात इति यतो वाचो निवर्तन्त इतिश्रुतेः ६ यस्येति तदैक्षत बहु स्यां प्रजायेयेति श्रुतेः ७ महदिति सार्द्धमेकान्वयि मह

श्रीसुन्दरः वृषभारूढमालोक्य सोमास्कन्दगणेश्वरैः दधानं दक्षिणकरे महतीं दास्यपत्रिकाम् ३ विष्णुब्रह्मेन्द्रचन्द्रार्कयमा ग्निवरुणाशुगैः सिद्धचारणगन्धर्वैस्स्तूयमानपदाम्बुजम् ४ गणाग्रणी समाघातभेरिकाहलिकास्तुतम् विलक्ष्यहृदयो भूत्वा निमील्य नयने क्षणम् ५ पुनरुन्मील्य तुष्टाव पंकरं सुंदरो नमन् श्रीसुन्दरः आहूय स्वयमादरेण भगवन् त्वं सर्वलोका न तो मिथ्यात्माभिरतं मृषागिरमिमं वेधो हरीन्द्रादिभिः अज्ञातो मनसा च नित्यवचसा दासं विते नेजनं तस्मै भक्तजनप्रियाय महते देवाय तस्मै नमः ६ यस्यावलोकनादस्य मायाभूत् सृष्टिसाधनं नमस्तस्मै महेशाय देवदेवाय ते नमः ७ महद्वैषम्यमुत्पन्नं मायया यस्य शक्तितः अहंकारस्तथाजज्ञे महतो यस्य भावतः ८ नमस्तस्मै महेशाय देवदेवाय ते नमः अनामरूपसंसृष्टः कदाचिद पि यः शिवः ९ नमस्तस्मै महेशाय देवदेवाय ते नमः भूतेन्द्रियमनः सृष्टिस्ततो यस्प्रेरितादभूत् १० येन पंचीकृतान्यासन् असंबन्ध वतामपि अनुप्रविश्य यस्तानि विराड्रूपं बिभर्त्ति च नमस्तस्मै महेशाय देवदेवाय ते नमः ११ ॥ ॥

द्वैषम्यं सत्वादिगुणतारतम्यप्रयुक्तं वैचित्र्यं महत्तत्वमित्यर्थः महतः अहंकारो जज्ञे ८ अनामेति नामरूपाभ्यां असंसृष्ट मि त्यर्थः तयोर्मायारूपत्वादिति भावः ९ भूतेति यस्प्रेरितात् येन शिवेन प्रेरितात् ततः अहंकारात् १० येनेति असंबंधवताम पि परस्परं असंसृष्टानामपि तेषां भूतादीनां मध्ये पृथिव्यादीनीति अध्याहारः पंचीकृतानि स्वकीयार्द्धांशमेलनेन तानि अनुप्र

३१ ३२ प्रकृतं प्रार्थ्यते त्वदिति तवदास्यं दासकृत्यमेव भाग्यं ३३ शिवस्योत्तरमाह स्तुतिरिति ३४ शिवस्तुतेः दुष्करत्वमाशंक्य सुन्दरः पुनः प्रार्थयते चत्वार इति ३५ मन इति यतो वाचो निवर्त्तन्ते इति श्रुतेः ३६ ३७ तवेति अमूर्त्तस्य अशरीरस्य ३८ सर्वथेति सीकरेण जलकणेन महाम्बोधेः महासमुद्रस्य महिमा कथं वर्ण्यते इत्यन्वयः ३९ इमामिति मया उपदिश्यमानामित्यर्थः पंचपातकानि स्वर्णस्तेयादीनि

मयि प्रसन्ने न पुनः शोकमभ्येति कश्चन स्तुत्या त्वत्कृतया ये मां स्तुवंत्यहरहर्नराः ३१ न तेषां दुरितं किंचिद्भवितेति मतिर्मम कृतः प्रसादो महता देवेनेत्यथ सुन्दरः ३२ उत्थितोंजलिमाधाय भगवंतं व्यजिज्ञपत् श्रीसुन्दर उवाच त्वद्दास्यभाग्यं मे लब्धं दुर्लभं योगिनामपि ३३ कृत्यं दासस्य मे किंचिद्विनिर्देष्टुं त्वमर्हसि श्रीशिव उ॰ स्तुतिर्मम त्वया कार्य्या सदा सुन्दर सर्वतः ३४ इदं मत्प्रीतये कृत्यं नित्यं यद्धि हितं तव श्रीसुन्दर उ॰ चत्वारो न विदुर्वेदास्तथा देवादयोपियं ३५ मनो निवर्त्तते यस्मादविज्ञातं महेश्वर स्तौमि तं त्वां कथं बालः ग्राम्यालापार्थया गिरा ३६ कीदृशी ते स्तुतिस्त्वस्याः किमादिर्मध्यमुच्यते अवसानं च किं रूपं न जाने किंचिदप्यहम् ३७ तवामूर्त्तस्य पूर्णस्य नामरूपनिरूपणे वाचापराधो भविता न हितस्यास्ति निष्कृतिः ३८ सर्वथासापराधं मां करुणाकर पालय शीकरेण महांभोधेर्महिमा वर्ण्यते कथम् ३९ श्रीशिव उ॰ इमां पंचाक्षरीं विद्यां पंचपातकनाशिनीं गृहाण मयि भक्तोसि तस्माद्देनां ददामि ते ४० भ्रान्तेतिसद्दसि प्रोक्तं त्वया मां प्रतिसुंदर तद्दायपदं पूर्वं स्तुहि वागस्त्वनर्गला ४१ भुवं प्रदक्षिणीकुर्वन् यत्र मे स्थानमुत्तमं यत्र लिंगाकृतिर्वाग्भिः स्तुहिं मांस्तुतिकृतंप्रियम् ४२

नाशयति तच्छीलां ताच्छील्ये णिनिः ४० स्तुतेरादिमध्यान्तान् न जानामीति यदुक्तं तत्र स्वापराधपूर्वकं स्तोत्रारंभमुपदिशति भ्रान्तेति वाक् अनर्गला अस्खलिता शीः ४१ भुवमिति यत्र स्थाने लिंगाकृतिः लिंगमूर्त्तिरहं तिष्ठामि स्तुतिकृतां प्रियतमां स्तुहीत्यन्वयः ४२

तत्रेति पंचाक्षरींविद्यांज्ञानरूपां ४३ ४४ प्रोवाहेति तस्यसुन्दरस्यवाचांलहरीं अमृतधुनीयथासुधातरङ्गिणीवप्रोवाह प्रवहतिस्म ४५ भू
य इति पुनः तमेवशिवंभ्रान्तइत्यादिस्तुतिप्रारंभः ४६ ४७ भवानीति हंसकोटिप्रतीकाशंसूर्य्यकोटिसदृशं हंसविज्ञानंपरमात्मज्ञा
नंमस्तकेयस्यतं भानुर्हंससहस्रांशुरित्यमरः हंसहंसेतियोब्रूयाद्धंसोनामसदाशिवः इतिशिवसंकल्पस्यश्रुतेः ४८ हंसैरिति हंसैः

तत्रतत्रभविष्यामि प्रसन्नःसन्निधायते इतिपंचाक्षरींविद्यांउपदिश्यमहेश्वरः ४३ ब्रह्मादिभिरविज्ञातांशैवीं
विद्यांव्यतीतरत् शब्दब्रह्ममयीदेवीतज्जिह्वायांननर्त्तह ४४ प्रोवाहवाचांलहरीतस्यामृतधुनीयथा वाग्वि
भूतिंससंप्राप्यसुन्दरःपरमेश्वरात् ४५ भूयस्तमेवतुष्टावसुन्दरःश्रीपुरेश्वरं भ्रांतःप्रपंचविज्ञानात्विमलेन्दु
कलाधरम् ४६ महान्तंदेवमीशानंमहेश्वरमहंभजे भक्ताभयंकरंभर्गंभक्तिमात्रेणसत्कृतम् ४७ भवानीसहितं
देवंभावयामिसदाशिवं हंसकोटिप्रतीकाशंहंसविज्ञानमस्तकम् ४८ हंसैश्चपरमंसेव्यंहंसनन्दमुपास्महे
दुःपूरकामशमनंसत्पूजितपदांबुजम् ४९ कर्पूरालेपकह्लार स्रग्भूषणमहंभजे मुचुकुन्दमहीपालमुख्यभक्तपु
रस्कृतम् ५० मुक्तिप्रदंमुमुक्षूणांमुग्धेन्दुमुकुटंभजे पुराभक्तिपरीक्षायैश्रीमच्चोलमहीपतेः ५१ ॥ ७ ॥

परमहंसैःसेव्यंहंसनन्दंहंसस्येवनन्दंयस्यतं दुःपुरःदुःखेनपूरयितुंशक्यःयःकामःतस्यशमनं जहिशत्रुंमहाबाहोकामरूपंदुरास
दमितिस्मृतेःसद्भिःपूजितंपदांबुजंयस्यतं ४९ ५० पुरेति पूर्वंचोलराजस्यभक्तिपरीक्षायैस्वयंधेनुरूपःशिवः स्ववत्संराजकुमारर
थचक्रेपातयित्वातस्मिन्मृतेतदविज्ञायराजनि स्वपुत्रंतथैवरथचक्राधःपातयित्वामारयतिस्म भक्त्याप्रसन्नःशिवः तदा वत्सं
राजपुत्रंच द्वयंजीवयित्वा विधिविटंकाख्यांलेभे इतिशिवपुराणकथांसंक्षिप्य सार्द्धचतुष्टयेनाह ५१

५२ ५३ ५४ ५५ एवमित्यादित्रिभिः सुन्दरस्य अभ्युदयपूर्वकं कृत्वान्तरमाह ५६ ५७ ५८ एतदध्यायस्य फलस्तुतिमाह य इति ५९ इति मानतल्पुपनामकनृसिंहविरचितायां स्कन्दोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां सप्तमोऽध्यायः ७॥ ॥ ७ ॥ अथ विवाह

कृतां तं नर्तकीकृत्य धेनुरूपः स्वयं भवान् अध्वभ्रमणवेगेन तत्पुत्ररथवर्त्मनि ५२ चक्रनेमिहते वत्से घंटां गोशृंगताडितां विज्ञाय मंत्रिभिः सार्द्धं सभाभाजि महीपतौ ५३ समंत्रिबोधनात्पुत्रं रथचक्रबलिं निजं कुर्वत्युज्जीवयन् वत्सं सत्कुमारं च योदृशा ५४ समुत्थाप्य न पायादास्तौ भाग्यं भक्तिसंयुतं तं त्वां निधिविदं त्वातं शरणं यामि शाश्वतम् ५५ एवं त्यागेश्वरं तत्र वाग्भिः स्तुवति सुन्दरे देवा ववर्षुः पुष्पाणि व्यनदन् देवदुंदुभिः ५६ तत्रस्था ब्राह्मणाः सर्वे श्लाघन्ते स्माथ सुन्दरं तमनुज्ञाप्य देवेशः सह भूतैस्तिरोदधे ५७ सुन्दरो लब्धवाग्भूतिः सार्वभौमैश्च पूजितः दिव्येषु शंभुस्थानेषु स्तोतुं समुपचक्रमे ५८ यः पठेदिदमध्यायं शृणुयाद्वापि मानवः मूकस्यापि भवेत्तस्य वाग्विभूतिरनुत्तमा ५९ इति श्रीस्कन्दोपपुराणे सप्तमोऽध्यायः ७॥ ॥ ७ श्री अगस्त्य उवाच॥

॥ प्राप्तुं तमेव भर्तारं सुन्दरं सर्वसुन्दरं कन्या वेदनिधेः शंभुमाराधत तपस्विनी १ अथायं सुन्दरो द्रष्टुं चिदम्बरमहानटं प्रस्थितः सरितः पुण्याः समुत्तीर्य महामतिः २ उपास्य पश्चिमां संध्यां अगात्सिद्धवटस्थलं तत्रैकापर्णशालाभून्मुनीनां नगराद्बहिः ३ संविवेश स तां प्राप्य मार्गश्रांतो मुनीश्वरः अथ तस्य शयानस्य निशि कश्चन मूर्द्धनि ४

मध्यान्निर्गतं तमेव सुंदरं पतित्वेन लब्धुं कन्यायाः तपश्चर्यामाह प्राप्तुमिति १ अथेति चिदम्बरमहानटं चिदम्बरेश्वरम् महाकालो महानट इत्यमरः २ ३ संविवेशेति सुष्वापेत्यर्थः स्वप्नः संवेश इत्यपीत्यमरः ४

५ ६ तमिति आप्रभातं प्रातःकालपर्यंतं इदं वक्ष्यमाणं यद्वाइदं साध्यमित्येकंपदं अस्यांसंध्यायांभवंकर्म्म पुरावामनेनार्चितमिति पुराणकथानुसारेण ७ तुष्टावेति त्रिगव्यू तिमिदंषट्क्रोशप्रमाणं ८ पुंडरीकेति महारजतसोपानैः कांचनारोहणैः महारजत

प्रदृश्वामपादेनददृशेद्भुतपूरुषः सुन्दरःकोयमित्युक्त्वा विनिद्रःपश्यतिस्मतम् ५ त्रिलोचनंनीलकण्ठंवैय्याघ्रंचर्म्मविभ्रतं संभ्रान्तस्तत्क्षणंभक्त्याबाष्पपूरितलोचनः ६ तमाप्रभातमस्तौषीदिदंसांध्यंसमाप्यसः स्थानंशांकरमासाद्यवामनेनपुरार्चितम् ७ तुष्टावगिरिशंतत्रतत्प्रसादादवाप्तवान् त्रिगव्यूतिमितंमार्गंसमतीत्याथसुंदरः ८ पुंडरीकपुरंदिव्यंददर्शेन्द्रपुरोपमं महारजतसोपानैर्महानीलवितर्द्दिभिः ९ महाद्रिशिखराकारैर्मणिस्तंभविराजितैः प्रासादैरभ्रपथगैःवृषभांकितकेतनैः १० अलंकृताभिर्वीथीभिरचिंत्याभिर्विभूषितं वीणावेणुमृदंगोत्थध्वनिपूरितदिङ्मुखम् ११ ललनारत्नकोटीभिरप्सरोभिरिवोज्वलं सालमंदारसन्तानहिंतालक्रमुकासनैः १२ कदलीनारिकेलैश्चनिविडोपवनान्तरम् वापीशतैःस्फुरत्पद्मकल्हारकुमुदोत्पलैः १३ स्वादुनिर्मलपानीयैः समन्तादभिशोभितं रथमातंगतुरगैःपदातिभिरलंकृतम् १४ सहस्रत्रयसंख्यातैःमहार्हशयनोत्तमैः शैवदीक्षाविधिज्ञानामालयैरुपशोभितम् १५ हविराज्यपुरोडाशपुण्यगंधिभिरुत्थितैः अग्निहोत्राग्निधूमैश्चब्रह्मस्थानेषुपावनम् १६ मुखरंब्रह्मघोषेण वर्णधर्मैश्चसेवितं चिदंबरपुरंप्राप्यसुन्दरस्तुष्टमानसः १७॥ ७ ॥

कांचनेआरोहणंस्यात्सोपानमित्यमरः महानीलानांमणीनां वितर्दिभिः वेदिकाभिःस्याद्वितर्दिस्तुवेदिकासोपानैरित्यादितृतीयान्तानांविभूषितमित्यग्रिमेणान्वयः ९ १० वीणेत्यादिद्वितीयान्तानांचिदम्बरपुरमितिसप्तदशस्थेनविशेष्येणान्वयः ११ १२ १३ १४ १५

१८ शु

अभ्युत्थाय अभ्युत्थानं कृत्वा सभ्यैरर्चित इत्यन्वयः ऊर्ध्वं प्राणा ह्युत्क्रामन्ति॥ यूनः स्थविर आगते प्रत्युत्थानाभिवादाभ्यां पुनस्तान् प्रतिपद्यते इति स्मृतेः १८ १९ २० सभ्यान् वर्णयति पतंजलिमिति द्वाभ्यां शैलादिः शिलादपुत्रो नंदी तस्य संमतान् इष्टान् २१ २२ २३ पंचाक्षरेति मायैव यवनिका तिरस्करिणी तस्याः अंतस्थं सभापतिं वन्दे २४ २५ षड्भिः सभापतिं स्तौति स तेनमः इत्यादिना अरूपिणे इ

अभ्युत्थायार्चितः सभ्यैः प्रविवेश शिवालयं शिवगंगांभसि स्नात्वा भस्मरुद्राक्षभूषितः १८ उपहारं प्रदायाथ प्रययौ कांचनीं सभां सूर्यकोटिप्रतीकाशां रत्नस्तंभविराजिताम् १९ देवर्षिगणसंसेव्यां दर्शनान्मुक्तिदायिनीं ददर्श तत्र परितः भक्तेषु प्रथितानपि २० पतंजलिं व्याघ्रपादमगस्त्यं मुनिपुंगवं नारदं तुंबुरुं कण्वं भार्गवं मुनिपुंगवम् २१ इन्द्रादीनपि दिक्पालान् गणान् शैलादिसम्मतान् पुररक्षां प्रकुर्वाणं विष्णुं चकमलासनम् २२ दूरे गणेशमभ्यर्च्य नत्वा स्तुत्वा तथा गुहं समनुज्ञाप्य नंद्यादीन् सभाभ्यंतरमाविशत् २३ पंचाक्षरमये पीठे पार्वत्या सह भासुरम् मायायवनिकांतस्थं स ववंदे सभापतिम् २४ शतरुद्रीयमंत्रैश्च नमस्कृत्य नटेश्वरं सुंदरः सूक्तिभिर्देवं स्तोतुं समुपचक्रमे २५ श्रीसुन्दर उवाच स तेनमश्चितेनमः सदामुदालनेनमः सतश्च साक्षिणे नमः सभाधिपाय ते नमः अरूपिणे च रूपिणे निरूपणातिगाय ते कपालिने कपालिने कपर्दिने नमोनमः २६ नमो हराय जाह्नवीधराय चन्द्रमौलये त्रिलोचनाय ते नमस्त्रयीमयाय शंभवे अरालकालकूटनीलकंठनालकांतये कपालमालिने नमः करीन्द्रचर्मधारिणे २७ ४ ॥ ४ ॥

ति कपालिने अकपालिने इति छेदः अश्च कश्च अकौ विष्णुब्रह्माणौ तौ पालयति तच्छीलाय कपर्दिने इति कं गंगाजलं पिबतीति कपः स चासौ ऋधं ऋद्धिं ददातीति ऋदः तादृशः कपर्दो ऽस्यास्तीति कपर्दी भगीरथप्रार्थनया गंगावतरणसमये शिवजटाभारे पतिता गंगा तत्क्षणाग्रबिन्दुदर्शा-

नेमइति जटैकदेशस्य वद्वैत्य वनतो त्वेनैव जटैकदेश
पदपुरस्सरैहिनित्वकोगणैकास्तात्र मध्येष्या २८ ३९

२८ २९ पुंडरीकेति पुंडरीकानां सिताम्भोजानां स्रक्मालायस्य तं पुंडरीकासनेन ब्रह्मणा अर्चितं पुंडरीकाजिनधरं व्याघ्रचर्म्मधारिणं पुंडरीकाक्षस्य वि
ष्णोः नायकं नौमीत्यन्वयः व्याघ्रेपि पुंडरीकोनेत्यमरः ३० पुण्डरीकेति पुण्डरीको द्वितीयदिग्गजः तेनाराध्यं ऐरावतः पुण्डरीक इत्यमरः ३१ एकेनः

नमः शिवाय शंभवे नमस्त्रिशूलधारिणे मनोजगर्वहारिणे महोक्षकेतवे नमः दिगंबरायते नमश्चिदम्बुराशये नमः स्वयंभु
वे सदा नमश्चिदम्बरायते नमः २८ नमः सुवर्णसंसदे नमः सभेश्वरायते नमोस्तु भूतसंसदे नमो गणाय योगिनां नमो गि
रीन्द्रजापते नमो हिरण्यबाहवे नमोस्तु चेतसस्पते नमो नमः शिवायते २९ पुंडरीकस्रजं नौमि पुंडरीकासनार्चितं पुंडरी
काजिनधरं पुंडरीकाक्षनायकम् ३० पुंडरीकगजाराध्यं पुंडरीकमुनिस्तुतं पुंडरीकपुरीनाथं पुरारिं प्रणमाम्यहम् ३१ महादे
वमहानृत्तमहाडंबरसाक्षिणी महादेवतनुं वामां शिवकामामहं भजे ३२ श्रीअगस्त्य उ॰ वाग्जन्म सफलीकुर्वन्नेवं स्तोत्रेण सुं
दरे प्रविश्य श्रीपुरं भूयः स्तुहितत्रैवमन्वहं ३३ विनाव्योम्नि शरीरेण वाणी काप्यजृंभत तवस्तोत्रेण तुष्टोऽस्मि सूक्तिसुन्दरः
सुन्दर ३४ इत्युदीर्ण्ये नभोवाण्यां विरतायां हिरण्मयी दिवः शिवाज्ञया वृष्टिरभूत्सुन्दरमूर्द्धनि ३५ देवाश्च विस्मयं जग्मुः किंपु
नर्भुवि मानवाः प्रादे प्रणेमुस्तत्रस्याः सुन्दरं मेनिरे हरम् ३६ अचिन्त्यशक्तेर्देवस्य ज्ञात्वा संकल्पवैभवं अहंकारान्धकारा
न्तः प्रविवेश न सुन्दरः ३७ महाप्रसादो देवस्य कथमेवं विधे मयि इति चिन्तापरः शंभोः भूयसीं भक्तिमादधे ३८ सभां नत्वा
नदेशस्य व्याघ्रपादसुरस्तान्मुनीन् नंद्यादिगणनाथांश्च शिवभक्तान्महीयसः ३९ अभ्यनुज्ञाप्य गौरीं च चित्सभाधिपतिं प्रभुं

पार्वतीं स्तौति महादेवेति ३२ अनन्तरवृत्तमाह वाग्जन्मेति श्रीपुरं कमलानगरं ३३ विनेति वाणी आकाशवाणी ३४ इतीति हिरण्मयी सुवर्णप्र
चुरा ३५ ३६ अचिन्त्येति अहंकार एव अन्धकारः तस्यान्तः न प्रविवेशेत्यन्वयः ३७ ३८ ३९ ४० ॥ ॥ ॥ ॥

सुन्दरस्यनगरान्तरप्रवेशंवर्णयतिसंनिवर्त्येति ४१ स्कन्देति स्कन्दस्यकुमारस्यअपरतनुःद्वितीयमूर्त्तिः बोधसंबन्धनामासंज्ञायांदेति इवार्थेकन्प्रत्ययः चैतन्यसंबन्धइवस्थितइत्यर्थः ४२ बोधेति पदास्वपादेन ४३ ४४ अथदक्षिणादिग्गमनमाह.प्रसादेति ४५ ४६ ४७ ४८ षड्भिः कावेरींवर्ण

सन्निवर्त्यानुगानसर्वान्नमस्कृत्वाग्रजन्मनः उत्तीर्यातरकावेरीमगाद्धल्यपुरंप्रति ४१ स्कन्दापरतनुर्यत्रबोधसंबंधकः शिशुः गौरीस्तन्यामृतास्वादान्नर्त्तयामासभारतीम् ४२ बोधसंबन्धपादाब्जरेणुपावनवीथिका सेयंपुरीपदास्पृष्टुंनयुक्तेत्येवसुन्दरः ४३ कैलासवासंपुरुषमस्तोषीद्दूरतःस्थितः आविर्भूतोग्रतस्तस्यसहगौर्यामहेश्वरः ४४ प्रसादमकरोत्तस्मै कैलासपतिरीश्वरः अथानुज्ञाप्यतंदेवंदक्षिणाशामगाहत ४५ श्रीचोलविषयाभोगसौभाग्यमवलोकयन् कावेरीतीरमगमतकपर्दिस्थानभूषितम् ४६ अवगाह्यनदींपुण्यांकुबेरमुनिसंभवां अवेक्षमाणःपरितोननंदसमहानदीम् ४७ कमलोत्पलकल्हारवासनामोदवासितां कर्पूरपुंजसच्छायमहापुलिनमण्डलाम् ४८ हिंतालक्रमुकस्पर्द्धाबद्धरंभावनांतराम् सर्याश्वखुरनिर्भिन्नानारिकेलफलद्रुमैः ४९ पयःपूरैर्निदाघेऽपिकालेकूलंकषोदकां अपास्तस्तनशैलाग्रघातव्याकुलवीचिकाम् ५० मज्जच्चोलवधूनाभिनिश्रीतरयवेणिकां चोलेंद्रसैन्यमत्तेभदानचन्द्रकभूषिताम् ५१ तीरद्रुमाकुलच्छायनिरुद्धोरुमहातपां हंसकापोतमायूरकलध्वनिमिलद्दिशम् ५२ तटोटजमुनिव्रातवेदान्तध्वनिपाविताम् यायजूकोरुशालासुयूपमालाविराजिताम् ५३ योगनिद्रासमासक्तरंगनाथांसमालिकां महार्णवस्यमहिषींकावेरींसमहानदीम् पश्यन्पशुपतेःस्थानंन्यसेवतमहाकविः मायूरमध्यार्जुनकुंभकोणश्रीकांचिजप्येरनामभांस्तुस्थानेषुदिव्येषुहरंनिषेव्यसत्यागराजेशपुरंजगाम
५४

यतिकमलेत्यादिना ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ मायूरेति दिव्येषुद्योतनशीलेषु पञ्चसुमायूरादिशिवस्थानेषु हरं निषेव्येत्यन्वयः इतिश्रीमान
५५

इतिश्रीस्कन्दोपपुराणेऽष्टमोऽध्यायः ८

वल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कन्दोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायामष्टमोऽध्यायः ८

एवमत्यद्भुतसुन्दरमहिमाकर्णनेनजातकौतूहलानांमुनीनां चरित्रान्तरवर्णनेनप्रवृत्तिंदृढयन्नाह चरितमिति १ भक्तेःप्राधान्यंकथयति किमिति २ ३ ४ ५ चन्द्रोदयइति कमलापुरस्य संज्ञाप्रवृत्तिनिमित्तं आख्यानद्वारावर्णयति पुरेति ६ ७ देवानामिति नन्दकः खड्गः तेन छि

श्रीअगस्त्यउवाच चरितंसुंदरस्यान्यदद्भुतं शृणुतद्विजाः सर्वलोकेषुविख्यातंसर्वपापप्रणाशनम् १ किंदुर्लभंभगवतिप्रस न्नेवृषभध्वजे तथापिनान्यंवांछन्तिभक्त्याभक्ताविनाहरे २ यत्रयत्रशिवस्यानंतत्रतत्रससुन्दरः भवानीसहितंदेवं स्तुवंगुंफेगिरांमुदा ३ लब्धप्रसादोऽथपुरंविवेशकमलालयं सन्निधौत्यागराजस्यप्रणम्यस्तोतुमैहत ४ तत्रसैःस्वागतं दृष्टःसुन्दरःसूक्तिसुन्दरः संदर्शनान्महेशस्यतस्यसूक्तिरवर्धत ५ चन्द्रोदयइवांभोधेः पूर्वोवारांनिरर्गलःपुराकल्पान्त रेविष्णुःशंखचक्रगदाधरः ६ प्रसादितःसुरैस्सर्वैरसुरैर्दितेर्युधि योद्धुमभ्युद्यतोदैत्यानारूढपतगेश्वरः ७ देवाना मसुराणांचबभूवायोधनंमहत् नंदकच्छिन्नमूर्द्धानोगदासंचूर्णितांसकाः ८ मूर्छिताशार्ङ्गनादेनविलूनाश्चक्रधार या खगेशपक्षवातेनदूरेधूताश्चपर्णवत् ९ विद्राविताश्चदैत्याःपलायनमशिश्रयन् हरिणाभ्यर्थितास्तूथपतयोह्या श्रमंभृगोः १० विविशुःशरणाकांक्षानापश्यंतत्रतेमुनिं अन्तर्वत्नींमुनेःपत्नीं दैत्याःप्रापुर्गतिंपराम् ११ दत्ताभयाभृगोःप त्न्यादैत्यावेद्यन्तराविशन् अदृष्ट्वादानवपतीन्निवृत्तोहरिरध्वनि १२ देवैःसंचोदितादूतैःप्रवृत्तिममरद्विषां उपलभ्यस्व न् शरणानरक्षितुंत्रिदिवौकसः १३ भार्गवाश्रममासाद्यपक्षिराजादवारुहत् आगतंविष्णुमालोक्यभृगुपत्नीयशस्विनी ॥ २८

न्नामूर्द्धानोयेषांतथागदया संचूर्णिताःअंसाःभुजशिरांसियेषां ८ ९ विद्राविताइति यूथपतयः दैत्यसेनापतयः १० विविशुरिति अन्तर्वत्नीं गर्भिणीं अन्तर्वत्नीतुगर्भिणीत्यमरः अन्तर्वत्पतिवतोर्नुगितिनुक् ११ दत्तेति वेद्यन्तरावेदिमध्ये १२ १३ १४ ॥ ७ ॥ ७ ॥

क्त्वेति सूनृतयासत्यप्रियया सूनृतंप्रियेसत्येइत्यमरः १५ त्वदिति प्रमुदिताप्रहर्षिता अहमितिशेषः स्तौतिश्रीपतेइत्यादिना १६ प्रसीदेति दृश्य
स्यजगतःस्थित्यादिकर्त्ता १७ ब्रह्मेति गिरावेदवाचा मुनेःभृगोः १८ आगमनकारणंपृच्छतिप्रसीदन्तीति १९ २० २१ देवाइति शरण्यंशरणेसा

कृत्वांजलिंप्रदानाख्यंस्वागतंपर्य्यपृच्छत अथाब्रवीदिदंसाध्वीहरिंसूनृतयागिरा १५ त्वद्दर्शनात्प्रमुदिताचिराल्ल
ब्धनिधिर्यथा श्रीपतेभूपतेदेवनमस्तेऽस्तुजगत्पते १६ प्रसीदमयिभक्तायांभक्तवत्सलकेशव त्वमनादिरन
न्तश्चदृश्यस्थित्युद्भवान्तकृत् १७ ब्रह्मादिभिश्चाविदितःस्तुत्यःप्राचीनयागिरा मयादृष्टोसिभाग्येनतपसे
वमहामुनेः १८ प्रसीदंतिमहात्मानःपत्रपुष्पफलार्चिताः अनुगृहाणमह्यंत्वंकिमागमनकारणम् १९ अ
नुगृह्णीष्वमांदेवसुधामधुरयागिरा इतिसंप्रार्थितःपत्न्याभृगोःकमललोचनः २० स्मयमानोबभाषेतांवनः
मालाधरःपुमान् श्रीविष्णुरुवाच शृणुमद्वचनंसाध्विपूजितोस्मित्वयानघे २१ देवादैत्यभयार्त्तामांशरण्यंशरणंग
ताःतद्रक्षणायदैत्यानांसंहारेऽस्मिन्कृतोद्यमः २२ हन्यमानेषुदैत्येषुमयाकेचनदानवाः वनांतरुटजंप्राप्तादृतिवन्हेः
श्रुतंमुखात् २३ देवान्यजतितेभर्त्ताप्रसन्नास्त्वयिसंतुते चक्रेणदानवान्हन्मिविलीनायत्रतेवद २४ वैष्णवींगिरमा
कर्ण्यमुनेःप्राहपतिव्रता निरुध्यपर्णशालायाद्वारंभीतात्वधर्म्मतः २५ सन्तःसमंत्वांविदुरादिपूरुषंनतेप्रियःकश्चि
दथाप्रियोपिवा जगद्गुरुर्धर्मपथप्रवर्त्तकःकथंपरप्रेरणयासिपापधीः २६ दैत्यामांशरणंप्राप्तायथात्वामसुरद्विषः श
रणागतसंत्यागान्नान्यत्पापंमहत्तरम् २७ अत्रैवोदाहरंत्तीममितिहासंपुरातनं श्येनायदत्वास्वशरीरमांसंशैब्यःक
तिश्रणागताहि २८

धुंतत्रसाधुरितियत्प्रत्ययः २२ हन्यमानेष्विति अन्तरुटजं पर्णशालाभ्यन्तरं पर्णशालोटजोस्त्रियांइत्यमरः २३ २४ २५ प्रस्तुतकार्य्यायविष्णुं

प्रकाशमिति २८ २९ भारतीयंपक्षेतु नकणेतिमंदूद्विद्ययस्मकाव्यपेति ॥
वेदेति २८ ॥

२९ ३० ३१ ३२ पालिताइति भ्रूणहत्यागर्भहत्या भ्रूणोर्भकेस्त्रैणगर्भेदूत्यमरः ३३ ३४ ३५ कमलालयंकमलानगरं प्रयतापवित्रा पवित्रः

रक्षकीर्त्तिमहतींजगामशक्रंकपोतंशरणागतंच अपिप्राणभयंप्राप्तोनत्यजेच्छरणागतम् २९ त्यजतोनिरयेपातःया वदाचन्द्रतारकं नत्यजामिततोदैत्यान्विष्णोयाहियथागतम् ३० अथवाजहिमामग्रेपश्चात्संहरदानवान् इतिरुद्ध गृहद्वारांभृगुपत्नींपतिव्रताम् ३१ देवैःप्रोत्साहितोविष्णुश्चक्रेणनिजघानह निहत्यदानवान्पश्चादरक्षत्त्रिदिवौ कसः ३२ पालिताहरिणादेवाःबभूवुःसुखितादिवि भ्रूणहत्याथमहतीरमापतिमुपाद्रवत् ३३ भ्रूणहत्याविनाशायब भ्रामभुवनेषुसः विद्ययातपसापत्नीमुज्जीव्यकुपितोभृगुः ३४ प्राशापकेशवमपिस्त्रीवियोगस्तवास्त्विति हत्ययानुग तंविष्णुंविसृज्यकमलालया ३५ कमलालयमासाद्यभर्त्तुर्हत्यानिवृत्तये प्रयताभ्यर्चयामासभगवंतंमहेश्वरम् ३६ अ थविष्णुर्मुनीन्देवान्मेलयित्वानिजांहसः निष्कृतिंपरिपप्रच्छप्राप्तुकामःश्रियंपुनः ३७ प्रसादयित्वामुनयःसहदेवैर्मुनिं भृगुंः प्रायश्चित्तविधानाययेनमुच्येतकेशवः ३८ अचोदयन्महाप्राज्ञाःशांतक्रोधश्चसोऽभवत् शांतकोपश्चि यःकांतमिदमाहमहामुनिः ३९ भ्रूणहत्याऽनिवार्यातेविष्णो कल्पशतैरपि॥ यदिमेनक्रुधःशान्तिरिहस्यान्म धुसूदन ४० देवद्विजप्रार्थितस्यक्षमादिष्ट्याऽभवन्मम सन्तोनप्रतिकुर्वन्तिसागस्सुत्वादृशोष्वपि ४१ अनुगृ ण्हनत्वपित्वार्य्याःशोकभाजिप्रति द्विषिननिष्कृतिरघस्यास्यतथापिश्रूयतामिदम् ४२ रुद्राध्यायमहामंत्रद्वाद शावृत्तिकोटिभिः॥ दुग्धधाराभिषेकेणशिवलिंगस्यनिष्कृतिः ४३ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

प्रयतःपूतइत्यमरः ३६ ३७ ३८ ३९ ४० देवेति सागस्सुसापराधेषु ४१ ४२ ४३ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

भस्मेति सोमास्कन्दं तन्नामकं शिवलिङ्गं ५४ ५५ ५६ दशेति विलीना नष्टा श्रियं व्रज गच्छेत्यर्थः ५७ ५८ साक्षात्कारं प्रार्थयते प्रत्युवाचे

भस्मशाय्याशयानश्च भस्मच्छन्नस्तथा कुरु सोमास्कन्दं निषेव्याथ भूयः श्रियमवाप्स्यति ५४ इत्युक्त्वा स्वाश्रमं प्रापः सहशिष्यैर्महामुनिः हरिस्तु शतरुद्रीयं चिरमावर्त्तयन्मनुम् ५५ कामधुक्क्षीरधाराभिरभिषिंचन्महेश्वरं दिव्ये मारकते लिङ्गे दिव्यान्वर्षगणान्बहून् ५६ दशकोट्यब्दविलये वागभूदशरीरिणी विलीना भ्रूणहत्या ते व्रज विश्वंभर श्रियम् ५७ श्रान्तोसि पूजया द्यलं किं भूयः प्राप्तुमिच्छसि विस्मराकर्ण्य तां वाणीं तां दिशं प्रत्युदंजलिः ५८ प्रत्युवाच विभो नष्टा यदि हत्या तवार्चया साक्षात्कर्त्तुं भवद्रूपमिच्छामि शशिशेखर ५९ इमं देहि वरं देव भक्तवत्सल शंकर यादृशं भवतो रूपं देही ध्यात्वापि पापकृत् ५० सद्यो विमुच्यते सर्वैर्वाङ्मनःकायजैरघैः एवं हरिं प्रार्थयन्तं वाग्विहायस्यभाषत ५१ ब्रह्मादयः सुरगणा अगस्त्याद्याश्च योगिनः अपि क्रतुशतैरिष्ट्वा दत्वा दानानि भूरिशः ५२ पूजयित्वापि मां लिंगे तत्तपस्यामुषिताशयाः न शक्नुवंति मां द्रष्टुं विना चित्तनिरोधनात् ५३ शृणु विष्णो त्विदं वाक्यं यदि मां द्रष्टुमिच्छसि जितेन्द्रियः श्रिया सार्द्धं वर्षकोटिस्वयं व्रती ५४ विरक्तः सर्वभोगेषु व्रतं पाशुपतं चर दर्शयिष्यामि सम्पूर्णे समये मत्कृते ततः ५५ द्रक्ष्यसे मम तद्रूपं दुर्दर्शं योगिनां च यत् विरतायामुदीर्यैवं गिर्यग्रे वारिवीचिवत् ५६ दधौ व्रते पाशुपते दीक्षां देवो जनार्दनः भस्मावगुंठनं कृत्वा चीरवासा जटाधरः ५७ जपन् पञ्चाक्षरीं विद्यां षट्कालार्चनतत्परः कंठदघ्ने जले तिष्ठन् दिवारात्रमतंद्रितः ५८ ॥ ७ ॥ ७ ॥

त्ति ५९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ॥ द्रक्ष्यसे इति गिरिगगनवाण्यां एवं पूर्वोक्तप्रकारेणोदीर्य्य कथयित्वा अग्रे वारिवीचिवत् जलतरंगवत्

५९ ६० ६१ ६२ ६३ अभ्यर्चितादिति हिमसारलिंगात् कर्पूरलिंगात् सिताभ्रो हिमवालुकेत्यमरः अस्यविष्णोः पुरतः प्रत्यक्षोऽभूदित्यर्थः ६४
इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कन्दोपपुराणव्याख्यायांभक्तिविलासप्रकाशिकायांनवमोऽध्यायः ९॥ ॥ ❀ ॥
पूर्वाध्यायान्तेविष्णुनापूजितात् कर्पूरलिङ्गात् सोमास्कन्दतनुःशिवःप्रादुरभूत् इत्युक्तं तदर्थश्चउमाचस्कन्दश्चउमास्कन्दौताभ्यां

महान्तंदेवमुद्दिश्यचचारव्रतमुत्तमं भूयःसंप्राप्यभर्त्तारंकमलापिशिवाज्ञया ५९ ज्ञात्वाहत्याविनिर्मुक्तंतत्राभूत्परि
चारिका चारुचित्रैरमालिङ्ग्यैरानर्चिमहेश्वरः ६० स्थानेजवंतिकापुष्पैःकमलालयनामनि कमलाक्रीडविकचैस्ते
रेवमधुसूदनः ६१ शिवनामसहस्रेणपूजयामासभक्तिमान् कर्पूरालेपकह्लारकलिकामालिकार्चितम् ६२ गते
कोटिद्वये ब्दानांसुप्रीतश्चन्द्रशेखरः सोमास्कन्दतनुर्भूत्वाविष्णुमन्वग्रहीद्धरः ६३ अभ्यर्चितान्मधुभिदाहिम
सारलिंगात्साद्र्धंगिरीन्द्रसुतयाचषडाननेन कर्पूरलेपकमनीयवपुस्सुगंधिसौगंधिकस्रगभवत्पुरतोऽस्यशंभुः ६४
इतिश्रीस्कन्दोपपुराणेनवमोऽध्यायः ९ ॥❀॥ ॥सोमास्कन्दमहादेवमाविर्भूयाग्रतःस्थितं कर्पूरालेपकह्लार
वासनांचितदिङ्मुखम् १ तप्तकांचनसच्छायसमुन्नतजटाधरं मृणालधवलांतन्वींमौलौचान्द्रमसींकलाम् २
गंगामहीन्द्रमम्भोज भूकपालस्रजंतथा॥ बिभ्राणमलिकेचारुमृगनाभिविशेषकम् ३ ॥ ❀ ॥ ❀ ॥

सहितातत्तनुर्यस्य तत्रशिवगौरीषण्मुखान्क्रमेणवर्णयिष्यन् आदौशिरप्रभृतिपादपर्य्यन्तंषोडशभिः शिवंवर्णयति सोमास्कन्दमि
ति कर्पूरालेपश्च कल्हाराणिच सौगन्धिकानिच तेषांवासनया अञ्चितानि पूजितानि दिङ्मुखानियस्यतं १ २ गङ्गामिति अम्भो
जभुवःब्रह्मणःकपालानांस्रजंमालां अलिकेललाटेमृगनाभिविशेषकंकस्तूरीतिलकं बिभ्राणमित्यन्वयः ३ ॥ ❀ ॥ ❀ ॥

स्फुरदिति काश्मीरजातं कुंकुमं काश्मीरजन्माग्निशिखमित्यमरः तस्य तिलकमिव भास्वत्प्रकाशमानं वन्हिविलोचनं यस्य तं ४ ५ ६ ७ रत्नेति परश्वधेत्यादि चतुर्भुजमूर्त्तिवर्णनाभिप्रायेण ८ गन्धेति अपराङ्गे पृष्ठभागे विषक्तं अद्रिकन्यायाः पार्वत्याः भुजलता

स्फुरज्जवंतिकापुष्पकर्णाभरणभासुरम् काश्मीरजाततिलकभास्वद्वन्हिविलोचनम् ४ शोभनभ्रू लतं सान्द्रकरुणापाङ्गवीक्षणम् ॥ कपोलादर्शसंक्रांतबिंबगौरीमुखाम्बुजम् ५ समुन्नतनसं मुक्ताफलश्रीदशनावलिम् ॥ विद्रुमोत्तमसच्छायमृदुलाधरपल्लवम् ६ वदनादर्शवृन्ताभ चुबुकश्रीविराजितम् ॥ कालकूटप्रभामिश्रकंठकर्पूरलेपनम् ७ रत्नाङ्गुलीयकटककेयूरव लयाङ्गदम् ॥ परश्वधमृगाभीतिवरमुद्रास्फुरत्करम् ८ गन्धपंक्तिकृतोद्भ्रान्तभृङ्गसौगंधिकस्रजम् ॥ अपरांगविषक्ताद्रिकन्याभुजलतास्पदम् ९ उद्ग्रीवनागमाणिक्यप्रभापूरितनाभिकम् तारहारावलीनिष्कपदकांचितोदरम् १० उपवीताहिनिश्वासमृष्टभस्मानुलेपनम् व्याघ्रचर्म्म परीधानंमणिनूपुरमंडितम् ११ उत्फुल्लाहिशिरोरत्नप्रभापाटलपादुकम् नम्राहंकारतिमिरप्रभाकरतलप्रभम् १२ कालवक्षस्थलशिलादंभोलिनखभास्करम् कैवल्यकल्पक्षोणिरुहनूतनपल्लवम् १३

स्पदं यस्य तं ९ उद्ग्रीवेति ताराणां शुद्धमुक्तानां मुक्ताशुद्धौ च तारस्यादित्यमरः तेषां हारावली पुनिष्कपदकं रत्नांचितसुवर्णपदकं तस्य आभया कांत्या अञ्चितं उदरं यस्य तं १० ११ १२ कालेति कालस्य यमस्य वक्षस्थलमेव शिला तस्याः दंभोलयो वज्ररूपाः येन खाः तैर्भासुरं इत्यादि चरणांभोजं इत्यस्य विशेषणं कैवल्यं मोक्षः स एव कल्पक्षोणिरुहः कल्पवृक्षः तस्य नूतनपल्लवं

१४ १५ पार्वतीं वर्णयति वसन्तीमित्यादि अस्य शिवस्य वामभागे वसन्तीमित्यन्वयः १६ कुमारं वर्णयति क्रीडन्तमिति तयोः शिव
योः १७ १८ शार्दूलेति शार्दूलनखैः कंठाभरणलग्नैर्व्याघ्रनखैः उद्यत्सूर्यनिभैरित्यादिषड्भिर्मुखांबुजैरित्यग्रिमेणान्वेतितैरुपल
क्षितमित्यर्थः उपलक्षणेतृतीया एतादृशंकुमारंचालोक्य शिवस्य पदयोर्निपपातेत्यन्वयः १९ २० २१ २२ २३ प्रणम्येति बर्हिबर्हे

भक्ताभयप्रदाराव किंकिणीपरिभूषितं संसाररोगभैषज्यपरागस्मृतिवैभवम् १४ दधानंचरणांभोजंदलितांबुजसन्निभम्
रत्नसिंहासनारूढं रमणीयतमाकृतिम् १५ उन्मिषज्जीवरत्नश्रीपरिवेषपरागतं वसन्तींवामभागेऽस्यवारिजायत
लोचनाम् १६ शैलराजसुतांदेवीं सर्व्वभूषणभूषितां क्रीडंतंचतयोर्मध्येकुमारंकोमलाकृतिम् १७ मञ्जीरकिंकिः
णीकांचीकेयूरकटकांगदैः वलयैरंगुलीयैश्चमहार्हैः परिभूषितम् १८ शार्दूलनखराश्लिष्टकंठाभरणभास्वरं उद्य
त्सूर्यनिभैः षड्भिः स्फुरद्दशनकुड्मलैः १९ अर्द्रोक्त्यमृतनिष्यन्दमन्दहासमनोहरैः सिद्धाञ्जनान्वितापांगलोलता
रकलोचनैः २० अंबिकास्तन्यकणिकाभूषिताधरविद्रुमैः सुविभ्रमद्भ्रूलतिकैर्मृगनाभिविशेषकैः २१ चूडामणि
परिष्वक्तनीलकुंचितकुंतलैः ललंतिकामणिज्योतिरनुविद्धालिकस्थलैः २२ सामोदश्वसितैः षड्भिः दर्शनीयमुखांबु
जैः आलोक्यानंदभरितः पादयोर्निपपातह २३ प्रणम्यकोटिशस्तुत्वाश्रियासहकृतांजलिः दधारछत्रमस्योर्ध्वंबः
र्हिबर्हविनिर्मितम् २४ चंचच्चामरगुच्छेनश्रीरबीजयदंतिके पांचजन्यंदरवरंप्रदध्मौहर्षनिर्भरः २५ ॥ ७ ॥

णमयूरपिच्छेनविनिर्मितंछत्रं अस्यशिवस्योर्ध्वे दधारेत्यन्वयः २४ लक्ष्मीकृत्यमाह चंचदिति पुनर्विष्णुकृत्यमाह पाञ्चजन्यमिः
ति दरवरंशंखश्रेष्ठं प्रकर्षेणदध्मौ शब्दापयामास ध्माशब्दाग्निसंयोगयोरित्यस्यलिटिरूपम् २५ ॥ ७ ॥ ७ ॥

शिवसाक्षात्कारजन्यस्यानंदस्य अपारतां दर्शयति देवमिति २६ २७ २८ यथेति अविक्षतं अखंडितं २९ ३० आन्तइति एवंरूपंस दाधार्येतिशेषः ३१ ३२ इतीति तेनविष्णुना प्रार्थितः देवाः योगिनश्चतंशिवंदृष्ट्वाशुद्धचेतसः शुद्धचित्ताः आसन्‌ इत्यन्वयः ३३ नाम

देवमालोक्य पुरतोयमानन्दमगाद्धरिः नतस्यकणिकामात्रं ब्रह्मानन्दोऽपिसंभवेत्‌ २६ अथप्रसन्नोदेवेशःसोमास्कन्दोमहेश्वरः प्रणतंप्रांजलिंप्रह्वमभाषतजनार्दनम्‌ २७ निवृत्ताभ्रूणहत्यातेसंगतोसिश्रियापुनः मत्साम्यमधुनालब्धमनयाव्रतचर्य्यया २८ यथापूर्वंत्रिजगतामस्त्वैश्वर्य्यमविक्षतं तवाहंगोचरोऽन्येषामदृश्योयोगिनामपि २९ रत्नसिंहासनासीनंस्कन्देनचसहोमया येसेवन्तेमहाभागास्तेषांमुक्तिःकरेस्थिता ३० आन्तोसिसुचिरंविलोकिमन्यद्वांछितंतव श्रीविष्णुरुवाच मत्प्रसादायभगवन्नेवंरूपंसदाविभो ३१ भूयोदेवाश्चमुनयःकृतार्थास्त्वद्दर्शनात्‌ योगनिद्राविधानायप्रयच्छतुमतिंविभो ३२ इतितत्प्रार्थितःशंभुस्तथारूपोबभूवह देवाश्चयोगिनोदृष्ट्वातमासन्शुद्धचेतसः ३३ यद्यदिष्टतमंयस्यतस्यतत्तत्प्रदानतः त्यागेश्वराभिधांभेजेमनोवाचामगोचरः ३४ अथकालेगतवतिमहार्णवशायिः पुमान्‌ रत्नसंपुटमध्यस्थंकृत्वात्यागेश्वरंविभुम्‌ ३५ निधायोरसिसुष्वापलब्ध्वानुज्ञांमहेश्वरात्‌ निश्वासोच्छ्वासवेगेननिद्रालोःकमलापतेः ३६ प्रसक्तंताण्डवंदेवंहंसनृत्यमथास्तुवन्‌ योगिनोहंसनटनंविलोक्यगिरिजापतेः ३७ संसारार्तिजहुर्वक्षःकंसारेरधिजग्मुषः अथासुरेभ्योभीतेनप्रार्थितोवज्रपाणिना ३८ उत्थायहरिरिन्द्रायदत्त्वावक्षोगतंहरं दिनेदिनेपूजयास्यपू

रूपरहितस्यशिवस्य त्यागेश्वराभिधानेप्रवृत्तिनिमित्तं दर्शयति यद्यदिति ३४ ३५ ३६ ३७ संसारेति इंद्रायशिवप्रसादंवर्णयति अथेत्यादिना ३८ उत्थायेति षट्पदी दिनेदिनेहरंपूजयेत्यवोचदितिशेषः ॥ ४ ४ ४ ॥

कुर्वाण इति अर्द्धेन इन्द्रस्य इष्टलाभं सामान्यतो वर्णितमिति ज्ञेयं ३९ विशिष्य इन्द्रस्यैवाविष्णुतुल्यसम्पत्प्राप्तिं च तस्य वर्णयति आकाशे ति ४० इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायां स्कन्दोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां दशमोऽध्यायः १०॥ ॥
अथ विष्णुशक्रयोरिव मुचुकुन्दस्यरा ज्ञः शिवप्रसादं वर्णयिष्यन् तदुपोद्घाततया कैलासोपवने शिवयोर्विहारं वर्णयितुमारभते एत

कुर्वाणः सहितः शक्रो महतीमृद्धिमाप्तवान् ३९ आकाशगंगा पयसा च बर्हिच्छत्रेण शंखध्वनिभिश्चामरैः ज वंतिकास्त्रग्भिरुपास्य शंभुं हरिः श्रियं प्रापयथा मुकुंदः ४० इतिश्रीस्कंदोपपुराणे दशमोऽध्यायः १०॥ ॥
एतस्मिन्नंतरे देवो देव्या सह महेश्वरः कैलासशैलोपवनं प्रपेदे पुष्पितद्रुमम् १ राजरंभासमुद्भूतैः कर्पूरैः सेचकैरिव पांडुरं हेमपद्मानां परागैः कुंकुमैरिव २ अरुणं नवदूर्वाभिः श्यामलं क्वचिदुन्मदैः अनेकवर्णैर्विहगैः कूजद्भिरभितो वनम् ३ प्रविश्योपवनं गौरीं कामिनीमिव कामुकः अलंचक्रे नवैः पुष्पैः कामदर्पहरो हरः ४ अलके कर्णिकारं च कर्णयोः प ग्रकर्णिकां उन्नतेनासिकाग्रे च चारु पुंनागकुंडलम् ५ कपोले लोध्ररेणुं च कंठनाले मनोरमं सिंदुवारकृतं दाम मृणालवलयानि च ६ हस्ते महोत्पलं दत्तं पत्रलेखां चितं स्तने प्रसूनाभरणां गौरी विभ्राणारमयद्धरम् ७ श्रीफलद्रुममूले तां प्रसूनशयने हरः उपवेश्य तदुत्संगे शिश्ये सर्वगुहाशयः ८ ॥

स्मिन्निति १ तदेवोपवनं द्वाभ्यां वर्णयति राजरंभेत्यादिना २ ३ प्रविश्येति हरः उपवनं प्रविश्य कामिनीं कामुक इव गौरीं पुष्पैः अलं चक्रे अनेन वेषविभावाख्यशृङ्गारः सूचितः ४ अलंकरणप्रकारमेव तत्तदवयवेषु वर्णयति अलके इत्यादिना सार्द्धद्वयेन ५ ६ हस्ते इति एवं प्रसूनाभरणं पुष्पाभरणं बिभ्राणा गौरी हरं अरमयत् रमयामास ७ श्रीफलेति सर्वगुहाशयः समस्तभूतानां हृदयाकाशवर्ती ८

९ यत्रेति रोमशः बहुरोमवान् असिताननः कृष्णमुखः गोलाङ्गूलो वानरजातिविशेषः १० शाखेति श्रीवृक्षाग्रे बिल्ववृक्षाग्रे जातिसिद्ध्या

पश्चिमाचलपर्यन्तेलंबतेस्मतदारविः दिष्ट्यातदाप्रदोषोऽभूत्पावनःपापिनामपि ९ यत्रबिल्वदलैःशंभुंअ
र्चयन्मुच्यतेनरः तदानींरोमशःकश्चिद्गोलांगूलोसिताननः १० शाखाचंक्रमणंकुर्वन्श्रीवृक्षाग्रेपपातह
विश्रान्तस्तस्यशाखाग्रेचेष्टयाजातिसिद्धया ११ बभंजबिल्वपत्राणिकोमलान्यस्ततानिच तानिसर्वाणि
पत्राणिपतंतिधरणीतले १२ दिष्ट्यागौरीसमेतस्यनिपेतुःपादयोर्विभोः गणयामासतानीशोयावदष्टोत्तरं
शतम् १३ कीशंचादर्शयत्गौर्य्यैसाकटाक्षेणवैक्षत ततऽस्यायसंहृष्टःपशूनांपतिरीश्वरः १४ आगच्छेत्या
ह्वयामासबिल्वोपरिगतंकपिं तत्क्षणेजातविज्ञानःसोऽवरुह्यततोद्रुमात् १५ प्रदक्षिणीकृत्यपदेशिव
योर्निपपातह तमाहभगवानीशःप्रीतोबिल्वदलार्चनात् १६ अष्टोत्तरंद्वैसाहस्रशतपर्यंतमेकराट्
मंडलाधिपतिर्भूत्वाचांतेमत्पदमेष्यसि १७ गच्छभूमौमनोर्वंशेसंभवोस्तुतवानघ इत्युक्तःप्रत्युवाहगो
लांगूलोमहेश्वरम् १८ त्वत्प्रसादसेवांहित्वाद्ययदिजन्मभवेन्मम कदाजन्मनिवृत्तिःस्यात्प्रसीदपरमेश्वर १९
भक्तिरेवपदांभोजेतवास्तुममशाश्वती त्वत्प्रसादसेवाप्रसूहंनराज्यंदातुमर्हसि २० दासदासोभवाम्यत्र
नभूमौयामिजन्मभाक् यत्रदिव्यावयंदिव्यसर्वेशमद्यमूर्ध्नीः २१ अहंकुर्वनत्रानिन्नायत्वामघोगतिमश्नुवे
चतुरंगबलोपेतंसर्वभोगसमृद्धिमत् २२ तवराज्यंददामीतिवंचनातवनोचिता प्रसन्नोयदिकारुण्यदृष्टिः

या वानरजातिसिद्ध्या ११ १२ दिष्ट्येति दैवयोगेनविभोःशिवस्यपादयोःनिपेतुःपत्राणीत्यनुषज्यते १३ कीशमिति कीशंवानरं मर्कटो

२४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० मद्भक्तइति त्वमितिशेषः गांभुवं इदंगोलांगूलमुखम् ३१ ३२ सइतियायजूकस्य इज्ज्याशी=

भवतोवांछितंनान्यंनसेवेश्रीकृतेभवन् नयत्रसेवायुवयोःतत्रजन्मनिरर्थकम् २४ प्रसीदकरुणासिन्धो दयाभवतुतेमयि इतिशोचंतमाश्वास्यप्राहतंवृषभध्वजः २५ शृणुखेदंचमाकार्षीःयदादिष्टंतदाचर= अज्ञानादर्चनंभुक्त्यैमुक्त्यैविज्ञानपूर्वकम् २६ वेदागमसहस्रेषुनिर्णीतंवेदवित्तमैः एकबिल्वदलार्चायाःप्रदोषे ममयत्फलम् २७ रहस्यंतत्त्ववक्ष्यामिशृणुतत्फलभागसि विरक्तोमांप्रदोषेज्ञःपूजयित्वाविमुच्यते २८ अ=ज्ञानात्काकतालीयामत्पूजाराज्यभोगदा ततस्त्वमेत्यजन्मैकंभुंक्ष्वभोगान्सुरेप्सितान् २९ मद्विज्ञानादमु=ष्यान्तेमत्पदंप्राप्स्यसिध्रुवं आवयोर्दर्शनंतत्रभवितासख्यतोहरेः ३० मद्भक्तोनहिसंतापंकर्त्तुमर्हसिगच्छगाम् इत्युक्तःसपुनःप्राहस्मरत्येमुखमिदंमम ३१ तत्रभूयादथेशोऽपितथेत्युक्त्वातिरोदधे गूलाङ्गूलमुखस्सोऽभून्मुचुकुन्दोमनोःकुले ३२ सरराजमहीराजादिवंदेवपतिर्यथा अजस्रंयायजूकस्यसखाभूत्तस्यवज्रभृत् ३३ एकदासुहृदाहूतोदैत्यानांविजयंप्रति निर्जित्यदानवान्सर्वान्सहेन्द्रेणाविशद्दिवम् ३४ अभ्युद्गतःसुरैस्सर्वैःकृताशीर्गुरुणानृपः उपाविशन्महेन्द्रेणरत्नसिंहासनोत्तमे ३५ अर्द्धासनगतंजिष्णोरनंगसदृशाकृतिं सुरारिसैन्यबाणाग्रव्रणभूषितवक्षसम् ३६ जयश्रियेवरागेणनखक्षतविभूषितं उपासांचक्रिरेतत्रनाकवारांगनानृपम् ३७ जग्राहचाम=

लस्यइज्ज्याशीलोयायजूकइत्यमरः ३३ ३४ ३५ ३६ जयश्रियेति सुरारिसैन्यबाणाग्रव्रणभूषितवक्षसं अतएवजयश्रियारागेणनखक्षतविभूषितमिवेत्युत्प्रेक्षा ३७ तस्यअप्सरस्सेवांवर्णयति जग्राहेत्यादिनाश्लोकद्वयेन भृङ्गारंकनकपानीयपात्रं भृंगारःकनकालुके

वीणावत्साप्यास्तिसोऽप्सरसः ३९ ४० ४१ ४२ दिव्येति दिव्येनदिविभवेन आगरवेण अगरुसंबंधिनाधूपेन ४३ मुचुकुन्दइति महादे

दधतुर्नृत्यचातुर्य्ये उर्व्वशीचतिलोत्तमा वीणावतीचित्ररेखासहजन्याचतालभृत् ३९ सोपगानाश्चगन्धर्वाःमुचुकु
न्दंसिषेविरे श्लाघइत्वाथसंगीतंनभोमध्यगतेरवौ ४० आरुह्यैरावतस्कन्धंसहेन्द्रोन्तर्गृहंययौ दधारवृत्तिमिन्द्राणी
मुचुकुंदेमुकुंदवत् ४१ नरेन्द्रश्चमहेन्द्रश्चस्नात्वामंदाकिनीजले पुरारिपूजासदनंजग्मतुर्मणिभूषितम् ४२ दिव्याग
रवधूपेनवासितेतत्रवज्रभृत् पुरारिपूजामारेभेभस्मरुद्राक्षभूषितः ४३ मुचुकुन्दोऽपिराजर्षिःमुरारिसमविक्रमः॥
सोमास्कन्दंमहादेवंदृष्ट्वारोमांचितोमुदा ४४ तदीयंवाक्यंसस्मारतुष्टावमनसाशिवं रहस्यस्तुतिसंतुष्टःपशूनांपति
रीश्वरः ४५ अनुजग्राहतत्कर्णेभुविपूजयमामिति संभ्रांतस्तत्सपर्यायांनविवेदशचीपतिः ४६ पूजावसानेभूपालंगमि
ष्यंतंमहीतले किमभीष्टमितिप्राहगाढालिंगनमाचरन् ४७ अथपाणौगृहीत्वेन्द्रमिदमाहशचीपतिं सोमास्कन्दमिमंदे
हिसौहार्दंयदितेमयि ४८ पूजांविधातुमिच्छामिकृतार्थःप्रणयात्तव उवाचेन्द्रोऽपिभूपालंस्मयमानमुखांबुजः ४९ सखेः
सत्यंवदाम्येतद्दीप्यतेकिंमयातव विष्णोर्नान्यमिमंविद्धिपूजामात्रेस्यचोदितः ५० तवाप्यमुष्यपूजायांयदिवांछास्तिभूप
ते श्रीपतिंप्रार्थयस्वैनंयदिसंमनुतेहरिः ५१ अथवानास्मिदानस्यप्रभुःस्यादन्यथापिसः ऐन्द्रीमाकर्ण्यसगिरंदध्यौहृ
दिमहेश्वरम् ५२ तदाज्ञसोऽव्रजत्साश्र्वेगत्वावैकुंठमच्युतम् नत्वास्तुत्वाचबहुधासोमास्कन्दमयाचत ५३ केशव
श्चक्षणंध्यात्वानियोगात्पारमेश्वरात्॥ ददावनुमतिंभूपःपुनर्गत्वाहवज्रिणम् ५४ ॥ ७ ॥ ७ ॥

वं दृष्ट्वा इन्द्रसमीपे इतिशेषः ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ॥ ७ ॥

५५ ५६ कथमिति अभ्याशे समीपे त्वष्टारं देवशिल्पिनं ५७ ५८ ५९ अकल्पितमिति मामावंचयेति आदराद्द्विरुक्तिः ६० ६१ अकल्पि
तमहेशानं अकृत्रिमं सोमास्कंदमित्यर्थः कलिः कलहः ६२ ६३ ६४ ६५ आज्ञप्तइति प्रत्यतिष्ठिपत् प्रतिष्ठापितवान् पराः कलाः देवशि

लब्धानुज्ञोऽस्मिविस्मोऽस्त्वंजिस्मोदेहिमहेश्वरं अत्येतिसमयःक्षोणीं यामिसोहार्दमेधताम् ५५ श्रुत्वान्रूपः
गिरंशक्रश्चिंतामापतदंतरे इमंदास्यामिभून्यानियास्यंतिदिवसानिमे ५६ कथन्नुपूर्णकामःस्यान्मुचुकु
न्दश्चभूपतिः आलोच्यधीमानभ्याशेशक्रःस्त्वष्टारमभ्यगात् ५७ नजानीयाद्यथाराजाप्रतिबिंबोऽस्यक
ल्प्यतां निर्माय विश्वकर्मापिददौबिंबंशचीपतेः ५८ प्रदायकल्पितंबिम्बंप्रयाहीत्यभ्यभाषत आदौचा
दायतमपिसखायंप्राहभूपतिः ५९ अकल्पितंपरंदेहिमामावंचयमामिति पुनःपुनःकल्पितानिषड्बिम्बा
निददौहरिः ६० सतानिप्रतिगृह्याथचिकीर्षन्सत्समंपुनः वंचनामुंचदत्राऽऽरेसाक्षात्प्रेरयतीश्वरः ६१ अक
ल्पितमहेशानंदेहिनोचेद्भवेत्कलिः अथानुनीयभूपालंसोमास्कन्दंमहेश्वरम् ६२ रत्नसिंहासनारूढंददौशची
पतिः बर्हिश्छत्रंचशंखंचजवंतीपुष्पमेवच ६३ कल्हारमालांकर्पूरलेपनंनियमात्कुरु इत्यादिश्यमहीपालंप्रेषया
मासगांप्रति ६४ प्रदक्षिणीकृत्यभुवंमुचुकुंदोपिहृष्टधीः सर्वोन्नतेशिवस्येष्टेसत्क्षेत्रेकमलालये ६५ आज्ञप्तोवनिरक्षा
यैमहेशंप्रत्यतिष्ठिपत् स्थानेषुषट्सुपरितःप्रतिष्ठाप्यपराःकलाः ६६ नित्यंसंपूजयन्कीर्त्तिविमलांप्राप्यशाश्वतीं अन्वग्र
हीत्सुराविष्णुर्योमहेन्द्रमनंतरम् ६७ मुचुकुंदंततोयश्चप्रसीदतुसमेप्रभुः ६८ कर्पूरलेपायकलाधरायकल्हारमालांचितकं

[illegible] ॥ २६ ॥

ल्पिनिर्मिताः ६६ नित्यमिति पुरायः शिवः विष्णुं अन्वग्रहीत् अनंतरं महेंद्रं ६७ मुचुकुन्दमिति ततःयश्च मुचुकुन्दं अन्वग्रहीत् सः

[illegible]

वरदानमाह इतीतिममसखेवकुबेरइत्यधिवर्द्वस्वेसाशीः ७० अनुग्रहानन्तरंशिवप्रेरणयासुन्दरस्यविवाहंवर्णयति इतीति ७१ इति श्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कन्दोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांएकादशोऽध्यायः ११॥ ॥❀॥ अथ विवाहानंतरंसुन्दरस्यकृत्यंमुनीन्अगस्त्योब्रवीति त्यागेश्वरेति त्यागेश्वरस्यप्रियसखंदृष्टमित्रंसुन्दरंनायकंप्राप्यकन्याआनन्दं जगामेत्यन्वयः १सुंदरंप्रतिशिववचनमाह वरेति अमुक्तोद्वाहवेषः अपरित्यक्तविवाहालंकारः २ किमिति कौबेरंकुबेरसंबन्धिनं

इतिसुंदरसूक्तिसुधामुदितःतरुणेंदुकलाभरणोभगवान् परिकंपितमौलिरुवाचभवाननुकंपितएधिसखेव मम ७० इत्याशिष्यमहेशानःविवाहंप्रतिचोदितः सुन्दरोन्वभवत्तस्याःपाणिग्रहणमङ्गलम् ७१ इतिश्रीस्कं दोपपुराणेएकादशोऽध्यायः ११॥ ॥❀॥ श्रीअगस्त्यउवाच त्यागेश्वरप्रियसखंसुंदरंप्राप्यनायकं धन्यावेदः निधेःकन्याजगामानन्दमुत्तमम् १ वरवेषधरंदेवप्रणमन्तंसुहृत्तमं अमुक्तोद्वाहवेषोमांभजेत्याहमहेश्वरः २ किमन्यद्भुवनेभाग्यंसुन्दरःशांकरःसखा वंदारुवर्गकौबेरंवंदीचक्रेसुवेषभृत् ३ उमावक्षोजसंक्रान्तकर्पूराले पगंधिना हरोरसासमाश्लिष्टंस्वंमेनेसुंदरोगुहम् ४ त्यागेश्वरसकल्हारकर्पूरामोदवासितं त्यागेशभावनावन्तः प्रणेमुःसुन्दरंजनाः ५ श्रीमुनयऊचुः कथंसुन्दरदूतोऽभूत्यागेशःपरमेश्वरः एतदाचक्ष्वचरितंकृपयाकुंभसंभव ६

वन्दारुवर्गंअभिवादुकसमुदायं वन्दारुअभिवादुके इत्यमरः शरिवंघोरारुः सुंदरः वन्दीचक्रे अवन्दिनः वन्दिनश्चकारेत्यन्वयः वं दिनःस्तुतिपाठका इत्यमरः ३ उमेति सुन्दरः हरस्यउरसावक्षसासमाश्लिष्टं स्वमात्मानंगुहं षण्मुखंमेनेजानातिस्मतत्तुल्यत्वादि तिभावः ४ ५ सुन्दरःशांकरः सखेत्युक्तं तत्रजातसंशयाः मुनयः पृच्छन्ति कथमिति ६ ❀ ॥ ❀ ॥ ❀ ॥ ❀ ॥

पुरा पार्वतीसख्यौ द्वे दृष्ट्वा सुन्दरस्य मनश्चांचल्यं तत्प्रयुक्तशापादिकं च वर्णितं तयोरेका सुन्दरेण विवाहिता सम्प्रति द्वितीयासंबन्धमाह द्वितीयेति सागरिका तन्नाम्नी गणिकान्वया वेश्यावंश्या ७ तामेव वर्णयति सामुद्रिकेत्यादिना ८ ९ १० ११ १२ ॥

द्वितीया सुन्दरासक्ता या गौरीपरिचारिका सैव सागरिका जज्ञे त्यागेश गणिकान्वया ७ सामुद्रिकोक्तनिःशेषलक्षणोत्तमलक्षिता अव्याजसुन्दरी बाल्यं विद्याभिस्सात्यनाहयत ८ परिज्ञाताखिललिपिः नृत्यगीतविशारदा सर्वातिशायिनी लोके चित्रनिर्माणकर्मणि ९ जगदानन्दसन्दोहघनीभावद्वोदितः देहस्तदीयो लोकानां नेत्रानन्दकरोऽभवत् १० यौवनारंभयोगेन श्रियं साभूय सौंदर्यौ यथा वसन्तयोगेन माधवी पुष्पशालिनी ११ शारदी चन्द्ररेखेव विद्युद्वल्लीव वार्षिकी भूयिष्टशोभना तन्वी मणिरुत्तेजितो यथा १२ सा वसन्ती गृहे मातुः नकस्यापि दृशः पथि चन्द्रलेखेव सुमुखी निलीना मेघमंडले १३ सा कदाचन सुश्रोणी निद्राणा निशि सुन्दरं स्वप्ने दृष्ट्वा समुत्थाय न निद्रामगमत्पुनः १४ मनसाराधयामास सुन्दराकारमद्भुतं प्रभातायां रजन्यां तु शयनागारमेत्य सा १५ रत्नभित्तौ विलिख्यैनं यथादृष्टममोदत तन्माता चित्रमालोक्य ज्ञात्वापि न बहिर्व्यथात् १६ अथ कालेन कियता विख्याते भुवनत्रये त्यागेशस्य प्रववृते सुमहान्फाल्गुनोत्सवः १७ नानादेशजनानां च समवायो महानभूत् रुद्रपादेथ सास्नातुं मायया कमलालयम् १८ त्यागेशं तं वरं देही सुक्ता सस्त्री शुभानना जनसंघे सुमहति संचरन्स च सुन्दरः १९

१३ सम्प्रति तस्याः सुन्दरसमागमसूचकं स्वप्नमाह सेति १४ १५ स्वप्नदर्शनमुक्त्वा चित्रदर्शनमाह रत्नभित्ताविति ज्ञात्वापि बहिः न व्यधात् न प्रकाशयामास अन्यथा अनेककामुकविरोधः स्यादिति भावः १६ अथेति दर्शनानन्तरं फाल्गुनोत्सवः कामोत्सवः १७ नानादेशाद्रुद्रपादे तन्नाम्नि तीर्थे १८ संप्रति तत्रैव सुन्दरस्य आगमनं वर्णयति १९ ॥

स्नात्वेति अष्टभिस्तांवर्णयति आपादंपादपर्यंतं परभागेणगुणोत्कर्षेण अभिव्यक्ताकुन्तलमञ्जरीयस्यास्तांद्त्यादिद्वितीयान्त वि
शेषणानांनवमस्थेनसागरिकामिति द्वितीयान्तेनान्वयः २० २१ २२ २३ नानेति संव्यानंउत्तरीयं २४ २५ २६ २७ २८ स

स्नात्वोत्थितांसागरिकामपश्यत्तिमितेक्षणः आपादपरभागाभिव्यक्तकुंतलमंजरीम् २० निश्वासामोदसंमोद
मानमत्तमधुव्रतां व्याघ्रहुंकारवित्रस्तमृगार्भकविलोचनाम् २१ कपोलादर्शसंक्रांतवलन्माणिक्यकुंडलां अ
लकांतरसंसक्तनखकिंशुकधोरणीम् २२ मनोभवमहाराजेकुर्वाणांतोरणस्रजं अलिकासक्तकस्तूरीलेखोज्व
लमुखांबुजाम् २३ नानाभरणरत्नश्रीपरिषिक्तगलस्थलां सूक्ष्मसंव्याननिर्मोकदृश्योन्नतपयोधराम् २४ महार्हक्षौ
मसंवीतामापादगलमस्तकं विभ्राणामभ्रगलितामिवसौदामिनीलताम् २५ लावण्यामृतनिष्पन्दशीकराननमौ
क्तिकां मीनकेतनकल्पद्रुनवोद्यमपल्लवाधराम् २६ पादारविंदवाचालमणिमंजीरमंडितां मंदमंदपदन्यासकला
जितमरालिकाम् २७ निर्मितांरतिकौतुकेवलक्ष्म्याःप्रतिकृतिंयथा मान्मथींमोहनकलामूर्तीकृततनूमिव २८ सतां
सागरिकांदृष्ट्वाविलक्षहृदयोभवत् पुरारिनेत्रनिर्दग्धस्मरस्तत्सुंदरींयथा २९ तांचापयष्टिमादायजिगायकिलसुन्दरं
स्तब्धस्यतामुदीक्ष्याथसर्वाश्चेन्द्रियवृत्तयः ३० लोचनद्वयमार्गेणनिपतंतिस्मतन्मुखे सापिदृष्ट्वासमालोक्यसोयमित्ये
वजानती ३१ कटाक्षोत्पलमालाभिःक्षणमानर्चसुंदरं तदीयेचैतदीयेचलोचनेमिलितेपथि ३२ ॥ ७ ॥

इति विलक्षं विस्मयान्वितंहृदयंयस्यस्थितः २९ तामिति तांसागरिकामेवचापयष्टिमादायसुन्दरंजिगायेत्यन्वयः अथानंतरंतामु
दीक्ष्यस्तब्धस्यस्तंभाख्यसात्विकभावंप्राप्तस्यतस्यसर्वाःइंद्रियवृत्तयः लोचनद्वयमार्गेणतन्मुखेनिपतंतिस्मेत्युत्तरेणान्वयः ३०

अन्योन्यमिति अथानन्तरं वेश्मगृहं प्रति प्रयातायां सत्यां ३३ ३४ सुन्दरस्य विस्मयं वर्णयति तद्रूपमिति द्वाभ्यां ३५ ३६ ३७ पंचभिः अरतिं वर्णयति जपतइति ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ध्यानेति जागरावस्थायां निशि निर्निद्रमासीनं सुन्दरं त्यागेशः प्राहेत्यन्वयः तदेवाह सखेइति

अन्योन्यं गाढमाश्लिष्य परां निर्वृतिमापतुः अथ तस्यां प्रयातायां प्रतिवेश्म स सुन्दरः ३३ अन्वगादागृहद्वारमनङ्गपरतंत्रया गृहीत्वा तत्परिजनांस्तदीयन्नाम कीर्त्तयन् ३४ तद्रूपमनुसौंदर्य्यमेकांते मीलितेक्षणः अहो केश्य महो सुभ्रूविभ्रमापांगवीक्षणम् ३५ अहो मंदस्मितमहो वदनं सरसोधरः अहो तस्यास्तनद्वंद्वं अहो मंदतरा कृतिः ३६ इतिचिन्तयतस्तन्वीं चेतस्तादूप्यभागभूत् हित्वा पंचाक्षरीं विद्यां तन्नाम चतुरक्षरम् ३७ जपतो मृन्मनस्तस्य कामोन्मादेन मेदुरं उद्गानाद्भिन्नमोलापः कर्णयोः कालकूटवत् ३८ फणिफूत्कारवत्तस्य बभूव मलयानिलः मौलीन्दुदर्शनभयान्नत्यागेशमसेवत ३९ नास्तोषीद्धिमनादेवं मुचुकुंदवरप्रदं विषास्वादइवाहारः भस्मनेवसितं वपुः ४० उन्मत्तशेखरोभूत्वास्थाने शंभोरगात्सखा ४१ चंद्रातपो रात्रिषु चन्द्रमुक्तश्चंडातपोपम्यममुष्य भेजे प्रसूनशय्यातरसंनिवेशोप्यंगारराशाव्ज निप्रवेशः ४२ ध्यानमौनपरिम्लानमानसं मदनातुरः निशि निर्निद्रमासीनं त्यागेशः प्राह सुन्दरं सखे सुन्दर किं दैन्यमुपयासि स्थिते मयि ४३ नास्तोषीर्मां यथापूर्वं म्लानं च वदनं कुतः किमिति त्वं न निद्रासि नाश्नासि न च भाषसे ४४ किं ते व्याधिसमुत्थानं यथावद्वद सुंदर शोचं तं सुहृदं मुक्त्वास्यात्तुनो सहते सुखम् ४५ उत्तिष्ठ ब्रूहि शोकस्य कारणं शमयामि ते सुन्दरउ॰ आधिर्मदीयो मम दुर्निवारस्त्वया विना तस्य न शान्तिकर्त्ता अनंगरोगाद्वमासखायं विषक्तमंत्वाभिषजांभृ

४३ ४४ ४५ उत्तिष्ठेति त्यागेशप्रश्नं श्रुत्वा सुन्दरो वक्ति आधिरिति त्वां भिषजां मध्ये भिषक्तमम् अतिशयेनवे घंसृणोमि प्रथमोदेव्यो

४८ ४९ ५० ५१ संप्रति दौत्यं प्रार्थ्यते दूतइति दौत्यस्य प्रत्युपकारमाह नवीनेति ५२ उपायान्तरैर्दुर्निवारा कामपीडेत्याह तत्वेति
५३ त्यागेशः किमकरोत्तत्राह प्रतिज्ञायेति सागरिकालयं यथाविश्यनेनान्वयः ५४ ५५ ५६ ५७ यातीति दौत्यं दूतकर्मतत्करोतित

अनंगज्वरदूनोस्मि तत्कृते व्यसनं महत् यदि तस्याः परिष्वंगो लभ्यते सकृदेव मे ४८ त्यागेश्वर भवत्पूजाफलमेतन्न संशयः ४९
त्वद्रूपचिंतां परिहृत्य तावत्तद्रूपचिंतातरलं मनो मे त्वन्नाममांगल्यमपास्य दूरे तन्नामपारायणसादरोस्मि ५० दीनस्य कामदून
स्य त्यागेश्वर दयानिधे देहि संजीवनी मे नां सर्वाधिव्याधिशांतये ५१ दूतस्त्वमेव गत्वा तां यद्यानयसि शंकर नवीनपद्मसाह
स्रमर्पयामि स्तव प्रिय ५२ तत्वोपदेशसाहस्रैस्तस्यामाशा न वार्यते उपेक्षसे यदि स्वामिन् पश्यतस्ते त्यजाम्यसून् ५३ श्रीत्र
गस्त्य उ॰ इत्युक्तः प्रणतं पादे सुंदरं भक्तवत्सलः ५३ प्रतिज्ञाय तदे तस्मै दूतरूपमबीभरत् अथार्द्धरात्रे सर्वेषु निद्राणेषु शरी
रिषु ५४ सुंदरस्य विनिद्रस्य त्यागेशस्तापशांतये एकः सर्वगुहावासी ययौ सागरिकालयम् ५५ यांतं सुंदरदूतं तं कर्पूरालेप
सुंदरं वीक्ष्य विश्वाधिकं देवं विस्मयंते स्म खेचराः ५६ तस्य पादाब्जविन्यासपरिपूतानि वीथिषु रजांसि शिरसा धृत्वा सिद्धा बं
धमुचोऽभवन् ५७ याति सागरिकावासं त्यागेशे दौत्यकारिणि जय सुंदर दूतेति काहली व्योम्न्यजृंभत ५८ अनुक्त्वा सुंदरस
खं गच्छंतं दूतरूपिणं व्यजिज्ञपन् परिजनाः देव्यै दिव्यविभूतये ५९ मणिसौधाग्रमध्यास्ता कमलालयनायिका गवाक्षेण
विलोक्येशं गौरीमंदस्मितं दधौ दध्यौ च मनसा देवी तद्रूपेतस्य भूषणम् ६० भस्मास्थिमालां नृकरोटिपात्रं श्मशानचर्या जरदु
क्षभाजः स सख्युः कृते दौत्यमिदं प्रसूनापत्युर्विनोदो न हि दूषणाय ६१ अथातीत्य महावीथीं महादेवो दयानिधिः ययौ सागरिका

च्छीलः तस्मिन् त्यागेशे सागरिकावासं यातिसति हे सुंदर दूतजय इति व्योमनि काहलीवाद्यविशेषः अजृंभत ५८ ५९ मणीति षद्रूप

दी स्वंदः ६० भसेति भस्मादिभूषितस्वविकृतवेषस्येत्यर्थः पशूनांपत्युःशिवस्यसख्युः कृतेसुंदरस्यनिमित्तं दूदंदौत्यकरणंहियस्मात् का
रणात् विनोदः अतोनदूषणायकिन्तुभूषणायेत्यर्थः ६१ अथेति शुभवितर्दिकंभद्रवेदिकं ६२ ज्ञातमिति गणिकागृहस्यशिलाद्वारस्य
अधोदारुपशुपतेःतत्पादांबुजंयस्पर्शयत् वराहरूपिणा मुरारिणा न ज्ञातम् किंच नासाद्वारोपरिस्थितं दारुशिरःपस्पर्शयत्
विधिरूपेणहंसेन मृग्यंमार्गितुंयोग्यं निशिसुंदरदौत्यभाजइति पशुपतेर्विशेषणं पुराखलु शिवरात्रौ परस्परंलोकेशाभिमानि=

ज्ञातंवराहवपुषानमुरारिणायत्पादांबुजंपशुपतेर्गणिकागृहस्य पस्पर्शनत्खलुशिलाविधिहंसमृग्यंनासाशिरोपिनि
शिसुंदरदौत्यभाजः ६३ अथार्चकतनुर्भूत्वात्यागेशःसर्वरूपभाक् उद्घाटयाररंरात्रौरम्यंकात्रेत्यभाषत ६४ अथार्द्धरा
त्रेगंभीरांगिरमाकर्ण्यशंकिता तत्रसागरिकामात्राविनिद्रासार्द्धमाययौ ६५ बालेसागरिकेपश्चाद्बवपश्यामिकःपुमा
न् निशीथेसमहहद्वारमेत्याहूयतिसाहसी ६६ इतिमातार्गलेन्यस्तपाणिस्तस्थौविशंकिता प्राहसागरिकातत्रज
ननींसुंदराशया ६७ मातःकर्पूरकल्हारजवंतीपुष्पवासना बहिराकर्षतीतूर्णंकोयंद्वारिविलोक्यताम् ६८ पूर्वेद्युः
कश्चनेत्येवंअर्द्धोक्तेविरामन्च उद्घाटयाररमितिध्वनिरासीद्बहिःपुनः ६९ त्यागेश्वरोवतुसुतेकुलदैवतन्नःतांप्रत्य
सावुपगतोननुतर्कयामि आहूतएतिगणिकागृहमर्द्धरात्रेबालापिसाहसमिदंकथमातनोषि ७० ॥ ७ ॥

नोर्विधिविष्णोःतत्वप्रदर्शनायसप्तलोकपरिमितंलिंगशरीरंधृत्वानिजचरणमस्तकदर्शनायपरमशिवःतावादिदेश तौच अनेक
कालमन्विष्यअदृष्टचरणमस्तकौशिवंतुष्टुवतुः इतिस्कंदपुराणकथात्रानुसंधेया अधस्तादाहणिशिलानासादारूपरिस्थितमित्यमरः
६३ अथेति अररंअर्गलं ६४ ६५ सागरिकांप्रति तन्मातुर्वचनमाह बालेइति ६६ इतीति सुन्दराशया सुंदरागमनाशया ६७ ६८ ६९

बालेन्द्विति बालेन्दुरेवमौक्तिकं तं जुषतीति तादृशस्य तव परतंत्रतायुक्ता अयं सुन्दरः एतु आगच्छतु त्वां नृपसन्निधिं आनयामि इत्युक्त्वा गृहमुखारम्भे दत्तगृहार्गलोह्लादिनी सा माता विहितार्चकवेषं ईशं ददर्शेत्यन्वयः ७१ इति श्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायां स्कंदोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां द्वादशोऽध्यायः १२॥ ॥ ॥ संप्रति निजभक्तस्य सुन्दरस्य कामसौख्यानुभ

बालेन्दुमौक्तिकजुषः परतंत्रता तेयुक्तायमेतु नृपसंनिधिमानयामि उक्त्वेति सा गृहमुखारम्भे दत्तं माता ददर्श विहितार्चकवेषमीशम् ७१ इति श्रीस्कंदोपपुराणे भक्तविलासे द्वादशोऽध्यायः १२॥ ॥ ॥ श्रीअगस्त्य उ· मत्वार्चकं दरं प्राह तदा सागरिकाप्रसूः इह तत्किं गुरूणामप्युचितं मद्गृहागमम् १ धन्यास्म्यनुगृहीतास्मि दृशीचेयमिहास्य तां निशीथे तादृशो वेश्यासदनं चेन्महान्व्रजेत् २ अपवादपरो लोको मूढः किं किं न वक्ष्यति अनुग्राह्यावयं ब्रूहि किमागमनकारणम् ३ इति तस्यां ब्रुवाणायां स्मयमानमुखांबुजः मायार्चकवपुः प्राह भगवान्परमेश्वरः ४ शृणु सागरिकामातः श्रुणोतु च सुता तव श्रेयसे यशसे भूत्यै पुत्र्यास्ते वचनं मम ५ त्यागेश्वरसुहृत्कश्चिदस्ति हरवलु सुंदरः स तु सागरिकां दृष्ट्वा ताम्यत्यंगजमूर्छितः ६ दूतं तस्यागतं विद्धि सांप्रतं त्वद्गृहं प्रति ऐश्वर्यममितं तस्य वयो नवमनुत्तमम् ७ रूपं च विद्याप्रथिता यया सीत्सुहृदीश्वरः आनयोरिव ते पुत्र्याः प्रणयोस्याप्यखंडितः ८ भूयादनर्घ्यकौशेयमतस्त्वं प्रतिगृह्यतां इत्यु

वपूर्वकं मोक्षप्राप्तिं वर्णयितुं दूतरूपस्य त्यागेशस्य सागरिकामात्रा सह संल्लापं उपक्रमते मत्वेति १ धन्येति दृशीकुशासनं व्रतिनामासनं दृशीत्यमरः २ ३ ४ तां लोभयति शृण्विति ५ अथय दुक्तं व्यंतदाह त्यागेश्वरसुहृदिति अंगजः कामः ६ ७ रूपमिति ययाविद्यया ८ भूयादिति अनर्घ्यं अमौल्यं कौशेयं पट्टवस्त्रम् ९ ॥ ॥ ॥ ॥

१० सागरिकाभिप्रायमाह ममेति ११ १२ १३ १४ भगवानिति द्विजोत्तमाः इतिसंबोधनं अनयोःसागरिकामात्रोः १५ १६ प्राहे
ति नागरिकान्नगरवासिनः स्वप्नप्रत्येकंप्राहत्यागेश्वरः तत्रहेतुगर्भविशेषणं दिव्यशक्तिमानिति १७ १८ १९ नागरिकाणांविस्म

मातापुत्रीमुवाचेदंतथैवक्रियतामिति व्याजलज्जावतीसातुप्राहसागरिकागुरुम् १० ममत्यागेश्वरादिष्टोवरोभवतिसंम
तःसाक्षाद्यथामेसभवेत्तदानींहिवृणेवरम् ११ तदाकार्य्योचेकःप्राहत्यागेशस्यापिसंमतं इदमेवसुहृत्तस्ययतोसौसुंदरः
कविः १२ तथासागरिकेकार्य्यमावयोर्यत्तदंतिके पुनःसागरिकाप्राहस्वामिनःसंमतंयदि १३ सएवसाक्षाद्ददतुतथा
कर्त्तास्म्यनंतरं इतितस्यांब्रुवाणायांस्वीयंरूपमदर्शयत् १४ भगवाननयोस्तत्रत्यागराजोद्विजोत्तमाः तेप्रणम्यपदांभो
जेवृषभारूढमीश्वरम् १५ प्रार्थयामासतुर्मुक्तिंदेहांतेस्त्विति सोब्रवीत् संगमःश्वोस्तुयुवयोरित्युक्त्वाथतिरोदधे १६ प्रा
हनागरिकान्स्वप्नेप्रत्येकंदिव्यशक्तिमान् त्यागेश्वरःसागरिकांसुहृदाघटयेदिति १७ सुंदरंचसमासाद्यसंगमःश्वोभविष्य
ति इत्युक्त्वातत्क्षतेस्नेहाद्गाढमाश्लिष्यसुंदरम् १८ सखेतदिति कालेमामाविस्मरयथासुखं विहरेतितमादिश्य धामस्वंप्र
त्यपद्यत १९ अथापरेद्युःसर्वेपिनागरामिलिताजनाः परस्परानुरूपेणस्वप्नालोकेनविस्मिताः २० प्रस्पृष्टेसागरिकयासुं
दरंसमचोदयन् योजितःसागरिकयानागरैरथसुंदरः २१ स्वर्लोकदुर्लभान्भोगानन्वभूदिहदेववत् सुंदरालिंगना
लापशयनासनभाग्यभाक् प्रापसागरिकानंदंश्रितावल्लीवकल्पकम् २२ मणिविद्रुमसोपानस्वर्णस्तंभविभूषिते मू
र्छितागरुधूपाद्यपुष्पंधयसमाकुले २३ प्रासादेनिवसन्नित्यंप्रेयसीतामरीरमत् मंदरोन्मथितांभोधिपयःफेनोत्करप्रभाः २४

यमाह अथेति २० २१ स्वर्लोकेति सुन्दरस्य आलिङ्गनादिभाक्सागरिकाकल्पकंकल्पवृक्षंश्रितावल्लीवआनंदंप्रापेत्यन्वयः २२ भो

२५ त्यागेशेति तस्य सुन्दरस्य धिषणा बुद्धिः सेवलतेति रूपकं २६।२७।२८।२९ वेषइति षट्पदी॥ मनोहरतमोऽतिशयेन मनोहरः तथा तेने
वनेषेण ननु स्नानादिकं विना देवता संस्पर्शे दोषः स्यादित्याशंक्य शिवभक्तमात्रस्य दोषो न भवति किमुत मित्रस्येति परिहरति नेति अ
कर्मे विरुद्धकर्म मम दासस्य बंधाय न सुहृदः किमु ३० अदृष्टवशतः कामव्यापारप्रवणस्य तस्य शिवप्रसादात् शिवविस्मरणं क

यत्र शय्याः सुखस्पर्शाः प्रवालकुसुमास्तराः कवेः सागरिकाश्लेषक्रीडासौख्यामृतोर्मयः २५ त्यागेशवंदिनस्त
स्य पुपुषुर्धिषणालतां दिने दिने सागरिकानखदंतक्षतांचितम् २६ उषायोषसि गच्छंतमर्धभ्रष्टानुलेपनं कपोः
लगर्भसंशोभितांबूलकबलोज्वलम् २७ सुंदरं सुहृदं दृष्ट्वा त्यागेशः प्रीतिमानभूत् अथैकदा कृतस्नानं कृताह्नि
कमुपागतम् २८ संनिधौ स्तोतुकामं तमुवाच त्यागनायकः प्रातः सागरिकासौधादुत्थितस्य सखे तव २९ वे
षो मनोहरतमः तथा नित्यं भजस्व माम् नाकर्म मम दासस्य बंधाय सुहृदः किमु इत्यादिष्टो भगवता तथा सेवत सुंद
रः॥३०॥ हासावलोकनविलासदृढोपगूढक्रीडासुखानुभवकोटिषु कोमलांग्याः न व्यस्मरत् सुहृदमात्ततमं महेशं त्यागे
श्वरं स गिरिशस्तुति सुंदरोक्तिः ३१ आकृताह्निकमासीनं सुंदरं वीक्ष्य चालये अस्पृश्यं गणिकासक्तं धूर्तं केचिद्वभाषिरे
३२ केचिदीशप्रसादाढ्यं त्यागेशं मेनिरे जनाः सुंदरस्तु सुहृच्छंभोर्निन्दास्तुत्योः समोऽभवत् ३३ न तस्य गणिकाभोगो दोषाय स्मरत
शिवं यथा गंगाप्रवाहस्य कर्दमक्षोणिसंगमः ३४ अथैकदा समायान्तं प्रातः सागरिकालयात् करे गृहीत्वा पप्रच्छ त्यागेशः सुंदरं

दापि नाभूदित्याह हासेति ३१ तथाविधं सुंदरं दृष्ट्वा केषांचि न्निन्दां वर्णयति अकृतेति ३२ अन्येषां स्तुतिमाह केचिदिति निंदास्तुति
भ्यां सुंदरस्य विकाराभावमाह सुंदरस्त्विति ३३ एवं कामव्यापारेऽपि सदाशिवस्मरणात् पापलेशोऽपि नाभूदित्याह नेति दृष्टांतयति य

३६ ३७ ३८ सुंदरस्यशिवेकतानतांवर्णयितुंतदुत्तरमाह मोदेति दृष्टवस्तुदर्शनजन्यत्रानन्दोमोदः तल्लाभजन्यःप्रमोदः तद्भोगजन्यः आनन्दः एतेषांमध्येअहंनकिंचिद्वेद्मिसाक्षिरूपत्वात् त्वमेवजानासीतिभावः तत्रदृष्टांतमाह भोक्तुरिति शयनमध्यस्थस्यभोक्तुः सुखंशयनंयथानजानाति तथापंचकोशांतस्थितस्य साक्षिणस्तवसुखमहं नजानामीत्यर्थः ३९ सर्वेति सर्वेषांइंद्रियाणांप्रेरयिता

सखेसुन्दरपृच्छामिकिंचित्त्वत्समुदीर्यतां सुखंसागरिकासंगेयादृशंतन्निवेद्यताम् ३६ यच्चकुम्भस्तनस्पर्शेगाढाश्लेषेच
यत्सुखं यच्चाधरामृतस्वादेयच्चगोष्ठीषुसुभ्रुवः ३७ सोहार्दादेवपृच्छामिप्रश्नोनैवंविधोन्यतः यथानुभूतंतत्सर्वमेतन्मे
वक्तुमर्हसि ३८ श्रीसुन्दरउ॰ मोदप्रमोदानंदानांनकिंचिद्वेद्मिशंकर भोक्तुःसुखंनजानातिशयनप्रच्छदांशुकम् ३९ स
र्वेंद्रियप्रेरयितासर्वलोकगुहाशयः कर्त्ताभोक्तात्वमेवैतज्जानास्यखिलतत्त्ववित् ४० नास्मिकर्त्तानभोक्ताचप्रेरणीयस्त
वास्म्यहं यच्चकिंचिज्जगत्सर्वंदृश्यतेश्रूयतेपिवा ४१ नामरूपात्मकंवस्तुतन्मयंसकलंखलु इत्युक्त्वात्यागराजस्यप्रणिपत्य
पदाम्बुजे ४२ तस्थौससुंदरस्तूष्णींपार्श्वेभृत्योयथाप्रभोः तदाज्ञयाद्विजानस्तुत्वातिल्लकावनवासिनः ४३ तैश्चसंपूजित
स्तेषांबभूवाग्रेसरस्सुधीः तस्यचित्तपरीपाकमवलोक्यमहेश्वरः ४४ ददौवेदांतविज्ञानंयत्रैतद्वीचिवज्जले स्वपादाब्जोदक
स्नातंसुन्दरंज्ञानदीक्षया ४५ कृतार्थयतिदेवेशेतत्रासन्सनकादयः प्रणम्यसंशयच्छेदंप्रार्थयस्त्वथतेष्वपि ४६ ॥ ७ ॥

अंतर्यामिरूपेणप्रेरकः गुहाशयः दहराकाशवर्त्तीकर्त्ताविज्ञानमयःभोक्ताआनन्दमयश्च ४० नेतिप्रेरणीयःप्रेष्यः ४१ ४२ तिल्लकावनंतन्नामकं अरण्यं तत्रस्थान् द्विजान् तदाज्ञयाशिवाज्ञया ४३ ४४ ददाविति वेदान्तविज्ञानं ब्रह्मज्ञानं यत्रएतत् दृश्यंजगत् जले वीचिवत् तरंगइवउत्पद्यते विलीयतेचेत्यर्थः ४५ ४६ ॥

सुन्दरस्यनिश्चलभक्त्याप्रसन्नःशिवःसनकादिसहितायतस्मैतत्वमस्यादिमहावाक्यंउपदिशति निष्क्रियमित्यादिना निष्क्रियंक्रियार रहितंकूटस्थमित्यर्थःनिर्मलंपापरहितम् निरवद्यंकामादिदोषरहितं निरंजनंनिर्लेपं असंगोह्ययमात्मेतिश्रुतेः ४७ परिपूर्णमिति अखंडं अहंप्रत्ययिप्रत्यग्ज्योतिःसर्वसाक्षिचैतन्यंयदस्तितत्जगतः अभिन्ननिमित्तोपादानं मायाविद्योपाधिभेदेनेत्यर्थः त्वं मलिनसत्वप्रधानोविद्योपाधिकः जीवोसिनान्यदित्यर्थः ध्रुवंनिश्चयः सदेवसौम्येदमग्र आसीदितिश्रुत्यर्थमुपदिशति प्रागिति ४८

श्रृणवत्सुमुनिषुश्रीमानस्तुं दरंप्राहशंकरः श्रीमहेश्वरउवाच निष्क्रियंनिर्मलंशांतंनिरवद्यंनिरंजनम् ४७ परिपूर्ण महंप्रत्यग्ज्योतिस्त्वमसिध्रुवं प्रागासमेकएवाहमस्मिनान्यदसच्चसत् ४८ निलीनेष्वथसर्वेषुयोवशिष्टोहम स्मिसः अंगुष्ठमात्रंपुरुषंगुहाशयमनामयम् ४९ प्रत्यङ्मुखेनध्यायंतिमनसामांमुनीश्वराः मनोमत्प्रेषितं भूतंपत त्यसुगणोमया ५० चोदितोंतश्चरत्यत्रचित्रंच्छिद्रघटाम्बुवत् रूपंयेनेक्षतेचक्षुःयेनशब्दग्रहश्रुतेः ५१ स्वादुवि द्रसनायेनसोस्मिसर्वेंद्रियांतरः मयिज्योतिषिसर्वोयानुभांतेनेत्रदीपवत् ५२ अनुयांतिकृतःसर्वेराजानमनुसैन्य वत् भूतंजातंमयिमृषासिंधौवारिविकारवत् ५३ भिदांभश्चंद्रवन्मिथ्याद्रष्टुःस्वप्नेशरीरवत् जायमानेषुभूतेषुलीयमा

निलीनेष्विति सर्वेषुनिलीनेषुसुषुप्तिसमाध्योरसत्वेनबाधितेषुयःसाक्षीसर्वबाधाधिष्ठानतयाअवशिष्टःसोहमस्मिजगद्बाधै कसाक्षिणस्तस्यबाधोनास्तीत्यर्थः वैश्वानरविद्यामुपदिशति अङ्गुष्ठमात्रमिति ४९ प्रत्यगिति मुनीश्वराःमननशीलाः मांप्रत्यङ्मु खेनअन्तर्मुखवृत्त्याध्यायन्ति समाधौसाक्षात्कुर्वंतीत्यर्थः असुगणः इन्द्रियसमुदायः ५० चोदितइति अत्रशरीरेयेनप्रत्यगात्मः

नारूपंनीलपीतादिकं चक्षुरिन्द्रियंईक्षते पश्यति येनचश्रुतेः श्रोत्रेंद्रियस्य शब्दज्ञानंभवतीतिशेषः ५१ स्वादिति येनरसनास्वादुवि
त् इदमस्वादुनोप्युपलक्षणं सर्वेन्द्रियान्तरःसर्वान्तर्यामीसोहमस्मीत्यर्थः नतत्रसूर्योभातीतिश्रुत्यर्थमुपदिशति मयीति ५२ ५३
भिदेति अभ्रश्चन्द्रवत् जलप्रतिविम्बितचंद्रइवदृष्टुःपुरुषस्यस्वप्नेशरीरवत् भिदाभेदःमिथ्याअसत्वेसतिभासमानत्वादित्यर्थः
मायामात्रभिदंद्वैतमद्वैतंपरमार्थतइत्युक्तेः ५४ नेति मेघोदयान्ततः मेघोदयनाशाभ्यांवियतःगगनस्ययथाविकारोनास्ति तथामे

नमेविकारोवियतोयथामेघोदयांततः आब्रह्मस्तंबपर्यंतंयस्यज्ञानमनंतरम् ५५ तदस्यहमितिज्ञात्वापशुःपाशाद्वि
मुच्यते द्वौसखायौखगौ वृक्षंपरिष्वज्यस्थिताविमम् ५६ पिप्पलाशीतयोरन्यस्त्वन्योनश्नन्प्रकाशते कर्मानंदाद्इमे
सिंधोःशीकराइवतेमयि ५७ ज्ञात्वेतिमुक्तसंकल्पोदेहीनावर्ततेपुनः आन्वीक्षिक्यादयोविद्यानमद्विज्ञानहेतवः
५८ नमामुपनिषद्दीपःप्रकाशयतितद्विदः भक्त्यैवोपनिषद्वेद्यंचिरेणमदनुग्रहात् ५९ ज्ञात्वामामंजसाकश्चि
च्छोकंतरतिदुस्तरं यथोर्णनाभिःसृजतिग्रसतेचतथेश्वरः ६० सृजत्यवत्यतिजगदितिज्ञात्वाविमुच्यते मामेवस
र्वभूतानांहृदिस्थंपरमेश्वरम् ६१ तरंतिशरणंप्राप्यकृतार्थाःसर्वसाक्षिणं इतिवेदांतजंज्ञानंदत्तंसुंदरतेमया ६२

असंगस्यआत्मनःजगदुत्पत्तिलयाभ्यामितिभावः प्रज्ञानंब्रह्मेतिमहावाक्यार्थमुपदिशति आब्रह्मेति ५५ तदिति पशुर्जीवः द्वासुपर्णा
वितिश्रुत्यर्थमुपदिशति द्वाविति खगाविवखगौ इमंवृक्षंशरीराख्यंपरिष्वज्य आलिङ्ग्य द्वौजीवेश्वरौस्थिताविस्यर्थः ५६ पिप्पलाशीति
तयोर्जीवेशयोरन्योजीवःपिप्पलंविषयसुखं अश्नाति तच्छीलःअन्यः ततोभिन्नःईश्वरः अनश्नन् भोगमकुर्वन् प्रकाशतेसाक्षिरूपेणे
त्यर्थः कर्मानन्दाःकर्मजन्यसुखविशेषाः ५७ ज्ञात्वेति आन्वीक्षिकीतर्कविद्या आदिपदेनसांख्यादयोगृह्यंतेताःभेदप्रधानत्वातअ

सज्ज्ञानकारणानिन भवन्तीत्यर्थः ५८ नेति उपनिषदेववदीपः भक्तैवेति कारणान्तरनिषेधोक्तिः ५९ ज्ञात्वेति तरति शोकमात्मविदितिश्रुतेः ऊ
र्णनाभिः कोशकारकीटविशेषः ६० सृजतीति सर्वभूतानां हृदिस्थंईश्वरः सर्वभूतानां हृद्देशेऽर्जुन तिष्ठतीतिस्मृतेः ६१ तरन्तीति उपसंह
रति इतीति ६२ ६३ ६४ मदिति ब्राह्मी ब्रह्मसंबंधिनी सर्वंमद्रूपं सर्वंखल्विदंब्रह्मेतिश्रुतेः विज्ञाय ज्ञात्वा निन्दाः पामरलोककृताः न

विरक्तएवहि ज्ञायमुच्यते कर्मबंधनैः श्रद्धया परया भक्त्या तपसा गुर्वनुग्रहात् ६३ संच्छिन्नसंशयो धन्यः
कश्चिदेव विमुच्यते तस्मात्सुंदर मामेव शरणं प्राप्तवानसि ६४ मत्प्रसादात्त्वया विद्या ब्राह्मी लब्धा सुखी भव वि
ज्ञाय सर्वं मद्रूपं न निंदाश्च स्मरिष्यसि ६५ त्यक्तं यथाहिनिर्मोकं न च वै स्मरते पुनः इमां मे चिन्मयीं मुद्रां ध्या
त्वा जन्मांतवान्नहि ६६ इत्युक्त्वा दर्शयन्मुद्रां त्यागेशः स्वस्य चिन्मयीं संच्छिन्नसंशयाः सर्वे सनकाद्याश्च सुंद
रः ६७ सहस्रकृत्वस्त्यागेशं प्रणेमुः पूर्णमानसाः अथाज्ञया भगवता ते जग्मुस्सनकादयः भावयंतो ज्ञानमुद्रां नित्यं
त्यागेशदर्शिताम् ६८ दीप्तोपचारं परमेशकृत्यं समापयन् स्तोत्रशतेन सुंदरः विमुक्तसंगो विषयेषु निर्वृतिं प
रामवाप स्मरभित्प्रसादतः ६९ श्री अगस्त्यउ॰ चरितं सुंदरस्यैतत् शृण्वंति च पठंति ये तेषां शिवप्रसादेन मु
क्तिः स्यान्नात्र संशयः ७० इतिश्रीस्कंदोपपुराणे त्रयोदशोऽध्यायः १३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

स्मरिष्यसि ६५ तत्र दृष्टान्तमाह त्यक्तमिति निर्मोकं त्वचं स्वोपदिष्टवेदान्तज्ञानदार्ढ्याय ज्ञानमुद्रां दर्शयति इमामिति जन्मांतवान् जननम
रणवान् ६६ ६७ सहस्रेति सहस्रकृत्वः सहस्रवारान् ६८ ६९ शृण्वतां मुनीनामगस्त्यः एतदध्यायश्रवणपठनफलमाह चरितमिति ७०
इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायां स्कंदोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां सुन्दरस्य ज्ञानोपदेशवर्णनं नामत्रयो

अथनीलकंठोपाख्यानमारभ्यते तत्रअस्यग्रन्थस्यभक्तिप्राधान्यात् वर्णाश्रमहीनानामनधिकारिणामपि भक्तिवशान्महादेवः मुक्तिं द
दातीतिदर्शयितुंकुलालस्यनीलकंठस्यचरितंवर्णयन्अगस्त्यःमुनीनांभक्तिदार्ढ्यायशिवमष्टभिःप्रथमंस्तौति नदेवतमित्यादिना १ स्वेति
शिवस्यैवकालभयमोक्षणे शक्तिरितिमार्कण्डेयोपाख्यानेस्पष्टं तस्यकालस्य २ प्रारब्धेति प्रारब्धकर्मणांभोगादेवक्षयइतिनियमेनत
धीन सुखदुःखानां अतएवभूत्वा भूत्वाविनश्यतां अनादिसंसारप्रवाहपतितानामित्यर्थः देहिनां शरीरिणांएकः अद्वितीयःएकोरु=

अथकुलालकुलोद्भवस्यश्रीनीलकंठस्यचरित्रारंभः श्रीअगस्त्यउ॰ नदेवतंमहादेवादपरंसुलभार्चनं वृथापरिश्रमोलोकः
सेवतेदेवतांतरम् १ स्वकालभयमोक्षायशक्तिर्नान्यस्यकस्यचित् भीतःकालाज्जनस्तस्यसेवयाकिंकरिष्यति २ प्रार
ब्धाधीनभोगानांभूत्वाभूत्वाविनश्यतां उपास्योदेहिनामेकोभगवान्कालशासनः ३ फलंतुसुमहत्तस्यभजनेह्यपुनर्भवः
सुकरंचास्यभजनंमूढःक्लिश्यतिसंसृतौ ४ अनन्ययाहरोभक्त्याप्रसीदतिदयानिधिः प्रसादादस्यमुक्तिश्चनज्ञानान्नापिक
र्मणः ५ अधिकारिविशेषेपिज्ञानंकर्मप्रवर्त्तते सर्वेधिकारिणोभक्तेरितिशास्त्रेषुनिर्णयः ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

द्रोनद्वितीयोवतस्थेइतिश्रुतेः भगवान् उत्पत्तिंचविपत्तिंचभूतानामागतिंगतिं वेत्तिविद्यामविद्यांचसवाच्योभगवानित्युक्तलक्षणः का
लशासनःमृत्युंजयएव उपास्योनान्यइत्यर्थः ३ कुतइत्याह फलंत्विति अपुनर्भवोविदेहमुक्तिः ननुतद्भजनमेवदुष्करमित्याशंक्य
परिहरति सुकरमिति मूढःसौकर्यानभिज्ञः ४ अनन्ययेति मुक्तेर्भक्त्यैकसाध्यत्वमाह नज्ञानादिति ५ ननुकृतेज्ञानान्नमुक्तिःउभा
भ्यामेवपक्षाभ्यां यथाखेपक्षिणांगतिः तथैवज्ञानकर्मभ्यामित्यादिनाज्ञानकर्मणोःसाक्षात्परंपरयामुक्तिसाधनत्वश्रवणात् न
ज्ञानान्नापिकर्मणइत्यसंगतं इत्याशंक्यतयोःअधिकारिविशेषपरत्वात्भक्तेश्चसर्वोपयोगितयाभक्तिरेवप्रबलंसाधनमितिदर्श

यति अधिकारीति अर्थीसमर्थोविद्वान् शान्तोदान्तइत्यादिना विद्वत्तादिगुणविशिष्टः शान्त्यादिगुणविशिष्टश्च कर्मणिज्ञानेचाधि कारीभक्तौतुसर्वेधिकारिणः चाण्डालोस्तुसतुद्विजोस्तुगुरुरित्येषामनीषाममेति भगवत्पादोक्तेः किंचभक्तिरसिकाः मुक्तिमपिने च्छन्तीत्यत्रनपरिलषन्तिकेचिदपवर्गमपीतिभागवतादिकंप्रमाणंद्रष्टव्यं ६ भक्तिमार्गस्यसौलभ्यं दर्शयति भक्त्येति ७ साध

भक्त्याकेवलयाजंतोःपत्रपुष्पफलादिभिः प्रसीदत्यर्चितःशंभुर्नविद्यासत्कुलादिभिः ७ विनायोगेनसांख्येनत पसोत्तमजन्मना कर्मणाविद्ययाचापिभक्त्यामुक्ताःसहस्रशः ८ अत्रेवोदाहराम्येतच्चरित्रंशृणुतद्विजाः यस्य श्रवणमात्रेणप्रसीदतिमहेश्वरः ९ अस्तिभूमंडलस्यास्यमंडनंक्षेत्रमुत्तमं श्रीमच्चिदम्बरनाम्ना दर्शनान्मुक्ति दंनृणाम् १० यत्रस्वर्णसभामध्येनृत्यंदृष्ट्वापिनाकिनः बभूवतुर्मुक्तबंधौव्याघ्रपादपतंजली ११ महेशंयजतांय त्रब्राह्मणानांगृहेगृहे अग्निहोत्रोत्थितोधूमःसायंप्रातश्चपावनः १२ हविराज्यपुरोडाशपुण्यगंधमनोहरः दिग्वधू मुखकस्तूरीपत्रभंगांकुरायते १३ तत्रकश्चित्कुलालोस्तिकुंभकारकुलोत्तमः द्वितीयस्त्वष्टेवामुष्यभुविनिर्मा णकौशलम् १४ सनित्यंशिवगंगायांस्नानःशिवकथाश्रुतिः नित्यंनवभांडजातंनृतराजमुदेददौ १५ ददातिशिवभ क्तेभ्योवांछितपात्रमुत्तमं संभावयन्शिवाकारान्शिवभक्तानसेवत १६ भार्याचास्यवरासाध्वीशिवभक्तामहीयसी त यान्वितस्यभक्तस्यनासीद्गुणाकरःसुतः १७ नचानपत्यभावेनखेदस्तस्याभवत्क्वचित् श्रीमच्चिदंबराधीशेभक्त्यानंदमु

नांतरनेरपेक्ष्येण भक्त्यैवबहवस्तीर्णाइत्याह विनेति ८ आख्यायिकामाह अत्रेति ९ १० यत्रेति यत्रक्षेत्रे व्याघ्रपादपतंजलीअ पीमुक्तबंधौ बभूवतुः इयंच कथा स्कन्दपुराणेप्रसिद्धा ११ १२ १३ १४ सइति शिवगंगायां तत्रस्ततीर्थेनृतराजस्यशिवस्यमुदे हर्षा

१९ तस्यनीलकंठइतिनामप्राप्तिहेतुमाह कदाचिदिति २० २१ २२ २३ तयेति आसारोधारासंपातः २४ २५ २६ ददाविति आगरवं

शृण्वतःशिवमाहात्म्यंशिवगंगातटेन्वहं सकलस्यनटेशस्यबिंबेचित्तमभूद्दृढम् १९ कदाचित्स्वप्नसंदृष्टांस्मरतःशां
भवींकथां कंठनालेमहेशस्यकालकूटप्रभांचिते २० रतिरासीत्तदारभ्यनीलकंठेतिसर्वदा तदासर्वैर्जनैर्ना
म्नानीलकंठःकृतोह्यसः २१ तस्यैवंवसतःकालःसुमहानस्यवर्त्तत अथप्रावृषिसायान्हेकदाचिद्गांडमुत्तम
म् २२ प्रदत्वान्नृत्तराजायप्रतस्थेस्वगृहंप्रति अंतरामहतीवृष्टिर्झंझावातसमन्विता २३ तयानज्ञायतेभू
मिर्द्यौर्दिशोध्वातुकिंपुनः आसारपीडितश्चायमार्द्रवस्त्रश्चखिन्नधीः २४ आसन्नवेश्यासदनद्वारभूमिंतदा
ययौ तन्नीलकंठंविज्ञायवेश्यातद्गृहवासिनी २५ नीत्वातमंतस्सदनंवन्हिंप्रज्वाल्यसेंधनैः अनार्द्रवसनंद
त्वाताम्बूलादिसमर्प्यच २६ ददावागरवालेपंशैत्यंयेनोपशाम्यति अथासौविरतेवर्षेनीलकंठोनुमोदितः २७
वेश्ययास्वगृहंप्रापसोंगरागविभूषितः शयानोभार्ययालेपंप्रतिपृष्टःससत्यवाक् २८ सर्वजगादतत्वेनतस्याः
प्रांकामहत्यभूत् चिरायवेश्यासक्तस्त्वंनाद्यप्रभृतिमांस्पृश २९ नीलकंठोपरिततःशापोदूरेस्थितोभव इतिसा
ध्व्यापिसप्रोक्तःतदाप्रत्यशृणोक्रुधा ३० आदेहपातं नैवत्वांस्पृशामीतिनिशम्यतत् चकंपेसापरंसाध्वीसात्वया
मासतंपुनः ३१ प्रतिज्ञांनात्यजत्सोपितयोरिंद्रियनिग्रहात् भक्त्यानटेशःसंप्रीतःप्रसादंकर्त्तुमैहत ३२ मुनिवेशमु
पादायहरस्तत्सदनंययौ तमुत्थायप्रणम्याथनीलकंठोभ्यपूजयत् ३३ किंकार्य्यमितिपप्रच्छदत्वासनमनुत्तमं स्मयमानो

आगरुसंबंधिनं २७ २८ २९ नीलकंठेति ततःतस्मात्नीलकंठोपरिशिवोपरिशापःशपथःयदिमांस्पृशतोसर्थःप्रसभ्रणोत्प्रतिज्ञातवती ३० ३१

३५ ३६ न्यासेति न्यासभूतं निक्षेपभूतं इदं पात्रं ३७ ३८ न्यासरक्षणे तस्य सावधानतामाह सइति ३९ न्यासरक्षिणां उत्तम लोक

नयोगिनोमेवांछास्तिकुत्रचिद्दृश्यवस्तुषु तथापिकिंचिद्वाक्यंमेनीलकंठनिशम्यताम् ३५ तपसापात्रमेतन्मे
प्राप्तमन्येनदुर्लभं यदाद्यच्चवांछामिददाम्येतद्विमेतदा ३६ न्यासभूतमिदंरक्ष्याबदागमनंमम इत्युक्त्वातं
स्यहस्तेतद्दत्वाद्भुतभाजनम् ३७ ययौमुनिःस्वैरगतिःसचतत्संररक्षह यथानकोपिजानातिपात्रमंतर्गृहेस्थि
तम् ३८ सगत्वायत्रकुत्रापिपुनरेत्यतदैक्षत देहांतःप्राणवत्तेनरक्षितंभाजनंगृहे ३९ न्यासंरक्षंतियेन्यस्य ते
षांलोकाःसनातनाः हस्तेतस्यमुनेन्यासंपात्रंदत्वाकृतार्थताम् ४० यास्यान्यायास्यतिकदासचेतिसमचिंत
यत् इतिचिंतापरेतस्मिन्देशमायाप्रकल्पितम् ४१ तिरोबभूवतत्पात्रंशास्त्रमस्मरतोयथा अथागत्यमुनिःप्राह
नीलकंठेनपूजितः ४२ त्वयिविन्यस्तपात्रस्यदेशांतरचरस्यमे नकदाचिद्विचारोस्तिप्रसीदतुतवेश्वरः ४३
देहिपात्रंमदीयतन्मांयद्रक्षतिमातवत् अन्नाभ्यंजनवस्त्राणिप्रदायाभीप्सितान्यहो ४४ नीलकंठोपितच्छ्रु
त्वायत्रतत्स्थापितंगृहे नददर्शसतत्पात्रमन्विष्टमपितत्पुनः ४५ भार्यामाहक्कतत्पात्रंनैवावैमीत्यभाषत किं
मायाकिंनदुःखप्रउपसर्गोथभौतिकः ४६ अपवादाम्बुधेरस्मान्नीलकंठोद्धरस्वमां नोचेदिमानहंप्राणान्त्साप
वादान्नधारये ४७ इतिनिश्चित्यमनसामुनेरंतिकमाययौ मुनीश्वरोपितंप्राहनीलकण्ठाशुदीयताम् ४८ मदीयं
पात्रमधुनाविलम्बःक्रियतेकथम् अथतंप्रणतःप्राहभीतःशोकविमूढधीः ४९ ॥ ७ ॥ ७ ॥

प्राभिमाह न्यासमिति ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ७ ७ ७ ॥

५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ यज्वनामिति स्वाश्रुतं स्वेनप्रतिज्ञातं ६३ ६४ ६५ ६६

इदमाकर्णायस्वामिन्नपराधंक्षमस्वमे सुरक्षितंतेनसात्रंदुरितान्मेनदृश्यते ५० अन्यन्तसदृशंपात्रंददामिप्र
तिगृह्यताम् श्रीअगस्त्यउ॰ नीलकंठेब्रुवत्येवंचुकोपसमहामुनिः ५१ ततस्त्वसौमुनिःसर्वान्मेलयित्वेदमब्रवीत्
अहोपश्यतदौरात्म्यंकुंभकारस्यदुर्मतेः ५२ अपहृत्येष्टदंपात्रमृत्पात्रंदातुमिच्छतः व्याघ्रस्यगोमुखस्येववञ्च
नाचातुरीतव ५३ दृष्ट्वासिवंचितोवेषभस्मरुद्राक्षधारिणः गांदोग्ध्रीमपहृत्यैवप्रदातुंखरमिच्छति ५४ यदिक
स्यापितल्लोकेचरितंसंमतंभवेत् शृण्वन्तिवाकथांनित्यंभस्मरुद्राक्षभूषिताः ५५ परद्रव्यापहारायपरंभ्रमः
तिसाधुवत् बलादपहृतद्रव्यंकुलकोटिंध्रुवंहरेत् ५६ नीलकंठततोहंत्वांब्रवीम्याशानिवर्त्यतां अथवान्व
यकोटीभिनिरयेपतनंध्रुवम् ५७ सहमानोदुरुक्तिंचप्रांजलिःप्रणिपत्यतं नमयापहृतपात्रंसत्यमित्याहकुंभकृ
त् ५८ नीलकंठमथप्राहसमुनिर्जनसंसदि त्वद्वाक्यमेनविश्वासोयदिसत्यंब्रवीषिच ५९ शिवगंगाभसिस्ना
त्वाकुलतंतोःशिरस्पृश॥ अनपरोसिचेद्धार्याहस्तेकृत्वार्द्रवस्त्रभृत् ६० नटेशसन्निधौस्नात्वासत्यमेतदुदाहर
नष्टंचेदस्तुतत्पात्रंहृतस्त्वत्संगमादहम् ६१ प्रतिज्ञाभंगभीरुस्तंनानुमेनेसकुंभभृत् निनायाथबलाद्योगीन
टेशपदसेविनाम् ६२ यज्वनांसंसदंचैवव्याजहाराखिलंचतत् प्रत्ययःकार्यइत्युक्त्वासचस्वाश्रुतमभ्यधात्
६३ सचनैवंविधास्येतिमुनिःप्राहाथतेऽवदन् नीलकंठमुनिःक्रूरःप्रतिज्ञायुवयोर्यदि ६४ उपायस्तत्रदृष्टोयंसद
स्ये श्रूयतामयं अपवादोन्यथानास्याज्जनात्प्राप्तवतोश्चिरम् ६५ ननटेश्वरभक्तस्यभवंतिविपदःक्वचित् तुनि

संघीभूयेति सहस्यानांजलदिव्यानुज्ञांवदति कोटीइति कोटीअग्रभागो ६७ ६८ ६९ ७० अध्यायश्रवणपठनफलमाहयइति ७१ ७२
इतिश्रीमानवस्तुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांनीलकंठोपाख्याननामचतुर्दशोऽध्यायः॥
१४॥ ॥ ७ ॥ उत्तमनृध्यभक्तिमार्गस्यसौलभ्यंदर्शयितुं चतुर्भिःपृच्छति चरितमिति १ द्वितीयमनुवदति तथैवेति २ ननुश्रोतव्यः

संघीभूयमहांतोयद्ददतिश्रेयसेहितत् कोटीद्वेवेणुदंडस्यगृहीत्वाद्वौयुवामिह ६७ शिवगंगांभसिस्नात्वाप्रत्ययं
ददतांमुनेः इतियज्वत्रिसाहस्रप्रोक्तवाक्यंनिशम्यतौ ६८ दंपतीवेणुदंडस्यकोट्यालंब्यममज्जतुः शिवगंगांभस
स्तस्मादुन्मज्जंतौयुवाकृती ६९ तौमुनिंवृषभारूढंनटेशंतमपश्यतां तयोःप्रसन्नोभगवान्दत्वामुक्तिमभीप्सि
ताम् ७० सहताभ्यांचिदाकाशंस्वधामप्रत्यपद्यत यःपठेदिदमध्यायंशृणुयाद्वासमाहितः ७१ नटेश्वरप्रसादेनन
पुनर्जायतेभुवि ७२ इतिश्रीस्कन्दोपपुराणेचतुर्दशोऽध्यायः१४॥॥ऋषयऊः चरितंसुंदरस्योक्तंसर्वज्ञस्यमहात्मनः भ
क्त्यावशंगतोयस्यगुरुरासीन्महेश्वरः१ तथैवनीलकंठस्यशिवकैंकर्यकारिणः आकर्णितंतच्चरितंभक्तिमान्योनटेश्व
रे २ नयेषामधिकारोस्तिवेदांतज्ञानसाधने स्वयंचकर्त्तुंकैंकर्यमशक्तास्त्रिपुरद्विषः ३ अथापिमुक्तिंवांछंतिनिकृष्ट
कुलसंभवाः केनप्रीतोददात्येषांमुक्तिमीशस्तदुच्यताम् ४ अगस्त्यउ॰ अत्रेतिहासंब्रुवतोमत्तःशृणुतभूसुराःयस्यश्रवणा

श्रुतिवाक्येभ्यः तमेतं वेदानुवचनेनब्राह्मणाविविदिषंति इत्यादि वाक्यैर्ब्राह्मणस्यैवाधिकारोनान्येषां किंच सेवाधर्मःपरमगहनः इ
त्यादिना शिवभक्तिरपि दुष्करा ततकथं मुक्तिरिति शंकतेन येषामिति ३ अंगीकृत्य पुनःपृच्छति अथापीति निकृष्टकुलसंभवाः शू
द्रादयः ४ तेषां उत्तरंदातुं आख्यायिकामवतारयति अत्रेति इतिहासं पुरावृत्तं ५

ज्ञानाधिकारिणामिति ब्राह्मणानामित्यर्थः अनुरूपार्चयावैदिकः ज्ञानयज्ञेनकर्मयज्ञेनचेत्यर्थः ६ निकृष्टेति स्वभक्तपूजयैवेत्येवकारेण वेदाध्ययनादिनैरपेक्ष्यंदर्शितं ७ यद्यदितिस्पष्टं ८ नन्वेवंशिवभक्तस्यपूजया केमुक्ताइत्याशंक्यबहवःसन्तीत्याह॥ बहवइति ९ तीर्थेति व्रतंउपवासादि दानंगोदानादि पूर्त्तंतडागादिखननं निगमोवेदः १० इतिहासमुपक्रमते अस्तीति ११ वर्षेति संवत्सर

ज्ञानाधिकारिणांपुंसामपिकर्माधिकारिणां अनुरूपार्चयाशंभुःयथाप्रीणातिसर्ववित् ६ निकृष्टकुलजातानांज्ञानकर्मजडात्मनां स्वभक्तपूजयैवेशःतथाप्रीणातिदेहिनाम् ७ यद्यदिष्टतमंलोकेशिवभक्तस्ययाचतः तत्तत्प्रदायहीनोपिजात्यासद्योविमुच्यते ८ बहवःसंतिभूलोकेशिवभक्तैकपूजया विमुक्तबंधनाःसद्योमुक्ताःशंभोरनुग्रहात् ९ तीर्थाटनाध्वरतपोव्रतदानपूर्त्तसन्मंत्रतंत्रनिगमागमवर्त्मभाजां प्रीणातिसर्वजगतांपतिरिन्दुमौलिस्तद्यथास्वपदभक्तजनेषुभक्त्या १० अस्तिदक्षिणदिग्भागेकावेरीतीरभूषणं नगरंधनिनांलोकेवणिजांधनवर्धनम् ११ वर्षमात्रनिवासेनयत्रक्षुद्रोपिनिर्धनः संपदंमहतींप्राप्तःस्पर्धतेधनदेनच १२ हतेषुनवरत्नेषुवणिग्भिर्यन्निवासिभिः क्रोशतीवमहांभोधिःउदस्तोर्मिकरोन्वहम् १३ तत्रासीद्रूरुजःकश्चिद्धनदेनसमःश्रियाख्यातोमहाधनोरत्नपरीक्षासुविचक्षणः १४ सकृत्तस्यकरस्पृष्टंअत्यल्पंवर्द्धतेधनं तस्यार्णवचराःसर्वेनौधनाःपादसेविनः १५ बाल्येतेनोषितंद्रव्यंमहामेरुरिवापरः भार्यावसुमतीनामसर्वलक्षणसंयुता १६ तस्यासीद्बंधुकोटीभिःयस्याःपरिवृतंजगत् सत

मात्रनिवासेन धनदेनकुबेरेणसहस्पर्द्धेतेजिगीषांकरोतिततोप्यधिकसंपत्भवतीत्यर्थः १२ हतेष्विति उदस्ताउत्क्षिप्ताऊर्मयः तरङ्गाएवकरायेन १३ तत्रेतिऊरुजःवैश्यः १४ सकृदिति नौधनाःनावएवधनंयेषांनौकाव्यवहारनिपुणाइत्यर्थः बाल्येति उषितंकांक्षितंसंपादितमित्यर्थः १५ १६ १७

१८ १९ २० गृहमिति तेनपौराणिकेनआस्वउपविशेतिनिर्दिष्टः २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ यदिति देहात्मवादिनः लो

भोगाननर्घ्याभरणालेपस्रग्वस्त्रभासुरः एवंभार्यासमेतस्वसमयःसुमहानगात् १८ व्रतचर्यापरस्यासीन्नापिवंश
करस्सुतःसदारःखिन्नधीस्तेनपरित्यक्तविभूषणः १९ वाणिज्येकल्पयित्वैकदासंतूष्णींगृहेवसत् एकदासतुकावे
र्याम्प्रातःस्नात्वासहस्त्रिया २० गृहंजिगमिषुस्तीरेपौराणिकमवंदत सतेनास्वेतिनिर्दिष्टःस भार्यश्चाशृणोत्कथाम् २१
तस्माच्छिवपुराणानिपठतोब्राह्मणोत्तमात् श्रुत्वाशिवकथाःपुण्याःभक्तिस्तस्यशिवेभवत् २२ दिनेदिनेपुराणस्य
श्रवणासक्तचेतसः सभार्यस्यविरक्तस्यशांताविषयवासना २३ तौदंपतीद्विजंवृद्धंशिवतत्वेषुनिष्ठितं प्रसाद्यप्राप
तुर्मंत्रंपंचाक्षरमनुत्तमम् २४ क्षेत्रवस्त्रगृहादीनितस्मैदत्वाविशुद्धधीः सदाशिवपुराणेषुसंसक्तोभून्महाधनः २५
गुरुंकदाचित्पप्रच्छविनीतोविहितांजलिः मुमुक्षोर्मेकथंमुक्तिर्भवितेशप्रसादतः २६ ज्ञानेनकर्मणावापिविहि
तेनयथाविधि उपासितोजगत्कर्त्ताप्रसीदतिमहेश्वरः २७ नतयोरधिकारोमेकथंमोक्षोभविष्यति प्रशंसंतिपुः
राणानिकर्मणोज्ञानमुत्तमम् २८ इमंमेसंशयंछिंधिसर्वज्ञोसिदयानिधे इत्याकर्ण्यगुरुस्तस्यवाक्यमेतदभाषत
२९ विश्वासोयदिमेवाक्येप्रसीदतिमहेश्वरः संशयश्चेद्गुरोर्वाक्येसंशयात्माविनश्यति ३० असत्संगंपरित्यज्यसदा
सत्संगवान्भव असतांचसतांचापिशृणुवक्ष्यामिलक्षणम् ३१ यत्सरिज्ञानमात्रेणमतिःसत्संगतोभवेत् देहात्मवा
दिनोवित्तगृहक्षेत्रेषुसस्पृहाः ३२ लौकिकव्यवहारेषुसंसक्ताःसद्विलक्षणाः एषुयेसंगताविश्याःशोकस्तेषांदुरत्य

कापत्तिकाः पामराश्च ३२ लौकिकेति एषुपामरेषुसंगताःवैश्याःतेषां शोकःसंसाररूपोदुरत्ययः दुस्तरइत्यर्थः ३३ ॥ ७ ॥

३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ भस्मेति भस्मना अङ्कितं चिन्हितं अलिकं ललाटं यस्य ललाटमलिकं गोधिरित्यमरः ४४ ४५

न ते संभाषिणीयास्ते संतो येषामसंमताः सतां च लक्षणं तावदुच्यमानं मया शृणु ३४ शिव एव जगत्कर्त्ता शिवे सर्वं प्रतिष्ठितम् कर्मांधकारे भ्रमतां मार्गदर्शी स भानुमान् ३५ स एव शरणं नान्यद्दैवतं धर्मसाधनं शिव गौरीपते शंभो जय चंद्रकलाधर ३६ मां कालकवलं पाहि कालशासन शंकर इति ये शिवनामानि कीर्तयंति दृढव्रताः ३७ शिवलिंगार्चनपरा भस्मरुद्राक्षधारिणः पापिनामपि मुक्तिः स्यान्नूनं तत्पादसेवया ३८ यद्यदिष्टतमं तेषां भक्ताः नां परमेश्वरे तद्दानाद्भवति क्षिप्रं शिवानुग्रहभाजनम् ३९ प्रीणाति न तथा क्षिप्रं कुर्वतां स्वपदार्चनं भक्तोपासनया शंभुर्यथा झटिति तुष्यति ४० कुर्वन्लोकविरुद्धानि शिवभक्तमुदे नरः शिवप्रसादात्संसारशोकं तरति दुस्तरम् ४१ निषेव्य शिवभक्तांघ्रिमिष्टवस्तुसमर्पणात् ज्ञानाभ्यासप्रसादेन विना मुक्तो भविष्यसि ४२ इति स्वगुरुणादिष्टः तं प्रणम्य तथेति सः भाग्यवान् शिवभक्तानां पादसेवां चकार ह ४३ भस्मांकितालिकं दृष्ट्वा तथा रुद्राक्षधारिणं ॥ नमस्करोति शतशः तदभीष्टं प्रयच्छति ४४ प्रददात्यविलम्बेन दुर्लभं तदभीप्सितं भस्मानुलिप्तसर्वांगो रुद्राक्षस्रगलंकृतः ४५ नित्यान्नदाता भक्तेभ्यस्तदुच्छिष्टाशनोऽभवत् पतिव्रता च तद्भार्या भर्तुरिष्टानुसारिणी ४६ अनुकूला स्वकृत्येषु गुरुवाक्येन चोदिता बांधवास्तस्य तत्कर्म मिलिता नानुमेनिरे ४७ निपेतुः प्रतिषेधं च सतते पांनाश्रुणोद्दवः उच्छिष्टभोजि दासोऽयं वंचितो भस्मधारिभिः ४८ करोत्यनुचितान्येव ह्यौचित्यारिपुरस्कृतः इति

४६ अनुकूलेति तस्य वैश्यस्य बांधवाः ज्ञातयः मिलिताः संगताः संतो तत्दानादिकर्मणा नानुमेनिरे अनुमतिं न चक्रुः ४७ ४८ ४९ ॥ ॥

५० ५१ पंचेति ब्रह्मबंधोः अधिक्षिप्तब्राह्मणस्य ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ उपसंहरति

नकश्चिच्छिवभक्तोस्तिसतेनानर्चितोद्विजः इतीशभक्तदासस्यमहान्कालोप्यवर्त्तत ५० सर्वंब्राह्मणसात्कृत्यः यद्नेनार्जितंधनं भक्त्यादत्तुमस्तस्यप्रसन्नोभूदुमापतिः ५१ पंचविंशतिवर्षस्यब्रह्मबंधोर्विधायसः वेषंमध्याह्नसमयेतद्गृहद्वारमाययौ ५२ भिक्षांदेहीत्युवाचोच्चैर्भस्मरेखाचिताल्लिकः सासम्यगन्नमादायतद्वार्यानिरगाद्बहिः ५३ तांविलोक्यद्विजस्तस्यौतरुणोधूर्त्तशेखरः भिक्षांगृहाणेत्युक्तोपिप्रतिजग्राहनैवसः ५४ तस्याःस्तनौमुखंचापिस्तब्धदृष्टिरवैक्षत तद्दृष्टिशंकिनीसाध्वीनाथमेहीत्युवाचसा ५५ तत्प्राप्यभिक्षांगृण्हीष्वेत्युवाचसमहाधनः तमुवाचमहादेवःप्रहसनछद्मनाविटः ५६ आगतोनान्नभिक्षार्थंलभ्यतेऽन्नंगृहेगृहे द्विजस्ववांछितंदेहि भिक्षांमेभस्मधारिणः ५७ अथप्रणम्यतंवैश्योभिक्षांपप्रच्छकामितां दीयतेयदिवक्ष्यामिनोचेद्यास्येयथागतम् ५८ सविप्रेणैवमुक्तस्तुमाविलंबोऽस्तुगृह्यतां इत्युक्त्वापादयोस्तस्यसनत्वासीत्कृतांजलिः ५९ यथाचेत्तरुणींभिक्षांनिर्विशंकोद्विजोविटः अविचार्यसभार्यांचप्रददौतत्रशंभुधीः ६० प्रचोदितावसाभर्त्रा द्विजंप्रांजलिरन्वगात् बांधवास्तस्यकुपिताःब्राह्मणंहंतुमाययुः ६१ निरोधकारिणोबन्धून्खड्गपाणिर्जघानसः स्वधर्मविद्विजोबन्धून्निहत्यसविलोकयन् ६२ नब्राह्मणंददर्शाथभार्यांपप्रच्छविस्मितः तयानवेद्मीत्युदितःसंस्मरन्हृदिशंकरं ६३ ददर्शवृषभारूढःसहगौर्यामहेश्वरः स्तूयमानःसुरगणैःसचान्यैश्चगणैर्वृतः ६४ गत्वासवैश्यदंपत्योर्मुक्तिंमुनिगणोन्चितां पश्यतांसिद्धसंघानांसंधामप्रत्यपद्यत ६५ किंकर्मणाबहुविधेनचदुष्करेणज्ञानेनकिंबहुषुजन्मसु

किंकर्मणेति ६६ इतिश्रीमानवत्सुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांपंचदशोऽध्यायः

भक्त्याप्रसीदतिपरंभगवान्महेशोतस्माद्विसृज्यसकलंभवताशुभक्ताः ६६ इतिश्रीस्कन्दोपपुराणेपंचदशोऽध्यायः १५॥ ॥ ७ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ शिवभक्तान्नपानीयप्रदानस्यान्वहंद्विजाः नतुल्यंसुकृतंलोकेशंभोःप्रीतिकरंभवेत् १ भूषणंभूतलस्यास्तिकनिष्ठघटिकापुरं ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैःस्वकर्मनिरतैस्सदा २ शूद्रैरपिद्विजातीनांशुश्रूषणपरायणैः संपूर्णंशिवभक्तैश्चशिवव्रतधृतादरैः ३ तत्रकश्चिदभूत्ख्यातोमारोनामपदोद्भवः शूद्राणांशिवभक्तांघ्रिसेवयेशःप्रसीदति ४ एवंगुरूपदेशेनस्थिरबुद्धिःसजायया सहनित्यान्नदानेनशिवभक्तानपूजयत् ५ तस्यन्यायार्जितंद्रव्यमवर्द्धतसमुद्रवत् सर्वंतद्भक्तपूजार्थंविनियोजयतिस्मसः ६ आरभ्योदयमारात्रप्रभातेचदिनेदिने ददातिशिवभक्तानामिष्टमन्नंचतुर्विधम् ७ तस्यभक्तिपरीक्षार्थंमतिंचक्रेमहेश्वरः अपुत्रस्यसभार्यस्यभक्तानामन्नदायिनः ८ धनजातमशेषंचतस्यसर्वेश्वराज्ञया दिनेदिनेक्षयंप्रापकृष्णपक्षेशशांकवत् ९ मारःप्रक्षीणवित्तोऽपिक्षेत्रपात्रादिविक्रयात् आगतायददावन्नंयथापूर्वमखिन्नधीः १० गृहोपकरणेष्वेवंविनष्टेष्वन्नदानतः अवशिष्टमभूद्भार्याकंठमांगल्यसूत्रकम् ११ अथप्रावृषिकस्मिंश्चिद्दिवसेतमसावृते निशीथेतापसःकश्चित्क्षुत्तृष्णापरिपीडितः १२ अन्विष्यान्विष्यशनकैःमारस्यगृहमाययौ आगत्यतद्गृहद्वारंमायातापसरूपभाक् ॥ ९९

यः १५॥ ॥७॥शिवभक्तोपकारस्यसर्वोत्तमत्वंवर्णयितुंइतिहासांतरमारभमाणःप्रथमंतत्प्रशंसामाह शिवेति १ इतिहासमेवोपक्रमते भूषणमिति २ ३ ४ ५ ६ आरभ्येतिचतुर्विधंभक्ष्यभोज्यलेह्यचूष्यभेदेन ७ ८ धनेतिधनजातंधनसमूहजातधनसमूहयोरिति

१४ १५ १६।१७।१८ १९ वृथेति उपवसेद्यदि उपवासंकुर्याञ्चेत् माजीवतुनिंदितंजीवत्वित्यर्थः २० २१ २२ २३ २४ लवणेति लवणान्नं

॥ १९ ॥

मारमाहूयभगवानिदमाहमहेश्वरः क्षुधातृषाचसंक्रांतोतपस्वीवचनाक्षमः १४ दूरेत्वामन्नदंश्रुत्वातवा स्मिगृहमागतः देहिमह्यंक्षुधार्तायग्रासायसदनंनिशि १५ अन्नमन्नप्रदश्वासिपितामातातपस्विनां इति तद्वाक्यमाकर्ण्यनिर्गतस्सहभार्यया १६ प्रणम्यप्रांजलिःपाद्यमासनंचप्रदायसः विषण्णहृदयोमारः भार्यानन मुदैक्षत १७ इतिनिश्वस्यचोवाचमंदंमंदंकुटुंबिनीं एहिसाध्विनिशीथेसौ संप्राप्तस्तापसोमहान् १८ क्षु धितोन्नंप्रयच्छेतियाचतेदूयतेमनः नोपायमिहपश्यामियेनास्यक्षुत्प्रशाम्यति १९ वृथाजन्ममयेदंस्याद्य दीहोपवसेदयं माजीवत्वधनःकश्चिन्मादृशोदुर्लभोभुवि २० यस्यमेगृहमासाद्यसक्षुत्तिष्ठतितापसः गृहिणो शरणंभर्तुरिच्छतःपरमागतिम् २१ भार्यानुकूलानग्रासायेनतस्यवनंगतिः अनुकूलाचसाध्वीचममत्वंदयिता ननु २२ चिरंत्वदानुकूल्येनभक्तानामन्नदोस्म्यहं आपदोस्यास्त्वमेवात्रमामुद्धरपतिव्रते २३ इतिभर्तुर्वचःश्रु त्वानाथंभार्याजगादतं नकंचिदत्रपश्यामिनाथोपायंगृहेतव २४ लवणान्नंहिसोम्यास्तिदिवसेत्ववशेषितं अ थाप्याहवसत्वेषोदृष्टोपायस्यहप्रभो २५ पूर्वेद्युरुप्तंकेदारेबीजजातमदूरतः अस्माकमस्तिमादैन्यंभजेतद्विनि युज्यताम् २६ आनीयतांतद्धवतातदन्नंक्रियतेमया उप्ताःपल्लवितामुद्गाःसंतित्वत्सदनांगणे २७ नकिंचिन्न्यून मत्रास्तिमहादेवप्रसादतः इतिभार्यावचःश्रुत्वाहृष्टःप्रोवाचतापसम् २८ मारोहमत्रशेषान्नस्वामिन्क्रुडितिपच्य

लवणरूपमन्नं २५ पूर्वेद्युरिति केदारेक्षेत्रे बीजजातंबीजसमुदायः २६ आनीयतामिति उप्ताःभूनिक्षिप्ताः २७ २८ २९ ॥ ४ ॥

इतीति संविवेश निद्रांप्राप ३० ३१ सांकुराणीतिसम्भर्ज्य सम्यक्भर्जनंकृत्वा आशुशीघ्रं अवहत्यअवहननेन वितुषीकृत्य ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ तयोःशिवप्रसादंवर्णयन्नुपसंहरति अथेति ३७ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्त विलासप्रकाशिकायांषोडशोऽध्यायः१६॥ ॥ॐ॥ पूर्वाध्यायेशिवभक्तान्नपानादिदानेनमुक्तिर्वर्णितासंप्रति शिवभक्तापराधसहने

इतिभार्योक्तिमाकर्ण्यसंविवेशसतापसः भार्यापिप्राप्यकेदारंडसबीजान्युपाहरत् ३० तावदेवचसासाध्वीनवै र्मुद्गलताद्लैः अवशिष्टैश्चलवणैःशाकंस्वादुचकारह ३१ सांकुराणिचबीजानिसंभर्ज्याश्ववहन्यच संपाद्या न्नंपतिंप्राहतापसोबोध्यतामिति ३२ भार्यापियावत्सुमनाःतापसोद्बोधनोद्यतः आगच्छत्तपिसुस्नातोनैवेद्यंग ह्यतामिति ३३ ब्रुवन्प्राप्यांतिकंतस्यददर्शाद्भुतहर्षभाक् आरूढवृषभंदेवंवरदाभयमुद्रितम् ३४ वामांकरूढया गौर्यापरिष्वक्तंमहेश्वरं प्रणम्यबहुधाभीतःतस्मादशरणययौ ३५ भार्याचास्मैप्रहृष्टात्मानैवेद्यंसमुपाहरत् ववृ र्षुःपुष्पवर्षाणिदेवाश्चमुनयोस्तुवन् ३६ अवादयन्गणाःसर्वेवाद्यानिविविधान्यपि अथप्रसन्नोभगवानंविका पतिरीश्वरः ३७ दत्वाकैवल्यमनयोःसहताभ्यांतिरोदधे इतिश्रीस्कंदोपपुराणेषोडशोऽध्यायः१६॥ ॥श्रीअग स्त्यउ॰ शिवभावनयाभक्तान्पूजयंतोपिनित्यशः अपराधान्सहंतेयेभस्मरुद्राक्षधारिणाम् १ प्राप्तेपिप्राणसंदेहेशिव प्रीतिमभीप्सवः शिवप्रसादपात्रंतेह्यप्रतिद्रोहकारिणः २ स्वयंकृतेपकारेपिभक्तैस्तान्पूजयंतिये प्रीणातीशोयथा

नापिमुक्तिर्भविष्यतीतिवर्णयिष्यन् द्वाभ्यांप्रतिजानीते शिवभावनयेति १ प्राप्तइति अप्रतिद्रोहकारिणःभक्तकृतापराधस्यप्रतिक्रियामकु र्वंतः २ स्वयमिति भक्तैःअपकारेकृतेपि ये स्वयंतान्पूजयंतीत्यन्वयः ३

इतिहासंप्रवर्त्तयति अत्रेति ४ चेदिदेशे सत्यार्थो नाम प्रसिद्धः राजाभूदित्यर्थः ५ ६ ७ तस्येति मुक्तिनाथो नाम राजा प्रातिवेश्यः प्रति
वेशेभवः शत्रुः अभवत् तेनसह अस्य सत्यार्थस्य रणः युद्धमभवत् ८ ९ १० समयमिति छिद्रंदोषस्थानंविलोकयंति ११ तापसाका

अत्रेतिहासंप्रथितमाकर्णयत भूसुराः यस्य श्रवणमात्रेण भक्तिः शंभोर्भवेद्दृढा ४ चेदिदेशे पुरं किंचिदस्ति गो
पैरधिष्ठितं सत्यार्थो नाम राजाभूत्त्रिषु लोकेषु विश्रुतः ५ स एकः शिवभक्तानां नित्यमिष्टं प्रयच्छति याचितः शिव
भक्तानां स प्राणांश्च प्रयच्छति ६ समंडलपतिर्दृष्ट्वा दूरे भक्तान्नमस्यति निरोधः शिवभक्तेषु नास्ति तद्द्वारि कस्य
चित् ७ तस्यैवं वर्त्तमानस्य मुक्तिनाथो महीपतिः प्रातिवेश्योभवच्छत्रुः तेनास्य चरणोभवत् ८ तं विनिर्जित्य समरे
सत्यार्थो रिपुमोजसा बलं धनं पुरं चास्य सर्वं जग्राह पार्थिवः ९ मुक्तिनाथः स तेनैव निरस्तो दुर्बलो रणे दुद्राव त्यक्त
सर्वस्वः क्वचिद्दीनो वनांतरे १० समयं गमयामास शत्रोः छिद्रं विलोकयन् चिरयोपायमासाद्य निश्चित्यैनमिति स्व
यम् ११ तापसाकारमापन्नो भूतिरुद्राक्षपुस्तकः सत्यार्थसदनद्वारं ययौ भस्मानुलेपनः १२ तदाखेटे नृपतिः आखे
टायासनिद्रया छन्नस्तापसवेषेण रिपुं चांतर्निरैक्षत १३ निद्राणे नृपतौ कार्यं किं तवांतर्बहिर्भव द्वास्थैरिति निरुद्धो
ऽपि ताननादृत्य तापसः १४ रहस्यागमतत्त्वार्थमुपदेष्टुं महीपतेः गच्छामीति हठात्क्वापि शय्यागृहमरिर्ययौ १५ आ
गतं पुस्तकधरं समुन्नतजटाधरं समीक्ष्य तापसं राज्ञी भर्त्तारं समबोधयत् १६ स च प्रबुद्धः सत्यार्थः छन्नवेषेण वैरिणं

रमिति सदनद्वारं गृहद्वारं ययावित्यन्वयः १२ तदेति आखेटो मृगया तत्संबंधीय आयासः खेदः तेन या निद्रा तया अन्तःगृहमध्ये १३ १४
रहस्येति रहस्यभूतः आगमानां शास्त्राणां य स्तत्वार्थः तं उपदेष्टुमित्यर्थः १५ १६ सइति सराजा वेषेण तापसवेषेण छन्नं गुप्तं १७

१८ १९ २० प्राणेष्विति मदीयेषुप्राणेष्वपि त्वदीयाप्रभुतास्तीतिशेषः २१ २२ २३ इदमिति गौर्यैपार्वत्यैईशेनवर्णितं २४ तस्यामि-
ति कपाटेनमुखंद्वारंआवृणोत् आच्छादयामास किंचतस्मै राज्ञेभस्मप्रसादरूपंदत्वा त्वंनम नम्रोभवइत्याह २५ तथेति क्रोडेभुजां

उवाचप्रांजलिश्चैवउपवेश्यान्नतासने धन्योस्म्यनुगृहीतोस्मित्वत्पादाम्बुजदर्शनात् १८ परिपूतमिदंवेश्मगुरू
णांपादरेणुभिः भवतांसेवयाचित्तमिदमद्यप्रसीदति १९ किंकरोस्मिविधेयंकिंनियुंक्ष्वानुगृहाणमां धनादिष्वपिमे
स्वामिन्प्रभुताहिनकेवलम् २० प्राणेष्वपिमदीयेषुत्वदीयास्त्यमीर्यते इतिब्रुवाणेनृपतौगृहीतविनयांजलौ २१ ज
गादतापसच्छन्नःस्मयमानमुखोऽथतं शृणुराजेंद्रमेवाक्यंभक्तानांप्रवरोह्यसि २२ शिवतत्वरहस्यार्थानहंबोधयितुंतव
प्राप्तोहंत्वांत्वमेवैकःशृणुसत्सार्थपार्थिव २३ इदंचशास्त्रंकैलासेगौर्याईशेनवर्णितं इत्याकर्ण्यनृपःपत्नींबहिर्गच्छेत्यभा
षत २४ तस्यांबहिर्गतायांचकपाटेनावृणोन्मुखं भस्मदत्वागतस्तस्मैत्वंनमेत्याहतापसः २५ तथेत्युत्थायतंपादेप्रणमंतम
हीपतिं निगूढेनासिनाक्रोडेजघानसतुमर्मणि २६ खड्गप्रहाराभिहतोमुमोहधरणीपतिः आहतोस्मीतिचुक्रोशद्वास्थैःक्रुद्धो
भ्यगाद्द्रुतम् २७ भित्वाकपाटंवेगेनगृहीत्वातापसंकरे हंतुंतेनैवखड्गेनजटासुचपरामृशत् २८ क्षणादुन्मील्यसत्वार्थोत
दाद्वास्थंसमाह्वयत् शापितोसिममप्राणैःमोचयारिमितीरयन् २९ सघीभूताश्चबहवःतत्रक्रुद्धाश्चतद्भटाः संहर्तुमभवन्
राज्ञानिरुद्धारुषिताअपि ३० राजासोढ्वाप्रहारंतमाभैषीरित्यभाषत वेषाच्छन्नंवेपमानंश्रुत्वाकेचिन्नृपाज्ञया ३१ ॥७॥

न्तरे नानाक्रोडोभुजान्तरमित्यमरः निगूढेनगोपितेन असिनाखड्गेन मर्मणिजघानेत्यर्थः २६ खड्गेति आःइतिपीडायां हतोस्मीतिचुक्रोश २७
२८ क्षणादिति ममप्राणैः शापितोसि अरिंमोचयइतिईरयन्वदन् २९ ३० राजेति तंप्रहारंसोढ्वासहनंकृत्वा त्वंमाभैषीःइतिवेपमानंप्रसभा

विषयेति विषयान्तम् देशान्तं कृतागसं कृतापराधं तं नयंतिस्म ३२ कृतेति भस्माङ्कितालिकः भूतिचिन्हितभालः ३३ ३४ दध्याविति नटे शंशिवं ३५ एतत् दृष्टांतेन विशेषभूतेन सामान्यतः लोकानां भक्तापराधसहनं मुक्तिसाधनमुपदिशति भक्तैरिति ३६ इतिश्रीमानवल्लुप

विषयांतंनयंतिस्मनाभ्यहंसन्कृतागसं उपेक्षसेकथंशत्रुमितिष्टष्टःसुहृज्जनैः ३२ कृतापराधोपिममशत्रुर्भस्मांकि तालिकःसशंभुरेवमेस्वामीनैषवैरीत्यभाषत ३३ क्षेमंतपस्विनस्तस्यश्रुत्वादूतमुखान्नृपः बहुमेनेनिजभटान् अ र्थोन्तापरिपालकान् ३४ दध्यौनटेशंमनसासत्यार्थःपार्थिवोत्तमः सन्निधायमहेशोपिददौमुक्तिंमहीपतेः ३५ भ क्तैर्हतोपिपरुषोक्तिभिरर्दितोपिसंप्रापितोप्यसुखसंशयमिंदुमौलेः यःप्रीतयेहितममीषुतनोतितस्मैप्रीतःप्रयच्छ तिहरोनपुनर्भवार्त्तिम् ३६ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेसप्तदशोऽध्यायः १७॥ ॥श्रीअगस्त्यउवाच सदाशिवपदां भोजेभक्तिःपरमपावनी पूर्वजन्मार्जितैःपुण्यैर्धन्यानामिहलभ्यते १ यएषदेहीतरतिदुस्तरंभवसागरं॥ उ च्छिन्नभवसंक्लेशोव्याघ्रःपंजरबंधनम् २ शिवभक्तिर्यथामुक्तेर्मुख्यंभवतिसाधनं शिवभक्तांघ्रिभक्तिश्च तथामोक्षैकसाधनम् ३ सपर्याभक्तरूपेणसाक्षाद्गृह्णातिशंकरः परोक्षएवगृह्णातिलिंगादिषुसमर्चि तः ४ प्रत्यक्षेश्वररूपाणांभक्तानांपादसेवनं ततएवप्रशंसंतिनपरोक्षेप्रसेवनम् ५ ॥ ७ ॥ ७ ॥

नामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांसप्तदशोऽध्यायः १७॥ ॥७॥ पुनर्भक्तिमेवदृढयन् भक्तानेवप्रशंसति सदाशिवेति १ यद्इति एषदेही शरीरी दुस्तरंभवसागरंतरति तत्रदृष्टान्तः व्याघ्रःपंजरबंधनमिवसउच्छिन्नभवसंक्लेशःक्षीणसंसारदुःखइत्यर्थः २ शिवभक्तिरिवतद्भक्तभक्तिरपिप्राधान्येनमुक्तिहेतुरित्याह शिवेति ३ सपर्यामिति लिंगादिषुसमर्चितःशंकरःपरोक्षएव अप्रत्यक्षए

वपूजांगृह्णाति इति भक्तास्तेषां पादसेवनप्राशस्त्यमाह ४ ५

येषामिति येषांभक्तानांदर्शनादेः संसारेशोचतांखिद्यतां सद्यःशोकोबंधः विलीयतेक्षीयते ६ ७ इतिहासमाह अत्रेति वीरमिन्द्रस्यतन्ना
मकस्यभक्तस्य ८ अस्तीतिचतुर्थान्वयजन्मभाक्शूद्र इत्यर्थः ९ १० ११ यद्इति शिवेशिवभक्तेचयोनरःसापराधःतस्मिन्हन्यमानेतस्मा

येषांसंदर्शनात्संगात्संल्लापात्पादसेवनात् शोचतामिहसंसारेसद्यःशोकोविलीयते ६ विनायज्ञेनतपसाविना
वेदांतचिंतया मुक्ताःसहस्रंलोकेस्मिन्भक्तपादाब्जसेवया ७ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनं वीरमि
न्द्रस्यभक्तस्यभक्तिर्यत्रोपवर्ण्यते ८ अस्तिकेरलभूभागेपुरंशोणाचलाह्वयं तत्राभूद्वीरमिंद्राख्यःचतुर्थान्वयज
न्मभाक् ९ आसीदाबाल्यमेतस्यभक्तिर्भक्तेषुभूयसी नतथाभक्तिरभवन्महतीपरमेश्वरे १० तस्यैवंवर्त्तमान
स्यमतिरासीन्मनोहरा बिभ्रतःपरशुंतीक्ष्णंशिक्षायैभक्तविद्विषाम् ११ यःशिवेशिवभक्तेचसापराधोनरःक्वचि
त् हन्यमानेनतस्यापंप्राणांस्त्यक्ष्याम्यथान्यथा १२ इतितीक्ष्णःसपरशुर्देधारव्रतमुत्तमं महापथेन्वहंतिष्ठन्
भक्तानागच्छतःपथि १३ पूजयित्वाशिवधियाप्रापतेषामनुग्रहं एवंनिवसतस्तस्य वीरमिन्द्रस्यचेतसि १४
काचिद्बुद्धिरभूद्भूमौयेभक्ताश्चन्द्रशेखरे विख्यातेषुशिवस्थानेष्वासतेतेकथंमया १५ नसेव्यंतेवृथाजन्ममयाते
षामदर्शनात् प्रदक्षिणीकृत्यभुवंचरित्वातत्रतत्रच १६ स्थानेनिषेव्यगौरीशंतद्भक्तानांचसेवया कृतार्थयाम्भिजन्मै
तत्संगत्यामानुषंसतां १७ इतिप्रतस्थेविषयान्भार्गवेणविनिर्मितान् अतीत्यसरितोमार्गेशैलान्देशान्वनानिच १८

पंनभवति अन्यथाअहन्यमाने अहंप्राणान्त्यक्ष्यामीत्यर्थः १२ इतीति परशुःपरशुनासहितः १३ १४ १५ १६ स्थानेइति सतांसंगत्या ए
तत्मानुषंजन्मकृतार्थयाम्भि सफलयामीत्यर्थः १७ इतीति भार्गवेण परशुरामेण विनिर्मितान् रचितान् विषयान् कोंकणदेशान् १८

वीरमिन्दइति क्षेत्रं काशीक्षेत्रं यत्रक्षेत्रेदेहंत्यजतां जन्तूनां ईश्वरोविश्वेश्वरः तारकप्रदः तारकमन्त्रोपदेष्टा अत्रहिजन्तोःप्राणेषुउत्क्रममाणेषुरुद्रस्तारकंब्रह्मव्याचष्टे इतिजाबालश्रुतेः १९ सेवमानइति विश्वस्याधिपतिंविश्वेशं प्रभुंसेवमानः तत्रत्यान्क्षेत्रवासिनः

वीरमिंद्रोययौक्षेत्रंविख्यातंभुवनत्रये तद्यत्रदेहंत्यजतामीश्वरस्तारकप्रदः १९ सेवमानोन्वहं तत्रविश्वस्याधिपतिंप्रभुं तत्रत्यानपितद्भक्तानन्यद्वत्सरत्रयम् २० ततोनिर्गत्यशनकैरवापकमलालयं तत्रदिव्यमहातीर्थेस्नात्वात्यागेश्वरंविभुम् २१ रत्नसिंहासनारूढंसिषेवेहृष्टमानसः अथालयांतस्तद्भक्तान्जितकामान्जितक्रुधः २२ भस्मावगुंठिततनून्रुद्राक्षस्रग्विभूषणान् पंचाक्षरीजपपरान्शतरुद्रीयजापिनः २३ शिवदीक्षासमायुक्तान्शिवव्रतपरायणान् श्रोतॄन्शिवपुराणानांशिवलिंगार्चनेरतान् २४ दृष्ट्वाद्वादशसाहस्रसंख्यातान्ब्राह्मणोत्तमान् भक्त्यारोमांचिततनुःप्रणनामपुरस्सतान् २५ इदंविज्ञापयामासवीरमिंदःकृतांजलिः शुश्रूषांकर्त्तुकामोस्मिभवतामहमन्वहम् २६ शिवभक्तद्रुहामस्मिनिग्रहेबलवत्तमः अनुजानीतमांसर्वेदासंवःशरणंगतम् २७ तथेत्यंगीकृतस्तैस्तान्सिषेवेत्यागराजवत् ईशभावनयाभक्तान्भजमानस्सभूसुरान् २८ अत्यगुर्वीरमिंद्रस्य समाद्वादशतत्पुरे कृतेषुशिवभक्तानांकैंकर्येपारमेश्वरे२९ तंमिलित्वावितेनुस्तेशिवकार्यधुरंधरं एतस्मिन्नंतरेप्रातःकदाचनससुंदरः ३० अपरित्यक्ततांबूलकपोलोधूर्तलक्षणः वेश्यांगरागसंसक्तसूक्ष्मवस्त्रावगुंठितः ३१॥

तद्भक्तानपि अन्वहंसेवमानोवत्सरत्रयंनिनायेत्यर्थः २० ततइति कमलालयंप्रागवर्णितं २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ अत्यगुरिति द्वादशसमाःवर्षाण्यत्यगुरतिक्रान्तानीत्यर्थः २९ ३० अपरित्यक्तेति धूर्त्तानांकितवानांलक्षणंचिन्हंयस्यसः ३१

३२ ३३ वीरमिंद इति सुन्दर आततायिनं वधोद्यतं तं वीरमिन्द्रं दृष्ट्वा ३४ प्रविश्येति अररं कपाटं मुखे द्वारे ३५ स्थित इति हे ब्रह्मबंधो ब्राह्मणाधम ब्रह्मबंधुरधिक्षिते इत्यमरः ३६ विद्येति विद्यामदेन अवलिप्तोसि गर्वितोसि तंतुधारिणि उपवीतधारिणि ३७ ३८ ३९

अतीत्य गोपुरद्वारं विवेशालयमंडपे स्थितान्मिलित्वा सबहून्सेवमानान्महेश्वरम् ३२ अवमत्यान्वेषते तान्वीरमिन्द्रोपि पश्यति गंतुमंतर्गृहं शंभोरियेष स महाकविः ३३ वीरमिंद्रः सुसंक्रुद्धः तं हंतुं परशुं दधौ आततायिनमायांतं तं दृष्ट्वा सुंदरोभिया ३४ प्रविश्यांतर्गृहे शंभोर्दृढोच्चैरररं मुखे सखायं शरणं प्राप सुंदरस्त्यागनायकम् ३५ स्थितो गर्भगृहद्वारे वीरमिंद्रो जगाद तं निर्याहि ब्रह्मबंधो त्वां निहन्म्यद्य हरद्रुहम् ३६ विद्यामदावलिप्तोसि महाद्रोहैकसाधनं तंतुधारिणि यद्यत्र त्वय्ययापि महेश्वरः ३७ विदधाति यदि प्रीतिं स बाह्यः क्रियते मया इत्याकर्ण्य वचस्तस्य संत्रस्तः स च सुंदरः ३८ आपदुद्धारणोपायं अंतः पप्रच्छ शंकरं स्तुहि भक्तानितीशस्य नियोगेन महाकविः ३९ भूयिष्ठभक्तिस्तान्भक्तान्तुष्टाव परया गिरा श्रीसुन्दर उवाच संसारसंक्लेशमहांधकारविध्वंसनोद्यद्दिवसाधिनाथान् श्रीकंठभक्तांघ्रिसरोजरेणून्विधाय मौलौ विपदं तरामि ४१ श्रीअगस्त्य उवाच सुंदरेण स्तुताः सर्वे भक्ताः संभूय ते मुदा वीरमिंद्रं निवार्याथ ददुस्ते सुंदराभयम् ४२ वीरमिंद्रेन सख्यं च सुंदरस्य ययाचिरे तथेति शिवभक्तानां वचनं स चकार ह ४३ यदुक्तं शिवभक्तैस्तन्न नेत्याह कदाचन त्यागेश्वरस्तस्य तथा कृतेन संतुष्टचित्तस्तुषितः पुरस्तात् वृषेंद्रमारुह्य तदा मया विभूत्वा ददौ मुक्तिममुष्य धीराः ४४ इति श्रीस्कंदोपपुराणे अष्टादशोऽध्यायः १८॥

४० सुन्दरः शिवभक्तान्स्तौति संसारेति संसारक्लेश एव महान्धकारः तस्य विध्वंसने उद्यद्दिवसाधिनाथान् उद्यद्भास्कररूपान् ४१ सुन्दरेणेति

संभूयमिलित्वा ४२ ४३ ४४ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांअष्टदशोऽध्यायः१८॥ ॥७॥ आख्यानान्तरमुपक्रमते पुराणेत्यादिना लोकविश्रुता लोकप्रसिद्धा १ २ ३ ४ ५ प्रथमेति प्रथमाश्रमिणः ब्रह्मचारिणः क

श्रीअगस्त्यउवाच पुराणसरिदाख्यातानगरीलोकविश्रुता तत्रास्त्यमरनीत्याख्योब्राह्मणःशिवभक्तिमान् १ सोभूत्तत्रपुरेशंभोःस्थानेप्रीतिकरेस्वयं निर्माय धर्मशालांच विदधे धर्ममुत्तमम् २ अन्नदंशिवभक्तानामन्नंक्षीराज्यपूरितं अभ्यंगवस्त्रममलंकौपीनंब्रह्मचारिणाम् ३ यतीनामुचिताःकंथाःसदनानिकुटुंबिनां ददातिशिवभक्तेभ्योयदभीष्टंक्षणेनतत् ४ एवंनिवसतस्तस्यद्वात्रिंशद्वत्सराययुः विधातुकामस्तद्भक्तिपरीक्षांपरमेश्वरः ५ प्रथमाश्रमिणोवेषंगृहीत्वातद्गृहंययौ कपर्दस्तच्छिखाजज्ञेललाटाग्रावलंबिनी ६ भस्मरेखाभवद्भाद्रीकलासाच्छ्यनावदोः भस्मबिंदुरभूद्भालेतार्तीयीकंविलोचनम् ७ यज्ञोपवीतमस्यासीत्प्रवाहःसौरसैंधवः आषाढदंडोजगवंधनुरस्यकरेभवत् ८ करभूषणनागोभूत्पवित्रंदक्षिणेकरे कृष्णाजिनमभूच्चर्मवैयाघ्रंमौंजिबंधनम् ९ आसीद्वासुकिरेतस्यदीर्घभोगःफणीश्वरः यदाव्रतमिदंचास्यमायाकौपीनतांदधौ १० भिक्षापात्रमभूद्ब्रह्मकपालंसर्वमाहितम् ११ समंदहासद्युतिभिर्दिगंतानुद्भासयन्निंदुरिवस्वभाभिः गृणन्नधीतानपिवेदमंत्रान्जगामवेश्माऽमरनीतिनाम्नः१२ सतदामरनीतिस्तंप्रज्वलद्ब्रह्मवर्चसं मायावपुरिवप्रांचंमहाबलमदापहम् १३ ॥ ॥

पर्दःजटाजूटः ६ भस्मेति तार्तीयीकंविलोचनं तृतीयनेत्रं ७ यज्ञोपवीतमिति सौरसैन्धवःसुरसिंधुसंबंधी आषाढदंडःपालाशदंडः अजगवं पिनाकः ८ ९ आसीदिति दीर्घभोगःदीर्घकायः१० ११ १२ सइति प्रज्वलत्प्रकर्षेणदीप्यमानं ब्रह्मवर्चसं वृत्ताध्ययनसंपत्तिः १३ ॥ ७ ॥

१४ १५ १६ १७ भैक्षेति भैक्षंभिक्षासमूहः तद्रूपस्यअन्नस्यभोजनं अधीयानस्य वेदाध्ययनं कुर्वतः वटोःब्रह्मचारिणःयुक्तमुचितमित्यर्थः १८
१९ २० २१ २२ इदमिति इदंकौपीनं वर्षाम्भसा वृष्टिजलेन उक्षितं सिक्तं माभूत् २३ २४ पालाशेति लतादाम्नि लतारूपेरज्जौ २५ आपादे

हर्षितस्तेजसातस्यप्रत्युत्थायकृतांजलिः स्वागतंतेवटोतावद्दास्यतामिहसांप्रतम् १४ त्वद्दर्शनात्कृतार्थोस्मि
प्रीतिःपशुपतेर्मम आतिथ्यंकर्त्तुकामोस्मिदयादृष्ट्याविलोकय १५ सएवंवटुमभ्यर्च्यप्रार्थयामासभक्तिमान्
मायावटुश्चतंप्राहस्मयमानमुखाम्बुजः १६ त्वमेवामरनीतिःकिंश्रुतवानस्मितेयशः शिवभक्तार्चनायैवत्व.
दर्जितमहोधनम् १७ भैक्षान्नभोजनंयुक्तमधीयानस्यमेवटोः नाहंगृहस्थस्यैकस्यकरोम्यन्नेनभोजनम् १८
दीयतामागतेभ्योन्नंभक्तेभ्योस्म्यर्चितोऽमुना नैकत्रभुक्तिर्विहितायथेच्छंब्रह्मचारिणः १९ स्थीयतेत्वद्गृहेताव
द्यावद्वृष्टिःप्रशाम्यति मध्यान्हसमयोत्येतिवृष्टिश्चेयंप्रवर्त्तते २० इतितद्वाक्यमाकर्ण्यसभक्तस्तस्यपादयोः प्र
णाम्यप्रार्थयामासभुज्यतामितितंपुनः २१ वटुश्चानुमतिंदत्वास्नात्वाहविहितान्हिकः आगच्छामिभवद्गेहंमकौ
पीनंगृह्यतामिदम् २२ इदंसुरक्षणीयंमेमास्तुवर्षांभसोक्षितं इत्युक्त्वाप्रददौतस्यहस्तेजग्राहसोपितत् २३ आ
षाढपाणिश्चवटुर्जगामस्नातुमापगां गृहिणीत्वरयामासत्वंहरश्चार्च्यतामिति २४ पालाशदंडादवमुच्यतद्दुतस्त
ल्लतादाम्निगृहांतरस्थे निबध्यपूजांविदधेपुरारेःशिवार्चनांतेवटुराजगाम २५ आपादकेशाग्रमसौतदानीमासार.
धाराजलसिक्तगात्रं उत्कंपरोमांचजुषंददर्शवटुंघृतस्वस्तिकमागतंच २६ शीतिकाबाधतेतावत्कौपीनंतत्प्रदीय्य

ति आसारःधारासंपातः घृतःस्वस्तिकः अंसन्यस्तकरद्वयरूपो बंधनविशेषोयेनतम् २६ २७ ॥ १ ॥ २ ॥ १ ॥

२८ २९ ३० ३१ ३२ वामदेवेति भूभृतां पर्वतानां प्रभोः सुमेरोः उपरि अच्छोदनामके सरसि ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ तदि

यत्तन्निहितं तत्र न स्म पश्यति विस्मितः बहुधान्वीक्षमाणश्च न ददर्श तिरोहितम् २८ अथागत्य बटुं प्राह गृह्य तामन्यदुत्तमं रज्जुबंधेन पश्यामि नापि कश्चिदिहागतः २९ विस्मयो मे महानत्र मायेव प्रतिभाति मे अथ क्रुद्धो बटुः प्राह नान्यद्गृह्णामि किंचन ३० तदेवामर नीतं मे देह्य ज्ञानादिहागमं अस्पृश्यमन्यत्कौपीनं मादृशां ब्रह्मचारिणां ३१ नेहानयसि तच्चावत्तावन्मे नास्ति भोजनं नाहं कारणवच्चीर्दं श्रूयतां तस्य चागमः ३२ वामदेवोपदिष्टेन मंत्रेण मम हतापुरा अच्छोदे तत्र सरसि प्रभोरुपरि भूभृतां ३३ आ द्वादशाब्दं मं भक्त्या देवीं त्रिभुवनेश्वरीं असौ तोषं वचसा देवी साप्रसन्नाभवन्मम ३४ तयाच करुणापांगतरंगैरनुकंपितः उक्तः शारदया देव्या जनन्या जगतामहम् ३५ उत्तिष्ठ विरमाद्याहि सर्वविद्याः स्फुरंतु ते शीतार्त्तोसि गृहाणेदं दुर्लभं योगिनामपि ३६ इत्युक्त्वा सा ददौ स्वान्मे कौपीनमिदमुत्तमं ददौ साहि दयासिंधुर्वाग्देवी वरदा मम ३७ तदहं च द्विधाकृत्य प्रतिसंध्यं धरामि च निर्णयस्सर्व विद्यासु जातो मे तस्य धारणात् ३८ तच्चेद्विनाशितं नूनं मद्विधैश्वर्यभूर्भव वंचकः साधुवेषेण मादृशां चरसि क्षितौ ३९ किं करोमि क्व गच्छामि वाणी कोपं करिष्यति विज्ञातो राजराजेन न त्वां मुंचामि सांप्रतं न प्रदास्यसि चेच्छिक्षा भवेद्देह्यलमल्लकं ४० वटूक्तिभीतोऽमरनीतिरन्यत् पट्टाम्बरं किंचिदनर्घ्यमस्ति ॥ ४१ ॥ ४२ ॥

तिमद्विधानां मादृशानां यदैश्वर्यं कौपीनधारणभिक्षाटनादिरूपं तस्य भूः स्थानं भव ३९ किमिति सजराजेन कुबेरेण नेति त्वं न प्रदास्यसि चेत् कौपीनमिति शेषः भिक्षा भवेत् अल्लकं कौपीनं देहि ४० ४१

४२ ४३ ४४ ४५हृतद्रूति मममनः सीदतीवखिद्यतीव ४६ ४७ ४८ ४९ तुलितमिति यत्कौपीनंधृतेनमयापूर्वंधृतेनेत्यर्थः समंतुल्यंभ

स्पृष्टंनचान्येनदद्दामितत्तेगृहाणतुल्यंकरुणांविधेहि ४१ इत्युक्त्वान्यपतत्पादेभीतस्तदुपवासतः ४२ सचन
प्रतिजग्राहपरुषोक्तिपरोबटुः मिलिताश्चजनाःसर्वेबटोगर्वंप्रभाषिरे ४३ जहसुश्चापरेतत्रपप्रच्छुःकोभ
वानिति वटुःप्राहस्मतैःपृष्टःशिवनामसमुच्चरन् ४४ नमेमातास्तिनपितानबंधुर्नोपिसोदरः नवेश्मब्रह्म
चार्यस्मिभिक्षाश्यमरनीतिना ४५ हतोस्मिसकलंनष्टंतपोमेतस्यनाशतः नोपायमन्यंपश्यामिसीदतीवम
नोमम ४६ भूयादमरनीतेतंपुण्यमायुश्चवर्धतां परिहासैरलंदेहिमदीयमलमल्लकम् ४७ तत्तुल्यमन्य
दातास्मीत्युक्तःप्राहपुनर्वटुः यदिसत्यमिदंवाक्यंप्रतिज्ञाजनसन्निधौ ४८ विधेहितथ्यंचेतत्ततस्यात्तद्द
हामीत्यभाषत जनाश्चयुक्तमित्यूचुःब्रह्मचारीतदावदत् ४९ तुलितंदेहिकौपीनयद्धनेनसमंभवेत् घ
टांचानीयतांतूर्णंजनाःपश्यंतुसाक्षिणः ५० इत्याज्ञयाधटातत्रसभक्तस्तूर्णमानयत् वटुर्दिगंबरोभूत्वानि
दधेस्वालमल्लकम् ५१ एकत्रभक्तःसतुष्टोनूतनंनिदधेन्यतः नतदासीत्समंतत्रन्यधत्तान्यत्पुनश्चसः ५२ तदप्या
सीदसदृशमन्यदन्यत्तथापरं वासःपट्टांशुकशतंसर्वंलघुतदाभवत् जनाश्चविस्मिताःसर्वेभक्तःसोपिविसिस्मये ५३
प्रदक्षिणीकृत्यवटुंप्रणम्यतदारुरोहान्वितपुत्रदारः घटातदास्तांसदृशेधटेद्वेदिवोववर्षुःकुसुमानिदेवाः ५४ प्रसन्न
न्नोवृषभारूढस्तदाभूत्वावटुर्हरः तस्मैप्रदायकैवल्यंकैलासशिखरंययो ५५ इतिश्रीस्कंदोपपुराणएकोनविंशोऽध्यायः ५९ ॥ ४ ॥

वेत् घटा तुला ५० इतीति स्वालंस्वभूषणं अल्लकविशेषणमेतत् ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ इतिश्रीमानवत्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदो

एतावताशिवभक्तोपकारकस्यशिवभक्तापराधसहिष्णोश्चपरमगतिंप्रदर्श्यसंप्रतिशिवभक्तरक्षायै निजप्राणान्त्यजतोपिमुक्तिर्भवती त्याहरक्षायेइति १ कथांप्रवर्त्तयति अत्रेति दारकस्यतन्नामकस्य २ ३ ४ तत्रेत्यादि श्लोकद्वयमेकान्वयि शिवधर्माह्वयःतन्नामकः

अगस्त्यउ॰ रक्षायैशिवभक्तानांत्यजंतिप्राणमात्मनः एतेशिवप्रसादेनमुक्ताःस्युःकर्मबंधनैः १ अत्रवक्ष्येकथां पुण्यांश्रवणात्पापहारिणीं त्यजतस्तूलवत्प्राणान्दारकस्यमहात्मनः २ अस्तिश्रीगोस्थलंनामक्षेत्रंभुविपुरद्विषः तत्रदेवंमहेशानंदारकःसेवतेन्वहम् ३ शिवायशिवभक्तेभ्योवायेद्रुह्यंतिभूतले संहारार्थमसौतेषांद धारपरशुंकरे ४ तत्रास्तिब्राह्मणःकश्चिच्छिवधर्माह्वयःपुरे आजन्मनोव्रतंतस्यस्वहस्तापचितैःशुभैः ५ कुसु मैरर्चनंनित्यंनतस्याभंजनव्रतं त्रिकालमर्चयानस्यमहांतंदेवमीश्वरम् ६ पुष्पाहरणलक्ष्येणसमयस्सुमहा नभूत् अनपायनयोनामतत्रराजामहायशाः ७ पुरंदरसमोवीर्येबभूवचतुरंगवान् सोपिभक्तेषुमहतीप्रीति वहतिशंकरे ८ शिवद्रोहिणमालोक्यसद्यःशिक्षांकरोतिच नित्यार्चनपरोभूत्वाभक्तानामुत्तमोभवत् ९ तस्यसेना गजःकश्चिन्महीधरइवोन्नतः बभूवमत्तोदानेनयस्यजंबालितंपुरम् १० दानगंधंसमाघ्रायद्रवंतिस्मापरेगजाः युगमानौचतद्दंतौपृथुलौगिरिभेदिनौ ११ दूरेदृष्ट्वाजनाःसर्वेभीत्याधावंतिचान्वहं आधोरणाश्चतंपश्चादग्रेतस्म दसूचकाः १२ संचरंतिमहारावास्तीक्ष्णकुंतधराःकरे राजाज्ञयादिवारात्रंरक्षंतिनगरंभटाः १३

५ ६ पुष्पेतिलक्ष्येण व्याजेन अनपायःनाशरहितःनयोनीतिर्यस्य तन्नामक नामेतिप्रसिद्धो ७ ८ ९ तस्येति यस्यगजस्य दानेनम देन पुरंजंबालितं कर्द्दमितं १० दानेति युगमानौ युगप्रमाणौ ११ दूरेतिआधोरणाः हास्तिपकाः १२ १३ कदाचिदिति अन्यत्रमार्गेनि

रुद्धेसति गजेनेतिशेषः १४ १५ मन्द्रेति बृंहितंगर्जितं १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ जघानेति निशितेनतीक्ष्णेन २५ २६ २७ स

कदाचिद्दारकःस्नातुंमध्यान्हेवापिकांययौ दूरंनिरुद्धेचान्यत्रमार्गेपार्श्वेन्यलीयत १४ सपुष्पपेटिकांविभ्रद्द्विपं
दृष्ट्वांतिकागतं उच्चैःस्वरेणचुक्रोशपाहिशंकरमामिति १५ मंद्रस्तनितगंभीरंकुर्वन्स्तनितमुच्चकैः वेगात्करे
णुराग्रस्यतत्पुष्पपुटिकांहठात् १६ आकृष्यशतधाचक्रेपुष्पौघश्चव्यशीर्यत विशीर्णेषुप्रसूनेषुशिवधर्मसखि
न्नधीः १७ आधोरणानुवाचेदंयुष्माभिःकिंदुरात्मभिः करेणुःप्रेरितोदुष्टःशिवार्चनविरोधकृत् १८ किंकरोमि
क्वगच्छामिशरणंमेनकश्चन नयुष्माभिःकृतमिदंकृतंराज्ञाशिवद्रुहा १९ विलापध्वनिरित्यस्यशश्रुवेबहुदू
रतः तंश्रुत्वादारकस्तूर्णमागतःप्राहभूसुरम् २० महात्मन्केनपुष्पाणिशिवपूजापरस्यते विनाशितानितब्रूहिप
थ्याद्यममविक्रमम् २१ शिवधर्मोवदच्चेष्टांदुष्टस्यद्विरदस्यतां तदाकार्ण्यकरौकर्णेकृत्वाशिवशिवेतिच २२ त
दाजज्वालकोपेनहुताग्निरिवचक्षणात् प्राणत्यागेगतत्रासःसोनुप्राप्यतदागजम् २३ निहंतिस्मपदेतस्यचुक्रो.
धचनिवृत्यसः गृण्हातिशुंडयायावत्तावदागत्यतत्सुरः २४ जघानदंतयोर्मध्येनिशितेनायुधेनसः गतासुस्ततप्र
हारेणसपपातमहागजः २५ वारणस्कंधमारूढान्जिघांसन्नाततायिनः दारकोनिजघानत्रीनद्वौचतस्यानुयायिनो
२६ द्विरदानुचरास्सर्वेभीत्यागत्वानृपांतिकं साहसंदारकस्यैतद्विस्मापकमबोधयन् २७ सराजातूर्णमागत्यनिहतं
वीक्ष्यचद्विपं हतंकुवलयापीडंहरिणेवभटानपि २८ दारकंशिवधर्मंचकुसुमापायदुःखितं निवार्यसोद्यमान्योधा

इति हरिणाकृष्णेनकुवलयापीडंकृष्णवधायकंसेनप्रेषितंगजमिवदूयंचकथाभागवते दशमेप्रसिद्धा २८ दारकमिति प्रहितांजलिःकृ

३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ अहमिति नीदारकराजानौ अशरीरवाक् अनिर्दिष्टवक्तृकावाणी ३७ अनपायेति मुमूर्षसि मर्तुमिच्छसि

मदीयैर्विहितंकर्ममयैवविहितंध्रुवं सापराधोस्म्यहमितिदेवभक्तेचशंकरे ३० प्रायश्चित्तंनपश्यामिद्रोहस्या-स्यमृतेर्विना तस्मात्परशुनानेनभिंधिमामपिदारक ३१ परिपूतोभविष्यामिशिक्षितोभवताप्यहं इतिवाचंस-माकर्ण्यदयालोदारकेसति ३२ ततस्यहस्तात्परशुंजग्राहमरणोत्सुकः स्वयमेवगलच्छेदेप्रवृत्तंवीक्ष्यभूप-तिम् ३३ निरुध्यचमहाभक्तंदारकःखिन्नधीरभूत् अनपायनयंशंभोर्महांतंधर्मचक्षुषम् ३४ इमंभक्तमवि-ज्ञायह्येतदीयाइमेहताः मयागिरीशभक्तानांयेनद्रव्यंविलुप्यते ३५ निष्कृतिस्तस्यमरणंनान्यथाक्वापिनिष्कृ-तिः छिन्नकंठोभविष्यामिस्वयंपरशुनाऽमुना ३६ अहंद्रोह्यस्यहद्रोहीमुमूर्षुःप्रागहंत्विति यदालंबितशस्त्रो-तोनदाभूदशरीरवाक् ३७ अनपायनयप्रीतस्तवाहमधुनानृप यस्त्वंसाम्राज्यमुत्सृज्यभक्तद्रोहान्मुमूर्षसि ३८ तवास्मिदारकप्रीतःकृतंकर्मसुदुष्करं परशुंत्यजभावेनपूजयाद्यप्रभृत्यसि ३९ मुक्तश्चनिहतास्सर्वेस-मुत्तिष्ठंतुसांप्रतं इत्युक्तासहसोत्तस्थौगजःपंचभटाअपि ४० सर्वेऽपिविस्मयंजग्मुःपुष्पवृष्टिरभूद्दिवि दारकं शिवधर्मंचप्रणम्यसमहीपतिः ४१ सख्यंताभ्यामियायाथगजारूढोगृहंययौ दारकस्त्यक्तपरशुर्मनसैवमहेश्व-रम् ४२ तत्रस्थःपूजयामासतदारभ्यसमात्रयं ततःशिवप्रसादेनदुर्लभेनचदेहिनाम् ४३ साक्षात्कारादवाप्तेन कैलासपदमाप्तवान् ४४ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेविंशतितमोऽध्यायः २०॥ ॥श्रीअगस्त्यउ· अन्यथाभावयंतश्च

३८ तवेति असीतित्वमित्यर्थेकंविभक्तिप्रतिरूपकं ३९ ४० ४१ ४२ तत्रस्थइति समात्रयं वर्षत्रयं ४३ ४४ इतिश्रीमानवल्युपनाम

कनृसिंहविरचितायांस्कंदेपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांविंशतितमोऽध्यायः २०॥७॥ ॥अथशत्रावपिशिवलक्ष
णदर्शनेन देशत्यागेशिवप्रसादोवश्यंभवतीत्याहअन्यथेति १ २ ३ लक्षणमिति शतरुद्रीयंरुद्राध्यायः पंचार्णःशिवपंचाक्षरोमंत्रः
४ ५ अग्निहोत्रोद्भवमिति वैवस्वतोयमः ६ धृतमिति पंचपातकानिस्वर्णस्तेयादीनितेषांसंघातः समुदायएव तूलःकार्पासः तस्य

शिवभक्तेषुयःपूजांविदधातिशिवेयथा नश्यनश्यंतिपापानिवर्द्धंतेपुण्यराशयः २ शिवभक्तावमानेनशिवद्रो
होभवेन्नरः शिवभक्तप्रसादेनशिवानुग्रहभाग्भवेत् ३ लक्षणंशिवभक्तानांभस्मरुद्राक्षधारणं शतरु
द्रीयपंचार्णजपादिचविशेषतः ४ भस्मधारणमेवाहुःपरमंभक्तलक्षणं ब्राह्मणस्यकुलीनस्यवेदाध्य
यनवद्भवेत् ५ अग्निहोत्रोद्भवंभस्मयस्यभालेधृतंभवेत् तस्यवैवस्वतोराजादर्शनाद्दूरतोव्रजेत् ६
धृतंभस्मचयत्किंचित्पंचाक्षर्याभिमंत्रितं पंचपातकसंघाततूलदावानलोभवेत् ७ भूतप्रेतपिशा
चाहिवृश्चिकादिविषापहं आयुरारोग्यसौभाग्यभोगभाग्यसमृद्धिदम् ८ भस्मैवकेवलंशुद्धं पुनर्भव
विनाशनं पंचाक्षरविधानेनधृतंतन्मोक्षदंभवेत् ९ धृतभस्मानमालोक्यभक्त्याप्रणमतीहयः प्रसन्नस्तस्य
जन्मार्त्तिंशिवएवनिरस्यति १० श्रीऋषयऊ॰ भस्मधारणमात्रेणप्रसीदतिकथंशिवः महामोहजुषामेतत्कु
भयोनेवदस्वनः ११ श्रीअगस्त्यउ॰ अत्रैवोदाहृतंपूर्वैःचरितंब्रह्मवादिभिः भक्तस्यैनादिनाथस्यश्रृणुतश्रद्धया

दावानलोवनाग्निःभवेत् ७ भूतेति अहयःसर्पाःभूताश्चेत्यादि वृश्चिकादयश्चेतिद्वंद्वःतेषांविषापहंविषनाशकं ८ ९ १० एवंभ
स्ममाहात्म्यश्रवणेनसंजातकौतूहला ऋषयःपुनःकुंभयोनिंपृच्छन्ति भस्मेति महामोहजुषां बलवदज्ञानसेविनां पापिनामित्य

१३ १४ दृष्ट्वेति सर्वकलासु समस्तविद्यासु दाक्ष्यं दक्षत्वं सामर्थ्यमितियावत् १५ १६ १७ भूरादिति अतिभूराख्यः तन्नामकः अन्यः त स्यएनादिनाथस्य ज्ञातेयवान् ज्ञातित्वाश्रयः अभूदित्यन्वयः १८ वीरेति आत्मानं वीरंमन्यते असौ वीरमानी केषांचित् दुरभिमानिना

दक्षिणापथदेशेऽस्तिनगरंशावराह्वयं कश्चिदेनादिनाथाख्यस्तत्राभूद्भक्तिमान्हरे १३ सद्यश्चेयस्यमेदेनशि वभक्तान्शिवंयथा धृतरुद्राक्षभस्मानःस्वस्यप्राणद्रुहोपिये १४ दृष्ट्वातान्प्रणमत्येषः तदिष्टंचप्रयच्छति तस्यैवंवर्त्तमानस्यदाक्ष्यंसर्वकलास्वपि १५ निरंकुशंविशिष्यासीच्छस्त्रेशास्त्रेमहौजसः सर्वायुधविशेषाणां प्रयोगपरिमोक्षयोः १६ यथाभूदस्यसामर्थ्यंनतथान्यस्यकस्यचित् येतत्रनगरेयोधादेशांतरगताश्चये १७ भूराविख्यातिमंतश्चतेषामासीदयंगुरुः अभूदन्योतिभूराख्योतस्यज्ञातेयवानिह १८ वीरमानोसकेषांचिद्वाचा येइतिसंमतः स्पर्धतेन्वहमेतेनगोमायुर्हरिणायथा १९ नमत्समोयमेनादिरित्यघोषयदन्यतः चत्वरेक्रंदनंतस्य श्रुत्वापिसनकुप्यति २० गर्जितंप्रतिभेकस्यनहिक्रुध्यतिवारिदः शिष्याःकदाचिदेतस्यतस्यस्पर्धासहान्वह म् २१ समरायोद्यमंचक्रुस्तान्क्षांत्यासन्यवारयत् असमर्थतयायोद्धुममुष्येतन्निवारणम् २२ पुनरुक्तोपिचस्य र्द्धामतिभूरश्चकारह चक्षमेतदपिश्रीमान्महात्माशिवभक्तिमान् २३ अतिभूरोदिने क्वापिमुहुःप्रोत्साहितःख लैः आगत्यैनादिनाथस्यगृहद्वारंजनैर्वृतः २४ प्राहयुध्यस्वभूरश्चेन्मयासार्धंनचेन्मम त्यक्त्वायुद्धपदेकृत्वाप्रणा

मित्यर्थःएतेनएनादिनाथेनस्पर्द्धते जिगीषांकरोतीत्यन्वयः तत्रोपमा गोमायुर्हरिणायथेति गोमायुर्मृगधूर्त्तकइत्यमरः हरिणासिंहे न १९ नेति चत्वरे अङ्गणे २० गर्जितमिति भेकस्यमंडूकस्य २१ २२ २३ २४ प्राहेति पदेप्रणामंकृत्वा शरणागतोभूत्वेत्यर्थः २५ ॥ ७ ॥

२६ २७ नेति बद्धकक्षो बद्धकटिबंधो २८ २९ ३० ३१ परिश्रान्त इति दिनयोवने मध्यान्हे इभं गजं हरिर्यथा सिंहइवेत्यर्थः ३२ ३३ ३४

इतितस्योक्तिमाकर्ण्यकर्णयोःपरुषाक्षरां हसन्नेनादिनाथोपिप्रत्युवाचभटाग्रणीः २६ गृहाणशस्त्रंनिर्याहि बहिर्योवीरणांगणं अथैवमुक्तेसर्वेपिश्वःप्रभातेस्तुसंयुगः २७ नेदानीमतिमध्यस्थाःप्रतिषेधंव्यतन्वत अथा परेद्युरुषसिबद्धकक्षौगताबुभौ २८ रणांगणंविविशतुःशिष्यैःसहधृतायुधैः पौराःसर्वेचददृशुःसाक्षिणःसंयुगंत योः २९ प्रणादितेषुतूर्येषुसिंहनादेदिविस्टशि पश्यत्सुवीरवर्येषुरणाकक्षांबबंधतुः ३० चरंतौविविधैर्मार्गैर्हे तिभिःपरिभूषितौ दर्शयामासतुःशिक्षांनानाशस्त्रप्रयोगतः ३१ परिश्रांतोऽतिभूरोऽभूत्प्रस्विन्नोदिनयोवने च मेखड्गंचविभ्रंतंजग्राहेभंयथाहरिः ३२ नजघानगृहीत्वातंदययासुभटोत्तमं तमुवाचातिभूरस्त्वाश्वोजेतास्य धुनात्यज ३३ तथेतितंहतप्रायंतत्याजेनादिनाथकः अतिभूरोगृहंप्राप्यचिंताक्रांतोबभूवह ३४ उदेष्यतिरविर्यु द्धंभविष्यतिचतत्रमां विजित्यैनादिनाथोपिकीर्त्तिंप्राप्स्यतिशाश्वतीं ३५ वृथापोत्सादितोमूर्खैःस्पर्धालुरधुनास्य हं प्रबलस्यापराधेनप्राप्तोहंप्राणसंशयम् ३६ एनादिनाथंसमरेसंपश्यामिधृतायुधं क्रुध्यंतमिवमत्तेभमनुकेसरि णंवने ३७ प्रातःकथंनिरीक्ष्येहंसक्रोधस्फुरिताधरं मुखमेनादिनाथस्यशार्दूलस्येवजृंभतः ३८ यदिभूयोऽपियोत्स्या मिगमिष्याम्यंतकालयं प्राक्प्रार्थितःकथंभूयःकरिष्येस्यपदानतिम् ३९ त्राणोपायंनपश्यामिप्राणानांकथमप्यहं रणे विनाप्रणामेननविमोक्ष्यतिमांरिपुः ४० अप्ययुक्ततरंमन्येममरात्रौपलायनं इतिचिंतापरस्याभूत् उपायःप्राणरक्षणे ६१

३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४१ ॥

४२ ४३ प्रास्थादिति श्रुता तस्य अतिशूरस्यबिरुदावलीप्रबंधविशेषः तल्लक्षणंतु वार्यमानांकबिरुद्वर्णनप्रचुरोज्वला वाक्याडंबरसंयु क्तासामताबिरुदावलीति ४४ तत्रेति शुष्मिणोरिवगजयोरिव ४५ ४६ ४७ ४८ आहूतद्रुतिशिवभक्तानांअभिषंद्गः पराभवःतेनयद्रंहः दुरितंतस्यनि

द्रुतिकर्त्तव्यमित्युक्त्वासोतिशूरोस्वपन्निशि रजन्यांतुप्रभातायांत्रिपुंड्रालंकृतालिकः ४२ चतुर्विंशतिरुद्राक्षभूषि तोचदधद्गुजौ खड्गखेटधरैःसार्द्धमतिशूरोविनिर्ययौ ४३ प्रास्थादेनादिनाथोपिश्रुततद्बिरुदावलिः गच्छंतमन्व युःशिष्यास्ताराश्चंद्रमसंयथा ४४ तत्रसर्वेषुपश्यत्सुतयोर्युद्धमवर्त्तत वाञ्छतोःकीर्त्तिमतुलांशुष्मिणोरिवमत्त योः ४५ हस्तदूतेनखड्गेनसजघानरणेरिपुं अतिशूरोपिखड्गेनतत्प्रहारंन्यवारयत् ४६ एनादिनाथोथोत्कर्ष नृलग्नंचर्मणायसिंनिजम् भालेभस्मरिपोर्दृष्ट्वासंभ्रांतहृदयोभवत् ४७ विचारंत्वागमत्तीव्रंशिवद्रोहभयेनसः कथंमयाशिवद्रोहमविचार्यदुरात्मना ४८ आहूतोभस्मरुद्राक्षधारीयुधिरिपूकृतः शिवभक्ताभिषंगांहो निष्कृतिर्नमृतिंविना ४९ यदिस्वक्तायुधोहंस्यामयशस्यंभवेदघं पराङ्मुखवधात्तस्मादतस्त्विष्टामिसायुधः ५० छिन्नग्रीवोऽस्यखड्गेनप्राणांस्त्यक्ष्येद्यशुद्धये नान्यथानिष्कृतिर्मेस्तिवर्षकोटिशतैरपि ५१ धृतासिरेवंनिश्चित्यत स्थाउद्यमवानिव भावज्ञोपिरिपुस्तस्यनजानन्निवतत्क्षणे ५२ अतिशूरःशिरश्छेत्तुंशत्रुंकेश्येपरामृशत् निर्विः कारोयदातस्थौप्राणानामत्ययेपिसः ५३ तदानींवृषभारूढःशंकरःप्रत्यदृश्यत पार्वत्याचगणैःसार्द्धंविबुधेंद्रैरभि ष्टुतः ५४ स्थितिंदत्वास्यकैलासेचक्रेपारिषदोत्तमम् किंवानसुलभंपुंसांप्रसन्नेपरमेश्वरे ५५ प्राप्याप्यापदमीशं प्राप्तोपि कृतार्थः ॥ ५६ ॥

ष्कृतिःप्रायश्चित्तंमृतिंविनानेत्यर्थः ४९ ५० ५१ ५२ अतिशूरइति केश्ये केशसमुदाये ५३ ५४ स्थितिमिति पारिषदोत्तमं प्रमया व्याप्तमभूत्

इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांएकविंशतितमोऽध्यायः २१॥ ॥श्री॥
संप्रति निषादादिहीनजातीनामपिशिवभक्त्यामुक्तिर्भवतीतिवदति शिवेइति जन्मादिपदेनरोगमरणादिपरिग्रहः तेनयः क्लेशस्सएव ध्वांतं अंधकारः तस्य अर्कस्वरूपंसूर्यात्मकंतन्नाशकमित्यर्थः अङ्घ्रिसरोरुहंपादकमलंयस्य तादृशे १ नेतिश्लोकद्वयं एकान्वयि श्रुतं शास्त्रं इज्यायागः व्रतंउपवासादि स्वाध्यायोवेदाध्ययनं कुलादिकं सर्वं तथा तेनप्रकारेणपुनर्भवक्लेशहरं नभवति यथाशिवभक्तिः

इतिश्रीस्कंदोपपुराणेएकविंशतितमोऽध्यायः २१॥ ॥अगस्त्यउ॰ शिवेजन्मादिसंक्लेशध्वांतार्कांघ्रिसरोरुहे भक्तिंवितन्वतेयेत्रतेषांनास्तिपुनर्भवः १ नकुलंनश्रुतंनेज्यानव्रतंनतपोमहत् नस्वाध्यायोनदेवार्चानचतीर्थनिषेवणम् २ पुनर्भवक्लेशहरंभवतिब्राह्मणास्तथा शिवभक्तिर्यथापुण्याजन्मदोषविनाशिनी ३ शमादिगुणसम्पन्नोब्राह्मणोविजितेंद्रियः अपिब्रह्मविदीशांघ्र्योर्विनाभक्तिंनमुच्यते ४ शिवभक्त्यैकयालोकेनिषादश्वपचांत्यजाः छिन्नबंधाविनायोगैरनावृत्तिपयंगताः ५ मांसनेत्रार्पणेनैकश्चंद्रचूडप्रसादतः निषादसूनुःपरमांगतिमापद्विजोत्तमाः ६ श्रीऋषयऊचुः॥ कथमर्पितवान्नेत्रंनिषादोनिंद्यजन्मभाक् ॥ कथंशंभोःप्रसादेन विमुक्तभवबंधनः ७ ॥ ॥ ॥

ब्राह्मणाइतिसंबोधनं २ ३ शमादीति आदिपदेन दमादयोपिगृह्यंते तथाच शमादिषट्कसम्पन्नोपीत्यनेन साधनसंपत्तिसत्त्वेपीत्यर्थः शिवचरणभक्तिंविना नमुच्यतेइत्यन्वयः ४ शिवभक्त्येति श्वानंपचंतीतिश्वपचाः चंडालाः निषादाश्च श्वपचाश्च अन्त्यजा शूद्राश्चेतिद्वन्द्वः अनावृत्तिपथं मोक्षमार्गं नसपुनरावर्त्ततइतिश्रुतेः अनावृत्तिः शब्दात् इतितदर्थकं चरमं ब्रह्मसूत्रंयंप्राप्यननिवर्तन्तेतद्धामपरमंममेतिस्मृतेश्चगताःप्राप्ताः ५ ६ जातकौतुकामुनयःपुनःकुंभयोनिंपृच्छन्ति कथमित्यादिश्लोकद्वयेन ७ ॥ ॥

८ इतिहासमारभते कांचीपुरस्येत्यादिभिः एकादशश्लोकैः ९ पर्वतंवर्णयति नाम्नेति कुंजराकारेण गजाकारेण भूषितोलंकृतः वन्यस त्वानां वनेभवानांजन्तूनां शरणेसाधुःशरण्यः १० कुन्देत्यादिश्लोकत्रयमेकान्वयि चलच्छदाः अश्वत्थाशम्याकाः चतुरंगुलाः ११ अरि ष्टाः फेनिलाः पारिभद्राः निंबतरवः १२ वेणुभिरिति यत्रशैलेभूमीरुहाङ्गणाः वर्द्धन्तेइत्यन्वयः १३ वर्धमानेति हर्यक्षाःसिंहाः १४ रत्नेति

अवापसिद्धिंपरमांदुर्लभांयोगिनामपि चरित्रंतस्यधन्यस्यवदनःकुंभसंभव ८ श्रीअगस्त्यउवाच कांची पुरस्यमहतःस्थानस्यैशानकोणतः सुवर्णमुखरीतीरेपर्वतोस्तिमहत्तरः ९ नाम्नावेणुगिरिःश्रीमान्कुंजरा कारभूषितः शरण्योवन्यसत्वानांनानाधातुविचित्रितः १० कुंदमंदारहिंतालतालबिल्वचलच्छदाः सप्तप र्णाम्रशम्याकशललासनरोहणाः ११ नागकेसरपुन्नागनालिकेरविभीतकाः वरणोदुंबरारिष्टपारिभद्रादयो द्रुमाः १२ वेणुभिःसहवर्द्धंतेयत्रभूमिरुहांगणाः निकुंजनिलयायत्रवर्षातपनिरोधिनः १३ वर्धमानमहावेणु पर्वनिर्मुक्तमौक्तिकैः हर्यक्षनखनिर्भिन्नहस्तिकुंभच्युतैश्चतैः १४ रत्नकुंजांतरासंगपरभागमनोहरैः नि शातशललोसूचीकृतरंध्रसमुज्वलैः १५ निर्मायंतेनिषादानांहारायत्रवनेचरैः छिंधिभिंधिनमुंचानुद्रव प्रहरमारय १६ इतियत्राभितःशब्दाःश्रूयंतेशबरेरिताः कलभायत्रबध्यंतेलताभिःशबरार्भकैः १७ भिल्ल मल्लशुनोयत्रभषतोवीक्ष्यसूकरान् तरक्षवश्चशार्दूलाःपलायंतेवनेवने १८ ॥ ७ ॥ ७ ॥

रत्नखचितानांकुंजानां लतागृहाणां अन्तरस्य मध्यभागस्य आसङ्गेनयःपरभागः गुणोत्कर्षःतेन मनोहरैः निशाताः तीक्ष्णाःयाशलल्यः शल्यरोमाणिताएवसूच्यः तत्कृतैः रंध्रैःसमुज्वलानितैरिति मौक्तिकविशेषणं १५ १६ १७ भिल्लेति तरक्षवः मृगादनाः १८ ॥ ७ ॥

हरीति हरीणांसिंहानां केशरदामानिसटामालाः तदन्तः बद्धाः व्याघ्रनखाङ्कुरायैः तादृशाः स्तनंधयाः बालाः दंष्ट्रिभिः वराहैः १९ कापोतेति कपोतानांसमूहः कापोतं एनमग्रेपि तस्यमांसभुक् व्याधवाहिनी किरातसेना २० अवान्तरकथामुपक्षिपति तत्रेति विस्रगं

हरिकेसरदामांतबद्धव्याघ्रनखांकुराः स्तनंधयानिषादानांयत्रक्रीडंतिदंष्ट्रिभिः १९ कापोतशोकमापूर्मार्गकौतू कूटमांसभुक् दुर्भिक्षंनैवजानातिश्रितायंव्याधवाहिनी २० तत्रास्तिगोधापुरमित्यनेकशवरास्पदं यत्पर्युषितमांसौघविस्रगंधिदिगंतरम् २१ नानापक्कणसाहस्रशतयूथपसेवितं सिंहव्याघ्रवराहेभत्वगावृत्तमहातपम् २२ नागोनामाधिपस्तस्यनिषादकुलवल्लभः कुलाचलपुलिंदौघदीयमानकरोमहान् २३ महाधनश्चशूरश्चभूपालानांचसम्मतः सदृतांनामशबरींसमानकुलसम्पद म् २४ उद्वाह्यदर्पवानासीतहस्तिन्यागजराडिव रूपयौवनसौजन्यशालिन्याचतयासह २५ रममाणोमुदंप्रापयोगीवब्रह्मविद्यया तस्यैवंवर्त्तमानस्यनापत्यमभवद्विजाः २६ दंतानपत्यभावेनखिन्नाशोचयतिस्मतं अनुद्गतापिबहुशोरत्नवस्त्रविभूषणैः २७ भर्त्राप्रणयिनानित्यंबहुमेनेन किंचनपपौनमधुमांसानिबुभुजेचनचाशनम् २८ दधौमृगमदंनापिनसस्नौकुंकुमांभसि नवेण्युद्वृत्तंनंचक्रेनदुकूलंबभारसा २९ तामवेक्ष्यनिषादानामनुशोचन्नधीश्वरः नामन्यतसुखंगेहेरहितेपुत्रसम्पदा ३० एवंयातेबहुतिथेकालेधि

श्रामगंधि २१ नानेति पक्कणाः शबरालयाः सिंहादीनांत्वग्भिः चर्मभिः आवृत्तः निवर्त्तितः महान् आतपो यस्मात् तदिति पूर्वश्लोकस्थगोधापुरमित्यस्यविशेषणं २२ नागइति कुलाचलेषु हिमालयादिषु येपुलिन्दौघाः किरातसंघाः तैः दीयमानः करः राजग्राह्यधनंयस्मै २३ २४ २५ २६ २७ २८ दधाविति मृगमदं कस्तूरीं नसस्नौ स्नानं नकृतवती वेण्युद्वृत्तंनं केशसंस्कारं २९ ३० एवमिति संसदि सभायां ३१

३२ ३३ प्राणानिति स्पष्टमर्द्धं व्याधादित्यादिश्लोकद्वयमेकान्वयि वृद्धांपप्रच्छुरित्यन्वयः ३४ ३५ प्राभृतमिति प्राभृतंउपायनं ३६ ३७ ध्या

अनपत्योस्मि खिन्नोस्मि सदाहोनिंदितःकुले नभूतपूर्वःकोप्यस्ति मादृशो भाग्यवर्जितः ३२ यत्रकुत्रापिगच्छा= मिअनपत्येनमेफलं यदिकश्चिदुपायोस्ति पुत्रसंपत्प्रदोमम ३३ प्राणानपिपरित्यज्यतस्यकर्त्तास्म्यसंशयं व्याधा स्तस्यवचःश्रुत्वापप्रच्छुश्चकुलोत्तमाः ३४ पक्कणस्यबहिर्वृद्धांजटिलांपर्णवेश्मगां प्रियंगुपिष्टभांडानांसहस्रंम धुसर्पिषाम् ३५ प्राभृतंप्रस्थसाहस्रंदत्वाप्रांजलयोंतिके नागोपिमौक्तिकप्रस्थंप्रणामांतेददौपुनः ३६ माणिक्यवे त्रमतुलं त्वचंपट्टाम्बरंतथा प्रतिगृह्यचतत्सर्वंजरतीशबरीक्षणम् ३७ ध्यात्वाशक्तिधरंदेवंसहवल्यामनोज्ञया चालयंतीशिरःकिंचिदिदमाहवनेचरान् ३८ सहभर्त्रोप्रसन्नेनवल्यस्मद्देवतंमहत् मौक्तिकप्रस्थशतकंयद्यनेनः प्रदीयते ३९ नागादप्यधिकःपुत्रोभविताप्रतिभूरहं इतितस्यांब्रुवाणायांशकुनानामभूध्वनिः ४० प्रत्ययंप्रापि= तोव्याधःप्रसन्नासीत्तथैवतु मुक्ताप्रस्थशतंदद्यांसंजातेतनयेमम ४१ तथाविधेहिमातर्मेयथावल्लीप्रसीदति व द्धातद्वचनंश्रुत्वानागमाहस्थितंमिथः ४२ तवदत्वाव्रतंमत्तःगृहीत्वावत्सरंयदि तिष्ठन्मनोरथःपूर्णःभवितावल्यनु ग्रहात् ४३ अस्त्वित्युक्त्वागृहोद्योगीतद्वाचातोषयद्वधूं साप्रीताव्याधवचनाद्वृद्धांप्रातर्ननामताम् ४४ उपस्पृश्य व्रतंवृद्धास्पृशंतीभस्मनालिके पद्यंचपाठयामासवल्लीप्रीतिकरंपरम् ४५ नमोनमःषण्मुखवल्लभायैनमोनमोन म्रजनार्त्तिहंत्र्यै नमोनमःसर्वसमृद्धिदायैनमोनमस्तेदिशवल्लिपुत्रम् ४६ एतत्पद्यंजपंतीसामधुमांसविवर्जनात्

त्वेति शक्तिधरंषण्मुखं वल्यातन्नाम्न्या पत्न्यासह ३८ ३९ नागादिति प्रतिभूः उत्तमर्णाधमर्णयोः मध्यस्थः ४० प्रत्ययमिति विश्वासमि

त्यर्थः प्रत्यज्ञासीत् प्रतिज्ञामकरोत् ४१ ४२ ४३ ४४ उपस्पृश्येति आचम्येत्यर्थः भस्मनाअलिकेभालेस्पृशन्ती ४५ ४६ ४७ मासत्रयेइति

मासत्रयेप्यतिक्रांतेनाभवल्लक्ष्मकिंचन पुनःसापद्यमदिशत्षण्मुखस्तुतिसुन्दरम् ४८ नमोनमःशैलसुतात्मजायन
मोनमोबर्हिणवाहनाय नमोनमोवल्लिमनोहरायनमोनमोदेहिसुतंगुहेश ४९ इतिपद्यद्वयंवृद्धापाठयित्वाचतां
नतां बभूवपरमप्रीताकृतार्थासीत्यभाषत ५० अतीतेसप्तमेरात्रेदंतानिद्रावशंगता स्वप्नेददर्शस्वोत्संगेस्थापितंपू
र्णमंडलम् ५१ निषादाधिपतेर्भार्याभास्वरंरजनीचरं अंतर्गृहेप्रदीप्तंचप्रबुद्धायैव्यजिज्ञपत् ५२ मान्यत्रकथयेत्युक्ता
साप्रहृष्टतराभवत् अथमासेत्वतिक्रांतेप्रास्फुरत्गर्भलक्षणम् ५३ व्याधाश्चमुदितानेमुःव्रतांतेजरतीमपि प्रागेवज
न्मनःसूनोर्यथोक्तंशबराधिपः ५४ मौक्तिकप्रस्थशतकंवल्लीदेवीमुदेददौ शुभेमुहूर्तेव्याधेंद्रःसर्वाभरणभूषिताम् ५५
आसन्नप्रसवांदंतामवलोक्यदधौमुदं बाहुभ्यामवतीर्णोब्धिपारंगतइवस्वयम् ५६ इयेषतनयंजातंकर्तुंशबरनायकं
ततःशुभान्वितेलग्नेशुभग्रहनिरीक्षिते ५७ दंतासूतात्मजंप्राचीहरिश्चंद्रमसंयथा नागःश्रुत्वात्मजंजातंबभूवमुदितांत
रः ५८ नष्टदृष्टिःपुनर्दृष्टिलाभेनतनुमानिव मधूनिदापयामासपक्कणेषुचसर्वशः ५९ निषादोजरतींसाक्षाद्देवींवल्लीम
मन्यत काहलीशृंगहिक्कानांशब्दास्तत्सुतजन्मनि ६० वियतोध्वव्यजृंभंतनादयंतोदिशोदश ववर्षुःपुष्पवर्षाणिखेचराः
शबरालये ६१ यथाधिकारंव्याधेंद्राःरत्नप्राभृतपाणयः उपासतांतिकेनागंयथापूर्वंप्रियंवदाः ६२ जगुःकलंचगंधर्वानन्तुर्न

लक्ष्मगर्भचिन्हं ४८ ४९ ५० ५१ ५२ मेति अन्यत्र माकथयेत्यर्थः ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ दन्तेति प्राचीहरित् पूर्वादिक् ५८ ५९ ६० ६१
६२ जगुरिति अतनुः अशरीरिणी वाणी ६३

शिवेति नयनार्पणात् निजनयनसमर्पणात् अच्युतात् विष्णोरपि अधिकां कीर्त्तिं प्रदधे धारयामास भूतकालस्य अविवक्षया धारयिष्यतीत्य

शिवभक्तिपरीक्षायांप्रददेनयनार्पणात् अच्युतादधिकांकीर्त्तिंसंप्राप्यशबरान्वयम् ६४ अलंकर्त्तुमयंजातःदं
तायास्तनयोमहान् इतितद्गिरमाकर्ण्यसिद्धाःश्लाघामकुर्वत ६५ रोदनध्वनिमाकर्ण्यशिशोर्दंताकलाक्षरं अ
विंदतपरानंदंयोगसिध्येवयोगिनः ६६ क्रमेणववृधेबालोमात्रासमुपलालितः शुक्लपक्षमनुप्राप्यकलानिधिरि
वोदितः ६७ शबरीशबराणांचतस्मिन्नयनपङ्क्तयः पूर्णामृतमिवासाद्यतदाकंतर्षिताजनाः ६८ देहवर्णस्यस
दृशंनामचक्रेपिताशिशोः नीलवर्णतयानीलःप्रथितःपक्कणेष्वभूत् ६९ जानुभ्यामपिबाहुभ्यांचक्रमंतंकुमारकं
पश्यतोर्व्याधदंपत्योःप्रीतिंजानातिशंकरः ७० जातदंतस्यनीलस्यव्यक्ताऽव्यक्ताक्षरामुदा गिरस्सुधासमरसाःश्रू
यंतेस्मतदामुहुः ७१ छिंधिदारयभिंधीतिनागःपाठयतिस्मसः धूलीकेल्यांनिषादानांशिशूनाक्षिप्यखेलति ७२
बालंविलोकयन्नागःभोजनस्यनचास्मरत् व्याघ्रभल्लूकभूदारहर्यक्षगजपोतकैः ७३ क्रीडतंबालकंदृष्ट्वाप्रह
रेत्यब्रवीत्सिता श्वानौबभूवतुस्तस्यकिशोरकसमौसदा ७४ पार्श्वयोर्भोजनेनिद्रासमयेपिसमीयतुः व्याघ्रवद्वानु
दिवसंभस्मरक्षांवितन्वती ७५ वल्लीषण्मुखकारुण्यान्चिरंजीवेत्युवाचसा ७६ इतिश्रीस्कंदेपुराणेद्वाविंशोऽध्यायः
२२॥ ॥द्वादशेवत्सरेतस्यनूतनायुधसंग्रहं कारयिष्यन्मुदानागोव्याधान्सर्वानमेलयत् १ हिमालयेमहामेरौनिष
धेगंधमादने विंध्येमहेंद्रेमलयेत्रिकूटेमल्लिकार्जुने २ गिरावन्यत्रयेव्याधाःतेचसर्वेसमागताः नानोपायनहस्ता

र्थः ६४ ६५ ६६ ६७ ६९ ७० ७१ ७२ बालमिति भोजनस्येतिकर्मणिषष्ठी ७४ ७५ ७६ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायां

भक्तविलासप्रकाशिकायां द्वाविंशोऽध्यायः २२॥ ॥ * ॥ अथ नागोनामव्याधराजः निजपुत्रस्यनीलस्यअस्त्रशिक्षादिकंचकारेत्याह द्वाद
शइति अमेलयत् एकत्रचकार १ २ ३ संपूज्येति उपदीकृतं उपायनीकृतं द्रव्यजातं त्रिपादैः त्रिभिरंशैःसंगृह्य चतुर्थभागस्य संचया
र्थंरक्षणीयत्वादितिभावः ४ ५ उलूकेति उलूकध्वनिंकुलाचारप्राप्तं घूकस्येवशब्दं तेषांतस्य मंगलार्थत्वादितिभावः अंगुलित्रं ह

संपूज्यमधुमांसादिजासाहारप्रदानतः द्रव्यजातंससंगृह्यत्रिपादैरुपदीकृतम् ४ शुभेमुहूर्त्तेतनयंव्याघ्रचर्म
णिनूतने निवेश्यप्राङ्मुखंहस्तेनागःस्वांक्षुरिकामदात् ५ उलूकध्वनिमातेनुःशबर्यश्चसमंततः अथबद्धां
गुलित्रस्यसूनोर्वामकरेधनुः ६ ददौनागःशरंकिंचिदिदंसदसिचाब्रवीत् पुरःपुत्रशमीवृक्षेनिबद्धःक्रोडपोत
कः ७ शरेणाकर्णकृष्टेनशरव्यंतन्निपातय इतिनागेनसंदिष्टोनीलःसंधायकार्मुके ८ सायकंतंप्रतितरुंविसस
र्जेकृतास्त्रवित् सभूदारार्भकंलक्ष्याद्विभिन्नंवीक्ष्यसर्वशः ९ श्लाघमानावनचरास्साधुसाध्विंतिचाब्रुवन् पुलिं
दकुलवृद्धानांकारयित्वानतिंपदे १० नागःपुत्रंसमाश्लिष्यपरांनिर्वृतिमापह ततःपरंसमामंत्र्यपुलिंदास्तेनपू
जिताः ११ युवराजस्यनीलस्यचाज्ञयास्वंपदंययुः बद्धकक्षस्ततोनीलःशबराचार्यशिक्षया १२ सर्वायुधेषुपरमां
शिक्षामध्यगमच्चिरं शर्करामरुकांतारधावनेहरिणद्विषाम् १३ निरोधेनिर्भयामर्देनतस्यासीत्समोपरः आनाया
दिप्रयोगेषुयुद्धेकेसरिभिःसह १४ सत्वप्रहारमोक्षेचसदृशस्तस्यनापरः आखेटकौतुकाक्रांतचेतसोऽस्यानुवास

स्त्रावापः ६ ददाविति क्रोडपोतकःवराहबालकः ७ शरेणेति शरव्यं लक्ष्यभूतं ८ सायकमितिसः नीलः ९ १० ११ १२ सर्वायुधेष्वि
ति शर्कराःक्षुद्रपाषाणःमरुःऊषरभूमिःकान्तारं दुर्गमंवनं तेषुधावनेहरिणद्विषांसिंहानां १३ निरोधइति निर्भयं यथास्यात्तथा

आमर्दे परस्परसंमर्दे आनायः जालं मृगबंधनसाधनं १४ सत्वेति सत्वाः जंतवः १५ १६ १७ वलिश इति वलिशः कणिशश्चेति नाम्ना प्रसिद्धौ आदिवसात्ययं संध्याकालपर्यंतं १९ २० २१ नेति करणमांद्येन चक्षुरादिजाड्येन २२ २३ २४ २५ २६ विस्तार्येति वागुराः मृगबंधिनीः व

नशेकुरनुयानेपि नागस्तो वनेचराः सिंहव्याघ्रवराहेभशरभारण्यवासिनः १६ न तस्याविदितं किंचिद्गहनमस्ति
महीतले मार्गानुसारिणौ तस्य सुहृदौ च बभूवतुः १७ वलिशः कणिशश्चेति व्याधयोधाधिपात्मजौ सहताभ्यां वि
निर्गत्य प्रातरादिवसात्ययम् १८ चरित्वा समहारण्ये रात्रावायाति पक्कणे एवं विचरतस्तस्य पंच संवत्सरा ययुः
१९ वर्षवातातपास्तस्य बभूवुर्नैव दुःसहाः ततो वनचराः प्राप्य नागपक्कणवासिनः २० ऊचुर्दक्षिणतो बाधां मह
तीं दुष्टसत्वजां निशम्य वचनं तेषां व्याधः प्रोवाच तानिति २१ न प्रागिव बलं व्याधाः मृगयायाममाधुना वृद्धः कर
णमांद्येन खिन्नोस्मो हवनेचराः २२ भवंत एव दुष्टांस्तान्निवारयत सायुधाः तरुणा बलवंतश्च बलिभिश्चान्विताः
श्वभिः २३ तमूचुः श्रुततद्वाक्याः पुलिंदा मिलिताः शतं पुत्रं त्वदधिकं नीलं कुरु सेनाग्रयायिनम् २४ नागोपि प्रीत
ये तेषां प्रेषयामास तैः सुतं प्रतस्थे व्याधसेना सा दुष्टसत्वजिघांसया २५ नीलः सुहृद्भ्यां सहितो नीलमेघसमद्युतिः
धनुर्द्धरैः कवचितो महद्गहनमगाहत २६ विस्तार्य वागुरा व्याधाः तस्थुश्च परितो वनं छिंधि भिंधि गृहाणेति वदंतः स
त्वभूषणाः २७ ततः श्वनादमुखरे वने सर्वत्र संशयात् बभ्रमुर्मृगयूथानि गगने घनयूथवत् २८ ॥ ७ ॥

नं परितः वनस्य समन्तात् अभितः परित इत्यादिना षष्ठ्यर्थे द्वितीया सत्वभूषणाः सत्वं बलं तदेव भूषणं येषां २७ ततइति श्वुनां नादेन मुखरे
संशयात् जीवनसंशयात् मृगयूथानि गजसमूहाः भद्रा मंद्रा मृगाश्चेति विज्ञेयास्त्रिविधा गजाः हिमवद्विंध्यमलयशैलजाताः क्रमेण ते द्

जघ्नुरिति लगुडैः दंडैः निस्वनंतः नितरां शब्दं कुर्वंतः २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ उज्जहारेति वन्यदंष्ट्रिनः वनवराहस्य वपुषः शरीरात् यावतश

जघ्नुर्व्याधाश्च लगुडैः मृगानंतिकचारिणः नीलराजेन दलिता निस्वनंतो महाबलाः २९ सिंहव्याघ्रवराहाश्च निपेतुः स्त्यक्तजीविताः नीलबाणप्रहारार्त्तं नानासत्वसमाकुलम् ३० आसीदरण्यं मथितं क्षुभितार्णववारिवत् नीलो निकुंजाद्गुवन्तं दक्षिणाशामुखं भयात् ३१ कृष्णसारमनुद्रुत्य प्रतस्थे धृतकार्मुकः कनिशो वलिशश्चोभौ सह तेनाभ्यधावताम् ३२ दृश्यादृश्यतनुर्नीलं कृष्णसारोपि दूरतः विचकर्ष परिश्रांतं मारीचो राघवं यथा ३३ धावतः कृष्णसारस्य मध्ये कश्चन सूकरः विनिर्ययौ नागसुतो निजघान शरेण तम् ३४ उज्जहार शरं यावत् वपुषो वन्यदंष्ट्रिणः स कृष्णसारः सहसा वने क्वापि तिरोदधे ३५ अथ तापपरिश्रांतः क्षुधितस्तृषितो वने व्याधराजसुतः प्राह सुहृदौ चश्रमौ ३६ मृगः पलायितोरण्ये परिश्रांता वयं क्षुधा उपलक्ष्येत चेद्वारि श्रांतिः शांतिमुपैष्यति ३७ कणिशोऽथ तमाहेदं सखे स्वादुतरं ननु जांगलं वन्यलोकस्य भुज्यतां किं विलम्बसे ३८ न वन्हिमिह पश्यामि पिपासा महती मम उपायः कोनु भवितेत्याह नीलो धृतस्तरम् ३९ कणिशः प्राह लंभूप श्रूयतां मद्वचः सखे क्रोशद्वयादितः शैलो दृश्यते कश्चिदुन्नतः ४० सिद्धचारणगंधर्वसेवितो देवभूषितः फलभारानतैः पुष्पैः सांद्रैः सानुगतं श्रितः ४१ सुवर्णमुखरी नाम ततउत्तरतो नदी कमलोत्पलकल्हारवनामोदाधिवासिता ४२ घृतपिंडोपमा यत्र चरंति शफराः सखे तत्र गत्वा महानद्यां स्नात्वा पीत्वा रुषोत्तमान् ४३ स्वादतस्तेन पुनरावृत्तौ बुद्धिर्भविष्यति मया परिचिता पूर्वं सा नदी मृगयांतरे ४४ ॥ ७ ॥

रं उज्जहार उद्धृतवान् ३५ ३६ ३७ कणिश इति जांगलं वनं ३८ नेति तरं धृतः धृतवान् इति कर्त्तरिक्तः ३९ ४० ४१ ४२ घृतेति रुषोत्तमा

४५ ४६ श्लाघमानइति निमित्तानि शुभशकुनानि ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ गंधर्वेति गंधर्वाणां देवयोनिविशेषाणां गीतस्य गानस्य माधुर्येण द्रवंतः नादक्रिययेतिभावः गानशास्त्रज्ञैः समयविशेषं प्रतीक्ष्य तदुचितगानकरणे पाषाणा अपि द्रवन्ति शुष्काश्च

उत्तिष्ठोत्तिष्ठ तन्नीलं बलिशः प्राह हे सखे त्वया वनवराहोऽयं मया विद्धः प्रतीक्ष्यताम् ४५ अत्रैव जलमानीय तत्त्वदा स्यावहे पुनः तथेत्युक्तेऽपि सुहृदा नागसूनुर्नदीं प्रति ४६ श्लाघमानो निमित्तानि प्रतस्थे कणिशान्वितः मुहूर्त्तेनैव तं गत्वा पर्वतं तस्य चांतिके ४७ ददर्श नीलस्तटिनीं सुवर्णमुखरीं ततः स्वादुशीतलपानीयामतिस्वच्छां महामुदा ४८ तरंगमधुराधूतपांथजालपरिश्रमां नानातीरतरुव्रातशिरःसाहस्रवर्त्तिनाम् ४९ विहंगमानां ध्वनिभिः मुखरीकृतदिङ्मुखां मज्जन्मुनिवरस्तोमशिष्यकोटिसमावृताम् ५० कालहस्तीशनिर्माल्यपुष्पभासुरवेणिकां मत्स्यकच्छपसंचारसमाधूतसरोरुहाम् ५१ मकरंदरसास्वादमत्तालिध्वनिनादितां मरालचंचुसंदष्टबिसलालसहंसिकाम् ५२ मज्जन्निर्जरवारस्त्रीस्तनकस्तूरिकाबिलां पानावतीर्णवन्येभदानचंद्रकमंडिताम् ५३ हर्यक्षहतमत्तेभकुंभमौक्तिकशर्करां बालदूर्वादलश्यामसरोमांचमृगांचिताम् ५४ गंधर्वगीतमाधुर्यद्रवदश्ममनोहराम् उपांतकुंजसंशुष्यन्मुनिवार्द्रकवल्कलाम् ५५ इङ्गुदीफलसंक्षोदस्निग्धश्लक्ष्णशिलांतरां तटकीचकसंदष्टबालार्तचमरीमृगाम् ५६ खंजरीटविहारक्ष्माखातशंकुवनेचरां स्फुरदावर्त्तनाभीकां नीलोत्पलविलोचनाम् ५७

तरवः पल्लविता भवंतीति संप्रदायः तादृशा ये अश्मानः तैः मनोहरां वार्द्रकं वृद्धसमूहः ५५ इङ्गुदीति संक्षोदः चूर्णः जटाबंधनार्थमिति भावः तटकीचकैः संदष्टाः ये बालाः केशाः तैः आर्त्ताः चमरीमृगाः तेषां बालप्रियत्वादिति भावः ५६ खंजरीटेति खंजरीटानां खंज

नारव्यपक्षिविशेषाणां विहारक्षमायां क्रीडाभूमौ खाताःनिखाताः शंकवः कीलायैःते वनेचराः यस्यां खंजरीटमिथुनक्रीडां दृष्ट्वा कि
राता स्तत्रनिधिनिश्चयेन कालान्तरे तत्परिचयाय शंकून् खनंतीतिभावःनिधिमत्येवदेशे खंजनाः क्रीडंतीतिप्रसिद्धिः स्फुरदित्यादिना
सरितं नायकात्वेन रूपयति आवर्त्तएवनाभी यस्यास्तामित्यादि ५७ उन्नमदिति पुलिनमेव आरोहः नितंबः शुद्धफेनएव वरांशु

उन्नमत्पुलिनारोहांशुद्धफेनवरांशुकां विकसत्पंकजमुखींदीर्घशैवालकुंतलाम् ५८ चक्रवाकस्तनवतींचारु
कुंचितहंसकां महिषीसिंधुराजस्यमंडितामिवभूषणैः ५९ सुवर्णमुखरींदिव्यासरितंशबरात्मजः समीक्ष्यमुमुदे
नीलःसख्यासहनिगाह्यताम् अपहायपरिश्रांतिमभवन्मोदनिर्भरः ६० सद्यःसुवर्णमुखरीसलिलावगाहाद्व्याध
स्यनष्टमखिलंदुरितंबभूव चेतश्चनिर्मलमभूद्बहुजन्मभाग्यकल्पद्रुमोप्यथफलोन्मुखतांप्रपेदे ६१ इतिश्रीस्कं
दोपपुराणेत्रयोविंशोऽध्यायः २३॥ ॥ ॥ ॥श्रीअगस्त्यउवाच तीरद्रुमफलंस्वादुभुक्त्वायसुहृदर्पितं ब
भूवतृप्तोमुदितोनीलःश्रांतपरिश्रमः १ पश्यन्नभ्रंलिहानवृक्षानसुवर्णमुखरीतटे विश्राणस्सशरंचापंविचचार
वनेचरः २ अथश्रीकालहस्तीशसेवासंप्रीतचेतसा आसीदप्सरसांतस्मिन्संभ्रमः शैलमूर्द्धनि ३ निक्वाणिः
तरवोन्मिश्रोवेणुस्वनविचित्रितः मंद्रमर्द्दलनिह्रादकृतमायूरकौतुकः ४ नानतारखालापलीलाकोरकित
द्रुमः गंडशैलशिलासारद्रवीकरणपंडितः ५ कालहस्तीशभूषाहिराजराजानुमोदितः संगीताडंबरस्तासांव्यान

कंयस्याः ५८ ५९ ६० ६१ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांत्रयो
विंशोऽध्यायः २३॥ ॥ ॥ प्रस्तुतमेववर्णयति तीरेति १ २ अथेति संभ्रमः त्वरा ३ निक्वाणितेति निक्वाणितरवःभूषणशब्दः

भूषणानांतुशिंजितं निक्वाणोनिक्वणः क्वाणः क्वणः क्वणनमित्यपीत्यमरः मायूरंमयूरसमूहः तस्यकौतुकंमेघगर्जितभ्रमजन्यंकौत्
हलंकृतंयेनसादृश्यादितिभावः ४ तानेति तानानांस्वरविशेषाणां तारस्वस्यअत्युच्चशब्दस्य आलापः आरंभसमयः तस्यलीलयाकोरकि
ताःसंजातकोरकाःद्रुमाःयस्यपूर्वोक्तनादक्रिययेतिभावः ५ कालहस्तीशेति भूषार्थं येअहिराजराजाःमहासर्पाः तैःअनुमोदितःतेषांगा

तेनाकृष्टमनानीलःसुहृदःप्राहकौतुकात् परिमृष्टाममश्रांतिरपिशांताक्षुधात्तथा ७ सुवर्णमुखरीस्नानात्परि
पूतोस्मिसांप्रतं न्यस्तभारमिवाभातिप्रसन्नमिवमानसम् ८ आपूरयतिकोयंमेमुहुःशब्दामृतैःश्रुतिं अवतीर्णइव
स्वर्गःशैलाग्रेकिंनपश्यसि ९ अथतंप्राहकणिशःपितुस्तेमृगयांतरे मयासहगतेनप्रागिदमाकर्णितंतथा १० शि
खरेशैलराजस्यदिव्याकाचनदेवता देवास्तांपूजयंतीतिकिंवदंतीमहीयसी ११ इयमेकपदीतत्रसेवार्थंगच्छ
तांसखेमधुमाक्षिकशब्दानुविधायीश्रूयतेध्वनिः १२ दिदृक्षा यदिगच्छावःतत्रापिप्रियसांप्रतं तथेतिनीलःप्रथि
तःत्वरितःसुहृदासह १३ आरुरोहगिरिश्रेष्ठंसोपानैःक्षुल्लकाश्मभिः समाधिमिवयोगींद्रःशनकैःसंयमादिभिः
१४ पार्श्वेपरिणमद्वेणुपर्वांतोद्वांतमौक्तिकैः समंततःशर्करितामतिक्रम्यसवर्त्मनीम् १५ चरंतियत्रजीमूताःक
लभाद्धवमेचकाः अध्यारुरोहतान्नीलःससुहृत्तदधित्यकाम् १६ ददर्शशैलशृंगाग्रेनमेरुवनमुत्तमं कृतमालवनोन्मि

नप्रियत्वात् व्यानशे व्याप्नोतिस्म ६ ७ ८ ९ १० शिखरेइति देवताअस्तीतिशेषः किंवदंतीजनश्रुतिः ११ इयमिति एकपदी एकम
नुष्यसंचारयोग्यामार्गःगच्छतांजनानां गम्यतामितिपाठे त्वयेतिशेषः १२ दिदृक्षेति प्रियेतिसंबोधनं १३ आरुरोहेति क्षुल्लकाःसूक्ष्माःस
माधिमिवभूमिकाक्रमेणेतिभावः १४ पार्श्वेइति परिणमतांजातपरिपाकानां वेणूनां पर्वभ्यःग्रन्थिभ्यः उद्वांतैःमौक्तिकैःशर्करितांसं

जातशर्करांवर्त्तनींएकपदीं१५ चरंतीतिऋधिरूकांऊर्ध्वभूमिं१६ १७ १८ १९ पदेइति प्रससादतरां अत्यंतंप्रसन्नंबभूव २० ततइतिदर्दु
रेणमंडूकेन फूत्कुर्वन् अतएव उत्फणःउद्धृतफणः यः अहिःसर्पः तस्यफणाकृति फणाकारं २१ २२ २३ कपोलेति कपोलयोः गंडस्थ
लयोः कषणे घर्षणे कण्डूशमनायेतिभावः आसक्तानांमत्तेभानां मदेनवासितं सुगंधितं वल्मीकेषु सर्पायतनेषु येअहयःसर्पाः ते

बिल्ववृक्षंतमुद्दिश्यगच्छन्व्याधोत्तमास्सजः॥ ददर्श परितःसर्पान् शांतवैरान्सहस्रशः १८ गच्छतःपदवींतस्यसो
मावधिमगाहत मुनेःशिवप्रसादेनसंसाराध्वावधिर्यथा १९ पदेपदेस्यपापानि कोटिजन्मार्जितान्यपि प्रणष्टानिय
तस्तस्मात्प्रससादतरांमनः २० ततोदर्दुरफूत्कुर्वदुत्फणाहिफणाकृति लिंगंमाहेश्वरंदिव्यंप्रस्फुरत्सुखमन
स्थितम् २१ कृतोपहारंभक्तेनकृतमालस्रगंचितं कोटिसूर्यप्रतीकाशंकोटिशीतांशुशीतलम् २२ सकृद्दर्शनमात्रे
णसर्वपापहरंपरं सन्निधौमुनिविन्यस्तपुष्पदूर्वातिलाक्षतम् २३ कपोलकषणासक्तमत्तेभमदवासितं वल्मी
काहिशिरोरत्नदीपांचितदिगंतरम् २४ दुकूलेनेवमहतानिर्मोकेणपरीवृतं कस्तूरिकामृगासंगकस्तूरीरसवासितं
२५ कालहस्तीश्वरंनामकालमृत्युनिवारणं बभूवमुदितोदृष्ट्वायोगीवज्ज्योतिरांतरम् २६ ननामदंडवद्भूमौप्रदक्षि
णमथाचरत् स्वामिन्मांरक्षरक्षेतिवदन्नंजलिमादधे २७ अभूद्रोमांचिततनुरानंदाश्रुकणाचितः भक्तिंदधा
वतितमांभवेभवभयापहाम् २८ पश्यतोव्याधपुत्रस्यभगवंतंमहेश्वरम् चक्रुश्चक्षुष्यनस्थानंसर्वाःकरणवृत्त

नां शिरोरत्नान्येव दीपाःतैः अंचितं पूजितं दिगंतरंयस्य २४ दुकूलेनेति श्वेतपट्टवस्त्रेणेव स्थितेन निर्मोकेण सर्पत्वचापरीवृतंपरिवृतं
२५ २६ २७ २८ पश्यतइति करणवृत्तयः चक्षुर्भिन्नेंद्रियवृत्तयः चक्षुषिनेत्रेअवस्थानंस्थितिंचक्रुःएकाग्रमनाददर्शेत्यर्थः २९ ॥

नवमिति अदः लिङ्गं नवन्नवमिवाभूत् अदृष्टपूर्वतया अतिरमणीयतया चेति भावः क्षणेक्षणे यन्नवतामुपैति तदेव रूपं रमणीयता याइत्युक्तेः तस्मात्सेवनात् आत्मनः जातिं किरातजातिं व्यस्मरत् विस्मृतवान् ३० पिबन्निति उदन्यया पिपासया ३१ ३२ जारिणीति पूर्वं प्रोषि

नवंनवमिवादोभूल्लिङ्गं व्याधः सशांकरम् सिषेवे सादरं तस्मात् व्यस्मरज्जातिमात्मनः ३० पिबन्निव मुहुः प्रोत्या लिहन्निव उदन्यया जिघ्रन्निव च संश्लिष्य तत्किमाकर्णयन्निव ३१ गृह्णन्निव करेः शंभुं व्याधः स्ववशमानयन् आलिंग्य साहरं वृत्तिर्व्याधपुत्रस्य मानसी ३२ जारिणीव दृढं तस्यौ प्रेयसं प्रोषितागतं एतावंतमिमं देवमनिषे व्यातिवाहितम् ३३ कालं कष्टमहं मन्ये वृथैवायुर्व्ययः कृतः इतः प्रभृति नैवास्य त्यक्तव्यः सन्निधिर्मया ३४ कृ तकृत्यो भविष्यामि कालहस्तीशसेवया इति निश्चित्य मनसा सस्वायं प्रियमानसः ३५ केनवा मूर्ध्नि देवस्य म्लानः पु ष्पांजलिः कृतः उत्सार्याहं विधास्येऽस्य नवारग्वधमालिकाम् ३६ द्रुमानि वन्यपुष्पाणि निपतंति कथं यथा इति नीलोक्तिमाकर्ण्य कणिशः प्राह विस्मितः ३७ पितुराखेटकाले ते दृष्टः कश्चिदिहागतः तस्य मुष्टिमिताः केशाः मौलिमध्ये दृढीकृताः ३८ त्रिगुणैः तंतुभिः कूर्चं वामांसे वामतो वहन् असावन्वहमभ्येत्य सुवर्णमुखरीजले ३९ आनीतकलशेनामुं मूर्ध्नि सिंचति देवतां नवानि बिल्वपत्राणि शम्याककुसुमानि च ४० मौलौ पादे च निक्षि प्य मंदं किमपि जल्पति अग्रस्थूलान्नकवलं कृत्वा हस्तं च दक्षिणम् ४१ दर्शयित्वा गृहीत्वान्नं प्रत्यहं याति मं दिरं हस्तस्पर्शजलक्षेपं सहते नैव देवता ४२ महतीयं न चास्माकं छायामपि सहिष्यते तस्मात्त्वं दूरतस्तिष्ठ यदेकः

तः पश्चादागतः तं प्रेयसं जारिणीव योषा जारमिव प्रियमिति श्रुतेः ३३ ३४ ३५ केनेति आरग्वधमालिकां शम्याकपुष्पमालिकां ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१

४२ ४३

४४ ४५ ४६ बहूनीति देवस्यप्रसादेजन्मकर्मादिर्नैवकारणंभक्तेरेवमुख्यकारणत्वादितिभावः ४७ ४८ ४९ ५० ५१ अङ्गीकुरुष्वेति

सख्युर्वाचंसमाकर्ण्यनीलःप्राहस्मयन्निव वनेचराणामस्माकमेतद्धिकुलदैवतम् ४४ अस्माद्गिरिवनेयस्माद्दू सत्याघतमस्ततःसुहृत्तमंविधास्यामित्वामिवामुंमहेश्वरम् ४५ द्वित्रैरेवदिनैःपश्यभक्त्याकिंकिंनसिध्यति सुवर्णमुखरीवारिसुलभंकुसुमानिमे ४६ बहूनिमृगमांसानिकथंनाराध्यतेहरः जन्मकर्मादिदेवस्यप्रसादेनैवकारणम्॥ ४७ साधनंभक्तिरेवास्मिन्जात्याहीनोप्यहंप्रियः रमतेनमनस्तत्रसखेमेपितुरालये ४८ यथात्रानंदभरितस्तस्मादत्र वसाम्यहं इत्युक्त्वासन्निधिंप्राप्यसांजलिःसव्यजिज्ञपत् ४९ कथमेकोनिवससिवनेदुष्टमृगान्विते प्रभुस्त्वमसिलोकानांशैलाग्रेवर्तसेकथम् ५० अप्यस्माकंपरिजनोनतेकश्चिदिहापरः अहमेवभविष्यामिदिवारात्रंचपार्श्वतः ५१ अंगीकुरुष्वमांदेवदासभागःक्षमस्वमे करोम्यंजलिमात्रंतेप्रसीदमयिशंकर ५२ एवमात्मार्पणंकृत्वाशबराधिपनंदनः सपर्यांशांकरींकर्तुंतदारभ्योपचक्रमे ५३ शरैराच्छिद्यतस्यारात्तृणगुल्मलतादिकं दूरीचक्रेक्षणेनैवदुरितान्यपि भक्तितः ५४ मृगान्निहत्यबहुशोमृगयायामथानले निक्षिप्यचिंतामहतीमवापशबरात्मजः ५५ वतदूरेसरिद्वारिवने पुष्पाणिनांतिके कलशादिनमेकिंचित्करिष्येर्चांकथंविभोः ५६ इतिचिंतयतस्तस्यप्रत्यभात्बुद्धिरुत्तमा एवमस्त्विति निश्चित्यसचक्रेयन्महासनः ५७ अनन्यसुकरंतद्विश्रूयतांभक्तिसाहसं अभिषेकांबुकलशमतनोन्मुखमात्मनः ५८ सोपानत्प्रपदंचापिव्यधान्निर्माल्यशोधनं दूराहृतानांपुष्पाणांभाजनंकेशिकांतरम् ५९ ॥ ७ ॥

हेदेवदासंमांअङ्गीकुरुष्वनिजभक्ततयास्वीकुरुमेआगः अपराधंक्षमस्व ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ इतीति उत्तमाबुद्धिःप्रत्यभात्प्र

तिष्ठातिस्म ५७ ५८ सोपानदिति उपानहापादरक्षयासहितं प्रपदंपादाग्रं निर्माल्यशोधनंव्यधात् विदधातिस्म पादेनैवलिङ्गशिरोगतंनिर्माल्यं दूरीचकारेत्यर्थः एवंकेशिकांतरं केशवृंदमध्यंपुष्पाणांभाजनंपात्रंचकारेत्यर्थः ५९ हस्तमिति अनलेन अग्निनापूर्वमुच्छूनं स्थूलंपाकवशेनपश्चाच्छोषितं ६० उद्धृत्येति हेतिना शस्त्रेणस्पृश्यं स्पर्शयोग्यं ऊष्मलं कदुष्णंसिध्मादित्वाद्लच् ६१ परीक्ष्येति दं

हस्तंचदक्षिणमेनैवेद्यफलभाजनं अथसंवीक्ष्यपिशितंअनलोच्छूनशोषितम् ६० उद्धृत्यहेतिनाकृत्वाफूत्कारैःस्पृश्यमूष्मलं इदंयुक्तंकिमीशस्यस्वादुपक्वंनवाभवेत् ६१ परीक्ष्यदास्येदेवायनचेद्द्रोहोभविष्यति दृष्ट्वादंतैस्ततोमांसंपर्यैक्षतचजिह्वया ६२ यद्यत्स्वादुतमंमांसंमधुसिक्तंवनेचरः शैलरंभादलपुटेततस्त्यंजगृहेपृथक् ६३ सुवर्णमुखरीवारिनिमज्यार्द्रेथकेशिके तत्रपुष्पाणिसंगृह्यमुखेसंजगृहेजलम् ६४ वामेनसशरंचापंआदायनिजपाणिना अन्येनमांसपुटिकामनुप्रातिष्ठतेश्वरम् ६५ यत्रास्तेकालहस्तीशोत्वरयाभ्येत्यतत्रसः सोपानहापदाग्रेणभक्त्यानिःशंकमेश्वरम् लिंगंस्पृष्ट्वाप्रचिक्षेपनिर्माल्यंपरमेशितुः ६६ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेचतुर्विंशोऽध्यायः २४॥ ॥७॥श्रीअगस्त्यउवाच मौलौनिरस्तनिर्माल्येगण्डूषजलधारया अभिषिच्यनिधायाग्रेमांसपत्रपुटंविभोः प्राक्षिपत्केशभारस्थंनतास्यःकुसुमोत्करं निवेदितानिमांसानिनोपयुक्तानिकिंमया २॥ ७ ॥

तैर्दृष्ट्वा दंशनंकृत्वाजिह्वयाच पर्यैक्षत परीक्षितवान् ६२ यदिति ततस्त्यं तत्रविद्यमानं ६३ सुवर्णेति वारिजले ६४ वामेति ईश्वरमनुशिवलिंगमुद्दिश्यप्रातिष्ठतप्रतस्थे ६५ ६६ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांचतुर्विंशोऽध्यायः २४॥ ॥७॥ क्रमेणनीलस्यशिवपूजाप्रकारमाह मौलाविति गण्डूषः मुखस्थितस्यजलस्य थूत्कारः १ २

विचारयन्निति मांर्गम्मृगसंबंन्धि एवमग्रेपि मधुना आ प्लुत मिति अग्रिमेणान्वयः ३ ४ ५ ६ ७ ८ प्रातरिति महाग्रासः प्रलयेऽजग

विचारयन्नितिप्राहप्रांजलिस्सन्निधोहरं भुंक्ष्वमांसमिदंस्वादुमार्गमायूरमाप्लुतम् ३ मधुनेदंतुकापोतंगो
धामांसमिदंप्रियं एणेयंयदिवाराहंप्रियंतेचानयामितत् ४ सुवर्णमुखरीमीनानिमान्पश्यघृतोपमान् भुज्य
तांकालहस्तीशशपेमयिदयांकुरु ५ यदिनाश्नासिदेवेशनाश्नीयामप्यहंध्रुवं ददामिवदनेवातेमधुसिक्तं
महेश्वर ६ एवमस्त्वितितद्वक्त्रेमांसंकिंचिदथार्पयत् दयालुःकालहस्तीशोतन्मांसंबुभुजेयदा ७ इदोस
वेतदाव्याधःस्वीचकारचशंकरः अथोत्थायमुदान्त्सन्निदमाहकृतांजलिः ८ प्रातर्भुक्तमिवस्वादुमांसंकिंतु
ममापिते व्याधवाक्यंनिशम्याथमहाग्रासोमहेश्वरः ९ ततोप्यधिकमेवेतिशिरःकंपाद्मोदत निवक्षुर्व्याधव
त्तांतमिवदेवोदिवाकरः १० वरुणस्यापरांभोधौममज्जब्राह्मणोत्तमाः बहिर्गतैरिवाघौघैस्तिमिरैर्विश्वमावृतम्
११ गृहीतस्तंभिताहींद्रफणारत्नप्रदीपिते सन्निधौनिशिदेवस्यतस्थौदीपप्रदोहिसः १२ चिकीर्षुरालयंपूजा
मेवमेववनेचरः अन्येद्युःप्रातरटवींमृगयार्थमगाहत १३ अर्चकोपिसमागत्यमांसगंधिंमहेशितुः दृष्ट्वालिंगंवि
निश्वस्यरुरोदपतितःक्षितौ १४ उच्चैःस्वरेणचुक्रोशव्याधैर्दुष्टैरिदंकृतं नरके निपतिष्यतिशिवद्रोहरताहिते
१५ इतिसंप्रोक्षणंकृत्वापूजयित्वाचपूर्ववत् जगामस्वालयंविप्रःशबरोऽथसमाययौ १६ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥

ष्टसकत्वादितिभावः ९ १० वरुणस्येति विवक्षुरिवेतिपूर्वेणान्वयः बहिर्गतैरिवेति शिवपूजाप्रभावात् नीलदेहतोनिष्क्रांतैः अ
घौघैरिवस्थितैरित्युत्प्रेक्षा ११ गृहीतेतिपूर्वंगृहीताःपश्चात्स्तंभिताः ये अहीन्द्राः तेषांफणारत्नैःप्रकर्षेणदीपितेप्रकाशिते १२

१७ १८ १९ अर्चकइति वनदेवैः वनदेवताभिः गृहीतं सुतं श्रुत्वा नागः नीलस्यपिता २० वैद्यैरिति भेषज्यकरणेपिसुतस्यालाभात् निराश इत्यर्थः २१ दीर्घेति निरोगः रोगरहितः दीर्घरोगीवसनीलः २२ २३ २४ भक्त्येति आध्वरंयज्ञसंबंधि हविंपुरोडाशादि २५ माल्यमि

अतीतः किन्नुसमयः क्षमस्वकरुणाकर इतिनत्वायथापूर्वंकृत्वानिर्माल्यशोधनम् १७ स्वगंडूषाभिषिक्तस्यमांसा हारंन्यवेदयत् तथैवभोजयामासतच्छेषंबुभुजेपुनः १८ एवमर्चयतः शंभुंमासएकोत्यवर्त्तत दूषितंवस्त्वहंमत्वा लिंगंसंप्रोक्षणादिना १९ अर्चकः शोधयामासविचाराक्रांतमानसः वनदेवगृहीतंस्वंनागः श्रुत्वागतः सुतम् २० वैद्यैश्चकारभैषज्यंनिराशः स्वालयंययौ प्रतियातेऽथशबरेततः पितरिपक्कणम् २१ दीर्घरोगीवनीरोगस्सबभूव वनेचरः प्रतिबंधविनिर्मुक्तोमुमुक्षुरिवशंकरे २२ दधारपरमांभक्तिंप्रीतिंकामीवयोषिति गंधोदकाभिषेकंतंगं डूषजलसेचनम् २३ सपादत्राणतस्यादप्रहारोमूर्ध्निचान्वहं स्कंदस्येवशिशोर्लीलाविन्यासोंघ्रिरुमापतेः २४ भक्त्यापरीक्षितंस्वादुवन्यमांसंयदर्पितं सहस्रांशुतुलांतस्यनैवाहत्साध्वरंहविः २५ माल्यंतत्केशविभ्रष्टंनिर्दो षंहेमपुष्पवत् पर्यटन्विपिनेनिघ्नन्सत्वान्जक्षन्पिबन्हसन् २६ नकिंचिदन्यसंरंभात्एवमेववनेचरः वारिपूरितगर्भास्यंमांसंपत्रेधनुःकरे २७ शिवार्चनार्थमायांतंखेचराः प्रशशंसिरे शिवार्चकः परंतस्मिन्शबरे द्वेषमादधे २८ परंशंभुस्त्वतितरांशबरेप्रीतिमातनोत् अथैकदाद्विजः प्रातः पूजार्थंप्रागिवागतः २९ ददर्शलिं गमीशस्यशबरेमृगयांगते मांसकीकससंकीर्णंवसामंत्रितमक्षिकं ३० काकगृध्राकुलोपांतंश्वापदैः परितोवृत्तं

तिजक्षन्भक्षयन् २६ २७ २८ २९ ददर्शेति कीकसान् अस्थीनि वसया मेदसा आमन्त्रिताः आकारिताः मक्षिकायेनतत् ३० ३१

देवेति सूनास्थानमिव पशुहिंसनस्थानमिव ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ अथेति शाबरीं शबरसंबंधिनीं तद्वेषी शबरद्वेषी ३८ परी

देवस्थानमिदं पुण्यं सूनास्थानमिवाधुना पापेन द्रोहिणा केन कृतमेवं दुरात्मना ३२ अपराधं कथं नित्यं सहसे शबरैः कृतं हा हतोस्मि न मे मृत्युः किं पश्यसि महेश्वर ३३ न पश्यामि दुरात्मानं शिवलिंगविदूषकं गते मयि प्रतिदिनमेवं दूषयते खलः ३४ अद्य क्षांतमिदं सर्व्वं श्वः स चाहं मृतो ध्रुवं इत्युक्त्वास्थीनि मांसानि स्वयमुत्सार्य दूरतः ३५ संप्रोक्षणविधिं कृत्वा गंधतैलादिलेपयन् सुवर्णमुखरीतोयकलशीशतसेचनात् ३६ शतरुद्रीयमंत्रेण पूजयित्वा महेश्वरं यथापूर्व्वं ययौ वेश्म न मुक्तिं विदधे शुचः ३७ अथ स्वप्ने तमाहेशः शाबरीं भक्तिमुत्तमां तस्मात्प्रियतरो नान्यस्तद्वेषी तु ममाहितः ३८ परीक्षणीया यदि ते भक्तिस्तस्य महात्मनः वसैकत्र निगूढस्त्वं रात्रौ गुल्मे परेहनि ३९ इत्युक्तांतर्धिमकरोत्कालहस्तीश्वरो विभुः अथाचैकः समुत्थाय भयात्पुलकितो निशि ४० नैव निद्रामवापायं स्मारंस्मारं विभोर्वचः शबरोपि यथापूर्वं पूजयामास चादरात् ४१ नीत्वा रात्रिं ययौ वन्यमाखेटायारुणोदये द्विजोप्याजंतुसंचारदर्शनात्प्राक्समुत्थितः ४२ आगत्य कालहस्तीशमर्चयित्वा सविस्मयः उपांतवटवृक्षाग्रशाखामारुह्य संस्थितः ४३ अतिक्रांतेऽथ मध्यान्हे लम्बमाने दिवाकरे निहत्य विविधान्सत्वान् आदाय पिशितम्बहु ४४ स्नातः सुवर्णमुखरीवारिसंपूरिताननः मांसायुधकरः शंभोरंतिके समदृश्यत ४५ द्रुतमागत्य पादाग्रात्कृत्वा निर्माल्यशोधनं गण्डूषपयसा मौलावभिषेकं विधाय च ४६ ॥ ७ ॥

क्षणीयेति गुल्मे लतागृहे ३९ ४० नीत्वेति आसमंतात् जन्तूनां सञ्चारदर्शनात्प्राक् किञ्चित् अवशिष्टायां रजन्यामित्यर्थः ४१ ४२ ४३

क्षिपन्केशस्थितं पुष्पं पिशितानि न्यवेदयत् यथापूर्वमभुंजानमिदमाह महेश्वरम् ४७ विलंबसे कथं देवः मांसं मधुरसापूतं भुंक्ष्वाद्य स्वयमेवास्मि श्रांतो दूरादिहागतः ४८ इत्युक्त्वा चिकुरान्व्याधो दृष्टिमार्गनिरोधिनः सन्नह्येशं भोजयितुं मांसहस्तोतिकंपयो ४९ वामनेत्रस्रवद्रक्तमुखमालोक्य शांभवं आहतोस्मीति शबरः परं मूर्छामवापह ५० क्षणादुत्थाय विरुदन्ममार्जे रुधिरं दृशः पुनश्च रुधिरं तस्मान्नयनाद्पतद्बहु ५१ गजदंताभिघाताद्वा मृगाणां वा खुराहतं देवदेवस्रवद्रक्तं नववामविलोचनात् ५२ अर्चकापसदस्यागो महदस्ति न संशयः अस्तु वायेन वाकेन दृग्रोगस्तेन शाम्यति ५३ यावत्तावन्न भोक्ष्येहं ज्ञातमस्त्यौषधं च मे दूरस्थायादुपादायविशल्यकरणीरसम् ५४ असिंचन्नयने शंभोः दृग्विकारस्तथैव सः व्याधोपि शूलिनश्चक्रे भैषज्यं विविधौषधैः ५५ न शशाम यदा तावदेवं च क्रे स निश्चयं ममनेत्रार्पणेनास्य विकारः शांतिमेष्यति ५६ करिष्यामि तथैवाहं नान्यदस्ति ह्यौषधं भवेत् इत्युत्कृत्य शरेणाक्षि निदधे भगवद्दृशि ५७ विकारः शंभुनेत्रस्य शशाममुमुदे च सः उपाजहार पिशितं दक्षिणादुक्तमीक्षणात् ५८ धारा तमपतच्छंभोः व्याधश्चिंतामवापह न तेरोगो महादेव मम भक्तिं निरीक्ष्यसे ५९ अन्यदप्यक्षि दयां चेत्सपर्यास्विकथं भवेत् किं व्याधपूजया देव दक्षिणाक्षि गृहाण मे ६० इत्यर्पयिष्यन्व्याधेंद्रो द्वितीयमपि लोचनम् क्षणं विचारमगमत् लक्ष्यज्ञानं कथन्विति ६१ ततो बुद्धिः समुत्पन्ना व्याधवंशशिरोमणेः चरणाङ्गुष्ठमास्यक्षत्वाद्दक्षिणदृक्षये ६२॥

५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ अन्यदिति सपर्या पूजा कथंस्वित् न भवेत् केन प्रकारेण स्वित् प्रश्ने च विकल्पे चेत्यमरः ६० ६१ तत इति चर

णांगुष्ठं तदपिदक्षिणंईशस्य दृग्पथे दृष्टिस्थाने स्वनेत्रस्थापनपरिचयायेत्यर्थः नेत्रद्वयापहरणे स्वस्यांध्यप्रसक्तेरितिभावः ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ नेतिप्रसादादिति त्वत्तोपेपंचमीप्रसादंविहाय परमन्यत् किञ्चित् नचकमेनाचकांक्षे ६८ ६९ इतिश्रीमानवल्युपनामः

उन्मूलयिष्यन्नयनंनिदधेशस्त्रमक्षिणि सः आविर्भूयतदादेवो भ्यनंदत्समहेश्वरः ६३ ववर्षुःकुसुमासारान्खेचं ॥ ५ ॥
राःशबरोपरि ददर्शवृषभारूढंसोमास्कंदंमहेश्वरम् ६४ सेव्यमानपदांभोजंगणेन्द्रैरष्टषष्ठिभिः प्रणम्यशं
भुंव्याधोभूत्त्रिनेत्रस्तदनुग्रहात् ६५ तमाश्लिष्यमहादेवःप्राहगंभीरयागिरा मद्भक्त्यापरिपूतस्यनजातिर्वि
घ्नसाधनम् ६६ भवेन्मद्भक्तिशून्यस्यसंन्यासोऽपिनसिद्धिदः दत्तास्थितिस्तेकैलासेकिमन्यद्वांछितंतव ६७
नकिंचिच्चकमेव्याधःप्रसादाच्चपरंविभोः सहतेनैवभगवान्ययौकैलासमीश्वरः ६८ दत्वास्वमासनयनेशबरो
पियस्मैदूरीचकारमहतीमयिकालभीतिं वन्देसमस्तसुलभार्चितपादपद्मंतंचंद्रशेखरमपारदयाम्बुराशिम्
६९ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेपंचविंशोऽध्यायः २५॥ ७० ॥ ॥श्रीअगस्त्यउवाच येनकेनापिनियमात्पूजयंतिमहे
श्वरं येधन्याःशंकरस्तेषामचिरेणप्रसीदति १ अस्मिन्नर्थेपुरावृत्तंइतिहासंब्रवीमिवः यस्यश्रवणमात्रेणशिवभ
क्तिःप्रजायते २ दक्षिणापथमध्येस्तिचोलभूमौविभूषणं कलशीपुरमित्याहुःयदिहब्राह्मणोत्तमाः ३ यत्रप्री
तोमहादेवोमृकंडुसुतपूजया निहत्यकालंपादेनचक्रेतंचिरजीविनम् ४ चतुर्वेदविदांस्थानंतदासीदग्रजन्मनां शि
वार्चनिरतःसाक्षात्स्थितिविषयपराङ्मुखाः

कल्लसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांनीलोपाख्याननामपंचविंशोऽध्यायः २५॥ ॥ ७ ॥ भक्तिमेवोपो
द्बलयन् इतिहासान्तरमाह येनेति येनकेनापिपूजाद्रव्येणेत्यर्थः १ इतिहासमेवावतारयति अस्मिन्निति २ ३ यत्रेति मार्कण्डेयोपाख्या

नेपुराणान्तराद्वगंतव्यं ४ ५ ६ सइति कर्मब्रह्मणोःविवक्षया वक्तुमिच्छया अन्येभ्यःउपदेशतासर्थेणेत्यर्थः पुनर्भवःसंसारः ७ अविधा

तत्रास्तिब्राह्मणःकश्चित्कलानाथइतिश्रुतः वेदशास्त्रागमांभोधिपारदृश्वागुरुःसताम् ६ सशास्त्रंसर्वमालोक्य
कर्मब्रह्मविवक्षया कथंचिन्निश्चयंचक्रेयथानस्यात्पुनर्भवः ७ अविधायययापूजांनमेभक्तिर्भविष्यति शिव
भक्त्याविनाजंतुर्मृत्युंनातितरिष्यति ८ तस्मादूधनिवृत्त्यर्थेविधेयंगिरिशार्चनं नियमद्रव्यसंपत्त्याकयापूज्योमया
शिवः ९ केनसातिशयंभूयाच्छिवार्चनमितिद्विजः परीक्ष्यागममर्माणिधूपेबुद्धिंदृढांदधौ १० तस्यभार्याचसुमः
तीनामेदेशिवचंद्रिका तयासहद्विजःशंभोःपूजायानियमदधौ ११ द्रोणगुग्गुलुधूलीभिःधूपंदेवायशंभवे कला
नाथवितीर्णेनधूपजालेनभूयसा १२ पूजाकालेपुरारातेःसर्वाश्चामोदितादिशः परीक्षितुमनास्तस्यभक्तिंपरमपाव
नीम् १३ विघ्नंचकारसर्वेत्रतस्यद्रव्यागमोयतः धनेष्वलभ्यमानेषुकलानाथोमहामतिः १४ स्वभूषणानिविक्रीय
नियमंपर्यपालयत् कंठसूत्रस्थितंहेमविनाभार्याविभूषणम् १५ विक्रीयपूजयामासशिवंगुग्गुलुधूपतः धान्य
क्षेत्रगृहादीनांविक्रयादपिगुग्गुलुम् १६ संपाद्यधूपयामाससन्निधिंचंद्रशेखरीं भार्याप्यनशनात्पुत्राःकृशाङ्गा
स्तस्यजज्ञिरे १७ हसंतिस्मजनाःशंभोःप्रसादःसुमहानिति तथापिनात्यजद्धूपदानंधीरःशिवाग्रतः १८ अथैक
स्मिन्दिनेनष्टःसुर्वेगुग्गुलुसंचयः नास्तिप्रस्थतिमात्रंवाधान्यतंडुलमालये १९ यदातदाकलानाथःप्राहभार्यापतिव्र
तां तवाहंसाध्विसाहाय्यादपूजयंमहाप्रभुम् २० आसेतत्क्षणपर्यंतंकेनस्यादद्यपूजनम् इतिभर्तुर्वचःश्रुत्वा

येति तमेवविदित्वातिमृत्युमेतीतिश्रुतेः ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१

२२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ॥

किमस्तिभवद्ज्ञातंभक्तिमीशःपरीक्षते नियमंपालयाद्यापिमांगल्यमणिविक्रयात् २२ इतिभर्तुर्दद्दोह=
स्तेसूत्रमात्रधरासती तदादायकलानाथःप्रीतास्तुतवशंकरः २३ इत्युक्त्वापणमासाद्यगुग्गुलुंद्रोणि=
कागतं विक्रीयतद्गृहीत्वाथसायंदेवार्चनंव्यधात् २४ कुबेरःशिवसंदिष्टःप्रदोषेतस्यवेश्मनि ववर्षकां
चनींधारांमेरुतुल्यांसमंततः २५ प्रत्यदृश्यंतगोष्ठेषुभूयस्यःकामधेनवः महामूल्यानिपात्राणिदासीदा
साःसहस्रशः २६ क्षौमाभरणकोशाश्चधान्यकोशाःपरःशतं पयःफेनोज्वलाःशय्याश्चोद्यानंनंदनोपमम्
२७ आसीत्स्वप्नेतुतद्भार्यांतवैतानीतिशंकरः बोधयित्वास्वयंदेवःतत्रैवांतरधीयत २८ अथस्तुत्वाकला
नाथोत्रियामाप्रहरावधि महेश्वरंप्रणम्याशुप्रतस्थेमंदिरंनिजम् २९ स्वमिंद्रभवनप्रख्यंवेश्मदृष्ट्वातिवि
स्मितः किमेतदितिपप्रच्छदासीदासाभिनंदितः ३० प्रत्याहसाध्वीतस्त्रजाप्रसन्नेनपिनाकिना भुंक्ष्वभोग्या
निदत्तानिदुर्लभान्यपिदैवतैः ३१ श्रीमांगल्यमणिक्रीतगुग्गुलूपेणतोषितात् शंभोःप्राप्तंत्वदैश्वर्यंपश्यशंभोर
नुग्रहम् ३२ इतिभार्यावदन्धीरःसोन्नदानपरोभवत् अर्चयामासहरवच्छिवभक्तान्समागतान् ३३ गृ
हस्थेत्रान्नवसनवाहनाभरणादिभिः द्विगुणंधूपमीशस्यचक्रेगुग्गुलुधूलिभिः ३४ अथचोलेश्वरःश्रीमा
नस्मद्दूरेलिंगमैश्वरं अंतराभुग्नमतनोतऋजुकर्तुंसमुद्यमम् ३५ तारकापूजनमितिक्षेत्रंलोकेषुविश्रुतं
बहवोमिलितास्तत्रनानादेशांतरागताः ३६ जनाराजान्वहंचक्रेलक्षब्राह्मणभोजनं आकृष्ययत्नान्मनु

३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ इतीति तल्लिंङ्गं जिह्मतां कुटिलतां जहौ तत्याज ऋजुबभूवेत्यर्थः ४५ ४६ ४७ ४८ ४९

यथातथापरंयत्नं चोलेन्द्रः सचकारह गजद्वादशसाहस्रहस्ताग्राकृष्टदामभिः ३८ अप्याकृष्टंमहालिंगंनर्ज्वो सोत्समहीपतिः उपोषितश्चोलपतिःपरांचिंतामवापह ३९ अथद्विजान्नृपंप्रोचुःकलानाथस्त्वयार्चितः यद्यागतस्त दानूनमुपायंसविधास्यति ४० स्वयमागत्यचोलेन्द्रःप्रार्थयामासतंद्विजं सतथेतिसमाहूतःस्थानंतत्त्रापशांकरम् ४१ आभुग्नंलिंगमालोक्यबहुधाविहितस्तवः स्नातःकृतजपःशुद्धोभस्मरुद्राक्षभूषितः ४२ निवार्यलौकिकं लोकानुत्सार्यचबहिर्जनात् स्वकंठेशिवलिंगेचकृत्वैकंदामसांजलिः ४३ ऋजूकरिष्यन्नित्याहवक्रतेयं कुतस्तव ऋजूभवमहादेवनोचेन्मेमरणंध्रुवम् ४४ इत्युक्त्वाविचकर्षेशलिंगंतज्जिह्मतांजहौ चोलेंद्रः प्रणमन्यादेलिंगंवीक्ष्यऋजूकृतम् ४५ कांक्षितंकिंवदेत्याहकलानाथंद्विजोत्तमं अभिषेकजलाधारघ टानयनकिंकरान् ४६ गजान्द्वादशसाहस्रसंख्यातान्तस्यशासनात् विदधेदेवदेवस्यचोलेंद्रश्चातिविस्मि तः ४७ दिविदुंदुभयोनेदुःपुष्पाणिववृषुःसुराः प्रशशंसुश्चतत्कर्मखेचराश्चारणैःसह ४८ यथापूर्वंकलाना थःस्वपदंप्राप्यपूजयन् शंभुंगुग्गुलुधूपेनदेहांतेमुक्तिमाप्तवान् ४९ श्रीमत्कलानाथचरित्रमेतत्पठंतिशृ ण्वंतिचयेमुनींद्राः आयुःश्रियंभक्तिमपीहशंभुर्मुक्तिंचतेषांभगवान्ददाति ५० इतिश्रीस्कंदोपपुराणेषड्विंशोऽ ध्यायः २६॥ ॥ ७ ॥ संतिलोकामहाभागाःभक्तापेक्षितदानतः अवापुर्दुर्लभांमुक्तिंप्रसन्नात्सार्वतीपतेः १॥ ॥

फलस्तुतिमाह श्रीमदिति ५० इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांषड्

विंशोऽध्यायः २६॥ ॥ १ ॥ उपायान्तरेषु सत्स्वपि भक्त्यैव मुक्तिर्भवतीति द्योतयितुं पुरावृत्तमारभते सन्तीति १ माहेश्वरादिति शैवादित्यर्थः आस्पदमिति २ ३ तदेवस्थानं वर्णयति बालेति बालानां षोडशवार्षिकीणां करांबुजैः करकमलैः आलूनानि आसमन्तात् छिन्नानि यानि कल्हाराणि सौगंधिकानि तैः वासितैः सुरभितैः समृद्धैः पूर्णैः मरैः प्रवाहैः अभितः संवृतं कुसुमाकरैरिति उद्यानविशेषणं ४ ५ नृत्यदिति नृत्यतां जातितुरंगाणां जात्यश्वानाम् अंघ्रिभिः संक्षुण्णं चूर्णितं उदरं यस्याः तादृशी मंदुरा वाजिशाला यस्मिन् किञ्च कृशांगीजन

माहेश्वरा वदंतीममितिहासं महाद्भुतं श्रवणाद्यस्य पापानि विलयं यांति देहिनाम् २ आस्पदं संपदामस्ति श्रीमसंचन देश्वरं षडंगवेदविदुषामास्पदं तद्द्विजन्मनाम् ३ बालाकरांबुजालूनाशेषकल्हारवासितैः मरैः समृद्धैरभितः संवृत्तं कुसुमाकरैः ४ उद्यानैरुन्मिषन्मत्तमधुव्रतकुलस्वनैः वीथीविहारविश्रांतदंतिदानाधिवासितम् ५ नृत्यज्जातितुरंगांघ्रिसंक्षुण्णोदरमंदुरं कृशांगीजनसंगीतहृतसोपानवापिकम् ६ यायजूकमखारब्धशालाशतसमुज्वलं प्रशांतहरिणोपांतमठार्चितमुनिव्रजम् ७ शिवभक्तद्विजाधीतशतरुद्रीयनादितं कर्मकांडब्रह्मकांडवादिमंदिरशारिकं ८ दिवः प्रतिनिधीभूतं चतुर्वर्णनिषेवितं यत्र संपूजितो भक्तैः सन्निधत्ते सदाशिवः ९ तत्रासीदुत्तमो राजा महेंद्रसमविक्रमः यस्य न्यायार्जितं द्रव्यं स्पर्द्धते मेरुणा समम् १० ॥ १ ॥

स्यकान्ताजनस्य सङ्गीतेन हृताभिद्रुवीभूतानि सोपानानि आरोहणानि यासां तादृश्यो वापिका यस्मिन् ६ यायजूकेति यायजूकाः इज्याशीलाः यज्ञकर्त्तारः प्रशान्ताः हरिणाः येषु तादृशैः उपान्ते मठैः छात्रादिनिलयैः अर्चिताः मुनिव्रजाः यस्मिन् ७ शिवेति कर्मकाण्डब्रह्मकाण्डवादिनः द्विजाध्ययनसंतानपरिचयेन स्वयमप्यधीयानाः मंदिरशारिकाः यस्मिन् ८ ९ १० १

११ १२ १३ १४ ऐश्वर्येति स्मयवर्जितः गर्वरहितः १५ १६ १७ १८ १९ २० कुटिलेति निटिलस्य भालस्य अन्तेसमीपे ललं

नित्यान्नदाननिरतोविख्यातोदिक्षुसर्वतः मानविक्रमशालित्वान्मानविक्रमनामकः ११ प्रजास्सपालयामास
पितापुत्रानिवौरसान् प्रतिजज्ञेसभूपालःशिवभक्तेष्टपूरणे १२ प्राणपर्यंतदानेऽपिभक्तानांतन्मतिस्थिरा सना
स्तिशिवभक्तोत्रराज्ञायस्तेननार्चितः १३ भार्याकलावतीतस्यभानोरिवसुवर्चला तयोर्बभूवदांपत्यंरतिमन्म
थयोरिव १४ ऐश्वर्येवर्तमानोऽपिमहतिस्मयवर्जितः नबभूवतयोःपुत्रःततश्चिंतापरोनृपः १५ भार्ययासहदे
वेशमपत्यार्थमहेश्वरं उपास्ततेनसंतुष्टोप्राहतंचंद्रशेखरः १६ नजन्मन्यत्रपुत्रस्तेकन्याकाचिद्भविष्यति इ
त्युक्त्वांतर्दधेशंभुर्मुदितौतौबभूवतुः १७ गतेनातिचिरेकालेकन्याकाचिदजायत नष्टेवदृष्टिरंधस्यजाताशंभो
रनुग्रहात् १८ जातकर्मचकारास्यामुदितोमानविक्रमः षोडशेदिवसेनामसुकेशीतिव्यधत्तसः १९ माणिक्यमंचम
ध्यस्थाशयनोत्तमशायिनी दिनेदिनेसाववृधेचांद्रीलेखायथोदिता २० कुटिलालकसंवीतंनिटिलांतललंतिकं चटु
लेक्षणमुन्मीलद्दंतमालोक्यतन्मुखम् २१ अभ्यनंदन्महीपालोनिधिंदृष्ट्वेवनिर्धनः घनसाररजःसांद्रेरत्नांकणेकृतचंक्रमा
म् २२ जानुभ्यामपिबाहुभ्यांनिर्निमेषमुदैक्षत धूलिकेलिपराबालाधूसरालकजालका २३ स्फुरदेकावलीशिंजत्कां
चीनूपुरकिंकिणी तनुपट्टांबरधरातरुणायतलोचना २४ विस्मृताहारमवहद्विकाररसिकंमनः कुबेराक्षीभिरन्यासांपा

तिकालंबमानमुक्ताहारविशेषः यस्यतत् २१ अभ्यनंददिति घनसारःकर्पूरं २२ २३ स्फुरदिति एकावली एकयष्टिर्हारः २४ वि
स्मृतेति विस्मृताहारमिति क्रियाविशेषणं विकाररसिकंक्रीडासक्तं कुबेराक्ष्यःकरंजफलानि क्रीडासाधनानि कंदुकाःगेन्दुकाः

च्चिक्रीडेति सखीनांनयनाच्छादनादिना अन्योन्यनेत्रनिमीलनक्रीडया २६ क्रीडेति उद्भ्रान्तानि निर्गलितानि हल्लकानि सौगंधिककुसुमा
नियस्मात् २७ २८ २९ अतीतेति आसन्नः उपस्थितः कुसुमोदयःऋतुप्रादुर्भावः यस्यास्तां ३० यथेति महामौल्यो मणिःशाणोपलनिघ
र्षणात् निकषोपलसंघर्षात् अतिरमणीयोभवति तथेत्यर्थः मरालानांहंसानां आवलिःपंक्तिरेव आवलिकाः तयाअध्येयं अध्येतुंयोग्यं

च्चिक्रीडसायंचसखीनयनाच्छादनादिना पुनःपुनश्चविस्तीर्णकबरीसंवृताननम् २६ क्रीडांतरेषुबालायाःस्रस्त
मुद्भ्रांतहल्लकं हिंतालस्तवकाकारंकुटिलंकबरीभरम् २७ जनोविलोकयनगरेविस्मयपरमययौ चिकुरांतर
मात्रंतदावृतोर्ध्वमुखाम्बुजम् २८ प्रवृद्धकबरीभारंवद्धोपरितमोयथा वर्द्धमानागृहेतस्यमेरौहेमलतेवसा २९
अतीतबाल्यापदेशामासन्नकुसुमोदयां अलंचक्रेथतारुण्यबालामव्याजसुंदरी ३० यथामणिर्महामौल्यःशाणो
पलनिघर्षणात् मरालावलिकाध्येयसौकुमार्यगतिश्रियम् ३१ नखप्रभासमासक्तपरभागांघ्रिपंकजां शालिगर्व
धमांवृत्तजंघानिस्तुलजानुकाम् ३२ रंभाप्रकांडस्निग्धोरुंपत्रावलिविभूषितां मेरुकांतारतटिनीपुलिनारोहमं
थराम् ३३ मनोभवरथाकृष्टचक्रचारुनितंबिनीं सदृसत्संशयाधारमध्यांवटतलोदरीम् ३४ स्तनाद्रिचरतारुण्यद्वि
पांदूरोमराजिकां बलित्रयप्रभाधूतनिकषस्वर्णरेखिकाम् ३५ अहिनिर्मोकधवलसव्यानस्थगितोरसं स्निग्धपल्लवक

सौकुमार्यंयस्याः तादृशीगतिश्रीःगमनशोभायस्यास्तां ३१ नखेतिनखप्रभयासमासक्तःसंलग्नःपरभागोगुणोत्कर्षोययोस्तेअंघ्रिपंकजेयस्या
स्तां शालीनांधान्यविशेषाणांगर्वंधमतिनाशयति साबर्ण्यादितिभावः निस्तुलेवर्त्तुलेजानुनीयस्यास्तां ३२ रंभेति रंभाप्रकांडो कदलीस्तं
भाविवऊरूयस्यास्तां पत्रावल्या मकरिकापत्ररचनयाविभूषितांमेरुकान्तारेयातटिनीतस्याःपुलिनंसैकतमिव आरोहः नितंबस्तेन

मंथरांमंदगामिनीं ३३ ३४ स्तनेति स्तनावेवाद्री तयोश्चरनिताद‍ृशोपः तारुण्यमेवद्विपोगजः तस्यश्रृंदूः निगडभूतारोमराजिःयस्यास्तां ३५ अहीति अहिनिर्मोकवत् सर्पत्वगिव धवलेन संव्यानेन उत्तरीयेण स्थगितमाच्छादितं उरोवक्षःयस्यास्तां ३६ ३७ लावण्येति॥ लावण्यंनाममुक्ताफलेषुच्छायास्तरलत्वमिवांतराप्रतिभातियदङ्गेषु तल्लावण्यमिहोच्यते इत्युक्तलक्षणंवाक्यचक्यं तदेवामृतंतस्य संदोहेन समुदायेनसमाना रदनानां दंतानांत्विट् कांतिर्यस्यास्तांकपोलयोः श्रियाजितं अनंगरत्योः विभ्रमदर्पणं विलासमुकुरः यस्या

कंठनालपराभूतपांचजन्योदरश्रियं बिंबाधरांतविश्रांतमंदस्मितमनोहराम् ३७ लावण्यामृतसंदोहसमान रदनत्विषं कपोलश्रीजितानंगरतिविभ्रमदर्पणाम् ३८ उन्नमन्नासिकाधूतवज्रपुष्पसदोदयां लावण्यलह रीचारुविहरन्मीनलोचनाम् ३९ विश्रांतयमुनावीचीभ्रूविभ्रमविमोहिनीम् ॥ चतुर्थीचन्द्रसश्रीकलला टतिलकोज्ज्वलाम् ४० कर्णाभरणमाणिक्यमयूखालंकृतालकां अंशुकाडंबराक्षिप्तकिंशुकप्रसभप्रभाम् ४१ मं जीरमेखलाहारग्रैवेयकटकांगदैः मासामौक्तिकताटंकचूडामणिविभूषणैः ४२ भूषितांमान्मथींमूर्तामिंद्रजाल कलामिव कलालापसुधाधूतगंधर्वातोद्यतंत्रिकाम् ४३ तांदातुंचक्रमेतत्रोत्कलिकामापभूपतिः लग्नंभुभंवि निश्चित्यनगरींसमभूषयत् ४४ आहूताबांधवास्तेनसमवेताःतदालये राजानश्चाययुःसर्वेनानोपायनपाणयः ४५

स्तां ३८ उन्नमदिति उन्नमंत्या नासिकया आधूतं कंपितं यद्वज्रपुष्पं नासाभरणं हीरदलं तस्य सदोदयः सार्वकालिकप्रकाशो यस्यास्ताम् ३९ विश्रान्त्याया यमुना वीची तरंगः सेवयाभ्रूः तस्याविभ्रमेणविलासेन विमोहिनीं विशेषेणमोहनकर्त्री चतुर्थीचंद्रेणसश्रीकं समानकान्ति यल्ललाटंतत्रतिलकेनउज्ज्वलां ४० ४१ ४२ ४३ तामिति उक्तविशेषणविशिष्टांतांकन्यांदातुंचक्रमे इयेषतत्र कन्यादाने भूपतिः उत्क

व्यानशेनगरंसर्वंधूपःकालागरूद्भवः दिशोमुखरयांचक्रुःवादित्राणिसमंततः ४६ तोरणैर्भूषितावीथ्यःसर्वा
गांगैरिवोर्मिभिः अभ्यनंदन्परिजनाःतदुद्वाहमहोत्सवम् ४७ ततस्सन्निहितेलग्नेकलिकामोविभूषितः स्व
बंधुभिर्गजारूढोययौराजनिवेशनम् ४८ प्रत्युज्जगामराजापिकन्यामादायभूषितां भूषयामासकन्यांचवस्त्रा
भरणचंदनैः ४९ शंखतूर्यमृदंगानांनादेव्योम्निविसर्पति कुलपालिकसन्मुक्तलाजपुष्पनिरंतराम् ५० विवा
हवेदिकांतत्रकलिकामोविवेशह एकासनस्थितौवीक्ष्यबांधवास्तौवधूवरौ ५१ दांपत्यमेतयोरासीत्रतिमन्म
थयोरिव एवंसंभाषमाणास्तेचक्षुःप्रीतिपरांदधुः ५२ तदामादेश्वरःकश्चित्प्रत्यदृश्यतसंसदि आपादमस्त=
कंशुद्धभस्मनालिप्तविग्रहः ५३ केशदामपरिष्वक्तवराटशतसंवृतः कर्णद्वितयसंस्यूतमहास्फटिककुंडलः॥
५४ कपालपात्रंबिभ्राणःपरशुंचकरेपरे किंचिदापूरणीयांताबिभ्रत्संचवटीमयीम् ५५ भुजंगकटिसूत्रांतकं=
याकौपीनभूषणः आपीनांसोमहाबाहुःमांसलोरक्तलोचनः ५६ भाषयाभीषयन्सर्वानुपागान्मानविक्रमं अथसंपूजि

४६ तोरणैरिति सर्वावीथ्यः तोरणैःपल्लवपुष्पादिरचितवंदनमालिकाभिः गांगैःगंगासंबंधिभिः ऊर्मिभिस्तरंगैरिवभूषिताः ४७ तत
इति कलिकामः तन्नामकोवरः ४८ ४९ शंखेति कुलपालिकाः कुलस्त्रियः ताश्चताः सत्यःपतिव्रताः पुंवत्कर्मधारयेत्यादिना पुंवद्भावः
ताभिःमुक्तैः लाजैःपुष्पैश्चनिरंतरां निबिडां अस्यविवाहवेदिकामित्यग्रिमेणान्वयः ५० ५१ ५२ ५३ केशेति केशदामनि केशपंक्तौपरि
ष्वक्तेन संसक्तेन वराटशतेन कपर्दिकाशतेनसंवृतः एवंकर्णद्वितये संस्यूतेमहास्फटिककुंडले यस्यतादृशः ५४ कपालेति किंचित्
आपूरणीयः अंतः अंतभागोयस्यास्तां पंचवटीमयीं पंचवटपत्रनिर्मितांद्रोणीमित्यर्थः बिभ्रत् दधानः ५५ भुजंगेति भुजंगएवकटिसूत्रं

तेनअंतरम्यंकंथाकौपीनरूपंभूषणंयस्यतादृशः ५६ भाषयेतिमानविक्रमंतन्नामकंराजानं ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५

जनानांसंभ्रमःकोयमितिपप्रच्छभूपतिं संप्रीतश्चमहीपालःतापसंप्राहसांजलिः ५८ सुकेशीममकन्येयंकलिका मायदीयते दिष्ट्यामुहूर्तसमयेप्राप्तस्त्वंकिमपेक्षितम् ५९ अथराजवचःश्रुत्वाकंपयन्मौलिमात्मनः माहेश्वरस्तं प्रत्याहदीयतेयदिचोच्यते ६० प्रतिजज्ञेनृपतिनातथेत्याहसतापसः मद्वाक्यंशृणुमाकार्षीरमर्षंमानविक्रम ६१ असंपूर्णामिमांपश्यप्रियांपंचवटीमम विलूयकन्याकबरींदीयतांकिंविलंबसे ६२ तदाकर्ण्यजनाःसर्वे. कर्णेविन्यस्तपाणयः हंतहंतेतिजगदुःक्षुभेनमहीपतिः ६३ माहेश्वरःपुनःप्राहदीयतेचेन्नगम्यते इत्युक्त्वा तुंकृतोद्योगमुपवेश्यवरासने ६४ वंदस्वतापसमितिप्राहकन्यांनिजांनृपः वंदनंचापिभार्यायाःकथमित्यव लोकयन् ६५ उत्तिष्ठंत्यानमस्कृत्वासुकेश्याःकबरीभरं विलूयामूलमुत्फुल्लहल्लकामोदवासितम् ६६ निज श्छुरिकयाधीरोनिःशंकंशंकरप्रियः मायामाहेश्वरायादात्सकेशःसतिरोदधे ६७ कलिकामस्यवदनेयावत्कार्ष्ण्यं विदृश्यते तावत्सएवधम्मिल्लोराजपुत्र्याव्यवर्धत ६८ देवोपिवृषभारूढोनृपतेरग्रतोभवत् शतशःप्रणनामेशं भीतिमान्समहीपतिः ६९ कलिकामोपितांकन्यांउद्वाह्येश्वरशासनात् प्रीतिमापपरामिंद्रःपुलोमतनयामिव ७० परीक्षितोसिराजनस्त्वंदृढाभक्तिर्यतोमयि दत्तामुक्तिरितीशोपितेनापरजताचलम् ७१ सकालपाशेनसहावलूयभ

॥भाषाटीकासमेतम्॥

६६ ६७ कलिकामस्येतिकृष्णवर्णतावैवर्ण्यमित्यर्थः ६८ ६९ ७० परीक्षितइति ईशोपितेनराज्ञासह रजताचलंकैलासमापेत्यन्व यः ७१ सेति स्वस्यकालपाशेनसहतनूजायाःकन्यायाःघनकेशपाशंविलूयभक्त्या केशपाशदानस्यकालपाशनाशकत्वात् तेनस

ह कालपाशनाश इतिभावः वदान्याय दात्रे राज्ञे दत्ताभयः पिनाकपाणिः शिवः भवापदः संसारविपत्तेः सकाशात् नः पातु ७२ इतिश्रीमा न वल्युपनामक नृसिंहविरचितायां स्कंदोपपुराणव्याख्यायां भक्तिविलासप्रकाशिकायां सप्तविंशोऽध्यायः २७॥ ॥ॐ॥ सम्प्रति मुक्त्युपायस्य सौलभ्यं दर्शयति मुक्तीति १ द्रव्येति द्रव्यादीनां होमसाधनीभूतघृतादीनां शुद्धयः संस्कारजन्याः पवित्रताः क कुत्र

राज्ञे वदान्याय पिनाकपाणिः दत्ताभयः पातु भवापदो नः ७२ इतिश्रीस्कंदोपपुराणे सप्तविंशोऽध्यायः २७॥ ॐ

श्रीअगस्त्य उवाच मुक्त्युपायेति सुलभे विनायत्नेन देहिनः यं तं ते दुर्लभे प्यत्र साहसं किमतः परम् १ द्रव्यदेशक्रियाकालमंत्रकर्त्रादिशुद्धयः क्व यत्नहेतवः क्वायं विषयव्याप्टतो जनः २ क्वनु वैराग्यनिष्ठायाः सीमा ब्रह्मादिदुर्लभम् क्वनु वेदांतविज्ञानं तत्साध्यं क्वायमल्पधीः ३ तस्मादन्यत्परित्यज्य विशिष्य च कलौ युगे भक्तिरेव महादेवे कर्त्तव्या मुक्तिमिच्छता ४ पूजनीयः सदा शंभुः कालकर्मभयापहः अर्कैः शशुद्धद्रव्येण प्रसीदत्यर्चितो विभुः ५ लिंगार्थं सुलभो नद्यां सिकतादिश्च निर्मलः जलदूर्वादि विपिने कर्त्तव्यः सत्कृतांजलिः ६ एतत्कर्त्तुमशक्तस्य ज्ञानं चेत्सुलभं भवेत् आकाशचंद्रग्रहणं शिशोश्च सुलभं तदा ७ अपि शाकं नियमतो भक्त्या शंभोः समर्पयेत् यो वा कोवापि मुच्येत संसारात्स समुच्यते ८ अस्मिन्नर्थे पुरावृत्तमितिहासमिमं विदुः शृणुत श्रद्धया विप्राः भक्त्या माहात्म्यमुत्तमम्

अयं जनः क्वेति अननुरूपघटनात्मकविषमालंकारेण कर्ममार्गेण मुक्तिर्दुर्ल्लभेति दर्शितं २ ३ भक्तिमेव गुर्वीकुर्वन् उपसंहरति तस्मादिति ४ ५ शिवपूजायाः सौलभ्यं दर्शयति लिङ्गार्थमिति ६ एतदिति अत्र मिथ्याध्यवसित्यलंकारेण आकाशचन्द्रग्रहणमिव शिशोः शिवपूजामकुर्वतः ज्ञानं दुर्लभमिति प्रतिपादितं ७ शिवपूजायां अल्पेन वा येन केनचित् द्रव्येण भक्त्या नियमतः समर्पितेन शिवः प्र

इतिहासमवतारयति अस्तीतिशालिभिःसहोद्भूतैः कान्तारमेवकान्तारकंतदुद्भवैः इक्षुजन्यैरपि इक्षुभेदश्चकान्तारइति अनेकार्थध्वनिम

अस्तिशालसहोद्भूतैरपिकांतारकोद्भवैः मौक्तिकैःसांद्रकेदारोदेशश्चोलेंद्रपालितः १० सूर्याश्वखुरनिर्भिन्ननारि
केलफलांभसां निष्यंदैर्यत्रविच्छिन्नैर्नदीमातृकतांगतः ११ कावेरीतीरपर्यंतेतत्रास्तिचपुरंमहत् चतुर्वर्णाश्र
मयुतंनामतःकणमंगलम् १२ अस्त्येकःशंकुलादायनामागांगेयवंशभूः हालिकोदिक्षुविख्यातःशिवभक्तार्च
नेरतः १३ सक्रोशद्वयमात्रस्थेश्रीचिदंबरनामके बाल्यएवपरांभक्तिमुवाहानन्यदुर्लभाम् १४ तस्यभक्तिमती
नामभार्यातुल्यान्वयाभवत् तयासहप्रतिदिनंचिदम्बरमहेश्वरम् १५ नत्वानियमनैवेद्यंदत्वाभुङ्क्तेनिशामुखे ॥
श्रीऋषयऊचुः किंवानियमनैवेद्यंशंकुलादायकल्पितम् १६ वदैतत्कुंभयोनेनःप्रीतोयेनसभापतिः श्रीअगस्त्य
उवाच नवीनशालिसंभूतंशुद्धतंदुलमक्षतम् १७ ससंपाद्यचशाकंचसहचूतशलाटुकं प्रयच्छतिनटेशायकृ
त्वासंकल्पितंव्रतम् १८ कारयत्यभिषेकंचविशेषदिवसेसति तस्यैवंवर्त्तमानस्यगताःषोडशवत्सराः १९ तस्यः
भक्तिपरीक्षार्थमासीत्कौतुकवान्हरः महामारीप्रकोपेननष्टंगोधनमुत्तमम् २० सस्यानितस्यनष्टानिह्यनावृष्ट्या
थमंदिरं सधान्यधनकोशंचवन्हिदग्धंक्षणादभूत् २१ तथापिचुक्षुभेनैवसभक्तःसहभार्यया कृषिमानर्थमादा
यशंभोःपूजामचीकरत् २२ शकटंनिष्कुटेस्वीयेबहुधासमवर्धयत् तेनतौदंपतीकुलारत्तिंतुष्टेचिरार्जितैः २३

न्त्रयां मौक्तिकैःताम्रपर्णीमिलितस्यसमुद्रस्यमुक्ताप्रभवत्वादितिभावः सान्द्राणिकेदाराणिक्षेत्राणियस्मिन् १० सूर्येति अनेन नारिकेलतरू
णांतावदौन्नत्यंसूचितं ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ शकटमिति निष्कुटेगृहारामे शाक

२४ २५ २६ २७ २८ २९ इतीति ग्राविपाषाणे ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कं

शालिभिःशंकरस्यैवनियमार्चोवितेनतुः कोद्रवैश्चापिगोधूमैःश्यामाकैश्चकुलत्थकैः २४ कुल्माषैर्जीवनोपायंविधायसहभार्यया वर्त्तमानस्यभक्तस्यचित्तमैश्वरदर्शनात् २५ कर्त्तुंनियमनैवेद्यंसुलभाःशालयोभवन् सोमवारदिनेक्वापिशंकुलादायनामकः २६ कृत्वाभिषेकद्रव्याणिभार्याशिरसिचस्वयं शालितंडुलमुद्गक्तंशाकंचूतशलाटुकम् २७ वहन्मूर्ध्निमहेशस्यपूजार्थंसायमाययौ गव्यानिपचतैलंचनारिकेलफलानिच २८ वोढमत्यक्षमासाध्वीपश्चान्मंदमुपागमत् झटित्यायाहिहेभद्रेदृश्यतेगोपुरंविभोः २९ इतिकिंचिद्विदूरस्थोभूत्वाहूयकुटुंबिनीं गंतुमैच्छत्तथाग्राविपुरस्तादस्खलत्पदम् ३० क्वचिन्मूर्ध्निचतस्यात्रन्यपतद्भुवितंडुलाः सुरक्तशाकंविविशुःसहचूतशलाटुकम् ३१ निदाघतपनाप्लुष्टभूगर्त्तेक्वापिभूसुराः खिन्नस्तदाविनिश्चित्यव्रतभंगविनिश्वसम् ३२ स्मृत्वासशंकुलादायःस्वयंनियममादधे ममास्तुमरणंश्रेयोनत्वस्माद्व्रतभंगतः ३३ न्यधत्तचायुधंकंठेशंभुराविरभूत्तदा तावतस्तंडुलास्साज्यशाकचूतशलाटुकाः ३४ दर्शिताःशंभुनावक्त्रेतद्दलाद्दत्तचायुधं वृषभारूढमीशानंदंपत्योःसेवमानयोः ३५ अस्यकन्यपतद्व्योम्नोदिव्याःकुसुमवृष्टयः तयोःसायुज्यमुक्तिंचदत्त्वादेवोमहेश्वरः ३६ पश्यतांसर्वदेवानांकैलासशिखरंययौ ३७ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेऽष्टाविंशोऽध्यायः २८॥ ॥श्रीअगस्त्यउवाच सपर्याशांकरींकर्तुमशक्तायेमुमुक्षवः नामसंकीर्त्तनंशंभोस्तेषामोक्षैकसाधनम् १ ॥

दोपपुराणव्याख्यायांभक्तिविलासप्रकाशिकायामष्टाविंशोऽध्यायः २८॥ ॥अथनियमेनयत्किंचिदपिद्रव्यंपूजायांसमर्पयितुमशक्तस्यशि

नामसंकीर्त्तनादेवमुक्तिःश्रीविष्णोस्तोषादिसपर्याभिरिति १

अ॰टी॰ २ इतिहासंदर्शयति अस्तीति ३ कबेरेति कबेरः शैलः तस्य कन्यका कावेरी ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०

७६

अत्रैवोदाहरंतीमंसनकाद्यामहर्षयः इतिहासंमहापुण्यमयत्नान्मुक्तिसिद्धिदम् २ अस्तिश्रीचोलराजेंद्रकोशवृद्धिकरोमहान् श्रीमान्जनपदः शंभोः स्थानैर्दिक्षुविभूषितः ३ कबेरकन्यकायत्र बालकानिवपादपान् पुष्णातिपयसानित्यंपुष्पारामशतैस्सह ४ कदलीदलगर्भेषुवान्तंवारिबलाहकैः घनीभावंगतंयातिदिव्यकर्पूरसारताम् ५ यत्रक्रमुकराजद्गुस्तबकामोदवीचिषु क्रीडतांमत्तभृंगाणांझंकारैर्मुखराद्दिशः ६ स्वपंतिः वापीनलिनीषुहंसाः चूतप्रवालेषुपिकाश्चयत्र विलासिनीकुंतलगर्भशय्यामध्यास्यमत्तभ्रमरारमंते ७ मंगलाख्यंपुरंयत्रपुंडरीकपुरांतिके अस्तितत्रसदैवास्तेदेवीमंगलदेवता ८ गोनाथइत्यभूत्कश्चिद्गोपालकुलसंभवः कुलक्रमागतंयस्यदेशगोकुलरक्षणम् ९ सबाल्यएवगारक्षन्ब्रह्मण्योविजितेंद्रियः घृतैःपयोभिर्दधिभिर्द्विजानभ्यपूषतेन्वहम् १० तस्यप्रीतोमुनिःकश्चित्संजातोभार्गवान्वये प्रार्थितःप्रददौतेनपंचाक्षरमनुत्तमम् ११ सद्वात्रिंशसहस्राणिजजापानुदिनंसुधीः महामंत्रजपस्तत्रमहिमानमवर्धयत् १२ पालकस्यगवामंतःसर्वंशिवमयंजगत् व्रजन्तिष्ठन्शयानश्चभुंजानश्चपिबन्नपि १३ नविसस्मारतंमंत्रंतद्दातारंचदेशिकं शिवशंकरगौरीशनीलकंठत्रिलोचन १४ महेश्वरमहादेवत्रिपुरांतकधूर्जटे कालशासनकामारेबालचंद्रकलाधर १५ कारुण्यालयपाहीतिसदाभक्त्याप्रजल्पति जिह्वाजल्पतिनैवान्यत्गोनाथस्यमहात्मनः १६ प्रीतस्तस्यमहादेवोभारतींसमचोदयत्

१८ [illegible] १९

११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ ॰ ॰ ॰

१८ १९ व्यापारयन्निति अपदानंकर्मवृत्तं २० भावेति भावस्य गानामृतजन्यशिवभक्तिभावस्यदेवादिरतिर्भावइत्यालंकारिकाः आवे
शेनवशंस्वाधीनं २१ २२ २३ संचारयित्वेति तृणानांसौहित्येनतृप्त्यामंथराःअलसाः २४ दामेति दामनिरज्जौआकलिताः बद्धाः चू

उत्थितःसहसादृष्टोवेणुमालोक्यगोपतिः गातुमेवसमारेभेपंचाक्षरमहामनुम् १८ प्रथमंचाष्टरंध्रस्यमणिवे
णोर्महायशाः आद्यरंध्रेधरंन्यस्यरंध्रेष्वन्येषुचांगुलीः १९ व्यापारयन्यथास्थानंजगौसप्तस्वरान्वितं अपदानंम
हेशस्ययूथंपुलकयन्नवाम् २० भावात्रेशानवशंविश्वंकृत्वास्थावरजंगमं तोषयामासदेवेशंवेणुनादामृतेनसः
२१ दिनेदिनेचगोनाथवेणुगानरसादृताः ग्रावाणस्तनुतांयाताःशुष्कवृक्षाश्चपुष्पिताः २२ अथैकस्मिन्दिनेप्रा
तश्चारयित्वासगोकुलं प्रातिष्ठतप्रतिवनंगोपालशतसंवृतः २३ संचारयित्वागास्तत्रतृणसौहित्यमंथराः छा
यांतरेषुवृक्षाणांशरीरंस्वंन्यधाद्भुवि २४ दामाकलितचूलीकःकटीकलितकम्बलः नमेरुतरुसंसक्तापरांगोभुग्न
कंधरः २५ सन्यस्तवेणुरधरेत्रिभंगिललिताकृतिः निषादर्षभगांधारषड्जमध्यमधैवतान् २६ त्रिषुत्रिष्वपि
रंध्रेषुचालयन्पंचमंपुनः पंचमेमूर्छयामाससक्षिपन्सकलंजगत् २७ अगायत्स्वरमीशानंध्यात्वापंचाक्षरी
मनुं कलंजगौकलालापान्मुद्रयन्नपिकोकिलान् २८ अमंदतारमच्छिद्रमविलंबितमद्रुतं पयोहीनास्त्रवद्दु
ग्धागोगृष्टिर्गर्भवत्यपि २९ यथादोग्ध्रीभवेत्सयोगंगावत्सातथाजगौ वेणुनादामृतेविश्वंचराचरममज्जयत् ३०

ल्यःगवां कर्णमूलानियेन नद्धृतश्चेतिकप्रत्ययः नमेरुतरौ छायावृक्षेसंसक्तंलग्नंअपरांगंपृष्ठंयस्यभुग्नाकुटिला कंधराकंठोयस्य २५
२६ २७ २८ २९ तमेवार्थंपुनरप्याह यथेति अवत्सापिगंगा गंगाशब्देनलक्षितलक्षणयागौरुच्यते सद्योदोग्ध्रीभवेदित्वयः ३०

३१३२३३ नृत्यतइति हेमसभापतेः कर्णे आरात् नृत्यतः अनुपपात गीतमिति शेषः ३४ ३५ इतिश्रीमानवल्ल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कं दोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायांएकोनत्रिंशोऽध्यायः २९॥ ॥ॐ॥ सम्प्रति चन्दनादिद्रव्यैः शिवार्चनेन इहैवकेचनजी वन्मुक्ताबभूवुरितिवक्तुं उपक्रमते चन्द्रचूडेत्यादिना १ इतिहासमवतारयति अत्रेति २ अस्तीति अगस्त्यदिक् दक्षिणा सैवाब्जाक्षीकमल

तस्यगीतिरसाकृष्टैः वियद्वैमानिकैर्वृतं विस्मृतान्योन्यवैरैश्च महीव्याघ्रगवादिभिः ३१ आसीत्सपदिनीरंध्रातः स्मिन्गायतिवेणुना स्वरयोगः समं नेणोः ववृधे तस्य सत्सधा ३२ कपर्दादिवनिर्यातिमहादेवस्य जान्हवी वशी कृत्य जगत्सर्वं गीतेनाब्रह्मकीटकम् ३३ नृत्यतोनुपपाताराकर्णे हेमसभापतेः ३४ अथकनकसभेशः सोऽद्रिभागस्य गोर्थ्याः श्रुतिमधुरमुदारं गीतमाकर्ण्यतस्य प्रमदभरितचेता मुक्तिमस्मै वितीर्य श्रुतिभिरभिनुतांघ्रिः स्वं पदं प्रापभ् यः ३५ इतिश्रीस्कंदोपपुराणे एकोनत्रिंशोऽध्यायः २९ श्री अगस्त्य उ॰ चंद्रचूडार्चनेनित्यं चंदनादिप्रदानतः इहैवश्रियमासाद्यप्राप्तामुक्तिंचकेचन १ अत्रायमितिहासोऽस्ति शिवभक्तैरभिष्टुतः श्रीमतोमूर्त्तिनाथस्यच रितंयत्रगीयते २ अस्त्यगस्त्यदिगब्जाक्षीमुखश्रीतिलकायितं प्रथितंत्रिषुलोकेषु नगरं मधुराह्वयम् ३ यत्रमौ क्तिकताटंकमंडिताशफरेक्षणा ममतासततंधत्तेमातात्रिजगतामपि ४ यत्रपाड्यमहाराजपूजितः परमेश्वरः विराजतेचतुःषष्टिलीलारत्नाकरः सदा ५ यस्यलीलाप्युकालापरसिकापरदेवता विरिंचिविष्ण्वोप्रापद्वदान्यायां

नयनानायिकेति रूपकं तस्याः मुखश्रियो वदनशोभायाः तिलकायितं तिलकवदाचरितं ३ तदेवनगरंवर्णयति यत्रेति शफरेक्षणा मीनाक्षीत न्नाम्नीभगवतीत्यर्थः त्रिजगतामपीतिपदद्वयं मध्यमणिन्यायेन उभयत्रान्वेति त्रिजगतामपिममतांधत्तइत्यर्थः ४ ५ यस्येति विरंच्या

दीनांपदस्वदान्यंदात्अपांङ्गवीक्षणंयस्याद्स्यर्थः ६ कदम्बेति अच्युतस्य आद्यवतारोमत्स्यावतारःतस्यश्रियायुक्तेनेत्रेएवमीनौत यो: उत्पलाकृतिं पद्माकारं ७ अंशुकेति वीणाकोरकितद्रुमामिति नादक्रियाभिप्रायेणसङ्गीतशास्त्रेनादक्रियया गानेक्रियमाणेशुष्कात्र पि तरवःपल्लविताभवन्तीतिप्रसिद्धिः ८ महानीलेति महानीलमणयःसिंहलद्वीपसंभूताःनीलमणिविशेषाःतद्वत्श्यामां सिंहलस्याक

कदम्बवनसंचारक्वणत्क्वणितनूपुरां अच्युताद्यवतारश्रीनेत्रमीनोत्पलाकृतिम् ७ अंशुकद्युतिनिर्धूतकिंशुक स्तबकप्रभां नखनादितमाणिक्यवीणाकोरकितद्रुमाम् ८ महानीलमणिश्यामांमलयध्वजकन्यकां अर्चेति ताम्रासंभूतैर्दिव्यैश्चनवमौक्तिकैः ९ नित्यमप्यमराधीशेनेवानमितमौलयः दक्षिणाशाधनाधीशाःपांड्यवंश भवान्नृपाः १० सर्वसंपत्समृद्धासासमृद्धविपणापणा बभूवभूषणंभूमेर्द्यौरिवप्रतिबिंबितम् ११ तत्रास्तिमूर्त्तिनाथा ख्योवैश्यवंशोमहाधनः किंकरःशिवभक्तानांशंकरेदृढभक्तिमान् १२ दृष्ट्वाभस्मचरुद्राक्षंप्रणमत्साहितांजलिः न तदृस्त्यन्यतःक्वापिरत्नाद्यस्यनयद्गृहे १३ सोंतर्द्वीपांतरानीतदिव्यचंदनलेपनं नित्यंहालास्यनाथस्यकारयामास भक्तिमान् १४ एवंनियमशीलस्ययर्युर्विंशतिवत्सराः तदापांड्यपतिस्त्रेणोनेवकिंचिद्विचारयन् १५ रंध्रान्वेष्यंध्रन्न पतिर्मधुरामभ्यवर्तत सनिष्क्रास्यपुरात्पांड्यंराजाभूज्जिनसेवितः १६ तस्यप्राग्जन्मपापेनजैनतंत्रेभवन्मतिः वेदनापंचकं

रोद्भूतामहानीलास्तुतेमताः द्रुत्यगस्त्यशास्त्रेमलयध्वजोराजा ताम्रा ताम्रपर्णीनदी ९ १० ११ १२ दृष्ट्वेति रत्नादिवस्तु अस्यवणिजोगृहेय न्नास्ति तदन्यतः क्वापिनास्तीत्यर्थः १३ १४ १५ १६ तस्येतिजैन तंत्रे बौद्धशास्त्रे यत्रमूढैःअज्ञातवेदतत्वैः बौद्धैः वेदनापंचकं आलेति

गीयते रूपादिस्कंधपंचकमेवशरीरस्थमात्मानातिरिक्तइतितेषांमतं १७ १८ १९ मूर्तिनाथमिति तन्मतानुगाः जैनमतानुयायिनः २० २१ स इति सः जैनः सप्तभंगीप्रपूजासु बौद्धावतारविष्णुपूजासु २२ अप्रत्यक्षमिति प्रत्यक्षातिरिक्तंनप्रमाणमिति चार्वाकमतानुसारेणेयमुक्तिः

अवतीर्णोमतेतत्रवेदेविद्वेषवानभूत् ततोभूद्वैदिकद्वेषीवेदांताध्वरदूषकः १८ क्रमेणद्विजदेवानांसपूजांन्यरुण त्तदा स्वमतानुस्तानेवपूजयामासनेतरान् १९ मूर्त्तिनाथंविनातत्रबभूवुस्तन्मतानुगाः मधुरानगरेसर्वेयथारा जातथाप्रजाः २० मतानुप्रवेशित्वान्मूर्त्तिनाथोविरोध्यभूत् आज्ञातिलघनेराज्ञांकोपःखलुसुदारुणः २१ सपंचप रमेष्टिश्रीचरणांभोरुहार्चकः सप्तभंगीप्रपूजासुवंचयामासवैदिकान् २२ अप्रत्यक्षंकथंवास्यात्प्रमाणमितिचाल यन् खिलीचकारपाषंडोवैदिकंमार्गमुत्तमम् २३ हरिशंकरपूजायामनरायपरंपराम् आविष्कुर्वन्त्रयीबाह्यानचें यामासदुर्मतिः २४ यदाहालास्यनाथस्यसपर्यातेनविघ्निता मूर्त्तिनाथस्तदास्वीयैःपूजांप्रावर्तयज्जनैः २५ पूजांहा लास्यनाथस्यमूर्त्तिनाथप्रवर्त्तितां निजाज्ञोल्लंघनंचापिदृष्ट्वातत्रमहीपतिः २६ विनामदनुमत्यायोविक्रेतांचंदन स्यसः वध्यःस्यादित्यापणेषुघंटानित्यमघोषयत् २७ मूर्त्तिनाथस्तदारभ्यसंगृहीतैःसुचंदनैः नित्यालेपनमीशस्य निर्विघ्नमतनोच्चिरम् २८ यदानलभ्यतेक्वापिचंदनंवणिजांवरः विचारमगमद्धीरःहालास्येशंविचिंतयन् २९ अद्या स्तिचंदनंशंभोतवालेपनसाधनं श्वःकरिष्यामिकिंवाहंहालास्येश्वररक्षमाम् ३० इत्युक्त्वादत्तपाटीरोवणिक्काम नयन्निशां अथप्रातस्समुत्थाययावदर्कोस्तमिच्छति ३१ पर्यटन्नगरेतावद्दृणिगेहेनचन्दनं अथहेमाब्जिनीतोये हालास्यभासितलाञ्छितः ३२

खिलीचकारशिथिलीचकार २३ हरीति त्रयीबाह्यान् वेदबहिष्कृतान् २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ पर्यटन्निति हेमाब्जिनीतोये

अदत्तेति हस्तेनकिंप्रयोजनंइत्यर्थः प्रकोष्ठं कूर्पराधोभागं ३३ ३४ ३५ ३६ आध्रनाथोपीति एनंजैनं तेतकालागताःशात्रवः ३७ ३८

अदत्तचंदनस्याद्यममहस्तेनकिंभवेत् इतिप्रकोष्ठमापेष्टुंयावच्छाणोपलेर्पयेत् ३३ तदातंवारयामासवाणीं काप्यशरीरिणी मैवंकुरुभवानंगभूत्वापांड्यमहीपतिः ३४ वेदबाह्याननिराकृत्यवैदिकान्स्थापयिष्यति अद्यायंशत्रुणायुद्धेनिहतोमृत्युमेष्यति ३५ पश्येत्याकर्ण्यहालास्यनाथसन्निधिमापसः अथान्येमधुरामेत्यरुरुधुर्जिनशात्रवः ३६ आध्रनाथोपियुयुधेनिर्गतोनगरात्सतैः रणेप्येनंप्राहरंतसचतेविलयंययुः ३७ हतावशिष्टजैनास्तुदूरेदुद्रुविरेदिशः ततस्तुसचिवाःसर्वेसंभूयेश्वरशासनात् ३८ दुकूलबद्धनयनंनगरेचालयन्गजं॥ सोंतःशिवालयंगत्वागृहीत्वामूर्त्तिनायकम् ३९ निजस्कंधेतमास्थाप्यप्रतस्थेवीथिकांतरे ववर्षुःपुष्पवर्षंचखेचराणांगरैःसह ४० अस्तुवन्बंदिनश्चापिदिविभेर्यश्चदध्वनुः सिंहासनेप्रतिष्ठाप्यमूर्त्तिनाथंगजेश्वरः ४१ अभिषिंचत्स्वहस्ताग्रकलशामृतधारया अथाभिषिक्तःसाम्राज्येमूर्त्तिनाथोमहीपतिः ४२ वेदबाह्यान्सभूलाग्रेचक्रेवैदिकसंमतः चंदनालेपनंशंभोःसार्द्रंकालत्रयेव्यधात् ४३ वैदिकान्स्थापयामासपांड्यभूमिमवर्द्धयत् शतसंवत्सरंराज्यंकृत्वावैदिकसंमतः ४४ मुक्तिंहालास्यनाथस्यप्रसादाद्गमत्ततः मूर्त्तिनाथस्यचरितंशृण्वंतिचपठंतिये ४५ तेषांशिवप्रसादेनकैलासःसुलभोभवेत् ४६ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासेत्रिंशोऽध्यायः ३०॥ ॥अगस्त्यउ·

३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांत्रिंशोऽध्यायः ३०॥ ॥श्री॥ ॥अथपञ्चाक्षरादिभिः शिवपूजनं सुगंधिपुष्पैर्विरचितंमुक्तयेभवतीत्यगस्त्योवक्तुमुपक्रमते पञ्चाक्षरेति १

इतिहासमवतारयति अत्रेति २ अस्तीति कावेरिकावारिणि कावेरीजले प्ररोहः प्रादुर्भावोयस्येस्यग्रहारविशेषणंसंपदि संपद्रूपे दिव्यानि

अत्रैवोदाहरंतीदंनंदिकेशाच्युतादयः चरितंस्कंदनाथस्यशिवभक्तशिखामणेः २ अस्तिकावेरिकावारिप्ररोहस्तस्यसंपदि देशेदिव्यपुरेरम्येदेवद्विजविभूषिते ३ अग्रहारोमहानस्तिश्वेतद्वीपइवार्णवे आश्रयःसर्वभूतानामावासोब्रह्मवादिनाम् ४ दीनांधपंगुबधिरमूकानाथरुजापहः शरण्यभूतःसर्वेषांप्रख्यातःशरणार्थिनाम् ५ अग्निहोत्राग्निसुहुतहविराज्यकुशेधसां धूमेनामोदसांद्रेणसमाक्रांतदिगंतरः ६ बद्धधीऋग्यजुःसामध्वनिध्वनितमंटपः पदवाक्यप्रमाणज्ञैःशोभितोब्राह्मणोत्तमैः ७ तटाकोपवनोद्यानपुष्पगंधाधिवासितः यूपालंकृतपर्यंतवेदिकाशतसंवृतः ८ अष्टादशपुराणार्थवेदनानिकषोपलः तत्राभूद्ब्राह्मणःकश्चिच्छिवनाथान्वयोमहान् ९ प्रतिग्रहेसमर्थोपिप्रतिगृह्णातिनक्वचित् तत्रोञ्छवृत्तिर्निवसन्प्रत्यहंशिवमर्चति १० तस्यैवंवर्तमानस्यमहादेवप्रसादतः पुत्रोवैस्कंदनाथाख्यःकश्चिदासीन्महामतिः ११ नित्यंपूजयितुःशंभुंसपितुःसविधेवसन् स्वयंस्निग्धोपलेक्वापिपत्रैरर्चयतीश्वरम् १२ पितासंवत्सरेषष्ठेददौव्रतमनुत्तमं वेदानध्यापयामासषट्शास्त्राण्यप्यपाठयत् १३ व्याकरोदथमीमांसांपुराणार्थानबोधयत् पंचाक्षरंमहामंत्रंददौलग्नेशुभेसुधीः १४ पूजाविधिंमहेशस्यपाठयामाससूनवे १५ सपरीक्षितसर्वशास्त्रतत्त्वस्सविकल्पंसकलंनिरस्यदूरे गिरिशार्चनमेवनिर्विकल्पंनिरपायार्थकरंस्मनिश्चिनोति १६ अथकालेगतेतस्मिन्शिवनाथेदिवंगते गतिंकालस्यमहतींसजानन्समशोचयत् १

पुराणियस्मिन्रम्येइतिदेशस्यविशेषणम् ३ अग्रहारइति ब्रह्मवादिनां वेदांतिनां ४ ५ ६ बद्धेति बद्धधियां पण्डितानांपदवाक्यप्रमाणज्ञैःव्याकरण

मीमांसान्यायशास्त्रैः ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ सइति परीक्षितं परितोविमृष्टंसर्वशास्त्राणांतत्वंयेनतादृशः सःस्कंदनाथःसक
लंविकल्पंसंदेहं दूरेनिरस्यनिरपायःनिस्यःयोर्थःमोक्षः तत्कर्मगिरिशार्चनमेवनिर्विकल्पमसंदिग्धंनिश्चिनोतिस्मेत्यन्वयः १६ १७
१८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ सइति महामनुं पञ्चाक्षरीविद्यां आवृत्तिशून्यां पुनरावृत्तिरहितां गतिंमुक्तिं नसपुनरावर्त्तनइ

कृत्वौर्ध्वदेहिकंतस्यवेदोक्तेनैववर्त्मना दधारपरमांभक्तिंपरमात्मनिशंकरे १८ पुष्पारामंस्वयंकृत्वापुष्पाणिस
मवर्धयत् तत्रत्यैरेवकुसुमैरर्चयामासधूर्जटिम् १९ जटावान्चीरवसनोभस्मरुद्राक्षभूषितः पंचाक्षरेणमह=
तामंत्रेणकुसुमैर्हरम् २० अर्चयनगमयामाससमयंनवृथाक्वचित् जपन्द्वादशसाहस्रसंख्यंपंचाक्षरीमनु
म् २१ पुष्पैर्द्वादशसाहस्रसंख्यैरानर्चशंकरं अवकाशेसतिक्वापिमहेशंहृदिभावयन् प्राग्जन्मसफलीकुर्व
न्नभिष्टौतिस्मसादरं२२नमःशिवायत्रिगुणात्मकायनमःशिवायत्रिविधात्मनेते नमःशिवायत्रिजगद्विधात्रेन
मःशिवायत्रिदशैकधाम्ने२३इतिस्तुवन्महादेवंशिवभक्तद्विजोत्तमैः पूजितश्चयथाशंभुःविरक्तःसर्वतोभ
वत्२४गौरीस्तन्यामृतास्वादधन्योभक्ताग्रणीश्चसः यस्यसौहार्दलाभेनकृतार्थस्वममन्यत२५सइत्थमभ्यर्च्यम
हेश्वरंसदामहामनुंचप्रजपन्वितन्वन् स्तुतिंचदेवस्यविभोःप्रसादादावृत्तिशून्यांचगतिंप्रपेदे २६ इतिश्रीस्कं
देपपुराणेभक्तविलासेएकत्रिंशोऽध्यायः ३१॥ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ वेदसारेणयेदेवंमहांतंसमुपासते नगर्भवाससंक्ले

तिश्रुतेःप्रपेदेप्रापेत्यर्थः २६ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदेपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांएक=
त्रिंशोऽध्यायः ३१॥ ॥श्री॥ अथरुद्राध्यायमाहात्म्यंवक्तुमारभमाणो महामुनिरगस्त्यः श्रोतृन्ब्राह्मणानभिमुखीकरोति वेदेति येद्विजाः

वेदसारेण वेदानांश्रेष्ठेनरुद्राध्यायेनश्रेष्ठत्वंचास्य वेदमध्यघटितत्वेनतथाहि त्रयोवेदाः ऋग्यजुःसामानितत्रमध्यमोयजुर्वेदःतस्यापिस साष्टकेषुमध्यमेचतुर्थाष्टकेमध्यमप्रश्नः रुद्राध्यायइत्युच्यते अतोस्यसारभूतत्वं तेनमहान्तंदेवंमहादेवंउपासते जपाभिषेकहोमार्चनादिभिः तेषां इत्यन्वयः १ संप्रतिरुद्राध्यायपराङ्मुखान्निंदति दुर्लभमिति २ रुद्राध्यायजपंविनामुक्तिर्नभवति इत्याह अजस्त्वेति ३

दुर्लभंब्राह्मणकुलेजन्मप्राप्यापिकेचन नयंतीहवृथाकालंरुद्राध्यायपराङ्मुखाः २ अजस्त्वाशतरुद्रीयमन्यत्रापिकृतश्रमाः विंदंतियदिकैवल्यंतर्हिस्याद्व्यनश्नतः ३ दृष्ट्वापिहयमेधेनपुनरावर्त्ततेमुनिः शतरुद्रीयजपकृन्नहिभूयोनिवर्त्तते ४ स्तेयंकृत्वासुरांपीत्वाहत्वापिगुरुदारिकां यदिप्रमाणमाम्नायोरुद्राध्यायीविमुच्यते ५ श्रीरुद्रसूक्तंप्रजपन्नियमेनद्विजोत्तमः दर्शनाल्लोकपापानिहरत्यर्कोयथातमः ६ अपिगोघ्नःकृतघ्नोयःशतरुद्रीयमंत्रतः लिंगेशिवंसमभ्यर्च्यलिप्यतेनाब्जपत्रवत् ७ आद्यंतयोर्यःप्रणवेनयुक्तंश्रीरुद्रसूक्तंप्रजपत्यघघ्नं तस्यांघ्रिरेणुंशिरसावहंतिब्रह्मादयःस्वाघविशुद्धिकामाः ८ यथासर्वेषुतेजस्सुज्योतिःसौरंमहत्तरं तथैवमंत्रकोटीषुशतरुद्रीयमुत्तमम् ९ सद्योजातादिभिर्मंत्रैःघृत्वाभस्माभिमंत्रितं योजपेच्छतरुद्रीयंघृतरुद्राक्षमालिकः १० अभिषिंचन्महालिंगेमहादेवंमहेश्वरं त्रिससकुलमुद्धृत्यशिवलोकेमहीयते ११ यतःकुतश्चिद्विहितान्नभक्षणःयतःकुतश्चापिकृतप्रतिग्रहः श्रीरुद्रजापीदुरितानिसर्वशःविहायमुक्तःसभवे [श्रुतिरेषा] १२

४ स्तेयमिति स्तेयंचौर्यं आम्नायोवेदः ५ ६ ७ आद्यंतयोरिति स्वस्यात्मनो अघस्य पापस्य विशुद्धिंकामयंतेइति तादृशाः ८ ९ सद्योजातेति कालाग्निरुद्रोपनिषदुक्तप्रकारेणेत्यर्थः श्लोकद्वयमेकान्वयि त्रिससकुलं दशपूर्वाणिदशापराणि आत्मनासहएकविंशतीत्यर्थः महीयते पूज्यते १० ११ यतइति श्रुतिरेषा वेदसारेण [illegible] नतिक्रामेत् यथेष्टमर्थः १२

एवंमाहात्म्यमुक्त्वासंप्रतिपुरावृत्तमाह इतिहासमिति १३ अस्तीति सह्यजा कावेरी यज्वभिः विधिनेष्टवद्भिः १४ तत्रेति षडंगः शिक्षा व्याकरणादिः षडंगवान् आम्नायोवेदः १५ कंठेति कंठदघ्ने कंठप्रमाणे प्रमाणे दघ्नच्प्रत्ययः १६ १७ १८ द्रोणपुष्पैरिति द्रोण

इतिहासंवदामीहश्रृणुतश्रद्धयाद्विजाः श्रुत्वायंशतरुद्रीयेपुमान्भवतिभक्तिमान् १३ अस्तिश्रीसह्यजातीरेश्रीकालाख्यपुरंमहत् वेदशास्त्रार्थतत्वज्ञैःयज्वभिःसमलंकृतम् १४ तत्रकश्चिदभूद्विप्रःषडंगाम्नायतत्ववित् सनित्यंसह्यजातोयेस्नात्वाहुतहुताशनः १५ कंठदघ्नजलेस्थित्वारुद्राध्यायंजपत्यसौ पुष्पैःश्रीरुद्रमंत्रेण समर्चयतिशंकरम् १६ जपतःशतरुद्रीयतस्यश्रुत्वात्रियोजन विमुक्तशापाअभवन्पैशाचींमास्थितस्तनुम् १७ तस्यश्रीशतरुद्रीयजपमाहात्म्यवेदिभिः पशुपत्यभिधादत्तावसिष्ठाद्यैर्मुनीश्वरैः १८ द्रोणपुष्पैःसनिर्दोषैर्बिल्वपत्रैरखंडितैः तिलाक्षतैश्चदूर्वाभिःशम्याकैरुत्पलैरपि १९ शतरुद्रीयमंत्रेणशंकरार्चनतत्परः जिगायसकलान्लोकान्ब्रह्माद्यैरपिपूजितः २० अणिमादिविभूतीश्चवृणीचक्रेमहामतिः पशुपत्यर्पितंपुष्पं सदाशंकरमूर्धनि २१ शैलादिप्रमुखास्सर्वेदृष्ट्वासंप्रशशंसिरे २२ श्रीरुद्रमाहात्म्यविदस्सपुत्रान्शिष्यांश्चशैवार्चनजागरूकान् भुविप्रतिष्ठाप्यशिवप्रसादात्द्विजोससमोघामजगामशंभोः २३ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासेद्वात्रिंशोऽध्यायः ३२॥ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ सन्निधौप्रणतिंशंभोःनियमेनदिनेदिने कुर्वंतियेहरस्तेषां

पुष्पैः आरण्यकैः श्वेतपुष्पविशेषैः निर्दोषैः कीटवेधादिदोषरहितैः अखण्डितैः संश्लिष्टत्रिदलैः शम्याकैः चतुरंगुलैः पीतपुष्पैः १९ २० २१ २२ उपसंहरति श्रीरुद्रेति २३ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांद्वात्रिंशो

१११

ऽध्यायः ३२॥ ॥ श्री ॥ संप्रतिनियमेनशिवंप्रणमत्तामासन्निकौदुःखनिवृत्ति र्भवतीत्याहसन्निधाविति १ इतिहासमवतारयति अस्त्यासनाख्यमिति चोलविषयस्य चोलदेशस्य आभरणंपुरं अस्तीतिशेषः २ निष्ठेति निष्ठाविशेषेण धर्मासक्त्यतिशयेन निष्पूतः निष्कासितः वसिष्ठादीनांयशोभरोयैः अतिथिषु साधु आतिथ्यं तत्रसाधुरिति यत्प्रत्ययः तत्कारिभिः शान्तैः शमप्रधानैः दान्तैः जितेन्द्रियैः अ

अस्त्यासनाख्यंश्रीचोलविषयाभरणंपुरं वेदवेदांगतत्त्वज्ञैःक्रतुप्रवरदीक्षितैः २ निष्ठाविशेषनिष्पूतवसिष्ठादियशोभरैः आतिथ्यकारिभिःशांतैर्दांतैरग्न्याहितैरपि ३ अधिष्ठितंसदासद्भिःब्रह्मघोषाभिनादितं तस्यपर्यंतकेदारकुल्यारोधसिकाचन ४ क्षोणीयंत्यजानामहतीरुधिरैःपंकिलांतरा पुराणमांसखंडास्वास नाहूतवायसा ५ कुक्कुटानांमहारावसन्नादितदिगंतरा पर्यंतशुष्यद्गोचर्मपर्यस्तव्रीहिसंचया ६ मद्यास्वादमदोन्मत्तचंडालकुलसंकुला तत्रास्तिनगरेख्यातःकश्चिन्नंदाह्वयोंत्यजः ७ सदिष्याबाल्यमारभ्य दृढभक्तःशिवेभवत् सशिवालयवाद्यानांजीर्णानांमुखबंधनम् ८ विदधातितथानित्यंदत्तेगोरोचनामपि कदाचिच्चर्मणावाद्यंकृत्वाचंडालसत्तमः ९ कांजीपुरनाथस्यसन्निधौन्यस्यदूरतः लिंगसंदर्शनाकांक्षीमुहूर्तंतस्थिवानथ १० महावृषभसंछन्नंस्वामिनंद्रष्टुमक्षमः विषसादस्वकंजन्मनिंद्यजातोकिमागतम् ११ स्मरन्नितिशिवंदध्यौभक्तिपूतमनाःक्षणं शशासदेवस्तद्भक्त्याप्रीतःशांकरसन्निधिम् १२ ॥ ७ ॥

ग्न्याहितैः आहिताग्निभिः वाहिताग्न्यादिष्विति परनिपातः एवंभूतैः सद्भिः अधिष्ठितमितिपरेणान्वयः ३ अधिष्ठितमिति ब्रह्मघोषो वेदघोषः तस्यपुरस्यपर्यन्तकेदारस्य प्रान्तक्षेत्रस्य संबंधिनी याकुल्या कृत्रिमासरित् तस्यारोधसि तटे काचन अन्त्यजानाम् चण्डा

लानांक्षोणीनिवासभूमिः अस्तीतिशेषः ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० महावृषभेति महान्स्थूलाकारः योवृषभःशिववाहनभूतः तेनसंछन्नं अन्तरितंस्वामि नंशिवंद्रष्टुमक्षमः निंद्यजातोस्वकंजन्मकिमागतमितिविषसाद विषण्णोबभूव ११ स्मरन्निति तस्यभक्त्या प्रीतः देवःशांकरसन्निधिंशशासे

पार्श्वेगस्त्वंभवेत्याहसचदक्षिणतोभवत् ततोज्योतिर्मयंलिंगंदृष्ट्वादूरेस्थितोपिसः १३ प्रणनाममुहुःप्रोत्सान नर्तकरतालवान् गर्तदेवाग्रभागस्थंविदधेनलिनाकरम् १४ संस्मरन्सवेदाशंभुंजातिंनैच्यभयातुरः शिवमां रक्षरक्षेतिमनसाव्याजहारह १५ सेवांनटेश्वरस्याथकरिष्यन्यातुमुद्यतः यज्वसांद्रपुरंतत्वंनगच्छेतिस्वजा तिभिः १६ निवारितोपिश्वोगंतेत्याहभूयःपरेहनि प्रस्थितस्तैर्निरुद्धश्चतथैवाहानुवासरम् १७ पुंडरीकपुरे शानसेवासादरचेतसः वदतश्चैवमेवागात्मासैकोनश्चवत्सरः १८ अथैकस्मिन्दिनेप्रातःप्रस्थानपरिपंथि नःशपन्भार्यामपिखलांसमाश्वास्यनिरुंधतीम् १९ निमज्यसह्यजातोयेधृतभस्मानिजालिके गव्यूतिमा त्रेसंवीक्ष्यगोपुरंतत्सभापतेः २० प्रणतिंविदधेहृष्टःप्रपेदेचपुरांतिकं प्राचीनगोपुरद्वारक्रोशमात्रेपुरस्थितः २१ शालाशतंद्विजेंद्राणांनानाध्वरविधायिनां नादितंब्रह्मघोषेणपुण्यधूमांचितांबरम् २२ दृष्ट्वाभीतोन मेयुक्ताजातिहीनस्यहिस्थितिः विधास्येचान्यतोयत्नमितिदक्षिणतोगमत् २३ ददर्शगोपुरस्याग्रेदक्षिणस्य मठायुतं सनकप्रख्यसंन्यासिवेदसाराभिनादितम् २४ महावाक्यपदव्याख्यापरकोलाकितद्रुमं पुरेके नपथागंतुंमेयुक्तमितिसोंत्यजः २५ क्रोशमात्रेगोपुरस्यप्रसग्भागस्थितस्यच स्थित्वाददर्शतत्रापियोगारूढा

त्यन्वयः १२ १३ १४ १५ सेवामिति यज्वभिः विधिनेष्टवद्भिः सान्द्रंपूर्णंपुरंनगरंत्वंनगच्छेतिस्वजातिभिःनिवारितोपीत्यग्रिमेणान्वयः १६ १७

पुण्डरीकेतिमासेनषकेनऊनःवत्सरःएकादशमासात्मकःकालइत्यर्थः १८ १९ निमज्ज्येति सद्यजातोये कावेरीजले गव्यूतिमात्रेक्रोशद्वयप्रमाणे गव्यू
तिःस्त्रीक्रोशयुगंइत्यमरः २० २१ २२ २३ ददर्शेतिमठानांछात्रादिनिलयानां अयुतंदशसहस्रं २४ मद्वेति महावाक्यानांतत्त्वमस्यादीनां पद्या

उदीच्यांगोपुरद्वारिराजर्षीनपरानपि शैवान्सदाचारपरान्दृष्ट्वानिंदत्स्वकांजनिम् २७ हीनजातेःकथं
भाविदर्शनंमेसभापतेः अनिषेव्यसदानाथनाहंगतेस्यवर्तत २८ ततस्तदुक्तिमुदितःपुंडरीकपुरेश्वरः स्व
प्नेतमाहश्वोवन्हिंप्रविश्यायाहिमत्सभाम् २९ इत्यादिश्यतमेवैकंत्रिसहस्रद्विजोत्तमान् नंदस्यभुद्धयेव
न्हिंदीयतामित्यचोदयत् ३० प्रातःप्रबुद्धास्तेसर्वेस्वप्नसंवादविस्मिताः प्रार्थयतश्चतंवन्हिमालोकेधांस्य
थानयन् ३१ वर्द्धयामासुरनलंदक्षिणद्वारसन्निधौ नंदःस्नात्वाथमध्यान्हेधृतभस्मानुलेपनः ३२ नत्वाद्वि
जान्विवेशाग्निंभृंगःपद्मवनंयथा वन्हिनादह्यमानात्तदेहात्कश्चिद्द्विजोत्तमः ३३ भस्मत्रिपुंड्ररुद्राक्षमाला
भूषितविग्रहः वामेदंडमथाऽवामेपाणौबिभ्रत्कमंडलुम् ३४ शिखाबंधोल्लसन्मौलिःदिव्यांबरपरिष्कृतः
उत्तस्थौपश्यतांतेषांवामदेवोयथामुनिः ३५ तदाववर्षुःकुसुमानिमौलौवैमानिकादुंदुभयश्चनेदुः तमस्तु
वन्चारणयूथमुख्याएहित्वमित्यूचुरिमंगणेंद्राः ३६ सयज्वभिस्तैरुपदिष्टमार्गःचिदंबरेशस्यसभांप्रविश्य
देवंचिदाकाशमयंनिषेव्यपश्यत्सुसर्वेषुनदृश्यतेस्म ३७ श्रीसूतउ॰ इतिनंदस्यचरितंभक्त्यामुक्तस्यसंसदि

स्थाएवपराःकीलाःशंकवःतैःअंकिताःचिन्हिताःद्रुमाःयस्मिन् २५ २६ २७ २८ २९ ३० प्रातरितितेसर्वेब्राह्मणाःस्वप्नसंवादेनविस्मिताःप्रार्थ
यन्तश्चवन्हिमालोक्यएधांसिकाष्ठान्यानयन् ३१ ३२ नत्वेतिभृङ्गःपद्मवनंयथेत्युपमयानंदनामकस्यशिवेरतिभावस्योत्कर्षःप्रतीयते ३३ ३४

न्यदित्यर्थः ३८ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायांत्रयस्त्रिंशोऽध्या
यः ३३॥ ॥ * ॥ अथशिवस्यतदुक्तानां वादास्यकरणेन ज्ञानयोगादिनिरपेक्षामुक्तिः सुलभेतिवक्तुमुपक्रमते शिवस्येति १ इतिहा
समुपक्रमते अत्रेति यसुरावृत्तमाकर्ण्य क्षीणाः नष्टाः वासनाः अनाद्यविद्यासंस्कारायेषां २ अहमिति स्वस्य आवासेमहागिरौ कै
लासे अहंकुर्वति सतिपरमशिवाधिष्ठानतया अहमेव सकलस्थानेषुश्रेष्ठइति अहंकारवति तस्यकैलासस्यनिग्रहाय अभिमान

इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासेत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ३३॥ * ॥ श्रीअगस्त्यउ॰ शिवस्यशिवभक्तानांकैंकर्यं
येविलन्वते विनैवज्ञानयोगाभ्यांतेषांमुक्तिरदुर्लभा १ अत्रसिद्धेश्वरैर्गीतमितिहासंब्रवीमिवः विस्मयंतेय
दाकर्ण्यज्ञानिनः क्षीणवासनाः २ अहंकुर्वतिकैलासेस्वावासेचमहागिरौ तन्निग्रहायदेवेशशंभुनासृष्ट
मद्भुतम् ३ दैनंदिनेलयेयस्यलयोनास्तिशिवाज्ञया यद्वाङ्मुखनिक्षिप्तकुंभवत्प्रलयार्णवे ४ अनष्टम
तःसलिलैर्विभातिशिवयोःपदं कामाक्ष्येकाम्रनाथांभःकेलिमज्जनसंगतैः ५ भस्मकस्तूरिकालेपैर्यत्रगंगा
यतेसरित् अस्तितच्छांभवस्थानंत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ६ विंध्यस्यदक्षिणेदेशेस्वर्गस्यप्रतिबिंबवत् उपा
गतानांसमयेगौरीसेवार्थमन्वहम् ७ विमानैरिवसिद्धानांसंबाधंभवनोत्तमैः आक्रीडवाटीरंभाग्रस्पष्टमहाकि

निवृत्तये देवेशेन शंभुना अद्भुतंयथास्यात्तथासृष्टमित्यन्वयः ३ दैनंदिनेति दिनेदिनेभवः दैनंदिनः यस्यस्थानस्य अवाङ्मुखं अधोमुखं
यथातथा स्यात्‌वाङ्मुखोऽधोमुखः इत्यमरः निक्षिप्तोयःकुंभःतेनतुल्यं ४ अनष्टमितिपदंस्थानं कामाक्षीदेवी एकाम्रनाथःशिवःतयोःअ
म्भःकेलिभिःजलक्रीडाभिःमज्जनैःअवगाहनैश्चसङ्गतैःभस्मकस्तूरिकालेपैः इत्यग्रिमविशेषणं ५ ६ ७ विमानैरिति विमानैर्दे

वयानैरिवस्थितैः भवनोत्तमैः गृहश्रेष्ठैः संबाधंससंमर्दं आक्रीडाः उद्यानानि ८ सुरेति सुरसिंधौ मंदाकिन्यांनिमग्नंयत् स्वस्त्रैणं स्वर्ग स्त्रीसमुदायः तस्यआभरणभृतः भूषणधारिणः द्रुमाःयस्मिन् उद्यानेनारिकेलाग्रेषु विश्रांतं अति दूर आकाशमार्गखेदेन आश्वस्तं अर्काश्वानां सूर्यतुरगाणांमंडलंयस्मिन् द्रुत्योन्नत्यातिशयोक्तिः ९ क्रमुकेति पूर्वार्द्धं स्पष्टं कृशाङ्गीजनस्यकान्ताजनस्य सङ्गीतेनद्रुतानि द्रवी

सुरसिंधुनिमग्नस्वःस्त्रैणाभरणभृद्द्रुमं उद्याननारिकेलाग्रविश्रांतार्काश्वमंडलम् ९ क्रमुकस्तवकाहूत देवोद्यानमधुव्रतं कृशांगीजनसंगीतद्रुतरत्नाग्रगोपुरम् १० रमणीवेणिकामोदश्रेणिवासितवीथिकं तरुणीरत्नताटंकसूर्यपीततमोव्रजम् ११ मुग्धामंदस्मितज्योत्स्नातृप्तकेलिचकोरकं क्वचिन्मत्तेभदानांभोजंबालितनृपांगणम् १२ क्वचिदश्वखुरक्षुण्णक्ष्मारजस्थगितांबरं क्वचित्सुभटखड्गाग्रसंहोत्कंपितभास्करम् १३ गौरीसेवागतोपेंद्रश्रीकटाक्षसमृद्धिमत् कूलंकषामहानद्यामूलेचैकाम्रभूरुहः १४ द्वात्रिंशद्धर्मचारिण्याशिवोयत्रोमयार्चितः पराकाशबिलंयत्रमुक्तिद्वारमपावृतम् १५ महाभैरवमुख्येनगणयूथेनपाल्यते सर्वैःसिद्धैश्चदेवैश्चसेवितंपरमाद्भुतम् १६ अद्यापियत्रकामाक्ष्यास्सन्निधौतिष्ठतांदिशः नज्ञायंतेचिरेणापिब्रह्मणापिमुनीश्वरैः १७ छायाग्राहिभ्रतिस्पर्धैर्यत्रदिव्यसुधारसः कृतोपहारैःसिद्धेशैःसकोतूहलमीक्ष्यते १८ ॥ ७ ॥

भूतानिनादक्रियायोगादितिभावः रत्नानिअग्रे येषांतादृशानिगोपुराणियस्मिन् १० ११ १२ क्वचिदिति अश्वखुरैःतुरंगशफैः क्षुण्णं चूर्णितं यत् क्ष्मारजः भूरेणुः तेनस्थगितं आच्छादितं अंबरंयस्मिन् १३ १४ द्वात्रिंशदिति द्वात्रिंशद्धर्माः पतिव्रतासंबंधिनः तांचरति तच्छीलयाउमया ब्रह्मविद्यास्वरूपिण्या पार्वत्या यत्रस्थानेशिवः अर्चितः पराकाशबिलं दहराकाशरन्ध्रम् १५ १६ १७ छायेति यत्रस्थाने छायाग्राहिणा सम

दृस्यजंतुविशेषेण सहप्रति स्पर्द्धी येषां ता दृशैः सिद्धैर्दिव्यसुधारसः सकौतूहलं ईक्ष्यते १८ वैतानेति वैतानानां क्रतुसंबन्धिनां वन्हिनां धूमेनवर्द्धितैः मेघैः पयोजलं सम्यक् अभिवर्ष्यते धूमज्योतिःसलिलमरुतांसन्निपातो मेघ इति प्रसिद्धेः अग्नौप्रास्ताहुतिःसम्यगादि

वैतानवन्हि धूमेन यज्वनामनुमंदिरं वर्द्धितैः समये मेघैः पयः समभिवर्ष्यते १९ कामाक्षीकुंतलामोदिकल्हारोत्तमवासितः सवागतानां यत्रार्त्तिमनिलो हरतेन्वहम् २० कामाक्ष्यालिंगितोयत्र भगवान्परमेश्वरः कामीवालंकृतोद्यापिस्तनकंकणमुद्रया २१ देवीगर्भगृहे यत्र लिखितानि शिलांतरे लोकत्रयरहस्यानि नज्ञायंतेपियोगिभिः २२ आसीदेकाम्रनाथस्य तत्र वस्त्रावनेजकः ख्यातो विचारवान्नाम भक्तिमान्परमेश्वरे २३ सशिवानुग्रहादासीच्छैवानां वस्त्रशोधकः नैवादत्तेभृतिं कापि रजकान्वयसंभवः २४ विभूतिरुद्राक्षभृतां कांचीपुरमुपेयुषां आसन्वासांसि शुद्धानि भक्त्या तस्य मनो यथा २५ आलोक्य वसनं दूरे शैवानां मलिनं स्वयं प्रार्थयस्त्रेस्य तान्नत्वा शोधयित्वा तदंबरम् २६ आतपे शोषयित्वा च सायमेवप्रयच्छति ननिर्निजेऽन्यवसनं राज्ञोपि रजकोत्तमः २७ एवं निवसतस्तस्य द्वात्रिंशद्वत्सरा ययुः एकाम्रनाथस्तद्भक्तिं परीक्षितुमनाह्यभूत् २८ कस्यचिद्वृद्धविप्रस्य गृहीत्वा वेषमीश्वरः कच्चरामुद्वहन्कंथां रजकस्याग्रतोभवत् २९ सहस्ररुद्राक्षधरं भस्मोद्धूलितविग्रहं विचारवान्विप्रवृद्धं नत्वा सांजलिरब्रवीत् ३०

समुपतिष्ठते आदित्याज्जायते वृष्टिः वृष्टेरन्नं ततः प्रजाः इति स्मृतेश्च १९ २० २१ २२ आसीदिति वस्त्राणां अवनेजकः क्षालकः रजक इत्यर्थः २३ सइति भृतिं मौल्यं २४ २५ २६ २७ २८ कस्यचिदिति कच्चरां मलदूषितां कंथां २९ ३० ॥

प्रवयाइति प्रकृष्टंवयोयस्यसः प्रवयाः वृद्धः ३१ ३२ कालइति हिमभूयिष्ठः हिमप्रचुरः मिहिकाहिमः पटच्चरं जीर्णवस्त्रं ३३ विशिष्येऽ
ति शीतालुः शीतंनसहतेइतिसः ३४ ३५ ३६ ३७ वासइति मातुःकामाक्षीदेव्याः आलये मंदिरे आस्वतिष्ठ ३८ ३९ ४० आदि

प्रवयास्त्वमसिब्रह्मन्नमहत्तामस्मिकिंकरः मालिन्यमंबरस्यंतेमाभूयान्मयितिष्ठति ३१ श्रीवृद्धउवाच॥
कामाक्षीदर्शनायाहंदूरादस्मिसमागतः पुरीनदृष्टपूर्वेयंनैवजानामिकिंचन ३२ कालोयंहिमभूयिष्ठो
भूयसीमिहिकानिशि नवस्त्रांतरमप्यस्तिकच्चरंचपटच्चरम् ३३ विशिष्यवृद्धःशीतालुःनजानेत्वांगृहंच
ते परकीयंनवसनंधार्यमाहुर्मनीषिणः ३४ आचारःशीलमाचष्टेभक्तस्त्वंसाधुसंमतः कथांसंशोधयित्वे
मांशोषयित्वामहातपे ३५ सायंदातुंसमर्थश्चेत्गृहाणनमृषावद इतिवृद्धोक्तिमाकर्ण्यभूयःप्राहविचा
रवान् ३६ नमेकार्यांतरंकिंचिद्वासःसंक्षालनादृते चंद्रिकाधवलंकृत्वाशोषितंचातपेनते ३७ वासःसा
यंप्रदास्यामिभगवन्मातुरालये आस्वेत्युक्त्वाऽग्रहीत्कंथांवृद्धस्यरजकोत्तमः ३८ स्वजन्मशतपापौघैःस
हतांसमशोधयत् बहिःप्रसारयामासपुलिनेतांद्रुतातपे ३९ रजकःसुमहत्यासौवृष्टिरीशाज्ञयातदा
कंथासाचंडवातेनक्वापिनीतादिगंतरे ४० आदिनातमविच्छिन्नेचासारेसविचारवान् प्रतिज्ञाभंगतः
प्राणत्यागएवमहत्तरः ४१ इतिनिश्चित्यधीरःस्वंदृढेतस्मिन्कृतागसं त्यक्तुकामोतिकंप्राप्यवस्त्रनिर्णेजनाश्म
नः ४२ शिरोघातयितुंयावत्प्रवृत्तस्तावदीश्वरः तथैवकंथयासार्द्धमाविरासीद्वृषोपरि ४३ ॥ ७ ॥

नान्तमिति आदिनान्तं आसायं आसारे धारासंपाते ४१ ४२ ४३

४४ ४५ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ३४॥ ॥श्री॥ अथशिवस्यगोक्षीराभिषेकेणमहापापनिवृत्तिपूर्वकंमुक्तिरवश्यंभवतीत्याह क्षीरेति १ आख्यायिकामुपक्रमते इतिहास मिति ब्रह्मवादिनः वेदवादिनः २ अस्तीति अभ्रसरितःमंदाकिन्याः तटेद्योः अमरावतीव मणिनिर्झरिण्याः तन्नामिकायानद्याः ती

देवोद्यानप्रसूनानिववर्षुःखेचरस्त्रियः देवदुंदुभयोनेदुःसंवादश्चसतामभूत् ४४ निवार्यसहसोद्युक्तंस्रजकं वृषभध्वजः निसंस्वसन्निधौवासंकैलासेतस्यदत्तवान् ४५ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ३४॥ ॥अगस्त्यउवाच क्षीराभिषेकमीशस्यगवांयत्रवितन्वते तेविमुक्तामहापापैर्मुक्तास्युस्सत्य मुच्यते १ इतिहासमितिप्राहुःप्राचीनाब्रह्मवादिनः यस्यश्रवणमात्रेणब्रह्महत्याविनश्यति २ अस्तिस्कंद पुरंनामख्यातंस्कंदप्रतिष्ठितं मणिनिर्झरिणीतीरेद्योरिवाभ्रसरित्तटे ३ अप्रमत्तधियोधर्मेनित्यंहुतमखाग्न यः अधीतचतुराम्नायाःसर्वेब्रह्मवादिनः ४ षट्कर्मनिरतानित्यंसप्तर्षिसमतेजसः अष्टमूर्तिस्तुतिपराः नवद्वयकलाधराः ५ दशेंद्रियनिरोद्धारःएकादशधृतेश्वराः द्वादशादित्यसंकाशाःयत्रब्राह्मणसत्तमाः ६ त्रयोदशस्वरार्थज्ञाःचतुर्दशसुदेशिकाः यत्रयज्ञविशेषेषुमरुतायज्वनामपि ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

रेस्कंदपुरेऽस्तीतिअन्वयः ३ ४ षडिति षट्कर्माणियजनादीनि तेषुनिरताः नवानां द्वयं अष्टादशतादृश्यः कला विद्याः वेदवेदा ङ्गादयः तासांधराःधारयितारः ५ दशेति दशेन्द्रियाणां पञ्चकर्मेन्द्रिय पञ्चज्ञानेंद्रियाणांनिरोद्धारःदमनशीलाः एकादशे मनः सिधृतः ईश्वरो यैः तादृशाः ६ त्रयोदश स्वराणां उदात्तादीनां अर्थज्ञाः चतुर्दशसु विद्यासुदेशिकागुरवः यज्ञविशेषेषु वाजपेयादि

पुमरुतां देवानां यज्वनां विधिनेष्टवतामपि व्योमयानानि रथाश्वराजवीथिषु दृश्यन्ते इत्यन्वयः ७ ८ तेज इति नारिकेलेषु तत्रत्य
वृक्षेषु यत्रेति यूथगताः सजातीय समुदायगताः दुर्ग्रहाः ग्रहीतुमशक्या अपि ९ वटूनामिति वटूनां ब्रह्मचारिणां दोहेषु दोहन

रथाश्वव्योमयानानिदृश्यंतेराजवीथिषु यत्रश्रीशतरुद्रीयमहामंत्रजपोन्मुखान् ८ तेजोधिकान्विलोक्यार्को
नारिकेलेषुलीयते यत्रयूथगतागावोदुर्ग्रहाअपियोषिताम् ९ वटूनांसामगानेनदोहेषसुकरग्रहाः तत्रा
सीद्यज्ञदत्ताख्यःकश्चिद्ब्राह्मणसत्तमः १० विद्यासाम्राज्यलक्ष्मीर्यंवव्रेश्रीरिवकेशवं ११ सभापतेःशिवशर्मि
तेनस्वदक्षिणाद्रव्यभरेणसत्तमः ॥ सगांवितेनेधृतहेमपट्टांयस्तस्यभार्याजनिसापवित्रा १२ तयोर्चयतोः
शंभुंनियमेनमहीयसा ॥ भाग्योदयेनपुत्रोभूत्सामुखःशिवयोरिव ववृधेलालितोमात्रासकएवनिशा
करः १३ सतांसंधानमासाद्यबाल्यएवद्विजार्भकः सपंचमाच्चप्रागब्दान्मुखादभ्यस्यताःकलाः १४ वि
नैवदैवाज्ज्ञग्राहसकृदाकर्ण्यतीक्ष्णधीः व्रतंददौचगायत्रंपंचमेब्देविधानतः १५ उपनीतःसगुरुणास
कृदेवोपदेशतः अधीयायाखिलान्वेदान्साङ्गोपाङ्गपदक्रमान् १६ पठितानिचशास्त्राणिसर्वाण्यष्टम
वर्षतः अष्टादशपुराणानांवेदानामपितत्त्वतः १७ तासर्वंशिवएवेतिनिश्चैषीत्स्ववृत्तिभिः परित्यज्या
खिलंकार्यंभक्तिंचक्रेमहेश्वरे १८ नित्यंद्वादशसाहस्रंपंचार्णप्रजपन्मनुं जजापैकादशावृत्तिरुद्राध्यायं

दीक्षितात्१८

क्रियासु १० विद्येति श्रीःकेशवमिव विद्यासाम्राज्यलक्ष्मीः सकलविद्याधिपत्यसंपत् यंवव्रे वृत्तवती ११ सइति सभापतेःशिवस्यगां स्वद
क्षिणाद्रव्यभरेण धृतहेमपट्टांवितेनेचकारेत्यर्थः १२ १३ सतामिति सतांसज्जनानांसंधानंसंसर्गं १४ विनेति गायत्रं व्रतं उपनयनमित्यर्थः

१५ १६ १७ तात्पर्यमिति वेदशास्त्रपुराणादीनां शिवएवतात्पर्यमिति निरचैषीत् निश्चितवान् १८ नित्यमिति पञ्चार्णं पञ्चाक्षरंम
नुंमंत्रं १९ आदधे इति सायंप्रातः अग्नौसमिधः पालाश्यः आदधे चिक्षेप अग्निकार्यंचकारेत्यर्थः अतंद्रितः अप्रमत्तः सहस्रकृत्वः
सहस्रवारान् २० भस्मेति अवकुंठितोलिप्तः रक्षया भस्मना २१ २२ विचारेति विचारशर्मा तन्नामा द्विजपुत्रः समयंकालं २३ प्रती

आदधेसमिधोवन्हौसायंप्रातरतंद्रितः सहस्रकृत्वोगायत्रींजपत्यह्नोदितेरवौ २० भस्मावगुंठितांगोसौ
दंडकृष्णाजिनांचितः रक्षयालंकृतोभालेज्वलन्नग्निरिवाबभौ २१ आमध्यान्हंमठेस्थित्वाशिवलिंगार्चनं
व्यधात् भैक्षंचपंचमेकालेभुंजानोगुर्वनुज्ञया २२ विचारशर्मासमयंगमयामासभूसुराः कदाचिल्लम्ब
मानेर्केकृतलिंगार्चनाजपः २३ प्रत्यग्रहारंभैक्षार्थंप्रातिष्ठतगृहंमठात् अजग्धयवसांधेनुंवत्सवात्स
ल्यतःपथि २४ हनंतमथदंडेनतद्ग्रामपशुपालकं तन्निरुध्यदुरात्मानंमहात्माधेनुसादिनम् २५ दर्शना
द्दूर्णिनोदस्युःपलायनमशिश्रियत् अथधेनोर्ददौग्रासंशाड्वलाद्दाहृतैस्तृणैः २६ कमंडलुजलैस्तस्याःपि
पासामप्यपाकरोत् महिमानंचसंस्मारगवांवाचामगोचरम् २७ सर्वदेवमयीधेनुःसर्वतीर्थमयीतथा सर्वय
ज्ञमयीप्रोक्तासर्वस्यामृतसाधनम् २८ शकृदप्यग्निनिर्दिष्टंयस्याभस्मप्रशस्यते पंचगव्यंयदुत्पन्नंमहापाप

ति पथिमार्गे वत्स वात्सल्यतः अजग्धयवसां अभक्षिततृणां धेनुं नवप्रसूतिकां दंडेन हनंतं तद्ग्रामपशुपालकं गोपालमित्यर्थः २४
अपश्यदिति शेषः महात्माद्विजः धेनुसादिनं गोपीडकम् तं दुरात्मानं निरुध्य रुध्वा अतिष्ठदिति शेषः २५ २६ २७
२८ शकृदिति शकृत् पुरीषं यदुत्पन्नं यस्याः धेनोः सकाशादुत्पन्नम् २९ ० ० ० ०

३० यस्मादेति गोधूलिस्नानस्य पार्थिवस्नानत्वेन स्मरणादितिभावः ३१ ३२ ३३ ३४ स्वकर्मेति आसंगवं द्वितीयकालपर्यंतं ३५

यस्याः क्षीराभिषेकेणप्रीणातिपरमेश्वरः स्तुवंतियज्ञतत्त्वज्ञाःसर्वेधर्मेदुघांचयाम् ३० यस्माद्धूलिर्गंगेवपु नातिशिरसाधृता वृषभेंद्रोयदुत्पन्नोमहादेवस्यवाहनम् ३१ दर्शनादेवपापघ्नीसेयंधेनुर्जगत्प्रसूः ब्राह्म णयसाधनंयस्याहोमेषुघृतमुच्यते ३२ दंडेनहंतितामेवदुरात्मापशुपालकः अद्यारभ्यकरिष्येहमग्निहोत्र गवांसदा ३३ परिचर्यांकिमन्येनकर्मणाभवितामम इतिनिश्चित्यगोपालंनिष्कास्यस्वयमेवसः ३४ स्वक र्मासंगवंकृत्वाचारयामासतास्तृणं ररक्षशाड्वलैःसर्वाःपीतोदा श्छाययान्वितैः ३५ सुहितासुतृणैस्तासुशि वमानर्चनित्यशः स्निग्धशुश्रूषयातस्यपुष्टागास्ताश्चधेनवः ३६ द्विगुणंदुदुहुःक्षीरंसमयोनातिवर्त्तते य दाकंडयतेतास्तुदहुस्तावत्पयस्स्वयम् ३७ दुग्ध्वापयस्तद्दुग्धंवर्णीनिजकमंडलौ तेनाभिषिंचतिशिवंसि कतालिंगपूजितम् ३८ एवंदिनेदिनेचक्रेश्लाघितःसकलैर्द्विजैः क्षीरबाहुल्यमुदिताःनैर्ष्यांतत्रवितन्वते ३९ प्रीताचमातापितरौतन्निष्ठांवीक्ष्यतस्यतु गवांशुश्रूषणंनित्यमेवमेवंवितन्वतः ४० विचारशर्मणस्त स्ययपुःसंवत्सरास्त्रयः अथैकस्मिन्खलःकश्चित्तदिनेकर्ममहात्मनः ४१ गत्वाग्रामद्विजान्सर्वान्श्रावयां मासदुर्मतिः विचारशर्मपितराबाहूयोचुश्चतेद्विजाः ४२ सुतस्तेपालनव्याजात्मध्याह्नेचारयन्पशून् निरु ध्यशाड्वलेधूर्तोदुग्ध्वास्वैरंपयोगवाम् ४३ दोष्णासिंडीकृतेसिंचन्सैकतेविचरत्यसौ त्वत्सूनुःशिक्षणीयोसौत

सुहितास्विति तासु गोषु तृणैः घासैःसुहितासु तृप्तास्वित्यर्थः ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ॥

४५ ४६ समांसमीनामिति समांसमीनांप्रतिवर्षप्रसूयमानांगृष्टीःसकृत्प्रसूताःनैचिकीःगोषूत्तमाःवष्कयणीःचिरप्रसूताः ४७ प्र
च्छायेति प्रकृष्टच्छायायुक्ते ऊधसः आपीनस्य अधस्तात्कमंडलुं कृत्वामंदंकंडूयतेस्मेत्यन्वयः ४८ ४९ वर्णीति वर्णीब्रह्मचारी व

इतितस्योक्तिमाकर्ण्यपितरौखेदमापतुः यज्ञदत्तःपरेद्युस्ततकृत्यंशोधयितुंक्वचित् ४५ तस्यौनिकुंजेसंलीनोभू
योविप्रवचस्मरन् अथोदितेदिवानाथेकृतकृत्योहुतानलः ४६ समांसमीनांगृष्टीश्चनैचिकीश्चचिरप्रसूः अ
पिवष्कयणीःसोगाश्चारयित्वातृणंबहु ४७ प्रच्छायेतरुमूलेतानिरुध्यात्मकमंडलुं अधस्तादूधसःकृत्वामंदंकं
डुयतेस्मसः ४८ पयःपूर्णंसमादायकमंडलुमथात्मनः कृत्वासैकतलिंगस्यसमीपेलिंगमर्चितुम् ४९ वर्णीप्रव
वृतेतत्रपत्रपुष्पैरुपार्जितैः धातकीमूलमासाद्यतीर्थपत्रैःफलैरपि ५० भक्त्यासमर्चयामासयथापूर्वंमहावटुः
अथागत्यपिताकोपात्पादेनास्यकमंडलुम् ५१ चिक्षेपकिंकिंदुष्टात्मन्निरुक्त्वाभर्त्सयत्सुतं पादप्रहारविध्व
स्तंतस्यदुग्धंकमंडलोः ५२ विशीर्णमपतन्मूर्ध्निशंभोःसैकतरूपिणः शिक्षादंडंगवांपाणौगृहीत्वाद्रोहका
रिणःजघानपादौकोपेनपरशुंभूयसोच्छिनत् ५३ सकृत्तपादोनिपपातभूमौहाहेतिमूर्छोसहसाप्रसन्नः ॥
तावत्प्रसन्नःपतिरंबिकायाःप्रादुर्बभूवास्यवृषाधिरूढः ५४ श्रीसूतउ॥ कैलासशिखराकारेवृषभेगिरिजासख
म् अवलोक्यमहादेवमस्तौषीत्क्षणिपत्यसः ५५ अवरुह्यहरस्तदावृषेंद्रा द्दृढमाश्लिष्यसुराग्रतोजगाद मयि
भक्तिमताजितात्रिलोकीभवमुक्तःसततंभवांतिकेमे ५६ निवेदितंमेयत्किंचिद्दत्तंतेस्तुफलप्रदं आधिपत्यंचम

र्णःप्रशस्तिःस्मरणाद्यष्टविधमैथुनाभावरूपःसोस्यास्तीति व्युत्पत्तेः ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ७ ७

५८ ५९ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांपञ्चत्रिंशोऽध्यायः ३५ ॥ ७॥

सम्प्रतिशिवभक्त्यास्त्रियोपिमुच्यंते ताश्चस्वदर्शनमात्रेण अन्यानपि संसारसागरात्तारयन्तीत्यध्यायचतुष्टयेनाह शिवेति १ इतिहास मवतारयति अत्रेति २ अस्तीति हालिकानां लाङ्गलोपजीविनां केदारेषु क्षेत्रेषुसञ्चितः व्रीहिसञ्चयः शालिसमुदायः ३ वर्द्धमानेति व

कैलासेत्वस्थितुर्भूयान्मुक्तिःसालोक्यरूपिणी इत्युक्त्वाभगवानशंभुःसहतेनतिरोदधे ५८ प्रसादादस्यदेवस्य यज्ञदत्तोपितत्क्षणात् भवबंधाद्विनिर्मुक्तःकैलासपदमासवान् ५९ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेपंचत्रिंशोऽध्यायः ३५॥ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ शिवकैंकर्यमात्रेणमुच्यंतेयद्यपिस्त्रियः प्रणतंदर्शनादेवतारयंतिभवांबुधेः १ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनं स्थाणोःप्रसादःप्रत्यक्षोयद्यपिक्रियतेजनैः २ अस्तिकिञ्चित्पुरंरम्यम् ध्वेपाटीतिविश्रुतं यत्रहालिककेदारसंचितोव्रीहिसंचयः ३ वर्द्धमानोन्नतिःस्पर्धांभजतेहिमभूभृता यत्रो द्यानतरुस्तोमकोटरेषुद्विजन्मनाम् ४ अग्निहोत्राग्निधूमोघोधत्तेपारावतश्रियं तरुणीवदनांभोजसौरभो र्मिषुमज्जताम् ५ मधुव्रतानांविरुतैर्दिशोयत्रनिरंतराः यदाहुर्योमुनंनामपुरंभुविपुराविदः ६ यत्रावतीर्णो विख्यातोभक्तोबागीशसुंदरौ तत्राभूत्कीर्त्तिमान्नामचतुरःकुलवल्लभः ७ हलसंभूतयाभक्तान्श्रियाय स्समपूजयत् धर्मश्चइवतस्याभून्मानिनीनामवल्लभा ८ कुलसौंदर्यसौज न्यविनयादिगुणान्विता कौमुदीव

र्द्धमानाउन्नतिरौन्नत्यं यस्यहिमभूभृताहिमाचलेनसहस्पर्द्धां जिगीषांभजते तादृगोन्नत्यादितिभावः ४ ५ मध्विति मधुव्रतानांभ्रमराणां विरुतैःनिरंतराःसान्द्राः ६ यत्रेति बागीशसुंदरौ वक्ष्यमाणौ कुलवल्लभः कुलपालकः ७ हलेति श्रियाधान्यरूपया ८ ९ ॥

१० ११ लक्षण्यः लक्षणेषुसाधुः १२ विनीयमानइति शिक्ष्यमाणः अमोघश्रमान् सफलायासान् व्यधात् चकारशिष्यस्यविद्याप्राप्तिरेव गुरूणांअध्यापनश्रमसाफल्यमितिभावः १३ कुलेति कुलस्यस्थितिं मर्यादां द्वादशेवत्सरे सतीतिशेषः १४ १५ कलीति उद्वोढुकामः

कालेनाथतयोरासीत् कन्यैकातिलकावती सावर्धमानाबालापिमनोनयनहर्षिणी १० शारदीवशशा ङ्कस्यकलाप्रासवबोदया अथपुत्रार्थिनस्तस्यजातःकीर्तिमतस्सुतः ११ लक्षण्योबांधवान्नामनिशाकरइवा बुधैः कृतनामादिसंस्कारोबांधवान्पंचवार्षिकः १२ विनीयमानोगुरुभिस्तानमोघश्रमान्व्यधात् स्वातंत्र्यं सर्वविद्यासुदृष्ट्वातस्याखिलाजनाः १३ कुलस्थितिंकीर्तिमतोमेनिरेसुप्रतिष्ठितां कीर्तिमानपिकन्यायावय सिद्वादशेसति १४ वरमन्वेषयामाससमानकुलसंपदं एतस्मिन्समयेतस्यपूर्वसंबंधिवंशजः १५ कलिशत्रु रितिख्यातःमंत्रीराज्ञःशिवार्चकः उद्वोढुकामःस्वान्बंधून्प्राहिणोत्कन्यकार्थिनः १६ कीर्तिमंतंचतेप्रोचुर्मानिताः स्वजनांतरे कलिशत्रोरियंभार्याकन्यातेतिलकावती १७ भूयादनन्यसामान्यंतयोर्दांपत्यमद्भुतं इत्युक्तःकी र्तिमानाहतथास्त्वितिसबांधवः १८ अतीत्यचैत्रंवैशाखेमुहूर्तोस्त्वितिमानिताः कलिशत्रुपुनःप्राप्ताःबांधवा स्तदचक्षत १९ कलिशत्रुरभूत्प्रीतोवार्तामाकर्ण्यमंगलां अप्यभूत्तिलकावत्यामनःप्रीतिर्महीयसी २० अ थराजाज्ञयाशत्रून्विजेतुंसमरंप्रति कलिशत्रुर्बलैस्सार्द्धंवरमान्योरणस्थलीम् २१ प्राप्तोविद्विषतांसैन्यैर्हन्यमा नेर्हतोनिशि मारयित्वाबहून्योधानभवद्वैरिणाहतः २२ दिवसैःपंचषैरेवकीर्तिमानज्वररोगतः पीडितोविजहौ

विवाहंकर्तुकामः १६ १७ १८ अतीत्येति तत्कीर्तिमत-प्रियंवचनं अचक्षत अकथयन् १९ २० २१ २२ दिवसै

रिति मानिन्यपि कीर्त्तिमतः कान्तापि तंकीर्त्तिमंतं अन्वगात् सतीधर्मेण अनुगमनंचकार २३ २४ २५ २६ प्रवेक्ष्यामीति जन्मनि भ
विष्यत् जन्मनि प्रत्यषेधन् निवारितवन्तः २७ अनूढानामिति अनूढानां अविवाहितानां कन्यकानामित्यर्थः तेद्विजातयः २८ २९

चकारपित्रोःसकलंबोधवानौर्ध्वदेहिकं कलिशत्रुंहतंश्रुत्वाशुशोचपरमातुरा २४ प्रदातुकाममन्यस्मैबो
धवंतंनिवार्यसा वचःपित्रोःकरिष्यंतीदधारव्रतमुत्तमम् २५ पितृभ्यांमनसादत्तापुराहंकलिशत्रवे सचेद्दि
निहतोयुद्धेममभाग्यविपर्ययात् २६ प्रवेक्ष्याम्यग्निमस्त्वेषपतिर्जन्मनिमामिति इतितांविदितोद्योगांप्रत्य
षेधन्द्विजातयः २७ अनूढानांमृतिःशास्त्रेविहितानेतितेगताः ततस्सात्यक्तभोगेवस्थापितानुजरक्षणे २८
काषायवासिनीनित्यंपंचाक्षरजपान्विता भस्मोद्धूलितसर्वांगीधृतरुद्राक्षमालिका २९ वीरदेशालयंगत्वा
मार्जनालेपनादिकं कुर्वतीशिवनामानिकीर्त्तयंतीजितेंद्रिया ३० ददानाशिवभक्तेभ्योवासश्चान्नंयदी
प्सितं मितभुग्मौनवत्यासील्लोकवार्तासुमूकवत् ३१ अचिरात्तिलकावत्याःसदाशिवकथाश्रुतेः प्रस
सादमनःशंभोःप्रसादेनगुरावपि ३२ शिक्षितोग्रजयाबालोद्विजशुश्रूषणेरतः अष्टादशपुराणार्थानाशृ
णोद्गुरुसन्निधौ ३३ चकारोच्चावचान्धर्मान्मत्वासर्वंविनश्वरं वापीकूपतडागाश्च पुण्यभूरुहवाटि
काः ३४ प्रतिश्रयांश्चगोशालाःपुष्पारामाननेकशः आर्त्तौषधप्रदानंचदीनाधपरिपालनम् ३५ क्षीरंतैलंशि

वीरेति वीरदेशालयं शिवालयं ३० ३१ ३२ ३३ चकारेति उच्चावचान् अनेकविधान् सर्वं दृश्यं विनश्वरं अस्थिरं मत्वा यद्दृश्यंतन्न
श्यमिति न्यायादितिभावः ३४ प्रतिश्रयानिति प्रतिश्रयान् पांथनिवासान् ३५ क्षीरमिति घर्मे ग्रीष्मे अस्यबालस्यबोधवतःनास्ती

तिवाक् नाभूत् यस्ययदीप्सितं तद्ददामीत्यर्थः ३६ तस्येति मूर्त्तिमद्भिः पापैः ततस्वरूपैः जिनैः आर्हतैःपाषंडापसदैरिति तेषांवि॰
शेषणं पाशब्देन त्रयीप्रोक्ता पालनाज्जगतःसदा तांखण्डयंतियेते वै पाखण्डावेदनिन्दकाः इतिपाखण्डशब्दनिरुक्तिः अतए
व अपसदाःनीचाः ३७ एकदेति प्राधान्यं स्वमतस्येतिशेषः अहिंसापरमोधर्मइतितेषां मतंतयानिमित्तेन अन्यत्रवैदिकमतेहिं
सया यागीयपशुहिंसया निमित्तेन दुष्टतां पापजनकताम् ऊचुः उक्तवंतइत्यर्थः ३८ अप्रमाणमिति यद्वस्तु अप्रत्यक्षंसन्नि

चक्रेकिंबहुनोक्तेन नास्यनास्तीतिवागभूत् ३६ तस्यैवंवर्त्तमानस्यपापैःप्राग्जन्मसंचितैः मूर्त्तिमद्भिरभूत्सं
गःपाषंडापसदैर्जिनैः ३७ एकदातेसमागत्यवेदबाह्यमतेस्थिताः अहिंसयोचुःप्राधान्यंहिंसयान्यत्रदुष्ट
ताम् ३८ अप्रमाणमुपादिष्टमप्रत्यक्षंश्रुतंचयत् विहितःक्षणिकःशब्दैःधर्मःकिंसाधयिष्यति ३९ नष्टेकं
र्त्तरिनान्वेतिस्वर्गादिर्यत्फलंभवेत् उपचारश्चबिंबेषुपूर्णस्यज्योतिषःकथम् ४० ऐक्येजीवात्मनोर्नस्या-
त्सुखादेःकिंविचित्रता कर्मणाचेत्समुत्कर्षोनकोपिब्रह्मविद्भवेत् ४१ देवालयेविहारस्यात्तस्मात्तत्रनमे
द्बुधः नवर्णेचाश्रमेभेदोदृश्यतेकचिदात्मनः ४२ बुधस्त्वमसिकिंवाचांविस्तरेणानुचिंतय युक्तंचेदार्हतमतं

कर्षोगोचरंश्रुतंशब्दप्रमाणलब्धंच उपादिष्टंतदप्रमाणमित्यर्थः शब्दैःवैदिकशब्दैःविहितःप्रतिपादितःक्षणिकःअनित्योधर्मःकिं
साधयिष्यति स्वर्गादिकं कथंसाधयिष्यति धर्मस्यक्षणिकत्वेननष्टत्वादितिभावः ३९ नष्टइति नान्वेति धर्मोनानुगच्छतीत्य
र्थः यस्यधर्मस्यफलं स्वर्गादिर्भवेत् बिम्बेषु परिच्छिन्नेषुप्रतिमादिषु पूर्णस्यज्योतिषः अपरिच्छिन्नब्रह्मचैतन्यस्य उपचारः कथं
भवेत् ४० ऐक्यइति जीवेश्वरयोरैक्ये सुखादेःकिंविचित्रता किंञ्चिज्ज्ञत्वसर्वज्ञत्वादिविरुद्धधर्माध्यासादितिभावः कर्मणा या

गादिनासमुत्कर्षः आत्मसंस्काररूपः चेद्यदि नकोपि ब्रह्मविद्भवेत् कर्मणो जन्मारंभकत्वादितिभावः ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ चैत्येति चैत्यस्य स्वसंकेतकल्पितस्य स्थंडिलस्य कटं तृणादिनिर्मितं अंबरं वस्त्रं वस्ते स्म आच्छादयति स्म ४७ त्यक्तेति आर्हतमते जिनमते

इत्यादिवचसां गुंफै राहेतानां सवंचितः वेदिकाध्वस्थितो अद्यामत्यजद्दुःसंगतः ४४ किमत्रेति प्रलोभ्यैनं अनयन् स्वपदं जिनाः समंततः प्रवेशेन जनान्सर्वानतोषयत् ४५ बोधवानथ तत्याज स्नानं दानं द्विजार्चनं वर्णानिदाय धर्मं च वेदबाह्यो चिरादभूत् ४६ चैत्यप्रणामं विदधे वस्ते स्म कटमंबरं स पाटलिपुरेः सर्वैरभिषिक्तो जिनैरभूत् ४७ त्यक्त्वा प्राङ्नामनामान्यद्बुद्धसेनाह्वयो भवत् तमार्हतमताध्वन्यास्तस्थुरावृत्य सर्वदा ४८ दृश्यं स्यः पदं नेमुः संध्ययोरार्हतस्त्रियः दृष्टतच्चित्तसाहस्रः सोभवत्पुरुषार्थवान् ४९ कटवासो मतताचार्यसंमतो ववृधे स च जिनतत्त्वाध्वगं श्रुत्वा भ्रातरं तिलकावती ५० विदीर्णहृदयाशोकाच्छरणं प्राप शंकरं सा तात्पर्येसरितिस्नात्वा सायं प्रातर्दिने दिने ५१ जलार्द्रवसना देवं भेजे भस्मावगुंठिता स्वहस्तोपचितैः पुष्पैर्निर्माय विविधास्रजः ॥ ददाना प्रत्यहं भेजे बिंदुमाधीश्वरं विभुं ५२ नमः शिवाय त्रिदशार्चिताय नमः शिवाय त्रिपुरान्तकाय ॥ नमः शिवायाधिविमोचनाय नमः शिवाय प्रणतार्तिहंत्रे ५३ पतितं दुर्मते बोधे भ्रातरं करुणानिधे ॥ स्वामिन्नुद्धर देवेश दयामयि निधीयतां ५४ एवं संप्रार्थयन्ती सा कृत्तिवाससमीश्वरम् उपवासपरा कार्श्यं जगाम तिलका [illegible] षट्त्रिंशोऽध्यायः ३६

अध्वन्याः पांथाः तत्र प्रविष्टा इत्यर्थः ४८ ४९ ५० ५१ ५२ नम इति आधिविमोचनाय मनोव्यथानाशनाय ५३ पतितमिति अबोधे ज्ञानशून्ये दुर्मते जैने ५४ ५५ इति श्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायां स्कंदोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां षट्त्रिंशोऽध्यायः ३६

संप्रतितिलकावत्याः शिवप्रसादं वर्णयति तपसेति १ तिलकावतीति शोकं मा कृथा इत्यन्वयः न शोचति भिद्यते हृदयग्रन्थिः छिद्यन्ते सर्वसंशयाः क्षीयन्ते चास्य कर्माणि तस्मिन्दृष्टे परावरे इति श्रुतेः २ शृणु इति तथागतमतं जैनमतम् अस्मिन्नर्थे पुरावृत्तं वर्णयति आर्यावर्त्त इति

श्रीअगस्त्य उवाच तपसा तिलकावत्याः प्रसन्नः परमेश्वरः इदं स्वप्ने समागत्य जगाद हृदयंगमम् १ श्रीमहेश्वर उवाच तिलकावति मा शोकं कृथा मनसि तेन्वतैः प्रीतोस्मि मयि सुप्रीते न सति जंतुर्न शोचति २ शृणु चाप्यपरं वाक्यं तिलकावति येन ते तथाऽऽगतमतं प्राप्तो भ्राता यदनुशोचसि ३ आर्यावर्त्ते भवत्कश्चित्सुतपा नाम सर्ववित् मुनिरासीन्महाप्राज्ञः सर्वशास्त्रविशारदः ४ भक्तिमान्मयि धर्मार्थं विद्यासु पदिदेश च अज्ञानिनो येन पुरा बहवः सुधियो भवन् ५ तदा कश्चित्समागत्य शांतिमान्नाम मस्करी ब्राह्मणो विहितातिथ्यो शिष्याणां नमे दातदे ६ व्याकरोद्वेदसारार्थं जीवात्मैक्यं यतो भवेत् तदा तस्य परीक्षायै प्रवृत्तः सुतपा मुनिः ७ तथागतमतालंबी व्याजहारात्मनो भिदां नैव वेदांतसमयः त्वं यदात्थेति सोब्रवीत् ८ प्रामाण्यं नैव वेदानामित्याह सुतपाः पुनः शशाप शांतिमानेनं तदानीं वेदनिंदया ९ कुपितो वेदबाह्यानामस्त्वकोयं कुलेष्विति पुनर्नत्वा क्षमस्वेति शापांतं तमयाचत १० स्मयासपुनः प्राह शिवभक्तिस्तदास्त्विति मदुक्तस्य वचो भूया न्न मिथ्या मद्वचो यथा ११ तव भ्राताऽर्हतमतं तस्माद्देष प्रवेशितः पश्यमे शक्तिमतुलां त्याजयिष्यामि तन्मतम् १२ ॥ ७ ॥ ७ ॥

४ ५ तदेति मस्करी यतिः ६ व्याकरोदिति वेदसारस्य उपनिषदः प्रणवस्य वा ७ तथेति भिदां ईश्वराद्भेदं आत्मनः जीवस्य त्वं यदात्थ ब्रवीषि ब्रुवः पञ्चानामित्याहादेशः ८ प्रामाण्यमिति शान्तिमान्नाम एनं यतिनं कुपित इति वेदबाह्यानां जैनानां १० ११ १२

दृतीति तस्मैतिलकावतीभ्रात्रेधर्मसेनायेत्यर्थः शूलगदं उदरशूलरोगं १३ १४ १५ १६ निपतन्निति विनेष्यंतः दूरीकरिष्यन्तः कटवा
सस‍ः जैनाः संभूय संघीभूय १७ प्रायुंजत प्रयोजितवन्तः १८ सर्वाणीति महामयो महारोगः १९ २० आपादेति पिच्छाग्रैः मयूरबर्हा

इत्युक्त्वांतर्दधेनःशंभुःतस्मैशूलगदंददौ प्रीतानदद्भुतंस्वप्नंदृष्ट्वासीत्तिलकावती १३ अथैकदापिबद्दुग्धं
धर्मसेनोनिशांतरे अजीर्णमभवत्क्षीरंततश्चासीद्गदोमहान् १४ उदरेवर्द्धतेव्याधिःकालकूटाग्निसंनि
भः दावाग्निरिवजज्वालतेनमूर्छामभवन्मुहुः १५ स्वच्छंदपीतमशितंयदल्पमपितद्द्रुतं विव्हलःशूलरोगे
णधर्मसेनोजिनालये १६ निपतन्नुत्पतन्निद्रांनान्वभून्नमृतिंययौ तस्यरोगंविनेष्यंतःसंभूयकटवास
सः १७ प्रायुंजन्नामयघ्नास्तेविधानानाविधाःपृथक् औषधानिचदत्तानिसिद्धानिस्थलकोटिषु १८ सर्वा
णितानिनष्टानिरोगेवन्ध्योयथात्मणं व्यजृंभतोदरेतस्यभूयःशूलोमहामयः १९ धर्मसेनःप्रवृत्तस्या त्प्राणत्यागे
यथास्वयं अथदेशांतरात्केचिद्भिषजोजिनसंमताः २० आपादकेशंपिच्छाग्रैरामृशंतोजपन्मनुं द्विगुणःस
चतन्मंत्रैःसमुद्रवदवर्धत २१ निराशाश्चार्हताःसर्वेमत्वातंनिशिनिर्ययुः धर्मसेनोऽसहायस्सन्रुरोदभृशं
मातुरः २२ नान्नंकिंचित्क्वचिल्लेभेपीड्यमानःक्षुधातृषा प्रसुप्तस्त्वामतिस्तस्यद्वित्रैरथदिनैःस्वसा २३ रक्षांवि
धास्यतीःसैकांतस्थेधात्रीमचोदयत् जिनालयप्रवेशोमेधात्रियुक्तोनचेत्स्वयम् २४ अत्रागतेस्वयंरक्षांकरिष्यामीतिसा

ग्रैः मनुंमंत्रं २१ निराशाइति आर्हताःजैनाः आतुरो रुग्णः २२ नेति द्वित्रैः दिनैः स्वसाज्येष्ठभगिनी रक्षांविधास्यतीति मत्वेतिशेषः धा
त्रीं उपमातरं जिनालये विहारे प्रवेशोनयुक्तइति हस्तिनाधाव्यमानोपिनगच्छेज्जैनमंदिरं इतिनिषेधादितिभावः २३ २४ २५

२६ पादयोरिति रुग्णं रोगाक्रान्तं कटंतृणमयंवस्त्रं पिंडिका कुण्डिकाधरंतन्मते तद्धारणस्यविहितत्वादितिभावः २७ २८ २९ व्यध्वेति

विधूयजैनसमयंदीनदीनस्तथातुरः स्मात्वासपादयोःप्रापशरणंतिलकावतीम् २६ पादयोःप्रणतंरुग्णांचिबुकश्मश्रुधारिणं कटंवसानंकरयोःपिंडिकाकुंडिकाधरम् २७ महोदरंजीर्णकंठस्वसाजात्सैवसानुजं त्वाप्रसादमोशस्यस्मरंतीचविसिस्मिये २८ किमेतदितिपृष्टस्तांधर्मसेनाब्रवीत्सतीं आर्येदुष्टाहतैरस्मिवंचितोवेददूषकैः २९ व्यध्वभाजंजिनाश्चक्रुःमांनिवत्र्यागमाध्वनः यदामेशूलरोगोभूत्तदातेकटवाससः ३० रोगापनयनेकर्त्तुमशक्तादुद्रुवुःखलाः त्वामस्मिशरणंप्राप्तःरक्षमामात्मजंयथा ३१ नास्त्यौषधंमेरोगस्यनप्रयात्यसवोमम निद्रानैवक्षुधाबव्हीभुक्तंकिंचिन्नजीर्यते ३२ कुक्षौशूलामयःसोयंहालाहलइवैधते स्पृशत्वमुदरंकिंचितकृतार्थःस्यांनसंशयः ३३ अथाहभ्रातरंसाध्वीदयालुस्तिलकावती कृतस्यसहतेकालेकर्मणःफलमात्मनः ३४ अकृत्वाकोप्यविहितंनदुःखीस्यात्कदाचन प्राग्जन्मनिकृतंतावतत्वयावेदांतदूषणम् ३५ फलंतस्यैवपापस्यप्रवेशोजिनवर्त्मनि दूरेतथागतंदृष्ट्वाधीमांश्चक्षुर्निमीलयेत् ३६ सदृष्टश्चेत्समादेनपश्यन्नर्कंशिवंस्मरेत् असंभाष्यस्यतेतस्मात्नस्पृशाम्युदरंनमे ३७ बंधुस्त्वमसिजीवन्वामृतोवापिजिनोह्यसि इत्युक्त्वागंतुमिच्छंतींसरुदन्तिलकावतीम् ३८ उच्चैःस्वरेणचुक्रोशपाहिपाहीतिदीनवाक् दयावतीतमाह्यथनिवृत्याऽत्तजिनानुगम् ३९ यदिरक्षाविधेयातेमयातावत्तथागत जिनचिन्हानिसंत्यज्यस्माहिताश्र्य

व्यध्वभाजंकुमार्गगामिनंस्मागमाध्वनःवेदमार्गात् ३० ३१ ३२ कुक्षाविति अहंकृतार्थःस्यांइत्यन्वयः ३३ अथेतिसाध्वीपतिव्रता कृतस्येतिजनइ

तिशेषः ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ यदीति हे तथागत हे जिनेति धर्मसेनसंबोधनं ४० इतीति सस्नौ स्नानं चकार नवांशुकं नूतनवस्त्रम् ४१ ददाविति अलिके भाले ४२ प्रणत इति गुरुः तस्या एव तस्मै तदनुजाय पंचाक्षरं शैवं मंत्रं वीरदेश्वरस्य तन्नामकस्य शिवस्य सन्निधौ ४३ जठरादिति समुड्डीय उत्पत्य अगच्छत जगामेत्यर्थः ४४ नीरोग इति निर्मुक्तो मुक्तकंचुकः पन्नगः सर्प इव ४५ ४६ ४७ अनुपदवक्ष्य

इत्युक्तः स तया सर्वे संस्मृत्या हे तलक्षणं सस्नौ तार्क्ष्ये सरित्तोये साऽदात्तस्मै नवांशुकम् ४१ ददौ च विमलं भस्म दधौ भक्त्यालिके च सः अथ नत्वा गुरुं शांतं सत्कृतं तं पुनर्व्यधात् ४२ प्रणतस्तिलकावत्या तस्मै पंचाक्षरं गुरुः उपदिश्य ददौ भस्म वीरदेश्वरसन्निधौ ४३ जठरात्तस्य रोगो पिकाक रूपेण निर्गतः समुड्डीयांबरे गच्छत्सच सर्वेति विस्मिताः ४४ नीरोगो बोधवानासीन्निर्मुक्त इव पन्नगः भस्मालेपनमात्रेण दिव्यरूपं पुनर्दधे ४५ रोगापनयनात्तस्य तस्य भक्तिः शिवे भवत् न परं मन्यते देवं महादेवान्महेश्वरात् ४६ स्नात्वा भस्मांकितः कुर्वन्पंचाक्षरजपं सदा अतनोत्तिलकावत्या शिवे कैंकर्यमुत्तमम् ४७ तदाम्लेच्छाधिपः कश्चित्पल्लवो नाम भूपतिः तद्देशस्य विजित्यासौ दशेषधरणीपतिः ४८ बोधवानपि कैंकर्यं शंभोरामास सत्तकं कृत्वा रात्रौ पुरः शंभोः स्तोत्रं कर्तुं मनो दधे ४९ अथ महेश्वरशासनचोदिता भगवती वचसामधिदेवता व्यथित बोधवतो रसनाग्रसंस्थितिमभूत्स यतो रसनापतिः ५० इति श्रीस्कंदोपपुराणे भक्तविलासे सप्तत्रिंशोऽध्यायः ३७ ॥ छ ॥

माणकथासंदर्भाय अवान्तरवृत्तमुपक्षिपति तदेति तद्देशस्य वीरदेशाधिष्ठितस्य अशेषधरणीपतिः आसीदित्यन्वयः ४८ ४९ संप्रति शिवप्रसादे तस्य सारस्वतं प्रसादमेकेन वदन्नुपसंहरति अथेति वचसां अधिदेवता वाणी बोधवतः रसनाग्रे संस्थितिं व्यधित च

कारयतःसःरसनापतिः उत्तमकविः अभूदित्यर्थः ५० इतिमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलास
प्रकाशिकायांसप्तत्रिंशोऽध्यायः ३७॥ ॥श्री॥ अथशिवप्रसादेनप्राप्तकवित्वातिशयःजिह्वाराजइतिनाम्नालोकेप्रसिद्धोबोधवान् प्राक्
संकल्पानुरूपंपरंशिवंतुष्टावेत्याह महादेवेति प्राप्तंसारस्वतं वाङ्मयमेवामृतं येनसः वाचएवपुष्पाणीतिरूपकद्वयंतैः १ स्तुतिप्र=

श्रीअगस्त्यउवाच महादेवप्रसादेनप्राप्तसारस्वतामृतः जिह्वाराजःस्ववाक्पुष्पैरानर्चेपरमेश्वरम् १ जि
ह्वाराजउवाच तार्क्ष्योपगातटस्थायविद्रुमाद्रिनिवासिने॥ वीक्षणध्वस्तरोगायवीरदेशायतेनमः
२ अचिकित्स्यामयव्यूहध्वांतविध्वंसभानवे अनाथजननाथायनमस्तेकृत्तिवाससे ३ अज्ञानरोग
वैद्यायविज्ञानामृतदायिने विश्वाधिकायविश्वाद्यैरस्तुवेद्यायतेनमः ४ जगन्मंगलमूलायजन्ममृ
त्युभयच्छिदे जटामंडलसंरुद्धजान्हवीकायतेनमः ५ दुर्मतेःसन्मतिंदत्वाविनीयचरुजंमम स्वभक्तं
विदधेयोमांनमस्तस्मैदयाब्धये ६ समुन्नतिंनाणुरवैतिमेरोःखद्योतपोतश्चनसूर्यतेजः गांभीर्यमब्धेर्न
तुषारलेशःतथाविभूतिंतववेद्मिनाहम् ७ मंदस्मितप्लुष्टपुरत्रयायमनोभवाऽऽसंभवघस्मराय महा
भयत्रस्तकृताभयायमहानुभावायनमःशिवाय ८ यन्मेप्राग्जन्मकोटौकचिदपिनमयापादपद्मंस्तुतंते।

कारमेवाह तार्क्ष्येति वीक्षणेन कटाक्षमात्रेण ध्वस्तानाशिताःरोगायेन २ ३ ४ जगदिति जटामण्डलेसंरुद्धाजान्हवीगंगायेनतद्युत
श्चेतिकप्तसे ५ ६ समुन्नतमिति यथेतिशेषः अणुःपरमाणुःमेरोःसमुन्नतिंयथानावैति नजानातीत्यादिः ७ मंदेति मन्द
स्मितेन ईषद्धासेनप्लुष्टं दग्धं पुरत्रयं येन मनोभवस्यकामस्ययः आसमंतात्संभवःप्रादुर्भावः तस्यघस्मराय नाशकायेत्यर्थः भक्त

क्रोधस्मरोद्धर इत्यमरः महाभयंमरणंतस्मात् येत्रस्ताः भीताः तेभ्यः कृतंअभयंयेन इदंच मार्कण्डेयोपाख्यानेस्पष्टम् ८ यदिति जुष्टं सेवितंयत्रजिनमतेजातः उत्पन्नः अहितः आधिः शूलरोगोयस्यकिञ्च जिनतायाः जिनस्वभावो जिनता नास्तिकता तस्याः अनुन्नति रनुदयोयस्य तादृशो हंययतः कारणात् त्वान्नौमि ततः भूयः ममजन्मनास्तु अपुनर्भवोभवत्वित्यर्थः मुक्तेरपिभक्तिर्गरीयसीति मतम

तेनाभूत्जन्मजुष्टंममजिनमतभाग्यत्रजाताहिताधिः भक्त्यायास्तेप्रसादात्स्वसुरपिजिनतानुन्नतिर्नौमि यत्वां भूयःशंभोनजन्मास्त्वथयदिवदतस्त्वत्पदेभक्तिरस्तु ९ इतिस्तुत्वामहादेवंभक्त्याप्रणानमग्रतः ब भाषेभारतीदिव्याविनातन्वातमोरिपुम् १० तमोरिपोकृतार्थोसिभक्तिमानसियन्मयि पूतोसिजिनसंघा तात्स्तुहिमांसर्वतःकृती ११ जन्मनःफलमेतद्धियन्ममस्तोत्रमुक्तिभिः दिवानिशंचजिह्वाग्रेवर्त्तेनांत वभारती १२ वागीशइतितेनामदत्तंतस्यथतांभुवि यदास्मरसिमांतत्वांरक्षितास्मिनसंशयः १३ इत्यु क्त्वाविरताबाणीमुमुदेथतमोरिपुः अथस्वसारमामंत्र्यवागीशस्तिलकावलीम् १४ प्रातिष्ठतसयाव त्तन्नामलोकेषुववृधे स्वभ्रातरंप्रतिष्ठासुमुवाचतिलकावती १५ निवृत्तःशूलरोगस्तेशंभोरत्रैवस न्निधौ सिद्धिक्षेत्रेत्वमत्रैवस्थित्वाकेंकर्यमीशितुः १६ स्वस्राकुर्वितिसप्रोक्तःतृणखंडनिकाधरः तत्रदे वालयस्थानेचक्रेदूरेतृणानिसः १७

वलंव्याह अथेति यदिजन्मभवति तर्हिवदतः त्वांस्तुवतः मम त्वत् पदे तवचरणे भक्तिरस्तुदृढत्वयः ९ इतीति विनातन्वा शरीरेणविना भारती अशरीरा शैवी वाणी तमोरिपुं बोधवंतं १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७

१८ आब्रह्मेति ब्रह्मलोकपर्यंतं शंभुं यथा शिवमिव १९ व्याकरोदिति औपनिषदीं उपनिषत्संबंधिनीं विद्यां ब्रह्मविद्यां वेदांतशास्त्रमि

सायंप्रातश्च तुष्टाव यदा शंभुं तदा सुराः ववर्षुः पुष्पवर्षाणि लोकस्तद्वीक्ष्य विस्मितः १८ आब्रह्मभवनं तस्य व वृधे कीर्त्तिरुज्वला ब्राह्मणा यतयश्चैनं यथा शंभुमपूजयन् १९ व्याकरोदौपनिषदीं विद्यामेष महामतिः प्रसादं शांकरं तस्मिन्नन्यथाकार्यार्हतो गणाः २० ईर्ष्यावंतो नृपद्वारं प्रापुस्तच्छासनोद्यताः दृष्टाः पल्लवभूपेन पूजि ताश्चोपनिष्ठिताः २१ ईर्ष्यानिर्दग्धहृदया दुर्बुद्धिं तमबोधयन् प्रविष्टः छद्मना स्माकं धर्मसेनो मतं महत् २२ गृ हीतमतसर्वस्वो व्यपदिश्य मृषामयं व्याधेर्निरोधे चाशक्तिमारोप्यास्मासु वैदिकैः २३ दूषितास्मन्मतैः सार्द्धं शैव पाषंडतां गतः सर्वथा शिक्षणीयो यं न चेत्स्याद्दूषितं मतम् २४ गृहीत्वाऽऽयातु यो धास्तमालयाच्छैव किंकरं इत्युक्तः प्रेषयामास भटानार्हतभूपतिः २५ वीरदेशालयस्थं तब बंधुर्जगृहुश्च ते निबध्य नीयमानं तमा लोक्य तिलकावती २६ शोकार्त्ता शरणं प्राप शरणं शंकरं सता नानाविधायुधैस्तत्र च्छिंधि भिंधीति वादिभिः २७ नीतो भटैर्नृपद्वारं भस्मरुद्राक्षभूषितः तमानीतं भटैः श्रुत्वा जगादार्हतदेशिकान् २८ राजास्य दाण्डः को वेति ते चूर्णमरणं जगुः जिनदासः स भूपालः कुरुतैनमपि स्वकान् २९ जगाद कर्णे ते चूर्णपूर्णे चास्थाप्य स द्मनि वागीशं तप्तपाषाणालीभिः सिषिंचुश्चूर्णमंडलम् ३० बद्ध्वा रेकाथ चूर्णे वागीशस्तद्गृहे स्थितः घनकर्पूर

त्यर्थः व्याकरोत् व्याख्यातवान् २० ईर्ष्येति ईर्ष्यावंतः अक्षमावंतः तस्य पल्लवस्य शासने उद्यताः उद्युक्ताः उपसमीपे निष्ठिताः स्थिताः २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ नीत इति आर्हतदेशिकान् जैनगुरून् २८ राजेति चूर्णं सुधाद्रव्यचूर्णं २९ जगा

इति प्रणालीभिः जलनिर्गममार्गैः चूर्णमंडलं सुधाचूर्णसमुदायं ३० बद्धेति बद्धं अररं कपाटं यस्य क्वथन् पच्यमानः चूर्णो यस्मिन् तद्गृहे स्थितः आत्मानं भावयामासेत्यग्रिमेणान्वयः तमेव विशिनष्टि घनेत्यादि घनः सान्द्रः कर्पूरपाटीरयोः घनसारचूर्णचंदनयोः यः पंकः तस्य मध्ये ३१ ३२ आत्मानमिति क्वथितः पक्वः ३३ ३४ ३५ ३६ किमिति संस्थितिं मृतिर्हिंसासंस्थानिमीलनं इत्यमरः ३७ अ

मौलोच्चचंद्रबिंबांतःस्रुतामृतरसाप्लुतं अजरामरमक्षोभ्यमाकाशमिवनिश्चलम् ३२ आत्मानंभावयामास शिवोहमितिवाक्पतिः क्वथितश्चूर्णराशिस्तंवबाधेनशिलामिव ३३ अतीतेसप्तरात्रेतद्दृष्ट्वावागीशमक्षतं आनंदामृतकल्लोलमालाशीतलविग्रहम् ३४ अम्लानवदनांभोजंविजितक्षुत्तृषंनृपः बभूवसपरीवारस्त्रस्तःचित्रार्पितोयथा ३५ बभाषेचार्हतगुरून्भक्ष्यद्रुक्षान्सपल्लवः मारणेषुमहानेषयोगोयश्चूर्णसंहतिः ३६ किंविद्ययौषधैर्वायंनतत्रप्रापसंस्थितिं अथाहुरार्हताभूयःसंभूयवचनंनृपम् ३७ अस्मद्राद्धांतशिक्षायांअत्रस्यामनवोद्धृताः अनेनतेषांमहिमायसंस्थाप्यानचूर्णतः ३८ संस्थास्यतेयमन्नंचदेयमस्मैगरान्वितं इत्युक्तोभोजयद्भूयःपायसंगरलान्वितम् ३९ क्षुधितोसिचिरंभुंक्ष्वविद्ययालंमहानिति आपश्चपृथिवीचान्नमत्तारौवन्हिमारुतौ ४० अवकाशोयमाकाशोभुज्यतेकिंपिनाकिना सएवायमितिध्यायन्नन्नं

स्मदिति अस्माकं राद्धांतस्य सिद्धान्तस्य शिक्षायां मनवः मन्त्राः चूर्णतः चूर्णसमस्यास्तसिः ३८ समिति अयंबोधवान् संस्थास्यते मरिष्यति गरेणविषेण अन्वितंयुक्तं ३९ क्षुधितइति आपोजलं पृथ्वीभूश्च इदंद्वयमेव अन्नं अन्नपदवाच्यं कार्यकारणयोरभेदात् अत्तारौ भक्षितारौ वन्हिमारुतौ अग्निसमीरणौ अन्नपाचकत्वात्तयोरिति भावः ४० अवकाशइति आकाशःप्रसिद्धः एतेन अष्टमूर्तेः

शिवस्य पञ्चभूतात्मकत्वात् ममतन्नबाधकमितिभावः ५१ ५२ अथेति तेन ॥ पल्लवेन तस्य बोधवतः जिघांसया हन्तुमिच्छया प्रहितः प्रेषितः भीषा भयेन ५३ ५४ ५५ नवेति तीर्थीकृतः पवित्रीकृतः ५६ समुद्रकृतां स्तुतिमाह भिन्दंतीति शिवभक्ता इति शे

यथा हालाहलं भुक्तं जीर्णमासीद्द्विजोत्तमाः अथ तत्प्रहितो हस्ती चागतस्तज्जिघांसया ४२ भीषावलोकितस्तेन भग्नदन्तः पतन्मृतः तथागतगिरा भूयो निबद्धाश्मनि तं नृपः ४३ नौभिः संप्रापयामास वार्यगाधे महांबुधेः तमंबुधिर्यथारामं संत्रस्तः शरणं गतः ४४ शिवाज्ञया शिला सापि प्लवते स्म तटं प्रति नवरत्नैः समभ्यर्च्य सागरः सरितां पतिः ४५ पूतोस्मि चरणस्पर्शाद्दहनीर्थीकृतस्त्वया ४६ भिंदंति शैलानुदधीन्पिबंति व्यत्यासयंति क्षितिमंतरिक्षं तृणीकृतब्रह्मपुरंदराणां किं दुष्करं शंकरकिंकराणाम् ४७ इति स्तुत्वाज्ञया तस्य प्रायादब्धिर्यथागतं वीरेश्वरमासाद्य स्वस्थास समुपलालितः ४८ अभितुष्टाव मुदितः सुधाभिरिव सूक्तिभिः तन्माहात्म्यमवेक्ष्याथ स्वयमागत्य पल्लवः ४९ भूपतिः प्रणनामास्य पदयोः रक्ष मामिति अथ तस्माद्दयार्त्तस्य ज्वरो भूज्जिनभूपतेः ५० तत्पादस्पर्शमात्रेण प्रशशाम पुनर्ज्वरः तव दास्येन धन्योस्मि कर्त्तव्यं किं मयाधुना ५१ इति पृष्टोब्रवीद्वागीशवान्सर्वान्नशिक्षयाधुना इत्युक्तः स जिनान् सर्वान्स्वदेशान्निरकासयत् ५२ देशस्थितस्य शाक्यस्य शूलारोपो भविष्यति इति तद्घोषितं श्रुत्वा सौगतास्ते पलायिताः ५३ ॥ ७ ॥ ७ ॥

षः ४७ इतीति यथागतं आगतमनतिक्रम्य प्रायात् जगामेत्यर्थः ४८ ४९ भूपतिरिति रक्षतां रक्षां कुरु भवानिति शेषः जिनभूपतेः पल्लवस्य ५० ५१ इतीति निरकासयत् निष्कासयामास ५२ देशेति शाक्यस्य जैनस्य सौगताः जैनाः ५३

पल्लवइति आर्हतानांजैनानां दुर्मतं दुष्टमतंत्यक्त्वा वैदिकंमतमास्थायशिवार्चनाद्धेतोः श्रियं ऐहिकामुष्मिकसंपत्तिं आपेत्यन्वयः ५४ इति श्रीमानवल्पुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांअष्टत्रिंशोऽध्यायः ३८॥ ॥छ॥ अथशिवाज्ञया वागीशपदंप्राप्तस्य जिव्हाराजस्य मध्यार्जुनादिशिवक्षेत्रेषुयात्रांवर्णयति अथेति स्थलेषुशिवक्षेत्रेषुवासेच्छया १ मध्येति मध्यार्जु

पल्लवोपिमहीपालःसंत्यक्त्वार्हतदुर्मतं वैदिकंमतमास्थायश्रियमापशिवार्चनात् ५४ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासेअष्टत्रिंशोऽध्यायः ३८॥ ॥श्रीअगस्त्यउवाच अथाज्ञयामहेशास्यस्थलवासेच्छयास्वयं शिवभक्ताग्रणीःश्रीमान्वागीशोनिर्जगामह १ मध्यार्जुनेचमायूरेकुंभकोणेधृतिस्थले छायावनेश्वेतवनेवदारण्येघनाशने २ श्रीमद्वटवनेदिव्येश्रीवाञ्छेपिमहास्थले स्तुवन्महेश्वरंवाग्भिःतत्रत्यैश्चसमर्चितः ३ चचारसह्यजातीरेयथाघनपथेरविः अथैकस्मिन्दिनेभानौलंबमानेसवाक्पतिः ४ प्रार्थितोद्विजवर्येणह्यग्रहारंययौमुदा तत्रतद्गृहमाविश्यस्थितेतस्मिन्द्विजःसुतम् ५ अमत्रमानयेत्याहसोपिरंभावनंययौ गृहीतेसतितत्पत्रेसंदष्टोभूत्सभोगिना ६ ज्ञाततद्भवोविप्रःकृतप्रच्छादयतंमृतं भोजयामासवागीशमिंगितैरधिगम्यतत् ७ ज्ञानदृष्ट्यास्वयंतत्रगत्वास्पृष्ट्वाचतंहृदिनीलकंठंक्षणंदध्यौउत्तस्थौचद्विजात्मजः ८ सर्वोप्यश्चर्यमयेतस्मिन्एतच्चित्रंविदुर्जनाः श्रीकाषानगरंप्राप्य

नादीनिक्षेत्राणि वदारण्ये अघनाशनेइतिच्छेदः २ ३ चचारेति सह्यजातीरे कावेरीतटे ४ ५ अमत्रेति अमत्रंभोजनपात्रं रंभावनं कदलीवनं भोगिना सर्पेण ६ ज्ञानेति इङ्गितैः चेष्टितैः ७ ८ सर्वेति काषानगरं तन्नामकम् ९ ॥ ९ ॥ ९ ॥

अभ्युद्रृत इति कविना तत्रस्थेन दीनारशकलं स्वर्णमुद्राखंडं १० ११ १२ १३ विभिदे इति स्वयंविदीर्णमभूत् १४ १५ मध्ये इति

अभ्युद्गतोभूत्कविनापार्वतीस्तन्यपायिना यथोर्दुर्भिक्षरक्षायैदीनारशकलंहरः १० प्रायच्छद्दन्वहंता
भ्यां वागीशःपूजितोययौ गत्वाचिदंबरस्थानंस्तुत्वातत्रनटेश्वरम् ११ अनेकैःस्नापितोदेवैः सप्रापकमला
लयं तत्रवल्मीकनाथंचत्यागेशंचमहाप्रभुम् १२ वाग्भिरग्र्याभिरस्तौषीत्सस्थलस्थैरपूज्यत वेदारण्य
स्थलेतस्यपरीक्षार्थमुमापतेः १३ विभिदेपिहितद्वारमालयेतद्गिरास्वयं श्रीपुराणसरिन्नाम्निनगरेचेश्वर
द्विषः १४ विजित्यसौगतान्राज्ञावागीशोनिरकासयत् कांतनीलीपुरेशानंस्तोतुंगच्छन्सवाक्पतिः ॥
१५ मध्येमार्गेपरिश्रांतःक्षुधार्त्तःशिवमस्मरत् तदानीमीश्वरस्तत्रवहन्पाथेयमुत्तमम् १६ आगत्यभोज
यित्वातंविप्रवेषस्तिरोदधे स्तुतनीलीपुरेशानंचास्तौषीदरुणाचले १७ सेवितंविधिविष्णुभ्यांवागीशोवृ
षकेतनं अथकांचीपुरेदेवंकामाक्षीरमणंविभुम् १८ स्तुत्वास्थलानिवागीशश्चान्यान्यपिचकोटिशः वृ
द्धाचलेवेदगिरौकालहस्तीपुरेतथा १९ महेश्वरमभिष्टूयश्रीशैलंचसवाक्पतिः मल्लिकार्जुननाथंच
सिद्धसंघनिषेवितम् २० अभिष्टूयपुराणितततोवाराणसींययौ नित्यंगंगांभसिस्नातःविशालाक्षीपतिंवि
भुम् २१ अभिष्टुवन्वर्षमात्रमतिष्ठत्तत्रवाक्पतिः केदारेचमहाक्षेत्रेस्तुत्वादेवंत्रियंबकम् २२ अथकै
लासशैलाग्रेसोमास्कंदमवस्थितं द्रष्टुकामोययौकाष्ठामुत्तरामेकएवसः २३ पाषाणैरिवनीहारैःपिंडीभूतैरुपद्रुतः व्यषीदत्सथिवागीशोविशीर्णपदबंधनः २४

पथि साधु पाथेयं अन्नं १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ अथेति उत्तरांकाष्ठां उत्तरदिशं २३ पाषाणैरिति व्यषीदत् विषसोभूत् २४

सद्गतिउत्कंठा इच्छां २५ २६ २७ २८ २९ ३० नेति घृणायाः दयायाःनिधिः ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ चतु

सोयंपादद्वयेशीर्णेपाणिभ्यामपिवक्षसा गच्छन्नध्वनिनोत्कंठाविजहौहरदर्शने २५ यदागंतुमशा-
क्तोभूत्तदापिपथिवाक्पतिः उच्चैस्वरेणचुक्रोशपाहिशंकरमामिति २६ तदातापसवेषेणभगवान्पर
मेश्वरः आगतोवाक्पतिंप्राहकस्त्वयासिकवेतितम् २७ कैलासेदृष्टमीशानंप्रस्थितोस्मीतितद्गिरं श्रु
त्वाप्राहहसन्रुद्रःतवासाध्योमनोरथः २८ भवेत्कैलासशैलस्तुदुर्दर्शो विबुधैरपि वितथाभिकरैःपादैर्निवृ
त्त्यपदिगच्छसि २९ नयास्यामीतितेनोक्तोमहादेवोघृणानिधिः योगिनामपिदुर्दर्शःतस्मैरूपमदर्शयत्
३० भीतःप्रणम्यपाहीतियदोवाचसवाक्पतिः तदाजगादतंदेवःप्रविशेतिसरोजले ३१ मग्नस्तत्रोन्मम
ज्जाशुश्रीमसंचनदीपतेः सन्निधौसद्यजातोयेविस्मयाविष्टमानसः ३२ शिवालयंविशन्नेवददर्शरजता
चलं क्षीरसागरकल्लोलमालाशिखरभासुरम् ३३ सिद्धचारणगंधर्वमुनींद्रगणसेवितं कल्पद्रुमशतोद्या
नंनंदसिकशतोज्वलम् ३४ परितश्चाष्टदिङ्नागैःध्रियमाणंप्रयत्नतः चंद्रकोटिप्रतीकाशंजान्हवीनिर्झ
रोज्वलम् ३५ तत्रसर्वोन्नतेशृंगेनानारत्नप्रपंचिते दिव्यसिंहासनेदेवंसोमास्कंदमवस्थितम् ३६ चतु
र्भिस्तुतमाम्नायैःचंद्रार्द्धकृतशेखरं चतुर्भुजमुदारांगंसच्चिदानंदविग्रहम् ३७ कपालमालिकाबद्धकप
र्दोज्वलमस्तकम् व्याघ्रचर्मपरीधानंव्यालराजविभूषणम् ३८ विलोक्यविस्मयाविष्टःप्रणनामपुनःपुनः उस

र्भिरिति आम्नायैः वेदैः ३७ कपालेति कपालमालिकया बद्धोयः कपर्दःजटाजूटः तेनउज्वलःमस्तकोयस्यतं व्यालराजाः सर्पश्रेष्ठाःवि

भूषणानियस्यतं ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ प्रविश्येति अगस्त्यदिग्देशं दक्षिणदेशं मधुरादिषु स्थलेषु ४४ यथेति सम्यगित्यर्थः ४५
४६ द्विजेति वेदान्तार्थान् उपनिषदर्थान् जगतां जीवभूते परमेश्वरे ४७ अणिमेति अणिमा महिमेत्यादि विभूतीः योगसिद्धीः किंपु

अवहत्प्रीतिमतुलामानंदाश्रुकुलान्वितः भगवन्पाहिपाहीति बद्धांजलिरभूत्सुरः ४० अथतस्मैमहादेवः
स्वांमूर्त्तिसुमनोहरां प्रसन्नवदनांभोजांभूषितांभूषणोत्तमैः ४१ प्रवहत्करुणासारशीतलापांगविभ्रमां चि
दानंदमयींदिव्यांदर्शयित्वाजगद्गुरुः ४२ सद्यस्तिरोदधेश्रीमानवाङ्मनसगोचरः तिरोहितेमहादेवेवागी
श्वस्तदाज्ञया ४३ प्रविश्यागस्त्यदिग्देशंमधुरादिषुशंकरं स्तुत्वास्थलेष्वगाद्भूयः शरणायनगरंपुनः ५४ य
थाचकारकैंकर्यमिंदुमौलेर्महात्मनः तिलकावस्यपितदाशिवकैंकर्यवैभवात् ४५ त्यक्त्वाभूतमयींमूर्त्ति
मलापगतिमुत्तमां अथस्वसुवियोगेनखिन्नंवागीशमीश्वरः ४६ द्विजरूपीसमागत्यवेदांतार्थानबोध
यत् विदितेशजगज्जीवेशिवभक्त्याचवाक्पतिः ४७ अणिमादीस्तृणीचक्रेविभूतीःकिंपुनश्श्रियं देवास्त
स्यपरीक्षार्थमुद्युक्ताविस्मयंजगुः ४८ पदेपदेचमाणिक्यंवैडूर्यंमौक्तिकंधनं चचारोल्लंघ्यवागीशोदृष्ट्वा
चाप्सरसःपुरः ४९ तृणपालीतिमन्वानोनाभ्युदैक्षतशुद्धधीः ॥ शिवाकारंजगत्सर्वंपश्यतस्तस्यशंकरः ५०
प्रीतःप्रादात्स्वसायुज्यंदुर्लभंयोगिनामपि ५१ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेएकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ३९॥ ॥

नः श्रियं लक्ष्मीमिति काव्यार्थोपपत्तिः ४८ ४९ ५० इतिश्रीमानवल्लुपनामकन्हसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलास
प्रकाशिकायांएकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ३९॥ ॥श्री॥ एवंशिवभक्तसङ्गतिप्रभावंवर्णयित्वा सम्प्रति वेदशास्त्रपुराणानां अद्वैतब्रह्म

स्वरूप परमशिवपरतयास्थापनंकुर्वतामपि ज्ञानोत्पत्तिद्वारामुक्तिरवश्यंभवतीत्याह अशक्तइति स्वयं असमर्थोपिसिद्धान्तं स्थापयि
तुमितिशेषः १ कालकर्मभ्यांयद्दुःखंमरणजननादिकं तेनउन्मुक्तःत्यक्तःकैवल्यंमोक्षं २ ३ पुराहृत्तंप्रस्तौति अस्तीति विषयांतरंदेशां
तरं इन्द्रेणसहस्पर्द्धांजिगीषांजुषंति सेवन्तेइतितादृशाः ४ रजतेति रजतादीनां आकरःखनिः तीरंयस्यास्तया ५ कान्तेति सिंधुःसमुद्रः

वेदागमपुराणानांसिद्धांतंस्थापयत्यसौ १ निर्मुक्तसकलाघौघःप्रसादात्सोपिशांकरात् कालकर्मभयोन्मु
क्तःकैवल्यंध्रुवमश्नुते २ इतिहासमिमंप्राहुरस्मिन्नर्थेमहत्तमाः यस्यश्रवणमात्रेणसद्बुद्धिरुपजायते
३ अस्तित्रैलोक्यविख्यातंविषयांतरमुत्तमं इंद्रस्पर्द्धाजुषोयत्रराजानःपाण्ड्यवंशजाः ४ रजतस्वर्णनीला
श्मवैडूर्याकरतीरया ताम्रपर्णीमहानद्याश्रीमद्दक्षिणगंगया ५ कांताधररसस्वादुस्वच्छशीतलपूरया
सिंधुर्भवतिसंभिन्नोयत्रमुक्ताकरोत्तमः ६ यत्रक्रमुकहिंतालकुंदमाकंदचंदनैः निरंतरामहीभानोरा
तपार्त्तिंनविंदति ७ मितंपचानांगेहेपिकालागरुतरुद्रुवाः सुरभीकुर्वतेकाष्ठाःपाकार्थेचेंधनीकृताः ८
यत्रनिश्रेणिकारूढैःआतिथेयैर्महात्मभिः पत्राणिराजरंभाणांआह्रियंतेजनांतरे ९ तत्रपुष्पाकरन्नाम
पुरमस्तिमहत्तरं कर्मठद्विजवेश्मस्थशुकाध्यापितबालकम् १० राजापुष्पध्वजोनामतत्राभूज्जितशा
त्रुकः देविकानामतस्याभून्महिषीगुणशालिनी ११ अमात्यःकुलयक्षाख्योशिवभक्ताग्रणीरभूत् क्रतुस्पर्द्धी

संभिन्नःसंगतःसम्भेदाःसिन्धुसङ्गमाःइत्यमरः ६ ७ मितमिति मितंपचानांदरिद्राणां ८ यत्रेति निश्रेणिरेवनिश्रेणिका अधिरो
हिणी तांअधिरूढैःनिश्रेणिस्त्वधिरोहिणीत्यमरः आतिथेयैः अतिथिषुसाधुभिः ९ तत्रेति कर्मठानां कर्मशूराणांद्विजानां वेश्म

स्येःशुकैः अध्यापिताःबालकाःयस्मिन्तत् १० ११ अमात्येति अमासहतिष्ठतीति अमात्यः अमेत्यव्ययं अमासहसमीपेचेत्यमरः बुद्धिसचिवः क्रतुभिः अश्वमेधादिभिः स्पर्द्धाजुषा वज्रपाणिना इन्द्रेण १२ १३ अथेति वशंवदान् स्वाधीनान् मेघान् अन्वशासत् आ

अभूद्युद्धायसन्नद्धश्च तुरंगबलान्वितः निवारितश्चागस्त्येनमुनेःशासनमन्वगात् १३ अथेन्द्रःकुपितोमेघान् अन्वशासद्वशंवदान् पांड्यमावर्षयंत्वेतेतथाचक्रुर्बलाहकाः १४ अनावृष्टौप्रवृत्तायांपांड्यदेशस्थिताजनाः वृष्टिमत्सह्यजातीरमवापुर्वेदवित्तमाः १५ ज्वरेणेन्द्रप्रयुक्तेनसैन्यंराज्ञोविनाशितं तदारंध्रंविदःशाक्याबहवःसेनयान्विताः १६ पुष्पकेतनमागम्यवितेनुःकदनंस्वयं देशेश्वसौगताक्रांतेभस्मरुद्राक्षधारिणः १७ पञ्चाक्षरीजपपरान्ब्राह्मणान्वेदवादिनः प्रणम्यदेविकादत्तैःस्वकीयैर्द्रविणैरपि १८ तत्रतत्रस्थितान्दीनान्कुलपक्षोह्यपालयत् निरुध्यसचिवंशाक्याराज्ञीमपिचसौगताः १९ बाधंतेस्मस्वसिद्धांतप्रवेशेतोजगद्गुरुः कुलपक्षश्चशरणंहालास्येश्वरमापसः २० स्वप्नेभगवतादिष्टमाकार्योपायमादरात् अन्येद्युरुपसिप्रासेयूयंदुष्टमताइति २१ अथभीताश्चतंप्रोचुर्वादंकुर्मोद्विजोत्तमैः जयेस्माकंमतंसत्यात्त्वंवेशास्तुतथास्त्विति २२ कुलपक्षोथदूतैस्वैर्बोधवंतंसमाहूयत् सर्वोपचारैरभ्यर्च्यकटांबरजयोत्सुकः २३ सर्वविज्ञापयामासतस्मैप्रत्यक्षशंभवे सर्वमस्तुश्चदुस्त्वाहालास्येश्वरमादरात् २४ ॥ ७ ॥

ज्ञापयामास १४ १५ ज्वरेणेति रंध्रंछिद्रं आक्रमणसमयमित्यर्थः विन्दान्ति लभन्ते इति ताद्दशाः शाक्याःसौगताः १६ पुष्पेति पुष्पकेतनं नगरं कदनं कलहं १७ पञ्चेति देविकाराज्ञी तया दत्तैः स्वकीयैरपि द्रविणैः धनैः १८ १९ २० २१ २२ कुलेति कटांबराणां सौगता

नांजयेउत्सुकः उत्कंठितः २३ २४ २५ वेदिकाइति कृशाःदशपञ्चदशसंख्याकाःवैदिकाःअभीताःभयरहिताः २६ २७ पराजि
तस्येति अत्रवादेपणःद्यूतोत्सृष्टधनं २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्या

अथापरेद्युःप्रत्यूषेवैदिकाःसौगताअपि विवादायोद्यमंचक्रुर्हालास्येश्वरसंनिधौ २५ वैदिकास्तुदशा
भीताःकृशाःपंचदशाभवन् एकश्चबोधवानासीत्तेषांमध्येयथारविः २६ अथप्रसंगस्यारंभेबोधवाना
हसौगतान् षट्त्रिंशद्दशसाहस्रसंख्यातान्राजसंनिधौ २७ पराजितस्यशूलाग्रेस्थितिरत्रपणोस्त्विति त
थेतितैरनुज्ञातेवादःप्रववृतेमहान् २८ सर्वशक्तिःपरंज्योतिर्हालास्यपतिरीश्वरः बोधवद्वदनेस्थित्वा
जिगायसकलार्हतान् २९ शूलेष्वारोपिताःसर्वेवेदबाह्याःसहानुगाः ववर्षमुदितःशक्रःसुभिक्षास्सर्वे
तोदिशः ३० अथाऽऽगताद्विजाःसर्वेवेदोक्तकर्मचक्रिरे राजाचकुलपक्षश्चबोधवंतंमहेश्वरम् ३१ सिं
हासनंप्रदायास्मैनेमतुस्तस्यपादयोः राज्येभिषिच्यराजानंययोस्वंबोधवान्पुरम् ३२ पुष्पध्वजोयथापूर्वं
शशासवलयंभुवः कुलपक्षोमहेशानपादाब्जकृद्भक्तिमान् ३३ शिवप्रसादात्कालेनकैलासपदभागभूत्
३४ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेचत्वारिंशोऽध्यायः ४०॥ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ यस्तुपंचाक्षराचार्यपादाब्ज
ध्यानतत्परःप्रीतस्तस्मैमहादेवःप्रयच्छतिनिजंपदम् १ प्रथितात्रकथाकाचिच्छ्रूयतांवार्यतेमया यस्याःश्रवणमा

ख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांचत्वारिंशोऽध्यायः ४०॥ ॥श्री॥ अथगुरुभक्त्यामहादेवःप्रसन्नोनिजपदंददातीत्याह यइति पञ्चा
क्षरस्यआचार्यःव्याख्याकृत् तस्यपादाब्जयोः ध्यानेतत्परः आसक्तः १ इतिहासंअवतारयति प्रथितेति उत्तमा पराभक्तिः २ ॥ ४ ॥

३ ४ ५ ६ ७ गुरुलक्षणमाह अन्यूनेति सुमुखः सुन्दरः शान्त इत्यादितंत्रोक्तलक्षणलक्षितः ८ वेदेति आचार्योगुरुः यदिलभ्येत तस्य पु

मिथिलानगरेकश्चिद्विद्याभूराभिधोद्विजः सर्वविद्यास्वनोपम्याद्विद्याभूरितिस्मृतः ३ सपर्यालोच्यसक
लान्वेदान्शास्त्राणिबुद्धिमान् विरक्तःसर्वभोगेभ्योप्रवृत्तोमुक्तिसाधने ४ अधीताश्चमयावेदाःशास्त्राणि
पठितान्यपि कलहंकंठशोषंचगर्वंचापिफलंत्वमी ५ शब्दब्रह्मार्णवेतावत्अगाधेचरतोमम पंचाक्षरमः
हामंत्रःसारवानितरद्वृथा ६ इंद्रजालकलेवान्यत्मिथ्याफलदमीरितं आचार्येणोपदिष्टोयंमुक्तिदःस्या
न्महामनुः ७ अन्यूनाधिकगात्रश्चदृष्टलोकपरावरः शिवभक्ताग्रणीःक्षांतःसर्वसंशयभेदनः ८ वेदोक्त
समयाचारसंपन्नोब्रह्मविद्विजः आचार्योयदिलभ्येततस्यकिंबहुसेवया ९ उदितेदिवसाधीशेदीपयत्नो
निरर्थकः यथोक्ताचरणंतस्यशिष्यानविसृजेद्यदि १० त्रयोभवंतितस्यापिदासाब्रह्महरीश्वराः तथाविधो
मेकुत्रस्यादाचार्यइतिबुद्धिमान् ११ प्रदक्षिणीकृत्यभुवंप्रतस्थेद्विजसत्तमः सब्राह्मणेषुबहुशःसंचरन्ना
प्तसंमतम् १२ नोपलेभेगुरुंकंचित्सदृशंसर्वतोगुणैः तत्रक्रमेणाभ्यगमन्नगरंकमलालयम् १३ रुद्रपाद
महातीर्थेस्नात्वात्यागेश्वरंविभुं सेवमानस्त्रिसंध्यंचमासत्रयमवर्तत १४ प्रार्थयामास देवेशंसर्वलक्षणल
क्षितः भवानिवगुरुःकश्चिद्भूयादित्यन्वहंहरम् १५ अद्यार्द्धरात्रेभक्तोमेकश्चिदत्रागमिष्यति संप्रार्थितस्ते
भवितागुरुःसुंदरनामभाक् १६ वेदश्रूरमितिप्राहस्वप्नेत्यागेश्वरोविभुः उत्थितःसतुदेवायनलागादीशसं

रुषस्य बहूनांसेवयाकिंप्रयोजनं आचार्यवान्पुरुषोवेदेतिश्रुतेरितिभावः ९ तत्रदृष्टान्तमाह उदितेइति १० ११ १२ नेति नोपलेभेनलब्धः

१८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ सद्वृति मे सख्युः मित्रस्यशिवस्येत्यर्थः शिवसुन्दरयोःसख्यंप्राक्

प्रातरुद्रीयमंत्रेणतुष्टावपरमेश्वरं अथाद्दिश्येपरांबोधोनिमग्नेनागरेजने १८ संसुप्ते त्यागराजस्यधन्यमे
कांतसेवया प्रेयसीशयनोल्लासवेषधारिणमागतम् १९ प्रतिबिंबमहेशस्यदिव्यलक्षणलक्षितं सुंदरं
वीक्ष्यसहसाविद्याभूरोतिविस्मितः २० गृहीत्वापादयोस्तस्यप्रणामशतमातनोत् कस्त्वंकिंतेकुतइतिष्ट
ष्टस्तेनात्मनोखिलम् २१ तस्मैनिवेद्यवृत्तांतंययाचेमनुमुत्तमं प्रयांतंप्रेयसीवेश्माप्यनुज्ञाकिंचिदुत्तर
म् २२ अन्वीयात्सुंदरंधीमानच्छायेवसहदेहिनं सुंदरेंतर्गतेवेश्मबहिःकक्षांतरेस्थितः २३ पृष्टःकस्त्वंकि
मत्रेतिविद्याभूस्तदाभ्यर्यः ऊचेसुंदरदासंस्त्वंमुमुक्षुंशरणागतम् २४ तेचतस्यैवदंतिस्मतद्वृत्तांतमशेष
तः सुंदरंप्राहवेश्यासाहसंतीशयनांतरे २५ कथंगुरुस्त्वंधूर्तोसिमुमुक्षोरग्रजन्मनः त्वयोपदिष्टंकिंवास्यान्मु
क्तबंधोव्रजेन्नुसः २६ ससुंदरःप्रियामाहपरिहासोत्रनोचितः निदेशादुपदेक्ष्यामिसख्युर्मेमनुमुत्तमम्
२७ नपुनर्जन्मतस्यास्तिनमेचाऽऽवांहसंतिये तेषामेवमहाघोरेसंसारेभ्रमणंभवेत् २८ इत्युक्त्वातांस
माश्लिष्यसुष्वापनिशिसुंदरः अथस्वप्नेसमागत्यतमाहत्यागनायकः २९ हेसुंदरसखेवाचंमदीयांश्रो
तुमर्हसि भक्तश्चैवविरक्तश्चपात्रभूतोद्विजोत्तमः ३० पंचाक्षरोपदेशेनकृतार्थःक्रियतामिति॥ अथप्रातः
समुत्थायगच्छंतंसुंदरंद्विजः ३१ नमस्कृत्वानुवव्राजभावयन्भवमेवतं प्रीतश्चसुंदरस्तस्मैस्नातायकमला

बहुधावर्णितं मनुमत्र २७ २८ २९ ३० अथेति स्वप्ने शिवनिदेशानंतरं ३१ ३२ ३३ ॥

पंञ्चाक्षरार्थमाह मलेति कायिकवाचिकमानसिकभेदेन त्रिविधं मलं तस्य नाशः अर्थो वाच्योयस्य शिवशब्दार्थः पशुपाशनिवृत्तिप्र
योजनकः किंच पशुशब्दस्य वर्णमर्यादया कादिनवेत्यादिरीत्या पकारस्य एकत्वसंख्यार्थः यादिपं चेति वररुचिसूत्रात् शुकार
स्य पंचत्वसंख्यार्थः तथाच तयोर्मेलने अंकानां वामतोगतिरितिन्यायेन एकपंचाशद्भवति तस्य च लक्षणया हि पंचाशदर्थः तान्
पाशान्मोचयतीत्यर्थः तदुक्तं शिवरहस्ये पंचक्लेशैर्हि पंचाशत्पाशैर्बध्नाति यः पशून् स एव मोचकस्तेषां भक्त्या सम्यगुपा-
सितः इति पौराणिकरीत्या निष्कर्षः अथवा अणुर्भेदः कर्म्म चेति त्रयः पाशास्तत्राज्ञानमणुः तच्च चैतन्यस्वरूपे आत्मन्यात्मत्वाभा
वो देहादावनात्मन्यात्मत्वज्ञानं चेति द्विविधं द्विविधमप्येतत्संभूयाणवं मलमित्युच्यते अणुपदवाच्यत्वं चास्यापरिच्छिन्नस्याप्या

उपादिक्षन्महामन्त्रं पञ्चार्णं पापनाशनं तदर्थं बोधयामास भक्त्या प्रातः ससुंदरः ३३

मलत्रितयनाशार्थो नमः शब्दोस्य वाचकः तस्यार्थः शिवशब्दश्च पशुपाशनिवृत्तये ३४

त्मनः परिच्छेदकत्वात् तदुक्तं सौरसंहितायां आत्मनोणुत्वहेतुत्वादणुमालिन्यतो मलमिति एकस्यैवात्मनो नानात्वं तु भेदः तत्र मूलका
रणं मायाख्यं तत्वेषु षष्ठमेकं तज्जन्यं सप्तमादिषट्त्रिंशांततत्ववृन्दपरमिति द्विविधमपि मायीयं मलमित्युच्यते विहितनिषिद्धक्रिया
जन्यं शरीरदानक्षममदृष्टं तु कर्म तदपि पुण्यपापभेदेन द्विविधमपि संभूय कार्मणं मलमित्युच्यते एतेष्वणुकर्मभेदेषु उत्तरोत्तरं
पूर्वपूर्वव्याप्यं सर्वमिदमभिहितं प्रत्यभिज्ञाशास्त्रे स्वातंत्र्यहानिर्बोधस्य स्वातंत्र्यस्याप्यबोधता द्विधाणवं मलमिदं स्वस्वरूपाप-
हारतः भिन्नवेद्यप्रथात्मात्र मायीयं जन्मभोगदं कर्तर्यबोधे कार्म्मं तु मायाशक्त्यैव तत्त्रयमिति स्पष्टतरमुक्तं शैवसूत्रवार्त्तिके नन्वेवं
विधविश्वस्य चैतन्यं चेद्वपुस्तदा कथं बंधस्य संबंध इति शंकां व्यपोहितुं अश्लेषाश्लेषपाठाभ्यां सूत्रमाह महेश्वरः अज्ञानं बंधः अ
ज्ञानमिति तत्राद्यं चैतन्यस्फाररूपिणि आत्मन्यनात्मताज्ञानं ज्ञानं पुनरनात्मनि देहादावात्ममानित्वं द्वयमप्येतदाणवम् मलं

स्वकल्पितंस्वस्मिन्बंधःस्वेच्छाविभावितःकिमाणवमलात्मैवबंधोयत्नेसुदीर्येते योनिर्वर्गःकलाशरीरंयोनिर्भेदप्रथाहेतुःमायाव
र्गस्तदुत्थितःकलादिक्षितिपर्यंतस्तत्वराशिस्तदात्मकः मायीयाख्यंमलंतत्तद्भिन्नवेद्यप्रथामयं कलेतिकायमालिन्यपरिच्छेदकरीन्द्र
णां व्यावृत्तिःपुण्यपापात्मशरीरंयस्यतत्पुनः कार्मणंमलमेतस्मिन्द्वयेबंधोनुवर्त्ततइति एवंभूतेषुत्रिषुपाशेष्वेकेनद्वाभ्यांत्रिभिरपिबंध
प्रयुक्ताजीवात्र्प्रपित्रिविधाःपशुपदेनोच्यन्ते यद्यपित्रयाणांप्रस्तारेष्वेकएकस्त्रयोद्विकास्त्रयस्त्रिकएकइतिसप्तविधाजीवाःसंपद्य
न्ते तथाप्यणुकर्मभेदानामुत्तरोत्तरस्य पूर्वपूर्वव्याप्यत्वनियमात्तिस्र एवपशोर्विधाः तेचपशवोनित्याहृदये शुद्धमिश्राःशुद्धपदैर्व्य
वह्रियंते स्वच्छन्दतंत्रादौतुविज्ञानकेवलाःप्रलयाकलाःसकलाइतिव्यवहृताः तथाचोक्तम् पशवस्त्रिप्रकाराःस्युस्तेष्वेकेसक=
लामताः प्रलयाकलनामानस्तेषांकेचिन्महेश्वरि विज्ञानकेवलास्त्वन्येतेषांरूपंक्रमाच्छृणुवितिं तेषुत्रिभिरपिपाशैर्बद्धःसकलःत
दुक्तं अनादिमलसंछन्नोमायाकर्मावृतोविभुः शरीरेशिवतत्वज्ञोभेदैकरसिकोलघुःसर्वदाकर्मकर्त्ताचस्वकर्मफलभाजकः नि
त्यविषयसंसक्तःसकलःपशुरुच्यते अत्रमलमायाशब्दावणुभेदपरौ एतेचसकलाख्याःपशवोमलपाकापाकाभ्यांद्विविधाः तत्रये
पक्वमलत्रयास्तेषामध्येअष्टादशोत्तरशतसंख्याकाःसिद्धाःपरिपूर्णशिवानुग्रहवशान्मंत्रेश्वरतांआसादयंतेतेचशतंरुद्राख्याअष्टौशतमंड
लिनो अष्टौक्रोधभट्टारकादयो वीरेश्वरःश्रीकंठश्चेतिद्वावितिं अन्यानप्याचार्यरूपेणशिवएवानुगृह्णाति अपरिपक्वमलत्रयांस्तु=
भोगेनमलपाकायनानायोनिषुनियुंक्तेसोपिचानुग्रहएव तदुक्तं मलादीनामपाकेतुसामान्यानुग्रहोभवेत् आधिकारिकमैश्वर्यंशिवानु
ग्रहमात्रतः पशवस्त्रिप्रकारास्तुप्राप्नुयुःपरमेश्वरीति नानायोनिषुपाकायनियुंक्तेनुजिघृक्षयेति अणुकर्माख्यपाशद्वयबंधास्तुप्रलयाक
लाः तेपितयोःपरिपाकतदभावाभ्यांद्विविधाःतेष्वन्त्याःकर्मवशादुत्तमयोनिषुजायंते आद्येषुयत्रेश्वरानुग्रहस्तेभुवनेश्वराभवंति त
दुक्तंस्वच्छंदसंग्रहे मिश्राःप्रमातृरूपास्युः प्रलयाकलसंज्ञिकाःपुर्यष्टकशरीराश्च पृथक्कर्मवशास्त्रियेसर्वयोनिषुसंप्राप्यभोगाद्याः

स्वस्वकर्मेणा भुक्त्वा भोगानितेषांतुकर्म्मसाम्येशिवः स्वयं सुपक्वमलकर्माणस्तान्किंचिदनुगृह्यच जलादिजडतत्वानामध्यलोकेश्वरा स्त्रिचेति अणवोमलमात्रबद्धाविज्ञानकेवलाः तदुक्तं मलमात्रेणसंबंधःपशुर्विज्ञानकेवल :सपक्वमलविज्ञानकेवलःसस्वयंप्रियेइ ति तेपिसमाप्तकलुषास्त्रसमाप्तकलुषाश्चेतिद्विविधाःतत्राद्याविद्येश्वराः अंत्यास्तुसप्तकोटिमहामंत्रात्मकाः नचतेषांजडत्वमिति शंक्यं शब्दरूपशरीराणांजडत्वेपिशरीराणामस्माकमिवचेतनत्वोपपत्तेः अतएव मृगेंद्रसंहितायां आधानादिमलोपेतःसर्वकृत्स र्वदृक्शिवः पूर्वव्यास्थितस्याणोःपाशजालमपोहतीति आगमिकाअप्याहुः भुक्तिंमुक्तिमथाणूनांस्वव्यापारेसमर्थानां जडवर्गस्य

मंत्रेणानेनसततंतमुपास्वमहेश्वरं तस्यैक्यसंप्रदानार्थंसंप्रदायोयएषते ३५ वर्णितस्त्वंकृतार्थोसिकामक्रो धोसदात्यज समुद्रःस्वविकारेषुयथासततमन्वितः ३६ तथास्यकरणंकार्येदृश्येभातिमहेश्वरः मंत्रोयं गुर्वभक्तानांनैवसिध्यतिकर्हिचित् ३७ गुरौमाहेश्वरीबुद्धिर्वेदबुद्धिस्तदुक्तिषु तस्यधन्यस्ययस्यास्तिक र्मणीश्वरकृत्यधीः ३८ तस्यायंमुक्तिदस्सद्योनात्रकार्याविचारणा शिवतत्पूजनीयास्तेशिवभक्तास्तुसर्व तः ३९ गुरुर्यथातथापूज्याःसर्वत्रब्रह्मवादिनः दिव्यंचक्षुश्चदत्तंतेस्वैरंसंचरमाभयम् ४० ॥ ७ ॥

विधत्तेसर्वानुग्राहकः शंभुरिति अपक्वमलजीवत्वादेवमंत्राणामणुसन्ज्ञापि एवंषड्विधानामपिपशूनांमलपाकतारतम्यादनंताभेदाः तेषांच तत्तत्तारतम्यार्थयोनिप्रापणैश्वर्यदानान्यपिभोगेनमलपाकार्थत्वात्पाशविमोचनरूपाण्येव तथाचपशूनामुक्तरूपाणां पा शान्मलान्विशेषेणतत्तद्योग्यतानुसारेणमोचयतीतिपशुपाशविमोचकः ३४ मन्त्रेणेति समुपास्वसम्यक्उपासनांकुरु ३५ वर्णि तइति समुद्रःस्वविकारेषुजलमयेषु यथा अन्वितः अनुस्यूतः समुद्रस्यजलस्यैव मेघद्वारावृष्ट्यासर्वत्रानुगमादितिभावः ३६ तथा

अस्यशिवस्यकरणंकृतिः कार्यदृश्येजगतिभाति ३७ ३८ ३९ ४० इतीति सुतादिषु आदिनाजम्मादिपरिग्रहः ४१ ४२ ४३ ४४ गते इति भवितासे भविष्यामि ४५ ४६ इतिश्रीमानवस्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायां

इत्यादिष्टःस्वगुरुणास्वपदंप्राप्यभूसुरः ध्यायन्सुंदरपादाब्जंनामचास्यसुतादिषु ४१ वस्त्रान्नगंधपुष्पाद्यैःशिवभक्तानसमर्चयन् नित्यंद्वादशसाहस्रंजपन्पंचाक्षरीमनुम् ४२ मलत्रयविनिर्मुक्तोजीवन्मुक्तोबभूवह कदाचिदंजुलपुरेनिवसन्ज्ञानचक्षुषा ४३ पोद्युरपिकैलासयात्रांस्वगुरुवांछितां विज्ञायमनसादध्योकर्त्तव्यं भूसुरोत्तमः ४४ गतेप्राणेशरीरस्यज्योतिषश्चापिचक्षुषः विज्ञानदेतिरोभूतेभवितासेतथास्त्विति ४५ इतिनिश्चित्यमनसाप्राणानायम्ययोगतः कलांभूतमयींत्यक्त्वाशिवसायुज्यमाप्तवान् ४६ इतिश्रीस्कंदोपपुराणे भक्तविलासेएकचत्वारिंशोऽध्यायः ४१॥ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ अन्नंक्षीरंफलंवापियोदद्यात्शिवयोगिने भवानीशंकराभ्यांचपूजितोमुक्तिमेतिसः १ इतिहासोस्तिलोकेषुप्रथितःपूजितःसुरैः उच्यतेश्रवणाद्यस्यज्ञायतेभक्तिवैभवम् २ कवेरतनयापूरसदावर्द्धितसंपदि शाल्मलीवननामास्तिपुरंसुरपुरोपमम् ३ यत्रहर्म्येषुरम्येषुपूजितारत्नराशयः स्पर्द्धंतेमेरुणानित्यंवर्द्धमानादिनेदिने ४ तत्राभूद्धनदत्ताख्योवणिजांप्रवरोवणिक् नित्यान्नदानाद्भक्तानांकिंकरीकृतशंकरः ५ अनपत्यतयासर्वमपूतंस्वममन्यत उपास्तेस्मव्रतैःशंभुंअप ...र्धमहाधनः ६

एकचत्वारिंशोऽध्यायः ४१॥ ॥श्री॥ अथशिवभक्तेभ्योऽन्नपानादिदातुःभवानीशंकरप्रीतिपूर्वकंमुक्तिर्भवतीत्याह अन्नमिति १ २ कवेरेति कवेरतनयाकावेरी तस्याःपूरेणप्रवाहेणवर्धितासंपत् यस्यतादृशि दक्षिणदेश इत्यर्थः ३ ४ ५ अनपत्येति अनपत्यतयासन्तानरा

हित्येनस्वमात्मानं अपूतं अपवित्रं अमन्यत अपुत्रस्यगतिर्नास्ति स्वर्गस्त्वेतिभावः ६॥

७ ८ कन्यायाः नामसहेतुकं निर्वक्तितयेति ९ सेति मुदेति सहार्थे तृतीया तथाच मातापित्रोः हर्षेण साकं वृद्धिंगतवतीत्यर्थः १० आपादेतिनि

तस्यशंभुप्रसादेनकन्याकाचिदजायत यथाहिमवतोगंगालक्ष्मीर्दुग्धांबुधेरिव ७ वणिग्विलोक्यतांकन्यांक
लामिवकलानिधेः मुमुदेचात्मनोवंशंतयापूतममन्यत ८ तयायतःकुलंपूतंधनदत्तस्ततःपिता चक्रेपूत
वतीनामतनयांतांमहाधनः ९ सापिपित्रोर्मुदाबालाववृधेरूपशालिनी धनदत्तगृहेयद्वन्नंदतेकल्प
वल्लरी १० आपादकेशंविविधरत्नाभरणजालकैः भूषितामोहयामासबाल्यएवनिधिश्रियम् ११ शिवभ
क्तवितीर्णेनभस्मनावणिजांपतिः दीर्घायुष्याभिवृध्यर्थमलंचक्रेसुतामपि १२ कालेसमानंनिश्चित्यरूप
द्रविणसंपदा सुतंपरमदत्ताख्यंनागपूर्वणिजंवणिक् १३ आहूयप्रददौकन्यांधनदत्तःसबंधुमान् वणि
ग्वधूवरौयुक्तौरतिपंचशराविव १४ वितेरतुर्मनःप्रीतिंबंधूनांपश्यतांपुरः प्रार्थयित्वाथपितरौवरस्यनिज
मंदिरे १५ स्थापयामाससुतयासार्द्धंपरमदत्तकं नित्यंपरमदत्तोपिशिवभक्तसहस्रकम् १६ भोजयित्वा
स्वयंभुंक्तेपूतवत्यागृहांतरे अर्द्धंविभज्यस्वधनंजामात्रेसददौमुदा १७ निर्मायहर्म्यमपरंवणिक्परमदत्त
कं तत्रप्रवेशयामासकन्यांजामातरंतथा १८ सर्वसंपत्समृद्धंतद्दंपत्योर्मंदिरंतयोः अंतःपुरोत्तमंसिद्धलक्ष्मी
माधवयोरिव १९ त्वयान्नंशिवभक्तेभ्योदीयतामनिवारितं इतिपूतवतीभार्याशिवभक्तःसमन्वशात् २०
आबाल्यंशिवभक्तासाभक्तानभ्यागतान्गृहे सक्षीराज्येनचान्नेनतर्पयामाससर्वदा २१ ॥ ७ ॥

धेःपद्मादेःश्रियंमोहयामासनिधिभ्रान्तिमुत्पादयामासेत्यर्थः ११ १२ १३ १४ वितेरतुर्ददतुरित्यर्थः १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ ॥ ॥

२२ २३ २४ अथेति सहकारफलद्वयं आम्रफलयुग्मं २५ २६ २७ भवितेति तयोःशिवभक्तद्वयोःफलयोर्मध्ये २८ २९ ३० ३१

भक्तान्रक्षमातेववांछितान्नप्रदानतः बुभुजेयुवतिःकालेभोगान्प्राच्यांश्चदुर्लभान् २१ पयःफेननिभा
शय्यानवरत्नमयंगृहं अनुकूलश्चभर्त्तास्याःपुपुषुर्मुदमुत्तमाम् २३ उपचारेषुभक्तानांनालस्यंक्वचिदाश्र
यत् गमयामाससमयंभक्तिमूर्त्तेर्वशांकरी २४ अथैकस्मिन्दिनेकश्चिद्भक्तःशंभोरुपायनं ददौपरमदत्ता
यसहकारफलद्वयम् २५ एकनालंतदादायपूतवत्यै ददौचसः अथापरेद्युस्तद्देहंगिरीशोभक्तवेषधृक्॥
२६ आगत्यक्षुधितोस्मीतित्वरयामासतांसती पूतवत्यपितंनत्वाजगाद्विनयान्विता २७ भवितासमयेऽ
पाकःकिंचिदन्नमिहाधुना भुज्यतामितिसस्त्रीरःफलमेकंतयोरपि २८ तद्दत्वाभोजयामासत्ततःसोपितिरो
दधे सिद्धानांमहिमागोप्यइतिसाहृदितद्दधे २९ प्राग्भुक्तवद्भिःस्वगृहेविहिताशीस्तपस्विभिः सायंपरमद
त्तोपिभोक्तुमंतर्गृहंययौ ३० भर्त्रेपरमदत्तायहितमन्नंपयोघृतं दत्वातंभोजयामासददावाम्रफलंचतत्
३१ अमृतास्वादसरसंतत्फलंप्राश्यहृष्टधीः अन्यत्क्वेतिमुखंतस्यावीक्षतेस्मवणिग्वरः ३२ अथसास्वकृ
तंवक्तुमशक्ताभयपीडिता महानसमनुप्राप्यविधूतकरपल्लवा ३३ रक्षेतिमनसाशंभुंशरणंपूतवत्यगा
त् शिवाज्ञयानत्सदृशंफलंतस्याःपुरोऽपतत् ३४ मुदितातद्ददौभर्त्रेबुभुजेसोपितत्फलं पूर्वभुक्तफला
स्वादुतरंफलमवेत्यतत् ३५ इदंकुतःसइत्याहभार्यांकरुणयाविभोः इतिसापूतवत्याहप्रहसन्नाहतांवणि

३२ ३३ ३४ ३५ ३६

३७ ३८ ३९ शिवेति यद्यस्मात् दास्यकारिणी केङ्कर्यकर्त्री पार्वत्या दास्यमनुचितमिति शिवद्रोह इतिभावः ४० त्यागेइति धर्मपत्नी त्यागे अहंपापः पापिष्टोभविष्यामि त्रिशुद्धये पापपुण्यसुखादिचेत्समरः सहवासे महद्भयं देवतापराधसंभवादितिभावः ४१ वाणि

कारुण्यंत्वयिचेच्छंभोरन्यदानीयतांफलं इत्युक्त्वांतप्रविश्येषाचतुर्वर्गफलप्रदम् ३७ पूतवत्यस्मरत्तादृक्फलमन्यद्दृदेशिवः भर्त्रैतदपिसादत्वाप्रहर्षमतुलंययौ ३८ भीतःपरमदत्तोभूत्पूतवत्याःसवैभवात् वशीकृतोनयाशंभुःब्रह्मादीनामगोचरः ३९ शिवद्रोहोमयाप्राप्तःयदियंदास्यकारिणि पार्वतीनूनमेषास्यान्नोचेच्छक्तिःक्वचेदृशी ४० त्यागेतुपापीभवितासहवासेमहद्भयं कथंनुखलुकर्त्तव्यमितिचिंतांदधौहृदि ४१ वाणिज्यव्यपदेशेनगच्छाम्यहमितोन्यतः इतिनिश्चित्यमनसामहत्यांनाव्यसौवणिक् ४२ वस्तून्यारोप्यविविधान्यनुद्वीपांतरंप्रति ययौपूतवतीशक्तिमद्भुतांमनसास्मरन् ४३ द्वीपांतरंगतेनाथेपूतवत्यपिसान्वहं दत्वान्नंशिवभक्तानामेकभुक्त्याव्यतिष्ठत ४४ ततःपरमदत्तोपिगृहीतधनसंग्रहः देशंसमुद्रमार्गेणप्राप्यपांड्यस्यभूसुराः ४५ अन्यांवणिग्वरसुतामुद्वाह्यन्यवसच्चिरं तस्यांकाचिदभूत्कन्यानाम्नासवणिजांवरः ४६ चक्रेपूतवतींतस्याःस्वापराधविशुद्धये धनदत्तश्चिरगतमथजामातृस्वजनैः ४७ आप्तैःपांड्येस्थितंज्ञात्वातत्राप्रेरयदात्मजां साबंधुभिःपरिवृतावृतापरिजनैरपि ४८ जगामभर्त्तुर्निकटमारूढशिबिकोत्तमा श्रुत्वापरमदत्तस्तामागतामंतिकेततः ४९ ननामपादयोस्तस्याःसहपुत्र्याचभार्यया अभिप्रायमशेषेणपूतवत्स्यैन्यवेदयत् ५०॥

ज्येति महत्यां नाविनौकायां ४२ ४३ द्वीपेति एकभुक्त्या एकवाराशनेनप्रोषितेमलिनाकृशेतिस्मरणादितिभावः ४४ ४५ ४६ ४७ ४८

५१ ५२ ५३ इतीति अंगात् निजशरीरात् सर्वमांसानि योगतः योगशक्त्या दुधाव कंपयामास ५४ पैशाचमिति तेत वशिवस्य भूतपतेः से वार्थे सेवार्थं भूतरूपेणैव भूतपतेः सेवां सुकरेति भावः भजेम भवदंतिकं प्रकृतिमेत्य पैशाचिकीं किमित्यमर संपदः प्रमथनाथनाथा

तवापराधशुध्यर्थं कन्यां त्वन्नामचिन्हिता त्वामहं देवताबुध्या शरणं पूतवत्यगाम् ५१ यद्यत्राप्यागता सा त्वमहं गच्छामि चान्यतः इतितेनोदिता साध्वी पूतवत्याह नायकम् ५२ त्वदर्थे रक्षितमिदं वपुर्मेनाथ नान्यथा यदि त्वयापरित्यक्ता गच्छाम्येषा शिवांतिकम् ५३ इति सा ब्राह्मणांस्तत्र मेलयित्वा महाध्वनैः पूजयित्वा दुधावंगात्सर्वमांसानि योगतः ५४ पैशाचं रूपमस्मार्षीत्सेवार्थे तेभवत्विति तस्यारूपं तथैवासीद्यद्युलोकाश्चविस्मयम् ५५ तदानीं प्रमथैर्नीतं विमानं चंद्रपांडुरं पूतवत्यधिरुह्यागात्कैलासाद्रेरुपत्यकाम् ५६ अयुक्तश्चरणस्पर्शः कैलासस्येति मौलिना तपसा ह्यद्य शैलेंद्रमागच्छंती हरांतिकम् ५७ दृष्ट्वा देवी गिरिसुता पप्रच्छ तदुदंतकं पिशाची कयमायाति चरंती मौलिनातिकम् ५८ अस्यास्तु विकृतं रूपं तपः शक्तिमहत्तरा योजनानां चतुर्विंशत्सहस्राणि महीतलात् ५९ मूर्ध्नातीयोपरि गिरेर्येस्याः सातवच्चांतिकं अथ गौरीं जगादेशः स्मयमानमुखांबुजः ६० माता ममेयं कल्याणी भक्ता मे योषिता मया पूजनीया तवेत्युक्ता सतां गिरिजया सह ६१ प्रत्युद्गम्य जगादेशा मातस्ते किमनामयं इतएहीत्युवाचार्या प्रणमेति शशास च ६२ ॥

महे इति प्राचीन प्रयोगोपि ५५ तदानीमिति उपत्यकां समीपभूमिं उपाधिभ्यामिति त्यकन्प्रत्ययः ५६ ५७ दृष्ट्वेति तस्याः पिशाचिकायाः उदंतकं वृत्तान्तम् ५८ ५९ ६० ६१ प्रत्युद्गम्यते अनामयं किं आरोग्यं किमिति प्रश्नः ६२ ॥

६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ सभामिति यत्रसभायां नंदीवेत्रधरः मायागुणत्रयसाम्यावस्थापन्नाप्रकृतिरेवयवनिकांशुकः तिर
स्कारिणीपटः ६९ ७० चत्वारइति छंदसांवेदानांप्रसवित्रीमातागायत्रीत्यर्थः साचत्रिपदासेवकक्षात्रयंकोष्ठत्रयम् ७१ विताने

नमस्तवार्यदेवायसर्वांतर्यामिनेत्वयि गौरीमाभाष्यजरतीजगादपरमेश्वरम् ६३ कैलासशृंगेगिरिजासमेतो
दृष्टोमयात्वंयऽद्दतोस्मिधन्या त्वद्वांछितंकिंनुमयेतिपृष्टातेनाहसापूतवतीमहेशम् ६४ आनंदनृत्यंभव
तोद्रष्टुकामास्मिशंकर स्ववांछितंकिंनाथेतिसम्यग्दास्यामिवांछितम् ६५ दर्शयिष्येवटारण्येनृत्यंतत्रैवग
म्यतां इत्युक्त्वानहिमेशक्तिर्गंतुमस्तीतितत्रसा ६६ पदंगृहीतुमीशस्यप्रवृत्तांतर्दधेहरः अथतामात्तयाशं
भोःहस्ताग्रेणविनायकः ६७ स्थापयामाससदसिवटारण्येहरालये आसोन्मील्यदृशौवृद्धापरितस्तमवै
क्षत ६८ सभांददर्शमहतीनवरत्नविभूषितां यत्रवेत्रधरोनंदीमायायवनिकांशुकः ६९ वल्लकीवादि
नीवाणीवंशगानपरेंदिरा मर्दलाघातकोविष्णुःतालहस्तश्चतुर्मुखः ७० चत्वारोदीपिकावेदाःसनका
द्याःसदस्थिताः कक्षात्रयंभगवतीप्रसवित्रीचछंदसाम् ७१ वितानंक्षौमवलयोदर्शनान्यखिलान्यपि स
प्तकोटिमहामंत्राःकीर्णानिकुसुमानिच ७२ पंचाक्षरीभद्रपीठंचद्वादित्योचदर्पणे साक्षिणीचपराशक्तिःशां
करीपरदेवता ७३ सभांपूतवतीदृष्ट्वाकैलासंलोककौतुकं संत्यज्यसहसोत्थायकिमेतदितिविस्मिता ७४
अथतस्यैमहादेवःदर्शयित्वास्वतांडवं सदेहमुक्तांतांकृत्वास्थापयामासचांतिके ७५ इतिश्रीस्कांदोपपुराणे

शिवगीता[illegible]ऽध्यायः ४ ॥ ८५ ॥

ति वितानंउल्लोचः तस्यक्षौमवलयो गौरपट्टवस्त्रमंडलं दर्शनानिशास्त्राणि ७२ पंचेति भद्रपीठसिंहासनं शांकरीशक्तिः उमा

७३ ७४ ७५ इतिश्रीमानवस्तुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांद्विचत्वारिंशोऽध्यायः॥ ४२॥ ॥शिवभक्तसेवानामकीर्त्तनपूजान्यतरेणापिमृत्युरपसरतीत्याह सेवयेत्यादि १ २ अस्तीति प्रासादैः देवानांराज्ञांवा गृहैःप्रासा

श्रीअगस्त्यउवाच सेवयाशिवभक्तानांनामसंकीर्त्तनेनच सपर्ययावास्यपुनरपमृत्योर्निवारणम् १ इतिहासोमहानत्रमहद्भिःसमुदाहृतः यमाकर्ण्यनरोभक्त्यामुच्यतेमृत्युबंधनात् २ अस्तिचंद्रपुरंनामचंद्रमंडलपांडुरैः महाधनानांप्रासादैःपरितःपरिमंडितम् ३ स्वधर्मनिरतैर्वर्णैःसर्वतःसमलंकृत आभूतिचरणाख्योभूत्तत्रकश्चिद्द्विजोत्तमः ४ इष्टापूर्त्तयशोयस्यविमलीकुरुतेजगत् अग्रणीर्वेदविदुषांशिवभक्तोजितेंद्रियः ५ येनवैदिकसिद्धांतोजिनान्जित्वाप्रतिष्ठितः वागीशस्यपदेतस्यसदधौभक्तिमुत्तमाम् ६ स्वेनालयेषुसर्वत्रनिर्मितेषुपिनाकिनः वापीकूपतडाकानामंतिकेचशिलांतरे ७ धर्मःस्वकीयःसर्वोपिवागीशस्येत्यघोषयत् विलिख्यस्थापयामासप्रपासुचविशेषतः ८ वागीशोपितदाशंभोःस्थानेषुभुविपर्यटन् घर्मेकदाचिन्मध्यान्हेस्वेच्छयाप्रापतत्प्रपाम् ९ पयःसुरभिलंतत्रपीतंशीतंगतश्रमः निर्मितामुपलस्तंभेददर्शाक्षरमालिकाम् १० जितार्हतस्यधर्मोयंवागीशस्येतिनिर्मलं विस्मितःप्रीतिमानाहतस्यकृत्याधिकारिणः ११ प्रपाधर्मोत्रकस्यायमितितेप्राब्रवन्मुदा आभूतिचरणोनामकश्चिद्वागीश

रो देवभुजामित्यमरः ३ ४ इष्टेति इष्टंयागादिकर्म पूर्तंखातादिकर्म इमेद्वेकर्मणी अग्रणीः अग्रग्रामाभ्यां नयतेर्णइतिणः ५ ६ स्वेनेति स्वेननिर्मितेषित्यन्वयः ७ धर्मइति प्रपासुपानीयशालासु ८ ९ १० जितेति जिताःआर्हता बौद्धायेन ११ १२ ॥

१३ १४ नासेति नासया द्वारोपरिकाष्ठेन हतं ताडितं नासादारूपरिस्थितमित्यमरः १५ १६ १७ कर्त्तुमिति आतिथ्यं अतिथिसत्कारं अ

द्विजस्तेन कृता सेयं प्रपातस्सेवकावयं तेन पृष्टाः स कुत्रेति ते तद्गृहमदर्शयन् १३ वागीशस्त द्गृहद्वारस्य

दा प्रापद्द्विजोपि सः कर्त्तुं माध्यान्हिकस्नानं निर्जगाम गृहात्स्वयम् १४ नासाहतं शिरस्तस्य तदा वेगेन नि

र्यतः वागीशो मेश शरण्यः सदृत्सु वाच बहिस्थितम् १५ साक्षादिव महादेवं गृहद्वारमुपागतं भस्मावगुं

ठितं तं नुमुदितः प्रणनाम सः १६ दर्शनात्ते कृतार्थोस्मि देवस्येव पिनाकिनः पादरेणु पवित्रं ते भूयादस्मद्गृहं

वरम् १७ कर्त्तुमातिथ्यमिच्छामि क्रियतां मय्यनुग्रहः इति प्रवेशितो वेश्म कृतासनपरिग्रहः १८ नाम

किं ते द्विज ब्रूहि शिवभक्त्या महानसि इति वागीश संपृष्टः तदाह विहितांजलिः १९ अहं वागीशदासो

स्मि विभूतिचरणाढ्यः ऐहिकामुष्मिकं मे च सर्वं वागीश धर्मतः २० इत्याकर्ण्य स तं प्राह किमिदं क्रिय

ते त्वया दासाय स्य विरिंचाद्याय एको जगतां प्रभुः २१ यन्नाम स्मरणं जंतोः महापातकनिष्कृतिः विहाय

तं महादेवं नाम तस्यातिपावनम् २२ शाल्मलीपुष्पसंकाशं भवान्यं शरणं गतः वागीशः कुत्र वा कोयं दे

वो वाथ स मानुषः २३ शिवदेवा वयं क्वापि नैव भुंजामहे न्यतः चिन्हमात्रेण शैवोसि हंत भक्तिस्तवान्य

तः २४ इति तद्वाक्यमाकर्ण्य पुनस्तं प्राह भूसुरः मैवं भो वद मे वाचमिमामाकर्ण्यतां स्मृषे २५ शंभोः स्थिरं

चरं चेति रूपद्वयमुदीरितं असतां निग्रहं चापि लोकेस्मिन्सदनुग्रहम् २६ ॐ ॐ ॐ

तिथेर्ज्य इति साध्वर्थेभ्यः १८ १९ २० २१ २२ २३ शिवेति शिव एव देवो येषां ते शिवदेवाः अन्यतः अन्यत्र २४ २५ २६ ॐ॥

२७ २८ यथेति कटवाससः जैनान् २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१

स्थिरे परोक्षो विज्ञेयः चरे प्रत्यक्ष एव सः स्थिरं तु लिंग वेशादि चरं रूपं भवादृशाः २७ चरेणैव स्वरूपेण निग्रहानुग्रहौ विभुः करोति जगतां शंभुः दत्ते च नमतां फलम् २८ यथा शिवस्तथा भक्तः तयोर्भेदो न हि क्वचित् वागीशमूर्तिमास्थाय जिगाय कटवाससः २९ प्रतिष्ठापितवान् लोके वेदिकाध्यानमुत्तमं स शंभुरेव यस्यास्मिन्न त्वधीः स विनश्यति ३० तस्मादस्मत्कृतं सर्वं तस्यैवेति मतिर्मम इत्युक्ते भूतिपादेन वागीशोऽस्मीत्युवाच तम् ॥ ३१ मुमुदे भूसुरो द्वीपिनिधिं प्राप्येव निर्धनः आतिथ्यो द्योगसमये कदलीदलहारिणं ३२ तत्पुत्रमदशत्सर्पः स तु भूत्वाति मूर्छितः प्रच्छाद्य मूर्छितं पुत्रं तं भोजयितुमुद्यते ३३ अभूतिचरणे प्राह वागीशो भोक्तुमुद्यतः अस्यापि द्वौ स पुत्रेण त्वयापि स्थीयतां सुतम् ३४ भोजनायाह्वयस्वेति त्वरयामास दंपती विचारं प्रापतुस्तौ तु उक्ते नैवान्यतं भवेत ३५ आतिथ्यविघ्नो भविता यथार्थवचने पुनः इति संचिंत्य तौ सत्यं पुत्रवृत्तांतमूचतुः ३६ माभैष्टमिति तावुक्त्वा स्वसेवानृण्यमुक्तये मृतस्य निटिले भस्म तत्पुत्रास्य निधाय सः नीललोहितमस्तौषीद्वागीशः शूलधारिणम् ३७ जलधिमथनजातं यः पुरा कालकूटं प्रतिभयममराणां विष्टपानां च शंभुः ॥ अपिबदभयदाता दैवतैः स्तूयमानो विकरयतु विषार्तिं विस्तृतश्वेतसानः ३८ इति वागीशवाक्येन द्विजपुत्रः स जीवितः विस्मयं परमं जग्मुरपि देवाः सदानवाः ३९ अथ तस्य गृहे भुक्त्वा वागीशः स्वेच्छया ययौ पुनरुज्जीवना त्सूनोः मुमुदाते च दंपती ४० तमेवाभूतिचरणश्चिरं ध्यायन्महेश्वरं अवापशिवसायुज्यं दुर्लभं योगिनामपि ४१ इति श्री[illegible]ऽध्यायः ४३ ॥ ८ ॥

इतिश्रीमानवस्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांत्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ४३॥ ॥श्रीः॥ ॥
शिवभक्तसंगादपिनरःसंसारंसुखेनतरतीत्याह संगमादिति निबर्हणात् निबर्हकात् करणेल्युट् १ २ मरुद्वृधेति मरुद्वृधाकावेरी सत्य

श्रीअगस्त्यउवाच संगमात्शिवभक्तानांसर्वपापनिबर्हणात् दुस्तरंजन्मदुःखाब्धिंजंतुरत्येतिलीलया १ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनं चरितंनीलनग्नस्यश्रूयतेयत्रपावनम् २ मरुद्वृधासरित्तीरेमंगलाख्यंमहत्पुरं सदाधर्मरतैःसद्भिःसाग्निहोत्रैरधिष्ठितम् ३ तत्रासीन्नीलनग्नाख्योब्राह्मणोवेदपारगः ब्रह्मदृष्टिर्जितक्रोधोभक्तिमान्परमेश्वरे ४ नीलःकर्मफलंप्रोक्तंतन्नलिप्यतिनग्नवत् यतस्ततोभवल्लोकेनीलनग्नाह्वयोद्विजः ५ त्रिपदार्थविवेकांभःप्रक्षालितमलत्रयः वाजपेयादिभिर्यज्ञैराराधमहेश्वरम् ६ नीलकंठस्यदेवस्यनीलनग्नःप्रसादतः ददर्शजगतिसर्वत्रव्यधत्तशिवदर्शनम् ७ शिवध्यानेनसततंनीलनग्नस्यमानसं कतकक्षोदयोगेनाविलंसलिलंयथा ८ अथैकदासोदिवसेमहेशंफलैश्चदुग्धैर्मधुनाभिषिच्य निवेद्यचान्नंदधिदुग्धपूर्णंहृष्टस्तुष्टावशिवांतिकस्थः ९ हरंस्तुवंतंभर्त्तारंसमयापतिदेवता तिष्ठंतीसांजलिस्तस्यभार्यासेवतशंकरम् १० भौलौशंभोस्तदालूतानिपत्यलघुतंतुभिः घनैःप्रच्छादयामाससातूर्णनिर्ममार्जतम् ११ ॥

योनिर्मरुद्वृधेत्यमरः ३ ४ नीलइति ज्ञानस्यैवपरसात्विकत्वेननिर्मलतयाश्वेतत्वेन तदितरस्यकर्मफलस्य नीलत्वमितिभावः ५ त्रिपदार्थेतिगायत्र्यर्थइत्यर्थः ६ ७ शिवध्यानेनेति कतकक्षोदयोगेननिर्मलाख्यबीजचूर्णयोगेनेत्यर्थः ८ ९ हरमिति भर्त्तारं समयाभर्त्तुःसमीपे अभितःपरितइत्यादिनाद्वितीया पतिदेवतापतिव्रता १० शंभोरिति लूता ऊर्णनाभिः कृमिविशेषः मकरीतिलोकेप्रसिद्धा ११ ॥

लूतेति असृक् रुधिरं १२ लिलेहेति लाला वदनजलमेवौषधं यस्यास्तया जिह्वया १३ १४ १५ १६ १६ १७ १८

लूतानखक्षते मौलौ शंभोरसृग्दृश्यत साध्वी भक्तिपरीक्षार्थं दर्शिते शंभुना सृजि १२ लिलेह जिह्वया भीता
सा लालौषधया द्रुतं प्रशाम सद्यो रुधिरं प्रीतश्चाभून्महेश्वरः १३ भार्या रसनया लीढं शिरः शंभोरवेक्ष्य तत्
कर्णार्पितकरः शोचन्नीललग्नो जगाद ताम् १४ त्वया कृतः शिवद्रोहः त्यक्ता त्वमशिक्षिता न मे त्वयास्ति सं
बंधो गच्छ क्वापि यथेच्छया १५ इति भर्तुर्निशम्योक्तिं साकृतांजलिरब्रवीत् गतिस्त्वमेव मे शंभोर्नैव द्रोहः कृ
तो मया १६ सर्ववेदश्च भगवान्सर्वसाक्षी महेश्वरः अथ तां नीललग्नोपि कंपयन्मौलिमात्मनः १७ विधाय सा
हसं पूर्वं प्रच्छादयितुमिच्छसि स्त्रियो हि साहसपरा इत्युक्त्वा स्वगृहं ययौ १८ गते भर्तरि साध्वी सा शरणं शंक
रं ययौ उपोषिता नयद्रात्रिं तत्र पंचाक्षरीपरा १९ नीललग्नमथ स्वप्ने प्राह वाचं महेश्वरः मूर्ख त्वं न विजानीषे
तस्या भक्तिं मयि स्थिराम् २० महाभिषेके निहिते सम्यङ्गोमार्जनं कृत पंचामृतकणं मौलौ मम लग्नं क्षुधार्दिता
२१ न्यपतत्तीक्ष्णनखरा वभक्षे तन्नखक्षतात् उत्पन्नं सविषं रक्तं दृष्ट्वा द्रावयामम २२ त्वद्दोत्या विरता नो चेत्स
र्वे स्वर्णं भविष्यति यदि त्यक्ता त्वया सेयं त्यजामि त्वामहं ध्रुवम् २३ नीललग्नमुदीर्येवं नीलकंठस्तिरोदधे अथो
त्थाय दयाविष्टो नीललग्नः शिवालयम् २४ क्षम्यतामिति भार्यां स्वामानीय निजमंदिरं निष्प्रिस्वर्णमयं लीढं दृष्ट्वा
शंभोः सविस्मितः २५ त्वमेव गिरिशं ध्यायन्न कदाचन रुष्यति तया सह निवासेन स्वं कृतार्थममन्यत २६॥ ७॥

१९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ ७ ७ ७ ७ ७

२७ २८ नीलनग्नइति आवृत्तिवर्जितांपुनरावृत्तिरहितां नसपुनरावर्त्ततइतिश्रुतेः गतिंमोक्षमित्यर्थः मामुपेत्यतुकौंतेयपुनर्जन्मन विद्यतइतिस्मृतेश्च २९ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांचतुश्च त्वारिंशोऽध्यायः ४४॥ ॥संप्रतिकर्मोपासनादिद्वाराशिवसेवयापिमुक्तिर्भवतीत्याह कर्मेति १ इतिहासमवतारयतिश्रूयतामिति २

अथकालेनमहतासहबोधवलागतान् नीलनग्नोमहाभागान्शिवभक्तान्दृढव्रतान् २७ संपूज्यवासयामास स्वेवेश्मनिमहामतिः अथतेषुप्रयातेषुशिवस्तोत्रपरायणः २८ नीलनग्नोमहाभक्तोभार्ययासहितस्तया निर्धूतबंधनःप्रापगतिमावृत्तिवर्जिताम् २९ इतिश्रीस्कंदपुराणेभक्तविलासेचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ४४॥४०॥ श्रीअगस्त्यउवाच कर्मजातानिसंगृह्यपुण्यस्थलनिषेवया उपास्तेशंकरंभक्त्यासोपिमुक्तोभवेद्विजाः १ श्रूयतामितिहासोत्रविश्रुतोविदुषांप्रियः श्रवणाद्यस्यकैंकर्येशांकरेभवितामतिः २ वागीशत्रानसंबंधनीलनग्नान्रिरक्षिषुः दीनारानन्वहंप्रादात्सोपानेयत्रशंकरः ३ हेमलाभपुरंनामतदादिप्रथितंहितत् द्विजःकश्चिदभूत्तत्रशिवभक्तगणाग्रणीः ४ अध्येष्टवेदानखिलानन्वतिष्ठत्क्रतून्शतं तत्राग्नेर्मंडलेभानोःशिवलिंगेचदेशिके ५ भावयन्नित्यमीशानंभक्त्यानंदिसमोभवत् अतस्तमाहुर्विप्रेंद्रानाम्नाचनवनंदिनम् ६ सफाल्गुनोत्सवेशंभोःपौर्णिमायांद्विजोत्तमः करिष्यन्त्यागराजस्यदीपाराधनमुत्तमम् ७ घृतग्रहणमुद्दिश्ययथावापणवीथिकां घ

वागीशेति वागीशादीन्भक्तान् रिरक्षिषुः दीनारान्सुवर्णमुद्राः ३ नगरनाम्नःप्रवृत्तिनिमित्तमाह हेमेति ४ अध्येष्टेति अधीतवान्घातमनेकान्क्रतून्अन्वतिष्ठत् अनुतष्ठौचकारेत्यर्थः उपासनास्थानानिनिर्दिशति अग्नावित्यादि ५ ६ ७ घृतेतिसौगतंबोद्धम् ८ ९

९ १० ११ तमिति अष्टतनुः भूतपंचकं सूर्यचंद्रयजमानरूपाष्टमूर्त्तिः १२ सौगतः शंकते पृथिवीत्यादिना १३ पृथिव्यादीनां परस्परविरुद्ध स्वभावानां एकत्रसमागमो दुर्निरूप इतिभावः १४ समागमपक्षे दोषमाह शिवेति १५ १६ १७ संमेलयित्वेति कमलालयं नगरम् १८

गृहाणनिष्कदशकंदेहिमेघृतमुत्तमं इत्युक्तश्चाहतःप्राहघृतंनेकस्यबह्विति ९ नवनंद्यपितंप्रीत्याप्राह देहिनवंघृतं भक्तोस्मित्यागराजस्यप्रीतयेलक्षवर्त्तिकाः १० कर्त्तव्याद्येतिकिंतेनेत्युक्तःशंभोरनुग्रहः फल मिस्यादृक्कःशंभुरितिपप्रच्छतंपुनः ११ तमाहविप्रोदेवानांनियंताष्टतनुःशिवः स्वयंप्रकाशस्त्यागेशस्तद्भ त्त्यामुच्यतेनरः १२ ततःप्रहस्यतंप्राहवेदबाह्योमहाद्विज पृथिवीवायुराकाशश्चंद्रादित्यौचपावकः १३ अंभश्चयजमानश्चेत्येताःशंभोर्हिसंगताः मूर्त्तित्वयासमीकुत्रसंगच्छन्त्वेविरोधिनः १४ शिवाज्ञयाविरोधश्चे त्स्याद्दृष्टदोषोविधीयतां इत्युक्तःसशिवद्रोहीनसंभाष्यइतिक्रुधा १५ व्यथमानश्चतद्वाक्यैस्त्यागेशंशरणंगतः हतोस्मिसौगतगिरावेदमर्मच्छिदाचिरम् १६ रक्षरक्षेतिनिश्वस्यनवनंदीरुदन्स्थितः जलदीपान्विधेहीति दयालुःप्राहतंहरः १७ संमेलयित्वासकलानकमलालयवासिनः सायंसलक्षपात्रेषुदत्वाविमलवर्त्तिकाः १८ पूरयामाससर्वत्रकमलालयवारिभिः कदाचिदिवयात्रायांतंनीचस्पर्शशंकितम् १९ सुप्तमुत्थापयित्वेशःकमला लयगान्जनान् दर्शयामाससकलान्नीलग्रीवांश्चतुर्भुजान् २० शिवरूपजुषःसर्वानाचंडालंददर्शसः तांश्च प्रज्वालयन्दीपान्तदद्भुतमभून्महत् २१ महावातेपिचलतिजज्वलुस्ताःशिवाज्ञया भीताःपलायिताःसर्वेशाक्या

१९ २० शिवेति आचंडालं चंडालावधि २१ महेति शाक्याःजैनाः २२ ॥

ववर्षुरिति ज्वलंतः शिखा येषां तान् दीपान् २३ २४ त्यागेशं स्तौति यस्येत्यादिना नवह्निर्देहशरीरे २५ शासनादिति अंतरा वैश्वानररूपेण २६

२७ २८ फलमिति कर्मणां यागादीनां फलं स्वर्गादि यस्य शासनात् कर्त्तारमन्वेति प्राप्नोति क्व कर्मे प्रध्वस्तं फलति पुरुषाराधनमतेइतिस

ववर्षुः पुष्पवर्षाणि देवाः सर्वे च विस्मिताः आप्रभातं च तां दृष्ट्वा नवनंदी ज्वलच्छिखान् २३ भक्त्या प्रहृष्टहृदयस्तु

ष्टाव परमेश्वरम् २४ श्रीनवनंदीउ॰ यस्याज्ञया न वह्निर्दहत्यब्धिस्तिष्ठति मारुतः ॥ तन्नमामि महादेवं त्यागेशं भ

क्तवत्सलम् २५ शासनात्पावको यस्य सर्वेषामंतरा स्थितः तन्नमामि महादेवं त्यागेशं भक्तवत्सलम् २६ बडवामु

खवन्हिश्च ज्वलत्यब्धौ यदाज्ञया तन्नमामि महादेवं त्यागेशं भक्तवत्सलम् २७ भूतान्यपि विरुद्धानि मिलितानि यदा

ज्ञया तन्नमामि महादेवं त्यागेशं भक्तवत्सलम् २८ फलमन्वेति कर्त्तारं कर्मणां यस्य शासनात् तन्नमामि महादेवं त्या

गेशं भक्तवत्सलम् २९ औषधे च मणौ मंत्रे भाति शक्तिर्यदाज्ञया तन्नमामि महादेवं त्यागेशं भक्तवत्सलम् ३० ना

त्येति समयं ज्योतिः सिंधुः कालश्च यद्भयात् तन्नमामि महादेवं त्यागेशं भक्तवत्सलम् ३१ विनाधारं जगद्येन साधार

मिव निश्चलं तन्नमामि महादेवं त्यागेशं भक्तवत्सलम् ३२ ब्रह्माच्युताद्यविदितं च शिरः पदं ते नासाशिलाविदित

मास सुहृत्प्रियायाः तस्मै नमोस्तु भवते प्रणतार्त्तिहंत्रे त्यागेश्वराय मयि देहि सदावलोकम् ३३ श्रीअगस्त्यउ॰ नव

नंदी स्तुवन्नेवं त्रिसंध्यं त्यागनायकं तत्रैव तदनुज्ञातः सभार्योन्यवसच्चिरम् ३४ ७ ७ ७ ७

रणात् २९ औषधे इति तृणलतापाषाणवर्णेष्विति भावः ३० नेति ज्योतिः सूर्यादिः यद्भयात् यस्माद्भीतेः भीषोदेति सूर्य इत्यादिश्रुतेः ३१ ३२ ब्र

ह्मेति तवैश्वर्यं यत्नादिति श्लोके महिम्नि कथितं स्पष्टा आस सुहृदः निजभक्तस्य प्रियायाः नासाशिलाभ्यां ह्यरोपर्यधो दारुभ्यां विदितं ३३ उपसं

हरतिनवेति ३४ कर्मेति अखिलंकर्मसंगृह्य यत्करोषियदश्नासीत्यादिना सर्वंशिवार्पणंकृत्वा उत्तमांभक्तिंप्रागुक्तलक्षणां कुर्वते तस्मैनवनं दिने कैवल्यं मोक्षं ३५ इतिश्रीमानवल्युपनामकन्हसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांपंचचत्वारिंशोऽ

कर्माखिलंचसंगृह्यकुर्वतेभक्तिमुत्तमां त्यागेश्वरोददौतस्मैकैवल्यंनवनंदिने ३५ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तवि॰ लासेपंचचत्वारिंशोऽध्यायः ४५॥ छ ॥ ॥श्रीअगस्त्यउवाच अथवक्ष्येमुनिश्रेष्ठाःकथांक्षपणविद्विषः स्तन्यामृ तप्रदानेनयस्यधात्रीहिमाद्रिजा १ कावेरीहेमसभयोरंतरास्तिपुरंमहत् किंचिद्ब्रह्मपुरंनामब्रह्मलोकइवापरः २ संवर्तसलिलाक्रांतेत्रैलोक्येयांमहेश्वरः द्रोणींविधायत्रिगुणींतत्राधायाप्यपालयत् ३ वृषध्वजपुरीब्रह्मपु रीविष्णुपुरीतथा कालीपुरीमलपुरीत्युच्यतेयामुनीश्वरैः ४ यत्रोद्यानेषुमाकंदास्तटाककमलोदरे मुंचंतिमधुः विप्रेंद्राव ह्वावाज्याहुतिर्यथा ५ धम्मिल्लोदुर्जनेस्त्रीणांनृत्यतांयत्रबर्हिणां बालयूथकरास्फोटोमंदूस्ताल॰ ध्वनिर्यथा ६ शिवव्रतइतिख्यातःतत्रासीद्द्विजसत्तमः शिवभक्तोजितक्रोधस्सर्वसंपत्समृद्धिमान् ७ वि वर्तइवधर्मस्यविद्यानांवासमुद्गमः शांतेरिवपरीपाकोदांतेरिवपरिक्रमः ८ उल्लासइवबोधस्यमोक्षस्येव महापथः वेदांतार्थोपदेशेनपवित्रितजगत्त्रयः ९ विनयाभरणातस्यकरुणेवशरीरिणी आसीद्गवतीनाम धर्मपत्नीयथांबिका १० अरुंधतीवसिष्ठस्ययथास्वाहेवबर्हिषः तथाप्रतिष्ठामगनदातिथ्येबुद्धिजन्मनाम् ११

ध्यायः ४५॥ ॥छ॥ ज्ञानसंबंधनामकभक्तकथांप्रस्तौति अथेति क्षपणान्बौद्धान् विद्वेष्टीति क्षपणविद्विट् तस्यधात्रीजननी १ २ संव र्तेति संवर्तःप्रलयः त्रिगुणींगुणत्रयमेवद्रोणीं काष्ठांबुवाहिनींविधाय यांनगरींतत्राधायस्थापयित्वाऽपालयत् ३ तस्याएवसंज्ञांतरा

एयाह रूपेति ४ ५ ६ ७ निवर्तेइति धर्मस्य विवर्त्तो रूपांतरंइति इवार्थेवा समुद्गमः आविर्भावः ८ ९ १० ११ यस्येति यस्यनगरस्यके
लीवनादीना श्रिता मृगी चर्वितं आर्द्रं तृणं शशलक्ष्मणश्चंद्रमसो मृगयादत्ते क्रीडाशैलस्यतावदीन्नत्यादितिभावः १२ १३ १४ १५

यस्यकेलीवनाक्रीडापर्वताग्राश्रितामृगी चर्विताद्रैतृणं दत्तेमृगायशशलक्ष्मणः १२ तस्यसंपत्समृद्धस्यसक
लत्रानुकूलतः भाग्येनस्वर्णपुष्पस्यसौरभश्रीरिवाभवत् १३ षट्कर्मनिरतस्यास्यसभार्यस्यमहात्मनः अनप
त्यतयादुःखमंतर्व्याधिरिवाभवत् १४ अथतौदंपतीखिन्नावपूरितमनोरथौ अपत्यार्थेमहादेवंतोषयामा
सतुर्व्रतैः १५ परिणोरुद्रमंत्रेणपार्वतीपरमेश्वरौ द्रोणप्रसूनैरानर्चेत्रिसहस्रैर्दिनेदिने १६ क्षीराभिषेकंविद
धेधारयालिंगमूर्धनि यावदेकादशावृत्तिरुद्राध्यायःसमंत्रवित् १७ प्रदक्षिणशतंशंभोस्तैलाभ्यंजनवर्जितं
कुर्वत्यलवणंभुक्तेबिल्वानामभिषेककृत् १८ तैलंक्षीरंशिभूनांचप्रददावनिवारितं एवंवर्षत्रयंतस्यभा
र्याचव्रतमादधे १९ तथापिदृश्यतेनस्मप्रसादःपारमेश्वरः अथसाचिरनिर्विण्णद्वादशाब्दमुपोषिता २० द्रो
णीपुरेश्वरस्याग्रेरुदतीवाक्यमब्रवीत् वेदविद्याविहीनोयोब्राह्मणस्त्रीरनात्मजा २१ तावन्नगादिवतभूमे
र्भारभूतोनसंशयः ददासिचेन्नपुत्रंमेप्राणास्त्वय्यर्पितामया २२ इतिनिश्चित्यसासाध्वीतत्रप्रायमुपाविशत्
तस्यांरात्रौहरःस्वप्नेपायसान्नेनपूरितम् २३ पात्रंहेममयंदत्वाभगवत्येतिरोदधे अथसाकथयत्स्वप्नेहरेणा
नुग्रहकृतम् २४ भर्त्रेशिवव्रतायाभून्मुदितोधोयथादृशा ततःसागर्भचिन्हेनप्रचकाशेपतिव्रता २५॥ ७॥

१६ १७ १८ १९ तथापीति पारमेश्वरःशैवःनदृश्यतेस्म नदृष्टःलट्स्मे २० द्रोणीति अनात्मजा अपुत्रा २१ तावदिति वाक्यालंकारे साकल्येवा न

अचिरेति अचिरोदितः शीतांशुर्यस्यां सा वराश्रेष्ठा माहेन्द्री हरित् दिग्इव दोहदं गर्भचिन्हं तत्सं बंधिन्याव्यथया २६ २७ २८ २९ अथेति वैजनने सूतिमासे ३० शतेति सर्वैर्लक्षणैः कांतंसुन्दरं स्वार्थेकः ३१ ३२ ३३ पाखंडानामिति वामेनचक्षुषा समस्पंदि अनिमि

अचिरोदितशीतांशुर्माहेंद्रीवहरिद्वरा दोहदव्यथयातांतंतदीयंवपुरुज्वलम् २६ अतीतहिमबाधेवशिशिरात्ययपद्मिनी सुजातचारुसर्वांगीसर्वाभरणभूषिता २७ शिवव्रतोभगवतीददर्शहृदयंगमा विद्यामिवोत्तमाविद्वान्जन्ममृत्युविनाशिनीम् २८ ततोलग्नेशुभेतस्याश्चक्रेपुंसवनक्रियां मासेषष्ठेचसीमंतंगर्भकर्मचसर्वतः २९ अथवैजननेप्राप्तेपंचसूच्चस्थितेषुच ग्रहेषुलग्नेशुभगेगुरुणाचेंदुनान्विते ३० शततारारव्यनक्षत्रेसाध्वीभगवतीसुतं असूतान्यमिवस्कंदंसर्वलक्षणकांतकम् ३१ दिविदुंदुभयोनेदुःप्रसन्नानिपयांसिच अवर्षिकुसुमंदेवैरस्पन्दिमरुतासुखम् ३२ अनर्त्तिसुरकांताभिरगाय्यपिचकिंनरैः असूसिगर्भैःशाक्यानामनलेर्जज्वलेतदा ३३ पाखंडानांसमस्पंदितदावामेनचक्षुषा शैववैदिकधुर्याणांदक्षिणेनचचक्षुषा ३४ अरिष्टमभवत्तस्यज्योतिषापरितस्फुरत् प्रदीपास्संन्निधौतस्यमध्यान्हारोपिताइव ३५ जातकर्मविधायास्यब्राह्मणेभ्योददौधनं तदंकितांकासासाध्वीबभौभगवतीतदा ३६ उसन्नकौस्तुभमणिर्वेलाक्षीराबुधेरिवगवांद्वादशसाहस्रंद्विजेभ्योदाच्छिवव्रतः ३७ भोजयामासविप्रौघान्द्वादशेन्हिशिवव्रतः चकारनामकरणंहरदत्तइतिद्विजः ३८ बवृधेरक्षितोबालःशैलादिरपरोयथा कवाक्कवेतिपाषंडान्रुदितञ्छ्रसनाशिशुः

त्तसूचकमेतत् शैवेतिशुभसूचकमेतत् ३४ अरिष्टमिति अरिष्टंसूतिकागृहं मध्यान्हारोपिताइव निस्तेजस्काइतिभावः ३५ जाते

ति तेन बालेनांकितः अंकोयस्याः ३६ ३७ ३८ वव्रधेइति शैलादिर्नन्दी ३९ ४० बबंधेति आर्हतान् जैनान् कुदृषयिष्यन् मुष्टिभिमेस्त
प्रहारं करिष्यन्निव ४१ शिवेति दृष्टिरुन्मीलिताद्दर्षादितिभावः अंगुष्ठेति अंगुष्ठमात्रःपुरुषइति श्रुतिप्रतिपादितस्यजगत्प्रभोःस्तोत्रं

बबंधमुष्टिमसकृत्कुदृ॰ ४०
उच्चैःसंतर्जयामासवेदबाह्यांदुरात्मनः घातयिष्यन्निवरिपून्चरणावुदनीनयत् ४० बबंधमुष्टिमसकृत्कुदृः
यिष्यन्निवार्हतान् यदोन्मनामन्मूर्द्धानंबाल्येभगवतोसुतः ४१ शिवागमैश्चवेदांतैःदृष्टिरुन्मीलितातदा अं
गुष्ठपुरुषस्तोत्रंतववाग्जन्मनःफलम् ४२ इतिब्रुवन्निवांगुष्ठंसमुखेविदधेसदा बहिर्निष्क्रमणंतस्यचतु
र्थेमास्यरोचत ४३ दुर्मतध्वांतभेदायभानोरिवसमुद्गमः अथ्नतश्चान्नमब्दार्धेव्यवर्धतदिनेदिने ४४ शिवा
पदानमधुरैर्गीतैःसमुपलालितः जनन्यास्तन्यपायीसन्वदनेदत्तलोचनः ४५ अंकुरद्दशनोबालोपित्रोःप्रीतिमव
र्धयत् अष्टमेङ्कुरितारेजुर्दंतास्तस्यमुखांबुजे ४६ प्ररोहइवविद्यानांविमलाःशुभजन्मनः जानुभ्यामपिबाहुभ्यां
यदासंचरतिस्मसः ४७ तदाप्रतिष्ठितावेदाश्चत्वारोभुविनिर्भयाः वत्सरांतेनदीस्नानंकारयित्वार्भकस्यसः ४८
ब्राह्मणान्भोजयामासबहूनपिसमागतान् ४९ मात्रात्रिपुंड्रांकितफालदेशोपूजासुशंभोःपितुरंतिकस्थः ॥ स्निग्धां
प्रतिष्ठाप्यशिलांपुरस्तादानर्चशंभुंसविडंबनेन ५० सस्नानादिषुकालेषुबभूवपितुरंतिके उरस्फुरन्मणिप्रनखोक्व
णन्नूपुरकिंकिणिः ५१ अथैकदाधनुर्मासेभानोःप्रागुदयाद्द्विजः समर्चयिष्यन्नीशानंप्रस्थितःस्नातुमुद्यतः ५२॥

४२ ४३ दुर्मतेति दुर्मतम् अवैदिकमतम् तदेवध्वांतंतस्यभेदायविदारणाय ४४ ४५ शिवेति शिवस्यअपदानानि कर्म्मवृत्तानितैर्म
धुरैः ४५ अंकुरदिति अंकुरन्तःप्ररोहन्तः दशनादन्तायस्य ४६ ४७ ४८ ४९ स्निग्धेति विडम्बनेन अनुकरणेन ५० सइति उरसिस्फुर

५३ अर्थेति अर्भकः सार्द्धसंवत्सरद्वयः ५४ शिवेति उरःसमुत्थितः औरसः पुत्रः इत्याश्लिष्य एकाकी निशि समागत इति शिरो जिघ्रन् कच्छ्राद्विनि
र्गतं पुत्रं पिता शिरसि जिघ्रतीति स्मरणात् ५५ तीरेति वक्षोदघ्ने उरःप्रमाणे प्रमाणे द्वयसच दघ्नजिति प्रमाणार्थे दघ्नच् प्रत्ययः ५६ ५७ हरेति ह

अंतिके नीयतां बालो निद्राण इति चोदिता श्रुत्वापि भर्त्तुर्वचनं निद्राढ्या भगवत्यभूत् ५३ अथाग्रे पितरं यांतमनुद्रुत्य
समुत्थितः अर्भकः प्रययौ तीर्थं पिता यत्र निमज्जति ५४ शिवव्रतस्तमायांतं वीक्ष्य चोरः समुत्थितः इत्याश्लिष्य शिरो जि
घ्रन् शिवतीर्थतटं ययौ ५५ तीरे शिशुमवस्थाप्य वक्षोदघ्ने जले स्थितः मंत्रैः संप्रोक्षणं कुर्वन् ममज्जांतर्जले सुधीः ५६
अंतर्निरुद्धनिश्वासः सत्कपोरूपमस्मरत् अदृष्ट्वा जनकं बालः प्रातिष्ठत गृहं प्रति ५७ हरालयारररच्छन्नमदृष्ट्वा
मार्गमर्भकः परिक्रम्य तदीशानसन्निधौ दीपशोभिते ५८ स्थित्वाभिमुखमीशस्य रोदनाय प्रचक्रमे आकर्ण्य सं
निधौ शंभोः शिशुमर्भकवाक्यतः ५९ क्व बाल इति चिंतावान् स्नातोत्तीर्णः शिवव्रतः जजाप ज्योतिषे मंत्रं दत्वार्घ्यं
समुदेष्यते ६० अथार्भकः प्रकोष्ठेन नेत्रमंजनचिन्हितं प्रमृजन् हृदद्देहोस्तन्यमंबेत्यनुक्षणम् ६१ आहूय
करुणासिंधुर्गौरीं द्रोणीपुरीश्वरः अंबेत्याहूय भवतीमयं रोदिति बालकः ६२ देहि स्तन्यामृतं तस्मै तत्प्रियं
मेत्यवोचत अथ मूर्त्तिमती देवी जगतां जननी शिवा ६३ आगत्यास्यांतिकं बालमंके कृत्वा सुविस्मिता स्त
न्यामृतरसैः पूर्णं चषकं हेमनिर्मितम् ६४ ददौ गृहीत्वा तद्बाले क्षुधितः स च तत्सपौ ६५ वेदांतबोधमयमविक
या वितीर्णं स्तन्यामृतं तदनुपीतवतोर्भकस्य उद्गारपूर इव सूक्तिसुधाप्रवाहो वक्त्राद जायत जगत्त्रयतापहारी ६६

रालयस्य शिवालयस्य अररेण कपाटेन च्छन्नं मार्गं ५८ ५९ क्वेति समुदेष्यते ज्योतिषे सूर्याय ६० ६१ ६२ ६३ आगत्येति चषकं पानपात्रं ६४ ६५ ६६

६७ ६८ ६९ यदेति एतत्पानपात्रंमनीषिणांविदुषांअर्थेनप्रयोजनेनहृद्यंमनोहरंसकलविद्याप्रदगौरीस्तन्याधारत्वादितिभावः ७० अ
स्माकमिति संविदृशा ज्ञानदृश्यासमिंधेदीप्यते निदध्मौदीप्ताविति धातोर्लिट् ७१ ७२ ७३ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविर

अथगौरीभगवतोरुदितस्यप्रशांतये तस्यदर्शिततांटकासद्यएवतिरोदधे ६७ सुप्रभातंततोजज्ञेद्रोणीपुरनि
वासिनां शिवव्रतःकृतजपःजगामशिवसन्निधिम् ६८ सहेमचषकंहस्तेबालस्यालोक्यसस्मितः कस्योच्छि
ष्टमिदंदूरेत्यजेतितमतर्जयत् ६९ यदास्वहस्तदंडेनचषकंक्षेप्तुमागतः तदार्भकोजगादैतदर्थेहृद्यंमनीषि
णाम् ७० अस्माकमज्ञानतमःप्रणष्टसंविदृशासंस्तुतिभीतिशांत्यै पुरःप्रबोधायकृतोमृडान्याभाणिक्यताटंक
रविःसमिंधे ७१ अहोबालोग्रहग्रस्तःनिर्गतोनिशिचत्वरे भस्मरक्षापिताकृत्वाहष्ट्वाकिंचिन्निवेदितम् ७२
तदानीमिलिताःशंभोःसंनिधौनागराजनाः अमृतानीवविकिरन्स्तोषीदीशमर्भकः ७३ इतिश्रीस्कांदो
पपुराणेभक्तविलासेषट्चत्वारिंशोऽध्यायः ४६ श्रीअगस्त्यउवाच गौरीसुतोहंदेवशःस्तन्यपानेनशंकर क्ष
मस्ववाचाविहितमपराधंविभोमम १ एणीदृशालंकृतविग्रहायवाणीशमुख्यामरसेविताय वेणीजटा
बद्धसरिद्वराय द्रोणीपुरीशायनमःशिवाय २ ब्रह्मानभेदामयभेषजाग्र्यब्रह्मांडसृष्टिस्थितिनाशसाक्षिणे ब्रह्म
स्तुतिप्रीतिमतेहहन्मस्ततोनमोब्रह्मपुरीश्वरायते ३ विद्यानवद्याविमलाचकीर्त्तिर्वेदागमोक्तेचविधौवि

वितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांषट्चत्वारिंशोऽध्यायः ४६॥ ॥श्री॥गौरीति हे शंकर स्तन्यपानेननिमित्ते
न अहंगौरीसुतः १ स्तुतिमारभते एणीत्यादिना एणीदृशागौर्याअलंकृतः विग्रहःकायोयस्यतस्मै अन्यत्सुगमं २ ब्रह्मेति पिपीलिः

सएवामयोरोगः तस्यभेषजंऔषधरूपः अंघ्रिर्यस्यतस्मै हेव्रहत् हेब्रह्मन् ३ ४ नालीकनेत्रेति नालीकनेत्रः पुण्डरीकाक्षोविष्णुरि त्यर्थः तेनअर्चितंचारुचक्षुर्येनस्मै हरिस्तेसाहस्रमित्यादिनास्पष्टं नालीकैः पद्मैः संपूज्यंपदांबुजंयस्यतस्मै केलीस्मितेन विलास मंद

निश्वासभाग्यंयदनुग्रहेणतस्मैनमोवेणुपुरीश्वराय ४ नालीकनेत्रार्चितचारुचक्षुषेनालीकसंपूज्यपदां बुजाय केलीस्मितप्लुष्टपुरत्रयायकालीपुरेशायनमःशिवाय ५ जंभारिलोकद्रुमपुष्पमालासंभावनीयांघ्रि सरोरुहाय अंबामहासेनसमन्वितायचंपापुरीशायनमःशिवाय ६ पंचपातकहंत्रेतेपंचब्रह्मस्वरूपिणे पंचभूताधिपतयेपंचाणतनवेनमः ७ त्रयीनुतायत्रिपुरांतकायत्रिवर्गदायत्रिगुणातिगाय त्रिमूर्त्तयेस्तु त्रिपुटीनियंत्रेत्रैलोक्यनाथायनमःशिवाय ८ त्वामेववाग्वदतुपश्यतुलोचनंमेत्वामेवसन्नमतुमौलिरपिश्रु तिर्मे नित्यंश्रृणोतुचरितंतवचंद्रमौलेस्वामिन्मनःस्मरतुतावकमंघ्रिपद्मम् ९ इतिस्तुत्वामहादेवंसार्द्धसं वत्सरद्वयः कुंचितैकपदोहस्तेननर्त्तचषकंवहन् १० नेदुर्दुंदुभयोदिव्याःनिपेतुःपुष्पवृष्टयः जगुःकलंचगं धर्वाःजगत्तरलितंमुदा ११ शिवप्रसादमालोक्यशिशोतस्मिन्प्रकाशितं सिद्धाविस्मयमाजग्मुःप्रणेमुःसक लाश्वतम् १२ अथगौरीपदांभोजनिर्माल्यसमलंकृतं शिबिकांबालमारोप्यनिन्युःशिवगणागृहम् १३ गौरीस्तन्यामृतामोदवासितंतंतदाननं जिघ्रतीजननीमेनेकरेकैवल्यसंपदम् १४ ॥ ७ ॥ ७ ॥

हासेनप्लुष्टंदग्धंपुरत्रयंयेन ५ ६ पंचेति पंचपातकानांब्रह्महत्यादीनांहंत्रे पंचब्रह्माणः सद्योजातादयःस्वरूपंयस्य पंचार्णः पंचा क्षरीमंत्रः सएवतनुर्यस्य ७ त्रयीतित्रय्या ऋग्यजुस्सामरूपयानुताय त्रिवर्गोधर्मकामार्थसमुदायःतंददातीति तस्मैत्रिगुणातिगाय

साक्षिमात्रत्वेनस्थिताय त्रिपुटीनियंत्रे ध्यातृध्यानध्येयानां
यामकाय ८ ९ उपसंहरति इतीति १० ११ १२ १३ १४

१५ १६ छायेति कुशीलवंगायकंनीलकंठनाममक्तं १७ १८ संभाव्येति अंबिकासूनुहेरंदत्तः १९ २० २१ २२ २३ २४ २५

अथयात्र्यांव्यतीतायांगत्वाकोलवनेश्वरं नत्वास्तोतुंप्रवृत्तेस्मिन्नभूत्तालद्वयंकरे १५ हेमतालकरश्चक्रेतालबं
धमनोहरैः वचोभिस्तवमीशस्यतेनप्रीतोभवद्धरः १६ छायावनेशिवंस्तुत्वाप्रत्यागच्छन्निजपुरं कुशीलवंवनीं
प्रासंनीलकंठेनमोदत १७ सोभूज्जात्यानिकृष्टोपिसर्वेषांमानभाजनं गायतांशिवनामानिनकर्मकुलदूषणम्
१८ संभाव्यस्तस्यदास्येननीलकंठोभवत्कृती कृतचौलोंबिकासूनुश्रीमद्व्याघ्रपुरंगतः १९ स्तुत्वाशंभुंततोः
द्राक्षीन्मुक्तयेनृत्तमीश्वरं वृद्धाचलंततोगत्वास्तुत्वातत्रमहेश्वरम् २० स्तोष्यन्हरावतारेशानिशिश्रांतोभ
वस्थिय शिवप्रसादतःस्वप्नेप्रातःप्राप्तांसमौक्तिकाम् २१ दत्तांब्राह्मणयूथेनशिबिकांछत्रमुत्तमं चिन्हवा
द्यंचजग्राहबालव्यजनमुत्तमम् २२ राजराजस्तुतोवाग्मीतत्रस्तुत्वामहेश्वरं अथापशिबिकारूढोजन्म
धाममहाकविः २३ अथोपनीतोगुरुणाब्रह्मचर्यव्रतान्वितः अद्धैष्टचतुरोवेदानपठत्सकलाःकलाः २४ अ
थविद्यासुसर्वासुसाराशःकोभवेदिति विचार्यत्यक्तसर्वाशःपंचाक्षरपरोभवत् २५ वागीशंसुहृदंप्राप्यस्तुवन्स्था
नेषुशंकरं चचारपालयन्लोकान्यथाभानुर्भुवंगतः २६ दुर्निवारमपस्माररांराजपुत्र्यानिवार्यसः दृष्ट्वैवदिव्य
याथागास्तोतुंशोणाचलेश्वरम् २७ तत्रातिवाह्यहेमंतंसुरक्षन्निखिलाञ्जनान् पुनःकवेरजातीरंदक्षिणंप्रा
प्यसत्कविः २८ क्रमेणशंभुस्थानेषुतुष्टावस्वेच्छयागिरा एकदाग्रीष्ममध्यान्हेपरिश्रांतोमहातपैः २९ कविःस
स्मारमनसाचंद्रलेखाविभूषणं कायमानय
थास्याभूत्कणमौक्तिकनिर्मितम् ३० ॥ ॥

२६ २७ २८ २९ कविरिति कायमानं पर्णशालां ३०

३१ स्तुत्वेति गवावतारे क्षेत्रविशेषे ३२ ३३ ३४ ३५ सेति अस्मैवणिजे अहिनादष्टःपीतोमृतद्रूतिभावः ३६ ३७ ययतुरिति श्रीपुरंकम

दृष्ट्वादेवाश्चतत्सर्वैविस्मिताःकिंपुनर्नराः स्तोतुंकुंभेश्वरंप्राप्यमध्यार्जुनमनुत्तमम् ३१ स्तुत्वाशंभुंमहालिंगंत्रि
रात्रंतत्रसोवसत् पित्रागवावतारेस्वंप्रार्थितोयष्टुमिच्छता ३२ तुष्टावतत्रश्रीकंठंसदद्दौधनमुत्तमं द्रव्यंपि
त्रेसतद्दत्वायजेतिसमचोदयत् ३३ स्थलेषुसंचचाराथशंभोर्भूयोमहाकविः अथानेकस्थलेवापिकुत्रचि
द्दिवसेपथि ३४ प्रेतस्यपुरतःकांचिद्ददर्शरुदतींसतीं परिदेवनमूलंकिमित्यपृच्छत्सतांस्त्रियम् ३५ सात्र
वीत्सांजलिःपित्रादत्तास्म्यस्मैवणिग्वरे दष्टोयमहिनापीतोस्यनाथारक्षमामिति ३६ माभैरितिचतामुक्त्वानी
लकंठस्तवेनसः वैषम्युक्तो वयामासमुदितौतौचदंपती ३७ ययतुःस्वांपुरींभूयःप्रणम्यशिवनंदनं ततःश्री
पुरमासाद्यनत्वाश्रीत्यागनायकम् ३८ अस्तौषीद्वचसांगुंफैःकल्हारैर्विकचैरिव वाग्मीचवाचाविरतंशा
राणेशालयादरम् ३९ ज्ञानसंबंधसत्त्वाथभूयस्संजघटेतरां पांड्यदेशेजिनग्रस्तेकुलपक्षेणमंत्रिणा ४०
आहूतःसंनिधौशंभोःवादंकृत्वार्हतैःसमं जित्वाजिनानष्टसाहस्रंशूलेष्वारोपयत्कविः ४१ श्रीऋषयऊचुः
कथमारोपिताःशूलेजिनाःक्षपणकद्विषा कुंभसंभवतत्सर्वंविस्तराद्वक्तुमर्हसि ४२ श्रीअगस्त्यउ· मधुरा
यांपुराकश्चिज्जयध्वजसमाहूयः पांड्यःशतक्रतुस्पर्धीजिनैरासीत्सवंचितः ४३ चोलेंद्रदुहितातस्यसुमतिर्नाम
मवल्लभा सचिवःकुलपक्षाख्योशिवभक्तगणाग्रणीः ४४ कुलक्रमागतांशंभोर्भक्तिंचोलसुतावहत् हालास्येश्व

रालयंनामक्षेत्रं ३८ ३९ ज्ञानेति कुलपक्षेणतन्नामकेन ४० ४१ कथमिति क्षपणकद्विषाहरदत्तेन ४२ ४३ ४४ ४५ ॥ ॥

४७ ४८ अथेति कौतुकनाथेन जयध्वजापरपर्यायेण राज्ञा ग्रावाः पाषाणान् ४९ ५० ५१ ऊषतुरिति सुमतेः तद्भार्यायाः ५२ ५३ ५४ ५५

निषेव्य निर्गतं केचिदाहुर्मायाविदः शठाः शिलायां देवताबुद्धिस्त्वं मूढोसि महीपते ४६ यदुपासनया दुष्टं कर्म साक्षान्न
शाम्यति किं तस्य सेवया भावि शल्मलीसेवया यथा ४७ यदस्माभिरुपास्यं तद्दैवतं फलदं पुरः परीक्षा क्रियतां राजन्
सिद्धं चेदार्हतो भव ४८ अथ कौतुकनाथेन दृष्टा जैनाः कथं त्विति ग्रावाणस्त्वं संगृहाणेति तं प्रोचुः स तथाकरोत् ४९
पस्पर्श किंचित्पिच्छाग्रैः राजहस्तस्थितान् जिनः माणिक्यभावमगमन् ग्रावाणस्त्वेतदीक्षिताः ५० तस्माद्देवं प्रणमन् पाः
ड्यस्तदेवार्हततां गतः अथ मंत्री च महिषी दुःखितौ मधुरापुरे ५१ ऊषतुस्तौ मिथो भक्तान् रक्षन्तौ शिवसम्मतान् ॥ सु
मतेर्वंशगा रूपा दासी सा ङ्योजिनोपि सन् ५२ दध्यौ तदनुसाराय भस्मभोगेषु सोलिके चिरकाले गते मंत्री राज्ञी स
विजने स्थिताम् ५३ प्राह प्रह्वो त्र हे देवि देशोस्माकं जिनैर्वृतः संसक्ता च पुरी सेयं शिवभक्तैर्महात्मभिः ५४ भवस
साद्रा च मया भक्ताः केचित्प्रतिष्ठिताः संरक्षणीयो राजा नः स हर्तव्याद्रुमे जिनाः ५५ राज्यभ्यनुज्ञाय दितेन चैतन्मम
दुष्करं उपायः कोन्विति तया पृष्टः स सचिवोत्तमः ५६ ज्ञानसंबंधवृत्तांतं यथाश्रुतमवर्णयत् गौरीस्तन्यामृतास्वादसं
प्राप्तपरमार्थदृक् ५७ आहूयतामित्यादिष्टो मंत्री विप्रानचोदयत् ते चवेदविदो विप्रा वेदारण्ये च वाक्पतिम् ५८ प्राप्य गौरी
सुतं प्रोचू राज्ञीमंत्रिसमीरितं हरदत्तोथ मुदितो तत्रावस्थाप्य वाक्पतिम् ५९ मौक्तिकादोलिकारूढो प्रतस्थे सोगतां त

५६ ज्ञानेति ज्ञानसंबन्धस्य हरदत्तस्य ५७ आहूयतामिति वाक्पतिं वागीशं ५८ प्राप्येति गौरीसुतं हरदत्तं ५९ ६० इतिश्रीमानवल्लुपना
मकनृसिंहविरचितायां स्कंदोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ४७ ॥ ॥ ॥ ॥ २ ॥ २ ॥

तत्रइति प्रस्थानानंतरं १ तृतीयेति गणेशस्कन्दापेक्षया २ दुर्निमित्तान्येवजैनानामाह चैत्येति ३ ४ ५ ६ ७ ८ कल्पयामासतुरि

श्री अगस्त्य उ॰ ततोमार्गेमहेशस्यस्थानानिसुबहूनिसः निषेवमाणः शनकैर्हरदत्तोजगामह १ तृतीयेतनयेगो र्यः प्रस्थितेमधुरांप्रति आर्हतानामभावायदुर्निमित्तानिजज्ञिरे २ चैत्यप्रासादमामूलंपतितंददृशुःक्षितौ स्वप्ने चकुंडिकांध्वस्तांपाठितंचनिजंकटम् ३ कटंचंडानिलग्नस्तंपिंछाग्रंदग्धमग्निना अपश्यन्नार्हताचार्येक्षप णाव्याघ्रभक्षितम् ४ स्त्रियश्चमुंडिताद्दष्टाश्चारुदन्जिनदेवताः अथदुःस्वप्नमालोक्यतेराज्ञेतेन्यवेदयन् ५ अ थराजापितान्प्राहस्वप्नदग्धार्थमग्निना सभायांसचिवोदृष्ठामोचयंतोबभूवतुः॥ किंवाकर्तव्यमितितेसर्वेवि मनसोभवन् ६ अथपथि धरणीसुरैःकृतार्हैरवनतमौलिरवेक्ष्ययोगिवर्यान् मणिमयशिबिकोत्तमाधिरूढोमधु रकविर्मधुरांतिकंविवेश ७ अथागतानांविप्राणांप्रेषितानांपुरास्वयं मुखादाकार्यमुदितोज्ञानसंबंधमागतो ८ कल्पयामासतूराज्ञीसचिवौचोपकारिकां ९ स्नानापदेशात्सचिवःकवीन्द्रंप्रत्युद्ययौतंप्रहितश्चराज्ञा मठो त्तमेवेगवतीतटांतेप्राप्यांतिकंतस्यदयोःपपात १० दृष्टःकोयमितिप्रोक्तोमंत्रीतिद्विजपुंगवैः हस्तेगृहीत्वातंप्रा हमदाव्हानप्रयोजनम् ११ किंवेत्सुपव्हरेपृच्छत्शिवव्रतसुतःकविः इतिपृष्टोथसचिवस्तमाहविहितांजलिः १२ वेदांतागमसिद्धांतप्रतिष्ठार्हतनाशनं फलममेतिपदयोःप्रणनामपुनःपुनः १३ आलयंतत्क्षियदूरेमीनाक्षी सुंदरेशयोः इत्समात्सपप्रच्छसोप्यदर्शयदंतिके १४ अथगोपुरमालोक्यमणिकुंभैरलंकृतं प्रणनामससाष्टांगंसा

ति उपकारिकांनिवेशसद्म ९ १० ११ १२ १३ १४ १५

१६ १७ १८ १९ आययाविति काहलिकाः शृङ्गाकारधातुमयावाद्यविशेषवादकाः   २० वंदिनइति वंदिनस्तुतिपाठकाः बिरुदावलीरिति वर्ण्य
मानाङ्कविरुदवर्णनप्रचुरोज्वला वाक्याडंबरसंयुक्ता सामताविरुदावलीति लक्षणलक्षितान् प्रबंधविशेषान् २१ २२ २३ अयोघन

स्नात्वावेगवतीपूरेभस्मोद्धूलितविग्रहः मुक्ताप्रवालांतरितांबिभ्रद्रुद्राक्षमालिकाम् १६ मौक्तिकांदो
लिकारूढोमौक्तिकच्छत्रभूषितः वीथीविधातुकामोगाद्रोपुराणांप्रदक्षिणम् १७ गंधतैलावसिक्ताभि
र्दीपिकाभिर्दिनात्यये उद्भासितपुरोभागः पुरींपश्यन्ययौशनैः १८ चत्वरेषुजिनाः सर्वेसंघीभूयविलोः
क्यतं आश्चर्याकृष्टमनसस्तस्थुश्चित्रार्पितादव १९ आययोर्वैदिकाचार्यः आययौकविशेखरः आययौ
तनयोगौर्या इतिकाहलिकानदन् २० वंदिनोवाग्मिनोग्रेस्यपेठुश्चबिरुदावलीः जयवैदिकसिद्धांतवे
दांतस्थापनोद्यत २१ जयाद्रिकन्यकास्तन्यसुधामधुरवाङ्मय जयकौंडिन्यगोत्राब्धिवृद्धिपूर्णसुधाकर
२२ जयदुष्टार्हतमतध्वांतध्वंसदिवाकर जयक्षपणकध्वांक्षक्षोभप्रस्तरभाषित २३ अयोघनोयंजिनकुं
डिकानांचंडानिलस्तत्सटसत्कटानां दावानलस्तत्करपिच्छकानांआयातिचैत्याचलवज्रसूक्तिः २४ पला
यध्वंनिलीयध्वंरेरेचार्वाककौशिकाः ज्ञानसंबंधचंडांशुरुदितासोप्रकाशते २५ इतितद्विरुदावल्यः पठिता
स्तत्पुरःसरैः तथागतानांकर्णेषुपेतुर्दंभोलयोयथा २६ अथश्रीज्ञानसंबंधः कृत्वावीथीप्रदक्षिणं वाहनादव

इति रूपकाणि चैत्यं जैनमंदिरं तदेवाचलः तस्य वज्ररूपासूक्तिर्यस्य   २४ पलायध्वमिति रेरेइति नीचसंबोधने वाक्यादेरित्यादिना
संभ्रमे द्विरुक्तिः चार्वाकाएव कौशिकाघूकाः २५ इतीति तथागतानां सौगतानां   २६   २७   १   २   ३   ॥

२८ २९ हेमेति हेमाब्जिनी सुवर्णपद्मिनी हेमाचलएवत्राकर्षितं कार्मुकंयेन ३० ३१ ३२ ३३ ३४ लीलेति लीलानांयाचतुष्षष्टिःविंशत्या

शिवाशंकरयोर्मध्येनमस्कृत्वामहाकविः लिंगंज्योतिर्मयंशंभोःदिव्यचंदनचर्चितम् २८ सूर्यकोटिप्रतीकाशं सोमार्द्धकृतशेखरं सोपहारंप्रणम्येशंस्तोतुंसमुपचक्रमे २९ हेमाब्जिनीतीरनिकेतनायहेमाचलाकर्षितकार्मुकाय हेरंबषड्वक्त्रसमन्विताय हालास्यनाथायनमःशिवाय ३० पांड्याधिराजार्पितपादुकायफणाधराधीश्वरकंकणाय पाखंडदूरायपरात्परायहालास्यनाथायनमःशिवाय ३१ कंदर्पदर्पार्णवबाडवायकंठस्थलाकल्पमहाविषाय कल्पांतवन्ह्यास्पदलोचनायहालास्यनाथायनमःशिवाय ३२ मंदाकिनीभूषितमस्तकायमंदारमालांचितमस्तकाय वृंदारकाधीशमुनिस्तुतायहालास्यनाथायनमःशिवाय ३३ वेदांतविज्ञानसुखप्रदायनादांतरूपायनटेश्वराय भूतांतरंगैःपुरुषैस्तुतायहालास्यनाथायनमःशिवाय ३४ लीलाचतुष्षष्टिसुधार्णवायहेलास्मितप्लुष्टपुरत्रयाय मूलायवेदागमवल्लरीणांहालास्यनाथायनमःशिवाय ३५ नानाभवव्याधिविनाशनायदीनावनांगीकृतविग्रहाय भानात्मनेभस्मविलेपनायहालास्यनाथायनमःशिवाय ३६ सामप्रियायसकलागमसंस्तुतायसांबायसंसृतितमिस्रसुदीपकाय सत्यात्मनेसकललोकविलक्षणायसाक्षात्कृतायशितिकंठनमःशिवाय ३७ श्रीअगस्त्यउ· इतिस्तुत्वामहादेवंमहाकविजनाग्रणीः नमस्कृत्वाचमीनाक्षीमस्तौषीदमृतोक्तिभिः ३८ मातर्मतंगकुलवल्लभमान्यमूर्त्तेमंदस्मितद्युतिमनोज्ञमुखारविंदे मंत्रात्मिके

घाः सदैकत्वइति संख्यायामेकवचनं तस्याःसुधार्णवाय ३५ ३६ ३७ ३८ ३९

४० ४१ कल्याणेति माराबरोधोरतिः सुभगाययाहरनेत्राग्निसंदग्धकामसंजवनौषधिरितिस्मरणात् करुणोरसःसोस्यास्तीतिकरुणोदास

कुंदस्मितेकुमुदबंधुकलावतंसेकुंभस्तनालिखितकुंकुमपंकरेखे कोणत्रयैकनिलयेकुलशैलबालेमह्यं प्रसीदमलयध्वजपाड्यकन्ये ४० लीलाशुकार्भकमनोहरहस्तपद्मेनीलालकग्रथितनिर्मलकेतकाले हालास्यनाथसहचारिणिहंसयानेमह्यंप्रसीदमलयध्वजपाड्यकन्ये ४१ कल्याणकल्पलतिकेकरुणाकटाक्षकल्लोलनर्त्तितकवित्वकला नटीके माराबरोधसुभगेकरुणानुकंपेमह्यंप्रसीदमलयध्वजपाड्यकन्ये ४२ कर्णावतंसितकदंबवनप्रसूनेकौशेयकांतिनिजकल्पतरुप्रवाले कस्तूरिकातिलकरंजितफालदेशेमह्यंप्रसीदमलयध्वजपाड्यकन्ये ४३ सद्यःसमुद्यदरुणप्रतिमांशुकाभेसौभाग्यदानकृतकौतुकदीर्घनेत्रे संध्यानटप्रलयतांडवसाक्षिभूतेमह्यंप्रसीदमलयध्वजपाड्यकन्ये ४४ मस्तार्पितंमणिरिवश्रुतिमालिकायांमान्यंमुकुंदकमलासनशंकराद्यैःमंजीरशिंजितकृताभयमंघ्रिपद्मंमन्मूर्ध्निदेहिमलयध्वजराजकन्ये ४५ शिक्षामवापमहतींनिकटेगुरूणांजन्मांतरेषुचशिवंपरमर्चयित्वा मीनाक्षिपुण्यपरिपाकवशात्त्वदंघ्रिंप्राप्तस्यकस्यचिदुदेतिचिदात्मबोधः ४६ इतिदेवीमपिस्तुत्वाकृतपंचाक्षरीजपः कृत्वाप्रदक्षिणान्यंचजगामस्वोपकारिकाम् ४७ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासेअष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ४८॥ ७ ॥श्रीअगस्त्यउवाच॥ कदंबरास्तुसंभूयश्रुतनद्गिरुदोक्तयः बभूवुर्दुरहंकारदवाग्निप्लुष्टमानसाः १ हंतश्रुताह्यसुहृदःकस्यापिविरुदो

जनः मत्वर्थीयोचतेषुअनुकंपायस्याः ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायां

भक्तविलासप्रकाशिकायांअष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ४८॥ ॥ ॥कटांबरादिति कटांबराजैनाः अहंकारएवदवाग्निः तेनपुष्टदग्धंमा
नसंयेषांते १ २ अयमिति ब्रह्मबंधोः अधमस्यब्रह्मबंधुरधिक्षिसेइत्यमरः ३ ४ ५ ६ ७ ८ हरदत्तमिति शिलायांशिरोघाते हियथा

अयंस्वयंपयःपानंपीत्वातस्यामृषाब्रवीत् ब्रह्मबंधोर्वेदोरस्यदोरात्म्यंपश्यतार्हताः ३ बाल्यएवास्यलोको
यंमायावादेनवंचितः उपेक्षणीयोनास्माभिरयंव्याधिरिवैधितः ४ मठेवेगवतीतीरेवर्ततेब्राह्मणांकुरः
भानुर्यावदुदेत्यद्यमंत्रैस्तंमारयामहे ५ दिगंबराणांसिद्धांतंविजेतुमयमागतः इतीदृकिंवदंतीचमहतीप्रथ
तेतराम् ६ इतिसंमंत्र्यतेमंत्रान्निशीथेजेपुरार्हताः छोटिकांतरमात्रेयैःहन्यतेद्रोहिणोजिनैः ७ तस्मिरितो
पिमंत्राग्निर्नतंपस्पर्शदुस्सहः कृतपंचाक्षरजपपीतगौरीपयस्तनम् ८ हरदत्तमहारायज्वलनंकीटकोयथा
तस्मिन्प्रतिहतेमंत्रेशिलायांशिरसीवते ९ साक्षाद्देवदद्दुर्वेन्हिंमठेस्थानेमहात्मना हरदत्तजनास्तत्रज्वलंतं
वीक्ष्यपावकम् १० तस्मैनिवेदयामासुराचकर्षाथसोनलं समूर्त्तःप्रांजलिर्भूत्वादासोस्मीतिव्यजिज्ञपत् ११ आ
र्हतप्रहितस्यास्तुस्थितिःक्वापिनयुज्यता अंबासुतसमभ्यर्च्यप्राहसप्तार्चिषंव्रज १२ यैरिहप्रेषितोसित्वंतेषांरा
जतनुस्थितिः अथाग्निःपांड्यभूपस्यववृधेवर्ष्मणिज्वरः १३ निबध्यपाणीपादौचप्रक्षिप्तइवपावके व्याघू
र्णमानोनिश्चेष्टोबभूवावचनोनृपः १४ मंत्रीवैद्यंतथाहूयपप्रच्छामयकारणं जिनेंद्रादृष्टनाडीकाःप्रोचूराज्ञी
चमंत्रिणम् १५ नाडीनांनैववैषम्यमस्त्यहोसूक्ष्मताविभोः अर्हतोऽस्तमयोयावत्ततःप्रागेवसज्वरम् १६॥ ॥

शिरसएवहानिस्तथामंत्राणांहरदत्तेप्रयोगेमंत्राणामेवकार्यासाधनप्रयुक्तनिंदादिरूपाहानिरितिभावः ९ १० ११ १२ यैरिति तेषांराज्ञः

नोस्थितिर्यस्यतादृशाः ज्वरः नैर्मल्यभूदृष्टाः १३ १४ मंत्री
विक्रामयकारणं रोगहेतुम् १५ १६

१७ प्रब्रुवंत इति अर्हायेवैद्यास्ते आमृजन् शोधयामासुः १८ निर्वासाइति निर्गतंवासोयस्मात्सःराजा १९ सहसेति दूनंदुःखितंअंगंयेषांः

राज्ञःप्रशमयिष्यामःपश्यविद्याबलंमहत् इत्यार्हतानांभिषजःपिच्छिकाग्रैर्महीपतिम् १७ प्रब्रुवंतोर्हविद्यास्तमाः केशपदमामृजन् आमृज्यमानेतद्गात्रेव्यवर्धतमहाज्वरः १८ निर्वासाःपरमोराजादह्यमानइवाग्निना समीपयेस्थितास्तस्यचिकित्सायाविधित्सया १९ सहसातेपिनिर्जग्मुर्दूनांगास्तज्ज्वरोष्मणा आहूतादूरतःकेचिदार्हताधृतपिच्छिकाः २० अर्हन्नर्हन्नितिमनुंजपंतःप्रामृशन्मुहुः औषधैरपिमंत्रैश्चप्रायस्ताःकीर्त्तयेजिनाः २१ निराशास्तेततःसर्वे संभूयोचुरिदंवचः कश्चित्द्विजवटुःप्राप्तोतद्भासान्नृपतेर्ज्वरः २२ इतउद्भासनेतस्यशाम्येदेषमहाज्वरः अथाकर्ण्यवचोमंत्रीप्राहतानार्हताधमान् २३ शक्तिरस्तिनयुष्माकंतत्प्रयोगनिवर्तने तदुत्सारणमिष्टंवस्ततोन्नंभविष्यति २४ ज्वरोनिष्कासकस्यापियदिस्यात्तन्निवर्त्तते कःशक्नोतिनृपस्यापिदुरवस्थेयमीदृशी २५ अत्रागत्यसर्वेसश्येत्वशाम्येत्स्वामिनोरुजा इत्युक्तेनैवतस्यापिशक्तिरित्यूचुरार्हताः २६ मंत्रिणाथस्वयंगत्वासमानीतोंबिकासुतः विवेशपांड्यप्रासादंहृद्यंकटवाससाम् २७ महांतमार्हतंशैवपाखंडःसंस्पृशेत्कथं निस्सार्यतांबहिरयंशमयामोस्यज्वरम् २८ इत्यष्टसाहस्रकटाबराणांसंघस्समानृस्यमहीपतिंतं दिव्यैश्चमंत्रैर्महितौषधैश्चशशाकनैवास्यरुजंनिमार्ष्टुम् २९ यदामूर्च्छालुरभवन्नृपतिःसुमतिस्तदा शरणंबोधसंबंधमापमागत्यवद्दुये ३० अथतांप्राहकारुण्यान्महिषीमंबिकासुतः रक्षाम्यवश्यंभर्त्तारंमाभयंतेपतिव्रते ३१ ॥ ७ ॥

२१ २२ २३ २४ २५ २६ मंत्रिणेति भयंकर्त्तकटवाससांजैनानांहृत् हृदयंविवेशेत्यन्वयः २७ २८ २९ यदेति मूर्च्छालुःमूर्च्छावान्सुमतिः

३२उन्मील्येतिशैवदेशिकं शैवाचार्यं ३३ ३४ उपवेश्येति अस्यसामीप्येन महीपतेराश्वासोबभूवेत्यन्वयः ३५ ३६ ३७ ३८ ऊचुरिति अहंप्रत्य
यरूपः अहंकाराश्रयात्मरूपइत्यर्थः शांकरिः गौरीस्तन्यपानकर्तृत्वात् शंकरापत्यंहरदत्तः ३९ देहमितिसःदेहः विकारितया अस्तिजा

महिमानंशिवस्यात्रपश्यंतुसकलाजिनाः इतिभस्मसमादायसचिक्षेपनृपालिके ३२ उन्मील्यचतदेवाक्षिस
बोधःपांड्यभूपतिः जगादप्रांजलिरिदंशयानःशैवदेशिकम् ३३ स्वागतंतेमहाभागरत्नपीठइहास्यतां
इतिस्वमौलिस्सविधेस्थापितेसचिवेनतम् ३४ उपवेश्यमहात्मानंददर्शइभिवोदितं तदाश्वासोबभूवास्य
सामीप्येनमहीपतेः ३५ यथामहातपात्तस्यछायावृक्षस्यसंश्रयात् मणिपीठेस्थितंराज्ञोमौलिपार्श्वेमहाद्यु
तिम् ३६ साभ्यसूयमवेक्षंतजिनाश्चोरारविंयथा निवासःकुत्रभवतामितिपृष्टोमहीभृता ३७ पुण्यंगौ
रीसुतश्चाहस्थानंद्रोणीपुरंमहत् भक्तिःकुत्रेतिसंपृष्टःशिवइत्याहसाक्षिणि ३८ ऊचुश्चासहमानास्तंशि
वोनास्तीतिचार्हताः अहंप्रत्ययरूपोसौसर्वत्रेत्याहशांकरिः ३९ देहमूचुरथात्मानंतेविकारितयानसः इत्युवा
चांबिकासुनुःप्रत्यक्षमानमूचिरे ४० जिनाबहिर्मुखास्तेतहेदोमानंमहात्मनां इतिश्रीज्ञानसंबंधःततस्तैर्बहु
भाषितम् ४१ यद्यत्तदूषितमभूद्वितंडाजातिनिग्रहैः जिग्येजिनाष्टसाहस्रमेकेनद्विजवर्णिना ४२ ॥ ७ ॥

यतेवर्द्धतेविपरिणमते अपक्षीयते नश्यतीतिषड्विकारवत्वात् आत्मनश्चनिर्विकारित्वाद्विकारवान् देहोनात्मेतिभावः तथाचायंप्रयो
गः देहोनात्मा विकारित्वात् यन्नैवंतन्नैवंयथापटइति ४० ४१ यदिति वर्णःप्राशस्त्यं तच्च स्मरणंकीर्तनंकेलिःप्रेक्षणंगुह्यभाषणं संक
ल्पोध्यवसायश्चक्रियानिर्वृत्तिरेवचेत्यष्टविधमैथुनराहित्यरूपंतदस्यास्तीतिवर्णीब्रह्मचारीत्यर्थः वर्णिनोब्रह्मचारिणइत्यमरः ४२

जयइति मुनयोजैनाः मुनींद्रःश्रीघनःशास्तामुनिरित्यमरः ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ गृहीतुकामइति अंबिकासूनुनेति

जयोस्माकमितिप्रोचुर्निर्लज्जामुनयःपुरः निवार्यवाचिकलहंतस्यतेषांचपार्थिवः ४३ येनमेशमितोरोगस्तन्म तस्यान्महत्तरं नवाचामहिमाज्ञातुंशक्यावर्षशतैरपि ४४ इत्युवाचस्वाभिमतंतत्क्षणेसमभूज्ज्वरः वामभागे ज्वरोस्माभिःशाम्यतेदक्षिणेऽमुना ४५ विनीयतेचेदेषस्यात्समोद्विजवटुर्भवेत् अस्त्विसनुमतेराज्ञापिंत्वागे स्तत्रभूपतिम् ४६ ममृजुःसिषिचुर्जैनाःकर्णिकाजलबिंदुभिः विद्याविशारदैर्वैद्यैरौषधैरभिवर्धितः ४७ जिनातस्यापितोराज्ञःज्वलतेस्मज्वरानलः हाहतोस्मिजिनैर्दुष्टैरित्युक्त्वामूर्छितोनृपः ४८ यदाभीतामहिष्या सीत्तदासंजीवितोमुना रक्षेतिज्ञानसंबंधंवदन्नंजलिमादधे ४९ भस्मामृष्टमथानेनदक्षिणांगंमहीपतेः उल्काभममृताम्भोधौनिमग्नमिवविज्वरम् ५० वामेमहाज्वराक्रांतंदक्षिणेसुखनिर्भरं हालाहलमयंक्वापि सुधामयमिवक्वचित् ५१ आसीत्सांड्यनृपस्यांगमार्हतास्तुनिशम्यसुः जिनामास्पृशतेत्युक्त्वानंनृपःशरणं गतःसतुतत्राप्यदाड्गुस्मप्रशांतश्चमहाज्वरः ५२ इतःप्रभृत्यस्त्वसभाप्रवेशोनमेजिनानामितिमंत्रिणंनृपः उदीर्येनिष्कास्यसमस्तसौगतान्नीरोगगात्रःशरणंतमासदत् ५३ अथपंचाक्षरीविद्यांहालास्येश्वरसंनिधौ ५४ गृहीतुकामोनिरगादंबिकासूनुनानृपः निष्कासिताजिनाःसर्वेशोचन्नार्हतमीडिरे ५५ स्वप्नेप्रपश्यन्नात्मानं शुष्ककाष्ठाग्रसंस्थितं भयोत्थितायदातावद्दुःप्रभातमजायत अथसंगत्यतेसर्वेनृपमूचुरिदंवचः ५६ मास्मन्मतंदूष

सहार्थेतृतीया सर्वेअशोचन् आर्हतंमतंनईडिरे नस्तुनवंतः ५५ ५६ ५७

५८ कथमिति अर्हतःस्वीयदैवतात् वरंश्रेष्ठंदैवतंनास्तीत्यन्वयः ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७

बलंत्वमस्यैवपरीक्ष्यतांनचेद्रुणोभविष्यसचिरेणतेश्वनः ५७ अथाभूत्कुपितोराजामंत्रीवर्णीप्रचोदितः ५८ कथं
परीक्षेतिजिनानपृच्छन्मिलितान्बहून् तेतमूचुर्दुरात्मानोनार्हतोदैवतंवरम् ५९ इतिपत्रेविलिख्याग्नौक्षिप्ता
मोदह्यतेनतत् यद्यस्मन्मतमेवस्वीक्रियतांचतथामुना ६० तथेत्यनुज्ञयाराज्ञोनिरुद्धेग्नौतदक्षिपन् ददाह
पावकःपत्रंतत्तूलमिवतत्क्षणात् ६१ अथश्रीज्ञानसंबंधोनदेवंशंकरात्परं इत्यालिख्यमहावन्हौपत्रंचिक्षेपव
र्द्धिते ६२ गृहीत्वामूर्त्तिमान्वन्हिःपत्रंतज्जयपत्रवत् ददावंबासुतकरेसप्रणम्यतदग्रहीत् ६३ अथभीतोमहा
राजोमंत्रीचप्रणमन्नमुं पुष्पवृष्टिरभूद्दिव्यावेदिकाश्चमुदंदधुः ६४ अथार्हताःपुनःप्रोचुस्त्वंयोगिनिरिति
संगताः सरित्स्रवाहेप्रक्षिप्तंप्रतिपूवनवद्यदि ६५ क्रियतेलिखितंपत्रंभवान्विशतुनोमतं अथमंत्र्यार्हतान्प्रा
हक्रियतामत्रकःपणः ६६ वदतायंमहान्नोचेच्छापेनध्वंसयिष्यति शूलारोपणमेवास्तुतस्ययस्यपराज
यः ६७ इत्यार्हताष्टसाहस्रमवोचद्राजसन्निधौ लिखितंपूर्ववत्पत्रंक्षिप्तंवेगवतीरये ६८ सहार्हतमतेना
ब्धिंप्रापसंसत्वैश्चखंडितं अंबासुतेनप्रक्षिप्तंपूर्ववद्दुहिताक्षरम् ६९ प्रवाहेसरितस्तस्यतत्पत्रंप्रतिपुप्लुवे
दिविदुंदुभिनिर्घोषःसशंखनिनदोभवत् ७० नृपःश्रीज्ञानसंबंधंशिवंमूर्तममन्यत उत्साद्यवस्त्राणिकटान्ध्वं
सयित्वाचकुंडिकाः ७१ दग्ध्वाचपिंडिकाग्राणिचैत्यंनिर्भिद्यचद्विपैः महाजिनाष्टसाहस्रंशूलाग्रेस्थापितंतथा ७२

६८ सहेति सत्वैःजलचरजंतुभिः ६९ ७० ७१ ७२ ॥

७३ ७४ ७५ ७६ प्रतिष्ठामिति ईजिरेदृष्टवंतः ७७ ७८ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराण
व्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायामेकोनपंचाशोऽध्यायः ४९॥ ॥श्री॥संप्रति पौरमंत्रिसहितस्यराज्ञः श्रद्धातिशयेनहरदत्तस्य

शूलप्रोतेषुबौद्धेषुतस्यरीवारकोटयः धृतरुद्राक्षभस्मानःकेचित्तंशरणंगताः ७३ रक्षशरणंप्राप्तानयंपूर्वजिः
नानपि शिवस्मरणमात्रेणमत्वाविगतकल्मषान् ७४ द्वीपांतरगताःकेचिद्देशांतरमथापरे आसीन्नष्टंजि
नकुलंतमःसूर्योदयेयथा ७५ अथपंचाक्षरींतस्माद्गृहीत्वापांड्यभूपतिः महाभिषेकविधिनाहालास्येश
मपूजयत् ७६ प्रतिष्ठांवैदिकाजग्मुरीजिरेचमखैर्हरं ७७ सपांड्यभूपोनवरत्नराशिभिःपरार्ध्यहेम्नाचकृ
ताभिषेचनं निषेवमाणःशिवमेवदैवतंययौसमृद्धिंसुरनायकोयथा ७८ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तवि
लासएकोनपंचाशोऽध्यायः ४९॥ ॥श्री॥श्रीअगस्त्यउवाच कुलपक्षश्चसुमतिःपांड्यराजश्चनागराः त्रि
संध्यमन्वहंनत्वाहरदत्तमपूजयन् १ सभार्येणाथपांड्येनमंत्रिणाचसमन्वितः नारायणःशंकरश्चतोयत्रै
कोतदापसः २ त्रिकूटाचलमासाद्यतत्रस्तुत्वामहेश्वरं श्रीमद्वेणुवनेशंभुंतुष्टावगिरिजापतिम् ३ अ
घरामेश्वरंगत्वागमनार्थंनिषेव्यतं समागतेनहालास्येस्वपित्राचसमन्वितः ४ स्तुत्वापांड्यंसहामात्यं
सभार्यंप्राहिणोत्पुरं नेचापिदेशिकंनत्वामधुरांप्राविशत्पुरीम् ५ अथश्रीज्ञानसंबंधःपित्राबंधुभिरावृतः
जगामसह्यजातीरंनावातांचातरद्विभुः ६ सौगताधिपतिस्तत्रतस्यपंथानमारुधत् आरोपितान्स्वान्शूलाग्रे

पूजापूर्वकंतेनसहउत्तमक्षेत्रसंचारंवर्णयति कुलपक्ष इति १ सभार्येणेति यत्रहरिहरस्तेत्रएकीभूतौततक्षेत्रं २ ३ ४ ५ ६

सङ्गति दंभोलिर्वज्रं ८ ९ १० ११ अथेति एकस्याम्रतरोर्मूलंगच्छतीतितं आम्रतरुमूलवसतेरितिपञ्चशस्यां १२ सुवर्णेति श्रीगिरिम्

स्तनयावद्गतस्तस्यसमीपंद्विजवर्णिनः तावत्सपातदंभोलिस्तस्यमूर्ध्निदुरात्मनः ८ अथापरेतमाजग्मुःजिना
वादसमुत्सुकाः जिगायतान्सवादेपितेचतंशरणंगताः ९ संप्रेषयित्वापितरमथब्रह्मपुरंप्रति पराचलेचशो
णाद्रौशंभुंस्कंदसरित्तटे १० स्तुत्वाजिनप्रयोगेणविफलास्थूलभूरुहाः प्रीतयेशिवभक्तस्यसफलानकरोद्द्रु
शा ११ अथकांचीपुरेदेवमेकाम्रतरुमूलगं स्तुत्वादेवींपरांशक्तिमाकाशबिलचारिणीम् १२ सुवर्णमुखरी
तीरेकालहस्तीश्वरंगिरौ प्रीणयित्वाजगामाथकेदारंश्रीगिरिंतथा १३ गोकर्णेचमहादेवंतेषुस्तुत्वामहाकविः
अथगोकर्णसविधेशिवभक्तांघ्रिकिंकरः १४ कश्चिन्महाधनोनामवैश्यःक्षपणकद्विषः दातुकामःस्वतनयांपु
षोषासप्तवत्सराम् १५ ततोवसंतेसंप्राप्तेपुष्पापचयकौतुकात् विचरंतींवनेसर्पोददंशचरणांगुलौ १६ गतासुःसा
भवत्सद्यःसतामग्नौचकारसः एकस्मिन्कलशेकृत्वातदस्थीन्यवसच्चिरम् १७ रक्षकाक्षमाणःसतदागमनमा·
तुरः सचिरादागतंतत्रगुरुंक्षपणकांतकम् १८ प्रणम्यचमुहुःप्राहप्रांजलिःसहबंधुभिः इदमाकर्णयतान्नहन्न
हंवैश्यकुलोद्भवः १९ भवादृशानांमहतांपादकैंकर्यतत्परः अप्रस्थितोस्म्यहंदूरेस्थितस्यापियशस्तव २० आ
कर्ण्यदातुकामोस्मिकन्यांकांचिदपोषयं सापुष्पापचयंकर्तुंवसंतेममबालिका २१ वनंप्रविष्टासंदष्टाभुजंगे
नासुभिर्विना कृतातदापिनांचाग्नावदहंल्लक्तिमुत्तमाम् २२ निक्षिप्तस्तेस्थिनिचयःसंगृहीतश्चिरंघटे उज्जीवयि

श्रीशैलं १३ गोकर्णेति तेषुस्थानेषु १४ कश्चिदिति क्षपणकद्विषः हरदत्तस्य आसप्तवत्सरांसप्तवर्षां १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२२३

२४ २५ २६ २७ २८ २९ महेति स्नानं विवाहप्राक्कालिकंकर्म ३० ३१ ३२ ३३ ३४ प्रविश्येति कृताशीर्वचनः कृतानि

इतितद्वचनंश्रुत्वासद्योदत्तेनभस्मना कन्यामुज्जीवयित्वातंवैश्यंप्राहमहाकविः २४ यथात्वयैषाजनितातथाच ॥
जनितामया नयुक्तोमेविवाहोस्यास्ततोन्यस्मैप्रदीयताम् २५ जहृषुश्चजनाःसर्वेकन्यावानप्यगाद्मुदं कन्यासापिव
रंनान्यंवव्रेनिर्विण्णमानसा २६ आराध्यशिवमेकाग्रंजगामगतिमुत्तमां अथारुणाचलेस्तुत्वाशिवंकृत्वाप्रदक्षिण
म् २७ द्रोणीपुरंगतस्तत्रन्यवात्सीदंबिकासुतः स्तन्यप्रदानकलयाप्रमृष्टापाणिनामया २८ हृष्टिरस्यततोनाभूद
नुरक्तान्यतोहृता बांधवानिश्चितायस्यविवाहेधृतकौतुकाः २९ महाकुलोद्भवांकन्यांतेभद्रपुरवासिनः शुभे
लग्नेमुहूर्तेचकवेःस्नानमकारयन् ३० निर्वर्तितव्रतस्नानःकृतकौतुकमंगलः आरूढमुक्ताशिबिकोययौभद्रपु
रींप्रति ३१ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशिवभक्तामहत्तराः द्रष्टुंश्रीज्ञानसंबंधविवाहोत्सवमागताः ३२ अलंकृतास
भातत्रभद्रवेदीसमन्विता विश्वकर्मकृतापूर्वंशिवयोरिवमंगले ३३ तत्रसर्वेप्रविविशुर्नीलनग्नादयोद्विजाः कृ
तोपचारश्चवरोवध्वासहविभूषितः ३४ प्रविश्यवेदींहुत्वाग्निंपाणिग्रहणमाचरत् विधायलाजहोमादीन्कृ
ताशीर्वचनोद्विजैः ३५ नमश्चक्रेसपितरौसभार्योब्राह्मणानपि सबंधुवर्गंपितरौप्रांजलिःप्राहसत्कविः ३६ पित्रो
श्चबांधवानांचकांक्षितंकिमतःपरं वदतापास्यसंकोचंवदास्यस्येवशंकरः ३७ इतिपृष्टास्तमूचुस्तेबंधुभाग्यात्त
मावयं सायुज्यमेवचेच्छामश्चद्रशेखरपादयोः ३८ इतितत्प्रार्थनातुष्टःसभार्यःसेवितुंशिवं प्राप्यालयंगिरांगुम्फैःतु

आशीर्वचनानियस्मै ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० १ २ ३ ४ ॥

४० ४१ ४२ ४३ उपसंहरन्फलस्तुतिमाह श्रीति ४४ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांपंचाशत्तमोऽध्यायः ५०॥ ७ ॥ ॥अपीति तत्अनिर्वाच्यंकैवल्यंमोक्षरूपंकरस्थितमित्यन्वयः यथाश्रुते तस्येत्यस्यवैयर्थ्यंदुर्वारमेव १

तदुद्वाहस्त्रियंद्रष्टुमिच्छन्निवमहेश्वरः कोटिसूर्यप्रतीकाशस्तदाग्नेसहोमया ४० शिवेनवांछितंब्रूहीत्युक्तःशंभुंजगादसः अस्तुसायुज्यमेतेषामितिसोप्यन्वमोदत ४१ पितरौनीलनंगंनचबांधवानपरानपि अग्रेप्रवेशयामासजवंस्पृष्टवाहरीमनुम् ४२ सर्वेषुचप्रविष्टेषुविधायत्रिःप्रदक्षिणं सभार्योज्ञानसंबंधोलिल्येज्योतिषिशांकरे ४३ श्रीज्ञानसंबंधचरित्रमेतत्पठतिश्रृणोतिचयोमहांतः शिवप्रसादेनपुनर्निवृत्तिर्भवेन्नतेषामुदितंहिसत्यम् ४४ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासेपंचाशोऽध्यायः ५०॥ ॥७॥श्रीअगस्त्यउवाच अपिप्राणात्ययेप्राप्तेयःशिवद्रोहिदर्शनं नविधत्तेभवत्यस्यकैवल्यंतत्करस्थितम् १ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनं कलिकामस्यचरितंकलिकामजितोबुधाः २ भूषणंचोलदेहस्यपुरमस्तिमहत्तरं हंसनृत्तचलद्गंगामरुताशीतलंविभोः ३ तत्राभूत्कलिकामाख्यःशिवभक्तपदाचेकः यस्यदर्शनमात्रेणबिभ्यतीशद्रुहोभुवि ४ सदासच्छुरिकांधत्तेशिवद्रोहिजिघांसया श्रीकर्मकुर्वन्नास्तेस्मश्रीमत्यागेश्वरालये ५ सएकदालयद्वारिशयानोमशकव्रजैः संपीड्यमानोनिर्निद्रःशंकरंपादचारिणम् ६ दृष्ट्वाहाहेतिसरुदन्नप्टच्छत्साञ्जलिर्हरं भगवन्क्वास्थितःक्वासिनिशीथेनंदिनाविना ७ यत्रचैकचरोलोकेघोरइत्येवशंक्यते दृषद्भिःकंटकैश्चापिदंतुराराजवीथयः ८ ७ ७

अत्रेति कलिकामोजयतीति तस्य २ भूषणमिति हंसानांयन्नृत्तंगात्रविक्षेपःतेनचलंत्यागंगायामरुतावायुनाशीतलं ३ ४ सइति श्रीकरंकर्मे

९ कलिकामेति अन्यथा अन्यत्रेत्यर्थः पणलभ्याअंगना १० तदिति तथाकृत्वातामनुनीयेत्यर्थः ११ क्रोधमिति स्वामिनोदोत्येनियोजनादितिभा
वः १२ १३ हरइति तस्यकलिकामस्योदरेशूलव्यथामधादित्यर्थः १४ १५ कर्त्तुकामइति अवमतोवमानितः १६ १७ यथेति त्यागेश्वरः यथा

शरपातोयथानेत्रे तथापादार्पणंतव वदेतिष्टष्टोनिर्बंधात्कलिकामंहरोवदत् ९ कलिकामान्यथानेवव
र्ण्यतामिदमुच्यते कुपितापेयसीसख्युःसुंदरस्यपणांगना १० तन्नियुक्तानुनेतुंतांतथाकृत्वास्मिचागतः
दूत्युक्त्वांतर्हितेशंभौकलिकामश्चसुंदरे ११ क्रोधंमहांतंविदधेदौत्येस्वामिनियोजनात् अथप्रत्यभ्युणोदे
वंयदाद्रक्ष्यामितंरिपुम् १२ हनान्यहंतमित्युच्चैर्वीथीषुसमघोषयत् सुंदरोथतमाकर्ण्यशंकरंशरणंय
यौ १३ हरश्चप्रार्थितस्तेनशूलंतस्योदरेव्यधात् सशूलरोगव्यथितःतुष्टावत्यागनायकम् १४ स्तुतिप्रीत
स्सतंप्राहसुंदरस्त्वांस्पृशेद्यदि शूलरोगःप्रशांतःस्यान्नान्यथाभाषितंमम १५ कर्त्तुकामश्चिकित्सांतेश्वोवैः
श्रेष्यतिसुंदरः आगतश्चेदवमतोवर्धताथतवामयः १६ कलिकामेस्मरारिणावेवमुक्त्वातिरोहिते स्ववेश्म
प्राप्यभार्यायैशिवाज्ञांतामभाषत १७ यथात्यागेश्वरोदेवःक्रियतामित्युवाचसा सखायंचहरःप्राहकलिका
मोदुरामयः १८ विनीयतांत्वयागत्वामामैस्त्वांनहनिष्यति १९ अथप्रभातेकलिकामनामाशिवदुहस्पर्शसुजी
वितेन प्राणेनकिंमेभवितेतिमत्वास्वहेतिनाकुक्षिमथाप्यभांक्षीत् २० प्रियश्चशंभोर्विधिवच्चिकीर्षुराज्ञामहेश
स्ससुंदरोपि स्मरन्हरांघ्रेरथभस्महस्तस्समाययौतत्कलिकामवेश्म २१ निर्भिन्नकुक्षिंरमणंतदीयाप्रच्छाद्य

अभाषतेत्यन्वयः १८ विनीयतामिति शिवद्रुहःस्पर्शेनसुजीवितेनेत्यर्थः १९ अथेति स्वहेतिना स्वशस्त्रेण २० २१ ॐ ॐ ॥

२२ २३ अथेति कलिकामस्य तत्स्पर्शपरिजिहीर्षया एवंकारित्वेनतदनुरोधादितिभावः यूयंदूरमागमनाद्दूरम् बहु आयासिता इत्यर्थः य्रू यमितिशेषः २४ सर्वथेति निर्भिन्नहृदयमिति भर्तृविशेषणं २५ कलिकामइति स्वकृतेस्वार्थेभक्तेविषये योद्रोहः तदघस्यभुध्यर्थं २६ २७ अन्योन्येति सुंदरमित्रं आसमानर्चेतिछेदः २८ २९ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्त

दत्त्वासनंचार्घ्यमपिघ्रणामंव्यधत्ततस्मैहरमेवमत्वा २२ अथतामब्रवीत्साध्वींसुंदरःपूजितस्तया॥कृतेभर्त्तानि युक्तोस्मिसुहृदादत्तभस्मना साध्विप्रशांतोभर्त्तुस्तेरोगोदर्शयमाचिरम् २३ अथसाप्रांजलिःप्राहशांतोनाथ स्यमेगदः दूरादागमनादद्यदूरमायासिताइति २४ सर्वथादर्शनीयोसौकलिकामइतीरिता हेतिनिर्भिन्नहृद यंभर्त्तारंतमदर्शयत् २५ कलिकामंमृतंमत्वास्वकृतेसोपिसुंदरः भक्तेद्रोहाघशुध्यर्थंस्वकंठेखड्गमाददे २६ जग्राहपाणिनापाणिमाविर्भूयाथशंकरः मासाहसंविधेहीतिकलिकामश्चजीवितः २७ अन्योन्यमैत्रींचतयो र्विधायताभ्यांमहेशोथसमर्चितांघ्रिः अंतर्दधेसुंदरमित्रमासमानर्चभूयःकलिकामनामा २८ कलिकामःसमंतेन तत्रैवकमलालये चिरंवसन्प्रसादेनशंभोःसायुज्यमाप्तवान् २९ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासेएकपंचाशत्त मोऽध्यायः ५१॥ ७ ॥श्रीअगस्त्यउ· श्रूयतेहिमहाशैलःस्मरणादघनाशनः सिद्धचारणगंधर्वमुनिकोटिनिषेवितः १ यत्र सर्वेश्वरःश्रीमानशंभुराकाशमध्यगः स्कंदविघ्नेशसहितस्सहदेव्यासदांबया २ निवसत्यब्जसंभूतहरिमुख्यसुरैःस्तुतः तस्यप

विलासप्रकाशिकायामेकपंचाशत्तमोऽध्यायः ५१॥ ७ ॥ ॥श्रूयतइति महाशैलः कैलासः अघंपापं १ यत्रेति आकाशोदहराकाशः त न्मध्यस्थितइत्यर्थः २ निवसतीति पद्मणःशबरालयः ३ ७ ७ ७ ७ ७

षष्ठीति सौरभमेषामस्तीति सौरभीणि तादृशानि हल्लकानि कह्लाराणि यत्र तादृशं ४ ५ अमावास्यामिति यदिति संबध्यते ६ यमिति सिद्धेषु

षष्ट्यष्टकोटिगणपनीरंध्रशिखरश्रयः यत्र सौगंधिकं नाम सरः सौरभिहल्लकम् ४ यत्र मंदाकिनी रम्या प्रवहंती सुदृश्य ते यः शंकरजटाचंद्रकलिकाचंद्रिकोज्ज्वलः ५ अमावास्यां न जानाति निःशेषितसुधाकरां यदीयशिखरं दृष्ट्वा पुनर्गर्भे न मज्जति ६ यन्न पश्यंति पापिष्ठाः कामक्रोधांधचेतसः तत्र सिद्धेषु कैलासे मूलनाथ इति श्रुतः ७ परकायप्रवेशादौ शक्तिमान्भक्तिमान्हरे आसीत्कश्चिदसौ जातु स्थानेषु धरणीतले ८ सर्वत्र सेवितुं शंभुं प्रतस्थे व्योममार्गतः न कैलासात्परं किंचित्सुरम्यमस्ति नगम्यताम् ९ सिद्धैरिति निरुद्धोपि ततः प्रस्थित एव सः केदारे चाविमुक्ते च गोकर्णे मल्लिकार्जुने १० कालहस्तिस्थले दिव्ये विस्तृते चारुणाचले श्रीमद्वृद्धाचले कांच्यां पुंडरीकपुरे हरम् ११ सेवमानः क्रमेणाप कावेरीतीरमुत्तमं वेदारण्ये पुरे लक्ष्म्याः कावेरीसिंधुसंगमे १२ छायावने श्वेतवने मायूरे चाघनाशने निषेव्य देवमीशानं गवावतरमभ्यगात् १३ समाजं विहिताक्रंदमभ्याशे तस्य दृष्टवान् बाष्पायमाननयनं मूलनाथो गवां कुलम् १४ दृष्ट्वा तत्सविधं गत्वा किमेतदिति शंकितः परितः प्रेक्षमाणस्तु गोपालं मृतमैक्षत १५ कंडूविनोदैश्च तृणैश्छायाभिः सलिलैर्गवां सकुलं पोषयामास गावस्तच्छोककर्शिताः १६ यथा न ष्टेषु वत्सेषु तृणेष्वपि गतस्पृहाः विलोक्य दययाकार्यं कथं स्यादित्यचिंतयत् १७ स योगशक्तिमान्कुंजे देहं विन्यस्य च क्वचित् नासिकादृष्टिमार्गेण प्राणैस्तद्वपुराविशत् १८ अथ सद्यः समुत्तस्थौ गोपः सुप्तोत्थितो यथा गावो हृष्टास्तथा सर्वाः पीत्वामृतमिवातुराः १९

इति निर्धारणे सप्तमी ७ ८ ९ १० ११ १२ छायेति गवावतरं नाम तीर्थं १३ समाजमिति अभ्याशे समीपे विहितः आक्रंदो रोदनं येन तादृशं १४ १५ कंडू

आसायमिति सायंकालमभिव्याप्येत्यर्थः वासनाभिः पूर्वाभिः वासितंवर्ष्मगोपस्यचआविशदित्यन्वयः २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ रुदित्वे

आसायंचारयित्वागाः प्रदोषेपुरमाविशत् वासनावासितंवर्ष्मयपयोगेहंतदंगना २० क्षीरान्नैर्भोजयित्वातंनिशितच्छयनं ययौ व्रजद्दूरेस्वशनमांदृतियावदुवाचसः २१ परिहासमितिज्ञात्वासावलादालिलिंगितं गोपःशिवशिवेत्युक्तानिर्ययौ सहसाबहिः २२ मातर्ग्रहेणग्रस्तोसौमहानुन्मादएववा भवेदस्यशिवेत्युक्तिःनैस्मवस्यश्रुताकदा २३ इतिसावि ह्वलागोपीनिशिबंधूनमेलयत् निशीथेमिलिताःसर्वेकिंकिमित्यन्वयुंजत २४ अनुयुक्ताचसागोपीतद्वृत्तांतव्यजिज्ञ पत् मायागोपश्चतत्रस्थःकिमेवंधीरिहेतितैः २५ नोन्मत्तोनग्रहग्रस्तोविरक्तोस्मीत्यभाषत अलंस्यादेवगतिरित्युः क्त्वासर्वेगताजनाः २६ रुदित्वासाचिरंगोपीनिर्विण्णप्राविशद्गृहं आमोदितगुरन्येद्युर्विवस्तुःस्वात्तनुपुनः २७ निकुं जेनात्मनोमूर्त्तिमूलनाथोददर्शतां प्रणिधानस्थितःसंवेनिरचैषीद्विलोकयसः २८ वेदांतसंप्रदायस्यचध्यर्थेपरमुपा लकः प्रवेशितःकलावस्मिनशंभुनासर्वसाक्षिणा २९ वपुर्निकुंजेविन्यस्तमाज्ञयास्यातिरोहितं इतिगोरक्षतांप्राप्तःसर्वे र्लोकैश्चवंदितः ३० यथानियुक्तोस्मितथाकरोमीतिपिनाकिना विचचारमहायोगीपूज्यमानोमुनीश्वरैः ३१ अध्यात्मवि द्याव्याकुर्वननयत्समयंबहु॥ गवावतारमासाद्यदेवस्याग्रेसमुन्नतम् ३२ आश्रितःपिप्पलतरुमन्वहंध्यानमास्थितः द स्वश्वपक्रियायोगेविन्यस्तात्मामहेश्वरे ३३ क्रमेणोन्मुक्तमूर्त्तिःशैवेज्योतिष्यलीयत ३४ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तवि लासेद्विपंचाशत्तमोऽध्यायः ५२॥ ॐ ॥ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ शिवालयतटाकादौमृत्तिकांयोहरेदिति सशिवस्यप्रसादेननपुनः

ति आमोदिताः तोषिताःगावोयेनेत्यामोदितगुः २७ निकुंजइति प्रणिधानंसमाधिः निरचैषीत् निश्चितवान् २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ इतिश्री

मानवत्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांद्विपंचाशत्तमोऽध्यायः ५२॥ ॥ ॥शिवेति मृत्तिकांह

कश्चिद्दंड इतिख्यातोभक्तोभूत्कमलालये जात्यंधःश्रवणात्तस्यशिवेभक्तिरजायत २ अंधस्यमेकथंमुक्तिःस्यादित्ये वंविचिंतयन् कमलालयतीरस्थंब्राह्मणंशरणंगतः ३ ब्राह्मणःसोपितंप्राहचक्षुषारूपदर्शिनं देहिनःसंसृतौहेतुरि तिनेत्रंमुनीश्वरः ४ निमीलयित्वातध्यायन्ब्रह्मज्योतिःसनातनं तदाभावात्कृतार्थस्त्वमंधोहमितिमाशुचः ५ मु क्तिहेतुंप्रवक्ष्यामिसावधानमनाःशृणु पश्चाद्भागेमदेशस्यतीर्थमेतन्महत्कुरु ६ खात्वेणुद्वयांतस्थंरज्जुमालंब्य मृत्तिकाः दूरेकुरुष्वपंचार्णंजपन्नित्यमतंद्रितः ७ एवंचेन्मुक्तबंधस्त्वंभविष्यसिनसंशयः एवमुक्त्वाथपंचार्णं तस्मैमंत्रमुपादिशत् ८ जपन्सपरमंमंत्रंखनित्रपिटकाधरः कृत्वाशिरसिमद्भारंरज्जुमालंब्यगच्छति ९ तथैवपु नरायातिदंडेमृत्खननायसः तस्यैवंवर्त्तमानस्यययुर्वर्षाण्ययोद्विजाः १० तत्खन्यमानंसुमहदगाधंचशनैःश नैः तमागत्यजिनाःकेचिद्दुःसंतोवाक्यमब्रुवन् ११ वृथायासेनजात्यंधकिमनेनभविष्यति अस्मदालयमागत्यत्वा तमृत्कुरुभित्तिकाम् १२ दास्यामोवेतनंनित्यंतेनात्मभरणंभवेत् दंडःप्राहशिवःसर्वंसर्वसाक्षीप्रदास्यति १३ श्री कर्मकरणंतस्यप्रीतयेविदुरुत्तमाः भवंतोनैवजानंतिमहिमानंपिनाकिनः १४ प्रसन्नेसतिगौरीशेकिमसाध्यंशरी रिणां इत्युक्तास्तेपुनःप्रोचुःपरिहासात्तथागताः १५ सत्यमाध्यनिवृत्तिंचविधास्यतितवेश्वरः दंडस्तदाविनिश्च स्यप्राहभूयःसमागतान् १६ अनाध्यमेतथाध्यंवावांछाचेत्सविधास्यति विकलानांपरीहासाद्भवंतिविकलाजनाः १७

रेतःनिक्षिपेदित्यर्थः १ कश्चिदिति श्रवणात्पुराणादीनामितिशेषः २ ३ ब्राह्मणइति सोपिब्राह्मणःतंदंडं ४ ५ मुक्तिहेतुमिति तीर्थंकरणिजुष्टमंभः

६ ७ रूजपन्निति पिटकामृत्तिकाधारपात्रं ९ तथेति द्विजाइतिसं धर्न १० ११ वृथेति खातमृत् भित्तिकाभित्तिकारूपा १२ १३ १४ प्र न्नइति १५ तथागताबौद्धाः १६ १७

१८ अपहृत्येति पाणिना हस्तेनप्रहतं उदरं येनशोकादितिभावः १९ २० २१ २२ अनाशितइति अभुक्तइत्यर्थः २३ २४ २५ दत्तेंधस्येतिसं [illegible]

इत्युक्ताः कुपितामूर्खाः वेणुंरज्जुंचचिच्छिदुः तेषुकश्चनदुष्टात्माखनित्रंतत्करेस्थितम् १८ अपहृत्यान्यतोयातो शक्रस्तदनुधावने रुदन्संनिधिमभ्येत्यपाणिनाप्रहतोदरः १९ त्यागराजकृथातोसियदिहत्वंदुरात्मना आंध्यम द्यैवभवतिश्रीकर्मकरणायते २० भूयादनांध्यन्वममेत्युक्ताप्रत्यभृणोत्पुनः नमेस्त्यकृत्वाश्रीकर्ममुक्तिर्जैनानपि क्षिताः २१ यावत्त्वंधाभवंस्येतेत्यागेश्वरमृषानवाक् इतिस्थितस्यदंडस्यगिरिमस्तंययौरविः २२ अनाशितश्चदं डोपिशंभोरग्रेस्वपन्निशि स्वप्नेतमाहत्यागेशस्तवनेत्रेभविष्यतः २३ भविष्यतिजिनाश्चाद्यराज्ञाहृतधनादयः यत्रक्वापिगमिष्यंतिप्रवःप्रातःसत्यमुच्यते २४ इतिदंडंसमाश्वास्यराजानंप्राहशंकरः जिनैरुपद्रुतोभक्तोसंनिधौ दंडनायकः २५ श्रीकर्मधारिणस्तस्यखनित्रंयद्धृतंबलात् उपोषितस्यचैतस्यधत्तेंधस्यदृशोमया २६ मेलयित्वा हेतान्प्रातःपृच्छत्वंमिलितानमून् किंवोयुक्तमिदंकर्तुंखनित्रहरणंबलात् २७ इतिपृष्टास्त्वयामूर्खाः वक्ष्यंति त्वांचसंगताः अथमिथ्यांवदत्यंधः कृतंवास्मासुकेनचित् २८ स्थूलःकृशोयंखर्बोवाद्राघीयानसितोरुणः वर्षी यांस्तरुणोस्मैयोदुह्यतिस्मसकीदृशः २९ वदत्वसौतथाप्यस्यप्रमाणमवनंयदि प्रत्ययःक्रियतेस्माभिःसुरलोदे वतस्यतेः ३० इतितद्वाक्यमाकार्यसस्त्रीपुत्राःसहार्भकाः त्यागेशसन्निधिंप्राप्यकुरुध्वंशपथंदृशोः ३१ इत्याह चश्वततःसर्वकर्त्तव्यंक्रियतेमया नृपमाज्ञापयित्वैवंत्यागराजस्तिरोदधे ३२ नृपःसद्यःसमुत्थायभीतस्सपुलको

धिवर्षिः २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ७ ७ ७ ७ ७

३४ प्रणम्येति अयंजनः कुत्रस्येयोजयतामित्यर्थः ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ खनित्रमिति कमलालयेतीर्थे ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ नचे

सागेशरक्षरक्षेतितस्याक्रोशंनिशम्यसः उत्थापयन्तमद्राक्षीद्दंडउन्मीलितेक्षणः ३४ प्रणम्यभीतःसंप्राहप्रांजलिःप
प्रयतोनृपः किंकरोस्मिविधेयस्तेकुत्रस्येयोजयतामिति ३५ प्रणतंपादयोःप्राहदंडोलब्धविलोचनः यथानिदेशंदेव
स्यक्रियतामित्यभाषत ३६ जिनान्प्रभातेनृपतिःसमस्तान्निरुध्यशंभोर्मिलितान्पुरस्तात् किंदंडभक्तस्यकरात्ख
नित्रंबलाद्धृतंतद्वदतेत्युवाच ३७ संदर्शयत्विहागस्यजात्यंधःस्वापराधिनं मृषावादंनिशम्यात्रयुक्तंनास्यनि
रोधनम् ३८ इत्यूचुरार्हतास्तत्रःपुरस्तात्सोप्यथाब्रवीत् युष्मासुचेन्नकेनापिहृतंदंडस्यहस्ततः ३९ खनित्रंतर्हि
कर्त्तव्यःशपथःस्वामिसंनिधौ सबालाःसार्द्रवसनाःनिमग्नाःकमलालये ४० शपित्वानेत्रयोःस्पृष्ट्वासुखिनस्तेस
दार्हताः दंडश्चेत्सत्यवादीस्याच्चक्षुष्मान्सभविष्यति ४१ जन्मवद्यत्रचनचेद्भवितांध्यंयथाधुना एवमस्त्वितिरा
जानमुक्तातेसकलार्हताः ४२ कंठवसानास्नानार्द्राःसस्त्रीबालामुदान्विताः प्रतिमादेवतानेतिमन्वानाप्राप्यसंनि
धिम् ४३ यदासंमिलिताःसर्वैराजागच्छत्सहानुगैः चक्षुष्मानथदंडोपितत्रैवप्रत्यदृश्यत ४४ तेनिरुद्धानृपभ
टैर्दंडमुन्मीलितेक्षणं विलोक्यभीताश्चान्योन्यपश्यंतिस्मसुखंजिनाः ४५ नचेदृध्याभविष्यामइतिस्पृष्टदृशोशप
न् बभूवुःसद्यएवांधाःसस्त्रीबालाःसहानुगाः ४६ वदन्नमःशिवायेतिदंडस्तुष्टावशंकरं राज्ञागृहीतसर्वस्वास्त
स्माद्देशात्पलायिताः ४७ जिनाःसर्वेसुराहृष्टाववर्षुःकुसुमोत्करं अलब्धशरणाःक्वापिमहाव्याधिप्रपीडिताः ४८

दिति त्वयावयंवध्याभविष्यामइत्यर्थः स्पृष्टदृशोयेन ४६ वदन्निति गृहीतंसर्वस्वंयेषांजिनाःसर्वेइति पूर्वेणान्वयः ४७ ४८ ७ ५७ ७

४९ ५० ५१ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांत्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः ५३ ॥७॥ ययेति हीनयायीतिभावः पुस्नाति पोषयति १ संचरन्निति दुस्त्यजंसंध्योपासनादिब्राह्मणानांसर्वेषामेवब्रह्मवधाकरणादिच २

क्षुधार्त्तोविलयंजग्मुःशिवभक्तद्रुहोजिनाः चैत्यमुन्मथ्यमूर्खाणांसोपानानिमहीपतिः ४९ कमलालयतीर्थस्य कारयामासचादितः दंडभक्तोपितत्रैवकुर्वन्श्रीकर्मशाकरम् ५० चिरायत्यागराजस्यप्रसादान्मुक्तिमाप्तवान् ५१ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासेत्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः ५३॥७॥ श्रीअगस्त्यउ॰ ययाकयापिवावृत्याद्रविणैःस्वयमर्जितैः पुस्नातिशिवभक्तान्यःकर्मबंधात्समुच्यते १ संचरन्नपिसर्वत्रभुंजानोवायतस्ततः निषिद्धमपिकुर्वाणस्त्यजन्वाकर्मदुस्त्यजम् २ शुश्रूषयेद्वाभक्तानांदेहीपापैःप्रमुच्यते इतिहासमितिख्यातंशृणुतप्रब्रवीमिवः ३ शिवभक्तेषुभक्तिःस्यादस्यैवाकर्णनादिह क्षीरिणीनामतटिनीक्षीरप्रस्रवणोज्वला ४ सदाफलैःपुष्पवृक्षैरुभयोःकूलयोर्घना विहितावभृथस्नानैर्वैतानेषुद्विजोत्तमैः ५ तीर्थानितीर्थीकुर्वद्भिर्नित्याभिषवणादृता अस्तितस्यास्तटेकिंचिदरण्याख्यंमहत्पुरम् ६ स्वाचारनिरतैर्वर्णैश्चतुर्भिःसमनुष्ठितं दीक्षिताब्रह्मसत्रेषुयत्रवैदिकसत्तमाः ७ मुखरीकुर्वतेसौधान्वक्तामयजुषांस्वरैः शिवभक्तार्चकोनामशूद्रोभूत्कश्चिदुत्तमः ८ सधनैःशिवभक्तानांपूरयन्नासवांछितं नास्यप्राणेतथाप्रीतिर्यथाभक्तेष्टसाधने ९ नकश्चिच्छिवभक्तेषुयस्तेनासीदनर्चितः वर्त्तमा

शुश्रूषयेदिति अभक्तानामितिच्छेदः अभक्तानित्यर्थः संबंधसामान्येषष्ठी अकारच्छेदाभावेविकल्पानुपपत्तेः ३ शिवेति क्षीरवत्प्रस्रवणेन उज्ज्वलेत्यर्थः ४ सदेति घनासान्द्रा ५ ६ ७ मुखरीति शब्दायमानान् कुर्वतइत्यर्थः उत्तमः श्रेष्ठः ८ ९ १०

तस्येति सदनंगृहंदुःखातिशयंविनापरीक्षानभवतीतिभावः ११ १२ प्रणम्येति मांकिंकरंदासंविधेहीत्यर्थः १३ अथेति तापसरूपी तापसरूपधृत्त्वा १४ १५ आवयोव धीति वयःसमाप्तिपर्यंतमित्यर्थः समवस्थाप्यतमितिशेषः १६ निर्धनस्येति मेइतिशेषः १७ अंगानीति इहकार्येजनानांकर्त्तव्यंकार्यंकिमितिभावः साध्वी

तस्यभक्तिपरीक्षायांशंभुःकौतुकवानभूत् अग्निनासदनंदग्धंगावोनष्टास्थितिर्हता ११ सर्वंनष्टंक्षणेनैवदानम श्रोत्रियेयथा अथापरेद्युर्मध्यान्हेभस्मरुद्राक्षभूषितः ॥ अतिथिस्तापसःकश्चिदाययोगिरिशोयथा १२ तमर्चयित्वा शिवभक्तमादराद्दानेनपाद्यस्यसचासनस्य ॥ प्रणम्यभक्त्यापदयोर्महामनाजगाददासोस्मिविधेहिकिंकरं १३ अ थतापसरूपीतंभगवानाहशंकरः १४ शिवभक्ताचेकश्रीमनभक्ताभीष्टप्रदायिनः भवतःकीर्त्तिमाकर्ण्यद्रष्टुंत्वामा गतोस्म्यहम् १५ आवयोर्वयोवधितद्देयंवस्त्रमन्नंचमेत्वया इत्युक्तःसमवस्थाप्यभक्तोभार्यामथाब्रवीत् १६ निर्धनस्य निरन्नस्यतपस्वीगृहमागतः नास्तिछायाममस्यातुकिंविधेयंपतिव्रते १७ अंगानिममवेपंतेनेतिवक्तुंतपस्विनं ज नानामिहकर्त्तव्यंसाध्विबुद्धिर्विधीयताम् १८ अथाहभार्याभर्त्तारंनवाङ्गुचितातव यथाकथंचिद्दातव्यमीप्सितं स्यात्तपस्विनः १९ इतिभार्यावचस्तस्मिन्स्थाणवंतिप्राहतापसः २० मय्याऽऽतपेतिष्ठतिभक्तवर्यकिंसुंदरींवीक्ष्यचिरंस्थि तोसि किमस्तितेवस्तुमदीप्सितंयद्दद्दान्यथासोहमितःप्रयास्ये २१ हंतपापंमयाप्राप्तंदंपत्यालापविघ्नतः ॥ याव दस्येतिसमयःप्रयास्येकार्यसिद्धये तिष्ठतित्वादृशाभक्ताःकुंभकोणेमहास्थले २२ ततस्तत्रगमिष्यामीत्युक्त्वाशंभुस्ति रोदधे बहिर्निर्गत्यभक्तोपितमदृष्ट्वासतापसम् २३ सभूतप्राणवानासीत्तमेवेशममन्यत कुंभकोणंप्रयामेतिविश्रुता

तिसंबोधनम् १८ अथेति अर्थात्तपस्विनः ईप्सितंस्यात् तथाकथंचिद्दातव्यमित्यन्वयः १९ इतीति तस्मिन्शिवभक्तार्चके २० किमितिमदीप्सितं वस्तुते

अस्तिकिमित्यन्वयः २१ २२ २३ सइति भूतप्राणवानत भूतकालिकं प्राणसहितः इत्यादीनितिश्रेष्ठइतिचावत २४

२५ शंभुरिति विधयाप्रकारेण २६ इतीति वृत्ताशयाजीवनाशया २७ २८ २९ कुंभकोणेइति पणीकृतं गृहेस्थापितं ३० ३१ इतिश्रीमानव
ल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांचतुःपंचाशत्तमोऽध्यायः ५४॥ ॥ ॥पुण्येष्विति १ संपदा

तदेवकुंभकोणाख्यंप्राप्यस्थलमतंद्रितः अतिष्ठत्सन्निधौशंभोःससप्ताअमुपोषितः २५ शंभुःस्वप्नेथतंप्राहवत्सात्रैव
मदाज्ञया यथाकयाचिद्विधयापुष्णन्भक्तान्समागतान् २६ इत्युक्तांतर्हितेशंभौसचभक्तःसमुत्थितः प्रापवृत्त्या
शयावीथीनवृत्तिंकांचिदापसः २७ अथागाद्गणिकावीथिंसंवृतांद्यूतकारिभिः सद्यूतचैत्यमासाद्यधूर्त्तान्देवन
लीलया २८ जिगायपणबंधेनप्रापाथविपुलंधनं॥प्रददौचापिभक्तेभ्यःशिवस्यप्रीतयेऽन्वहम् २९ कुंभकोणेमहा
क्षेत्रेसंतिद्यूतपराःपुरा तेद्यूतेविजितास्तेन ददुःसर्वपणीकृतम् ३० अथान्नैर्वसनैर्भक्ष्यैस्तर्पयन्भक्तमंडलं मूर्खभ
क्त इतिख्यातःतस्यमुक्तिश्चिरादभूत् ३१ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेचतुःपंचाशोध्यायः ५४॥ ॥ ॥
श्रीअगस्त्यउवाच पुण्येषुशंभुस्थानेषुस्थितान्श्रीकर्मकारिणः येरक्षंतिधनैःस्वस्यतेपिस्युर्मुक्तिभागिनः १ संपदा
करभूरस्तिचत्वराणमवासितं अंबरांबरधामश्रीशंकराख्यंमहत्पुरम् २ केशेकुटिलतायत्रकाठिन्यंकुचकुंभयोः
स्त्रीजनस्याधरेरागःकामोनित्यंशिवार्चने ३ यत्रालयेषुयष्टृणांवलभीनीडवासिनः पठंतिशारिकाःश्रौतकल्पसि
द्धांतनिर्णयम् ४ तत्रप्रतिवसंतंचसोमेनपरमेश्वरं यागेनप्रीणयन्शंभुसोमयाजीतिवर्द्धे ४ ॥ ॥ ॥

करेति संपदांसंपत्तीनामाकरभूः आकरस्थानंनित्यलिंगत्वेनाभेदान्वयः अंबरं आकाशं अंबरंवसनंयस्यस अंबरांबरःशिवःतस्यधामस्थानं २
इदानींश्लेषेणपरिसंख्ययाचार्थिकयातस्यसाधुत्वमाह केशेइति नजनेइतिभावःरागःआरुण्यं कामोभिलाषः क्लेशौच ३ यत्रेति वलभिः

तत्रेति सोमेनयागेन ५ ६ यस्येति रजताचलशैशवं कैलासबाल्यं बालकैलासतुल्यादिति भावः ७ अननुष्ठितमिति नास्तीतित्रिभिः संबध्यते ८ ९ १० ११ कमलेति कमलालयया लक्ष्म्याविरचितानि ऐश्वर्यादीनि नश्वराणि नाशशीलानि अवगत्यज्ञात्वा १२ निरस्तेति शिवमेवचिंतयन्नित्य

तत्रप्रतिवसंतंच सोमेनपरमेश्वरं यागेनप्रीणयन्शंभुं सोमयाजीतिवर्द्धे ५ पूर्वेमारइतिख्यातःश्रीमान्द्विजकुलोत्तमः नित्यमन्नैर्जलैर्वस्त्रैःपुष्णन्श्रीकर्मकारिणः ६ यस्यशालाबहिर्भागेभोक्तभोक्तान्नराशयः विडंबयंत्यनुदिनंरजताचलशैशवम् ७ दुर्वृत्ताःसंतुसद्वृत्ताधृतरुद्राक्षभूतयः पूजितास्तेनशिववद्व्याचारविवर्जिताः ८ अननुष्ठितमेतेननास्तिश्रौतेषुकिंचन अनधीतंचयच्छास्त्रंतदर्थोवाननिश्चितः ९ अपिमंत्रेषुबहुषुमंत्रपंचाक्षरंवरं निश्चित्यपूजयन्नित्यंसशैवानभ्यपूजयत् १० सतुफाल्गुनयात्रायांदृष्ट्वात्यागेशवैभवं सभार्यस्तत्रसंकल्पस्थातुंनिश्चयमादधे ११ कमलालयेविहितमज्जनोन्वहंकमलालयेश्वरपदार्पिताशयः कमलालयाविरचितानिनश्वराण्यवगत्यसुंदरसखोययोगतिम् १२ निरस्तसर्वेंद्रियविभ्रमःशिवंहृदंतरेसंततमेवचिंतयन् दुरापमन्यैर्हरिपद्मजादिभिर्जगामधामेश्वरमीडितःसुरैः १३ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेपंचपंचाशोऽध्यायः ५५॥ ॥ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ श्रुतंकिलमहाभागेश्वरितंसोमयाजिनः तस्ययःसवनेशंभुमद्राक्षीसुरतोदृशोः १ श्रीऋषयऊचुः वेदानामपिदेवानांब्रह्मादीनामगोचरः साक्षात्कृतःकथंतेनयज्वनापरमेश्वरः २ वदैतद्धिस्तराद्विद्वन्सर्वज्ञोसिघटोद्भव त्वत्सूक्तामृतधाराभिःसंतापोनःप्रशाम्यतु ३॥ ॥

न्वयः १३ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांपंचपंचाशत्तमोऽध्यायः ५५॥ ॥ ॥

४ ५ आदेशमेवाह कृत्स्नमिति ६ सइति पंचाक्षरीमनोः पंचाक्षरीमंत्रस्य ७ अनेनेति कोयोगः कउपायः योगः संनहनोपायेष्वमरः ८ शु

इतिपृष्टोमुनिवरः सादरंकुंभसंभवः रोमांचितः शिवंस्मृत्वाप्रवक्तुमुपचक्रमे ४ श्रीअगस्त्यउवाच सन्नि
धौस्यागराजस्यनिवासेकृतनिश्चयः यज्वनांप्रवरोमारोभार्यायैव्रतमादिशत् ५ कृत्स्नंममस्तुतिः शंभोस्त
वकृत्यंनिशम्यतां यः कोपिशिवभक्तश्चेद्भोजयेनंगृहागतम् ६ सभार्यामनुशास्यैवंसन्निधौनिवसन्सदा
गमयामाससमयंजपात्पंचाक्षरीमनोः ७ अनेनवपुषैवाहंकथंत्यागेश्वरंविभुं पश्येयंतत्रकोयोगइति
चिंतापरोभवत् ८ शुश्रावतत्रमहतासमवायेप्रजल्पतां यासुंदरस्यदयितातस्याभाग्यंमहत्तरम् ९ सु
हृन्नियोगाद्दौत्यायययौयस्यागृहंहरः किंदुर्वृत्तिरिवान्येषांतयैवसुकृतंकृतम् १० इत्याकर्ण्यसमारोपि
तद्दास्येकृतधीरभूत् प्राहसंवत्सरेतीतेकृताशीर्वचनंद्विजम् ११ यज्वनांप्रवरोसित्वंगणिकाहंतुविश्रुता
फलंतेकिमनुदितंदत्तपुष्पाक्षतस्यमे १२ ददास्यन्नंचवस्त्रंचभक्तानामितितेयशः निःशंकमुच्यतांब्रह्म
न्मत्तोयत्तेस्तिकांक्षितम् १३ अथतामब्रवीन्मारस्त्यागेशसुहृदः प्रियां श्रीमारउवाच आकर्णयमहाभा
गेदययातवमेखिलम् १४ दृष्टभाग्यमिहान्यूनंत्वय्यस्त्यर्थीतथाप्यहं इदंचतववाङ्मात्रंपुरुषार्थोममोत्तमः
१५ श्रोतव्यमेकदिवसेप्रियेणतवमद्वचः एतावताकृतार्थोस्मिदयामयिविधीयताम् १६ सातथेतितमाभा
ष्यप्रेषयामासमंदिरं परमारहसिप्रासमयंसुंदरमब्रवीत् १७ हरसाक्षात्करिष्यामोस्मोदतहृदिद्विजः आकार्य

आवेति समवायेसमूहे ९ सुहृदिति अन्येषांदुर्वृत्तिरिव अन्येषांवेश्येव १० इतीति तस्यागणिकायादास्ये ११ १२ १३ अथेति त्यागेशसुहृ

तथेति प्राग्वंशःशालाविशेषःमाधवेवैशाखे १९ २० विधायेति अपचितिं पूजां २१ २२ शरणमिति परां अतिरिक्तां त्यागेशस्यतनुं तनुरूपंत्वां

तथास्त्वितिसतामाहमारस्यसदनंययौ प्राग्वंशकरणोद्युक्तश्चिकीर्षुर्माधवेमखम् १९ दृष्ट्वागृहागतंयज्वांसुंदरंप्रीतिमानभूत् २० विधायापचितिंयुक्तांप्रणिपत्यकृतांजलिः यज्वनांप्रवरःप्रास्तत्यागेश्वरसुहृत्तमम् २१ अद्यप्रसन्नस्त्यागेशःप्राप्तंयज्ञफलंमया सुहृद्योदेवदेवस्ययदस्मत्सदनंगतः २२ शरणंत्वांप्रपन्नोस्मित्यागेशस्यतनुंपरां सुप्रभातंदिनंमेद्ययुष्मत्प्रसादाद्धिदर्शनात् २३ तीर्णोस्मियुष्मद्दययादुस्तरंशोकसागरं मह्त्संदर्शनेलब्धेनहिशोकःशरीरिणाम् २४ यज्वानमेनंविहितोपचारमासःसखाप्राहपिनाकपाणेः महात्मनापूज्यतमोसितत्किंश्राव्यंमयातेवचनंयथोक्तम् २५ अथमारोपितंप्राहभक्त्यापादेप्रणम्यतं त्यागेशंमूर्त्तिमंतंमेदर्शयास्मद्गृहेसकृत् २६ निषेव्यपादौसख्युस्तेगमिष्यामिकृतार्थतां तथास्त्वितिसगत्वेशंयदित्वमारयज्वनः २७ मत्कृतेगच्छसिगृहान्प्रियाप्रीताभविष्यति रक्षसख्यंतथाकृत्वेत्यब्रवीद्भक्तवत्सलम् २८ अथाहसुंदरंशंभुःप्रियाद्द्धर्षीसुदेस्तुतेयेनकेनापिरूपेणयदिमामागतंपुरः २९ ज्ञात्वासप्रणमेद्यज्वाकेवलंतस्यसेत्स्यति इत्याकर्ण्यसयज्वानंपुनःप्राप्याहसुंदरः ३० सावधानोभवानस्तुध्रुवमेष्यतिशंकरः इत्युक्त्वासुंदरंप्रायाद्यत्रसागणिकाप्रिया ३१ शयनेसर्वमाचष्टसाचप्रीतातदाभवत् अथसोमासवामोदंदधानोमासिमाधवे ३२ पौर्णमास्यामवभृथंचिकीर्षुर्यज्ञउत्तमे दिदृक्षुःशंकरंसाक्षादेकादश्यांसहस्त्रिया ३३ प्राविशद्यज्ञसदनमृत्विजांसहितोगणैः विधि

२३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ शयनइतिसोमाएवआसवस्तदामोदंपरिमलं ३२ पौर्णमास्यामितिअवभृथंकर्तुमिच्छुः ३३ ३४

कृतइति उपसमीपेसीदंतीसुपसदःसदस्यादुत्यर्थः ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ कृतेति मातंगेइति गौर्य्याःसंबोधनंमधुमद्यं

कृतश्चसोमराजोभूद्धर्मोपिविधिवत्कृतः चेलुश्चोपसदःसोमंस्माभिषुण्वंतिऋत्विजः ३५ चमसेषुयथादेवम
गृह्णन्कलशाद्रसं सामगैरप्यथबहिःपवमानस्तुतोभवत् ३६ गृह्णंतिस्माग्निनंपुण्यंब्रह्मादक्षिणतःकृतः
योजितःसवनीयश्चपशुर्यूपेसलक्षणः ३७ आलंभश्चवपाच्छिद्रंगृहीत्वाग्नौचसंस्कृता उपश्रुतामंत्रपूते
राज्येरासादिताभवत् ३८ स्रुवेहिरण्यसंभिन्नागृहीताध्वर्युणावपा यदातदामहादेवमस्माषींद्विजसत्तमः
३९ अथाविरासीद्भगवानंबिकासहितोहरः सर्वस्वरूपीसर्वेशश्चांडालरूपमास्थितः ४० मृतंगोवत्समादा
यस्कंधेरक्तांतलोचनः गतिंमदप्रस्खलितांदधानःकंपयन्शिरः ४१ दृष्टेमयिद्विजाःसर्वेपलायंतामितस्ततः
कथंविशसनंकुर्युरजस्यद्विजसत्तमाः ४२ कृताजमांसभक्षाणामस्त्वासवनिषेवणं मातंगेतूर्णमागच्छद्विजे
भ्योमधुदीयताम् ४३ कुंभींमांसवसापूर्णांहस्तेकुरुममाचिरात् किंचित्किंचिद्विलंबेनायांतींमातंगकन्यका
म् ४४ मदघूर्णितलोलाक्षींमत्तमातंगगामिनीं जननींजगतांगौरींमाहूयद्यौवनोज्ज्वलाम् ४५ साचीकृतमुः
खांमौलौमधुकुंभींचबिभ्रतीं उन्नतस्तनभारार्तिभज्यन्मध्यवलित्रयाम् ४६ अरालालकसंछन्नांदधानांश्रु
तिमेकिकां एककर्णावसक्तेनदंतपत्रेणमंडिताम् ४७ आलंबमानोदयितांचालयंतींशिशुद्वयं कुमारःसहभा
र्योसाविंतिजल्पन्पदेपदे ४८ कालायसःश्वाचांडालःशालाभ्याशमुपागमत् रेनैचदूरेगच्छेतिक्षिपंतःक्षुद्रशर्कराः

४३ ४४ ४५ साचीति उन्नतस्तनभारेण आर्त्तिर्यस्याइतिविग्रहः ४६ अरालेति अरालाःकुटिलायेऽलकाश्चूर्णकुंतलाः तत्संछन्नांएकां

श्रुतिंश्रोत्रंविभ्रती ४७ ४८ कालायसइति कालःआयसः अयोमयोदंडोयस्येत्यर्थः क्षुद्रशर्कराःखर्परांशसदृशाइत्यर्थः ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४

ब्राह्मणास्तत्रचांडालंनविदुःपरमेश्वरं द्रव्यंदेशश्चकालश्चवह्निर्यज्ञश्चदक्षिणाः ५० फलंचकर्मणामाहुर्ये न्मयंतेविदुर्हरं त्यक्तयज्ञायुधाःकेचिद्दृत्विजःस्पर्शशंकिनः ५१ स्नानायप्ययुस्तीर्थंतस्यसन्निहिताश्चये अप्र पश्यन्कर्मपरेकेचिद्दुद्रुवुरन्यतः ५२ मधुमत्तमिमंशूलेकरोम्यद्यमहीपतिः निःशंकंयन्मदाधोसायज्ञशालाम दूषयत् ५३ चांडालदुष्कृताशालामारात्शुकुरुनिष्कृतिं इतिदूरेगताःकेचिद्यजमानंतमूचिरे ५४ जात्संधतामु पगतेषुमहीसुरेषुतत्तत्कृदृक्तिशतमेवमुदीरयत्सु ब्रह्मादिदुर्लभममुष्यपदंप्रदित्सुःशालामगाहततयासह चंद्रचूडः ५५ अव्यक्तवचसामाद्यपुरुषंकृष्णपिंगलं चंडालवेषप्रच्छन्नंप्रविशंतमखालयम् ५६ अनु ग्रहायमारस्यसभार्यातनयंविभुं प्रियायेदर्शयामाससोधाग्रेसुंदरःस्थितः ५७ सुंदरोक्तिमनुस्मृत्ययज्व नाप्रवरस्तदा अबोधिपत्न्याचसमंतमेवपरमेश्वरम् ५८ विद्रुतेषुसमस्तेषुद्विजेषुब्रह्मवादिषु प्रत्युदस्था न्महाबुद्धिर्भगवंतंसहाग्निभिः ५९ अर्घ्यपात्रकराभार्यातमनुप्रययौपतिं प्रसीदपाहिदेवेतिवदन्नर्घ्योःपः पातसः ६० दत्तार्घ्यमात्मनोदासंसफलीकर्तुमुद्यतः स्कंधाद्गवतोवत्संमृतंस्वांसेन्यवेशयत् ६१ सापिभाग्यवती पत्नीमातंग्याशिरसाधृतां मधुकुंभीमुपादायमौलौतद्गुरणंव्यधात् ६२ जयशंकरविश्वात्मन्जयजन्मभवादन इत्युक्त्वा

जात्संधतामिति अमुष्य अमुष्मैइत्यर्थः तया भार्यया ५५ ५६ ५७ ५८ विद्रुतेष्विति प्रत्युदस्थात् प्रत्युत्थानंचकार ५९ ६० दत्तेति दासंसफलीक र्तुमुद्यतः उद्युक्तःस्वशत्प्रस्रयात् तृणप्रकृतिकउयच्छब्दोयंभगवतःशिवस्य ६१ ६२ जयेति जन्मभवाक्तीति जन्मभवादनःतत्संबोधनम्

६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ मारइति शेषेणहविषादेवताइयाजदृष्टवान् ७२ ७३ ७४ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचि

चंडालसुहृदंमारमयाज्यंमेनिरेद्विजाः यदाबाष्पांभसाच्छन्नात्दृष्टिर्हर्षजन्मना ६४ निमृज्यबाष्पमद्राक्षीन्मृतंवत्सं
महावृषं कैलाससदृशाकारंककुदंतंविषाणिनम् ६५ घंटाचामरमंजीररत्नास्तरणमंडितं देवीमरकतश्या
मामातंगीसास्मदृश्यते ६६ तावेववालकावास्तांगजाननषडाननौ सविश्वमायाप्रच्छन्नःपरःशंभुरदृश्यत ६७
ववर्षुरमराःपुष्पाण्यस्तुवन्निगमाःपुरः जगुर्गंधर्वपतयोनृत्तमप्सरसोदधुः ६८ ब्रह्मविष्णूसिवेवातेजयेत्यु
क्त्वाथपार्श्वयोः षष्टिसहस्रकोटिगणपाविभोर्दृशिरेभितः ६९ भीतभीताबभूवुश्चप्रणताब्राह्मणाद्रुताः तुष्टुवुश्चा
मराःसर्वेसनकाद्यामहर्षयः ७० चराचरंजगद्यत्रदृष्टमीश्वरसन्निधौ नमस्कृत्वाथदेवायज्योतिषेसर्वसाक्षि
णे ७१ मारोदत्तहविस्साक्षाच्छेषेणयाजदेवताः यज्वनेथसभार्यायकृतावभृथकर्मणे ७२ कैवल्यनाथःकै
वल्यंदत्त्वाशंभुस्तिरोदधे येपठंतीममध्यायंशृण्वंतिभुविमानवाः ७३ तेषांशंभुप्रसादेनस्यात्कैलासपदस्थितिः ७४
इतिश्रीस्कांदोपपुराणेषट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ५६॥ ॥७॥श्रीअगस्त्यउवाच नियमेनार्चयेच्छंभुंपूर्वंभुक्तेर्निषे
वते कर्मबंधोनतस्यास्तिसत्यमेवब्रवीमिते १ अत्रेतिहासंप्रथितंप्रवदंतिपुराविदः श्रीमतःशाक्यनाथस्यच
रितंयत्रवार्यते २ अस्तिशंखपुरंनामनगरंशंकरप्रियं चातुर्वर्ण्यसमाकीर्णंचत्वरारामशोभितम् ३ विचारदत्त
नामाभूत्तत्ररुद्रान्वयोद्भवः अष्टादशपुराणानिश्रुतवान्सद्विजाननात् ४ तेनतस्यशिवेभक्तिरचलासमजायत प्रत्यो

तायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांषट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ५६॥ ॥ नियमेनेतिभुक्तेःपूर्वंभोजनात्पूर्वं १ २ ३ ४ तेनेति

६ ७ ८ तदिति शाक्यान्जैनान् नाथति उपतापयतीतिसः नाथृयांचोपतापैश्वर्याशीःष्विति धातुपाठे ९ १० इतीति आंतरंमानसं ११ १२

शिवएवपरंतत्वंतस्मादन्यंनदैवतं कर्त्ताकर्मफलंदाताप्यस्तीतीहनसंशयः ६ स्वर्गादिफलमिज्यादिकर्म कर्त्तुकामवान् तस्यानुरूपफलदःपरमात्मामहेश्वरः ७ तमेवाराध्यदुस्तारंतरिष्येव्यसनार्णवं इति निश्चित्यसुमति र्जिनशास्त्रमखंडयत् ८ तच्छास्त्रमर्मविज्ञानाच्छाक्यनाथमिमंविदुः कथमाराध्यतां शंभुर्मयेतिविचचारसः ९ शक्यतेसांगपूजातुशंभोःकर्त्तुंनकेनचित् येनकेनापिसंतुष्येद्यदिभक्तिस्थिरा विभो १० इतिनिश्चित्यनियममकरोत्किंचिदांतरं अनिषेव्यहरंक्वापिनभोक्तव्यंदिनेमया ११ उपहारश्च यःकश्चिदर्पितव्योभवेद्विभोः संकल्पयित्वेत्यारभ्यततस्नातोनदीजले १२ रुद्राक्षमालांभस्मापिबिभ्राणःप्र जपन्मनुम् पंचाक्षरींदृढांभक्तिमुद्वहन्शिववद्गुरौ १३ अग्रेशंखपुरीशस्यस्थित्वादूरेप्रणम्यतं निर्दोषमिदमे वास्तित्वेकंपाषाणमुत्तमम् १४ ७ शिवायनमइत्युक्त्वाचिक्षेपाभिमुखंविभोः एवंदिनेदिनेकुर्वन्नसेवतम हेश्वरम् १५ अभूत्किणशतंमौलौचंद्रमौलेःशिलाहतेः परंदधारतच्चिन्हंचंद्ररेखामिवेश्वरः १६ दिनेदिनेप्रह रतःशिलयोपदयाहरं महानत्यगमत्कालस्तस्यप्रीतोथशंकरः १७ तस्यभक्तिपरीक्षार्थंहृदिकौतुकमादधे अथान्येद्युरभूद्वर्षःझंझानिलदुरासदः १८ विद्युत्स्तनितनिर्घातपातघोरतरोमहान् आरभ्यार्कोदयमभ दद्रात्रंचदुर्दिनम् १९ अकृत्वातद्दिनेशंभोःसेवांभोक्तुंसमुद्यतः परिवेषितमन्नंचसत्यक्त्वाभूत्सहसोत्थितः २०

१३ १४ १५ अभूदिति किणशतंचिन्हशतं १६ दिनेइति शिलया उपरया शिलास्रेणोत्क्षेचनराजादिदेयं द्रव्यमुपदाप्सएवोत्क्षेचः १७ १८ १९ २०

२१ २२ २३ २४ दत्तेति तेनसहेत्यर्थः २५ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायां सप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ५७॥ ॥ ॥शिवोपासनाया आभ्यन्तरत्वबाह्यत्वभेदेनद्वैविध्यंसत्त्वयंस्तदनुष्ठातॄणां कैवल्यमाह मनसेति यःमनसा शंभुंपूजयन् तदुक्तान् अन्ततः बहिःपूजयन् यः दृढभक्तिर्वर्ततेतइत्यन्वयः१ कथयामीति वैराग्येनिष्ठाभक्तिस्तया २३ नेतिकर्त्तव्यनिर्णयमित्स

धिगस्तुमांव्रतभ्रष्टमकृतेशांघ्रिदर्शनं इत्यंवर्षेपिमहतिविनिर्गत्यमहेश्वरम् २१ नत्वाभ्योपायनंदत्वामनसैव मचिंतयत् हरसेवामकृत्वाद्यभोक्ष्येयदहमुद्यतः २२ तस्यापनिष्कृतिर्दृष्टाप्राणत्यागोनचान्यतः इत्यालयमुख स्तंभेशिरोघातयितुंयदा २३ तत्रवेगेनदुद्रावतदाग्रेभून्महेश्वरः निरुध्यसाहसादुक्तंतदुक्तिमुपलालयन् ॥ २४ दत्तसायुज्यभाग्येनशंभुस्तेनतिरोदधे २५ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेसप्तपंचाशोऽध्यायः ५७ ॥ श्रीअगस्त्यउवाच मनसापूजयन्शंभुंतदुक्तान्बहिरन्ततः वर्ततेदृढभक्तिर्यःसशोकंदुस्तरंत्यजेत् १ कथयामि कथामत्रब्राह्मणस्यमहात्मनः वैराग्यनिष्ठयायस्यप्रसन्नःपार्वतीपतिः २ वर्द्धमानपुरंनामभूषणचोलनीवृतां पुरमस्तिमहत्तत्रकश्चिदासीद्द्विजोत्तमः ३ नतस्याविदितंकिंचि द्वेदशास्त्रादिषुक्वचित् सपर्यालोच्यसकलंशा स्त्रंकर्त्तव्यनिर्णयम् ४ कृतवान्काममुक्तस्यमनसःशाकरेपदे निश्चलास्थितिरीशार्चासैवान्यत्तुविडंबनम् ५ द्रव्यपूजातुकर्त्तव्याशिवभक्तेषुधीमता नशिलाक्षालनादेवप्रीतोभवतिशंकरः ६ ॥ ॥ ॥

स्योत्तरेणान्वयः ४ कृतवानिति कामेभ्यो विषयाभिलाषेभ्योमुक्तस्य यानिश्चला आस्थितिः आस्थासैवईशार्चा अन्यत् अव्यवस्थेत्यर्थःसाविडं बनं ५ द्रव्येति शिवभक्तेषु विषये द्रव्यपूजाद्रव्यैः विभवैःपूजा एवंच यथाविभवं शिवभक्तार्चनादेव शिवप्रीतिर्नतुशिवमात्रसेवयेतिभावः६

दृतीति मानसीमीशार्चो उपांशुस्याच्छतगुणस्साहस्रो मानसस्स्मृत इति निश्चित्येतिभावः शतरुद्रीयं रुद्राध्यायम् अर्थिनां प्रियः प्रार्थितप्रदातृत्वादितिभावः ७ आतिथ्यमिति अतिथिभावमागतेषु जनेषु प्रत्यक्षं उत्तमस्यापि वर्णस्य नीचोऽपि गृहमागतः पूजनीयो यथायोग्यं सर्वदेवमयो हि स इति स्मरणेनातिथेः शिवस्यस्थितत्वात्तत्र प्रत्यक्षं च्योतत् क्षरत् घृतं येभ्यस्तानि तैः ८ ९ १० लिंगे मनोमयाः पुष्पकोटय इतिभावः मनोमयलिंगे तासामेव संभ

इतिनिश्चित्य मतिमान्नीशार्चां मानसीं व्यधात् अन्वहं शतरुद्रीयं प्रजपन्नर्थिनां प्रियः ७ आतिथ्यमागतेष्वीशं प्रत्यक्षं समपूजयत् नित्यं च्योतद्घृतैरन्नैः सोपदंशैः सषड्रसैः ८ भोजयामास कुसुमैश्चंदनैश्च नवांबरैः पितेव शिवभक्तानां पोषणे भाग्यवानभूत् ९ नाध्वरेषु तथा प्रीतो ब्रह्मादीनां महेश्वरः पुष्पतोस्य यथा भक्तानन्नदानेन संततम् १० लिंगे मनोमये तेन चार्चिताः पुष्पकोटयः निर्माल्यशोधने तासामशक्ता गणनायकाः ११ कैलासशिखरे शंभुमंबासहितमब्रुवन् वर्धमानपुरस्थेन त्वत्पादाब्जे समर्चितान् १२ पुष्पभारान्वयं वोढुमशक्तास्मचिरादपि वाञ्छां पूरय तस्येति श्रुत्वा तद्गिरिशो हसत् १३ हासकारणमाचक्ष्वेसं बयाभ्यर्थितः शिवः अवदद्गिरिजां देवीं तद्भक्तिमुपलालयन् १४ अनेन मानसी पूजा कृता मयि मया फलं तस्या न शक्यते दातुं न किंचित्सोपि वाञ्छति १५ तद्दर्शनात्तद्धर्षोयं कर्तुं प्रीतिं महेश्वरः आरूढवृषभो देव्या सह तस्यांतिकं ययौ १६ तस्य चित्तपरीक्षायै प्रकीर्णा रत्नराशयः तिलोत्तमाद्यप्सरसोप्यदृश्यंत समंततः १७ प्रेतावाहनपाषाणास्पृश्यान्मेने मणीन्स तान् विलंघ्य प्रेतवत्ताश्च

वात् तासां पुष्पकोटीनां ११ १२ पुष्पेति तद्वाक्यमिति शेषः १३ हासेति तद्भक्तिं ब्राह्मणभक्तिं उपलालयन् प्रशंसन् १४ अनेनेति तस्याः पूजायाः साहस्रो मानसस्स्मृत इति सामान्यतो मानसकर्मणोभ्यर्हितत्वोक्तेरितिभावः १५ तदिति तस्य भक्तस्य दर्शने आत्तः प्राप्तो हर्षो येन सः प्रीतिमित्यत्र पर

तस्तस्येतिसंबध्यते आरूढवृषभइतितृतीयाबहुव्रीहिः १६ १७ प्रेतेति प्रेतावाहनं वस्त्रादिपाषाणाश्च तद्दृदस्पृश्यान् १८ शार्दूलमिति येन कारणेन १९ २० इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांअष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः

शार्दूलमिवसंदृसंक्रामंयेनरुरोधसः नाम्नानिरूढशार्दूलःसस्वयंशंभुनाकृतः १९ दुर्लभंदर्शनंतस्मैदत्वागौर्यासहेश्वरः तेनसायुज्यभाजापिसार्धमंतरधीयत २० इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेऽष्टपंचाशोऽध्यायः ५८॥॥ श्रीअगस्त्यउवाच दुर्लभाशांकरीभक्तिःशिवभक्ताःसुदुर्लभाः दुष्करंभुविजंतूनांतन्मनोरथपूरणम् १ किंजन्मनातेनजनस्ययेननभक्तवांछापरिपूरितास्यात् शरीरमर्थास्तनयंस्त्रियंवासमर्प्यपूज्यःशिवभक्तएव २ गृहानभ्यागतेभक्तेगृहिणांकिन्नुदुस्त्यजं यदिस्याद्भक्तपूजायामनुकूलाकुटुंबिनी ३ शोकसंतरणेजंतोरुपायोन्योनविद्यते विनैकेनमहादेवभक्तेष्टविधिनाभुवि ४ साहसंवाप्यकार्यंवाकृत्वाभक्तेष्टदायिनां नाधयोव्याधयोजन्ममृत्युर्वादेहिनांभवेत् ५ असारेप्यत्रसंसारेसारभूतमिदंनृणां सर्वदाशिवभक्तानांदीयतेह्यर्थितंयदि ६ वाचादेहीतियोदेहीयाचितोपिमहात्मना नेत्याहवस्तुधात्रीयंतेनभारवतीभवेत् ७ उपकुर्वंति वृक्षाश्चपत्रैःपुष्पैःफलैरपि उपकारोस्यनक्वापिवृथाजातःसनेतिवाक् ८ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनशंभोश्चरणसेविनां संपादितंस्याद्येनेष्टंतस्यजन्मोत्तमंविदुः ९ दृष्टान्नदानेनसमर्चनीयाःसर्वात्मनाचान्वहमीशभक्ताः प्रियेषुश-

५८॥ ७० ॥ ॥सारालंकाररीत्याशिवभक्तमनोरथपूरणमेव सर्वोत्कृष्टमित्याह दुर्लभेति १ किमिति शिवभक्तःपूज्यएवेत्यन्वयः २ ३ ४ साहसमिति आधयोमनोव्यथाः मृत्युःअकालिकइतिभावः ५ असारेइति यदीत्यस्ययदित्यर्थः ६ वाचेति यःदेहीनरः महात्मनाशिवभक्तेनयाचितोपि व

स्तुनेत्याह तेन धात्रीभूर्भारवतीत्यन्वयः ७ उपकुर्वंतीति द्रुतिसनावाक् प्राचीनवाक् वेदवागितियावत् ८।९।१० प्रदोषेति चित्रापभरणीचैत्री
तिथेर्नाम ११ १२ त्रैलोक्यस्येति विश्वंभुनक्ति अवति भुङ्क्ते प्रलयकाले उपसंहरति वा १३ १४ १५ १६ आवास इति स्थानमित्यर्थः आम्नायो वे

प्रदोषसोमवारार्द्राकृष्णाष्टम्ययनादयः चित्रापभरणीमासशिवरात्र्युपदर्शकाः ११ शिवप्रियकरा ह्येते दिवसाः स
द्भिरीरिताः अपि वा भोजयित्वैकं भक्तं माहेश्वरं नरः १२ त्रैलोक्यस्यान्नदानेन यत्तत्फलमवाप्नुयात् किमत्र बहु
नोक्तेन शिवः प्रीणाति विश्वभुक् १३ किं प्रसन्ने पशुपतौ दुर्लभं प्राणिनो भवेत् परमापद्गताश्चापि महेश्वरसमर्चना
त् १४ न संति कति वा लोके तीर्णसंसारसिंधवः अत्राप्युदाहरंतीममितिहासं पुरातनम् १५ परंज्योतिरुपाख्यानं
प्रसिद्धं भुवनत्रये अरुणारण्यनामास्ति पुरं धाम पिनाकिनः १६ आवासः शिवभक्तानामाम्नायागमवेदिनां १७
नमः शिवायेति वदंति यत्र बालाश्च कन्याः शुकसारिकाश्च क्षुतेषु च प्रस्खलितेषु दृष्ट्वा प्रदृश्यमालापविधौ मि
थश्च १८ नाभस्मरुद्राक्षधरोऽस्ति कश्चिदजप्तपंचाक्षरमंत्रराजः न चाश्रुतेशानकथाप्रदानो यत्रापि वासंक
रजातिजातः १९ क्रीडासु बाला अपि यत्र भूत्वा जटाधरा भस्मकृतांगरागाः शार्दूलचर्मांबरसंवृतांगाः शिवोऽहमस्मी
ति मिथो वदंति २० जनानां वसतां यत्र चित्तवृत्तिरकल्मषा पतिव्रतेव भर्त्तारमाश्लिष्यति महेश्वरम् २१ तत्राभूच्चोल
देशीं द्रसचिवान्वयसंभवः पारदृश्वागमांभोधेः परंज्योतिरिति श्रुतः २२ दुर्जेयान्योविनिर्जित्य चोलराजस्य विद्विषः द्वात्रिंशद्

दः आगमश्च आगतं शिववक्त्राद्गतं तु गिरिजामुखे मतं सर्वमुनीनां च तस्मादागम उच्यते इत्युक्तलक्षणः १७ क्षुतेष्विति क्षुतं स्तवः १८ नेति
अश्रुतं ईशानकथाप्रदानं ईशानकथाकर्मवृत्तं येन तादृशो नास्तीत्यर्थः १९ २० २१ तत्रेति आगमांभोधेः पारदृश्वा पारं दृष्टवान् पारंगत इत्य

भक्तेइतिजगत्त्रये विख्यातमित्यन्वयः २४ २५ सइति यतःकारणात भवतित्वयिशिवप्रसादः अभ्यधिकः अतः मंदिरेनियोज्यतां नियोज्य त्वं अर्हसिइत्यन्वयः २६ सइति सः दभ्रभक्तः तत्रमंदिरेन्यवसत् निवासंचकार साध्वी पतिव्रता नायिका तस्येतिशेषः पार्श्वेवसतिस्मे त्यर्थः तया तद्द्वारा ईप्सितंइष्टं अन्नं ददातीति तादृशःसन् भक्तानांसहस्रंभोजयित्वा समयंगमयामासेत्यग्रेतनेनान्वयः २७ समयमिति ज

भक्तेमाहेश्वरेयस्य ह्यभुक्तवतिनस्वयं अश्नीयामितिविख्यातंव्रतंनित्यंजगत्त्रये २४ श्रीमद्दभ्रसनाथनामस्मृ तिमतस्सदा ॥ यस्याखिलैःकृतंनामदभ्रभक्तइतिश्रिये २५ सचोलराजेनशिवप्रसादोयतोभवत्त्वय्यभ्यधिकस्ततः स्त्वं नियोज्यतामर्हसिमंदिरेतःसुखंनिषीदेतिनियोजितोभूत् २६ सतत्रन्यवसत्साध्वीपार्श्वेवसतिनायिका तयासहस्रंभक्तानांभोजयित्वेप्सितान्नदः २७ समयंगमयामासजन्मसाफल्यमार्जयन् तस्यतस्यामभूत्पु त्रोधरित्र्यामिवशेवधिः २८ चंद्रमाइवसर्वेषांनयनानंदवर्द्धनः पैतृकात्सऋणान्मुक्तोब्राह्मणान्प्रीणयन्धनैः २९ सहितोबंधुभिःसर्वैर्विहितेजातकर्मणि नामश्रीपतिरित्यस्यचान्वर्थंनिजसंपदा ३० अन्नमाप्राशयत्त्वा र्द्धवत्सरस्यप्रियासजं अर्द्धांकुरितदंतस्यदृष्ट्वास्यमुमुदेमुखम् ३१ अथसंवर्धितोबालोबालकल्पतरुर्यथा कृ तचौलोक्षराभ्यासेनियुक्तोमंत्रिभूषितः ३२ शिक्षाशालांशिशुःप्राप्यलिपिनिर्णयवानभूत् ३३ इतिश्रीस्कांदोपपु

न्मनःसाफल्यं आर्जयन् संपादयन् धरित्र्यांभूमौ शेवधिरिवनिधिरिव निधिर्नाशेवधिरित्यमरः २८ चंद्रमाइति पैतृकात् पितृसंबंधिनः ऋ णा न्मुक्तःसन् प्रजयापशुभ्य इतिश्रुतेः धनै ब्राह्मणान्प्रीणयन् न्यवसदितिपूर्वेणान्वयः २९ सहितइति अन्वर्थं अनुगतार्थंलक्ष्मीपतित्वे न अनुरूपार्थंवा ३० अन्नमिति अर्द्धवत्सरेषष्ठेमासि षष्ठेन्नप्राशनमितिस्मरणात् प्रियार्भकंप्रीतिपात्रंपुत्रंअन्नं आप्राशयत् ईषत्प्राश

यामास सकृन्मंत्रेणेति सत्रादिति भावः मुमुदे जहर्ष ३१ अथेति बालकल्पतरुर्यथा नूतनकल्पवृक्ष इव ३२ शिक्षेति लिपिनिर्णयवान् लिपेःलिखि ताक्षरविन्यासस्य निर्णयवान् लिखिताक्षरविन्यासे लिपिर्लिबिरुभे स्त्रियामित्यमरः ३३ इति श्रीमानवस्युपनामकन्नसिंहविरचितायां स्कंदोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायामेकोनषष्टितमोऽध्यायः ५९॥ ॥ ॥ संप्रति तस्यैव दभ्रभक्तस्य परमशिवप्रीतिपात्रतां दर्शयितुं तद्रूपोद्घातभूतं पार्वतीशिवसंवादं आदौ निबध्नाति अथेति पार्वतीकर्त्री अंके निजोत्संगे शयानं परमेश्वरं कौतुकान्तरे क्रीडामध्ये प्रपच्छेत्यन्वयः १ २ इतीति हैमवत्या पार्व

अथ षष्टितमोऽध्यायः ६०

श्रीअगस्त्य उवाच अथ कैलासशिखरे पार्वती परमेश्वरं अंकेशयानं पप्रच्छ कदाचित्कौतुकांतरे १ नंदिप्रभृतयः संति भक्तास्तव सहस्रशः तेषु कुत्र नव प्रीतिरधिका सत्समुच्यताम् २ इति हैमवतीपृष्टः पशूनां पतिरंबिकां स्मयमानो जगादेदं शनैर्लोलितसत्कचः ३ न मे क्वापि तथा प्रीतिर्दभ्रभक्ते यथाधिका न तदुक्तेः फलदातुः प्रभुरस्मि शिवे समम् ४ न मय्यपि तथास्या किमित्युक्तः शिवया हरः तदुक्तेरग्रतः कांते भक्तिरालोक्यतामियम् ५ इत्युक्षितो बालशशांकमौलिरापादकेशं धृतभस्मलेपः समुन्नतोन्नद्धजटाकलापः सदभ्रभक्तं प्रति संप्रतस्थे ६ अथ चित्रापभरणीभवितेति समुत्सुकः माहेश्वरेष्विताल्लादिपचेत्यप्रेष्यस्त्रियाम् ७ मोक्तारः कतिकस्याके विशेषः क्रियतामिति पृच्छतीं दभ्रभक्तःस्वां

त्याएष्टःपशूनांपतिःशनैः लोलितसत्कचःचालितमस्तकइतिभावः इदंवक्ष्यमाणंवचनंजगादेत्यर्थः ३ ४ पार्वतीशंकतेनेति मय्यपिदेहार्द्धधारिण्यां त्वदेकभक्तायामित्यपिशब्दार्थः तथायथादभ्रभक्ते इत्यर्थः नस्याकिंनभवेत्किं इतिशिवयाउक्तःकथितोहरः तदुक्तेःदभ्रभक्तभक्तेः अग्रतःपुरतः तेन संबंधिनीभक्तिःकाकीदृशीइयंदभ्रभक्तिः आलोक्यतांलयेतिशेषः ५ इतीति उक्षेतिशेषः समुन्नतः उन्नतऊर्ध्वबद्धःजटाकलापःकपर्दोयेनसशिवः ६ अथेति चित्रापभरणीनक्षत्रयुक्ता चैत्रीपौर्णिमेत्यर्थः भविताभविष्यति तस्यांश्च बहुपुण्यप्रदत्वंस्मृतिषुस्पष्टं माहेश्वराणां शिवभक्तानां दे

अधीति अयंपुरोवर्त्ती अन्हामधीश्वरः सूर्यः नभसोगगनस्यमध्यमध्यास्ते गगनमध्येतिष्ठतीत्यर्थः अधिशीङ्स्थासांकर्मेति कर्म्मत्वं अतिथिसमा गमकालोयमितिभावः ९ १० आरभ्यतामिति तंअतिथिंकश्चित् यदृच्छया आगतःप्राप्तः यदिसमागतः तर्हितंसंवासयेत्यन्वयः ११ १२ ललाटमि

अध्यास्तनभसोमध्यमन्हामयमधीश्वरः नकोपिशिवभक्तस्तेगृहानतिथिरागतः ९ चिन्नापभरणीह्यद्यतिथिःपु ण्यतमामता नकंचिदपिपश्यामिमाहेश्वरमिहोत्तमम् १० आरभ्यतांत्वयापाकःप्रार्थयित्वानयामितं संवासयप्रि येकश्चिद्यदिभक्तःसमागतः ११ इत्युक्त्वानिरगाद्दृक्षानदभ्रभक्तोगवेषयन् अथातपेनक्वथिताःसमंतात्सांसवोभु वः १२ ललाटंतपघर्मांशुःवरधेदिनयौवने अथमाहेश्वराकारमास्थितःकालकंधरः १३ आविवेशालयंतस्य संप्रस्विन्नमुखांबुजः इहास्यहमहंभोइत्याकर्ण्यवचनंसती १४ निर्गतासहसादृष्ट्वादृष्ट्वामाहेश्वरंपरम् १५ प्र णम्यदत्वासनमाहसांजलिःसुखागतंभक्तवरेहचास्यतां आतिथ्यमत्रास्त्वनुमंतुमर्हसीत्युक्त्वावितेनेविधिवत्तदर्च नम् १६ तयासंपूजितश्चैवछन्नोवेषेणशंकरः वसतिक्वगृहस्वामीत्यपृच्छत्त्वणतांसतीम् १७ तंप्रत्युवाचाथस तीमदीयोनाथःसमाहेश्वरपाददासः भवादृशंभक्तवरंविचिन्वन्नितोबहिर्निर्गतएष्यतीति १८ यत्रनास्तिगृह स्वामीनतत्रनिवसेत्सुधीः यत्रयुक्तास्थितिस्तत्रागच्छामीत्यालयाद्ययौ गतेमाहेश्वरेतस्मिन्दभ्रभक्तश्चसत्वरः १९ अदृष्टभक्तःस्ववेश्मप्रविवेशस्मरन्हरं अथागतंपतिंसाध्वीसांजलिःसमभाषत २० ॥

ति ललाटंतपतीति ललाटंतपः असूर्यललाटयोरितिखश् सचासौघर्मांशुःसूर्यः दिनयौवने मध्यान्हे कालकंधरः नीलकंठःशिवः १३ आविवेशेति प्रकर्षेणस्विन्नंस्वेदयुक्तंमुखाम्बुजंयस्य १४ १५ १६ १७ १८ यत्रेति आलयात्तन्मंदिरात् ययौनिर्जगाम १९ २० २४ ॥

२१ २२ २३ तस्मिन्निति मुनितरोः अगस्त्यवृक्षस्यमात्राजगज्जनन्यापार्वत्यायस्यअग्रेयोगदंडाग्रेनिहितेप्रकोष्ठेकर्पूरादधःप्रदेशेस्थापितंआननं येनतं २४ भस्मेति भस्मभस्त्रांभस्माधारवस्त्रपात्रीं अक्षमालयाजपमालया वेष्टितांकृतवंतमित्यन्वयः जरतीतनुर्यस्यतं २५ लंबमानमितिससर्वतःसर्वस्मात् दृश्यात्परंपरीभूतं तमसःपरस्तादितिश्रुतेः ज्योतिः आत्मस्वरूपंध्यायन्तमित्यन्वयः २६ २७ २८ दभ्रेति प्रसादः अनुग्रहः कि

नाथमाहेश्वरःकश्चित्साक्षादिवमहेश्वरः प्राप्तोदत्तासनोयुभ्मान्नपश्यन्नालयंगतः २१ तत्रगत्वामहात्मानंप्रसाद्या नीयशांकरंयुक्तंभोजयितुंदेवमाविलंबोविधीयताम् २२ सुधारससमंसाध्व्यादभ्रभक्तोनिशम्यतत् देवालयंययौ तत्रयत्रमाहेश्वरस्थितः २३ तस्मिन्मुनितरोर्मूलेनिरासनमधिश्रितं मात्रायस्यग्रनिहितेप्रकोष्ठेस्थापिताननम् २४ भस्मभस्त्रांचपुरतोवेष्टितामक्षमालया कृतवंतंपरिश्रांत्यामीलिताक्षंजरत्तनुम् २५ लंबमानभ्रुवंज्योतिर्ध्येयं तंसर्वतःपरं आलोक्यदभ्रभक्तोस्यनिपपातपदद्वये २६ मुमुदेदर्शनादेवनिधिंदृष्ट्वेवनिर्धनः गृहीतचरणांगुष्ठंद भ्रभक्तंदयानिधिः २७ आस्थापयित्वानामास्यपप्रच्छपरमेश्वरः माहेश्वरपदांभोजपरमाणुरहंविभो २८ दभ्रभ क्तोस्मिदासोस्मिप्रसादःक्रियतांमयि आतिथ्यंगृह्यतांस्वामिन्कुतपःसुमहानिह २९ मदीयसदनंभ्यात्सदरे णुपवित्रितं अन्नंयद्रोचतेतुभ्यंदीयतेभुज्यतामिदम् ३० इत्यावेद्यपुनर्भक्तःप्रणनामातिथिप्रियः दभ्रभक्तंततः प्राहमायामाहेश्वरोहरः ३१ सएवदभ्रभक्तोसित्वंपश्यविपुलयशः सृष्टान्तदाताभक्तानांभवानेवभवानिव ३२

यतां त्वयेतिशेषः कुतपः दिवसस्यअष्टमोंशः कालः अंशोष्टमोन्हःकुतपोऽस्त्रियामित्यमरः अन्येतु द्वौयामौ घटिकान्यूनौद्वौयामौघटिकापरौस कालःकुतपःप्रोक्तःस्तस्मिन्दत्तंमहाफलमितिवदन्ति सुमहान् महाफलप्रदइत्यर्थः तथाच भवादृशानांभक्तानां आतिथ्यदानोचितोयंकालइति

भावः २८ ३० इत्युक्तिमायामाहेश्वरःकपटेनभक्तरूपधारी ३१ सद्गति मत्वानिव इत्यनेनवयालंकारेणभवसदृशः अत्योदातानातीतिभावः

अद्येति भुक्तान्नमेव वा भुक्तमन्नं येन तादृशं भुक्तवन्तं वेत्यर्थः पर्वविशेषे अभुक्तब्राह्मणालाभे भुक्तवंतमपि भोजयेत् तावतापि फलसिद्धिर्भवि ष्यतीति भावः ३३ भक्त इति दम्भेति नाममात्रग्रहणं नामैकदेशो वा संबोधनमिति बोध्यं उक्ते सति अप्रियं भवेदित्यर्थः ३४ ३५ गंभीरमाह क्वेति प्राकृतः मायाधीनः तद्विलक्षणाः अप्राकृता इत्यर्थः न प्रकृतिर्न विकृतिः पुरुष इति स्मरणात् स्वस्य च पुरुषरूपत्वादिति भावः नरोचते

अद्याप्तभरणी चैत्रीपरमेश्वरवल्लभा भोजयेद्भाग्यभाग्भक्तान् भोज्यं भुक्तान्नमेव वा ३३ भक्तोसि दम्भ भक्तस्त्वं क्षुधितश्चास्मि सांप्रतं तथापि किंचिद्वक्तव्यमस्ति दम्भाप्रियं भवेत् ३४ कथं त्वामप्रियं वक्तुं शक्नोत्यतिथिरागतः न वक्तव्यं मया नैव श्रोतव्यमपि त्वया ३५ क्व च त्वं प्राकृतो लोकः क्व वयं तद्विलक्षणाः अलौकिकस्य वचनं लौकि कायनरोचते ३६ भोजयान्यान्गृहं गत्वा मा ते शोकोस्तु मत्कृते इत्युक्त्वाभूत्प्रतिष्ठासुस्तस्य माहेश्वरोग्रतः ३७ इ ति श्रीस्कांदोपपुराणे भक्तविलासे षष्ठितमोऽध्यायः ६०॥ ॥ ॥ श्रीअगस्त्य उवाच ततो जिगमिषुं क्वापि प दाग्रस्पृष्टपादुकं मात्रायष्टिधरं देवं नत्वा भक्तस्तमब्रवीत् १ मामेवं वद वक्तव्यं प्रतिशंकास्तु मामपि कर्त्तास्मि तद्यथा वक्ते यल्लौकिकमथापरम् २ दूरे निरस्य संदेहं कर्त्तव्यो मय्यनुग्रहः वदंतमेवं बहुधा गृहीतचरणं मुहुः ३ आस्वेति मुनिवृक्षस्य मूले माहेश्वरोवदत् घोरमाहारनियममाकर्णय सुदुष्करम् ४ ॥ ॥ ॥

नस्वदते विजातीयवचनं न प्रियंकरमिति भावः ३६ भोजयेति प्रतिष्ठासुः प्रस्थातुमिच्छुस्तस्य भक्तस्य अग्रतः पुरतः ३७ इति श्रीमानवल्यु पनामकनृसिंहविरचितायां स्कंदोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां षष्ठितमोऽध्यायः ६०॥ ॥ ॥ तत इति जिगमिषुं गन्तु मिच्छुं १ मामेति वक्तव्यं निन्दाकरं २ ३ आस्वेति मुनिवृक्षस्य अगस्त्यतरोः ४

५ नेति पञ्चेलिमं पक्वं विरसं रसहीनं आमयो रोगः ६ उद्दिष्टमिति पंचषड्डा पंचषाः बहुव्रीहौ संख्येये डच् टिलोपः पंचषाः हायना वर्षा यस्य अग्रजातो ब्राह्मणः लक्षण्यो लक्षणेषु साधुः ७ विद्येति कुलतन्तुः कुलस्यैक एवेत्यर्थः ८ स्यादिति विशस्य मारयित्वा ९ पचेति अव्यस

नान्नं न दधि न क्षीरं न सर्पिर्न मधूत्तमं मनःप्रीतिकरं विद्धि दम्भ भक्त ममाश्रतः ५ न कल्पक फलं वा मे स्वदते यस्य चे लिमं विरसं चामयकरमन्यच्छाकादिकं पुनः ६ उद्दिष्टं मनसान्नं तच्छ्रूयतां दम्भ भक्त मे अग्रजातश्च लक्षण्यः पुत्रः पंचषहायनः ७ विद्याविनयसंपन्नः कुलतंतुर्महामतिः मातापित्रोः प्रियतमः सर्वेषां नयनप्रियः ८ स्याच्चेत्तं मातु रुत्संगस्थापितं खड्गधारेण पिता विशस्य प्रक्षाल्य नखरोमादिवर्जितम् ९ पचेति पत्न्यै दद्याच्चेत्स चेदव्यसनाच्चः सा सम्यक्कुर्वीत पाकं सा तदंगैः सह भर्जितम् १० समं सैंधवमादाय दर्व्या मे दीयतां हविः एवं चेद्भुविता तृप्तिरन्य द्रोज्यमरोचकम् ११ यदि शक्नोषि तत्कर्तुमस्तु भिक्षा त्वदालये नो चेत्तत्र गमिष्यामि दातारो यत्र चार्थिनाम् १२ अर्थं श्रावयितुं चेमं तामसंधृतसंशयः कौतूहलं चेद्यशसि पत्न्याश्च न विलंब्यताम् १३ स्मयमानस्तथेत्यु क्त्वा दम्भभक्तोपि धीरधीः निःशंक मेव स्ववेश्म गत्वा भार्यामिति कथयो १४ अथाभिमुखमायांतीं सश्वेतवननायि कां मूर्तामिव निजश्रद्धां भक्तिं माहेश्वरीमिव १५ सर्वदा समनुष्याणां छायां सहचरीमिव शोकांबुधेरपारस्य संतां

ना पुत्रशोकरहिता १० सममिति अरोचकं अतृप्तिजनकं ११ १२ अर्थमिति यशसि कौतूहलं चेत्तर्हि असंधृतसंशयः सन् इममर्थं तां श्राव यितुं न विलंब्यतां पत्न्या च त्वदाज्ञाकरणेन विलंब्यतामिति अन्वयः १३ स्मयमान इति हसन् १४ अथेति श्वेतवननायिकां तदभिधानां भक्तिमित्यत्रापि मूर्तामिति संबध्यते १५ सर्वदेति सुतरां शोभ नां नावं १६

करुणावतीति अगस्त्यउवाचेत्यादिः कलः अव्यक्तमधुरः अलकाःकेशाः नीरजपत्रं पद्मपत्रं १७ नीरंध्रयोर्घनयोर्वक्षोजयोःस्तनयोर्भरेणानतमंगं यस्यास्ताहशि नीहारवत् शीतःश्वेतोहारोयस्या सा अवतुत्वामितिशेषः १८ सुकेशीति सूनास्त्रस्यकामस्य महापताके

करुणावतिकल्याणिकलकंठिप्रसीदमे १७ नीलालकेनिर्मलमंदहासेनीतिस्थितेनीरजपत्रनेत्रे नीरंध्रवक्षोजभरानतांगिनीहारहारेवतुनीलकंठः १८ सुधारसोक्तेबहुसूक्ष्ममध्येसुनासिकेसुंदरगात्रिसुभ्रु सुकेशिसूनास्त्रमहापताकेसुधांशुमौलिस्तवसन्निधत्ताम् १९ वीणागुणालापिनिवीतरोषवीरुद्भुजेविश्वजनानन्ददात्रि वीरःसमाहेश्वरवीतिहोत्रोवीरासनस्थोन्नमिहार्थतित्वाम् २० त्वयैवगुणशालिन्याभवनंममभूषितं नंदनंकल्पवल्लीवपूरिताभ्यागताशया अनुकूलंनयस्यास्तिकलत्रंसाध्विमंदिरे २१ अरण्यमेवतस्याहुःशरणंगृहमेधिनः पतिप्राणान्परित्यज्यरक्षंतिहिपतिव्रताः २२ इतिगाथाःपुराणेषुसाध्विसाक्षात्कृतास्त्वया शृणुकर्तव्यमधुनाविधिनाविहितंमम २३ सर्वदाह्यतिथिःपूज्यःगृहिणस्त्वनुशासनं दृष्टादृष्टानिभाग्यानिनश्वराण्येवपश्यतः २४ प्रायःकलत्रपुत्राश्चपशवःसर्वसंपदः अतिथिभ्योर्थितादेयानचेन्नश्यंतिहिस्वयम् २५ विषयानपरित्यक्ताःस्वयंपुंसांगतायदि शोकशूलंहृदिन्यस्यगच्छंत्येवपतिव्रते॥२६ सुधियाचेत्स्वयंत्यक्तादद्युःसौख्यमनंतकं शिविर्वपुस्त्वंश्येनायकपोतत्राणतत्परः २७ अलर्कोदात्तद्विजेनेत्रेव्याधयांकंकपोतकः

मौलिभृते वीरुल्लता १९ वीरइति अर्थते याचति २० नंदनमितिपूरिता अभ्यागतानामतिथीनां आशययेतिपूर्वेणान्वयः २१२२२३ सर्वदेति नश्वराणि नाशशीलानि २४ प्रायइति नचेन्नदीयंतेचेदित्यर्थः २५ विषयाणांनश्वरत्वावश्यंभावेन अत्यक्तनाशे नरस्यदुःख

त्यक्तेषु सुखमेवेति प्रतिपादयति सदृष्टांतंत्रिभिःविषयाइत्यादिना २६ २७ अलर्केइति द्विजेविषये अंकमुत्संगंकथास्त्रिस्त्वइमामहा
भारतादिषुप्रसिद्धाः २८ अथेति अमुष्मिन्लोकेस्वर्गेलोके २९ चिकीर्षुरिति मद्विरुद्धमद्यस्नेहादिनात्वयानैवकार्यमितिभावः ३० इति
श्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांमेकषष्टितमोऽध्यायः ६१॥ ७ ॥ ॥ अपू

अथमाहेश्वरेप्रासेकिमदेयंभवेन्मम २८ त्वदानुकूल्येननकिंचिदस्तिलोकेदुरापंत्विहमप्यमुष्मिन् चिकीर्षु
रयास्मियदत्रसाध्वीछायेवमेतदुवनीकरोति ३० इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभविलासेएकषष्टितमोऽध्यायः
६१ ॥ श्रीअगस्त्यउवाच एवंसंबोधितातेनसाश्वेतवननायिका प्रांजलिःस्मयमानाहप्रणम्यप्राणनायकम्
१ नाथसंबोधनमिदंकिमपूर्वंकृतंमयि कर्णयोर्मेसिधारेवभवद्वाटक्तिचातुरी २ सर्वदासापराधार्हशिक्ष
णीयाननुत्वया कर्त्तव्यमादिक्षिप्रंनचेत्तत्रानुकूलता ३ त्यजसद्योजनमिमंशून्यंभांडमिवांतरा दस्रभक्तस्त
तःप्रीतस्तदंसेहस्तमर्पयन् ४ तमाहेश्वरसंकल्पंतस्याःकर्णेन्यवेदयत् साध्वीतदाचमाकार्येवज्रपातसमा
क्षरम् ५ अपिस्मव्यथतेनैवगंगेवाश्मनिपातनात् आनयार्भकमत्रेतिनियुक्तोनिजभार्यया ६ जपन्पंचा
क्षरीमेवबालशिक्षागृहंययौ अथसःश्रीपतिःस्वप्नेचिन्हंकैतवकथास्या ७ कुष्टोनमःशिवायेतिचुक्रोशोच्चैःगु
रोःपुरा आहूयपृष्टेगुरुणाजगादस्वप्नविस्मयम् ८ सर्वदावतुशंभुस्त्वांदीर्घाःसंतुतवाशिषः माभैरितितमाभाष्य

र्वांवचनचातुरीमस्याकार्यकार्येस्वगुरुत्वंमन्यमानायास्तस्यावचनमवतारयति एवमित्यादि १ नाथेति पत्न्याअनुशासनीयतयानु
सरणमयुक्तमित्याह कर्णयोरिति २ ३ ४ तमिति वज्रपातसमानिअक्षराणि यत्रतादृशं ५ अपीति अश्मनोनिपातनात् ६ जपन्निति

मध्येइति कलानांनिधिंचद्रं १० ११ उपास्यइति सपर्ययापूजया १२ १३ १४ उत्थाप्येति त्वयि सतामाशिषःसफलाःसंतु गौरीपतेरनवधिः प्रसादोस्तुइत्यन्वयः १५ आयुरिति दीर्घमित्यनुषज्यते १६ १७ अभिषिच्येति असूषुयत स्वापयामास १८ आहूयामासेति तीक्ष्ण

मध्येस्थितंश्रीपतिमर्भकाणांनिधिंकलानामिवतारकाणां उमापतेस्तोत्रशतंपठंतंतत्रात्मजंभक्तवरोददर्श १० पितुर्मुखालोकनजातहर्षःजातस्मितस्तोत्रमुदाजहार सश्रीपतिर्देशिकचोदितःसन्नुच्चैस्ततांवाचयतिस्मपद्यम् ११ उपास्यएकोधिपतिःपशूनांसमर्चनीयाश्चतदीयभक्ताः प्रीतःशिवोभक्तसपर्ययास्याच्छिवप्रसादेनशुचंतरंति १२ पद्यमाकर्ण्यपुत्रोक्तंमज्जन्नानंदसागरे प्रेषणीयोगृहेबालइतितद्गुरुमाहसः १३ श्रीपतेगच्छसदनंपित्रोरानंदमावह इत्याकर्ण्योत्थितोदासःसगुरुंप्राणमत्सदे १४ उत्थाप्याघ्रायतन्मौलिंवितेनेगुरुराशिषः १५ संत्वाशिषस्त्वयिसतांसफलाःप्रसादोगौरीपतेरनवधिःसुमतेस्तुदीर्घं आयुश्चवज्रमिवतेवपुरस्त्वरोगंऐश्वर्यमक्षतमुपैतुकुलंचवृद्धिम् १६ दत्त्वभक्तःसमादायगुरुणाविहिताशिषं नीत्वालयंस्वभार्यायैदत्त्वाहत्वर्यतामिति सुगंधिनातमभ्यज्यतैलेनतनयंसती १७ अभिषिच्यसुखोष्णेनवारिणावारिजेक्षणं भोजयित्वानिजोत्संगेलालयित्वाप्यसूषुपत् १८ आहूयामासभर्त्तारमचंचलमनाःसती सतीक्ष्णाधारासिधरःसहसांतिकमाययौ १९ भूषितंसर्वगात्रेषुधृतभस्मत्रिपुंड्रकं दृढंजहारकरयोःपाणिभ्यांपादयोरपि २० साध्विभैक्षमहाभिक्षोर्माभूद्वाष्पेणदूषितं पत्युक्तेश्वंस्मरच्छंभुंसाश्वेतवननायिका २१ उदस्तदक्षोनाविंदत्भक्तःस्व

धारंअसिंधरतीतिसः १९ २० साध्वीति भैक्षंभिक्षेत्यर्थःसमूहस्यात्रासंभवात् २१ उदइति तदक्षः तन्नेत्रं उदः उदकंनाविंदत् नलेभेइ

२३ रुधिरमिति करके कमंडलौ २४ पचेति द्वयं शंभोः भक्तिपरीक्षेवेतिकृतः आशयो यया २५ पचतीति धात्री माता २६ २७ २८ २९
३० कांडेति कर्मकांडोपासनाकांड द्वयार्थके स्वर्थः पादुके मुहुः शब्दब्रह्ममयः आरावोययोस्तो शब्दवन्मणिविशिष्टो नूपुरौ यस्मिन्कर्मे
णि तथाधृत्वा ३१ भस्मेति भस्मनः अंगरागो यस्य तादृशः अलं अर्जुनं श्वेतं अल्लकं कौपीनं बिभ्राणः डमरोः ध्वनितस्य आटोपेन मुखरीकृतानि

अथोन्नमःशिवायेति खड्गेनाखंडयच्छिरः ततःपादौ ततःपाणी श्रीपतेर्विचकर्त्त च २३ रुधिरं नूतनं चापि क
रके न्यस्य दापयत् त्वचमाच्छिद्य मुंडं च नखकेशादिवर्जितम् २४ पचेति भार्यामवदत्सा च साध्वी तथाकरो
त् द्वयं भक्तिपरीक्षैव शंभोरिति कृताशया २५ पचति स्म शिरो धात्री गृहीत्वा क्षिप्रमर्भकं मरीचैर्जीरिकाद्यै
श्च कुस्मनिवदलैरपि २६ सद्यो घृतेन बहुना भर्जितं समसैंधवं अर्भकांगमशेषं च पचति स्म पतिव्रता २७
संपन्नमिति भर्त्तारमुवाच मुदिता सती उपलिप्यालयं सम्यग्भैरवं प्रत्यपालयत् २८ भक्तः शिवालयं गत्वाम्
लेमुनितरोस्थितं महाभैरवमाहेदं संपन्नं समितं हविः २९ आनीतासि सुचिरं देवमा विलंबो विधीयतां इतित
द्वाक्यमाकर्ण्य हरो माहेश्वराकृतिः ३० कांडद्वयार्थके धृत्वा पादयोः पादुके मुहुः शब्दब्रह्ममयाराव निक्वणन्म
णिनूपुरम् ३१ भस्मांगरागो बिभ्राणश्चालमल्लकमर्जुनं डमरुध्वनिताटोपमुखरीकृतदिङ्मुखः ३२ रटत्क
रोटिसाहस्रकंठसूत्रभयंकरः दधानः सशिखं शूलं स्फुरत्फणिककुंडलः ३३ ७ ७ ७

शब्दायमानानि दिङ्मुखानि यस्य ३२ रटन् शब्दवत् करोटिनां मुंडानां सहस्रमेव साहस्रं यस्मिन्तादृशेन कंठसूत्रेण भयंकरः मुंडमालाध
रइत्यर्थः शिरोस्थिनि करोटिः स्त्रीत्यमरः सशिखं सज्वालं स्फुरंतः फणिनो ययोस्ते स्फुरत्फणिककुंडले यस्य तथा ३३

रोचनेति ललाटस्थितत्वेनरोचनातिलकश्रियंबिभ्रत् तार्तीयीकं तृतीयंविलोचनंयस्यतादृशः कपालमालिकायानादेयासुतादृशीभिर्जटाभिस्तंभिताः कुंतलायेन ३४ अरुणेति क्रोधेन अरुणापांगकणिकयावित्रासितंजगत्त्रयंयेन तदालयंदभ्रभक्तगृहं ३५ अथेति अवनिज्य प्रक्षाल्य निजिर् शौचपोषणयोः तदीयंजलमितिशेषः ३६ सुवर्णेति अस्यपादारविंदेसुवर्णपुष्पादिभिःपूजां विधाय भगवं

रोचनातिलकश्रीभृत्तार्तीयीकविलोचनः कपालमालिकानादजटोत्तंभितकुंतलः ३४ अरुणापांगकणिकावित्रासितजगत्त्रयः आलंब्यदभ्रभक्तस्यहस्तमागात्तदालयम् ३५ अथावनिज्यांघ्रिसरोरुहद्वयंतदीयमाधायसुवर्णभाजने दधास्मूर्ध्नातदपःस्वभार्ययाजमादधन्योस्मिचिरादपीतिसः ३६ सुवर्णपुष्पैरपिचंदनेनविधायपूजामपिदभ्रभक्तः पादारविंदेभगवत्तमस्यप्रदक्षिणीकृत्यननामभूयः ३७ उपवेश्यासनेहैममायामाहेश्वरंहरं रंभापत्रद्वयंसाग्रंविदधेविपुलंतले ३८ पशुमांसोपहारंतत्पात्रेपूर्वमुपस्तृते ददौभक्तिमतीसाध्वीपश्चाद्दन्नघृताप्लुतम् ३९ कर्पूरवासितंहस्तेदभ्रभक्तोप्यदाज्जलं अथमाहेश्वरोमौलिंचालयन्नाहतंपुनः ४० पक्वं शीर्षंनपश्यामियन्मेप्रियतमंभवेत् तौदंपतीतथाभीतौपश्यतःस्ममुखंमिथः ४१ पशुशीर्षंततोधात्रीकृतपाकंचभर्जितं स्वामिनेप्रददौसास्मैतत्सात्रेपर्यवेषयत् ४२ उक्तास्त्वमृतमित्याहभुज्यतामितितापसं भैरवःप्राहतंभूयःत्वराकार्यानमेत्वया ४३ शृणुचैवंवचोभक्तनवेत्सिनियमंमम नाश्नीयामेकएवाहंक्वापिचंडालकर्मि

तंप्रदक्षिणीकृत्य भूयोननामेत्यन्वयः ३७ ३८ पश्विति पूर्वंउपस्तृते अभिघारिते ३९ कर्पूरेति माहेश्वरः तंपुनःआहेत्यन्वयः ४० पक्वमिति यत्शीर्षं प्रियतमं अतिशयेनप्रियं पश्यतःस्म अपश्यतामित्यर्थः लट्स्मइतिस्मयोगाद्भूतेलट् ४१ पश्विति धात्र्यामात्राकृतःपाको

अभ्यागतइति अतिथिरन्योवा कश्चिदाहूयतामित्यन्वयः ४५ ४६ सांजलिरिति नत भुक्तशेषंमयिदीयतांप्रसाद बुद्ध्येतिशेषः ४७ दभ्रे ति भवानेवभक्तःतत तस्मात् त्वयैवस्थीयतामित्यर्थः ४८ ४९ ५० शिलेतितत् तस्मात् विलंबः कालयापनमास्त्वित्यर्थः आस्वतिष्ठ ५१ ५२ तमिति

अभ्यागतोतिथिर्वान्यःकश्चिदाहूयतामिह यावन्नायातिसाक्ष्येकोमयातावन्नभुज्यते ४५ इत्युक्तोबहिरागत्यः विचिन्वन्परितःक्वचित दभ्रभक्तोनवेक्ष्यान्यंभक्तंप्राप्तस्तदंतिकम् ४६ सांजलिःप्राहनैवास्तिकापिभक्तःप्रदृश्यते अनुत्तमाहुश्चाभोज्यंभुक्त्वातद्दीयतांमयि ४७ दभ्रभक्तमथोवाचदेवःपरमभैरवः भक्तोभवान्नकोप्यन्यःस्थीयतांभोजनायतत ४८ वधूमुखमथालोक्यदभ्रभक्तोप्युवाचतं विज्ञप्तिःश्रूयतांस्वामिन्आजन्मास्तिव्रतंहितत् ४९ भुक्तवस्तुमहत्त्वेवभुज्यतेनुदिनंमया शिलान्यथाचेद्भोक्तव्याकथमेवंविधीयताम् ५० शिलाभुजावाभवताभुक्तिर्भक्तैःसहोत्तमा विलंबोमातदास्त्विहनस्याच्चेदप्यपारणा ५१ पंक्तौमाहेश्वरस्याथप्रीतयेभोक्तुमुद्यतः दभ्रभक्तःशिवंस्मृत्वाशिलाकबलमाददे ५२ तंगृहीतास्नकबलंनिरुध्याहपुनर्हरः आस्मृतंकिंचिदधुनाविस्मृतंयत्सुराक्षुधा ५३ अस्तिहिश्रीपतिर्नामतवपंचषहायनः पुत्रःसुभोजनेप्राप्तेकथमत्रनदृश्यते ५४ भुक्तपूर्वंचनमयासदनेपुत्रवर्जिते सर्वशास्त्रनिषिद्धंतदपुत्रगृहभोजनम् ५५ सरःसरोजेनविनाकृतंयथाविनाशशांकेननभस्थलंयथा अदृष्टसूर्यंदिवसंयथातथानिकेतनंभातिनपुत्रवर्जितम् ५६ अलंकारोमुखस्याक्षिवेदविद्याद्विजन्मनः पातिव्रत्यंकुलीनायाःवेश्मनोभूषणंसुतः ५७ यःस्व

आः इतिस्मृतौ अव्ययम् ५३ अस्तीतिपंचहायनःपंचवार्षिकः ५४ ५५ ५६ ५७ यस्येति सहनभुंक्तेस्वेनेतिशेषः श्वभोजनंश्वुनकभक्षण अतःसःश्वपाकी

५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ विलोकयेति विलंबेन कृतं विलंबो न कर्त्तव्य इत्यर्थः ६५ ६६ ६७ ६८ सिद्धार्थेति सिद्धार्थाः सर्षपाः तदादिमंगलद्रव्यगंधीनी त्यर्थः पिनाकधनुषा शिवेनेव ६९ अंबेति निद्रालुः निद्राशीलः स्पृहिगृहीत्यादिना आलुच्प्रत्ययः ७० दिवीति

आच्छिद्य हस्तात्पितुराददानो बालो घृताक्तं कवलं मुखे स्वे करोति चेदत्र तएव मातुस्तयोर्मुदा ब्रह्मसुखं न तुल्यम् ५९ मधुरं गृह्णतः सूनोस्त्यजं कटुभोजनं मुखचालनमालोक्य मोदेते न नु दंपती ६० अहो दयाविहीनोसि कुलतंतुं कुमारकं उद्युक्तोसि विहायैव भोक्तुं भक्त कथं तराम् ६१ कथं वा ते दया नास्ति श्रीश्वेतवननायिके भर्तुर्भोजनकाले त्वां पुत्रं नाह्वयसे यतः ६२ दत्र भक्त बहिर्गत्वा बालमाह्वयतां द्रुतं त्वमंकणे वा गोष्ठे वा क्रीडते हसते सुतः ६३ विलोकय विलंबेन कृतमित्यन्वशास्तैा अन्योन्यालोकितमुखौ तौ माहेश्वरशासनात् ६४ यथा नियोगं तत्कर्त्तुं शासनं निर्गतौ बहिः शिक्षाशालामुखौ भूत्वा दंपती ह्वयतां सुतम् ६५ श्रीपते तूर्णमायाहि भोक्तुं माहेश्वराज्ञया आनंदयकलालापैः आवामप्यमृतैरिव ६६ ताभ्यामिति त्रिराहूतः श्रीपतिः शिवशासनात् वीथ्याया विरभूद्बालः सर्वाभरणभूषितः ६७ सिद्धार्थजीरकमरीचिनवाढ्यगंधीन्यंगानि भूषणकलापविभूषितानि बिभ्रत्पिनाकधनुषेव कृताभयश्रीस्सश्रीपतिः पुरतएव बभूव पित्रोः ६८ अंब निद्रालुरंकेते कदाहं निर्गतो बहिः इत्यालपन्मुहुस्ताभ्यामाश्लिष्यत मुदार्भकः ६९ दिविदुंदुभयो नेदुः पुष्पवृष्टिश्च खादभूत् रोमांचितांगी गिरिजा तद्भक्तिं श्लाघते स्म सा ७० शंभुरंतरधात्सद्यो महाभैरवरूपधृक् सहैव पश्चुमांसेन पात्रं तदवशेषितं

खात् आकाशात् श्लाघतेस्म शश्लाघे इत्यर्थः ७१ शंभुरिति अंतरधात् अंतर्धानं जगामेत्यर्थः ७२

अथेति बालस्य आलिंगनेन निर्वृतौ सुखितौ ७२ ताविति विस्मयेन अद्भुतेन आविष्टं प्रविष्टं हृदयं ययोस्तौ विचिन्वातेस्म अन्वेषणं
चक्रतुरित्यर्थः ७३ ७४ ७५ ७६ जन्मनीति अपदानं कर्मवृत्तं ७७ समागममिति उदीक्षंतौ ऊर्ध्वं पश्यन्तौ ७८ ७९ ७

अथ तौ दंपती भक्त्या बालालिंगननिर्वृतौ अंतर्भोजयितुं देवं माहेश्वरमुपागतौ ७२ तौ भैरवमपश्यंतौ मांस
मप्यर्पितं पशोः विस्मयाविष्टहृदयौ विचिन्वातेस्म सर्वदा ७३ गतस्य लाभेन सुतस्य नेमतुर्दत्तं तथाप्रापतु
रेवदंपती अदर्शनेनास्य विभोर्यथा शुचं महत्तमं तापमवापतुश्चिरात् ७४ उपेक्षसे कथं शंभो भक्ताविव्यश्रु
वर्षिणौ ७५ जन्मन्यन्यत्र पूजायां शंभोर्विघ्नः कृतो महान् इति संचिंत्य संचिंत्य तच्चापदानमस्य तत् ७६ समा
गममुदीक्षंतौ दत्तदृष्टी बभूवतुः ७७ अथाविरासीद्भगवान् दयानिधिः पुरस्तयोर्देवगणैरभिष्टुतः सहैव गौ
र्यागजवक्त्रशक्तिभृन्निषेव्यमाणो वृषभोपरिस्थितः ७८ जयेति रक्षेति विलोकयेति देव प्रसीदेति पुराणवा
ग्भिः अभिष्टुतश्चंद्रकलावतंसः श्रीदभ्रभक्तातिकमाससाद ७९ संपूजितस्तेन च भक्तिपूर्वं भार्यासमेतस्य
च तस्य धात्र्याः वितीर्य मुक्तिं विबुधैर्दुरापामंतर्दधे शंभुरचिंत्यभूमा ८० चरितं दभ्रभक्तस्य ये शृण्वंति पठं
तिका पार्वतीशप्रसादेन ते तरंति भवार्णवम् ८१॥ ॥इति श्रीस्कांदोपपुराणे भक्तविलासे द्विषष्टितमोऽध्यायः
६२॥ ॥ ॥श्रीअगस्त्य उ॰ अनवद्येषु भोगेषु करस्थेष्वपि निस्पृहाः ये चेति केवलं शंभुं तेषां मुक्तिर्न दुर्लभा १

फलस्तुतिपूर्वकमुपसंहरति वितीर्येति वितीर्य दत्वा अचिंत्यः चिंतयितुमशक्यः भूमा बहुत्वं यस्य पादोस्य विश्वाभूतानि इति श्रुतेः ८० ८१ इति
श्रीमाननल्युपनामकनृसिंहविरचितायां स्कंदोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां द्विषष्टितमोऽध्यायः ६२॥ ॥संप्रति

सत्सामपिभोगसामग्र्यांतामुपेक्ष्य येकेवलंशिवमेवार्चयंति तेषांसुलभामुक्तिरित्याह अनवद्येष्विति १ अत्रार्थेपुरावृत्तमवतारयति इति हासमिति क्षमावतः तन्नामकस्य २ पुरमिति महोदयं कुशपौत्रेण वसुनानिर्मितंनगरं वसुश्चक्रेमहोदयमितिरामायणेदर्शनात् ३ तत्रेति अपरः अन्योरामइव दाशरथिरिवेति गुणसमृद्धिकथनमुपमालंकारस्यविषयः तेनशौर्यातिशयोव्यज्यते रामःशस्त्रभृतामहमि तिभगवद्गीतावचनात् ४ आहुरिति पर राष्ट्रेषु शत्रुराज्येषुवदान्यो बहुप्रदः ५ आम्नायेति आम्नायाःवेदाः आगमाःशास्त्राणितेषांमर्मे

इतिहासमिहप्राहुरार्याःशिवकथाविदः चरितंवार्यतेयत्रक्षत्रियस्यक्षमावतः २ पुरंमहोदयमितिख्यातम स्तिजगत्त्रये नामांतरंचतस्याहुर्वीनीरपुरमित्यपि ३ तत्रकश्चिदभूद्राजाविक्रमोन्मूलिताहितः क्षमावानिति विख्यातःश्रीमान्नामइवापरः ४ आहुःश्रीधेरनामानंपरराष्ट्रेषुयेनृपाः सराजानीतिचतुरःवदान्योब्राह्मणप्रि यः ५ आम्नायागममर्मज्ञःसर्वक्रतुषुदीक्षितः सर्वसंशयसंछेत्तासदसस्पतिसंमतः ६ सदासंपूर्णकोशश्च सामात्यबलवाहनः गृहेषुतस्यपर्यंकाःनवरत्नविचित्रिताः ७ पयःफेनोपमाःशय्याःदुकूलास्तरणोज्ज्वलाः श तसाहस्रसंख्याताःश्यामाहेमरुचस्त्रियः ८ करदैरन्वहंदत्तंवर्द्धतेमेरुवद्धनं ससर्वंतृणवत्यक्त्वाशिवमेवसमर्चयत्

रहस्यंजानातीति तादृशः दीक्षितः संजातदीक्षः सदसस्पतेः सभापतिनाम्नाप्रसिद्धस्य शिवस्यसंमतोभक्तः ६ सदेति सम्यक्पूर्णःकोशः धनौघोयस्यतादृशः अमासहसमीपेवा तिष्ठन्तीत्यमात्यामंत्रिणः बलानि सैन्यानि वाहनानि हस्त्यश्वादीनि तैःसहवर्ततइति त था ७ पयइति पयसोदुग्धस्य फेनः डिंडीरः उपमायासांतथाविधाःशय्याः किंचदुकूलानां श्वेतपट्टवस्त्राणांआस्तरणे रुज्ज्वलाः प्रकाशमानाः श्यामाःषोडशवार्षिक्यः हेमरुचः सुवर्णकांतयः ८ करेति करंराजग्राह्यधनंददतीतिकरदाःस्वाधीनाइत्यर्थः तथावि

विशेषविज्ञप्तिरियम् ।

द्वितीयसंस्करणे मुद्रितस्य भारतग्रन्थस्य चयमुपनायां संख्यायामारब्धमस्माभिस्तृतीयसंस्करणमस्य । अधुना च प्रथमसंस्करणग्राहका द्वितीयसंस्करणग्राहकाश्च तुल्यमेव भारतखण्डं प्राप्नुवन्ति । तृतीयसंस्करणे मुद्रितानां भारतस्य खण्डितखण्डानां मुद्रनात् परं द्वितीयसंस्करणमुद्रितानि सर्वाख्येव भारतस्य साम्प्रतं विद्यमानान्युत्तरखण्डानि दातव्यानि युगपदेव ग्राहकेभ्यः । प्रावृडन्ते शरदि वीख्येव संस्करणानि युगपत् परिसमाप्तिमागमिष्यन्तीति आशास्महे । कतिपयसंख्याश्च भारतस्याधुनापि वितरणीयाः सन्ति । पुनः संस्करणमस्य च नो भावि स्थिरमेतत् । विज्ञापयामोऽतः प्रेप्सवः कृपयावेदयन्त्वाशु । प्रेषणव्ययादिकञ्चयथावत् ।

दातव्य भारत कार्य्यालयः

कलिकाता। श्रीप्रतापचन्द्र रायः

Printed by Kāli Dāss Sen, at the Bhārata Press,

No. 1, Rājā Gooroo Dāss' Street, Calcutta.

१० ११ १२ जानीहीति सर्वप्राणिभाषाज्ञानं तवास्त्विति वरं ददावित्यर्थः अत्र हेतुः मदनुग्रहादिति नन्वेतावता किं जातं अत आह यद्य
दिति यद्यद्वस्तु वाञ्छसि तत्तद्विधास्यामि संपादयिष्यामि तत्र साभिप्रायमहमर्थे विशेषणं सर्वकृदिति सर्वं करोतीति सर्वकृत सर्वकर्तुः

जपन्मंत्राक्षरं नित्यं दिवसान्यतिवाहयत सविसृज्याखिलान्भोगान्तपसे राज्यमास्थितः १० संप्रार्थितश्च सचि
वैः प्रवेशाय पुनः पुरे नानुमेने स्वयं राज्यं शिवपूजाविघातकृत ११ ततः शिवाज्ञया स्वप्ने क्षमावान्शासितो भवत्
अधिशाधि महीं शत्रून्जहि पालय च प्रजाः १२ जानीहि सर्वजन्तूनां भाषाश्च मदनुग्रहात् यद्यद्वाञ्छसि तत्तेहं
विधास्यामि च सर्वकृत १३ यथावच्छासनं शंभोश्चिकीर्षन्नथ भूपतिः प्रविवेश पुरं भूयः सचिवैश्चाभ्यषिच्यत
१४ विधिवत्पालयामास स धेनूर्ब्राह्मणानपि अजयद्विविधैर्यज्ञैरध्वराधिपतिं हरम् १५ पूजयामास विधिवद्भ
स्म रुद्राक्षधारिणः क्वचिन्मृत्ताभरं दृष्ट्वा भस्मोद्धूलितविग्रहम् १६ प्रणमन्स्रजकं तेन प्रणतस्तमतोषयत् अ
वंध्यसस्या भूरासीत्स्वधर्मनिरता जनाः १७ तस्मिन्सिंहासनारूढे क्षमावति महीपतौ सहालास्यशमाहात्म्यश्रु
त्वा तस्मिन्निविष्टधीः १८ सस्मार मनसा तस्य नाम दिव्यं क्षुतादिषु गोपिकातनयः कश्चिद्धूणभद्रसमाह्वयः॥
१९ संनिधौ सुंदरेशस्य संजगौ धनवाञ्छया त्रिसंध्यं वीणया गायंस्तस्य लीला मनोहराः २० ॥

सर्ववस्तुसंपादनं न विस्मयायेति भावः १३ यथावदिति शंभोः शासनं यथावत् यथोपदेशं चिकीर्षन् कर्तुमिच्छन् अभ्यषिच्यत
अभिषिक्तः राज्याधिपत्य इति शेषः १४ १५ पूजयामासेति भस्मरुद्राक्षधारिणः शिवभक्तानित्यर्थः १६ प्रणमन्निति तेन स्रजके
न प्रणतः नमस्कृतः सन् तमतोषयदिति अन्वयः १७ १८ सस्मारेति क्षुतादिषु क्षवादिषु आदिपदेन जंभादिपरिग्रहः १९ २०

२१ देहीति चेराय चेरापरपर्य्यायायक्षमावतेराज्ञे २२ २३ २४ २५ २६ अश्रुत्वन्निति प्रतिदिनंजायमानस्यनूपुररवस्य अस्मिन्दिने श्रवणाभावात् आत्मापराधेनैवशिवस्तथा चकारेतिनिजापराधानुमानेनस्वमात्मानंअपराधिनंमेने २७ निजेति कौक्षेयकंखड्गं खड्गकौक्षेयकौसमौइत्यमरः त्यरुण त्वनितरांरुरोध २८ सुंदरेति सुंदरस्यप्राग्वर्णितस्यप्रधानभक्तस्य स्तुतिषु स्तवेषु सक्तेनमयाताण्डवं

देवमानंदयामासमीनाक्षीरमणंविभुं स्वप्नेथबाणभद्रस्यददौपत्रंकरेहरः २१ देहिचेरायतद्दत्तंगृहाणद्रविणंमहत् इत्यादिश्यतिरोभूतेदेवेसभयमुत्थितः २२ बाणभद्रःकरेदृष्ट्वापत्रमाश्चर्यवानभूत् मदुरांयपुरंप्राप्यसततसत्रंक्षमापतेः २३ दत्वाचिन्हैर्विनाराज्ञादत्तंधनमवाप्तवान् बाणभद्रोथमधुरांधनंयावदपेक्षितम् २४ गृहीत्वाप्रययौहृष्टःपथियानैर्यथानृपः २५ पूजावसानेनुदिनंपुरारेःसन्नृत्यतोनूपुरशिंजितानि आकर्ण्ययन्मोदकृताश्रुवर्षैः कालंनिनायक्षणवन्महात्मा २६ सकदाचनपूजायांसमाप्तायामुपागतः अश्रुत्वन्नूपुरवंमेनेस्वमपराधिनम् २७ दोषस्यनिष्कृतिःशंभोःप्राणत्यागइतिस्मरन् निजोदरंविनिर्भेत्तुंदधौकौक्षेयकंकरे २८ न्यरुणत्साहसंतस्यवृषारूढोमहेश्वरः सुंदरस्तुतिसक्तेनविस्मृतंताडवंमया संख्यतेसुदरेणास्तुसहितस्तेनसर्वतः २९ स्थलेषुसेवमानोमांपरांप्रीतिमुपेष्यसि आगमिष्यसिकैलासेयस्मिन्कालेससुंदरः ३० तदामदाज्ञयाकश्चिच्चतुर्दंतोमहागजः भविष्यतिसमीपेंतेतमारुह्यामुनागजम् ३१ ४

उद्धतनृत्यंप्रदोषेषुप्रतिदिनंक्रियमाणं विस्मृतं मधुरोद्धतभेदेनतद्द्वयंद्विविधंपुनः लास्यतांडवभेदेननाटकाद्युपकारकमितिदशरूपकोक्तेः स्त्रीकर्तृकंनृत्यंलास्यं पुंस्कर्तृकं तांडवमितिविवेकः २९ स्थलेष्विति यस्मिन् यस्मिन्कालेसुंदरः आगमिष्यतीतिशेषः तदात्वमपितेनैव

सहागमिष्यसीतिसंबंधः ३० तदागमनकालस्यचिन्हमाह नदेति चतुर्दंतः ऐरावतकुलीनः अमुनासुंदरेणसह ३१ वपुषेति सचिवे षु मंत्रिषु आरोपितानिक्षिप्ता क्षितिः लक्षणयाभूभारोयेन ३२ ३३ ३४ महोदयइति शतंमन्यवः क्रतवोयस्यसः शतमन्युरिंद्रः तस्यते जइव तेजोयस्यसः मन्युर्दैन्येक्रतौक्रुधीत्यमरः ३५ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलास

वपुषायाहिमत्स्थानंइत्युक्तांनरधाङ्गरः क्षमावानथसंतुष्टःसचिवारोपितक्षितिः ३२ ग्रतस्थसुंदरंद्रष्टुंसभ्य स्त्यबलवाहनः ३३ हालास्यनाथंचचिदंबरेशंद्रोणीपुरेशंचनिषेव्यमार्गे संप्राप्यसश्रीकमलालयंचस्तुत्वाह रंसुंदरमित्रमासील् ३४ ससेनसर्वत्रनिषेव्यशंभुंप्रस्थाप्यमित्रंकमलालयाय महोदयेपूर्ववदेवराज्यंशशा सभूयःशतमन्युतेजाः ३५ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेत्रिषष्ठितमोऽध्यायः ६३॥❀ ॥ ॥श्रीअग स्त्यउवाच श्रीकर्मयेप्रकुर्वंतिध्यायंतःशंकरंविभुं शोकमोहविनिर्मुक्तास्तेयांतिशिवमंदिरम् १ आसीद्द्रो णपुरीनाथवामांगस्तन्ययायिनः दयालवास्तविज्ञानोगणनाथाव्हयोर्जितः २ श्रीकर्मणिनियुक्तोभूद्गुरुणा परमेश्वरे स्वरूपंतत्रपप्रच्छप्रणम्य परयामुदा ३ गौरीत्वतीयतनयःसततस्मैतदुपादिशत् गुहपादाब्जभजनंनित्यं

प्रकाशिकायांत्रिषष्ठितमोऽध्यायः ६३॥❀ ॥ ॥शिवध्यानपूर्वकंश्रीकरंकर्मकुर्वतांसर्वानर्थनिवृत्तिपूर्वकमोक्षप्राप्तिरित्याह श्री कर्मेति श्रीकरंचतत्कर्मेतिमध्यमपदलोपीसमासः श्रीशब्देन विपुलभोगसामग्रीसिद्धिः मुक्तिश्चेतिद्वयंतज्जनकं कर्मश्रीकरमि त्यनुपदमेववक्ष्यते शोकमोहाभ्यांविनिर्मुक्ताः ब्रह्मात्मैक्यभावनयारजस्तमःसंबंधाभावेनसत्त्वैकनिष्ठतयेतियावत् तरतिशो कमात्मवित् तत्रकोमोहःकःशोकएकत्वमनुपश्यतइतिश्रुतेः ज्ञानिनइत्यर्थः ज्ञानप्राप्तिश्चसत्वोद्रेकाधीनासत्वात्संजायते

ज्ञानमितिस्मृते इतिवेदांतसांख्याभ्यामनुमतमेवरसिकानामपिमते तस्यैवकादाचित्काभिव्यक्तिविषयस्यरसरूपताङ्गीकृता यदैतत्सु कृतंरसोवैसः रसंह्येवायंलब्ध्वानंदीभवतीतिश्रुतेः आकरेष्वपि सत्वोद्रेकादखंडस्वप्रकाशानंदचिन्मयः इत्यादिना अयमास्वाद्यते रसइ त्यंतेन भग्नावरणाचिदेवरसः यथाशरावादिनापिहितो दीपस्तन्निवृत्तौ सन्निहितान्पदार्थान्प्रकाशयति स्वयंच प्रकाशते तथाऽ अज्ञानसंवलितमात्मचैतन्यंविभावादिसमवधानेन तन्निवृत्त्यास्वयमेव स्वेनप्रकाशते अन्यत्प्रकाशयति चेतिपरेवस्तुतस्तस्य ज्ञाप्यत्वमपिनेतिकारकज्ञापकाभ्यामन्यत्क्वचिद्दृष्टमितिचेन्नक्वचिद्दृष्टमित्यादिनास्पष्टमेव एतस्यसर्वस्य ज्ञानस्यरूपतयाऽज्ञानस्यच ज्ञाननिवर्त्य तयातद्रूपत्वंचशिवस्यैवेतिज्ञानंमहेश्वरादिच्छेदित्यादिनाप्रसिद्धमेव शिवमंदिरंयातिमुच्यंतइत्यर्थः १ आसीदिति द्रोणपुरीना

त्रिसंध्यमात्मलिंगार्चाभस्मरुद्राक्षधारणं स्वयंव्यक्तमहालिंगदर्शनंचप्रदक्षिणम् ५ रु
द्राध्यायजपश्चापिशिवाग्नौहविरर्पणं आतिथ्यभाग्यताख्येचचरलिंगेशिवार्चनम् ६

यस्यशिवस्यवामांगंगौरीतस्याःस्तन्यपायिनःगौरीस्तनंधयस्यगणेशस्येत्यर्थः दयालवेनकृपालेशेनप्राप्तंविज्ञानंबहुतरशिल्पशा स्त्रादिज्ञानंयेन तादृशः गणनाथाव्हया तन्नाम्ना ऊर्जितःप्रसिद्धः २ श्रीकर्मणीति वक्ष्यमाणेकर्मणिगुरुणा नियुक्तःसन् आज्ञप्तः सन् स्वरूपंश्रीकर्मणःस्वरूपंपप्रच्छेत्यन्वयः ३ गौरीति गौर्याः तनीयतनयःगणेशकुमाराभ्यामन्यः तथाप्रीतिपात्रमित्यर्थः सःगुरुः त स्मैगणनाथायतत् श्रीकर्मउपादिशत् उपदिदेशतस्यैवस्वरूपंप्रतिपादयति गुरुपादाब्जभजनमित्यादिना श्रीकर्मपरिकीर्त्तितमि त्यंतेनश्लोकदशकेन ४ त्रिसंध्यमिति आत्मनः लिंगस्य नित्यपूजागोचरस्य अर्चार्ग्चनं स्वयंव्यक्तानां स्वयंभुवां महालिंगानां पा र्थिवादीनांदर्शनं ५ रुद्रेति रुद्राध्यायस्य शतरुद्रीयस्यजपश्च सर्वपापप्रायश्चित्तमेतत् भस्मच्छन्नोभस्मशय्याशयानोरुद्राध्यायी

मुच्यते सर्वपापैरिति श्रुतेः शिवाग्नौ हरिरर्पणमिति अत्र समय मत सिद्धांतवेदिभिः श्रीमदाचार्यशंकरभगवत्पूज्यपादैः आनन्द लहर्यां स्मरं योनिं लक्ष्मीमिति श्लोके शिवाग्नौ जुह्वतः सुरभिघृतधाराहुतिशतैरित्यनेन प्रपंचितं तदेव तट्टीकाकर्त्रा लोलल क्ष्मीधरेण सम्यगेव विशदीकृतं तथाहि शिवाग्नौ शिवाशक्तिः त्रिकोणमिति यावत् तत्र संस्कृतोऽग्निः शिवाग्निः शिवायां सं स्कृतोऽग्निः शिवाग्निरिति मध्यमपदलोपी समासः बैन्दवस्थाने स्वाधिष्ठानाग्निमवयुज्य तत्र निक्षिप्य पाशांकुशाभ्यां संनिरु ध्य भुवनेश्वर्याऽवकुण्ठ्य अग्नेर्जातकर्मादिषोडशसंस्काराः यत्र क्रियन्ते स शिवाग्निरिति रहस्यम् अयमाशयः त्रिकोणे बैन्दवस्था ने स्वाधिष्ठानाग्निं निक्षिपेत् यद्यपि बैन्दवस्थानं चतुष्कोणं तथापि पुरश्चरणात्मकक्रियायां संवित्कमले त्रिकोणमारोप्य सहस्रकम

श्रीमज्जनांबुदानं घृतद्रव्यस्य समर्पणं गंधकुंकुमकर्पूररोचनादिसमर्पणम् ७ दध्याज्य क्षीरतैलाद्यैः फलैर्लिंगाभिषेचनं ॥ अशांतदीपारोपश्च पूजापात्रविशोधनं ८ ॥ ० ॥

ले बैन्दवस्थानस्थां कामेश्वरीमवरोप्य पुरश्चरणं कार्य्यमिति समयमतरहस्यमिति आचार्य्याणामाशयः इदं च योगीश्वराणां कर्म्म तत्र हविरर्पणं ममेदं मंशाख्यहोमद्रव्यत्यागः तदुक्तं गायत्रीभाष्ये भगवत्पूज्यपादैः गुहाशयब्रह्महुताशने हं कर्त्ते दं मंशाख्य हवि र्हुतं स सत् विलीयते तेनेदमहं भवानित्येष प्रकारस्तु विभिद्यते त्रेति चरलिंगे शिवभक्तादिरूपे शिवार्चनं पाद्यार्घ्यादिदानेन तेषां प्रीति जननं ६ श्रीमदिति श्रीमतां लक्ष्मीवतां जनानां अम्बुदानं जलसमर्प्पणं अयमाशयः ये धनिकाः शिवाभिषेकाय पिपासितेभ्यः पांथेभ्यो वा द्रव्यद्वारा जलपर्य्येयंति तद्धि नियोगः तस्मिन्कर्मणि नियुक्तेन अवश्यं कार्य्यमिति गंधेत्यादि रोचना गोरोचना आदि पदेन दधि दूर्वाप्रभृति मंगल्यद्रव्य समर्प्पणम् उपलक्षितम् ७ दध्येति अशांतदीपस्य अखंडदीपस्य आरोपः ८ ९

९ १० ११ शैवेति पद्मपुराणादिप्रसिद्धानां शिवसंबंधिनामागमानां अर्थश्रवणं गुरुमुखादितिशेषः तत्कोशानांतद्रहस्यार्थप्रति पादक कोशानांसंग्रहः १२ १३ पालनमिति गणाग्रणीःगणनाथः १४ महोत्सवेति बोधनात् अन्यदत्तैःस्वधनैश्चशिवयोः म होत्सवविधानंभूषणानि चकारयामासेत्यन्वयः १५ १६ उपसंहरति स्मरन्निति कैवल्यं विदेहमुक्तिं अवाप्तवान् अन्योपि य

निर्माल्यंपाद्यजातानांशंभोर्दासससमर्पणं पठनंनृत्यगीतादेरालयालेपमार्जनम् ९ नित्यंशिवपुराणानांश्र वणंश्रावणंतथा पुष्पारामविधानंचचित्रवस्त्रसमर्पणम् १० रंभादाडिमजंबीरनारिकेलादिभूरुहां उद्यानवाटीरचनंतडागरचनंतथा ११ शैवागमार्थश्रवणंतत्कोशानांचसंग्रहः निर्माणमंडपादीनांरथ वाहनकल्पनम् १२ कैंकर्यकारिणांनित्यंपोषणंदेहिनामपि अन्येषामेवमादीनांशिवप्रीतिविधायिनाम् १३ पालनंसर्वधर्माणांश्रीकर्मपरिकीर्त्तितं इत्यादिष्टःस्वगुरुणातथाचक्रेगणाग्रणीः १४ महोत्सवविधा नंचशिवयोर्भूषणानिच सधनैःकारयामासचान्यदत्तैश्चबोधनात् १५ अभून्यंगमयामासयावदायुर्ग णाग्रणीः देहावसानेदेवस्यप्रसादाद्गिरिजापतेः १६ स्मरन्गुरुपदांभोजंसकैवल्यमवाप्तवान् १७ इतिश्री स्कांदोपपुराणेभक्तविलासेचतुःषष्टितमोऽध्यायः ६४॥ ७ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ दृढभक्तिमताशंभुःसेवितोवि जितारिणा प्रसन्नइहचामुत्रप्रदद्यादेववांछितम् १ पुरंपुष्करनामास्तिप्रथितंभुवनत्रये तत्रासीन्नृपतिःश्री

द्येवंकरोति सोपिविमुच्यते इत्यभिप्रायः १७ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्र काशिकायांचतुःषष्टितमोऽध्यायः ६४॥ ॥ ॥संप्रतिजितेंद्रियेणदृढभक्तिमतासेवितःशिवःलोकद्वयसुखमपिअवश्यंदास्यती

स्याह दृढइति १ पुरमिति परांतकमिति परेषांशत्रूणांअंतकः अतएवतन्नाम्नाप्रसिद्धः जात्याशूद्रइत्यर्थः २ सइति स्त्रैणंस्त्रीसमूहः
तृणं तृणतुल्यंधियायेनतुलितमित्यन्वयः अग्रेप्येवम् ३ अजन्मेति तस्यराज्ञः हरिध्वजंसिंहध्वजं दृष्ट्वा अरय इतिशेषः अकस्मात् अ

सधीराणांचवीराणांप्रथितोग्रेसरोभुवि स्त्रैणंतृणंधनंलोष्टंयेनासीत्तुलितंधिया ३ आजन्मसिद्धवैराग्योप्या
सीत्क्षत्रियवृत्तिमान् रणेदृष्ट्वापलायंतेतस्याकस्माद्धरिध्वजम् ४ मृगराजमिवारण्येदूरेदृष्ट्वामहागजाः शत्रू
न्विद्राव्यनृपतिःव्याघ्रोमेषव्रजानिव ५ स्वविक्रमार्जितंदिव्यमध्युवासनृपासनं पुण्डरीकपुरेस्थित्वासेव
मानोनटेश्वरम् ६ कैंकर्यंबहुधातस्यवितन्वानपरांतकः तत्कैंकर्येणमुदितःचिदंबरसभापतिः ७ बभूवभं
क्तवात्सल्याद्वचःसामर्थ्यगोचरः स्वप्नेकदाचित्तंप्राहत्रिपुरारिःपरांतकम् ८ स्यात्किरीटाभिषेकस्तेजिताप
द्रवतामही इत्यादिष्टोमहेशेनतथाकर्तुमनोदधे ९ यज्वनोमेलयित्वायंपुण्डरीकपुरेस्थितान् किरीटधाः
रिणयूयंविधत्तेत्याहभूपतिः १० तेतमूचुर्महात्मानश्चोलवंशपुरोहिताः वयंनास्यस्यमुकुटंदध्मइतिसं
गताः ११ शंकितश्चस्वयंवोढुमभून्मौलौपरांतकः अथस्वप्नेनटेशानोमूर्ध्नितस्यमहीपतेः १२ न्यधत्तचरण
द्वंद्वंतदभून्मुकुटंमहत् प्रातस्तंपूजयामासुर्यज्वानोविस्मिताशयाः १३ त्वमेवभक्तइत्युक्त्वातस्माद्विभुर्यथेः
श्वरात् महानटपदांभोजविन्यासमुकुटोज्ज्वलः १४ भोगान्भुक्त्वेहनृपतिःशिवसायुज्यमासवान् १५ इतिश्रीस्कांदे

कारणादेवपलायन्ते ४ तुलयेति मृगराजमिवेति ५ ६ ७ ८ ९ यज्वन इति विधिनेष्टवंतः मेलयित्वा यूयं मामिति शेषः किरीटधारिणं मु
कुटधारिणं विधत्त कुरुतेत्यर्थः १० तेइति अंतस्यशूद्रस्य ११ १२ १३ त्वमिति ईश्वरात् यथाशिवादिव १४ उपसंहरति भोगानिति १५

इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांपंचषष्टितमोऽध्यायः ६५॥ ॥ ॥ संप्रतिमाहेश्वरसूत्रघटितव्याकरणव्यवसायादपिकालमृत्युमतीत्यमुच्यन्तइत्याह शब्दब्रह्मेति शब्दब्रह्मव्याकरणंतदेव सुधांबोधिः दुग्धसागरः तत्रवल्गतः चलतः तव्यासक्तस्येत्यर्थः चेतोमीनस्य चेतश्चित्ततदेवमीनः तस्यसदाशिवध्यानंकालएवबडिशः

श्रीअगस्त्यउवाच शब्दब्रह्मसुधांभोधौचेतोमीनस्यवल्गतः सदाशिवपदध्यानंस्यात्कालबडिशापहम् १ अस्तिवेदपुरंनाम वेदागमविदांपदं नगरंयत्रविख्याता वाणीलक्ष्म्योःसहस्थितिः २ सत्यदासाह्वयस्तत्र द्विजानामग्रणीरभूत् शिवपादांबुजेभक्तिरासीत्तस्यैवसोदरी ३ त्रिसंध्यंपूजयंश्चैवं वेदशास्त्राब्धिपारगः आराधगिरांदेवींमंत्रेणत्र्यक्षरेणसः ४ समर्चितात्द्वादशवर्षेमीश्वरीगिरांप्रसन्नाशरदिंदुनिर्मला सासत्यदासंतमपाययत्पयःसमागतास्वप्नदशांतरेस्वयम् ५ सद्यःसमुत्थितस्यासीदमृतासारवर्षिणी लहरीवच्च सांशंभोःकपर्दादिवजान्हवी ६ सगुरुंप्रातरभ्येत्यस्वप्नवृत्तंनिवेद्यच वाचाजन्मफलंकिंस्यादित्यपृच्छन्महामतिः ७ सचसंतुष्टहृदयःशिष्यंप्राहपदाननं सत्यदासकृतार्थोसिजन्मतेचरमंध्रुवम् ८ चतुर्णामपिवेदानामागमानांचनिश्चितं तात्पर्यंशिवएवेतिमुनिभिर्ब्रह्मवादिभिः ९ स्तुहितस्माद्वाभिस्त्वप्रसीदतुमहेश्वरः इत्याचार्यै [illegible]

मीनबंधनजालंतदपहंतीतितादृशंस्यात् १ अत्रार्थेपुरावृत्तमवतारयति अस्तीतिवाणीलक्ष्म्योःपरस्परविरोधिन्योरपीतिभावः २ ३ त्रिसंध्यमिति त्र्यक्षरेणवाग्भवकामराजशक्तिकूटात्मकवर्णत्रयघटितेन मंत्रेणमननात्त्राणकर्त्रा बालात्रिपुरभैरवीमनुनेत्यर्थः ४ समर्चितेतिगिरामीश्वरी सरस्वतीसत्यदासं स्वप्नदशांतरेस्वयंसमागतासतीपयःविद्यामयंक्षीरंअपाययत् पाययामासेत्यर्थः

५ सद्य इति समुत्थितस्य स्वप्नादिति शेषः अमृतस्य आसारो धारासंपातः तं वर्षतीति तच्छीला ६ ७ ८ चतुर्णामिति सर्वेषां वेदांतानाम
द्वैते ब्रह्मणि तात्पर्यमिति शिवमद्वैतं तुरीयं मन्यंते इति श्रुतेश्चेति भावः ९ १० उपसंहरति आवयइति आवयोवधि चरमवयः
समाप्तिपर्यंतमित्यर्थः सायुज्यं परमशिवाद्वैतं अवासवान् प्रासवान् ११ इति श्रीमानवस्तुपनामकनृसिंहविरचितायां स्कंदोप
पुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां षट्षष्ठितमोऽध्यायः ६६॥ ॥ ॥ अधुना यः शिवभक्तः परेषां शिवभक्तानां क

आवयोवधि गौरीशं स्तुवन्सायुज्यमाप्तवान् ११ इति श्रीस्कांदोपपुराणे भक्तविलासे षट्षष्ठितमोऽध्यायः ६६॥
श्रीअगस्त्य उ॰ यस्स्वयं शिवभक्तोपि शिवचिन्हभृतामपि न कदाप्यपराधः स्यादपराधे त्यजेदसून् १ राज्ञां चोलान्वय
भुवां राजधानी महीयसी अस्त्यामोदपुरं नाम तत्राभूद्धर्मकेतनः २ भोगे शक्रसमो राजा त्यागे निधिपतेः समः योगे च क
पिलप्रख्यः यामेष्वर्चितनिर्जरः ३ स निर्जित्य दिशः सर्वा एकवीरो महीपतिः ईजे विश्वजिता देवं क्रतुना परमेश्वरम् ४
स्वमातुः कुलदेवस्य श्रीगोत्रस्थलवासिनः कैंकर्यं सुमहत्कुर्वन्शिवभक्तान पालयत् ५ विंध्यपर्वतसंकाशा दिग्दंतिकुलं
संभवाः सदामदमुचस्तस्य द्वार्यासन्द्विरदोत्तमाः ६ तत्सादातरथाश्वीयसंख्यानं केन वर्ण्यते एतावत् ज्ञायते सर्वं मंदुरावि

दापि द्रोहं न करोति सति कदाचिदपराधे स्वयं प्राणांस्त्यजति सोप्यवश्यं मुच्यत इत्याह य इति १ इति हासं प्रस्तौति राज्ञामिति राजधा
नी राजानो धीयन्ते यस्यामिति व्युत्पत्त्या प्रधाननगरी राज्ञां राजधानीति कथ्यत इति स्मरणाच्च राज्ञः सार्वकालिकनिवासस्थानमित्य
र्थः धर्मकेतनः तन्नामको राजा २ भोगे इति यामेषु चतुर्षु प्रहरेषु अर्चिता निर्जराः देवा येन सः ३ स इति एकवीरः अद्वितीयशूरः ४ स्व
ति श्रीगोत्रः श्रीशैलः तस्य स्थले वसतीति तच्छीलस्य ५ ६ तदिति पादातं पत्तिसमूहः अश्वीयं अश्वसमूहः मन्दुरा वाजिशाला ७

८ कदाचिदिति यन्त्राहास्तिपकेन ९ १० ११ १२ गच्छन्निति शृङ्खलानादेनसहितः १३ १४ शिवायेति चंद्रशालायांशिरोगृहेस्थितः

वेदमार्गरताविप्राःसायुधाःसमरेभटाः दिशोजयंश्चसर्वत्रतस्मिन्भूमिंप्रशासति ८ कदाचित्तस्यमध्याह्ने प
यःपाययितुमहान् यंत्रानियुक्तोमत्तेभः प्रतस्थेसरितंप्रति ९ शिवदासइतिख्यातस्तदाकश्चिद्द्विजोत्तमः
अवगाह्यमहानद्यांधृतश्रीमज्जनोदकः १० धृतभस्मासरुद्राक्षःकदलीपत्रसंपुटे कृत्वाबहूनिपुष्पाणि
बिभ्राणोभक्तिमान्करे ११ प्रचचालप्रतिगृहंमहिम्नस्तुतिमुच्चरन् पार्श्वेतस्यागजंदृष्ट्वापथियंत्राप्रचोदितः
१२ गच्छन्तंशृंखलानादःतदानृपतिकुंजरः कदलीदललोभेनहस्ताग्रादग्रजन्मनः १३ क्षिप्रंजहारहस्ते
नब्राह्मणश्चपलायितः तेनोपमर्दितेपत्रेपेतुःपुष्पाणिभूतले १४ शिवायेतिवदंस्तानिद्विजोगान्निजमंदिरं
चंद्रशालास्थितःसर्वमपश्यद्धर्मकेतनः १५ प्राप्तंमत्वाशिवद्रोहंछेत्तुमात्मशिवःकरे दधारखड्गंसद्योभूद्दि
व्यवागशरीरिणी १६ पश्यपुष्पाणितन्मौलौतानिमासाहसंकृथाः इत्याकर्ण्यालयंप्राप्यविलोक्यहरमूर्द्धनि
१७ तानिपुष्पाणितंविप्रमनयत्तहरंपरं स्वर्णपद्मसहस्रंचददौतस्यमहीपतिः १८ गृहान्क्षेत्राणिधेनूश्चदत्वा
तद्दास्यभागभूत् गजंचतंमहेशायनित्यंश्रीमज्जनांभसः १९ सुवर्णकलशंवोढुंप्रददौधर्मकेतनः तंनंदिकेश
मपरंप्रोचुर्भक्त्यानृपंजनाः २० क्षांतोदांतोमहावीरस्तथाजगदपालयत् तस्यैवंवर्त्तमानस्यसुमहान्समयोत्यगा
त् २१ मेदिनींराजधर्मेणरक्षतोभक्तसेविनः गिरिदुर्गाणितंकिंचिद्द्विजेतुंविद्विषंनिजम् २२ चोदयामाससेनाभिःसह

धर्मकेतनोराजा १५ प्राप्तमिति स्वकीयगजेनकृतंशिवद्रोहंस्वगतंमत्वेत्यर्थः अशरीरिणीदिव्यावाक् १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३

२४ २५ २६ क्रमेणेतिजटान्वितंकंशिरः २७ ससर्वविदिति अत्रापिपूर्ववत् स्वसेनापतिकृतंतापसशिरश्छेदरूपंस्वकीयंमत्वा आत्म
शीर्षत्यागेननिजशिरश्छेदेननिष्कृतिंप्रायश्चित्तं २८ २९ ३० ३१ इतिश्रीमानवस्तुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्या

शिरांसिमौलिजुष्टानिसहस्रमनयद्विषाम् आनीतशत्रुवदनंगृहीतरिपुमोजसा २४ स्वसेनापतिमायातमा
लिलिंगमुदानृपः तदाभक्तपरीक्षार्थेहरःकौतुकमादधे २५ छिन्नशीर्षांतरेकंचिच्चकारजटयाचित ततःसंद
र्शयामासछिन्नशीर्षाणिसप्रभोः २६ क्रमेणपश्यन्राजापिददर्शेकंजटान्वितं २७ आःपापकिंवाविहितंत्वयेति
निर्भर्त्स्यसेनापतिमीशभक्तः ससर्ववित्निष्कृतिमात्मशीर्षत्यागेनमेनेदुरितस्यतस्य २८ दत्वाधनानिविप्रे
भ्यःसुतंराज्येभिषिच्यच अग्नौसंवर्द्धितेराजाप्रवेष्टुंस्वयमुद्यतः २९ मौलौनिधायतच्छीर्षमग्निकुंडांतिकंय
यौ अंतर्हितंतदाशीर्षंराजाविस्मितमानसः नैवापश्यत्तदाद्राक्षीद्वृषभारूढमीश्वरम् ३० प्रणम्यप्रांजलिर्हृष्टः
तुष्टावपरमेश्वरं दत्वाकैवल्यमेतस्मैसद्यःशंभुस्तिरोदधे ३१ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेसप्तषष्टितमो
ऽध्यायः ६७॥ ॥ श्रीअगस्त्यउ० पतितःकितवोवापिभस्मांकितमुखोयदि शिवप्रसादमिच्छद्भिःसपूज्यःशंभुव
द्भवेत् १ अस्तिभाग्याकरंनामपुरंभूतलभूषणं श्रीविहारालयेयत्रनासीत्कुत्राप्यकिंचनः २ प्रतापसूर्यनामाभूत्तत्ररा
जामहीपतिः यत्कुलद्वयजातानांदैवतंपरमंशिवः ३ बाल्यएवजिताशेषसामंतःसर्वधर्मवित् शिवभक्तान्नदानेनधर्मपर

अध्या० ६८ १

ख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांसप्तषष्टितमोऽध्यायः ६७॥ ॥ ॥संप्रतिधूर्तपतितादीनपिभस्मधारिणःपूजयतःशिवभ
क्तस्यशिववत्पूज्यताभवतीत्याह पतितइति १ पुरावृत्तंप्रस्तौति अस्तीति अकिंचनोदरिद्रः २ प्रतापेति कुलद्वयंमातापित्रोः तत्र

व्यंजनैरिति व्यंजनैः शाकसूपादिभिः प्रतिश्रयाणां अन्नशालानां सहस्राणि ५ तत्रेति चतुःषष्टिसमाः वर्षाः ६ ७ आसंगवमिति सूर्योद यानंतरं षड्घटिकापर्यंतं प्रातःकालः ततो द्वादशघटिकापर्यंतं संगवकालः तावत्पर्यंतं रसंपानकं ८ ९ १० ११ १२ द्विजइति पल्लवि

व्यंजनैःषड्रसोपेतैःशिवभक्तानभोजयत् प्रतिश्रयसहस्राणिमार्गेमार्गेचकारसः ५ तत्राधिकारिणंकृत्वापांथानाम न्नदोभवत् वर्त्तमानस्यतस्यैवंचतुःषष्टिसमाययुः ६ एकदासीदनावृष्टिःसर्वप्राणिभयंकरा तस्यान्नदातुर्नगर माययुःसकलाजनाः ७ आसंगवंनृपस्तेषांरसंदिव्यंयथेप्सितं ददावन्नंचसर्वेभ्योधारयामासभस्मच ८ जना द्वादशसाहस्रसंख्याताःप्रतिवासरं आद्वादशाब्दंबुभुजुस्तद्दत्तघृतभूतयः ९ तेनप्रीतःशिवःस्वप्नेतस्यपप्रच्छ कामितं त्वयाभोक्तव्यमागत्यपंङ्क्तिमध्येद्विजन्मनाम् १० इतीशंयाचतेस्मायंसतथेतितिरोदधे अथसुसोत्थि तोराजास्मृत्वास्वप्नस्यवैभवम् ११ दधारगात्रेरोमांचभक्त्यापरवशोभवत् अथमासत्रयेतीतेमध्यान्हेगिरि जापतिः १२ द्विजःपल्लविकोभूत्वातद्द्वारमाययौ श्रोत्रियाणांद्विसाहस्रंतस्यपंक्तौनिवेशितम् १३ नखक्षतांकितपार्श्वमध्येदंतक्षताधरः लाक्षावीटिरसांकेनसहरिद्रेणवाससा १४ आवृतोगजकृत्त्येव मृष्टार्द्रतिलकोलिके भस्मोद्धूलीकृतांलेखामाविभ्राणोमुखांतरे १५ खादंस्ताम्बूलकबलमपांगेरुन्नत स्त नीं आलोकयनजन्हुसुतांवहन्पर्युषितस्रजम् १६ पप्रच्छान्नकिमस्तीतिगिरागंभीरयाकिल प्रतापसूर्यस्त

कोविटः १३ नखेति सहरिद्रेण हरिद्रासहितेन १४ आवृत्तइति गजकृत्त्येव गजचर्मणेवस्थितेनेत्यर्थः अलिके भाले मृष्टं मार्जितं आ र्द्रतिलकंयेनमुखान्तरेमुखमध्ये १५ खादन्निति जन्हुसुतांजटास्थितांगंगामित्यर्थः पर्युषितस्रजमुपभुक्त पुष्पमालाम् १६ १७

सइति अग्रजन्मनां ब्राह्मणानांमध्येतेषामेवविशेषणं वैश्वानरंस्तुवतामिति अहंवैश्वानरोभूत्वेतिमन्त्रेणेतिभावः १८ १९
२० २१ भुज्यतामिति ईर्ष्या अक्षमातया सहितं यथातथापश्यंतीति सेर्ष्यदृशः २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ इतिश्री

सतंप्रवेशयामासपंक्तिमध्येद्विजन्मनां मध्येवैश्वानरंदेवंस्तुवतामग्रजन्मनाम् १८ शृंगारस्येवलहरीत
स्याभूद्वैखरीगिरां अपाङ्गयोयमायातद्रूसपश्यन्मिथोद्विजाः १९ निवेशयित्वास्वस्थानेपादौप्रक्षाल्यभूप
तिः आनर्चचंदनैःपुष्पैःनृपतिर्धूर्तशेखरं २० राजभार्यातुतस्यान्नंसक्षीरंपर्यवेषयत् अथराजाददौहस्तेपी
तस्तोयंसशीतलम् २१ भुज्यतामितिचोवाचद्विजास्सेर्ष्यदृशोभवन् मायाधूर्त्तोनृपंप्राहदधानश्चोदकंक
रे २२ ममप्रियतमादासीह्यारितिष्ठतिभूपते अत्रसाहूयतामस्तुतयामेसहभोजनम् २३ इत्युक्तेधिग्धिगि
त्यूचुर्जोत्यधाब्राह्मणास्तथा राजासद्यःस्मृतस्वप्नः दासीमानयितुंक्षणात् २४ सयावदगमद्दूरंतावद्दीशस्तिरोद
धे दूरेदासीमनालोक्यद्विजङ्घ्रिमुपागतः २५ दृष्ट्वातिरोहितंदेवंबभूवव्यथिताशयः विप्राननिंदुःखाला
नंकर्माधाद्रोहकारिणः २६ अथराजाचभार्याचप्राणत्यागकृतोद्यमौ हस्तेयददधतुःखड्गमाविरासीदथेश्व
रः २७ राजादृष्ट्वावृषारूढंसोमास्कंदगजाननं देवंपशुपतिंराजाक्षमस्वेत्यनमत्सदे २८ अथप्रीतमनाःशंभुस्सयमा
नःसहोमयामुक्तिंदत्वासभार्यायतस्मैसद्यस्तिरोदधे २९ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेऽष्टषष्ठितमोऽध्यायः ६८॥

मानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांअष्टषष्ठितमोऽध्यायः ६८॥ ॥संप्र
तिशिवायअनेकप्राणिसमर्पणंनियमेनकुर्वतोनीचस्यापिमुक्तिर्भविष्यतीत्याह जीवेति इन्दुकलाधरायशिवायजीवानां प्राणि

नांउपहारं समर्पणं कुर्वन् अन्तः चित्ते शिवमिति शेषः स्मरन् जात्या हीनोपि यो वसति स कर्मबंधेन विमुक्तो भवतीत्यन्वयः १ पुराहस्त मवतारयति अस्तीति २ यत्रेति तरिव्रजैः देशांतरस्थवणिगाधारनौकासमूहैः आनीता इतिभावः तत्रस्थानां रत्नपरीक्षाया मतिनिपुण त्वात् ३ वणिगिति वणिजां करेषु यन्मधूच्छिष्टं सिक्थकं तन्मध्ये कनकरेणवः निकषोपलनिघृष्टकनकरेखा संघट्टनेन लग्ना इतिभावः प्राकृतलये कार्यस्य कारणे लयनियमात् सर्वं वैकारिकं जगत् अव्यक्ते लीयत इति सांख्यानुरोधेनोपमिनोति प्रकृताविति ४ स्व

हीनोपि जात्या वसतीह यस्तु स कर्मबंधेन भवेद्धि मुक्तः १ अस्ति नागपुरं नाम कुबेरनगरोपमं विख्यातं त्रिषु लोकेषु प्रतीरे पूर्ववारिधेः २ यत्रांगणेषु वणिजां परीक्षायै दिने दिने राशयो नवरत्नानां प्रसार्यंते तरिव्रजैः ३ वणिक्करमधूच्छिष्टमध्ये कनकरेणवः निलीयंते ऽव्यक्तं यत्र प्रकृतौ देहिनो यथा ४ स्वर्णनिरजतान्यासन्निष्टत्तायत्र पांसवः तत्र कश्चन कैवर्तः पूर्वाख्यः शफरांतकः ५ बडिशैरपि जालैश्च यत्कृत्यं मीनवेधनं कदाचित्त्यागराजस्य प्रवृत्ते फाल्गुनोत्सवे ६ जना रथोत्सवं द्रष्टुं जग्मुर्नागपुरस्थिताः पूर्वोपि सह तैर्गत्वा निषेव्य परमेश्वरम् ७ कमलालयसोपानमपराह्णे ययौ क्वचित् तत्रान्यद्द्विजः कश्चित्सोपाने परमेश्वरम् ८ तदानीं शफरः कश्चिन्निर्माल्यं [illegible] तमम्भसि जक्षति स्म परित्यक्तं पूर्वो जग्राह तं करे ९ ॥

र्णनीति पांसवः पार्थिवरेणवः पृथिव्यारंभकानां रेणूनां तेजोजनकता देशमाहात्म्यादिति ज्ञेयं तत्र नगरे कैवर्तो मत्स्योपजीवी शफरा मीनाः ५ बडिशैरिति यस्य पूर्वाख्यस्य कृत्यं बडिशैः मत्स्यबंधनैर्जालैरानायैश्च मीनानां वेधनं आसीदिति शेषः ६ जना इति रथोत्सवं वार्षिकं परंपराप्राप्तदिवसे क्रियमाणं ७ कमलेति कमलालयस्य तन्नामक शिवप्रासादस्य सोपानमवरोहणं ८ तदानीमिति

दृष्टेति कृषं मत्स्यं धीवरः पुत्राख्यः १० किमिति स धीवरः तं द्विजं द्विजः तेन पृष्ट इत्यर्थः जात्या अनयैव त्वं तदसि ब्रह्मासि ॐ तत्सदिति निर्देशो ब्रह्मणस्त्रिविधः स्मृत इति वचनात्तच्छब्दस्य ब्रह्मपरत्वं स्पष्टमेव असीति वर्त्तमानसामीप्ये भविष्यसीत्यर्थः अनेन तत्वमसीति महावाक्यमपि पर्यायेणोपदिष्टमिति वेदितव्यं दाशसंभवं त्वं अहिंसा परमो धर्म इति श्रुते ब्रह्मज्ञानस्य द्विजाधिकारत्वेपि

दृष्ट्वागत्य द्विजस्तूर्णं मोचयामास तं कृषं त्यक्तमीनो द्विजं प्राह धीवरः संहतांजलिः १० किं मीनमोचनफलं ब्रूहीति तमुवाच सः जात्या तत्वमसीत्यूचे द्विजस्तं दाशसंभवम् ११ द्विजो भस्म प्रदायास्मै न धर्मो मीनबंधनं तथापि मद्गिरा मीनं मुक्तवान्यद्भवानतः १२ त्यागेश्वरप्रसादोस्त्वित्युक्त्वा स्वभवनं ययौ तदारभ्य पुत्रो नित्यं सिंधौ विस्तार्य जालकम् १३ गृह्यमाणेषु मीनेषु शिवायेति कृषोत्तमं परित्यजन्स जीवंतं नित्यं नियमवानभूत् १४ परिहासाय तं प्रोचुरिति भक्तं च जालिकाः एवं नियमयुक्तस्य ययुः संवत्सरा दश १५ पतंत्यनुदिनं तस्य दूरे विचरतोर्णवे जाले प्रक्षिप्तमात्रे तु शफरौघाः सहस्रशः १६ संक्षिप्य जालकं मीनं सजीवं वरमेककं मुक्त्वा यमस्तु देवायेत्युज्झति स्म कृषांतकः १७ मीनविक्रयसंपन्नं वर्द्धते तद्धनं बहु अतिभक्त इवाढ्योयमित्यासीदुपमा लवः १८ भक्तिं परीक्षितुं तस्य शंभुः कौतुकवानभूत् अथैकस्मिन्नेव सायमेकएवास्य जालके १९

धार्मिकत्वगुणेन तदुपदेशाधिकार इति भावः ११ द्विज इति न धर्मः निजजातिधर्मो न भवतीत्यर्थः १२ १३ १४ परिहासायेति जालिकाः अन्ये धीवराः तं सर्वं भक्तमिति प्रोचुरित्यन्वयः १५ पतंतीति अर्णवे दूरं विचरत इत्यन्वयः १६ संक्षिप्येति सः पुत्रः जालकं संक्षिप्य संगृह्य १७ मीनेति अयं पुत्रः अतिभक्त इव आढ्योपि आसीदिति भक्त्याढ्यत्वयोरुपमा आसीदिति मध्यमणिन्यायेन संबंधः १८ १९

दिवसेइति दिवसेसर्वेस्मिन्निति भावः अलब्धमीनस्य २० २१ जालकमितिसमंयुगपदेव २२ आकर्षणइति सप्लवःनौभिः निजांति कचरान् स्वसमीपचारिणःजालिकान् अन्यान् आकर्षणार्थमितिभावः आजुहावआहूतवान् २३ २४ २५ २६ स्पर्द्धमानेष्विति

दिवसेलब्धमीनस्यजालेमीनोपतन्महान् दृष्ट्वैकंधीवरोधीरःशिवायेतिमुमोचतम् २० प्रीतस्तेनाभवच्छंभुःस र्वसाक्षीमहेश्वरः अथापरेद्युरुत्क्षिप्तमेतेनवारिधौ २१ जालकंन्यपतत्तत्रमत्स्यानामयुतंसमं स्वर्णमी नश्चसुमहानेकःशंकरमायया २२ आकर्षणेसजालस्यनाशक्तोद्दुहभारतः निजातिकचरान्नौभिराजुहा वसजालिकान् २३ अस्माकमर्द्धमत्स्यानामस्त्वेकंपार्वतीपतेः उत्तमंपरमंतेपीत्युक्त्वानेतुंसमागताः २४ धी वराश्चकृषुर्जालंनिन्युःसिंधोस्तटंशनैःहि रण्यमीनमालोक्यदाशाहर्षययुस्तदा २५ अविभक्तोगृहीत्वातं सहजीवंमहार्णवे विसृज्यास्तुशिवायेतिनियमंपर्यपालयत् २६ स्पर्द्धमानेषुदाशेषुदेहितंनि क्रयंत्विति तेभ्यःस्वार्धंददौधीमान्धीवराणांशिखामणिः २७ तदाप्रादुरभूत्तत्रगौर्यासहमहेश्वरः प्रणतस्यददौमुक्तिं पुनर्भवभयापहाम् २८ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासएकोनसप्ततितमोऽध्यायः ६९॥ ॥ ॥श्रीअग स्त्यउवाच भस्मरुद्राक्षभाजांयेपदांभोजावनेजनं कुर्वंतिस्वयमेवेहतेषांनास्तिपुनर्भवः १ अस्त्येकंनगरंभूमौ प्रथितंकलशाव्हयं पुण्यंधामपुराणैःपुरुषैःसद्भिराश्रितम् २ तत्रमानधनोनाममहानासीन्महीपतिः उद्दंजय

तस्यस्वर्णमीनस्यनिष्क्रयंमूल्यंदेहीतिस्पर्द्धमानेषुकलहायमानेषु २७ २८ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोप पुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायामेकोनसप्ततितमोऽध्यायः ६९॥ ॥ ॥संप्रति शिवभक्तपादप्रक्षालनफलंप्रस्तौति॥

भस्मेति अवनेजनं क्षालनं १ कथामुपक्रमते २ ३ ४ श्रुत्वेति श्रोतव्यो मंतव्य इतिक्रमेण निदिध्यासनांतं कृत्वेत्यर्थः पर्यवसितं स र्वेषां वेदांतानां अद्वैते ब्रह्मणि तात्पर्यमिति निखिलजगन्निषेधाधिष्ठानतया निश्चितं ५ त्रिकालमिति ब्रह्मण्यो ब्रह्मसु साधुः ६ ७ ८

धर्मेण पालयामास धरणीमंडलं नृपः जन्मकोट्यर्जितैः पुण्यैस्तस्य भक्तिः शिवेऽभवत् ४ श्रुत्वागमपुराणार्थान् सपर्यवसितं शिवे भक्तियोगं दृढतममुवाह गिरिजापतौ ५ त्रिकालमर्चयन् शंभुं ब्रह्मण्यो ब्रह्मवित्प्रियः स्व देशस्थान् जनान् सर्वानप्यशासच्छिवार्चने ६ ये जपंति न पंचार्णं रुद्राध्यायं न ये द्विजाः उद्धूलनं त्रिपुंड्रं वाधि यते यैर्न भस्मना ७ येन विभ्रति रुद्राक्षं तेषां निष्कासनं भवेत् एवमुद्घोषयामास भेर्यादिक्षु स सर्वतः ८ राज भीत्या जनाः सर्वे शिवे भक्तिकृतस्तदा नृपमानधनं नत्वा कंपमानतनुः कलिः ९ ययौ वसां जलिर्भूत्वा स्थानं क्वचिदिहात्मनः यस्य भक्तिः शिवे नास्ति स तं तत्स्थानमादिशत् १० अलक्ष्मीः कलहः कामः क्रोधश्चाप्यनं तं यतः तदारभ्याभवद्राजा कलिकंपाहृयः क्षितौ ११ नित्यव्रतमभूत्तस्य भक्तपादावनेजनं ये समायांति मध्या ह्ने तत्सादाद्भावनेजनम् १२ सुगंधिशीतलजलैः कृत्वा भोजयति स्म तान् वर्तमानस्य तस्यैवं ययुर्द्वादशवत्सराः १३ परीक्षितुमनास्तस्य भक्तिमासीन्महेश्वरः स पंचवार्षिको भूत्वा द्विजबालो धृतव्रतः १४ मध्ये राजगृहे भोक्तुमागतानां महात्मनां आतिष्ठदथ मध्याह्ने भास्वद्भस्मत्रिपुंड्रकः १५ पृष्टः कस्त्वं कुतश्चेति द्विजैर्नोवाच किंचन कर्तुं चावसरे प्राप्ते द्विजपादावनेजनम् १६ निर्ययौ नृपतिः श्रीमान् भार्या च तमनुव्रता हेमपात्रकरा तोयं ददाना तत्र साऽभवत् १७ द्विजेषु धौतपादेषु बाल एकोऽवशेषितः असंस्कृतः कुतः कस्त्वं जात्या कः पितरौ क्व ते १८

राजेति भक्तिं कुर्वंतीति ते भक्तिकृतः ९ १० अलक्ष्मीरिति यतः यस्मिन्देशे एते पूर्वोक्ताः संति तत् स्थानं तं कलिं प्रसादिशदिति पूर्वेणान्वयः ११

१२१३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ इतिश्रीस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांसप्ततितमोऽध्यायः ७०॥७०॥ ॥संप्रतिशिवसन्निधौ घृततैलादिदीपाराधनप्रस्तुसपूर्वकथामवतारयति अस्तीतिजन्मरोगस्य जन्मैवरोग इतिरूपकम् जन्मपदंमरणस्याप्युपलक्षणं तेनजन्ममरणप्रवाहरूपसंसारस्येत्यर्थोलभ्यते जातस्यहिध्रुवोमृत्युरित्यादिस्मृतेः तस्यभिषजः चिकि

इतिदृष्टोनृपतिनामायावालोवदन्नृपं राजन्मेपितरौनस्तःकुलंवेद्मिनहिक्वचित् १९ संस्कारोमेकथंकार्यःकिमेतैस्तेवचःशृणु नाहमभ्यर्थयेकन्यामन्नमेदीयतेनवा २० एवंबालस्यवदतःपादप्रक्षालनोद्यतं हस्तगृहीत्वाभर्ता रंन्यरुणद्राजवल्लभा २१ सद्यःप्रकुपितोराजाखड्गमादायतत्करं चिच्छेदतावद्भगवान्सहगौर्याग्रतोभवत् २२ स्तुतस्ताभ्यांवृषारूढोदत्वामुक्तिंतिरोदधे २३ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासेसप्ततितमोऽध्यायः ७० ॥ श्रीअगस्त्यउ. अस्त्यधिशमननामनगरंलोकविश्रुतं जन्मरोगस्यभिषजःप्रियंधामपिनाकिनः १ कलिनीतिरितिख्यातोनाम्नाभूच्चक्रिणांप्रभुः सपुराणेषुशुश्रावदीपारोहणजंभवम् २ शंकरालयमासाद्यतत्रत्यःप्रतिवासरं दीपान्पंचशतंतैलैर्घृतैःपंचशतंपरान् ३ कुर्वन्दिवानिशंभक्त्यासिषेवेसमहेश्वरं तैलप्रदीपामध्यान्हेतूलवर्त्तिषुजज्वलुः ४ ततुवर्त्तिषुशुद्धासुघृतदीपास्तथानिशि दिवापंचशतंरात्रौदीपाःपंचशतंकृताः ५ तेनसंशोभयामाससंनिधिंचांद्रशेखरं दीपानेवंददानस्यतस्यसप्तसमाययुः ६ शिवोभक्तिपरीक्षार्थतस्यदारिद्र्यमादिशत् मितंपचस्स

सकस्यनाशकस्येत्यर्थः परमोदैव्योभिषगितिश्रुतेः पिनाकिनः शिवस्यप्रियंधामेति नगरविशेषणं १ कलीति चक्रिणांकुलालानां २ ३ ४ ५ तन्विति चांद्रशेखरं शैवंसंनिधिं प्रासादमित्यर्थः शोभयामास ६ शिवइतिमितंपचोदरिद्रः ७ ॥

तदिति अत्यवाहयत् अतिवाहयामास ८ ९ १० लब्धवानिति रोदिषि रोदनंकरोषि किमर्थमितिशेषः ११ १२ हसन्निति निजासृजा स्वरुधिरेण १३ कुर्विति तथानिजकर्णंछित्त्वा तद्रुधिरेणेत्यर्थः १४ १५ अत्रैव कथांतरमुपक्षिपति अभूदिति जघन्यजः शूद्रः १६ १७ कर्त्ते

तद्द्रव्यैर्विविधैर्दीपान्वर्षमात्रंगतंतथा विक्रीयभार्य्याभरणंषण्मासानत्यवाहयत् ८ अक्षतंचव्रतंतस्यतादृशं पशुविक्रयात् तपःसाधनवित्तेषुगतेषुविलयंपुरे ९ याञ्चालब्धेनतैलेनमासंव्रतमपालयत् तथैकस्मिन्दिनेक्वापिनतैलंघृतमेववा १० लब्धवान्संनिधौशंभोःकलिनीतिस्तदारुदत् तदाकश्चित्खलोभूत्वाहरःपप्रच्छरोदिषि ११ निमित्तंव्रतभंगस्यतत्रोक्ताकारणंपुनः उच्चैःस्वरेणचुक्रोशरक्षभग्नव्रतंत्विति १२ हसन्खलोपितंप्राहरोदनेनात्रकिंभवेत् यदिभक्तिर्दृढाशंभोश्छित्वाकर्णंनिजासृजा १३ कुरुदीपानित्युवाचमुहुर्मौलिंप्रकंपयन् तदाकार्यंतथाकर्त्तुमुद्यतेस्मिन्महेश्वरः १४ आरूढवृषभःसाक्षात्सहगौर्याप्रसन्नया भक्तायतस्मैसायुज्यंप्रदायेशस्तिरोदधे १५ अभूद्धस्तपुरेकश्चिच्छक्तिनामाजघन्यजः सशिवेभक्तिमाधायशिवस्तुतिपरोभवत् १६ आसीदेवंव्रतंतस्यदृढभक्तिमतःशिवे वेदवैदिकवेदांतशिवदूषणवादिनाम् १७ कर्त्तास्मिरसनाच्छेदमितिहेतिंदधौकरे तद्भयान्नगरेसर्वेस्तुवंतःपरमेश्वरम् १८ बभूवुर्हतपाप्मानःक्रोधपीतामृताइव अथशक्तिःप्रसादेनशंभोर्ब्रह्मपुरेशितुः १९ पुनर्भवक्लेशहरंधामशांकरमाप्तवान् २० इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेएकसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७१ ॥

ति रसनाछेदं जिह्वाछेदंकर्त्तास्मि करिष्यामि इतिनिश्चित्येतिशेषः हेतिं खड्गं १८ १९ पुनरिति पुनर्भवक्लेशहरं संसारदुःखनाशकं शांकरंधाम मोक्षमित्यर्थः नसपुनरावर्त्तते यद्गत्वाननिवर्त्तंते इत्यादिश्रुतिस्मृतिभ्यः आप्तवान् प्राप्तवान् २० इतिश्रीमानवल्युपनामक नृसिंहदैवज्ञविरचितायां स्कांदोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां एकसप्ततितमोऽध्यायः ७१ ॥ ❀ ॥

संप्रति चित्तैकाग्र्येण नित्यं शिवं स्तुवतः नीचस्यापि शिवस्वरूपता भवति इति वक्तुं इतिहासमुपक्रमते अन्विति कंपानाम्नी नदी तस्यास्तीरं तटं तस्मिन्नित्यनुकंपातीरं कांचीपुरं प्रसिद्धं तस्य पर्यंते समीपे या अटवी तस्याः कोटौ अग्रभूमौ घोषसहस्रस्य आभीरपल्लीसहस्रस्य नायकः १ वल्लवेति वल्लवान्वये आभीरवंशे संभूतः २ गुरोरिति करणानामिंद्रियाणां ओघं समुदायं अचालयन् जितेंद्रियः सन् ३ निधायेति आशये चित्ते गंगा च चंद्रार्द्धं च भोगींद्राः सर्पाश्चेति द्वंद्वः तेषां दाम्ना मालया नद्धः बद्धः जटाभरो यस्य तं ४ भा

श्रीअगस्त्य उ॰ अनुकंपानदीतीरमस्ति कांचिपुरं किल तत्पर्यंताटवीकोटिघोषसाहस्रनायकः १ वल्लवान्वयसंभूतो नंदगोपात्मजो यथा सिद्धेश्वरप्रसादेन लेभे पंचाक्षरीं च सः २ गुरोर्निदेशाद्दीप्ते सो करणौघमचालयत् विरक्तः सर्वभोगेभ्यो गोपानां राज्यमात्मजे ३ निधाय शंभोः श्रीमूर्त्तिं दधौ सततमाशये गंगाचंद्रार्द्धभोगींद्रदामनद्धजटाभरम् ४ भास्वत्तृतीयनयनं फणिकुंडलमंडितं सोमसूर्याग्निनयनं मंदस्मितमुखांबुजम् ५ कपालमालाभरणं कालकंठं चतुर्भुजं वरशूलाभयैणांकं नागयज्ञोपवीतिनम् ६ भस्मोद्धूलितसर्वांगं भास्वद्व्याघ्राजिनांबरं शिंजानमणिमंजीरपरिष्कृतपदांबुजम् ७ अंबालंकृतवामांकमवाङ्मानसगोचरं मनसा विषयीकुर्वन् स पंचेंद्रियवृत्तिना ८ पंचपाद इति प्राप प्रथां भक्तजनाग्रणीः पुंडरीकपुरे स्थित्वा स्तुवन्नित्यं महेश्वरम् ९ ७

स्वदिति भास्वत्प्रकाशमानं तृतीयनयनं यस्य तं ५ कपालेति वरश्च शूलं च अभयं च एणो हरिणश्च ते क्रमेण चतुर्भुजेषु अंकाः चिन्हानि यस्य तं ६ ७ अम्बेति अम्बया उमया अलंकृतो वामांको यस्य तं अवाङ्मनसगोचरं यतो वाच इति श्रुतेः सपंचेंद्रियवृत्तिना चक्षुरादिपंचेंद्रियव्यापारसहितेन मनसा विषयीकुर्वन् ध्यायन्नित्यर्थः ८ ९ ७ ७ ७

नटेश्वरेति नटेश्वरस्यसभापतिसंज्ञकस्यशिवस्यप्रसादेनशिवभूयंशिवत्वं कथांतरमुपक्षिपति अस्तीति १० गणइति एतस्यगणनामक स्य ११ १२ शिवेति दीपसाधनस्यशैलाढ्यस्यकर्पूरपर्वस्येत्यर्थः १३ कालेइति शुष्कस्य उलपौघस्य वल्वजतृणसमुदायस्यस्तंबा

नटेश्वरप्रसादेनशिवभूयमुपागमत् अस्तिश्वेतनदीतीरेपुरंपरिमलाव्हयम् १० गणोलवइतिख्यातस्तत्रा सीच्छंकरप्रियः त्रिपूरुषाअप्येतस्यशिवभक्तामहत्तराः ११ श्रुत्वाशिवपुराणेषुशिवकैंकर्यवैभवं दीपान नुदिनंशंभोःस्वकीयैरकरोद्धनैः १२ शिवप्रसादान्निक्षेपमुपलभ्यमहाधनः दीपसाधनशैलाढ्यक्रयार्थे सर्वमादिशत् १३ कालेभक्तिपरीक्षार्थंशंभुनानिर्धनीकृतः शुष्कोलपौघस्तंबानांशतेनशतदीपिकाः १४ प्रत्यहव्यतनोदग्रेदेवस्यासीद्गणोलवः त्रिवर्षंगमयामासतत्सुरेश्वरसंनिधौ १५ अथप्रावृषिकस्यांचिच्छु ष्कोलपमनाप्यसः अग्निप्रज्वलितैःकेशैःस्वकीयैर्दीपमादधे १६ गौर्यासहवृषारूढःप्रादुर्भूतस्तदाहरः प्रादायतस्मैसायुज्यंसहतेनतिरोदधे १७ श्रीअगस्त्यउ० अविकारीतिकोप्यस्तिकरकाख्यपुरेवसन् कवि ताविद्ययाराज्ञःस्तुत्वानिशमगाद्धनम् १८ प्राकारगोपुरादीनिश्रीकर्माणिपिनाकिनः विधायतत्प्रसादेनशिवभूयं गतोभवत् १९ श्रीअगस्त्यउ० राजापांड्योभवत्कश्चिदभिरामइतिश्रुतः विजितारिःस्तुतयशाःसदाविद्वज्जनैरभूत् २० तृतीयतनयंदेव्याःपूजयित्वासनादिभिः ज्ञात्वातदुपदेशेनशिवतत्वंपरात्परम् २१ ममतात्यमतिंदेहेविसृज्यविमलां

नांतृणकांडानांशतेन १४ १५ १६ १७ अन्यांकथांवर्णयति अविकारीति १८ १९ कथांतरंवर्णयति राजेति २० तृतीयेति दे व्याःतृतीयतनयं प्रागुक्तं हरदत्तनामकं भक्तविशेषं २१ २२ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्या

ख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांद्विसप्ततितमोऽध्यायः ७२॥ छ॥ ॥ मायूरेति तन्नामकक्षेत्रे १ २ सइति अंभएवजलमेव

श्रीअगस्त्यउ॰ मायूरेनिर्वेयानामभक्तःकोपिशिवप्रियः जघन्यवर्णजःशंभुंमनसासमपूजयत् १ संनिर्वेयोसकुटीकृ
त्वाप्यालयस्याविदूरतः जपन्हृदैवपंचार्णंभस्माजिनजटाधरः २ सोन्वहंसायमेवांभःपिबन्प्रसृतिसंमितं आद्वादृ
शाब्दमीशेनसंसाराब्धेरमुच्यत ३ श्रीअगस्त्यउ॰ विशालाख्यपुरेकश्चिन्मानदोनामपादजः शूद्राणामग्रणीरा
सीत्अंबिकापतिभक्तिमान् ४ राज्ञःसेनापतिर्भूत्वानरसिंहाव्हयस्यसः सप्तकोटिधनंप्राप्यशिवभक्तानपालय
त् ५ गृहक्षेत्रांबराराम कन्याभूषणवाहनैः संपूज्यब्राह्मणान्शंभोर्भक्तान्मुक्तिमवापसः ६ श्रीअगस्त्यउ॰ अथा
टवीकानाथस्यसिंहाव्हस्यमहीपतेः वर्णयामिचरित्रंहिविचित्रंशृणुतद्विजाः ७ वल्लवानामधिपतिःसिंह
कोनामभक्तिमान् शिवपादाब्जयोर्नित्यंशिवभक्तजनप्रियः ८ ताराद्वयशशांकस्यभार्यास्तस्याभवन्छतं अ
नपत्योनरपतिस्ताभिःसार्द्धमुमापतेः ९ स्थलेषुविचरन्भूमौप्रख्यातेषुसुतेच्छया श्रीपुरंप्रापसिंहाव्होय
त्रत्यागेश्वरोविभुः १० स्नात्वातत्रमहातीर्थेपावनेकमलालये त्यागेश्वरस्यसेवार्थंसभार्यश्चालयंययौ ११ न्य
स्तंजवंतिकापुष्पंसोपानेहेमनिर्मिते गृहीत्वाचालयादेकातस्यभार्यासुगर्विता १२ जिघ्रतिस्मविलोक्येतत्साह
सांकोद्विजोत्तमः उदस्यक्षुरिकांसद्यःतस्यानासांचकर्तह १३ छिन्नास्मोत्यपतद्भूमौजनाहाहेतिचुक्रुशुः छिन्नना
सासिकेनेतिपृष्टाद्विजमदर्शयत् १४ राजाभार्यांतमाहूयक्रुद्धोपृच्छन्महीपतिः त्यागेशस्यप्रियंपुष्पमाघ्रातमनया

तदपिप्रसृतिसंमितं अर्द्धांजलिपरिमितंपिबन् ३ कथांतरंवर्णयति शालेति पादजःशूद्रः ४ ५ ६ कथांतरंवर्णयति अथेति ७ ८ ९

१६ १७ १८ १९ कथांतरं वर्णयति पुरमिति २० तत्रेति निधिपतिर्यथा कुवेरइव सामंतैः राजभिः उपहारीकृतं २१ २२ २३ २४ २५

अतस्तस्यापश्यदाश्चर्यमयेयं कृत्तनासिका अथ राजा प्रणम्यैनं नालमेतदिति स्वयम् १६ खड्गमादाय भार्याया गृहीतकुसुमं करं चिच्छेद भक्तिमान् शंभो प्रसीदेत्यब्रवीन्नृपः १७ तदा पुष्पाणि विबुधा ववृषुश्च नृपोपरि छिन्नस्तस्याः करः सद्यः समजायत कांचनः १८ नासिकापि यथापूर्वमाश्चर्यमगमन् जनाः विधाय पूजामीशस्य नृपस्तत्र चिरं वसन् १९ महेश्वरप्रसादेन काले मुक्तिमवाप्तवान् श्रीअगस्त्यउ॰ पुरं गवाकरं नाम ख्यातमस्ति महीतले २० तत्र कश्चिदभूद्राजा त्यागे निधिपतिर्यथा ददाति शिवभक्तेभ्यः सामंतैरुपदीकृतम् २१ अशेषं धनमादाय विख्यातो भूतिदाख्यया स्वकोशनिहितैर्द्रव्यैश्चित्रसभाधिपतेः सभाम् २२ यः कांचनसभां चक्रे विरक्तः सर्वभोगतः धर्मेण तस्मिन्धरणीं परिपालयति द्विजः २३ शिवभक्तः सहस्रान्नदानार्थे विभवं मम समयाचत देहीति कोशश्चौर्यात्क्षेमागतः २४ तं नत्वा नृपतिः प्रीतः तावत्सैन्त्रेधनं ददौ शिवस्य शिवभक्तानामेवं कृत्वा महीपतिः २५ निर्धूतमानसमलः तेन सायुज्यमाप्तवान् सिंहाकभार्यातासांचित्तपस्वी साहसप्रिया २६ शिवद्रोहकृतां शिक्षां वितन्वन् कमलालये आद्वादशाब्दं त्यागेशमुपास्य गतबंधना २७ त्यागराजप्रसादेन शांभवं प्रापतत्पदं श्रीअगस्त्यउवाच आसीत्कीर्तिसखो नाम ब्राह्मणो वेदपारगः २८ सहस्रकलशांभोभिर्धनवान्स्वयमाहृतैः कर्पूरैलालवंगाद्यैस्त्वहन्याधिवासितैः २९ धाराभिषेकमीशस्य कुर्वन्व्रतमपालयत् सर्वांगाणां चानुलेपं चंदनेन सुगंधिना ३० निजाराम भवैः पुष्पैर्लिंगमाच्छाद्य शां

अथेतिनिस्वःदरिद्रः ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० इतिश्रीमानवल्युपनामकन्हसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलास प्रकाशिकायांत्रिसप्ततितमोऽध्यायः ७३॥ ॥ ॥संम्प्रति शिवायधान्यार्पणफलंवक्तुंपुरावृत्तमवतारयति पुरीति धुरंवहतीतिधौरेयःवी

तस्यभक्तिपरीक्षायैहरःकौतुकवानभूत् आद्वादशाब्दमभवदनावृष्टिर्लयेयथा ३२ अथदृब्येपुनष्टेषुनिःस्वःकी र्त्तिसखोभवत् अन्नतोयाद्यभावेनसोस्थिमात्रावशेषितः ३३ स्वयंदूरात्सरित्तोयमेककुंभाभिपूरितं अक्षतंसोन्नतंक र्तुंददौशंभोर्दिनेदिने ३४ अथैकस्मिन्दिनेशंभोःसन्निधौसश्रमातुरः वारिपूर्णंवहन्मूर्ध्निकुंभमातपपीडितः ३५ वि ह्वलास्स्खसोपानेपदेप्रस्खलितेसति पपातभुविमूर्छालुर्मनसाचास्मरच्छिवम् ३६ शिवोथसहसाभ्येत्यतस्या पोह्यपरिश्रमं उवाचनित्यंसोपानेनिहितंकांचनंमया ३७ गृहीत्वाशिवभक्तान्स्वमात्मानंचानुपालय इत्युक्त्वा तरधाद्देवोद्विजश्चाससावबुध्यत ३८ गृहीत्वाचान्वहंदत्तंहरेणवरकांचनं विक्रीयाभोजयद्विप्रान्स्वयंकीर्त्ति सखोद्विजः ३९ शिवप्रसादेनचिरादगमद्धामशांकरं ४० इतिस्कां·त्रिसप्ततितमोऽध्यायः ७३॥ ॥श्रीअगस्त्यउ· पुरीनटकुटीनामपुण्यधाम पिनाकिनः तत्राभूद्धुरधौरेयोमहान्भूपश्चभूपतिः १ भूरव्याघ्रइतिख्यातःशुनासीरस मोबले प्रवरःपादजातानांसुविक्रमजिताहितः २ सबभूवमहाभागोभक्तिमान्परमेश्वरे दृष्ट्वातेशभक्तानामेधमान धनःसदा ३ शिवालयेषुसर्वत्रधान्यराशीन्यथागिरीन् पूजार्थमादधेकोशेष्वखिलेषुमहामनाः ४ सकदाचिदरिंजे तुंचोदितश्चोलभूभुजा प्रतिष्ठमानःस्वान्बंधूनिदमाहचमूपतिः ५ शिवार्थंकल्पितान्येतेयुष्मदर्थमभीप्सुनः धान्यको

राणांधौरेयः अतिवीरइत्यर्थः १ भूरेति शुनासीरसमः इन्द्रतुल्यः सुविक्रमेणशोभनपराक्रमेण जिताःअहिताःशत्रवोयेन २ सइति महा

न भोगः शरीरं सुखं वा यस्य ईशभक्तानामिष्टदाता ३ ४ स इति चोलभूभुजा चोलराजेन ५ शिवार्थमिति एते शिवार्थं अमी पुनः युष्मदर्थमिति विभज्य प्रदर्शनम् वै इति निश्चयेन शंकराः शैवा धान्यकोशाः न स्पृश्याः नोपभोक्तव्याः ६ इतीति द्विषतां सैन्यानां बाहुल्येन आधिक्येनेति कालविलंबोक्तिः ७ ८ ९ १० शैवानामिति सविधं समीपं ११ निगूढेति निगूढं अंतर्मत्सरं हृदयं यस्य बहिः हृष्टइ

इत्युक्त्वा जेतुमहितान् शूरव्याघ्रो जगाम ह बाहुल्येनाथ सैन्यानां द्विषतां चिरमावसत् ७ शूरव्याघ्रस्य बंधूनां धान्यं कोशालयं ययुः पुनः शासे प्रदास्यामः शिवस्येति मनीषया ८ सर्वे गृहीत्वा धान्यानि शैवानि बुभुजुस्तदा अथ शत्रून्विनिर्जित्य शूरव्याघ्रः ससैनिकः ९ पुनराससाद राजानं धनराशीन्समर्पयत् राज्ञा बहुमतश्चासौ स्वगृहं गंतुमुद्यतः १० शैवानां धान्यकोशानां यः पुरापालकः कृतः स तदा प्राप्य सविधं स्वस्य वृत्तं व्यजिज्ञपत् ११ निगूढहृदयः श्रुत्वा बहिर्हृष्ट इवाभवत् कालियक्ष्वेलसंवीतो हृदो तर्यामुनो यथा १२ संप्राप्य सदनं शूरः स्वजनान्सांत्वयं गिरा गमयामास दिवसं गंगाधरपदक्रियः १३ अथ रात्रौ समानीय शिवधान्यभुजो जनान् उत्कृष्य कोशतः खड्गं समं शीर्षाणि चाच्छिनत् १४ छिन्नेष्वर्भकपर्यंतं शूरव्याघ्रेण रुष्यता अबलैका प्रजाता तमाच्छाद्य वपुषार्भकम् १५ शूरव्याघ्रमिदं प्राह देहि तं दयया र्भकं अनन्नप्राशनो ह्येष नापराध्यतिते शिशुः १६

वगंभीरत्वात् द्वैधाकारं अप्रदर्शयन्नित्यर्थः उपमिनोति कालियस्य तन्नामकसर्पस्य क्ष्वेडेन विषेण संवीतो व्याप्तः यामुनो यमुनासंबंधी हृद इव अगाधजलराशिरिव स यथा अन्तर्विषः बहिः स्वच्छजलः तद्वदिति भावः संप्राप्येति गंगाधरपदयोः शिवचरणयोः अर्पिताः क्रिया येनेत्यर्थः १३ १४ छिन्नेष्विति प्रजाता नवप्रसूता एका अबला नारी १५ शूर इति अनन्नप्राशनः अप्राप्तकालत्वात्तत्संस्काररहि

तः तेतुभ्यं नापराध्यति १६ इतीति सकरुणां दैन्यसहितां वाचमाकर्ण्यस्त्रियं प्रत्याहेत्यन्वयः स्वयं छेदनहेतुं प्रतिपादयति शिवेति १७।१८।१९ २० इ
तिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांचतुःस्सप्ततितमोऽध्यायः ७४॥ ॥

इतिवाचं सकरुणामाकर्ण्याहस्चस्त्रियं शिवधान्यभुजस्तन्यं यस्यासीत्तं तवामुना १७ तस्मान्निष्कृतिरेत
स्यछेदस्तुशिरसोयथा इत्युक्त्वाबालकशिरोयावच्चिच्छेदसाहसी १८ शंभुस्तावद्वृषारूढः सहदेव्याग्र
तोभवत् अपराधंक्षमस्वेतिनमतस्तस्यशंकरः १९ दयादृशासमुज्जीव्यवंधूनयेनिहताःपुरा दत्वातस्मैच
सायुज्यंतिरोभूदंबयासह २० इतिश्रीस्कांदोपपुराणेचतुःसप्ततितमोऽध्यायः ७४॥ ॥ श्रीअगस्त्यउ॰॥
बहुजन्मार्जितैःपुण्यैर्जन्तोर्भक्तिमतःशिवे भवेदपुनरावृत्तिःशिवलिंगप्रतिष्ठया १ अस्त्यग्रहारःसुमहाः
न्निर्णायाख्योद्विजाश्रयः भवेन्निःसंशयोयत्रसर्ववेदार्थनिर्णयः २ तत्रकश्चिद्द्विजवरःशंभुचित्तइतिश्रु
तः यस्यचित्तंसदाशंभौनिश्चलंभक्तिनिर्मलम् ३ पुराणमर्मधर्मज्ञःशिवलिंगप्रतिष्ठया प्रहास्यजननक्लेशासा
धनंनिधनंययौ ४ अलाभाद्द्रव्यजातस्यमत्वासर्वमनोमयं मनसैवालयंचक्रेसर्वलक्षणलक्षितम् ५ प्रा
कारमंडपशतप्रासादस्तंभगोपुरैः अलंकृतंमणिमयैर्नानावाहनमंडितम् ६ दासीदासायुतैर्युक्तं तस्यमध्ये
महेश्वरं लिंगमूर्त्तिंप्रतिष्ठाप्यचतुःषष्युपचारकैः ७ गिरिशंपूजयामासगलितश्वमलादभूत् अथकांचीपुरे

अथपंचसप्ततितमोऽध्यायः

संप्रतिशिवलिंगप्रतिष्ठाफलंदर्शयति बह्विति शिवेभक्तिमतःजंतोःशिवलिंगप्रतिष्ठयाऽपुनरावृत्तिर्मोक्षोभवेदित्यन्वयः १ इति
हासमवतारयति अस्तीति २ ३ ४ बहिर्द्रव्यालाभेपि मानसोपचारैरपिततोधिकतरंपुण्यंभवतीत्याह अलाभादिति सर्वमनोमयं॥

मनःस्वरूपंक्षयंमत्वाकामःसंकल्पोविचिकित्साश्रद्धाऽश्रद्धाधृतिःअधृतिःश्रीर्ह्रीर्भीरित्येतत्सर्वंमनएवेतिश्रुतेः ५ ६ ७ गिरिशमिति मलात्पापात् एतत्कथासंबंधेनैवकथांतरंवर्णयति अथेति ८ निर्मातुमिति तद्विधेः तस्याःप्रतिष्ठायाविधेः इतिकर्त्तव्यतारूपविधान

निर्मातुमालयंशंभोःप्रतिष्ठांचमहाधनः तद्विधेरपरिज्ञानादासीदालोचनापरः ९ अथस्वप्नेमहादेवस्तमाह धरणीपतिं शंभुचित्तंगुरुंकृत्वानिर्मायग्रामवासिनम् १० कुर्वालयंप्रतिष्ठांचममेतिजगदीश्वरः सद्यःसमुत्थितस्तत्रययौयत्रसभूसुरः ११ प्रणम्यतंशिवादिष्टंतस्मैसर्वंन्यवेदयत् पंचार्णतद्विधानंचतस्मैसगुरुरादिशत् १२ नृपःप्रस्थापितस्तेनस्वपदंपुनरेत्यसः कृत्वालयंप्रतिष्ठांचशंभोःसपदमाप्तवान् १३ मनसेशसपर्यांसविधायद्विजपुंगवः मलत्रयविनिर्मुक्तोमहेश्वरपदंययौ १४ पांड्येषुसुकुमाराख्यभूपतिर्दुर्मेतस्थितं प्रापितंभक्तिमीशानेपित्राचोलेनसत्सुता १५ साध्वीपद्मावतीनामपीतांबास्तन्यसेवया कारयित्वापतिंभक्तं चंद्रचूडस्यमाधुरे १६ हालास्येश्वरमाराध्यकालमतीतिमतीतरत् श्रीअगस्त्यउवाच कांपिल्यनगरेकश्चिद्राजाकीर्त्तिरथोमतः १७ दृष्टदःशिवभक्तानामीशपादार्चनापरः कंथाकौपीनसंव्यानतैलभोजनदानतः १८ आजातमालयंसर्वमशून्यंदिवसंनयन् प्रतिष्ठाप्यशुभांकीर्त्तिंमतेशिवपदंययौ १९ इतिपंचसप्ततितमोऽ

स्य ९ अथेति शंभुचित्तंप्रागुक्तंब्राह्मणं १० ११ १२ १३ मनसेति मलत्रयेणप्राक्प्रतिपादितेनविनिर्मुक्तः १४ कथांतरंवर्णयति पांड्येष्विति तत्संज्ञकेषुदेशेषु १५ साध्वीति पीतंअम्बायाःस्तन्यंयेनतादृशस्यशिवभक्तस्यसेवयामाधुरेनगरे १६ कथांतरमुपक्षिपति कांपिल्येति १७ दृष्टदइति संव्यानमुत्तरीयं १८ १९ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशि

कायांपंचससतितमोऽध्यायः ७५॥ ॥ अधुनापशुप्रभृतीनामपि शिवार्चनप्रभावेनमुक्तिर्ध्रुवेत्याह शिवभक्त्येति १ इतिहासमव तारयति आस्तेइति २ श्वेतेति यत्रक्षेत्रेवेदःश्वेतजंबूतरुर्भूत्वातपस्यति तस्यतरोर्मूलेजगतांमूलं जगत्कारणं यतोवाइमानिभूता निजायंते इतिश्रुतेः महेश्वरः सन्निधत्ते सन्निहितोभवतीत्यन्वयः ३ तमेवशिवंवर्णयति ज्योतिरिति तेजोलिंगाकृतिः तत्रसाभिप्रा

श्रीअगस्त्यउ॰ शिवभक्त्यैवपश्यालिर्यचोपिमहीतले कृत्वाशिवार्चनंतस्यप्रसादान्मुक्तिमाययुः १ आस्तेस्था नंमहेशस्यगजारण्यमितिक्षितौ पार्श्वेयोर्यत्रकावेरीप्रवाहोमालिकायते २ श्वेतजंबूतरुर्भूत्वायत्रवेदस्तप स्यति तन्मूलेजगतांमूलंसंनिधत्तेमहेश्वरः ३ ज्योतिर्लिंगाकृतिःश्रीमान्ज्योतिषामवभासकः तमासाद्यगजो नित्यंमग्नःकावेरिकाह्रदे ४ स्वहस्तधृततोयेनाभिषिंचन्लिंगमूर्द्धनि अन्वहंपूजयामासभक्तिपूतेनचेतसा ५ तस्मिन्नेवतरौकाचिल्लूतानिजमुखोद्भवैः तंतुभिश्चातपत्राभेरुल्लोचमनुवासरम् ६ कृत्वोपास्तेस्मतं॰ स्यापिप्रसन्नोभवदीश्वरः लूताकृतवितानानिकरिष्यन्नभिषेचनम् ७ आच्छिनत्यन्वहंदंतीतेनलूताचकुप्य ति कदाचिदभिषेकार्थेहरस्यारण्यकोद्विपः ८ आगत्योल्लोचमाच्छिद्यचाभ्यषिंचन्महेश्वरं तदानींकुपिता लूतातद्धस्तेचापतत्तनुः ९ सद्यस्तेनाप्यविज्ञाताप्रविवेशकरांतरं अवग्रहादधःस्थित्वाबभ्रामारण्यहस्तिनः १० सन्निधोपरिवृत्याथपतितस्त्यक्तजीवितः करमंतमुखंकृत्वात्यक्तासुर्मूर्ध्निदंतिनः ११ ॥ ॥

यविशेषणमाह ज्योतिषामिति तस्यभासासर्वमिदंविभातीतिश्रुतेः यच्चंद्रमसियच्चाग्नौतत्तेजोविद्धिमामकमितिस्मृतेश्च ४ स्वेति स्वस्यहस्तेन शुण्डादण्डेन धृततोयंजलंतेन ५ तस्मिन्निति लूता तन्तुवायःकीटविशेषः उल्लोचंवितानं ६ ७ ८ ९ सद्यइति

करान्तरं शुण्डामध्यं अवग्रहात् ललाटात् अवग्रहो ललाटं स्यादित्यमरः १० सन्निधाविति गज इति शेषः करं अंतर्मुखं वदनमध्ये कृत्वा स्यस्वासुः सुरूपप्राणः पतितद्वस्यन्वयः ११ अलब्धेति अलब्धं अप्राप्तं निर्गमद्वारं निःसरणमार्गो यया सा लूतापि प्राणान् असृजत् १२ गजमुक्तिप्रदानानंतरं लूतायाश्छत्रविधानफलं वर्णयति येतिसंम्राजः मंडलाधिपतेः जठरे गर्भो गर्भस्थजन्तुः कुक्षिभ्रूणाभेकागर्भो इत्य

अलब्धनिर्गमद्वारा प्राणान्लूतापि सात्यजत् ददौ मुक्तिं गजेंद्रस्य दयया परमेश्वरः १२ या लूतापि दधे नित्यं तंतुभिश्छत्रमुन्नतं स सम्राजो बभूवांतर्जठरे गर्भरूपभृत् १३ अथ वै जनने प्राप्ते सौमनस्य महीपतेः ज्योतिर्विन्महिषीं प्राह यदि जातो ऽधुना सुतः १४ म्रियते दशरात्रेस चेन्मुहूर्त्तादनंतरं जायेत सम्राड्दीर्घायुर्भविता नात्र संशयः १५ इत्याकर्ण्य वचो राज्ञी भूत्वा स्वयमधःशिराः तुलांतरो निबध्यांघ्रीसा मुहूर्त्तादनंतरम् १६ जनयामास तनयं दृष्ट्वा तं दृशिलोहितं लोहिताक्षं च नाम्ना तं कृत्वा वेदनया तया १७ प्राणांस्तत्याज सा राज्ञी ववृधे चंद्रवच्छिशुः वर्द्धमानं महाबुद्धिं लोहिताक्षं महीपतिः १८ शुभे दिने भिषिच्य स्वे पदे वनमुपागमत् तपोवनगते ताते लोहिताक्षः समंत्रिभिः १९ सहितः पृथिवीं सर्वां न्यायतः पर्यपालयत् भूत्वा जातिस्मरो राजा गजारण्यमुपेत्य सः २० श्रीकर्म कारयामास जंबूनाथस्य शूलिनः समुन्नतमहासालगोपुरादिपरिष्कृतम् २१ ॥ ७ ॥

मरः तद्रूपभृत् बभूवेत्यर्थः १३ अथेति वै जनने सूतिमासे सूतिमासो वैजनन इत्यमरः सौमनस्य तन्नामकस्य १४ म्रियत इति सः बालकः मुहूर्त्तादनंतरं जायेत चेत् संम्राट् दीर्घायुश्च भविता १५ इतीति अधःशिराः तुलांतरो तुलावृक्षे अंघ्री चरणौ अर्थादूर्ध्वमित्यर्थः १६ १७ १८ १९ सहित इति मंत्रिभिरित्यनेन संबन्धः जातिस्मरः पूर्वजन्मजातिस्मरणवान् २० श्रीकर्मेति पूर्वोक्तं शुभवर्द्धनं कर्म २१

२२ २३ उपसंहरति पालयित्वेति सागरांबरां समुद्रपर्यंतांमेदिनीं धर्मेणपालयित्वा महेशस्य प्रसादेन ज्ञानेनेत्यर्थः ज्ञानंमहेश्वरा दिच्छेदितिस्मृतेः मृत्युं अविवेकलक्षणंसंसारं अत्यतरत् अतिचक्राम मुक्तोभूदित्यर्थः तमेवविदित्वातिमृत्युमेतिनान्यःपंथाविद्यतेयनायेतिश्रुतेः २४ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांषट्सप्ततितमोऽध्यायः ७६॥ ॥ ॥संप्रतिशिवसंनिधौभक्त्यागानंकुर्वतो वाञ्छितार्थःसिध्यतीत्याह आसीदिति कुशीलवः गायकः

निर्माल्यालयमीशस्यमहोत्सवमकारयत् अन्येषुशंभुस्थानेषुमहोत्सवमपिव्यधात् २२ पुंडरीकपुरंप्राप्यसंनिधौसस्सभापतेः दृष्ट्वादशाब्दंरचयन्कैंकर्येविविधंनृपः २३ पालयित्वाचधर्मेणमेदिनींसागरांबरां प्रसादेनमहेशस्यमृत्युमत्यतरत्स्वयम् २४ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेषट्सप्ततितमोऽध्यायः ७६॥ ॥ श्रीअगस्त्यउ॰ आसीत्कुशीलवः कश्चिद्दोताकरइतिश्रुतः वीणागानेनयस्याभूत्सुप्रीतोमधुरेश्वरः १ संनिधौद्वादशसमावीणागानंवितन्वतः भक्तसंघासनारोहंव्यतरत्तस्यवांछितम् २ संतोषयित्वात्यागेशंवीणागानामृतेनसः उत्तरद्वारमार्गेणगत्वातस्यप्रियोभवत् ३ गौरीस्तन्यविवर्तानांशिवव्रतभुवोगिरां सुगुंफगृणयामास विपंचींमंजुवादिनीम् ४ द्रोणीपुरेमहादेवंमधुवीणाभिरुक्तिभिः संतोषयित्वाप्रत्यक्षंददर्शशिवयासह ५ ॥

१ सन्निधाविति द्वादशसमाः द्वादशसंवत्सरेषु कालाध्वनोरितिद्वितीया भक्तसंघस्य भक्तसमुदायस्य आसनारोहः पीठारोहणंयस्मिन्तादृशं वाञ्छितंव्यतरत् ददौ २ ३ गौरीति गौर्याःस्तन्यस्यक्षीरस्य विवर्तानां रूपांतराणां शिवव्रतभुवः शिवव्रतपुत्रस्य भक्तशिरोमणेः गिरांगुंफसंदर्भं गृणयामास शब्दापयामास विपंचींसप्ततंत्रींवीणां ४ ५ ॥ ॥ ॥ ॥

गुरुप्रसादेनेतिनिर्धूतमायामलसंबंधिनां पाशानांशाक्तप्रतिपादितानांद्विपंचाशत्संख्याकानांगंधः संबंधोयेन तादृशः गंधोगंधकआमोदे लेशेसंबंधगर्वयोरितिविश्वः ६ अथप्रतिपादितकथानुक्रमंसंख्यापूर्वकमुपदिशति भक्ताइति हेभक्ताः मुनयः विशुद्ध्या जगदीशस्य शिवस्यभक्त्या विच्युतकर्मबंधानष्टकर्माशयाः त्रिषष्टिः त्रिषष्टिसंख्याकाः भक्ताः मयाउदिताः येषांभक्तानां चरितानि स्मृतानि———स्मरणविषयीकृतानि महान्त्यघानि ब्रह्महत्यादिमहापातकानिनिघ्नंति नाशयन्ति ७ अन्यानपिशिवप्रसादेनमुक्तान्

गुरुप्रसादेनशिवप्रसादमवाप्यगीताकरभक्तवर्यैः निर्धूतमायामलपाशगंधोबंधाद्विमुक्तोह्यभवन्मुनींद्राः ६ श्रीअगस्त्यउ॰ भक्तास्त्रिषष्टिर्जगदीशभक्त्याविशुद्ध्याविच्युतकर्मबंधाः मयोदितायच्चरितानिलोकेस्मृतानिनिघ्नंतिमहांत्यघानि ७ जटिलोमिथिलोदाल्भ्यः सौरभेयोजितासनः बालसिद्धः सिद्धरथोवषड्गुः कवयोषितः ८ एतेदशमहाभक्तामनसापूजितेश्वराः मुक्तास्तस्यप्रसादेनबभूवुर्लोकवंदिताः ९ शिवोपदिष्टविज्ञानलीनाविद्याघवृत्तयः ददृशुः सर्वभूतेषुस्थितंसाक्षिणमीश्वरम् १० श्रीऋषयउ॰ कदाकुत्रोपदिष्टंतद्विज्ञानंत्रिपुरद्विषा तेभ्यस्तद्ब्रूहिशेषेणयथावत्कुंभसंभव ११ श्रीअगस्त्यउ॰ कैलासशिखरेदेवंसुखासीनंसहोमया प्रणम्यपादयोर्भ

दशभक्तान्निर्दिशतिजटिलइत्यादिना ८ ९ तेषांफलमाह शिवेति शिवेनउपदिष्टंयद्विज्ञानं ब्रह्मज्ञानंतेन लीनानष्टा अविद्यासंबंधिनी अघवृत्तिः पापवृत्तिः येषांतादृशास्सन्तः यथैधांसिसमिद्धोग्निर्भस्मसात्कुरुतेर्जुन ज्ञानाग्निः सर्वकर्माणिभस्मसात्कुरुतेतथेति भगवद्वचनात् सर्वभूतस्थितंसाक्षिणं द्रष्टारं ईश्वरंददृशुः एकोदेवः सर्वभूतेषुगूढः सर्वव्यापीसर्वभूतान्तरात्मा कर्माध्यक्षः सर्वभूताधिवासः साक्षीचेताकेवलोनिर्गुणश्चेतिश्रुतेः १० संप्रति विशेषकथनेन जातकौतूहलाः ऋषयः सविस्तारं पृच्छन्ति कदेति ११ ॥

तदुक्तप्रकारमाह कैलासेति १२ १३ विलीनेइति एकोभवान् अद्वितीयःपरमात्मा अवशिष्यते एकएव रुद्रोनद्वितीयायतस्थेइतिश्रुतेः इत्थंवेदान्तावदन्त्येवतु किंत्वित्यर्थः अविरोधः अनेकरूपतया दृश्यस्य प्रपंचस्य एकरूपतयास्थितस्यात्मनश्च अविरोधःकथंभवेदित्यर्थः १४ भिद्यते हृदयग्रन्थिरितिश्रुत्यापरमेश्वरदर्शनस्य सकलसंदेहनाशकतानिश्चिता युष्मद्दर्शनानंतरमपि यदि संदेहः तर्हिकोन्यःशरणमितिशंकते दृष्ट्वापीति कालोमृत्युः कामोमदनः तौहंतीति तादृशं परं अन्यंशरणंप्रयास्याम इत्यन्वयः १५ संदेहप्रकारमेवदर्शयन्ति आसीदिति त्वयितेजोरूपेपरब्रह्मणि दृश्यंज्ञानावरकत्वेन तमोरूपंजगत्कथमासीत् विरुद्धस्वभावत्वात्

देवदेवदयासिंधोदक्षाध्वरविभंजन श्रुताश्च सर्वेवेदांताःप्रपंचोयंनलीयते १३ विलीनेसकलेलोकेभवानेकोवशिष्यते वदंत्येवहिवेदांतास्त्वविरोधःकथंभवेत् १४ दृष्ट्वापितेपदांभोजंभूयश्चेदपिसंशयः शरणंकंप्रयास्यामःकालकामहरंपरम् १५ आसीत्त्वयिकथंदृश्यंकथंत्वय्येवलीयते वदैतद्भगवन्येनच्छिन्नास्युःसर्वसंशयाः १६ श्रीमहेश्वरउ॰ ज्ञानयोगंमुनिश्रेष्ठाःसविज्ञानंनिबोधत गोप्यंयत्स्थूलदृष्टीनांनविदुर्ये

अध्यासएवनसंभवतीतिशंकार्थः त्वय्येव कथंलीयते हेतुःपूर्ववत्येनोपदेशेन १६ एवं महर्षिभिरुक्तांशंकांज्ञात्वा परमकारुणिकोभगवान्परमेश्वरः तदनुजिघृक्षया ज्ञानयोगमुपदिशन् मुनीनवहितान्करोति ज्ञानयोगमिति सविज्ञानंफलीभूतविशिष्टज्ञानसहितंज्ञानयोगंनिबोधत जानीतयद्वस्तुस्थूलदृष्टीनांदेहात्मबुद्धीनांगोप्यंरक्षणीयंपामरेभ्योनोपदेष्टुमित्यर्थः येपामराःगुहाशयं हृदयाकाशवर्त्तिनं परमात्मानंनविदुःसद्रूपदेशादिनानजानंति १७ अद्वैतवस्तुसिद्धार्थःसृष्टेःप्राक् केवलात्मनोमिथ्याजगदुत्पत्तिंवर्णयन्ति निर्विकारेइति अविद्यासंसर्गाभावात्सद्भावविकाररहितेनिराधारेस्वस्यैवसकलजगधिष्ठानतया आ

धारांतरनिरपेक्षे निर्मले षाड्गुण्यमलत्रयरहिते गगनाकृतौ आकाशशरीरे ब्रह्मणि आकाशशरीरं ब्रह्मेतिश्रुतेः एवमखण्डसच्चि
दानन्दस्वरूपे अद्वितीये जीवाः स्फुलिंगरूपाः उत्पद्यन्ते विलीयंते च तत्रोपमा वार्धेरूर्मयो यथेति वार्द्धेः समुद्रस्य ऊर्मयो यथा तरंगाइ
व तरंगाणां सामुद्रत्वेपि समुद्रस्य न तारंगत्वं यथा तथैव जीवानां ब्रह्मांशत्वेपि ब्रह्मणो न जीवांशत्वमिति भावः १८ पामराणां जगत्स
त्यत्वभ्रांतिमपनुदति आद्यन्तयोरिति आदौ सृष्टेः प्राक् अन्ते परतश्च असद्भावात् अविद्यमानत्वात् अन्तरा मध्ये अवभासितं
आभासतया दृश्यमानं दृश्यं जगत् आधिष्ठानस्य ब्रह्मणोऽपरिज्ञानात् रज्जुज्ञानाभावात्सर्पइव यथार्थवत् सत्यमिव भाति वस्तुतो
न परमार्थसदिति भावः एतेन दृश्यं मिथ्या आद्यन्तयोरसत्वे सति भासमानत्वात् स्वप्नगजादिवत् इत्यनुमानेन जगतो मिथ्यात्वं सा

निर्विकारे निराधारे निर्मले गगनाकृतौ उत्पद्यंते विलीयंते जीवा वार्धेरूर्मयो यथा १८ आद्यंतयोरसद्भावादवभा
सितमंतरा अधिष्ठानापरिज्ञानाद्भाति दृश्यं यथार्थवत् १९ भक्त्या जानंति परया मयि कर्मार्पणेन च सविज्ञान
मिदं ज्ञानं जायते मदनुग्रहात् २० अनन्यकारणं कार्यं पश्यतां निर्मले हृदि दृश्यं विश्वं च मय्येव कश्चित्पश्यति योगतः २१

धितमिति बोध्यं न यदिदमग्र आसन भविष्यद्यतो निधनादनुमितमंतरा त्वयि विभाति मृषो करसे इत्यादिप्रमाणमनुसंधेयं अत एव दे
हात्मप्रत्ययो यद्वत् प्रमाणत्वेन निश्चितः लौकिकं तद्वदेवेदं प्रमाणं त्वात्मनिश्चयादित्याकरे दृश्यते १९ संप्रति ज्ञानसाधनमुपदिशति भ
क्त्येति परया उत्तमया भक्त्या अंतरंगसाधनभूतया मयि परमेश्वरे कर्मार्पणेन विहितकर्मसमर्पणेन च यत्करोषि यदश्नासि यज्जुहोषि
ददासि यत् यत्तपस्यसि कौन्तेय तत्कुरुष्व मदर्पणमिति भगवदुक्तेः सविज्ञानमिदमात्मज्ञानं मदनुग्रहाज्जायते अध्यवोचदधि व
क्ता नान्यः पंथा विद्यतेऽयनायेत्यादिश्रुतेः २० तर्हि सर्वे किं न जानन्ति अत्राह अनन्येति कार्यं असद्रूपं विश्वं कृत्स्नं दृश्यमिदं जगत् ॥

अनन्यकारणंनविद्यते आत्मनोअन्यत्कारणंयस्यतादृशंनिर्मलेहृदिपश्यतां ज्ञानदृष्ट्यावलोकयतांवाचारम्भणं विकारो नामधेयमितिश्रुतेः आत्मैवेकस्सत्यमितिनिश्चिन्वतां ज्ञानयोगसिद्धानांइत्यर्थः तेषामपिमध्येकश्चिदेवयोगी योगतः चित्तवृत्तिनिरोधात् मय्येवपरिशिवेय ततामपिसिद्धानांकश्चिन्मांवेत्तितत्त्वतइतिस्मृतेः २१ ७ ॥ ॥त्वयिदृश्यमानस्यजगतः मिथ्यात्वेव्यवहारोपपत्तिः कथमित्याशङ्क्याह यावदात्मसाक्षात्कारंसत्यतयाभासमानस्यकूटकार्षापणादिवत् व्यवहारोपित्तावत्सर्वंतच्चलति वस्तुतोनास्तीत्याह अध्यारोपेणेति अध्यारोपेणचिज्जडयोः परस्पराध्यासेनसकलंजगद्भाति अपवादेनिषेधेसतिनाभाति अध्यारोपापवादाभ्यां निष्प्रपंचंप्रपञ्च्यते इत्युक्तेः तदपिकियत्पर्यंतंतदाह यावदज्ञानमिति अज्ञानंज्ञानविरोधितन्निवर्त्यंभावरूपंमायाख्यमित्यर्थः तद्यावदस्ति आत्मसा

अध्यारोपेणसकलमपवादेनतज्जगत् यावदज्ञानमाभातितन्नाशेमयि
लीयते २२ अध्यारोपप्रकारंतदवधानान्निबोधत॥ ७ ॥ ७ ॥

क्षात्कारावधिमामेवयेप्रपद्यन्तेमायामेतांतरन्तितेइतिस्मृतेः तन्नाशेसति अज्ञाननाशेसति मयिलीयते भिन्नस्वरूपानवभासेनमदेकरूपतांप्रपद्यतइत्यर्थः २२संप्रति प्रतिपित्सुबुध्यारोहाय श्रोतॄन् सावधानयति अध्यारोपेति तावदिदानीं अध्यारोपस्य अध्यासस्यप्रकारंभेदंबंधमित्यर्थः अत्रकेचित् गृहक्षेत्रादि बाह्यविषयशरीरेंद्रियप्राणान्तःकरणभेदेनपंचविधाध्यासोबंधःसच अनात्मन्यात्मबुद्धिरूपः अध्यासएव अविद्यासैवचदोषरूपेणनिद्रया स्वप्नवत् कल्पितस्यापि प्रपंचस्यप्रयोजिकानित्यानित्यवस्तुविवेकः इहामुत्रार्थफलभोगविरागः शमादिषट्कसंपत्तिः मुमुक्षुत्वंचेतिसाधनचतुष्टयसंपत्याकृतश्रवणमनननिदिध्यासनस्य स्वात्मसाक्षात्काररूपविद्योदयेन स्वप्नप्रपंचप्रबोधेनैव स्वविलासरूपप्रपंचसहिता अविद्यानश्यतिततः शुद्धबुद्धमुक्तस्वभावसच्चिदानन्दरूपः परमात्मरूपे

णप्रकाशते तथाचश्रुतिः तरति शोकमात्मविदिति तथैव अगस्त्यंप्रति भगवान् हयग्रीवः नावाप्तव्योभिलब्धत्वात् नज्ञेयोज्ञानविग्रहः नका र्योनित्यसिद्धत्वात् आत्मेत्यज्ञानसंक्षयः अविद्यानिवृत्तिर्मुक्तिरितिवदन्ति एतदपिप्रपंचस्य अज्ञानविलसितत्वनिरासेन परमार्थत्वस्य व्यवस्थानात् अध्यासस्यवक्तुमशक्यत्वात् अन्येतु धर्मेण स्वर्गादिगमनं अधर्मेणच अधोलोकगमनंपुरुषस्य विवेकख्यात्याताप त्रयरू प दुःखत्रयनिवृत्त्या आत्मनोमोक्षः विवेकख्यातेः पूर्वंप्रकृत्याभोगात् बंधः विवेकख्यातिपर्यंतंविहितंचित्तचेष्टितमितितदेव बंधः स चत्रिविधः प्राकृतोवैकृतोदक्षताचेति तत्र आत्मबुद्ध्याप्रकृत्युपासकानां प्रकृतिकृतोबंधःप्राकृतः पुरुषबुद्ध्यामहदादिविकारो पासकानांविकारकृतोबंधोवैकृतःपुरुषतत्वानभिज्ञतया इष्टापूर्त्तकारिणांदक्षतापादकोबंधः विवेकख्यात्युत्तरंतु तत्त्वज्ञानाग्नि

आसमग्रेहमेवैकोनान्यदासीदसत्त्वसत् २३

नासंचितदाहे आगामिनश्चबाधे भोगेनप्रारब्धनाशेच आध्यात्मिकादिदुःखत्रयविगमरूपामुक्तिः तथाचसूत्रं त्रिविधदुःखात्यंतनि वृत्तिरत्यंतपुरुषार्थइति शरीरादिप्रयुक्तमाध्यात्मिकं भूतप्रयुक्तंतु आधिभौतिकंदेवादिप्रयुक्तमाधिदैविकं दुःखत्रयस्य सर्वथा नाशोमुख्यपुरुषार्थ इति तदर्थः एतादृशदुःखत्रयनिवृत्तिरेवमुक्तिरितिवदन्ति अपरेतु प्राकृतकर्मनिवृत्तोऽविवेकनिमित्तोवा दुःखभोक्तृत्वलक्षणसंसारो बंधःपुण्यवशात् चित्तवृत्तिनिरोधरूपयोगसाध्येनिर्विषयत्वेसति भगवदनुकंपया आत्मस्वरूपे अवस्थानंमनसोमुक्तिः तथोक्तंपाराशरस्मृतौ मनएवमनुष्याणांकारणंबंधमोक्षयोः बंधायविषयासक्तंमुक्त्यैनिर्विषयंमनइ तिसूत्रंच स्वरूपप्रतिष्ठावाचित्तिशक्तिरतएवस्वरूपेणावस्थानंमुक्तिरितिवदन्ति इतरेतु भोगायतनभोगसाधनभोग्यभेदभिन्नप्रपं चत्रयसंबंधोबंधः तत्संबंधविलयोमोक्षोनतु प्रपंचविलयः नकदाचिदनीदृशंजगदित्युक्तेः नचमुक्तस्यमहात्मनोनिरानंदइति नहिब

दस्यैवमुक्तस्यापिजन्यानन्दः जन्यस्यविनाशनियमेनमुक्त्यवस्थायामप्यानंदनाशप्रसंगात् किंतु बंधदशायांसंसारेणाभिभूतस्यस्वाभाविका
नंदस्यनिजाचरितैः नित्यादिकर्म्मभिः संसारनाशात् महतामनसोरजस्तमोभिभवे सत्वोद्रेके चसतिस्वात्मानंदाविर्भावो भवतीतिवदन्ति
तत्रापि आविर्भूतानंदोमुक्तिदशायांमननभूतोऽनुभूतोवानाद्यः तादृशानंदस्य विद्यमानस्याप्यकिंचित्करत्वात् अन्त्येतत्करणाभावे
नकथमनुभवः नचमहतोमनसः करणत्वंशरीराद्यभावेनमनस्त्वदप्यकिंचित्करमेव किंचआत्माआनंदस्वभावोनवा आद्ये संसारदशा
यांआनंदतिरोभावेन आत्मनोपितत्प्रसंगः अन्त्ये आत्मनः पाषाणप्रायतापत्तिः निखिलप्रेमास्पदत्वाभावश्चेति युक्त्यनुभवविरोधेन
निन्दाश्रवणेनचमनश्चांचल्यमेवेतितदेवं तांत्रिकमतभेदेन बहुधाप्रतिपादितं अध्यासभेदं अवधानात् चिते काग्र्यात् निबोध
त नितरांजानीतसतिकुड्ये चित्रकर्मेतिन्यायेन अधिष्ठानेसत्यारोपइति तदेव दर्शयति आसमिति अग्रेसृष्टेःप्राक् अहमेकएव अद्वि

॥७॥ पूर्णत्वात्स्वप्रकाशत्वान्महादेवइतिश्रुतः प्रकृतिर्गुणसाम्याख्याचोदिताअवलोकनात् २४

तीयात्मस्वरूपः आसमभूवमासात्वाइदमग्रआसीन्नान्यत्किंचनमिषत् नासदासीन्नोसदासीत्तदानीं नासीद्रजोनो व्योमेत्यादिश्रुतेः
तदेवविशिनष्टिनेत्यादिना असत् कारणरूपं अव्यक्तादिकंसत् कार्यरूपं महदादिकंच नासी दात्मातिरिक्तं किमपिनासीदित्यर्थः
नचकिमपिनासीदित्युक्तरीत्याआत्मनोऽप्यसत्त्वंप्रसज्येत अस्तीत्येवोपलब्धव्यः असन्नेव सभवति असद्ब्रह्मेतिवेदचेदित्यादि
श्रुतेः नचतस्याप्यभावेकिंवाच्यमितिवाच्यं शून्यवादप्रसंगात् निरधिष्ठानारोपप्रसंगाच्चेतिभावः २३॥ ७॥ ॥तथाविधस्याखंडचि
दात्मनः महादेवइतिसंज्ञानिमित्तानि दर्शयति पूर्णत्वादिति दीव्यतेःक्रीडाद्यर्थकतया मूर्त्यष्टकपरिग्रहेण सकलेजगतिपूर्णत्वा
त्स्वेनैवप्रकाशत्वाच्च महादेवइतिश्रुतः वेदेनप्रतिपादितइत्यर्थः तादृशस्याद्वितीयात्मनोऽनुग्रहरूपेण पंचमकृत्येनसृष्टिप्रवण

तांदर्शयति प्रकृतिरिति गुणानांसत्वरजस्तमसां साम्यंअन्यतमाधिक्याभावः आख्या यस्यास्तादृशी प्रकृतिः मूलप्रकृतिः अवलोक
नात् ईक्षणात् चोदिता प्रेरिता सृष्टाविति शेषः तदैक्षत बहुस्यांप्रजायेयेति श्रुतेः २४॥ ॥ अथ प्रकृतिसृष्टिं वर्णयति असूतेति प्र
कृतिरिति शेषः गुणवैषम्यरूपं सत्वादितारतम्यस्वरूपमहत्तत्वं असूतेत्यन्वयः तत्रमहत्तत्वे अंन्तःकरणाख्येसत्वस्यगुणस्यविजृं
भणंतु साधिष्ठानायाः प्रकृतेः अनुबिंबितं दर्पण इव प्रतिफलितं २५ नामरूपविहीनस्य परमार्थवस्तुनो जीवेश्वरसंज्ञे दर्शयति ईश्व
र इति कारणं मूलप्रकृतिरूपाधिर्यस्य मायाप्रतिबिंबितचैतन्यस्य सकारणोपाधिरीश्वरः साक्षी अव्याकृत इति शब्दैरीरितः कथितः यत् रज

असूतगुणवैषम्यंरूपंतत्वंमहच्चतत् विजृंभणंतुसत्वस्यसाधिष्ठानानुबिंबितम् २५ ईश्वरःकारणोपाः
धिःसाक्ष्यव्याकृत ईरितः विजृंभणंयद्रजसःसाधिष्ठानानुबिंबितम् २६ तज्जीवतत्वंभोक्ताख्यंनश्वरेयदहं
मतिः मदीक्षितस्यतमसोयदस्तिचविजृंभणम् २७ साधिष्ठानानुबिंबंचयद्दृश्यंतदुच्यते त्रिगुणात्मकआ
काश तस्मादात्मेत्त्दीक्षितात् २८ तस्यासोस्त्वतःश्रोत्रंरजसोवागथान्यतः शब्दोभवत्ततोवायुर्नभसस्त्रिगुणात्मकः २९

सोगुणस्यसाधिष्ठानानुबिंबनं २६ तज्जीवतत्वंभोक्तेत्याख्यायस्यकार्योपाधिरयंजीवः कारणोपाधिरीश्वर इत्युक्तेः नश्वरेजगति अ
हमिति मतिर्यस्य तदहंकाराख्यं तत्वमभूदिति शेषः प्रकृतेर्महान् महतोहंकार इत्युक्तेः मया अहमा ईक्षितस्य तमसः गुणस्यवि
जृंभणं यदस्ति तदाकाश इत्यग्रेणान्वयः २७ इदंचभूतसृष्ट्यारंभतात्पर्येण यद्दृश्यरूपरहितत्वादचाक्षुषं तत्त्रिगुणात्मकआका
श इत्यर्थः तस्माद्वाएतस्मादात्मनआकाशः संभूत इति श्रुतेः २८ इंद्रियसृष्टिं वर्णयति तस्येति तस्याकाशस्यसत्त्वतः सत्वांशात् श्रो
त्रेंद्रियं रजसोगुणात् वाक् अथान्यतः तमसः शब्दः अभवदित्यन्वयः ततः नभसः आकाशात् त्रिगुणात्मको वायुरित्यर्थः आकाशाद्वायुरिति

त्वगिति तस्यवायोः सत्वतः त्वगिंद्रियंरजसोहस्तः पाणीन्द्रियं अन्यतस्तमसः स्पर्शश्चाभूदित्यन्वयः वायोः सकाशात् त्रिगुणात्मकंतेज स्तत्वमभूदितिशेषः ३० सत्वादिति अस्यतेजसः सत्वात् ईक्षणं चक्षुरिंद्रियंरजसः पादः अन्यतस्तमसोरूपंचाभूदित्यन्वयः वायोर ग्निरितिश्रुतेः तेजसः सकाशात् अपूतत्वंजलनत्वं अभूदित्यन्वयः तस्यजलस्यसत्वात् रसनं इन्द्रियमजायतेत्यग्रिमेणान्वयः ३१ रसनमितिरजसोगुणात्पायुः तमसश्चरसः अभवदित्यन्वयः अग्नेरापइतिश्रुतेः तस्माज्जलात् त्रिगुणापृथ्वी अस्याः पृथिव्याः सत्वतः घ्रा णेंद्रियं अभवदितिसंबध्यते अद्भ्यः पृथिवीइतिश्रुतेः ३२ उपस्थमितिरजसः उपस्थमिंद्रियं जज्ञेगंधः तामसः तमोगुणउच्यते

त्वगासीत्सत्वतस्तस्य हस्तोभूद्रजसोन्यतः स्पर्शस्ततोभवद्वायोस्त्रिगुणात्मकमीक्षणम् ३० सत्वादस्याभवत् सादोरजसोरूपमन्यतः अप्सत्वेतेजसश्चाभूत्तस्यसत्वादजायत ३१ रसनंरजसःपायूरसश्चतमसोभवत् त्रि गुणापृथिवीतस्माद्घ्राणमस्यास्तुसत्वतः ३२ उपस्थंरजसोजज्ञेगंधस्तामसउच्यते पंचानांसत्वसंघातमं तःकरणमुच्यते ३३ प्राणःसमष्टिरजसामासंगोविषयेषुयः तमसांसमुदायोसौस्यादेवंशास्त्रनिर्णयः ३४ म दीक्षयाचतंग्राचद्विधाभूतानिभूसुराः दशद्वाभूवन्पंचापिचतुर्थैकैकशःपुनः ३५ ॥ ७ ॥ ७ ॥

अन्तःकरणस्वरूपमाह पंचानामिति पंचानामाकाशादीनां सत्वसंघातः सत्वगुणसमष्टिः अन्तःकरणमुच्यतइत्यर्थः ३३ प्राणसृष्टिमाह प्राणइति पंचानामित्यनुषज्यते रजसांसमष्टिःप्राणउच्यते यःविषयेषुआसंगः ममत्वाभिमानः अहंकारइत्यर्थः असौ तमसां समुदायः समष्टिरूपः एवंप्रकारेणशास्त्रनिर्णयःस्यात् ३४ एवंभूतसृष्टिमुपदिश्य भौतिकसृष्टिमुपदिशन् तदुपोद्घाततयापंचीकरणप्रकारंप्रथ मंवर्णयति मदिति ममचैतन्यरूपस्यईक्षया अवलोकेनतन्त्रामायया चद्विधाभूतानि पंचापिभूतानिदशसंख्याका अभूवन् भूसुराइतिसं

बो घनं पुनः एकैकशः प्रत्येकं चतुर्द्धा जातानीत्यन्वयः ३५ अविभक्ता इति अविभक्ताः परे अन्ये भागाः पंचैवासन् पुनः ते सर्वे भागाः विभ
क्तादृत्यर्थः अविभक्तमात्मानं त्यक्त्वा अन्यं भागं अन्वियुः यथा आकाशस्य द्वौ भागौ तयोरर्द्धं चतुर्द्धा जातं वाय्वादिषु चतुर्षु समन्वितं एवं
वाय्वादीनामपि तथा च स्वस्वार्द्धं अन्येषां पादार्द्धं क्रमेण अर्द्धं मिलित्वा पंचीकृतं प्रत्येकं भूतपंचकं भौतिकसृष्टि समर्थमभूदिति भावः
३६ तदेव दर्शयति मिलितानीति ३७ तस्येति तैः पंचीकृतैः अंडं ब्रह्मांडमभूत् चतुर्विधो जरायुजस्वेदजांडजोद्भिज्जरूपः भूत

अविभक्ताः परे भागाः पंचैवासन्यथा पुनः त्यक्त्वाविभक्तमात्मानं स्वं सर्वे चान्यमन्वियुः ३६ मिलितानि यथास
म्यक् तानि पंचीकृतानि हि समन्वितानि पादांशैः स्वाधिक्यानामपूर्ववत् ३७ तस्यांशस्तैरभूदंडं भूतग्रामश्च
तुर्विधः यथाकर्मानुसरणं पाकात्कालकृताद्भूत् ३८ भोगायतनमेतस्य जीवस्य सुखदुःखयोः पंचीकृतम
हाभूतसंभवं कर्मसंचितम् ३९ शरीरं स्थूलमित्याहुः कोशोन्नमयसंज्ञतः पंचप्राणमनोबुद्धिदशेंद्रियसम
न्वितम् ४० अपंचीकृतभूतोत्थं शरीरं सूक्ष्ममुच्यते अनाद्यविद्यानिर्वाच्या शरीरं कारणं भवेत् ४१ ॥ ७ ॥

ग्रामः यथाक्रमानुसरणं स्वीयपुण्यपापकर्माण्यनतिक्रम्य कालकृतात् पाकात् स्वीयकर्मबीजपरिपाकात् अभूत् ३८ सम्प्रति स्थू
लादिशरीराणि वर्णयति भोगेति एतस्य जीवस्य सुखदुःखयोः भोगस्य साक्षात्कारस्य स्थानं पंचीकृतेभ्यो भूतेभ्यः संभवो यस्य तादृशं
कर्मसंचितं शरीरं स्थूलमित्याहुः अग्रिमेणान्वयः ३९ तस्यैव स्थूलशरीरस्य अन्नमयकोशसंज्ञेत्याह कोशेति अथ लिंगशरीरं दर्शय
ति पंचेति एवं सप्तदश विकारात्मकं अपंचीकृतभूतोत्थं शरीरं सूक्ष्ममुच्यत इति सार्द्धेनान्वयः ४० कारणशरीरमाह अनादीति
अनिर्वाच्या सदसद्विलक्षणत्वेन निर्वक्तुमशक्या अनाद्यविद्या कारणं शरीरं भवेत् ४१ ७ ७ ७ ७

अवस्थात्रयं वर्णयति जाग्रदिति अवस्थात्रयसाक्षिणो विश्वादीन् दर्शयति यस्येति ४२ तस्येति योगतः अन्वयवशक्तिवशात् चिदाभा सोविश्वः व्यावहारिकइत्यपि त्रीणि नामानि स्थूलशरीराभिमानिनो जीवस्य संतीत्यर्थः ४३ तैजसमाह कोशेति प्राणमय मनोमय बुद्धिमयकोशत्रयात्मकं नित्यं तत्त्वसाक्षात्कारपर्यंतस्थायि लिंगशरीरं प्रविष्टः मानसं भोज्यं वस्तु भुंजानः योभिमन्यते तस्य नामान्यपि त्रिधेत्यन्वयः ४४ तान्येव वैकारिक इति वैकारिकस्तैजसः स्वप्नकल्पितश्चेति त्रिधेत्यर्थः प्राज्ञं वर्णयति स्यादिति पारमार्थिकः

जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्याख्यास्तिस्रोवस्थाः शरीरिणः यस्यान्नमयचेष्टासु ममाहमिति धीर्भ्रमः ४२ तस्याभिमानिनः संति त्रीणि नामानि योगतः चिदाभासश्च विश्वश्च व्यवहारिकइत्यपि ४३ कोशत्रयात्मकं नित्यं प्रविष्टो योभिमन्यते भुंजानं मानसं भोज्यं तस्य नामान्यपि त्रिधा ४४ वैकारिकस्तैजसश्च तथा च स्वप्नकल्पितः स्यात्पारमार्थिकः प्राज्ञोह्यनच्छिन्नः सुषुप्तिगः ४५ नित्यं लिंगशरीरं तु नश्वरं स्थूलमुच्यते अंकुरंति यथा वृक्षास्तत्राणि प्रतिवासरम् ४६ उत्पद्यंते तथा भोक्तुः स्थूलदेहाः स्वकर्मभिः संसारे यावदज्ञानं भ्रममाणस्य देहिनः ॥ ४७ ध्वंसाय लिंगदेहस्य लोकोयं संप्रकाश्यते ४८ इतिश्रीस्कांदोपपुराणे सप्तसप्ततितमोऽध्यायः ७७॥७॥

प्राज्ञः सुषुप्तिकः इति कारणशरीरावच्छिन्नः त्रिधा स्यादित्यर्थः ४५ उक्तस्य शरीरत्रयस्य मध्ये जननमरणादितत्संबंधतदभावौ कस्येत्याशंक्य विशिनष्टि नित्यमिति लिंगशरीरं तु नित्यं प्रागुक्तरीत्या स्थूलं तु नश्वरमुच्यते एतेन मरणसंबंधो दर्शितः जननसंबंधमाह अंकुरंतीति प्रतिवत्सरं वसंतादावित्यर्थः ४६ तच्च कियत्पर्यंतं तदाह संसारे इति भ्रममाणस्य कुलालचक्रवत् जननमरणप्रवाहे भ्रमतः जीवस्य संसारे यावदज्ञानं तावत्स्थूलदेहा उत्पद्यंते इति पूर्वेणान्वयः ४७ मुक्त्युपायं दर्शयति ध्वंसायेति लिंगदेहस्य

ध्वंसाय अयंलोकःसंप्रकाश्यते मयेतिशेषः यावल्लोके शरीरेंद्रियादिपाटवंपुरुषस्यतावदेवयतितव्यंनततइतिभावः महताप्पुण्यपुं
जेनक्रीतेयंकायनौस्त्वयातस्यावन्नभिद्येतभिन्नायांकिंततोभवेदित्युक्तेः तथाचलोकएवमुक्तिसाधनमपि तदभावे ज्ञानसाधनीभू
तगुरुशास्त्राद्यभावेनमुक्तिरपि नस्यादितिहृदयं ४८ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्त
विलासप्रकाशिकायांसप्तसप्ततितमोऽध्यायः७७॥ ❀ ॥ संप्रति परमकारुणिकः परमशिवः साक्षान्निजपदंप्रत्युपायमुपदिशति बहूनि

श्रीअगस्त्यउ॰ शिववाक्यं बहूनिप्राप्यजन्मानिजंतुरंतेचजन्मनां यथामांमत्प्रसादेनप्राप्नोत्येवंनिबोधत १ नाना
विधेषुभूतेषु भ्रमतःकर्मभिर्जनैः ब्राह्मणत्वंभवेद्दिष्ट्याजंतोर्ब्रह्मत्वसाधनम् २ यथाकार्कटिकीरेखापंकेताराय
ते क्वचित् तत्रदुस्संगसंत्यागात्संगतःसुलभासताम् ३ पुण्यतीर्थस्थलावासात्स्वधर्मपरिपालनात् नित्यमसू
जयास्तुत्यामत्कथाश्रवणेनच ४ सेवयाममभक्तानां भूतेषुसमदर्शनात् दृष्टादृष्टेषुवैराग्यात्सतिषि इविवर्ज
नात् ५ गुरोर्निर्व्याजयाभक्त्यामौनेनगुणदोषयोः अन्यैश्चनियमैर्युक्तःस्वत्वाहंधीर्विनश्वरे ६ चिराच्चित्तपरीपाकात्सर्वं
ब्रह्मेतिधीमतः कार्यप्रपंचविलयोभवेन्मय्येवकारणे ७ पंचीकृतानांभूतानामपंचीकरणेकृते स्वस्वांशेस्वांशयोगेनयथाप्रा

ति बहूनांजन्मनामन्तेज्ञानवान्मांप्रपद्यतइतिस्मृतेः १ नानेति ब्रह्मत्वसाधनंमुक्तिसाधनं ब्राह्मणत्वं दिष्ट्यादैवयोगेनभवेदित्यन्वयः
२ उपमिनोति यथेति तथासतांसंगतिः सुलभेत्यर्थः संगःसत्सु विधीयतामिति भगवत्पादैः प्रथमोपदेशविषयतया सत्संगस्य नि
र्दिष्टत्वादितिभावः ३ उपायांतराण्याह पुण्येति ४ ५ ६ ७ एवंपरमेश्वराऽनुग्रहेण संजातचित्तपरिपाकस्य सर्वंखल्विदं ब्रह्मे
तिजानतः दृश्यलयप्रकारंदर्शयति पंचीकृतानामिति प्राक्सृष्टिक्रमेपंचीकृतानां विभागपूर्वकंमिलितानांभूतानां अपंचीकृ

तेकरणेसति स्वस्वांशे निजनिजभागेस्वांशयोगेन निजभागसंबंधेन यथाप्रोक्तानि अविभागावस्थायां कथितानि पंचपंचैवभूतानि शु
द्धानि भवन्तीत्यर्थः ८ क्रमेण लयप्रकारमाह लीयतइति यतो यदुत्पन्नं तस्मिन् तल्लीयत इति भावः ९ गुणे इति एवमाकाश
पर्यंतं लयेऽयमप्याकाशः तमसि गुणे लीयत इति भावः स्वाविद्यायाः स्व कीयाविद्याया विलये सति सर्वसंसारमूलं मायाख्य
तं गुणं तत्र विस्मरेत् १० ननु चिरकालमनुभूतस्य विश्वस्य मिथ्याबुद्धिः कथं जायते तत्राह मदिति मम भक्त्यैव एवकारेणेत
रव्यवच्छेदः दृश्यं मिथ्या भवेदित्यर्थः ततः दृग्रूपो योवशिष्टः सचाहमस्मि उपसंहरति इतीति ११ एतादृशज्ञानमपि न सर्वसुलभ

लीयते पृथिवी वारि कारणे तत्र तेजसि वायोस्वकारणे चैतत्सोप्याकाशे स्वकारणे ९ गुणे तमस्ययमपि स्वावि
द्याविलये सति सर्वसंसारमूलं तं मायाख्यं तत्र विस्मरेत् १० मद्भक्त्यैव भवेन्मिथ्या योवशिष्टः स चास्म्य
हं इति बंधस्य मोक्षस्य प्रकारः कथितो मया ११ एवं ध्यात्वा पुनर्जन्मशोकं तरति कश्चन यदा चर्मवदाः
काशं वेष्टयेयुरिमं नराः १२ तदायं मामविज्ञाय दुःखस्यांतं गमिष्यति ऋग्वेदादौ विनिर्दिष्टं तथाथर्व
शिखालये १३ यत्तदेकमहं ज्योतिरिति वेदांतनिर्णयः एवं भावयते नित्यं यस्तिष्ठेत्संगवर्जितः १४॥ ७ ॥

मित्याह एवमिति कश्चनविरलः कश्चिन्मां वेत्ति तत्वत इति स्मृतेः पुनर्जन्मशोकं जन्मपदं मरणस्याप्युपलक्षणं जन्ममरणादिसंसार
दुःखमित्यर्थः तरति न सर्वोपीत्यर्थः ननु यततां सर्वेषामपि कुतो न मुक्तिरित्याह यदेति इमं महत्परिमाणमाकाशं चर्मवत् कृत्स्ना
जिनादिवत् वेष्टयेयुः संकोचयेयुः १२ तदेति तस्मिन्काले मामविज्ञाय अज्ञात्वा दुःखस्य संसारस्य अन्तं गमिष्यति तथा च यथा च
र्मणइव आकाशवेष्टनं दुष्करं तथा मम ज्ञानं विना मुक्तिरपि दुर्लभेत्यर्थः तमेव विदित्वाऽतिमृत्युमेति मामेव ये प्रपद्यन्ते मायामेतां त

रन्तिते इति श्रुतिस्मृतिबलादितिभावः॥ निजस्वरूपमेवकुत्रप्रदर्शितं तदाह ऋग्वेदादाविति १३ १४ १५ १६ एवंप्रतिपादितपुराण स्यश्रवणपठनादिमाहात्म्यंदर्शयति शिवेति शिवभक्तेंद्राणांशैवाग्रणीनांमाहात्म्यं यस्मिन् तदिदं आम्नायसंमितं वेदतुल्यं अतए वपावनं पुराणंश्रवणात् शंभोःप्रीतिकारकमित्यर्थः १७ पुराणपाठस्यस्थाननिर्दिशति आलयेइति १८ नियममाह धृतेति १९ विधानमाह शिवेति २० अस्येति त्रिषष्टिभक्तकथानिबद्धस्य भक्तविलासाख्यस्य उपपुराणस्यशिवप्रीतिं विदधाति करो

तस्यैदिशेनमस्कृत्यमुनयःपरमेश्वरं तदंघ्रिसेवयापश्यन्पारंमिथ्यामहोदधेः १५ सूतउवाच इत्युक्त्वा शिवभक्तानामग्रणीःकुंभसंभवः तापसैःपूजितःसर्वैःस्वाश्रमंप्रत्यपद्यत १६ शिवभक्तेन्द्रमाहात्म्यमि दमाम्नायसंमितं पुराणंपावनंशंभोःश्रवणात्प्रीतिकारकम् १७ आलयेवामहेशस्यपुण्येवाथनदीतटे समाजेचद्विजेंद्राणांपठितव्यंसमाहितैः १८ धृतत्रिपुंड्ररुद्राक्षोगुरुंध्यात्वाशिवंहृदि वांछन्प्रसादमीशस्य स्यनियमास्थयतीपठेत् १९ शिवभक्तगुरुंविप्रउपविश्योन्नतासने वाग्यतःप्रयतोभूत्वातन्नत्वाशृणु यादिमम् २० अस्यभक्तविलासस्यशिवप्रीतिविधायिनः पुस्तकानांशतंभक्त्याब्राह्मणेभ्योददातियः २१ शतरुद्रीयमन्त्रोक्तरुद्ररूपेणसर्वतः सर्वलोकाधिपोभूत्वाविहरेत्सजगत्त्रये २२ ॐ ॐ ॐ

तीतितच्छीलस्य २१ शतेति शतरुद्रीय - मन्त्रे रुद्राध्याये उक्तायेरुद्राःसहस्राणिसहस्रशोयइति मन्त्रप्रतिपादिताः तद्रूपेण सर्वतःसर्वप्रकारेण २२ विशेषानुष्ठानमाह एकादशेति एकादशभिरधिकंशतं ब्राह्मणान्विशत्याद्याःसदैकत्वे इतिकोशात् श तशब्दस्य एकवचनान्तता पाठकत्वेनपाठकर्त्तृत्वेनवृणुयात् यथाशक्ति दक्षिणादिभिः वरणं कुर्यात् शिवसायुज्यसिद्धये इति

परमपुरुषार्थरूपमुक्तिफलप्रदर्शनं २३ एकादशेति व्रती उपवासव्रतवान् दशांशतः होमादि इत्यादिपदेन तर्पणमार्जन ब्राह्म
णभोजनान्त पञ्चाङ्ग पुरश्चरणमुक्तं पुस्तकमिति जात्येकवचनं पुस्तकानीत्यर्थः २४ वस्त्रेति आद्यपदेन शय्यान्न पानपा
त्रादि गृह्यते यथाविधि विधिमनतिक्रम्य सर्वकामानिति तत्र हेतुः शिव एव स्वयंभवेदिति शिवस्य आप्तसर्वकामत्वात्

एकादशाधिकशतं ब्राह्मणान्भक्तिपूर्वकं वृणुयात्पाठकत्वेन शिवसायुज्यसिद्धये २३ एकादशदिनैरेतत्पुरा
णं वाचयेद्व्रती दशांशतश्च होमादि कृत्वा दत्वा च पुस्तकम् २४ वस्त्रालंकाररत्नाद्यैर्दक्षिणाभिर्यथाविधि स
र्वकामान्लभेत्सत्यं शिव एव स्वयं भवेत् २५ चरित्रमेकमध्यायमेकं वा कार्ये भक्तिमान् सर्वपापैः प्रमुच्येत
प्रीतस्तस्य शिवो भवेत् २६ ब्राह्मणो ब्राह्मणाच्छ्रुत्वा शिवभक्तिपरायणः यं यं कामयते काममाप्नुयादचिरे
णतम् २७ नियमादिदमाकर्ण्य वंध्यापि लभते सुतं ब्रह्मचारी शुभां कन्यां भर्त्तारं कन्यकाप्नुयात् २८
क्षत्रियो ब्राह्मणाच्छ्रुत्वा ध्रुवं राज्यमवाप्नुयात् वैश्यो जनः पाप्यफलं शूद्रः संपूज्यतामियात् २९ श्रुत्वा सक
ज्ञातश्च मुच्यते पापसंचयैः निर्धनो धनमाप्नोति रोगी रोगाद्विमुच्यते ३० यशस्वी स्याद्यशस्कामो निष्का
मो मोक्षमाप्नुयात् नाध्वरैर्न तपोभिर्वा न व्रतैरपि दुष्करैः ३१ तथा प्रीतिर्भवेच्छंभोर्यथास्य श्रवणाद्भवेत् श्रुत्वा
त्रिषष्टिभक्तानां चरितानि सदाशिवम् ३२ ध्यायतो हृदयांभोजे नास्ति कालभयं महत् कलौ युगे विशेषेण पुराणं भक्ति

तं यथा यथोपास्ते तथैव भवतीति भक्तस्यापि तत्फलमवश्यं भवतीति सूचयितुं सत्यमित्युक्तं २५ एकदेशश्रवणेपि सकलपाप
क्षयरूपं फलमाह चरित्रमिति २६ ब्राह्मणाच्छ्रवणे ब्राह्मणस्य विशेषफलमाह ब्राह्मण इति २७ अन्येषामपि तत्तत्कामनावतां

तत्र स्फलमाह नियमादित्यादिना २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ संप्रति सूतः स्वाहंकारपरिहारपूर्वकं मुनीन्प्रत्याह श्रोतव्यमिति य थामति यथाज्ञानम् ३४ ३५ उपसंहरति सूतइति ३६ एवंपुराणश्रवणानन्तरं मुनीनांकृत्यमाह श्रीसूतेति ३७ संप्रति हरश मोमुनिर्विनयपूर्वकं विद्वज्जनादरणंनिजकृतेःप्रार्थयतेवाणीति तत्रोपमा यथेति ३८ मधुरेणसमापयेदिति न्यायेन ग्रंथांते आशी

श्रोतव्यमिदमेवात्रनान्यस्तिद्व्ययतः क्वचित् यथामतिमयोक्तंतद्युष्माभिश्चश्रुतंयतः ३४ तस्माद्यूयंवः यंचापिनूनंधन्यतमास्मृताः जन्ममृत्युहरःश्रीमान्प्रसीदतुमहेश्वरः ३५ सूतएवंमुनीनुक्त्वाशुद्धएवग तेनसः कैलासशिखरस्थायशिवायविदधेनमः ३६ श्रीसूतवक्त्राब्जमधुप्रवाहंपुराणसारंपुरुषार्थहेतुम् निशम्यहृष्टामुनयश्चसर्वेतंसत्रयागंविधिवद्वितेनुः ३७ वाणीमदीयापिगुणेनहीनामहेश्वरस्तोत्रपठेति सद्भिः श्लाघ्याभवत्येवयथार्कपुष्पस्रग्गंधशून्यागिरिशप्रियैव ३८ वाणीवरप्रसादेनस्तुतिःशंभोर्विजृंभ तां प्रसीदतुमहादेवःशिवायगुरवेनमः ३९ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेअष्टसप्ततितमोऽध्यायः ७८॥ ॥सुंदरोनीलकंठश्चवैभ्योथसुमतिर्मतः जयोमारश्चसत्यार्थोवीरमिंदःपदोद्भवः १ द्विजश्चामर नीत्याख्योदारकोभक्तशेखरः अनपायनयोराजाभूरणनादिनामकः २ निषादश्चकलानाथोमानविक्र मभूपतिः गोनाथोमूर्त्तिनाथश्चस्कंदनाथोद्विजोत्तमः ३ द्विजःपशुपति र्नंदीनीचश्चसविचारवान् ॥ ४ ॥

नेमस्क्रियादिरूपंमंगलमुपनिबध्नाति वाणीति ३९ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्त विलासप्रकाशिकायांअष्टसप्ततितमोऽध्यायः ७८॥ ॥संप्रति आदितःपुराणप्रतिपादितत्रिषष्टिशिवभक्तनामानियथाक्र

मंनिर्दिशति सुंदरइत्यादि १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ एतेष्वपिभक्तेषु प्राथमिकस्य शिवप्रतिबिंबरूपस्यसुंदरस्यप्राशस्त्यं द

चंडेशोरसनाराजस्तत्त्वसातिलकावती ४ कुलपस्तःपांड्यमंत्रीविद्याभूरोद्विजोत्तमः सापूतवत्यभूति
श्चनीलनग्नःकवीश्वरः ५ नवनदीक्षपणकश्चसीचकलिकामजित् श्रीमूलनाथःसिद्धश्चदंडस्त्यागे
श्वरांघ्रिभाक् ६ शिवभक्तोर्चकःभूद्रोसोमयाजीशिवप्रियः शाक्यनाथोमुक्तसर्वोरुद्र शार्दूलनामः
कः ७ दम्भभक्तश्चेरभूपगणनाथोद्विजोत्तमः परांतकनृपःसत्यदासनामाद्विजोत्तमः ८ धर्म्मकेतुः
प्रतापाख्योऽतिभक्तोधीवरोत्तमः चक्रीमानधनोराजाशक्तिर्गोपगणोलवः ९ अविकार्यभिरामश्च
निरुक्तिस्तापसोत्तमः सिद्धद्विजःकीर्त्तिसहःशूरव्याघ्रश्चभूपतिः १० पद्मावतीशंभुचित्तःगजलूतचवि
श्रुते गौताकरोवेणकश्चभक्ताःषष्टित्रयःस्मृताः ११ येप्रोक्तास्तेषुविज्ञेयःसुंदरःसहिसत्तमः ग्राहग्रस्तोः
द्विजसुतोयेनानीयतलीलया १२ श्रीऋषयऊवाच कथंद्विजसुतःकुत्रग्राहग्रस्तोमहामुने समोचितः
कथंतेनसुंदरेणमहात्मना १३ श्रीअगस्त्यउ॰ अविनाशीतिजगतीप्रथितंपदमैश्वरं तत्राग्रहारस्सुमहा
न्शिवभक्तैरलंकृतः १४ सुहृदौतत्रचास्तांद्वौद्विजौसन्निहितालयौ तयोस्सुतावजायेतांमास्येकस्मिन्महा
त्मनोः १५ बाल्येतयोरभूत्सख्यंरामलक्ष्मणयोरिव कृतचौलौचतौकालेसंचरंताविनस्ततः १६ कदाचित्का
लगत्यैतौनिकटेसरसीगतौ गृहीतुमुत्सलंकश्चित्बाल्याद्वारिण्यवातरत् १७ कश्चित्स्थितस्तटेभीतोजले
ग्राहस्तमग्रहीत् सरुदन्मातुरागत्यतटस्योमित्रमंभसि १८ मग्नंजगादसापित्रोरथ्यसर्वेचसंगताः ॥ ० ॥

र्शयति येइति १२ एवंप्राशस्त्यवर्णनेनपुनरपि ऋषीणांअत्यंततयाअगस्त्यंप्रति तन्माहात्म्यजिज्ञासांतावदाह कथमिति १३ तदाक

ण्ये कुम्भसम्भवः तेषां बुद्ध्यारोहाय पुनरेकामाख्यायिकामाह अविनाशीति १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ सुंदरंमेनिरेऽधिकमिति तृतीयाध्याये सुंदरायददौ सर्वास्वशक्तिंसुन्दरेश्वरइति परमशिवप्रतिबिंबतयाचिदाभासरूपस्य तदेवानुप्राविशदिति श्रुत्याप्रवेशितसर्वशक्तिकस्य सुन्दरस्य आधिक्यमुपक्रान्तं तदेव पुनरुपसंहारे प्रदर्श्य उपक्रमापेक्षया उपसंहारस्य प्राबल्यं दर्शयितुं इयमुक्तिः उपक्रमोपसंहारयोः कस्यप्राबल्यमितिविचारे श्रीकंठविद्याचार्य श्रीमदप्पय्य

अवतीर्यजलेबालमन्विष्यासायमाकुलाः १९ अदृष्ट्वाशोकसंतप्ताःप्रागुर्वेश्मानिनागराः तन्मातापितरौखिन्नावेकपुत्रौभृशातुरौ २० गमयामासतुःकालंसार्द्धंसंवत्सरद्वयं एतस्मिन्समयेश्रीमान्सुंदरःसूक्तिसुंदरः २१ गीतांतांश्रुतिसाराख्यांपठन्योगेश्वराज्ञया तत्रतत्रप्रदेशेवेंकमात्तत्क्षेत्रमाविशत् २२ तदायवोमृतसुहृदुपनीतोद्विजार्भकः ननामनत्वाग्रस्तस्यमातरंमातरंयथा २३ तन्मित्रमनुसंचिंत्यस्वपुत्रंतुल्यवार्षिकं रुरोदोपनयोऽस्यस्याद्यदिमेनमृतःसुतः २४ इतितस्यांरुदंत्यांतुसुंदरःपरमेश्वरं नत्वास्तुत्वाद्विजैःसार्द्धंप्रदक्षिणकृदाययौ २५ शुश्रावरुदितंतस्यामृतमातुस्थितःक्षणं किमेतदितिपप्रच्छजनास्तद्वृत्तमूचिरे २६ निवार्यरुदितंतस्यास्तुष्टावपरमेश्वरं आयाज्ञयामहेशस्यग्राहस्तंद्विजनंदनम् २७

दीक्षितैःउपक्रमपराक्रमेप्रतिपादितं तथाहि आकाशस्तल्लिंगादित्यधिकरणे भूताकाशपरत्वेनपूर्वपक्षमुत्थाप्य सर्वकारणत्वादिलिंगेनब्रह्मपरतया उपसंहारःकृतः तल्लिंगादित्येकवचनस्वारस्येनभूयस्त्वानपेक्षेण केनचिदेवलिंगेनश्रुतेरन्यथानयनंनिवक्षितमिति प्रतीतेश्चनचोपसंहारगतस्यापि सर्वकारणत्वादेरन्यथासिद्धत्वंप्राबल्येहेतुः आकाशाद्वायुरित्यादिश्रुत्यन्तरसिद्धभूताका

शगतवाय्वादिसर्वभूतकारणत्वाभिप्रायेणसर्वकारणत्वव्यपदेशः अग्रिमसंदर्भोपि वायाविति भूतलयस्थानत्वं तदपेक्ष्यज्यायस्त्वा
दिविषय इति सर्वेषामन्यथा नेतुंशक्यत्वात् नचाकाशादेवसमुत्पद्यन्त इति स्वावधारणं कारणत्वं भूताकाशेन संभवति तस्य तेजः
प्रभृतिकारणत्वे वाय्वादिकारणान्तरसापेक्षत्वादिति शंकनीयं ब्रह्मणो वैषम्यनैर्घृण्ये न सापेक्षत्वादितिन्यायेन जगत्स्रष्टो
कालादृष्टादिसापेक्षत्वेन साम्यात् कथंचिदवधारणसमर्थनस्य भूताकाशेपि संभवात् तस्मात्कारांतरासंभवादुपसंहार
गतमेव लिङ्गस्य प्राबल्ये हेतुरितिसिद्धमुपसंहारप्राबल्यापेक्षणमित्युपस्थाप्य समासावपि सिद्धान्तितं तद्यथा एवंच सक

सभूषणगणंसांगमुद्वाममुखात्स्वकात् ॥ सर्वेतुवि
स्मयाविष्टाः सुंदरंमेनिरेऽधिकम् २८ ॥ ७ ॥

लमीमांसाव्यवहारविरुद्धो नयसरणिग्रंथानभिज्ञैरर्वाचीनैः स्वमतस्य परमतवैलक्षण्यप्रकटनायकल्पितोयमुपक्रमोपसंहार
बलाबलव्यत्ययोयवनगुरूपदिष्टशौचमुखक्षालनयोर्वापर्यव्यत्ययवदुपेक्षणीयः प्रामाणिकैरितिसिद्धमित्यंतेन तथाच उपक्रमे प
रमशिवप्रसादेन सुंदरस्याधिक्यमुपक्रम्य समासावपि तस्यैवाधिक्यवर्णनेन परब्रह्मणस्तेजोघनस्य विस्फुलिंगाकारजीव
स्य निजरूपप्राप्त्यामुक्तस्वरूपमाधिक्यमिव निजप्रतिबिम्बरूपस्य सुंदरस्य पुनर्निजतादात्म्यसम्पादनरूपकैवल्यमुक्तिरेवस

कलाधिक्यमितिदर्शितं इयंचकथास्कंदपुराणेनवमांशे संक्षेपेणदर्शिता तामवलंब्य परमकारुणिकेन हरशर्म्मे नाम्नामुनिना लो
कानुजिघृक्षया उत्तमभक्तान्तरकथाअपि संगृह्य कुम्भसम्भव शौनकादिसंवादमुखेन दर्शितेतिसंक्षेपः २८ तारण जेष्ठ पूर्वा

इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासेसुंदराधिक्यवर्णनंनामएकोनाशीतितमोऽध्यायः ७९

आदित्यान्वयशेखरस्त्रिभुवन प्रख्यातकीर्त्ति
व्रजो दोर्दण्डाञ्चितखड्गखण्डितरिपु विश्रा
णनस्वस्तरुः॥ श्रीमन्माधवसिंहनामनृपति
र्योविश्रुतोदोमुदा मन्नालालबुधेनकाशिन
गरे तस्याज्ञयामुद्रितम्॥ ॥ ❀ ॥ ७ ॥

र्द्धद्वितीयास्थिरवासरे॥ मानवल्लीनरसिंहेन कृतिरेषासमापिता॥ इतिश्रीमानवल्युपनामकनरसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराण
व्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायामेकोनाशीतितमोऽध्यायः ७९॥ ॥ ७ ॥ ❀ ॥ ❀ ॥ ❀ ❀ ॥

इति स्कन्दोपपुराणीय शिवभक्तविलासः समाप्तः

